

JMSD

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม

JOURNAL OF MCU SOCIAL DEVELOPMENT

ISSN (Print) : 2539-5718 ISSN (Online) : 2561-1215

ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2565 VOL.7 NO.3 SEPTEMBER - DECEMBER 2022

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม

Journal of MCU Social Development

ISSN (Print) : 2539-5718, ISSN (Online) : 2651-1215

วัตถุประสงค์

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นวารสารที่เผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ หรือบทความปริทัศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัย โดยเน้นสาขาวิชาการพัฒนาสังคม สังคมวิทยา การพัฒนาชุมชน เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่นำมาตีพิมพ์ในแต่ละฉบับ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความสมบูรณ์ตามรูปแบบเป็นขั้นแรก แล้วจัดส่งผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกลั่นกรอง (Peer Review) จำนวน 2-3 ท่าน ประเมินบทความตามเกณฑ์และแบบฟอร์มที่กำหนดในลักษณะเป็น Double-Blind Peer Review คือ ปกปิดรายชื่อผู้เขียนบทความและผู้เกี่ยวข้อง

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้นๆ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการฯ

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการคัดเลือกบทความลงตีพิมพ์และจะแจ้งให้เจ้าของบทความทราบหลังจากผู้ประเมินบทความตรวจอ่านบทความแล้ว

คณะกรรมการการการศึกษา

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาตราจารย์ ดร.	ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
พระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปญฺโญ), ศาตราจารย์ ดร.	อธิการบดี
พระเทพปวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรสี), รองศาตราจารย์ ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระสุวรนเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณฺณเมโธ), ผู้ช่วยศาสตราจารย์	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตฺติธโร), รองศาตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์

บรรณาธิการ

รองศาตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร.วสันต์ ลิ้มรัตนภัทรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ หามนตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ประณต นันทียะกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ชีโนกุล	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ประสาร บุญเสริม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูโรหิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.กุหลาบ รัตนสังธรรม
รองศาสตราจารย์ ดร.ช่วงโชติ พันธุเวช
รองศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย จารุจิตติพันธ์
รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริรัตน์ แอดสกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ขำเพชร
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ แสงเงิน
รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริกัฏฐ์ กาญจนสุนทร
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุวีรางกูร
รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดี มะนะเวศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงชัย ทองปาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูรโรหิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ยอดทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

Professor Dr. Surya Prakash

Professor Dr. W.K. Sarawade

Assistant Professor Dr. Ranjay Vardhan

มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
มหาวิทยาลัยเกริก
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาวิทยาลัยมหิดล
Stamford University
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
มหาวิทยาลัยศิลปากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยบูรพา
Panjab University India
Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada
University, India
Post Graduate Government College
for Girls, India

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับนี้เป็นปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม) ๒๕๖๕ ซึ่งอยู่ในระยะเวลาที่ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (ศูนย์ TCI) โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ทำการประเมินคุณภาพวารสารรอบที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งในการประเมินคุณภาพครั้งนี้ ทุกวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI จะต้องได้รับการประเมินคุณภาพใหม่อีกครั้ง โดยภายหลังจากการประเมิน จะมีระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารเป็นระยะเวลา ๕ ปี คือ ในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ มีเงื่อนไขเพิ่มเติมว่า วารสารกลุ่มที่ ๒ และ กลุ่มที่ ๓ สามารถขอรับการประเมินได้ใหม่เพื่อปรับกลุ่มคุณภาพ ภายในระยะเวลา ๒ ปี (๒๕๖๔ และ ๒๕๖๕) ดังนั้น กองบรรณาธิการได้ตระหนักถึงคุณภาพวารสารตามกรอบการประเมินคุณภาพวารสารเป็นอย่างดีจึงได้คัดเลือกกลั่นกรองบทความวิชาการและบทความวิจัย ที่มีผู้เขียนส่งมาอย่างเข้มข้น เพื่อให้บทความที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ และเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพวารสารให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ กองบรรณาธิการได้ปรับปรุงทั้งตัวรูปแบบและรายละเอียดของเนื้อหาภายในเล่มให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม) ๒๕๖๕ นี้ ประกอบด้วยบทความวิชาการและบทความวิจัย จำนวน ๓๐ บทความ สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่า บทความวิชาการและบทความวิจัยที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร และจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นกับการศึกษาของประเทศไทย หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอขอบคุณและยินดีน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุงวารสารให้ดียิ่งขึ้นไป

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	
บทความวิชาการและบทความวิจัย :	
วิถีแห่งความสำเร็จของคนในชุมชนแออัด สุรัตน์ พักน้อย	1-17
ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพผ่านครอบครัวกรณีศึกษาต่อสมรรถนะวิชาชีพ ผุสดี ก่อเจตีย์, ประกริต ชวัตร และจิราภรณ์ ชื่นน้า	18-29
การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมและทุนทางสังคม สุรัตน์ พักน้อย	30-50
การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระปีลีน่า พิลาวส์	51-65
การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนการเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับ ผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19: ชุมชนริมทางรถไฟคลองเตย ปิ่นหทัย หนูนวล	66-78
รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชียงพุทธบูรณาการ ภักดี เมฆจำเริญ	79-92
การศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกันและระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย ณ.พงษ์ สุขสงวน, พระสุธีรัตนบัณฑิต, โกนิญฐ์ ศรีทอง และวสันต์ ลิ้มรัตนภัทรกุล	93-109
เอกลักษณ์ลวดลายผ้าทออีสานบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำบัด จังหวัดเชียงราย ณรงค์ เจนใจ และกรชนก สนิทวงศ์	110-122
การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย เกียรติยศ ระวะนาวิก และศุภชัย ยาวะประภาษ	123-136
รูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล เตชภูมิ ตันติพิเชฐ	137-147
โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอ เขาค้อ แก้วตา ผิวพรรณ	148-164
การเจริญสติ: กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” ภารดี เจริญธนมิตร	165-180

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร ภาคี วรธนเตชินท์, ระวีง เรื่องสังข์ และทองดี ศรีตระการ	181-195
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร วนิดา กำพลรัตน์, ระวีง เรื่องสังข์ และพระมหาญาณวัฒน์ จิตฺตพณฺโน	196-212
กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สุรัตน์ คำไสม้า, โกนิญฐ์ ศรีทอง และพระสุธีรัตนบัณฑิต	213-227
การพัฒนาแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ พระระพี นิลธโร, โกนิญฐ์ ศรีทอง และพระสุธีรัตนบัณฑิต	228-239
ปัญหาและความต้องการของกลุ่ม OTOP ในจังหวัดเชียงราย วิชุดา มาตันบุญ	240-257
การสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทยกรณีศึกษาจังหวัด พระนครศรีอยุธยา พลวัฒน์ ชุมสุข	258-272
รูปแบบภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่ม ราษฎรชาวไทยภูเขาในอำเภอคลองลานจังหวัดกำแพงเพชร ศุภฤทธิ ธาธาพิพันธ์	273-288
รูปแบบการปลูกจิตสำนึกเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนย่านคลองแสนแสบ และคลองสาขา นิรมล วิจิต	289-301
การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาชุมชนใน จังหวัดตราด ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, ขวัญศิริ เจริญทรัพย์, คมพล สุวรรณภู และสมศักดิ์ สามัคคีธรรม	302-317
การเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขต กรุงเทพมหานคร มานพ กรอบทอง และวิวัฒน์ หามนตรี	318-335
การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม พระครูธรรมธะไพฑูรย์ พิศาลวชิโรภาส	336-345
การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรงพล รวมใหม่	346-358

สารบัญ

แนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม พระบุญมี พึ่งวัฒนาถาวร, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, สโรชนี ศิริวัฒนา, ธนาวิชญ์ จินดาประดิษฐ์ และ พรชัย ดีไพศาลสกุล	359-367
การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร พระกฤษณา หากัน, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, สโรชนี ศิริวัฒนา, ธนาวิชญ์ จินดาประดิษฐ์ และ พรชัย ดีไพศาลสกุล	368-379
พฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร นพัตสรณ์ รัตนสกุลพัฒน์, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, และ วราพร ดำรงค์กุลสมบัติ	380-393
ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของ ผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร จักราธิป จูกรรณ, สุดา สุวรรณภิรมย์ และพรชัย ดีไพศาลสกุล	394-403
ประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล สโรชนี ศิริวัฒนา	404-424
รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดี ตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา พระเจษฏา ญาณิสสโร	425-437

วิถีแห่งความสำเร็จของคนในชุมชนแออัด*

THE WAY OF SUCCESS OF SLUM PEOPLE

สุรัตน์ พักน้อย

Surat Paknoi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: suwansunti@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดนิพนธ์ เรื่อง การแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษากระบวนการ รูปแบบการแสวงหาโอกาสไปสู่ความสำเร็จในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา แสดงเป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน โดยใช้การอธิบาย และให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นบนฐานคติของการตีความของเนื้อหาผลการวิจัยพบว่า ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางสังคม ทูสัญลักษณ์ ทูทางวัฒนธรรม การเรียนรู้ และหลักพุทธธรรม มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดทั้งสิ้น โดยมีความนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า 0.05 มีอำนาจในการทำนาย หรือพยากรณ์ตัวแปรตามได้ 84.6 % ($R^2 = 0.846$)

ในส่วนของการกระบวนการรูปแบบการแสวงหาโอกาสไปสู่ความสำเร็จในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า การแสวงหาโอกาสโดยอาศัยปัจจัยภายใน ได้แก่ การสร้างพลัง องค์กรความรู้ กรอบความคิด การลงมือทำ รวมถึงอาศัยปัจจัยภายนอก คือ ทูทางการเงิน ครอบครัว นโยบายภาครัฐภาคี เครือข่าย โดยนำปัจจัยเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการสู่ความสำเร็จที่เริ่มจากการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน มีการวางแผน ทำการปฏิบัติตามแผน และการแก้อุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นจนสามารถสร้างสรรค์ชีวิตตนเองไปสู่ความสำเร็จได้

คำสำคัญ: ชุมชนแออัด; การแสวงหาโอกาส; ความคาดหวังในชีวิต; ความสำเร็จในชีวิต

* Received July 4, 2022; Revised November 15 10, 2022; Accepted December 3, 2022

ABSTRACT

This research article is a part of the dissertation, the Opportunities Seeking and life Expectations of Slum people in Thailand. The objectives were 1) to study the factors related to opportunities seeking and life expectations of people living in slums in Bangkok; 2) to study the process of Opportunities seeking a model for success in the life of people living in slums in Bangkok. This mixed methods research combined quantitative research from samples of 400 people and qualitative research from 20 key informants. The quantitative data included descriptive statistics expressed as a percentage, means, standard deviation, and multiple regression correlation coefficient statistics. The qualitative data used descriptions with a focus on social phenomena, based on the concepts of content analysis.

The results indicated that economic capital, social capital, symbolic capital, cultural capital, learning, and Buddhist principles are related to the pursuit of opportunities and the life expectation of people living in the slums. with statistical significance at a level of less than 0.05 with predictive power or predicting dependent variables 84.6 % ($R^2 = 0.846$).

For the model of opportunities seeking for success in the lives of people living in slums in Bangkok, it was found that opportunities seeking through internal factors, namely empowering, knowledge, framework, and taking action, as well as relying on external factors, which were financial capital, family, government policy, and networking. The process of success started by bringing these factors together. After that, the individuals then set clear goals, plan, implement the plans, and solve problems that arise until the individuals find their success.

Keywords; Slum People; Opportunities seeking; Life expectations; Success in the life

บทนำ

*“However difficult life may seem,
there is always something you can do and succeed at”*

by Stephen Hawking

หากมองโลกของคนในชุมชนแออัดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่มีประชากรประมาณ 579,630 คน 14,462 ครัวเรือน 638 ชุมชน ย่อมมีชีวิตที่ไม่ต่างอะไรกับคำกล่าวข้างต้น ชีวิตที่ไม่มีแม้กระทั่งบ้านเรือนแบบสมัยใหม่เหมือนคนรวยบ้านที่มีเป็นเพียงเพิงพักที่ก่อสร้างด้วยแผ่นไม้ พิวเจอร์บอร์ดหลากสี และ สังกะสีที่สามารถหามาได้ มาผูกยึดโยงเข้าด้วยกัน ให้กลายเป็นพื้นที่พักพิงร่างกาย ในยามแดดร้อน หลบลมฝน และความเหนื่อยล้าจากการทำงานหนัก ชีวิตที่มีต้นทุนทางสังคม ชีวิตติดลบ ชีวิตที่ถูกคนในสังคมมองว่าเป็น “กาฝาก” และ ทำลายภาพลักษณ์ของเมือง สิ่งนี้ถูกตอกย้ำให้ชัดเจนขึ้น จากภาพปรากฏเช่นนี้ จึงสะท้อนนัยยะของการมองคนในชุมชนแออัดไร้ประโยชน์ เป็นคนยากจน เป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม ที่ชีวิตเต็มไปด้วยความพยายามในการแสวงหา และ หิบบวยทุน (Capital) ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งหากมองตามทัศนะของปีแอร์ บูดีเยอ ประกอบด้วย ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic capital) เป็นมรดกหรือรายได้ที่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นตัวเงิน หรือกรรมสิทธิ์ได้ ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) เป็นสิ่งที่ส่งผ่านภายในครอบครัว หรือการกล่อมเกลாதงสถาบันผ่านการศึกษาซึ่งทุนทางวัฒนธรรมนั้นถือเป็นทุนขั้นต้นที่แสดงสถานะทางสังคม ทุนทางสังคม (Social capital) เป็นทุนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคน ๆ นั้น และทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic capital) เป็นเกียรติยศและการได้รับการยอมรับทางสังคมเพื่อนำมาแปลงให้เกิดประโยชน์ในการต่อสู้กับทุกเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาในชีวิตเพียงเพื่อให้ชีวิตของตนเอง และครอบครัวสามารถอยู่รอดได้

ทว่า เส้นทางแห่งการต่อสู้เหล่านี้มิได้เกิดขึ้นได้ง่ายดายนักท่ามกลางโครงสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำในหลากหลายมิติ ทั้งด้านความมั่งคั่งและรายได้ ด้านการกระจายโอกาส และด้านอำนาจ ตลอดจนความไม่เท่าเทียมระหว่างผู้ที่มีโอกาส (คนรวย) กับผู้ขาดโอกาส (คนจน) สิ่งนี้ ย่อมเป็นเสมือนสิ่งขวางกั้นสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ไม่สามารถแปลงทุนแห่งตนให้ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ไปได้ เมื่อเป็นเช่นนี้การต่อสู้แห่งชีวิตเหล่านี้จึงเป็นภาพที่เกิดขึ้นอย่างชินตาจนเกิดขึ้นกับคนในชุมชนแออัดแทบทุกคน และเกิดขึ้นในทุกวันเมื่อต้องล้มตาอยู่บนโลกใบนี้จนกลายเป็นวังวนของความเหลื่อมล้ำที่ยึดโยงชีวิตของคนในชุมชนแออัดทำให้ไม่สามารถล้มตาอำปอกได้

แม้ว่าชีวิตของคนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่เป็นเช่นนี้แต่ก็มิได้หมายความว่าทุกคนจะยอมจำนนกับทุกสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นขณะเดียวกันได้สร้างสรรค์ความคิดสร้างควมหวังในชีวิตที่ต้องการให้ตนเอง และครอบครัวก้าวข้ามชีวิตที่ยากลำบากจนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพร้อมทั้งได้พยายามแสวงหาโอกาสนำต้นทุนที่สามารถหิบบวยมาได้เข้าสู่กระบวนการต่อรองกับบุคคล และโครงสร้างทางสังคมที่เหลื่อมล้ำและมีความไม่เท่าเทียมท่ามกลางบริบทการปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันจนทำให้คนในชุมชนแออัดที่มีความสามารถมีศักยภาพบางคนที่มีความสามารถในการแสวงหาโอกาส และต้นทุนที่ตนเองแสวงหามาได้มาใช้ต่อรองกับ

บุคคล และโครงสร้างทางสังคมจนทำให้ตนเองสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ฉะนั้น คำถามที่น่าสนใจคือ ปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนแออัดประสบความสำเร็จมีอะไรบ้าง และพวกเขามีการแสวงหาโอกาสมีความคาดหวังในชีวิตอย่างไร รวมถึงมีกระบวนการในการแสวงหาโอกาสจนทำให้สามารถใช้ชีวิตเชิงสร้างสรรค์ (ประสบความสำเร็จในชีวิต) ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษากระบวนการรูปแบบการแสวงหาโอกาสนำไปสู่การใช้ชีวิตเชิงสร้างสรรค์ (ความสำเร็จในชีวิต) ของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยแบ่งการวิจัยเป็น 2 รูปแบบ และ 2 ระยะ คือ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ก่อนในระยะที่หนึ่งแล้วดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในระยะที่สอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครก่อนนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ และใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเชิงคุณภาพในระยะที่สอง

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาตามแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และ คาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร และ2) เพื่อศึกษากระบวนการรูปแบบการแสวงหาโอกาสไปสู่การใช้ชีวิตเชิงสร้างสรรค์ (ความสำเร็จในชีวิต) ของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยเน้นการอธิบายแก่นของประสบการณ์ (essence of experience) หรือความหมายแห่งประสบการณ์ชีวิตที่กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้รับจากปรากฏการณ์เดียวกันเพื่อมาถอดเป็นบทเรียนสำหรับการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดต่อไป

ประชากร

สำหรับประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลพบว่า มีทั้งสิ้น 197 ชุมชน 56,925 ครัวเรือน รวม

ประชากรทั้งหมด จำนวน 230,370 คน

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับทำการศึกษาเชิงปริมาณ ผู้วิจัยคำนวณโดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโรยามาเน (Taro Yamane, 1973) ทั้งนี้ เนื่องจากประชากรในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนมาก และทราบจำนวนประชากรทั้งหมดที่ต้องการศึกษา ซึ่งมีจำนวน 230,370 คน จึงสามารถคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างได้ประมาณ 400 คน

2. กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงโดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร และผู้ที่ใช้ชีวิตเชิงสร้างสรรค์ (ประสบความสำเร็จในชีวิต) ด้านต่าง ๆ ประธานชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต และเครือข่ายหรือผู้ให้การสนับสนุนรวมทั้งสิ้น จำนวน 20 คน

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยประสานขอความร่วมมือจากอาสาสมัครพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) หน่วยงานภาครัฐ และประธานชุมชนแออัด ซึ่งเป็นบุคคลที่ใช้ชีวิตในชุมชนแออัดมาอย่างยาวนาน และได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนแออัดเป็นผู้นำพา (Gatekeeper) ผู้วิจัยเข้าไปทำความรู้จัก และสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนแออัดจนบุคคลเหล่านี้มีความไว้วางใจยินยอมตอบแบบสอบถาม และให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการประสบความสำเร็จในชีวิตของตนเองในเชิงลึก

การสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีแห่งความสำเร็จของคนในชุมชนแออัดจากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
3. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ
4. สร้างเครื่องมือการวิจัย
5. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ ปรับปรุง และแก้ไข
6. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ
7. ปรับปรุงแก้ไข และนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือแบบสอบถาม / แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ที่สร้างไว้

2. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถาม / แบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จขอความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ และนำแบบสอบถามมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และ วัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) ได้ค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไปทุกข้อ

3. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) แก่บุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จำนวน 30 ชุด เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α .coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.872

4. นำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารประวัติศาสตร์ชุมชน เอกสารทางวิชาการ สถิติรายงาน และเอกสารของทางราชการ กฎหมาย นโยบาย ประกาศ กฎระเบียบ คำสั่งมติคณะรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ทูตทางเศรษฐกิจ ทูตทางวัฒนธรรม และทูตทางสังคม การประสบความสำเร็จในชีวิต รวมทั้งแนวทาง วิธีการ หรือ หลักการในการแสวงหาโอกาส รวมถึงศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาใช้ตั้งคำถามในงานวิจัยและสร้างเป็นเครื่องมือแบบสอบถาม / แบบสัมภาษณ์

2. การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการลงภาคสนามเพื่อให้ได้ข้อมูลจากปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการ ดังนี้

2.1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ได้แก่ ประธานชุมชน จำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 4 คน ผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัด จำนวน 4 คน ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต จำนวน 4 คน และ เครือข่ายหรือผู้ให้การสนับสนุน จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 คน

2.2) การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ภายหลังจากเก็บข้อมูลแบบสอบถามแล้วเสร็จผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ดังนี้

1.1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) จัดทำตารางแจกแจงความถี่เป็นผลค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Means) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

1.2) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ สถิติการวิเคราะห์ถดถอยเชิงซ้อน (Multiple Regression Analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) มากกว่าหนึ่งตัวกับตัวแปรตาม (Dependent Variable) หนึ่งตัว และชี้ให้เห็นว่าตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่ร่วมกันทำนาย พยากรณ์ หรือ อธิบายการผันแปรของตัวแปรตามได้ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยจะใช้การตีความ และหาคำตอบในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ตลอดกระบวนการวิจัย และรวบรวมข้อมูลใหม่เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิต

(n =400)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อ การแสวงหาโอกาสและความ คาดหวังในชีวิต	ระดับความคิดเห็น					$\bar{X}$	SD	แปล ผล
	น้อย มาก	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด			
ปัจจัยด้านทุนเศรษฐกิจ	7.7	11.86	21.1	37	22.46	3.54	1.086	มาก
ปัจจัยด้านทุนวัฒนธรรม	6.8	7.7	26	39.2	20.5	3.59	1.015	มาก
ปัจจัยด้านทุนทางสังคม	7.93	6.33	21.70	40.93	23.20	3.65	1.024	มาก
ปัจจัยด้านทุนสัญลักษณ์	6.75	8.15	28.05	35.05	22	3.57	0.999	มาก
ปัจจัยด้านการเรียนรู้	6.80	9.00	22	37.50	24.70	3.64	1.070	มาก
ปัจจัยด้านหลักพุทธธรรม	6.50	5.02	22.92	40.56	25.12	3.72	0.960	มาก
โดยภาพรวมทุกด้าน						3.63	0.947	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านทุนทางเศรษฐกิจ เช่น ทุนทางการเงิน (Financial capital) โดยการมีทุนหรือทรัพย์สินทางการเงิน และการมีทรัพย์สินหรือสิ่งของมีค่ารวมไปถึงทรัพยากรต่าง ๆ

ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คิดเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิต ในระดับมาก

ปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรม เช่น การมีเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์เป็นของตนเอง พบว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คิดเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยด้านทุนทางสังคม เช่น การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและญาติมิตร การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายต่าง ๆ ของภาคเอกชน เช่น มูลนิธิ บริษัท องค์กรการกุศล เป็นต้น และนโยบายภาครัฐ รวมถึงการสร้างพลังให้กับคนในชุมชน พบว่า ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คิดเห็นว่า มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยด้านทุนสัญลักษณ์ เช่น การเป็นคนมีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว และการมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนในสังคม และการมีอำนาจ พบว่า ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คิดเห็นว่ามีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยด้านเรียนรู้ เช่น การเป็นผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ และมีทักษะ การเรียนรู้ถึงแนวทางการสำเร็จของคนอื่นแล้วนำมาปรับใช้ พบว่า ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คิดเห็นว่ามีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอยู่ในระดับมาก

ปัจจัยด้านหลักพุทธธรรม เช่น กระบวนการคิดโดยใช้สติปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และการลงมือทำด้วยความสม่ำเสมอ กระทำด้วยความรัก ความขยัน ความอดทน การกระทำด้วยความเอาใจใส่ และกระทำด้วยความคิดที่ถูกต้อง พบว่า ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คิดเห็นว่ามีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอยู่ในระดับมาก

ในส่วนผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรอิสระดังกล่าว มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร โดยมีค่านัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า 0.05 มีอำนาจในการทำนายหรือพยากรณ์ตัวแปรตามได้ 84.6 % ($R^2 = 0.846$)

2. กระบวนการ รูปแบบการแสวงหาโอกาสนำไปสู่การใช้ชีวิตเชิงสร้างสรรค์ (ความสำเร็จในชีวิต) ของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร

ผลจากการศึกษา พบว่า รูปแบบการแสวงหาโอกาสโดยอาศัยปัจจัยภายใน คือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในบุคคลผู้นั้นไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มองเห็นหรือมองไม่เห็นก็ตามที่มีส่วนผลักดัน และมีผลต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตประกอบไปด้วยการสร้างพลัง องค์ความรู้ กรอบความคิด การลงมือทำ และอาศัยปัจจัยภายนอก คือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายนอกบุคคลผู้นั้น ไม่ว่าจะเป็นมองเห็น หรือมองไม่เห็นก็ตามที่มีส่วนผลักดัน และมีผลต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่ ทุนทางการเงิน ครอบครัว นโยบายภาครัฐ ภาครัฐเครือข่าย โดยผ่านกระบวนการ ดังนี้ คือ การตั้งเป้าหมาย อันประกอบไปด้วย ความชัดเจน ซึ่งจะเป็นที่จดหมายทำให้เรา

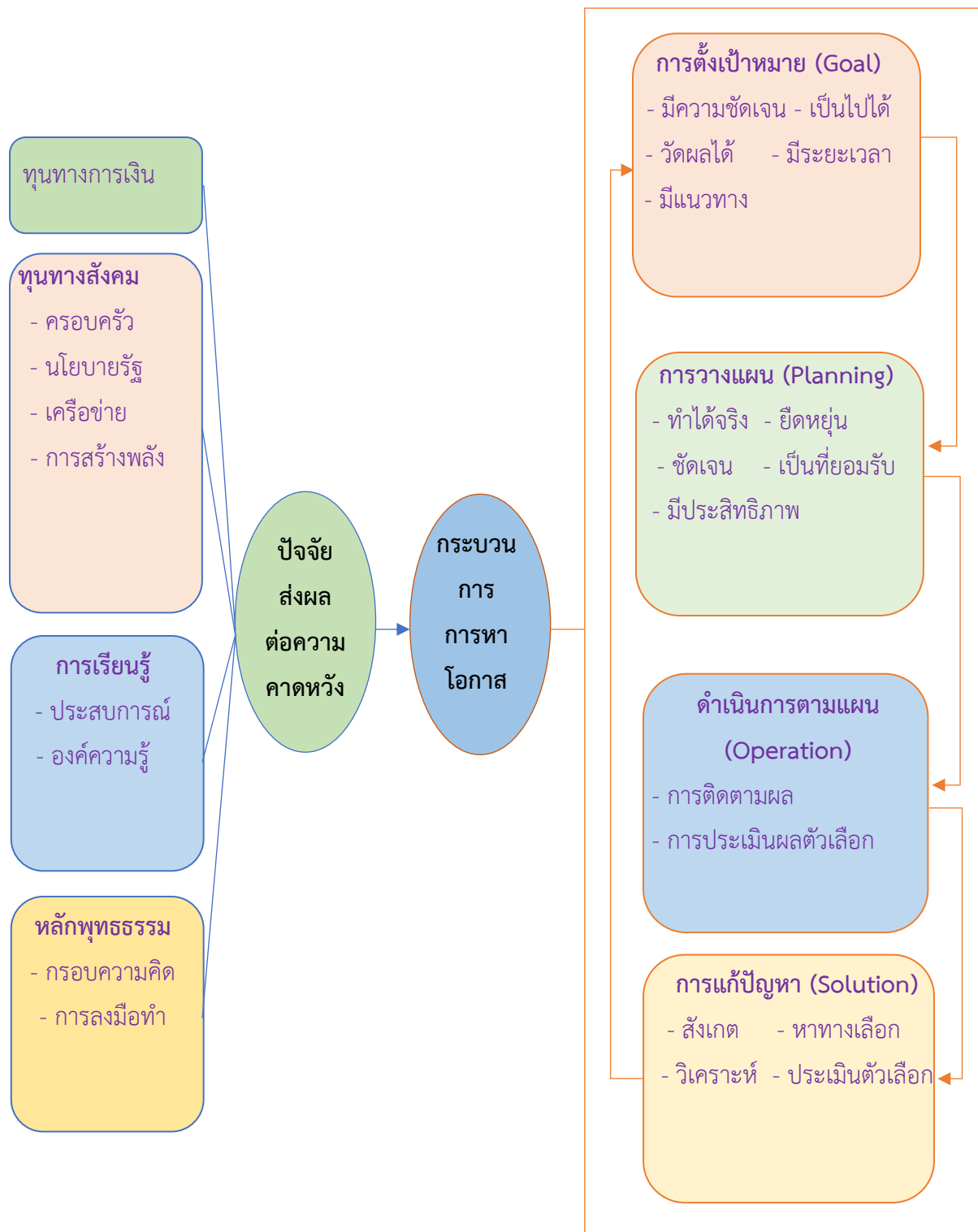

มองเห็นได้ง่าย และเป็นที่ยึดเหนี่ยว มีแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้จริงและเป้าหมายนั้นต้องเป็นเป้าหมายที่เป็นไปได้ จริง ๆ ไม่ใช่แค่ความเพ้อฝันหรือเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย รวมถึงมีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนด้วย

การวางแผน ต้องเป็นแผนที่ปฏิบัติได้จริง และ มุ่งความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด มีความชัดเจน มีความประหยัด และมีประสิทธิภาพ มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ และ มีความคล่องตัวสูง เป็นที่ยอมรับจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและไม่สร้างความขัดแย้ง

การปฏิบัติตามแผน โดยการติดตามผลตรวจสอบความก้าวหน้าระหว่างการปฏิบัติกับผลผลิตของการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ดำเนินการไปตามแผนที่วางไว้ และ การประเมินผลว่ามีการดำเนินงานเป็นไปตามแผน ตามขั้นตอน ตามกฎเกณฑ์และตามเวลาที่กำหนดหรือไม่

การแก้อุปสรรคปัญหา โดยการการสังเกตว่าอุปสรรคปัญหาเหล่านั้นมีอะไรเป็นต้นเหตุ การวิเคราะห์ปัญหาว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน หนักเบาเพียงใด การสร้างทางเลือกเพื่อให้เกิดทางเลือกที่หลากหลาย และการประเมินทางเลือกว่าจะดำเนินไปในทิศทางใด หรือมีวิธีไหนที่เหมาะสมที่สุด สรุปได้ดังภาพ ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการแสวงหาโอกาสและความคาดหวังในชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาสและความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครสามารถอภิปรายผลจากการวิจัยได้ดังนี้

ปัจจัยด้านทุนทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า การมีทุนหรือทรัพย์สินทางการเงินสามารถสร้างโอกาส และความคาดหวังในชีวิตได้ในความคิดเห็นของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดส่วนใหญ่คิดว่าสามารถสร้างโอกาส และความคาดหวังในชีวิตได้อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญกับคำว่า ทุนทางการเงิน หรือสินทรัพย์ทางการเงิน (Financial capital assets) เป็นเครื่องมือที่แสดงสิทธิเรียกร้อง และการผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงการออมและการลงทุนเพื่อให้เกิดผลตอบแทนหรือผลสำเร็จทางการเงินได้ โดยประชาชนภาคธุรกิจ และรัฐบาลที่มีเงินออมสามารถเลือกที่จะออมได้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการเพิ่มพูนหรือกำไรเพิ่มจากการออมนั้นได้ ในขณะที่ประชาชนภาคธุรกิจ หรือรัฐบาลที่ขาดเงินออมแต่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อการใช้จ่าย และการลงทุนก็สามารถระดมเงินออมจากระบบการเงินโดยผ่านเครื่องมือทางการเงินต่าง ๆ เช่น การขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินที่รับฝากเงิน หรือการออกพันธบัตรเพื่อจำหน่ายให้กับประชาชนหรือภาคธุรกิจเอกชน เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ทุนทางการเงินมีความสำคัญในการเปิดโอกาส และทำให้เกิดช่องทางในการดำเนินกิจกรรม หรือธุรกรรมทางการเงิน และสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้อีกด้วย

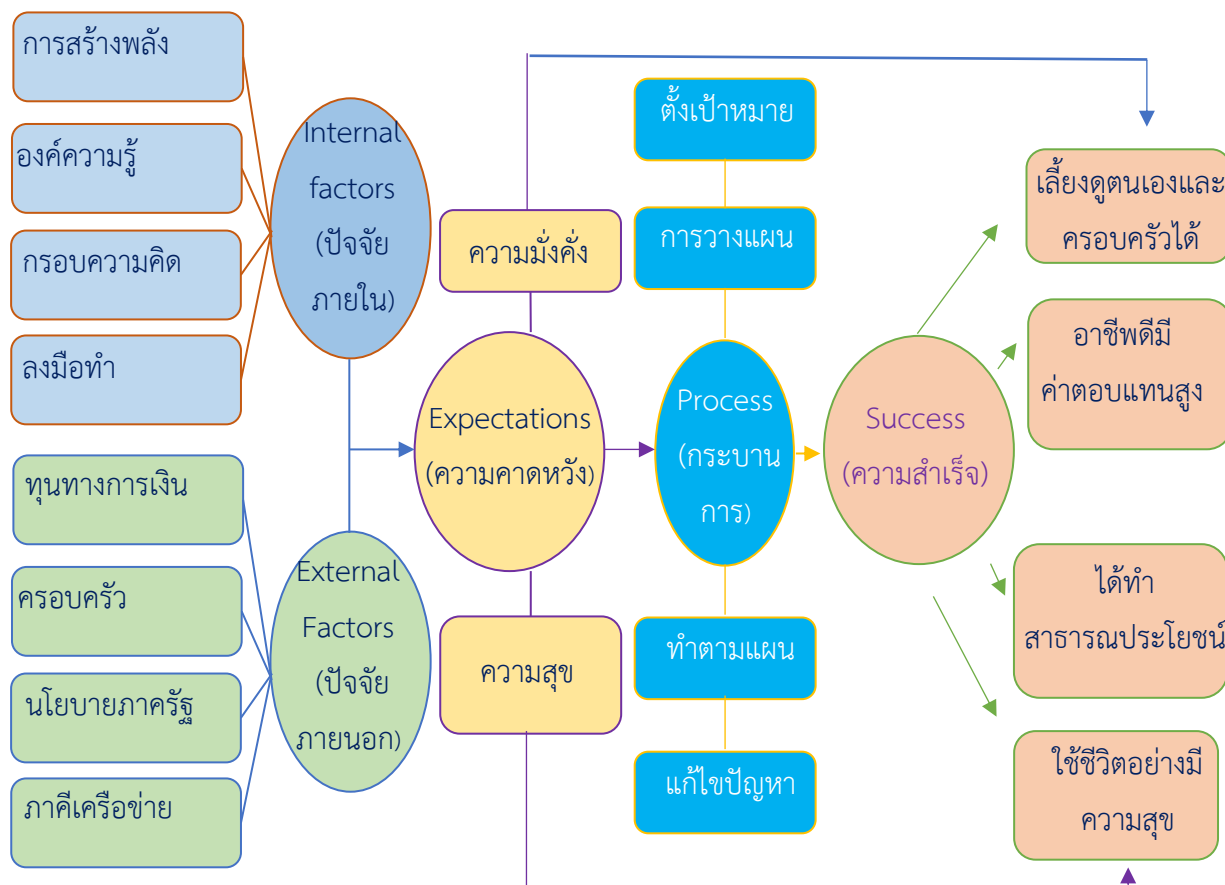
ปัจจัยด้านทุนทางสังคม จากผลการศึกษาพบว่า การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว และญาติมิตร สามารถสร้างโอกาส และความคาดหวังในชีวิตได้โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดโดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามีสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิต อยู่ในระดับมาก เป็นเพราะว่าครอบครัว (Family) ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของพัฒนาการมนุษย์ เพราะการเรียนรู้ของเรานั้นย่อมเริ่มต้นและเกิดขึ้นจากครอบครัว ครอบครัวที่มีความสุข ความอบอุ่นจะช่วยให้เด็กเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ และครอบครัวเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นแรงผลักดัน และแรงบันดาลใจให้ก้าวไปสู่หนทางข้างหน้า ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของกรุงเทพมหานคร เรื่อง เด็กเก่งเขามีพ่อแม่แบบไหน โดยมองว่า พ่อแม่ที่สามารถสอนให้ลูกมีทักษะทางสังคม (Social skills) เด็กที่ได้รับการอบรมสั่งสอนทักษะทางสังคมจากพ่อแม่เป็นอย่างดีจะประสบความสำเร็จในสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่อย่างมีนัยสำคัญโดยเด็กที่มีทักษะทางสังคมดีจะสามารถใช้ชีวิตร่วม หรือทำงานร่วมกับเพื่อนฝูงของเขาได้ดี ทำตัวเป็นประโยชน์กับเพื่อนฝูง ช่วยเหลือเพื่อนฝูงคนรอบข้างได้ เข้าใจและตระหนักถึงอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง สามารถแก้ปัญหาของตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งคนอื่นมีแนวโน้มสูงที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นต้นไป มากกว่าเด็กที่มีทักษะทางสังคมต่ำ ในทางตรงกันข้าม เด็กที่ไม่มีหรือมีทักษะทางสังคมต่ำมีโอกาสสูงที่จะเป็นผู้ต้องหาถูกจับตัวตั้งแต่เป็นวัยรุ่น ติดเหล้า และไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ต้องอยู่สถานสงเคราะห์มากกว่าจะอยู่กับครอบครัวปัจจัยด้านการเรียนรู้ จากผลการศึกษา พบว่า การเป็นผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ และมีทักษะ สามารถสร้างโอกาส และความคาดหวังในชีวิตได้อยู่ในระดับมาก

ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่คิดเห็นว่า ปัจจัยด้านการเรียนรู้มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิต เป็นเพราะว่า ความรู้ คือสิ่งที่ได้จากการสั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ การได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ ซึ่งความรู้ที่ได้รับเหล่านี้ ถือว่ามีความจำเป็นในการพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ สนุก ดอทคอม เรื่อง ปัจจัยหลักผลักดันสู่ความสำเร็จในการทำงานของ www.sanook.com มองว่า คนที่ประสบความสำเร็จต้องมีการเรียนรู้เพิ่มทักษะด้านต่าง ๆ เช่น ข้อมูล ข่าวสาร และวิทยาการใหม่ ๆ เป็นต้น ในการพัฒนาตัวเอง สิ่งนี้จะนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานและอื่น ๆ ตามมาเนื่องจากความรู้จะช่วยขยายขอบเขตทางความคิด และสร้างไอเดียใหม่ ๆ ที่เป็นเหมือนคันเร่งเพื่อเพิ่มโอกาสสู่ความสำเร็จ และทุกความสำเร็จมีรากฐานมาจากการเรียนรู้ โดยวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ อ่านให้มาก ฟังให้มาก และสร้างสิ่งแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ขึ้นมา

องค์ความรู้การวิจัย

การศึกษาวิถีแห่งความสำเร็จของคนในชุมชนแออัดโดยทำให้เกิดองค์ความรู้อันได้แก่รูปแบบการแสวงหาโอกาสไปสู่การใช้ชีวิตเชิงสร้างสรรค์ หรือประสบความสำเร็จในชีวิต คือ รูปแบบ IEEPS Model โดย I = Internal factors คือ ปัจจัยภายใน หมายถึง ตัวบุคคลผู้ต้องการแสวงหาโอกาสเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตในด้านต่าง ๆ E = External factors คือ ปัจจัยภายนอก หมายถึง กลุ่มบุคคล หน่วยงาน และนโยบายต่าง ๆ ที่สนับสนุนเพื่อให้ได้รับโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิต E = Expectation คือ ความคาดหวัง หมายถึง ความต้องการหรือความคาดการณ์ในสิ่งที่ตนเองปรารถนาจะได้ในอนาคต P= Processes หมายถึง กระบวนการ หรือขั้นตอนในการริเริ่มเพื่อแสวงหาโอกาสให้ตนเองได้ประสบความสำเร็จ S = Success คือ ความสำเร็จ หมายถึง การได้รับซึ่งสิ่งที่ตนเองต้องการหรือคาดการณ์ไว้ โดยสามารถเขียนเป็นรูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 1 IEEPS Model รูปแบบการแสวงหาโอกาสและความคาดหวังในชีวิต

Internal factors (ปัจจัยภายใน) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในบุคคลผู้นั้น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มองเห็นหรือมองไม่เห็น ก็ตาม มีส่วนผลักดันและมีผลต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่

1) การสร้างพลัง (Empowerment) เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร และชุมชน มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถควบคุมตนเอง มีความสามารถในการเลือก และกำหนดอนาคตของตนเอง ชุมชน และสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวทางที่พึงปรารถนาได้

2) องค์ความรู้ (Knowledge) คือ สิ่งที่ได้จากการสั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ การได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติซึ่งความรู้มีความจำเป็นในการพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จ

3) กรอบความคิด (Mindset) หมายถึง กระบวนการคิดของแต่ละบุคคลในการแสดงออก และทัศนคติ ซึ่งการแสดงออกและทัศนคติเหล่านั้นย่อมมีผลมาจากความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และจากประสบการณ์ที่ผ่านมาโดยการเลี้ยงดู สังคม ครอบครัว การศึกษา เป็นต้น โดยความคิดนั้นเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม มุมมอง และทัศนคติของบุคคล เช่น หากเราเชื่อแบบไหนโลกของเราก็จะเป็นแบบนั้น เราเชื่อว่า

ตัวเองเป็นแบบไหน เราก็จะเป็นแบบนั้น ความคิด และวิถีคิดของเรามีผลต่อชะตาชีวิตของเราเองอย่างมาก ชีวิตเราจะเดินไปทางไหนก็ขึ้นอยู่กับว่าเรามอง และตีความสิ่งต่าง ๆ อย่างไร

4) การลงมือทำ (Action) คือ การได้กระทำการต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยผ่านการปฏิบัติการจริง ได้ฝึกในสภาพสิ่งแวดล้อมจริง ได้ฝึกคิด และลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง แต่คนจำนวนมากเฝ้ารอให้ถึงเวลาที่ ดีที่สุดเสียก่อน แล้วจึงค่อยลงมือทำ และสุดท้ายก็ไม่เคยได้ลงมือทำ น่าเสียดายอย่างมาก เพราะถ้าเพียงแต่เขารู้ว่าไม่จำเป็นต้องดีที่สุดในแต่ทีพอนั้นก็ควรค่าแก่การลงมือทำแล้ว เพราะ เคล็ดลับของความสำเร็ก็คือ การลงมือด้วยความสม่ำเสมอ ความขยัน อดทนปรับแก้จากสิ่งที่ทำอยู่ทุกวันให้ดีขึ้น และลงมือทำอย่างมีจุดมุ่งหมาย

External factors (ปัจจัยภายนอก) คือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายนอกบุคคลผู้นั้น ไม่ว่าจะมองเห็นหรือมองไม่เห็นก็ตามที่มีส่วนผลักดัน และมีผลต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ได้แก่

1) ทุนทางการเงิน (Financial capital) คือ ทรัพย์สินเงินทอง เป็นสิ่งที่รับรู้และเข้าใจได้ง่าย ในรูปแบบของเงินตรา ซึ่งสามารถแลกเปลี่ยน หรือสะสมได้ ดังนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าทุนทางการเงินนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต เพราะ สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุได้มีความสำคัญต่อการศึกษา เพราะ สามารถทำให้เข้าถึงแหล่งความรู้ที่ดีได้ และมีความสำคัญต่อธุรกิจ เพราะ เป็นปัจจัยในการดำเนินธุรกิจ ตั้งแต่เริ่มตั้งกิจการ และระหว่างดำเนินกิจการ เงินทุนทำให้เกิดการผลิต การซื้อขายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้ธุรกิจขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว ถ้าบุคคลมีทุนทางการเงินเพียงพอไม่ว่าทุนทางการเงินเป็นเงินทุนที่มีอยู่เดิมจากมรดกของครอบครัวหรือเป็นเงินทุนที่ได้รับมาจากที่อื่นย่อมสร้างโอกาสและความคาดหวังในชีวิตจนนำไปสู่ประสบความสำเร็จในชีวิตได้

2) ครอบครัว (Family) ครอบครัวถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของพัฒนาการมนุษย์ เพราะว่าการเรียนรู้ของเรานั้นย่อมเริ่มต้นและเกิดขึ้นจากครอบครัว ครอบครัวที่มีความสุข ความอบอุ่นจะช่วยให้เด็กเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ และครอบครัวก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นแรงผลักดัน และแรงบันดาลใจให้ก้าวไปสู่วิถีทางข้างหน้า การมีพ่อกับแม่คอยให้กำลังใจอยู่ส่งเสริมสนับสนุนให้ได้ทำในสิ่งที่ตนเองชื่นชอบ คอยดูแลอบรมสั่งสอนสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ตรงกันข้ามถ้าหากครอบครัวขาดความอบอุ่น ขาดความสุขทำให้เกิดปัญหาสำหรับเด็ก และเยาวชนมากขึ้น การส่งเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง

3) นโยบายภาครัฐ (Public policy) คือ นโยบายสาธารณะที่ออกโดยภาครัฐ ได้แก่ กิจกรรมการกระทำ หรือการเลือกตัดสินใจของรัฐบาลที่จะกำหนดไว้ล่วงหน้า โดยมีการวางแผน การจัดทำโครงการ วิธีการบริหาร หรือกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในอนาคต ซึ่งนโยบายภาครัฐมีความสำคัญต่อสังคม และประเทศชาติเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งประเทศโดยรัฐบาลต้องออกนโยบาย และนำไปปฏิบัติเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต หรือทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน นโยบายภาครัฐเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยผลประโยชน์ และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ต่อทั้งประชาชน และรัฐบาล

4) ภาครีเครือข่าย (Network) คือ การเชื่อมระบบความประสานสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในหลาย ๆ ภาคส่วน เพื่อให้ตอบสนองความต้องการตามวัตถุประสงค์ เช่น ผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคล องค์กร มูลนิธิ บริษัทห้างร้าน เป็นต้น ที่มีเป้าหมายร่วมกันและมีนโยบายเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมพัฒนา และรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อคนในสังคมมีความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นซึ่งแต่ละภาคส่วนอาจมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ผู้นำชุมชน มีบทบาทหน้าที่ในการนำพาชุมชนของตนเองสู่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการ และกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้อยู่ดีมีสุขโดยการกำกับดูแล และช่วยเหลือและแสวงหาแหล่งเงินทุน หรือผู้ให้การสนับสนุนให้กับคนในชุมชน เชื่อมโยง และประสานงานระหว่างคนในชุมชน และภาครัฐเพื่อนำเสนอประเด็นความต้องการของคนภายในชุมชนให้กับทางหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ตรงตามความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริงจะเห็นได้ว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาไม่ว่าจะมีมิติใด ๆ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่มีผู้นำเป็นปัจจัยความสำเร็จทั้งสิ้น กลุ่มบุคคล องค์กร มูลนิธิ บริษัทห้างร้าน มีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมในด้านเงินทุนโดยเฉพาะในด้านการศึกษ การประกอบอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการแสวงหาโอกาสเพื่อให้คนที่ขาดโอกาสได้เข้าถึง และได้รับโอกาสการศึกษา และนำไปสู่การมีงานทำมีรายได้ สุดท้ายก็สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และนำไปสู่การประสบความสำเร็จในชีวิตต่อไปในอนาคตอีกด้วย

ดังนั้น ปัจจัยภายใน คือปัจจัยที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลของแต่ละคน ได้แก่ การมีความคิดที่ดีเป็นความคิดในเชิงสร้างสรรค์มีจิตใจต่อสู้อุตุน มีความรู้ความสามารถ กล้าเสี่ยงกล้าลงมือทำ ลองผิดลองถูกโดยการปฏิบัติด้วยตนเอง และมีการสร้างพลังให้ตนเองอยู่เสมอไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่เข้ามาในชีวิต รวมทั้งมีปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีครอบครัวที่ดีช่วยส่งเสริมอบรมบ่มเพาะในทางที่ดี นโยบายภาครัฐที่เอื้อต่อการเข้าถึงการได้รับความช่วยเหลือที่จริงจัง มีเครือข่ายที่คอยให้การสนับสนุนโดยเฉพาะในด้านเงินทุนเพื่อการศึกษา การประกอบอาชีพ เป็นต้น ปัจจัยทั้งหมดทั้งมวลนี้ล้วนเป็นสิ่งที่ส่งผล และมีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาสและความคาดหวังในชีวิตของผู้ที่ด้อยโอกาส และจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะเป็นบ่อเกิดให้เกิดความคาดหวังในชีวิต อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้ในอนาคตนั่นเอง

ความคาดหวัง (Expectation) คือ ความรู้สึก ความวาดฝัน ความต้องการความสำเร็จในชีวิตที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีกว่าเดิมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และอนาคตข้างหน้าเป็นการคาดคะเนถึงสิ่งที่จะได้รับ และเข้ามาในชีวิต ซึ่งเดวิด แม็กเคิลแลนด์ ได้กล่าวถึงในทฤษฎีความต้องการได้มองว่าเป็นความต้องการที่จะทำให้ดีขึ้น หรือมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมุ่งที่จะแก้ปัญหาหรือทำงานที่ยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นเป็นความต้องการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ เติบโต และดีที่สุดเพื่อความสำเร็จ บุคคลที่ต้องการความสำเร็จสูงจะมีลักษณะชอบการแข่งขัน ชอบงานท้าทาย และต้องการได้รับข้อมูลป้อนกลับเพื่อประเมินผลงานของตนเองมีความชำนาญในการวางแผน มีความรับผิดชอบสูง และกล้าที่จะเผชิญกับความล้มเหลวความต้องการของมนุษย์ ได้แก่ มนุษย์หลีกเลี่ยงความเจ็บปวด และแสวงหาความสุขสบาย อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตในการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด และการแสวงหาความสุขสบายจากการสังเกตจากสิ่งทีคนนั้นเลือกกระทำ หรือหลีกเลี่ยงการกระทำซึ่งแต่ละคนก็ไม่เหมือนกันความเจ็บปวดสำหรับคนหนึ่งอาจเป็นความสุขสบายของอีกคนหนึ่งก็ได้

แต่อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในเรื่องความต้องการของมนุษย์เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์กร เพราะความต้องการของมนุษย์เป็นแรงผลักดันให้คนทำงานหรือทำให้มีกำลังใจในการทำงานมีความต้องการจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้บุคคลพยายามแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เพราะมีความต้องการต่าง ๆ เป็นแรงขับเคลื่อนความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการแล้วความต้องการขั้นถัดไปก็จะเกิดขึ้นมาไม่มีวันสิ้นสุดซึ่งความต้องการหลัก ๆ ของคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดจากการศึกษามาข้างต้น โดยพบว่า ส่วนใหญ่มีความต้องการ หรือความคาดหวังในชีวิต ดังนี้

1. คาดหวังให้ตนเองมีความมั่นคง มีเงินเพียงพอต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสามารถส่งเสียบุตรหลานให้ได้รับการศึกษา รวมถึงค่ารักษาพยาบาลในยามที่ได้รับความเจ็บป่วย
2. คาดหวังให้ตนเองมีความอยู่รอดปลอดภัยในสังคม
3. คาดหวังให้ตนเองและครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

Process (กระบวนการ) หมายถึง แนวทางการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีขั้นตอน ซึ่งวางไว้อย่างเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจนจบแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ขั้นตอนดังกล่าวช่วยให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดประสงค์ และเป้าหมายได้ โดยใช้เวลา และทรัพยากรน้อยที่สุด ได้แก่

- 1) การตั้งเป้าหมาย (Goal) การมีเป้าหมายไม่ว่าจะด้านใดก็แล้วแต่ต่างก็มีความสำคัญ และสามารถใช้หลักการเดียวกันในการตั้งเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จได้ที่สำคัญเมื่อเรามองเห็นเป้าหมายที่เรากำหนดเอาไว้โดยเราจะมองเห็นวิธีการไปถึงเป้าหมายได้อย่างชัดเจนมากขึ้น
- 2) การวางแผน (Planning) คนวางแผนดีจะสามารถลดเวลา และพลังงานในการบรรลุเป้าหมายมีการวางแผนมีกระบวนการเฉพาะ และเป็นกระบวนการที่จำเป็นในหลายอาชีพโดยแต่ละอาชีพจะใช้แผนการต่างชนิดเพื่อให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้น
- 3) การดำเนินงานตามแผน (Operation) คือ การนำแผนไปดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยต้องกำหนดองค์กรหรือบุคคลที่รับผิดชอบ และวิธีการดำเนินการชัดเจน
- 4) การแก้ปัญหา (Solution) การคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาหนึ่งจะต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ เพื่อหาวิธีที่มีความแตกต่าง และหลากหลายโดยควรวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงเสียก่อนแล้วพยายามใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่ินหาวิธีแก้ไข โดยการแก้ปัญหาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้องจะเป็นการการช่วยลดความเสี่ยงในการตัดสินใจที่ผิดพลาด และจะช่วยให้การตัดสินใจนั้นมีประสิทธิภาพสามารถทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จหรือมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

ความสำเร็จ (Success) คือ การได้มาซึ่งความรู้สึก ความวาดฝัน และ ความต้องการในชีวิตที่ตนเองได้ปรารถนาหรือคาดหวังเอาไว้โดยคนเราเกิดมาทุกคนต่างมีความต้องการเป็นของตัวเองให้เป็นไปตามหลักของ Maslow's Hierarchy of need อันได้แก่ การตอบสนองทางสรีระความมั่นคงปลอดภัย ความรัก การยอมรับ การยกย่อง และ ความสำเร็จในชีวิตตามที่ปรารถนาสูงสุดแตกต่างกันตรงที่เนื้อหาเป็นการเฉพาะตนระดับการยอมรับการจจดต่อสิ่งที่หวังในขั้นใดที่ตนให้ความสำคัญจึงเป็นตัวกำหนดแรงจูงใจของคนแต่ละคน

ต่างกันความสำเร็จในงานถือเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในชีวิต และความสำเร็จในชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชนแออัดเขามองว่า การได้รับสิ่งเหล่านี้ คือความสำเร็จในชีวิต ได้แก่

1. การได้มาซึ่งความสามารถในการเลี้ยงดูครอบครัว และตนเองได้มีครอบครัวที่ดีมีความสุข และ ครอบครัวได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และ ไม่เป็นภาระของสังคม
2. การได้มาซึ่งอาชีพที่ดีมีค่าตอบแทนสูง และมีความมั่นคงมั่นคงทางการเงินไม่ได้รับความเดือดร้อนด้านค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันรวมถึงการไม่เป็นหนี้
3. การได้ทำคุณประโยชน์แก่สังคมหรือการได้ช่วยเหลือสังคมได้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมทำให้สังคมหรือคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
4. การได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในทุก ๆ วัน โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. ภาครัฐควรวางแผน บริหารงาน และดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนแออัด และเอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และมีความจริงจังมากขึ้น
2. ภาครัฐควรมีนโยบายให้การสนับสนุนคนในชุมชนทั้งในด้านการศึกษา และด้านการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชนแออัดเพื่อให้คนในชุมชนได้รับการศึกษา และมีรายได้ในการเลี้ยงชีพ
3. ภาครัฐควรประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนแออัดได้ทราบสิทธิและสวัสดิการของตนเอง และนโยบายของภาครัฐเพื่อสามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ และได้รับโอกาสอย่างทั่วถึง
4. องค์กรภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนควรบูรณาการร่วมกันในการให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนแออัดได้รับความช่วยเหลืออย่างทั่วถึง
5. องค์กรภาคีเครือข่ายควรให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนแออัดอย่างเสมอภาค เช่น ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กที่มีผลการเรียนดีแต่ละเลเยเด็กที่มีผลการเรียนต่ำให้ออกสคนเก่งแต่ละเลเยคนไร้ฝีมือ
6. คนในชุมชนควรใช้โอกาสที่ตนเองได้รับให้มีความคุ้มค่าทำให้ดีที่สุด และทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่ควรปล่อยให้เสียเวลาเปล่า
7. คนในชุมชนควรพยายามติดตามข้อมูลข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ หรือเรียนรู้ถึงสิทธิและสวัสดิการของตนเองที่ทางภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชนจัดให้เพื่อมิให้พลาดโอกาส และเข้าถึงความช่วยเหลือได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดนอกเหนือจากปัจจัยที่ศึกษามาแล้วนี้

2. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสวงหาโอกาส และความคาดหวังในชีวิตระหว่างผู้อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด และผู้อาศัยอยู่ในชุมชนในลักษณะอื่น ๆ

บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจ, เด็กเก่งเขามีพ่อแม่แบบไหน, แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/110524> สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2565 Abraham H. Maslow. (1954). Motivation and personality. New York: Harper and Row.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2550). **ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน : การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวปีแอร์ บูร์ดิเอดู.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). **โครงการวิจัยประเด็นนโยบายเชิงลึกด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและสังคมไทย ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่หลังวิกฤตเศรษฐกิจ.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ.
- สนีก ออนไลน์. (ม.ป.ป.). **ปัจจัยหลักผลักดันสู่ความสำเร็จในการทำงาน.** เรียกใช้เมื่อ 23 มีนาคม 2565 จาก <https://www.sanook.com/women/79669/>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). **ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554).**
- สำนักพัฒนาสังคมกรุงเทพมหานคร. (2561). **สถิติข้อมูลชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2561.** กรุงเทพมหานคร: กองนโยบายและแผนงานสำนักการวางผังและพัฒนาเมือง .
- David C. McClelland. (1958). **Methods of Measuring Human Motivation in John W. Atkinson.** ed. Motives in Fantasy. Action and Society. Princeton. N.J.: D. Van Nos-trand.

ผลของการจัดการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพผ่านครอบครัวกรณีศึกษาต่อสมรรถนะวิชาชีพ*
THE EFFECT OF INTERPROFESSIONAL EDUCATION THROUGH FAMILY STUDY
ON PROFESSIONAL COMPETENCY

ผุสดี ก่อเจดีย์, ประกริต รัชวัตร และ จีราภรณ์ ชื่นฉ่ำ

Pudsadee Korjedee, Pragrit Rachawat, and Jeeraporn Chuenchum

คณะพยาบาลศาสตร์สถาบันพระบรมราชชนก วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี

Faculty of Nursing Praboromarajchanok Institute Borommarajonani College of Nursing

Email: pusadee@bcns.ac.th, pragrit@bcns.ac.th, and jeeraporn@bcns.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลัง วัดดูประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพในนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี และนักศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตศูนย์แพทย์โรงพยาบาลสระบุรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเพื่อเปรียบเทียบระดับสมรรถนะสหวิชาชีพ ก่อน และหลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี และนักศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตศูนย์แพทย์โรงพยาบาลสระบุรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 38 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบประเมินสมรรถนะสหวิชาชีพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผ่านผู้ทรงวุฒิ 3 ท่านและความเชื่อมั่น โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.85 เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง 1 ธันวาคม 2562 ถึงวันที่ 30 พฤษภาคม 2563 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการทดสอบที่เป็น t-test

ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีระดับสมรรถนะสหวิชาชีพทั้ง 5 ด้าน ก่อนการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยระดับสมรรถนะวิชาชีพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($M=2.87$ และหลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ นักศึกษามีระดับสมรรถนะสหวิชาชีพทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยระดับสมรรถนะวิชาชีพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.77$) และเมื่อเปรียบเทียบระดับสมรรถนะสหวิชาชีพ ก่อน-หลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ พบว่านักศึกษามีระดับสมรรถนะสหวิชาชีพหลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 ดังนั้นจึงควรจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ (IPE) โดยให้นักศึกษาพยาบาลได้ฝึกปฏิบัติงาน และเรียนรู้ในการทำงานร่วมกับนักศึกษาสาขาสุขภาพวิชาชีพอื่น ๆ เช่น กายภาพ เภสัชกร แพทย์แผนไทย

คำสำคัญ: สมรรถนะสหวิชาชีพ; การจัดการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพ; นักศึกษาพยาบาล

*Received August 18, 2022; Revised October 10, 2022; Accepted November 11, 2022

ABSTRACT

This study is a Quasi-experimental research with a one-group, pre-post test design. The study objective was to study the effect of interprofessional education among nursing students in the Bachelor of Nursing program, Boromarajonani College of Nursing, Saraburi and medicine students at the medical center of Saraburi hospital, Thammasat University and to compare the level of multidisciplinary competence before and after the interprofessional education. The sample group were nursing students in the Bachelor of Nursing program, Boromarajonani College of Nursing, Saraburi and medicine students at the medical center of Saraburi hospital, Thammasat University. The samples consisted of 38 subjects. Data were collected by using a professional competency assessment form, which were validated by 3 experts and tested for the Cronbach's alpha reliability coefficient Data were collected between 1 December 2019 up to 30 May 2020. Data were analyzed by using descriptive statistics and the paired t-test

The results showed that the students' level of interprofessional competencies in all 5 parts before participating in IPE was at a moderate level. The average interprofessional competency level was moderate ($M=2.87$). After participating in IPE, the students had a high level of the interprofessional competencies in all 5 parts and the average level of the interprofessional competencies as a whole was at a high level ($M=4.77$). In the comparisons before and after participating in the IPE, the participants had a higher level of interprofessional competency after participating in the IPE program more than before participating in the IPE, in which statistical showed differences at the .000 level. Thus, Interprofessional education (IPE) should be provided for nursing students to practice and learn with other health professions such as physiotherapist, pharmacist, and Thai traditional doctor.

Keywords; Professional competency; Interprofessional Education (IPE); Nursing student

บทนำ

ปัจจุบันการทำงานเพื่อตอบสนองต่อปัญหา และความต้องการทางสุขภาพของประชาชนไม่สามารถดำเนินการด้วยวิชาชีพเดียวต้องการการดำเนินงานร่วมกันจากสหวิชาชีพเป็นการทำงานเป็นทีมสุขภาพจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และคุณภาพในการดำเนินการดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพประชาชน การจัดการศึกษาแบบสหวิชาชีพ จัดเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งหวังให้นักศึกษาในกลุ่มวิชาชีพสุขภาพที่สำเร็จการศึกษาแล้วมีความสามารถในการทำงานร่วมกับทีมบุคลากรวิชาชีพอื่นได้ การเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพเพิ่มโอกาสให้นักศึกษาได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น สร้างเครือข่ายทำงาน เกิดการสร้างเครือข่ายร่วมกับชุมชน ทำให้นักศึกษามีความมั่นใจด้านทักษะวิชาชีพ การสื่อสารสหวิชาชีพ มีจริยธรรมการให้เกียรติ และเป็นธรรมส่งผลให้ผู้ป่วยที่รับบริการได้รับกระบวนการบริการสุขภาพที่ดี และมีผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดีขึ้น

การเรียนรู้แบบสหวิชาชีพ (Interprofessional education, IPE) เป็นวิธีการเรียนที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการแบ่งปันความรู้ทักษะเสริมสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือทั้งในด้านการศึกษา การทำงานและการวิจัยร่วมกันระหว่างวิชาชีพ และช่วยเตรียมความพร้อมให้บุคลากรทำงานแบบสหวิชาชีพซึ่งเป็นวิธีทำงานที่เหมาะสมสำหรับการดูแลปัญหาสุขภาพของประชากรในอนาคตโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีปัญหาซับซ้อน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพนั้นได้ถูกนำไปใช้ในหลากหลายประเทศโดยมีวิธีเริ่มต้นและวิธีการดำเนินการในระดับปฏิบัติการในสถานที่ปฏิบัติงานในชุมชน และการดำเนินนโยบายระดับชาติ และระดับสถาบันการศึกษา สมรรถนะสหสาขาวิชาชีพ มีองค์ประกอบหลักสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1. สมรรถนะด้านจริยธรรมและค่านิยมร่วมกัน 2. สมรรถนะด้านบทบาทและความรับผิดชอบ 3. สมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ 4. สมรรถนะด้านการเรียนรู้ และสะท้อนย้อนคิด และ 5. สมรรถนะด้านการสื่อสาร สอดคล้องกับสมรรถนะวิชาชีพโดยสภาการพยาบาลได้กำหนดให้บัณฑิตพยาบาลที่สำเร็จการศึกษามีสมรรถนะด้านจริยธรรม การปฏิบัติการพยาบาล คุณลักษณะเชิงวิชาชีพ ภาวะผู้นำ การสื่อสาร และสัมพันธภาพ ซึ่งแพทย์สภากำหนดสมรรถนะของแพทยศาสตรบัณฑิตต้องมีความรู้ความสามารถในด้านการสร้างเสริมสุขภาพ และบทบาทของสหวิชาชีพ และสหสาขานอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะกำลังคนของประเทศไทยที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 - 2579 ได้กำหนดสมรรถนะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ

การพยาบาลครอบครัว เป็นการดูแลครอบครัวซึ่งต้องเข้าใจปัญหา และปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ ครอบครัวการพยาบาลครอบครัวมีบทบาทที่สำคัญในเสริมสร้างศักยภาพสมาชิกในการดูแลครอบครัวโดยเน้นการส่งเสริมให้ครอบครัวดูแลตนเองได้พยาบาลใช้กระบวนการพยาบาลครอบครัวเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการกระบวนการพยาบาลครอบครัวประกอบด้วยการรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือ INHOMESSS ของแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัวเพื่อประเมินสุขภาพครอบครัวการวินิจฉัยปัญหา และความต้องการของครอบครัวแบบองค์รวม การวางแผนการสร้างเสริม และป้องกันปัญหาสุขภาพครอบครัว และประเมินผลการพยาบาลครอบครัวโดยให้ครอบครัวมีส่วนร่วม การเยี่ยมบ้านเป็นการพยาบาลที่ทำให้พยาบาลเห็นสภาพจริงของครอบครัวเข้าใจบริบทและวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวซึ่งมีผลต่อสุขภาพครอบครัว และแนวทางการวางแผนช่วยเหลือสภาการพยาบาลได้กำหนดเกณฑ์คุณภาพการเยี่ยมบ้านโดยทีมสหวิชาชีพมีการทำงานเป็น

ทีมสมาชิกทีมเยี่ยมบ้านมีความสามารถในการจัดการดูแลสุขภาพผู้ป่วยที่บ้านได้อย่างเหมาะสม

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี มีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตพยาบาลศาสตร์ที่ตอบสนองความต้องการของสังคม และชุมชน จากผลประเมินตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education, TQF:HEd) ที่ผ่านมาพบว่านักศึกษา ยังพร้อมในการแสดงความสามารถทำงานเป็นทีมทำงานร่วมกับสหวิชาชีพอื่นๆ โดยเฉพาะวิชาชีพแพทย์ นักศึกษาจะมีความกลัว และไม่กล้าสื่อสารกับแพทย์ นักศึกษามีระดับคะแนนด้านทักษะด้านปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ และความสามารถสื่อสารเพื่อให้ผู้รับบริการอยู่ในระดับปานกลาง วิทยาลัยฯ มีการออกแบบการจัดการเรียนการสอน และกลวิธีการสอนภาคปฏิบัติที่หลากหลาย เช่น การสอน ทางคลินิก การสาธิต การอภิปรายกรณีศึกษาแต่ยังไม่มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหสาขาวิชาชีพ (IPE) ที่เป็นรูปแบบชัดเจน ซึ่งการศึกษาของสายฝนและคณะ พบว่ากิจกรรมการเยี่ยมบ้านเป็นรูปแบบการเรียนรู้ ร่วมกันระหว่างวิชาชีพทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบตามสาขาวิชาชีพ การ เคารพสาขาวิชาชีพอื่น การทำงานเป็นทีม มีภาวะผู้นำ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสร้างสัมพันธภาพกับผู้ ร่วมทีมและการยอมรับฟังความต้องการของผู้ป่วย ดังนั้นผู้วิจัย และคณะจึงสนใจในการศึกษาผลของการ จัดการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพในนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราช ชนนี สระบุรี และนักศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตศูนย์แพทย์โรงพยาบาลสระบุรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อ เป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพสำหรับนักศึกษาพยาบาลให้มีสมรรถนะในการทำงานร่วมกับสหวิชาชีพ ผ่านการประสบการณ์ฝึกปฏิบัติร่วมกันกับนักศึกษาแพทย์ และอาจารย์แพทย์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพในนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาล ศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี และนักศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตศูนย์แพทย์ โรงพยาบาลสระบุรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. เปรียบเทียบระดับสมรรถนะสหวิชาชีพ ก่อน - หลังการจัดการเรียนการสอนแบบสห วิชาชีพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดการจัดการศึกษาแบบสหวิชาชีพของประเทศไทยซึ่งพัฒนามา จากแนวทางปฏิรูปการจัดการศึกษาของกำลังคนด้านสุขภาพขององค์การอนามัยโลก ปี 2553 โดยการจัด การศึกษาแบบสหวิชาชีพจากการจัดให้ผู้เรียนจากสองวิชาชีพขึ้นไปได้เรียนรู้เกี่ยวกับ เรียนรู้จาก และเรียนรู้ ร่วมกันเพื่อให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาผลลัพธ์ทางด้านสุขภาพ

การเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพโดย
การฝึกปฏิบัติงานร่วมกันระหว่าง
นักศึกษาพยาบาล และนักศึกษาแพทย์

-ปฐมนิเทศและมอบหมายกรณีศึกษา
ครอบครัว

-เยี่ยมบ้านและกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยที่
บ้าน

-นำเสนอกรณีศึกษาครอบครัว

-สะท้อนการเรียนรู้

สมรรถนะสหวิชาชีพ 5 ด้าน

1. จริยธรรมและค่านิยมร่วมกัน
2. บทบาทและความรับผิดชอบ
3. การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ
4. การเรียนรู้และสะท้อนย้อนคิด
5. การสื่อสาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง แบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรบุรี จำนวน 107 คน และนักศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต ศูนย์แพทย์โรงพยาบาลสรรพสิทธิบำรุงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 30 คน ปีการศึกษา 2562

ตัวอย่าง เป็นนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรบุรี จำนวน 30 คน และนักศึกษาหลักสูตร แพทยศาสตรบัณฑิต ศูนย์แพทย์โรงพยาบาลสรรพสิทธิบำรุงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 8 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 38 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยเป็นนักศึกษาที่หมุนเวียนเข้ามาเรียนวิชาปฏิบัติการครอบครัวชุมชนที่กลุ่มงานการพยาบาลชุมชนโรงพยาบาลสรรพสิทธิ ในระหว่าง 1 ธันวาคม 2562 ถึงวันที่ 30 พฤษภาคม 2563

เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างเข้าศึกษาต้องเป็นนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 3 ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรบุรี ที่เรียนวิชาปฏิบัติการครอบครัวชุมชน1 และเป็นนักศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิตศูนย์แพทย์โรงพยาบาลสรรพสิทธิ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เรียนวิชาคลินิกเวชศาสตร์ครอบครัวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบทุกครั้งนักศึกษาที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบทุกครั้งจะถูกคัดออก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบประเมินสมรรถนะสหวิชาชีพซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยใช้แนวทางและหลักการการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ (Interprofessional Education, IPE) ของคณะกรรมการการศึกษาแบบสหวิชาชีพ

เครื่องมือประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล และประสบการณ์การทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ จำนวน 7 ข้อ ส่วนที่ 2 สมรรถนะสหวิชาชีพ 5 ด้าน ได้แก่ 1. จริยธรรมและค่านิยมร่วมกัน 2. บทบาทและความรับผิดชอบ 3. การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ 4. การเรียนรู้และสะท้อนย้อนคิด และ 5. การสื่อสาร จำนวน 11 ข้อ โดยแบ่งระดับสมรรถนะวิชาชีพ เป็น 5 ระดับ ซึ่งการแปลผลค่าคะแนนเฉลี่ยแบ่งระดับสมรรถนะวิชาชีพ ดังนี้

- 1.00-1.50 = สมรรถนะวิชาชีพระดับน้อยที่สุด
- 1.51-2.50 = สมรรถนะวิชาชีพระดับน้อย
- 2.51-3.50 = สมรรถนะวิชาชีพระดับปานกลาง
- 3.51-4.50 = สมรรถนะวิชาชีพระดับดี
- 4.51-5.00 = สมรรถนะวิชาชีพระดับดีมาก

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยแบบสอบถามได้ผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอน จำนวน 3 คน และนำไปทดสอบความเชื่อมั่นของแบบประเมินสมรรถนะสหวิชาชีพกับนักศึกษาที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค 0.85

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเตรียมก่อนดำเนินการโดยประสานงานกับคณะแพทยเวชศาสตร์ครอบครัวในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน มีการจัดประชุม เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพกับอาจารย์พี่เลี้ยงที่เกี่ยวข้องได้แก่ อาจารย์แพทย์ และอาจารย์พยาบาล จัดดำเนินการฝึกภาคปฏิบัติโดยแบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 6 - 8 คน แบบคละวิชาชีพ และมอบหมายให้ร่วมกันศึกษาครอบครัว 1 ครอบครัว โดยช่วยกันรวบรวมประวัติ ตรวจประเมิน วางเป้าหมาย และแผนการดูแล โดยมีอาจารย์พยาบาล อาจารย์แพทย์ร่วมสอนเป็นผู้สังเกตการณ์ประจำกลุ่มโดยการเรียนรู้ร่วมกันโดยตัวแทนนักศึกษาของแต่ละกลุ่มสาขาวิชาชีพนำเสนอรายงานกรณีศึกษาโดยมีอาจารย์พยาบาล อาจารย์แพทย์เป็นผู้สังเกตการณ์ให้ข้อมูลสะท้อนกลับในด้านกระบวนการกลุ่ม และด้านทักษะการปฏิสัมพันธ์ของนักศึกษา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาแพทย์ และนักศึกษาพยาบาลที่เข้าร่วมกิจกรรมในการประเมินสมรรถนะสหวิชาชีพของตนเองก่อน - หลังเข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้แบบประเมินสมรรถนะสหวิชาชีพ และเก็บข้อมูลจากอาจารย์พยาบาล และอาจารย์แพทย์ในการประเมินสมรรถนะสหวิชาชีพของนักศึกษาโดยใช้แบบประเมินสมรรถนะสหวิชาชีพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติพรรณนาในการเสนอข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติวิเคราะห์ paired t test เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะสหวิชาชีพก่อนและหลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการวิจัยของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี ตามเอกสาร EC1-008/2562 ลงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2562 พิจารณาด้านจริยธรรม และเห็นชอบก่อนดำเนินการในการวิจัยมีการชี้แจงข้อมูลก่อนเซ็นยินยอมเข้าร่วมวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาผลของการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติแบบเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะ แพทยศาสตร์ และคณะพยาบาลศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 3 จำนวน 30 คน และเป็นนักศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต จำนวน 8 คน อายุเฉลี่ย 20.87 ± 0.81 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 32 คน (84.2%) เพศชาย 6 คน (15.8%) นักศึกษาจำนวน 36 คน (94.7%) เคยมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ ได้แก่ แพทย์ (63.2%) พยาบาล (86.8%) เทคนิคการแพทย์ (7.9%) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข (42.1%) อาสาสมัครสาธารณสุขและบุคลากรในชุมชน (50.0%) และนักโภชนาการ (13.2%) ส่วนใหญ่นักศึกษาเคยมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับวิชาพยาบาล **ดังตารางที่ 1**

นักศึกษาประเมินตนเองมีระดับสมรรถนะสหวิชาชีพด้านทั้ง 5 ด้าน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนแบบสหวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยระดับสมรรถนะวิชาชีพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($M=2.87$, $SD=0.15$) และภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนแบบสหวิชาชีพพบว่านักศึกษาประเมินตนเองมีระดับสมรรถนะสหวิชาชีพ ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยระดับสมรรถนะวิชาชีพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.77$, $SD=0.19$) **ดังตารางที่ 2**

เมื่อเปรียบเทียบระดับสมรรถนะสหวิชาชีพรายด้านจากการประเมินตนเองของนักศึกษา ก่อน - หลัง พบว่านักศึกษามีระดับสมรรถนะสหวิชาชีพหลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 **ดังตารางที่ 3** และอาจารย์ประเมินนักศึกษาภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนแบบสหวิชาชีพพบว่ามีค่าเฉลี่ยของสมรรถนะสหวิชาชีพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M=4.75$, $SD=0.20$) **ดังตารางที่ 4**

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(n=38)	ค่าเฉลี่ย/ร้อยละ
อายุ	38	20.87±.81
เพศ		
ชาย	6	15.8 %
หญิง	32	84.2 %
ประสบการณ์การทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ		
ไม่เคย	2	5.3 %
เคย	36	94.7 %
-แพทย์	24	63.2 %
-พยาบาล	33	86.8 %
-เทคนิคการแพทย์	3	7.9 %
-เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	16	42.1 %
-อาสาสมัครสาธารณสุข	19	50.0 %
และบุคคลในชุมชน		
-นักโภชนาการ	5	13.2 %

ตารางที่ 2 ระดับสมรรถนะสหวิชาชีพรายด้านจากการประเมินตนเองของนักศึกษา ก่อน-หลัง การจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ (n=38)

รายด้านของสมรรถนะ สหวิชาชีพ	นักศึกษาพยาบาลประเมินตนเอง					ระดับ สมรรถนะ
	ก่อน		ระดับ สมรรถนะ	หลัง		
	M	SD		M	SD	
1.จริยธรรมและค่านิยมร่วมกัน	3.18	0.39	ปานกลาง	4.95	.23	ดีมาก
2.บทบาทและความรับผิดชอบ	3.07	0.24	ปานกลาง	4.58	.46	ดีมาก
3.การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ	2.89	0.18	ปานกลาง	4.67	.36	ดีมาก
4.การเรียนรู้และการสะท้อนย้อนคิด	2.96	0.14	ปานกลาง	4.75	.26	ดีมาก
5.การสื่อสาร	2.28	0.41	น้อย	4.89	.24	ดีมาก

ภาพรวม 2.87 0.15 ปานกลาง 4.77 .19 ดีมาก

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบสมรรถนะสหวิชาชีพทางด้านจากการประเมินตนเองของนักศึกษา ก่อน-หลัง การจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ (n=38)

รายด้านของสมรรถนะสหวิชาชีพ	ก่อน		หลัง		t	p
	M	SD	M	SD		
1.จริยธรรมและค่านิยมร่วมกัน	3.18	0.39	4.95	.23	-25.23	.000
2.บทบาทและความรับผิดชอบ	3.07	0.24	4.58	.46	-16.56	.000
3.การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ	2.89	0.18	4.67	.36	-26.18	.000
4.การเรียนรู้และการสะท้อนย้อนคิด	2.96	0.14	4.75	.26	-37.51	.000
5.การสื่อสาร	2.28	0.41	4.89	.24	-36.55	.000
ภาพรวม	2.87	0.15	4.77	.19	-45.93	.000

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยของสมรรถนะสหวิชาชีพทางด้านจากการประเมินของอาจารย์ (n=38)

รายด้านของสมรรถนะสหวิชาชีพ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	SD	ระดับสมรรถนะ
1.จริยธรรมและค่านิยมร่วมกัน	4.95	0.23	ดีมาก
2.บทบาทและความรับผิดชอบ	4.67	0.47	ดีมาก
3.การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ	4.61	0.45	ดีมาก
4.การเรียนรู้และการสะท้อนย้อนคิด	4.74	0.40	ดีมาก
5.การสื่อสาร	4.78	0.42	ดีมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การประเมินตนเองของนักศึกษพบว่าสมรรถนะสหวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาลหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สระบุรี และเป็นนักศึกษาหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต ศูนย์แพทย์โรงพยาบาลสระบุรีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพมีระดับสมรรถนะทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อติญาณ และคณะ ประเมินความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างทีมสหวิชาชีพของนักศึกษา 3 คณะ ได้แก่พยาบาล

สาธารณสุข และทันตสาธารณสุขศาสตร์ พบว่ามีสมรรถนะสหวิชาชีพพระดับปานกลาง และหลังจากนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพ พบว่าระดับสมรรถนะสหวิชาชีพสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรการสอนของสถาบันพระบรมราชชนกสำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ยังไม่มีเนื้อหาการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพโดยตรง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาคปฏิบัติให้มีการเยี่ยมบ้าน และดูแลผู้ป่วยที่บ้านร่วมกันระหว่างนักศึกษายาบาล และนักศึกษาแพทย์ช่วยเพิ่มสมรรถนะในการสื่อสารอย่างมากให้แก่ศึกษา

นักศึกษาประเมินตนเองได้สอดคล้องกับผลการประเมินของอาจารย์ซึ่งประเมินว่าสมรรถนะสหวิชาชีพของนักศึกษาทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับดีมาก และสมรรถนะด้านจริยธรรม และค่านิยมร่วมกันมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดนักศึกษาประเมินตนเองมีระดับสมรรถนะสหวิชาชีพน้อยที่สุดในด้านบทบาท และความรับผิดชอบไม่สอดคล้องกับผลการประเมินจากอาจารย์ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสมรรถนะที่น้อยที่สุดในด้านการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำนักศึกษาสะท้อนการเรียนรู้ ได้รับการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมความรู้เพิ่มขึ้นในประเด็นการเรียนรู้เรื่องยาจากอาจารย์แพทย์ และนักศึกษาแพทย์การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติงานก่อให้เกิดการสร้างสัมพันธภาพที่ดีมีการพัฒนาสมรรถนะสหวิชาชีพด้านการทำงานเป็นทีม และการสื่อสารภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเยี่ยมบ้านทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการสื่อสาร มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ นักศึกษามีความพึงพอใจ และรู้สึกมีคุณค่าในการดูแลผู้ป่วยร่วมกัน “เป็นประสบการณ์ที่ดี คุ่มค่ามาก” “สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับนักศึกษาแพทย์ และทีมอาจารย์หมอ ในการเยี่ยมบ้านครั้งนี้” “ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากการconferenceกับนักศึกษาแพทย์ และอาจารย์แพทย์”

ผลการประเมินตนเองของนักศึกษาหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพมีระดับสมรรถนะทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อติญาณ และคณะ และธัญญมลและคณะ ที่พบว่าหลังจากนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพแล้วมีสมรรถนะวิชาชีพด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีม บทบาททีม ความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีมและความคิดสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยกิจกรรมการมอบหมายกรณีศึกษา และการเยี่ยมบ้านเป็นรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวิชาชีพ ทำให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับวิชาชีพอื่น เกิดการเรียนรู้ในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ความรับผิดชอบตามสาขาวิชาชีพ การเคารพสาขาวิชาชีพอื่น การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ การสื่อสารกับผู้ร่วมและผู้รับบริการที่มีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สายฝนและคณะ และรัชนี้ และคณะ

เมื่อเปรียบเทียบระดับสมรรถนะสหวิชาชีพ ก่อน - หลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ พบว่า ระดับสมรรถนะสหวิชาชีพก่อน และหลังการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 โดยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพ สอดคล้องกับการศึกษาของ อติญาณ และคณะ และธัญญมลและคณะ และ รัชนี้ และคณะ และ ธวัชชัยและคณะ ซึ่งทำการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพโดยจัดให้มีการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างนักศึกษายาบาลร่วมกับวิชาชีพอื่น ได้แก่ กายภาพ เภสัชกร แพทย์แผนไทย สาธารณสุข ช่วยส่งเสริมให้นักศึกษามีสมรรถนะสหวิชาชีพเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. นำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพไปใช้เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสหวิชาชีพ นักศึกษาในการเรียนรู้การทำงานร่วมกับวิชาชีพที่มีสุขภาพโดยการฝึกปฏิบัติงานร่วมกัน
2. เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแบบสหวิชาชีพในสาขาสุขภาพวิชาชีพอื่นๆ เช่น กายภาพ เภสัชกร แพทย์แผนไทย

บรรณานุกรม

- ชนัดดา พลอยเลื่อมแสง, ชญานิษฐ์ สีหนาท, ดุสิตา ไชยธรรม. (2563). ผลลัพธ์และผลประโยชน์ของการเรียน การสอนรวมสหวิชาชีพ. *วารสารเภสัชศาสตร์อีสาน*. 16(3). 1-14.
- ดารุณี จงอุดมการณ์. (2558). *การพยาบาลสุขภาพครอบครัว: แนวคิดทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ใน ครอบครัวระยะวิกฤต* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธัญมณล สุริยานิมิตสุข, ทศยรัตน์ รื่นเรือง, เอกพจน์ สืบญาติ. (2563). ผลการจัดการเรียนการสอนแบบสห วิชาชีพ (IPE) เรื่องการส่งเสริมสุขภาพหญิงตั้งครรภ์ปกติต่อสมรรถนะในการทำงานร่วมกันแบบสห วิชาชีพ. *วารสารพยาบาลตำรวจ*. 12(2). 380-387.
- ธวัชชัย ยืนยาว, จุฬารัตน์ หัวหาญ, วรนาถ พรหมศวร. (2564). การศึกษาผลของการจัดการศึกษาแบบสห วิชาชีพเรื่องอาหารสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนในนักศึกษาอุดมศึกษา จังหวัดสุรินทร์. *วารสารพยาบาล บรมราชชนนี สุพรรณบุรี*. 4(2). 23-36.
- ปรีชญา พุมอุทัยวิรัตน์. (2563). การจัดการศึกษาแบบสหวิชาชีพ. *วารสารราชวิทยาลัยจุฬาภรณ์*. 2(4). 12- 28.
- แพทยสภา. (2555). *เรื่องเกณฑ์ความรู้ความสามารถในการประเมินเพื่อรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบ วิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.2555*. แหล่งที่มา https://www.tmc.or.th/file_08062012.pdf สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2563.
- รัชณี ผิวผ่อง, อธิยา จันทรวิทยานุชิต, มยุรี เก่งเกตุ และคณะ. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบสห วิชาชีพโดยการเยี่ยมบ้านผู้ป่วยโรคเรื้อรัง. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี*. 32(1). 150-170.
- วณิชา ชื่นกองแก้ว. (2561). *การศึกษาแบบสหวิชาชีพ*. ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:พี.เอ ลีฟวิ่ง จำกัด.
- สุริยา ฟองเกิด และ ศุภรา หิमानันโต. (2559). *การพยาบาลครอบครัว*. ชลบุรี : วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี.
- สำนักการพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข. (2557). *เกณฑ์คุณภาพงานเยี่ยมบ้าน*. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- สายฝน สฤณีกุล, ปลื้มจิต โชติกะ, นิชชา ทิพย์วรรณ. (2563). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมระหว่างวิชาชีพในการให้บริการสุขภาพผู้สูงอายุที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังผ่านการเยี่ยมบ้านของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์และนักศึกษาเภสัชศาสตร์. วารสารวิชาการสุขภาพภาคเหนือ. 7(2). 101-112.
- สภาการพยาบาล. (2552). ประกาศสภาการพยาบาลเรื่อง สมรรถนะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอกสาขาพยาบาลศาสตร์ หลักสูตรฝึกอบรมการพยาบาลขั้นสูงระดับวุฒิบัตรและได้รับวุฒิบัตร/หนังสืออนุมัติแสดงความชำนาญเฉพาะทางการพยาบาลและผดุงครรภ์ และการพยาบาลเฉพาะทางสาขาพยาบาลศาสตร์. แหล่งที่มา <https://www.tnmc.or.th/images/userfiles/files/004.pdf> สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2563.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2564). แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนในศตวรรษที่ 21. cursa วิทยาลัยจารย์. 2(1). 1-15.
- สรญา แก้วพิบูลย์. (2561). *เวชศาสตร์ครอบครัวและชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครราชสีมา: สำนักวิชาแพทยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- อติญาณ์ ศรเกษตรริน, อัจฉรวาดี ศรียะศักดิ์, วารุณี เกตุอินทร์ และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน. วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล. 35(2). 140-152.
- Gilbert, J.H., Yan, J., & Hoffman, S.J. (2010). A WHO report: framework for action on interprofessional education and collaborative practice. *Journal of Allied Health*. 39(Suppl1). 196-197.
- World Health Organization. (2010). *Framework for action on interprofessional education and collaborative practice*. Retrieved from http://www.who.int/hrh/nursing_midwifery/en/ April 13, 2022.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมและทุนทางสังคม*

THE DEVELOPMENT OF QUALITY OF LIFE ACCORDING TO
BUDDHADHAMMA PRINCIPLES AND SOCIAL CAPITAL

สุรัตน์ พักน้อย

Surat Paknoi

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

Department of Social Development and Welfare

Email: suwansunti@gmail.com

บทคัดย่อ

บนโลกใบนี้ มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์สังคมจำพวกหนึ่ง เพราะมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันและกัน มนุษย์มักจะรวมกลุ่มอยู่ด้วยกัน สร้างบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย ทำมาหากิน และอาศัยอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งในลักษณะเช่นนี้จะเรียกว่าเป็นชุมชน หลังจากที่มีมนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกันก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ความสะดวกสบายในความเป็นอยู่ และต้องการความปลอดภัยในชีวิต ต้องการในการทำให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นซึ่งเรียกว่า Quality of Life โดยการที่บุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบมากมายหลายด้าน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไป ตามแต่ละทัศนะของแต่ละบุคคลหรือสังคมนั้น ๆ โดยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตนั้นประกอบไปด้วย 1) ด้านร่างกาย (physical domain) คือ สภาพด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น สภาพความสมบูรณ์ของร่างกาย ความสามารถในการทำงาน เป็นต้น 2) ด้านจิตใจ (psychological domain) คือ การรับรู้ทางสภาพจิตใจของตนเอง เช่น ความรู้สึกทางบวกและทางลบที่บุคคลมีต่อตนเอง เป็นต้น 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationships) คือ ความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การที่ได้รับความช่วยเหลือ และได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคม 4) ด้านสิ่งแวดล้อม (environment) คือ การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต การที่ตนมีชีวิตรอยู่อย่างอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต 5) ด้านเศรษฐกิจ (economy) คือ สถานะทางเศรษฐกิจการเงินและรายได้ที่มั่นคง เป็นต้น โดยคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลในแต่ละสังคมนั้นแตกต่างกันไป ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และแนวทางในการพัฒนาตนเองเพื่อไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นมีหลากหลายแนวทาง ในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้เสนอแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม และทุนทางสังคมเท่านั้น

คำสำคัญ: การพัฒนา; คุณภาพชีวิต; ทุนทางสังคม; พุทธธรรม

* Received August 11, 2022; Revised October 27, 2022; Accepted November 25, 2022

ABSTRACT

In this world, humans are considered a kind of social animal because humans are related to each other. Humans are often grouped together, they Build houses and residences, then they have to work as various occupations and join many activities together. This manner is called a community. After humans live together as community, they need to make themselves have a better life and there will be a change of environmental conditions to suit life to provide comfort in living and safety in life which is called quality of life. There are many elements for good quality of life and each element is more or less important differently according to each individual point of view or the viewpoint of the society. Therefore, the quality of life for humans depends on those elements too. The components for quality of life consist of 1) Physical domain which is the physical condition of a person which affects daily life, such as the state of physical integrity, ability to work, etc. 2) Psychological domain which is the perception of one's own mental state, such as the positive and negative feelings that a person for oneself, etc. 3) Social relationships which are their relationships with other people or to receive help and to be a helper to other people in society. 4) Environment which is having a good environment that affects life, they live independently, safe and stable in life. 5) Economy which is the state of the economy, finances and stable income, etc. The quality of life of each individual in each society is different. There are many scholars who have tried to study and research on various factors affecting the improvement for quality of life and there are various approaches for self-improvement towards improving the quality of life. In this article, the author has proposed the idea of Improve the quality of life according to Buddhadhamma principles and social capital only.

Keywords; development; quality of life; social capital; Buddhadhamma

บทนำ

ชีวิตที่มีความสุขทั้งทางร่างกาย และจิตใจย่อมเกิดมาจากการได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ อย่างเพียงพอ และเหมาะสม เพราะความสุขทางกายของมนุษย์นั้น คือการมีปัจจัยพื้นฐานของการดำเนินชีวิต เช่น ปัจจัย 4 หรือปัจจัยที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อย่างเหมาะสมกับสภาพ และฐานะของตน ส่วนการเกิดความสุขทางจิตใจได้แก่การได้รับความรักความอบอุ่น การยอมรับจากสังคม และความมั่นคงทางจิตใจ ถือว่าเป็นลักษณะของคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 ระบุว่า การพัฒนาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้าน ได้แก่ การเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัย และพัฒนา การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงานกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงาน และกลุ่มที่อยู่ในตลาดแรงงานในปัจจุบันให้สอดคล้องกับสาขาการผลิต และบริการเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลาสรางคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้คนในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในด้านร่างกาย และอารมณ์

ในยุคปัจจุบัน การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในประเทศ รวมทั้งถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศอย่างที่ได้กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน จะทำให้การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว เป้าหมายของการพัฒนาทุกด้านล้วนมุ่งไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม และชีวิตที่มีคุณภาพเป็นชีวิตที่ต้องฝึกฝนตนเอง หรือพัฒนาตนทั้งวิถีคิด การประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคม ชุมชน ท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย ตามวัฒนธรรมประเพณี ของสังคมในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ และฝึกตนเองให้มีความรู้ความสามารถเพื่อประกอบอาชีพการงานดำรงตนให้เป็นผู้มีคุณค่าในสังคมมีชีวิตประจำวันในรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของประชากรของชาติที่ชี้ให้เห็นถึงความสมดุลของการพัฒนาประเทศโดยรวมที่แสดงผลของศักยภาพคุณภาพชีวิตของประชากรในชาติ ความสามารถในการดำรงชีวิตของมนุษย์ (Life-ability of the Person) เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดการปัญหาของแต่ละบุคคล ซึ่งการมีชีวิตที่ดี (Good Life) ในความหมายของศาสตร์ต่าง ๆ ได้มีการให้นิยามศัพท์ต่างกัน เช่น วงการแพทย์ และนักจิตวิทยาได้ใช้คำว่า คุณภาพชีวิต และความอยู่ดีมีสุข เป็นต้น

ส่วนคุณภาพชีวิตตามแนวของพระพุทธศาสนา หมายถึง การมีสภาวะความพร้อมของบุคคล หรือการที่บุคคลมีทั้งร่างกาย จิตใจ (อารมณ์) ปัญญา และสังคมที่ดี เป็นการดำรงชีวิตของมนุษย์ในภาวะที่มีระดับเหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ สามารถแสวงหาปัจจัย และบริการ

ต่าง ๆ และยังครอบคลุมไปถึงนามธรรมอันมีคุณค่าต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ชีวิตนั้นน่าอยู่ยิ่งขึ้น สามารถปรับตนเองให้เข้ากับธรรมชาติ และปรับธรรมชาติให้เข้ากับตนเองโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และสังคมไม่เบียดเบียนผู้อื่น บุคคล สังคมและประเทศชาติ สามารถกำหนดมาตรฐานคุณภาพชีวิตแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม และสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะการณ์ตามยุคสมัย นั่นคือ การมีชีวิตที่ดีมีคุณภาพ

ถึงแม้ว่า การพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่ความเจริญให้มีความทัดเทียมนานาชาติประเทศตามอุดมคติของชาติตะวันตก และได้กำหนดมาตรฐานการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพตามแนวคิดของตน เพื่อขีดแบ่งและเป็นเส้นกันให้ผู้คนที่มีมาตรฐานไม่เป็นไปตามกำหนด คนเหล่านั้นถือว่าเป็นคนยากจน โดยการนำเอารายได้มาเป็นตัวชี้วัดของความยากจนนั้น หรือใช้เพื่อแสดงสถานะทางสังคม รวมถึงฐานะความร่ำรวย เป็นผลทำให้ประชากรในพื้นที่อื่น ๆ ที่ตกขอบแห่งการพัฒนาได้รับผลกระทบจากกระแสการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมเหล่านี้ ทั้งจากปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจภายใน โครงสร้างทางการตลาดที่ไม่เป็นธรรม จนทำให้ขายผลผลิตทางการเกษตรได้ในราคาต่ำ ความไม่เท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษา การไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และความยากจน เป็นต้น หากแต่ประชาชนกลุ่มนี้มิได้ยอมจำนนกับปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกันก็ได้ลุกขึ้นต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมเหล่านี้ โดยการก้าวเดินออกไปแสวงหาโอกาสในเมืองใหญ่ เพื่อไปขายแรงงานในเมือง สร้างโอกาสทางการศึกษา โอกาสทางเศรษฐกิจ และเข้าถึงบริการด้านต่าง ๆ เป็นต้น

เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้มีความทัดเทียมกับบุคคลอื่น และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงการยกสถานะทางสังคมให้สูงขึ้น บุคคลเหล่านี้ จึงเคลื่อนย้ายไปอยู่ในพื้นที่เมือง และต้องแสวงหาที่ดินว่างเปล่า หรือเช่าที่ดินของคนอื่นในราคาถูกเยา เพื่อตั้งถิ่นฐานของครอบครัว โดยการสร้างเพิงพักอาศัยกระจุกตัวอยู่ใจกลางเมือง เพื่อให้อยู่ใกล้กับแหล่งงาน หรือมีความสะดวกในการเดินทางไปทำงานให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อลดค่าใช้จ่าย และนำรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว จากนั้นได้มีการชักชวนเครือญาติให้เดินทางเข้ามาทำงานในเมือง และทำการปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณใกล้เคียงกัน จนทำให้หลังคาบ้านซ้อนทับกันไปมาท้ายที่สุด ได้ก่อเกิดเป็นสลัม หรือชุมชนแออัดขึ้นมา แม้คนในชุมชนแออัดจะอาศัยอยู่ในเมืองอยู่ไม่ห่างจากห้างสรรพสินค้าใหญ่ หากแต่พวกเขาเหล่านี้กลับถูกมองข้าม ถูกละเลย จนขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ไม่มีงานทำหรือหากมีงานทำแต่มีรายได้ไม่เพียงพอจกจ่ายการศึกษา และบริการของรัฐ เป็นต้น ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเอง และครอบครัว จนทำให้ชีวิตต้องติดอยู่ในวังวนของความยากจน ยิ่งไปกว่านั้น ได้เกิดการถ่ายทอดความยากจนจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง อีกทั้งได้ก่อเกิดช่องว่างระหว่างคนในชุมชนแออัดกับคนปกติทั่วไปเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนท้ายที่สุดได้ก่อเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมตามมา

เมื่อประชาชนในชุมชนแออัดต้องติดอยู่ในวังวนของความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ผู้คนส่วนใหญ่มิได้ยอมจำนนกับสิ่งที่เกิดขึ้นขณะเดียวกันได้มีความหวังในชีวิตที่ต้องการให้ตนเองและครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งได้พยายามแสวงหาโอกาสเพื่อทำการต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมเหล่านี้ และก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น แต่ทว่า ด้วยคนในชุมชนแออัดมีความสามารถศักยภาพและมีต้นทุนชีวิตที่แตกต่างหลากหลายเป็นผลทำให้มิใช่คนในชุมชนแออัดทุกคนจะสามารถก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ไปได้มีคนในชุมชนแออัดบาง

คนเท่านั้นที่มีความสามารถในการแสวงหาโอกาส และนำต้นทุนที่ตนเองแสวงหามาได้มาใช้ต่อรองกับบุคคล และโครงสร้างทางสังคมจนทำให้ตนเองสามารถมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเอง ให้หลุดพ้นจากวังวนแห่งความยากจนกลายเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมได้สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริง

ทฤษฎีการพัฒนา

มโนทัศน์ “พัฒนา” (development concept) เกิดขึ้นครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพื่อใช้เรียกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป (Industrial Revolution) โดยสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรกรรมไปสู่การประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม (industrialization) วิธีการผลิตเปลี่ยนจากการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้า (commercialization) เกิดการขยายตัวเป็นเมือง (urbanization) ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม

2.1 ความหมายของการพัฒนา (meaning of development)

คำว่า “การพัฒนา” ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายที่สุด แต่อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนามีความหมายที่หลากหลาย แตกต่าง และมีความเลื่อนไหลมากที่สุดคำหนึ่ง เนื่องจากการพัฒนาเป็นคำแฝงไปด้วยค่านิยม (value-add) และผูกพันกับวัฒนธรรม (culture-bound) ภายหลังได้มีการนิยามขยายความให้กว้างขึ้น โดยครอบคลุมในหลาย ๆ มิติ ดังนั้น จึงพบว่า ความหมายของการพัฒนานั้น ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของบุคคล สังคม วัฒนธรรม และกาลเวลา แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนานั้น ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development โดยนำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไป และมีความหมายแตกต่างกันออกไปเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานานี้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายด้วยกันทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

ความหมายโดยทั่วไป

การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดลอมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้น ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีแต่ความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนาในมุมมองและการให้ความหมายจากสำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้ให้นิยามคำว่า “การพัฒนา” คือ การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโต ทำให้ งอกงาม ทำให้งอกงาม และมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี

แต่หากมองในมุมมองของรูปศัพท์มาจากภาษาอังกฤษ คือ คำว่า “Development” ซึ่งแปลได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ และคำว่า การพัฒนา หากมองโดยความหมายจากรูปศัพท์ จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้น จนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นที่มาของความหมายในภาษาไทย และเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ในความหลากหลายของการให้ความหมายต่าง ๆ จากหลาย ๆ ทักษะของผู้ให้ความหมาย คำว่า การพัฒนา ที่เราสามารถรับรู้ และเข้าใจได้โดยทั่วไปนั้น มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาทักษะเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาในมุมมองต่าง ๆ ของนักวิชาการที่กล่าวมานั้น โดยในทัศนะของผู้เขียนเองได้มองว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่มีความเจริญขึ้นกว่าเดิม ทำให้เติบโตมากขึ้น และทำให้มีความงอกงามมากยิ่งขึ้นอย่างเป็นระบบโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหา หรือเกิดการเสื่อมถอยตามมาในภายหลัง

ความหมายทางเศรษฐศาสตร์

ในทางเศรษฐศาสตร์มีนักวิชาการได้ให้ความหมายกับ คำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น ความเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้น หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ เห็นได้ว่า การพัฒนา ในความหมายของทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจ คือรายได้ประชาชาติมีมากขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรในประเทศมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นกว่าเดิม ซึ่งโดยรวมแล้ว จึงหมายถึงประชาชนในประเทศมีความร่ำรวย และมั่งคั่งมากขึ้น

ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์

ในทัศนะของนักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา เป็น 2 นัยยะ คือ ความหมายในบริบทอย่างแคบ และความหมายในบริบทอย่างกว้าง นัยยะในบริบทอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายในนัยยะอย่างกว้างนั้น การพัฒนา คือ เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวกล่าวได้ว่า ความหมายของการพัฒนา

ในทัศนะของนักพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ คือทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นกว่าเดิม ด้านปริมาณ คือทำสิ่งต่าง ๆ ให้มีจำนวนมากขึ้น และสิ่งแวดล้อม คือการปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมและดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน

2.2 การพัฒนาในยุคการพัฒนา (The Age of Development)

ทฤษฎีการพัฒนาแบบทันสมัย (Modernization theory) เป็นแนวคิดที่ทำให้เกิดยุคแห่งการพัฒนาเกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ประเทศต่าง ๆ ที่ยากจนหรือที่เรียกกันว่าประเทศในโลที่สาม (The third world) ซึ่งหมายรวมถึงประเทศไทย ต่างมีนโยบายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญสูงสุดแก่เรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม (Economic development and industrial model) ตามแบบทฤษฎีความทันสมัย (Modernization theory) โดยเห็นว่า “การพัฒนา” คือ การส่งเสริมอุตสาหกรรม การเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ และสนับสนุนให้รายได้ประชาชาติขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่ใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นี้ คือ ยุทธศาสตร์ของความเจริญเติบโต (Growth strategy) โดยการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการผลิตของชาติขึ้นอยู่กับ การเพิ่มประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต (ทุน แรงงาน ทรัพยากร ผู้ประกอบการ) การระดมทุน การสะสมทุนในอัตราที่สูง และการขยายตัวของการลงทุนเพื่อสร้างโรงงาน เครื่องจักร เครื่องมือต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงแรกประเทศที่กำลังพัฒนาทั่วโลกต่างถูกครอบงำโดยกระแสความคิดของแนวคิดทันสมัยที่เน้นความเจริญเติบโต (Growth) ความทันสมัย (Modernized) ตามคำประกาศของประธานาธิบดีทรูแมนของสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2492 ซึ่งนิยามประเทศแถบแอฟริกา เอเชีย และละตินอเมริกาว่า “ด้อยพัฒนา” (underdevelopment) และต้องมีการพัฒนาประเทศให้หลุดพ้นจากความด้อยพัฒนา โดยการเลียนแบบประเทศตะวันตก (Westernization)

ยุคแห่งการพัฒนา (The age of development) จึงได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากแนวคิดความทันสมัย และดำเนินมาอย่างยาวนานกว่าครึ่งศตวรรษ ในยุคนี้เองที่โครงการการพัฒนาต่าง ๆ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการแผ่อิทธิพล และขยายอำนาจของประเทศมหาอำนาจในช่วงยุคสงครามเย็น (Cold War) ที่มีการแข่งขันกันระหว่างอุดมการณ์ทางการเมือง 2 ขั้ว คือ คอมมิวนิสต์ และประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่ได้เติบโตและแพร่กระจายอย่างรวดเร็วในประเทศโลกที่สามหรือประเทศด้อยพัฒนาที่มีสภาพยากจน คุณภาพชีวิตต่ำ ด้อยการศึกษา การผลิตอยู่ในระดับต่ำ ฯลฯ ประเทศมหาอำนาจที่ชนะสงครามฝ่ายตะวันตกที่มีอุดมการณ์แบบเสรีนิยมร่วมกับองค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทให้คำแนะนำและช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนาที่สำคัญในขณะนั้น ได้แก่ ธนาคารโลก (World Bank) และสหประชาชาติ (United Nations) จึงได้เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูประเทศต่าง ๆ ให้ทันสมัยแบบประเทศตะวันตก ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และการศึกษา เพื่อเพิ่มผลิตภาพ และผลิตผลของประเทศ และได้มีการเสนอแนวทางการพัฒนาตามแนวคิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของทีกล่าวถึงลำดับขั้นแห่งการพัฒนา (The stages of economic growth) 5 ขั้น ได้แก่

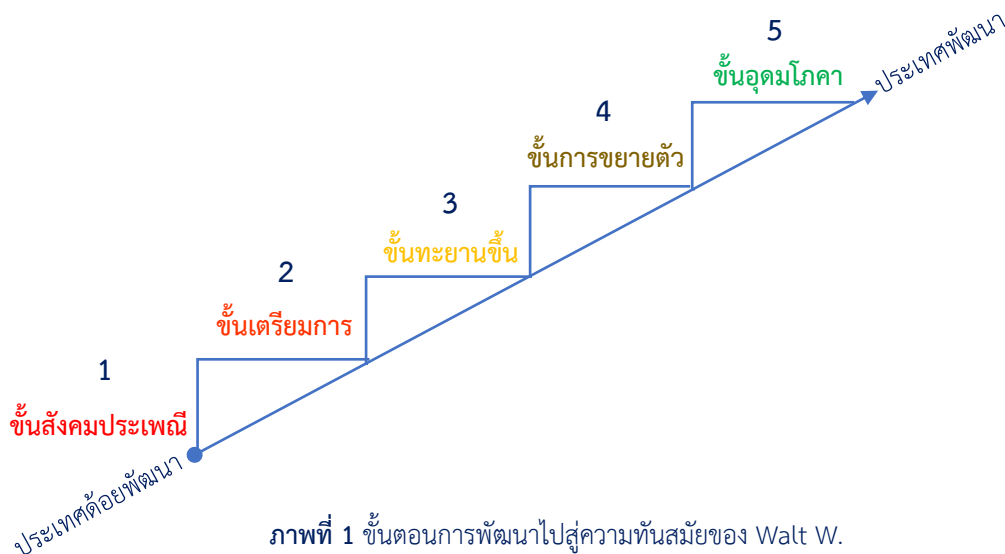
1) **ขั้นสังคมประเพณี หรือสังคมโบราณ (Traditional Society)** ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมโดยประสิทธิภาพการผลิตมีข้อจำกัด และผลผลิตต่ำ เนื่องจากความล้าหลังของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2) **ขั้นเตรียมการ (Pre-conditions for Take-off)** เป็นขั้นตอนของสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่าน (Transitional society) ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และมีการผลิต และการประกอบการแบบทันสมัยที่สำคัญคือมีการลงทุนเพิ่มขึ้น

3) **ขั้นทะยานขึ้น (Take-off)** เป็นช่วงที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจสามารถเอาชนะอุปสรรคและการต่อต้านจากสังคมประเพณี เนื่องจากมีการยอมรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้อย่างกว้างขวาง การลงทุนและอุตสาหกรรมใหม่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและแผ่ขยายไปอย่างทั่วถึงทั้งสังคม ในขณะเดียวกัน ยังเกิดพลังทางการเมืองต่าง ๆ ที่เอื้อต่อความก้าวหน้าซึ่งสามารถทำให้เศรษฐกิจมีความเจริญเติบโต และมีความทันสมัยมากขึ้น

4) **ขั้นการขยายตัวหรือการขับเคลื่อนไปสู่ความเติบโตเต็มที่ (Drive to Maturity)** เป็นขั้นที่เน้นการลงทุนขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนทางอุตสาหกรรมใหม่ที่มีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง และมีความซับซ้อนในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตให้ก้าวหน้าส่งผลให้อัตราการเพิ่มของผลผลิตสูงสามารถทำการผลิตเพื่อการส่งออกได้มากทำให้ประเทศมีความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

5) **ขั้นอุดมโภคาหรือขั้นของการบริโภคขนาดใหญ่ (The Age of High Mass-consumption)** เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคของมวลชน โดยมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เน้นความเจริญเติบโตไปสู่การผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคและการบริการต่าง ๆ ซึ่งสังคมในขั้นนี้ประชาชนได้รับการตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นพื้นฐานอย่างเต็มที่แล้ว ดังนั้นจุดเน้นจึงอยู่ที่การจัดการทางด้านสวัสดิการทางสังคม (Social welfare) การสร้างความมั่นคงปลอดภัยทางสังคม (Social security) และการตอบสนองความต้องการด้านการบริโภคอย่างไม่มีขีดจำกัด ในขณะที่ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเพิ่มผลผลิตทางอุตสาหกรรมยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องไปพร้อมกับการสร้างความมั่นคงของชาติ **ดังภาพที่ 1**

2.3 แนวคิดหลังการพัฒนา (Post Development Perspective)

แนวคิดหลังการพัฒนา (Post Development) มีจุดเน้นที่สำคัญร่วมกันกับแนวคิดหลังอาณานิคม (Post-Colonial) คือ สนใจมิติทางอำนาจที่มากับความรู้ว่าด้วยการพัฒนาซึ่งมีตะวันตกเป็นศูนย์กลาง ความรู้ดังกล่าวปรากฏตัวในรูปของวาทกรรม ในขณะที่หลังอาณานิคมเน้นการรื้อสร้างทางวัฒนธรรมที่ยังคงติดยึดฝังแน่นมาตั้งแต่สมัยที่เป็นอาณานิคม หลังการพัฒนาที่มีจุดยืนที่ต้องการแสวงหาทางเลือกใหม่ ๆ ของการพัฒนาที่มาจากท้องถิ่นผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แนวคิดทั้งสองได้ทำให้มันทัศน์การพัฒนาในฐานะที่เป็นวาทกรรมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นได้รับความสนใจมากขึ้นในลักษณะที่วาทกรรมการพัฒนาได้ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งได้สร้างความหมายของการพัฒนา (Development) และความก้าวหน้า (Progress) ตามแบบประเทศตะวันตก ในขณะที่เดียวกันก็ได้นิยามลักษณะความด้อยพัฒนา (Underdevelopment) ให้กับประเทศโลกที่สาม

ดังนั้น การวิเคราะห์ วาทกรรมแนววิพากษ์เช่นนี้จึงมักเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบลาตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชีย โดยนักคิดหลังการพัฒนาเห็นว่า ประเทศตะวันตกได้สร้างแนวทางการพัฒนาให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกดำเนินรอยตามมาเป็นเวลาหลายร้อยปีนับตั้งแต่ยุคอาณานิคม (Colonialism) โดยปราศจากการรับฟังเสียงหรือความคิดเห็นของประเทศที่ถูกพัฒนา และถูกเอารัดเอาเปรียบ โดยมีการสร้างเงื่อนไขว่าการพัฒนาตามแบบตะวันตกมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งในประเทศโลกที่สาม ส่งผลให้ผู้นำทางสังคม เศรษฐกิจ และนักวิชาการในประเทศโลกที่สามต่างให้ความสำคัญกับการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง และยาวนานตามการพัฒนากระแสหลักที่เน้นการเติบโตภายใต้ระบบทุนนิยมสังคมอุตสาหกรรม สังคมร่ำรวย มีความก้าวหน้าทาง

เศรษฐกิจใช้เทคโนโลยีทางการผลิต ขั้นสูงและมีความทันสมัย จึงถือว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed countries) ส่วนสังคมที่ยังไม่ทันสมัยยากจน และมีความขาดแคลนทางเศรษฐกิจจึงถูกตักทักเอาว่าเป็นสังคม

ด้อยกว่า และถูกจัดประเภทว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนา (Underdeveloped countries) หรือประเทศกำลังพัฒนา (Developing countries) ซึ่งประเทศเหล่านี้ต้องมีการพัฒนาตามแนวทาง และขั้นตอนการพัฒนาแบบประเทศตะวันตกเพื่อให้ก้าวไปทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว

ฉะนั้น แนวคิดหลังการพัฒนา (Post Development) จึงถูกเรียกว่าเป็นแนวคิดที่ต่อต้านการพัฒนา หรือ ต่อต้านการพัฒนานิยม (Anti-developmentalism) เพราะแนวคิดหลังการพัฒนาปฏิเสธ มโนทัศน์การพัฒนาแบบตะวันตก และทำการรื้อสร้าง วาทกรรม การพัฒนา (The deconstruction of development) โดยเสนอว่าในยุคหลังการพัฒนา (Post development era) มโนทัศน์ และแนวทางการพัฒนาแบบเดิมไม่อาจใช้อธิบายได้อีกต่อไป นักคิดหลังการพัฒนาได้แสดงการตอบโต้ต่อปัญหาความล้มเหลวของการพัฒนาและการทำให้ทันสมัย (Modernization) ที่วนเวียนอยู่กับการสร้างบรรทัดฐาน (Normalize) ผ่านตัวชี้วัดการพัฒนาจำนวนนับไม่ถ้วน เช่น ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product: GNP) ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) เส้นความยากจน (Poverty line) ทุนนิยมเสรี และการพัฒนาแบบตะวันตกทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และกระบวนการทางการเมือง จนเกิดภาพลักษณ์การพัฒนาในแบบตะวันตก (The image of the West)

แนวคิดหลังการพัฒนายังได้วิพากษ์วิจารณ์แนวทางการพัฒนาของประเทศตะวันตกและการทำให้ทันสมัยใน 2 ประเด็นหลัก ที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวของการพัฒนาในฐานะปรากฏการณ์ระดับโลก คือ 1) ความไม่ยั่งยืน (Unsustainability) และ 2) การไม่ยอมรับคุณค่าของท้องถิ่น (Nonrecognition of local values) เพราะตั้งอยู่บนเงื่อนไขที่ว่า ความล้มเหลวของสังคมประเพณีขัดขวางการพัฒนา ทำให้สังคมดั้งเดิมต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก การกระทำเช่นนี้ ถือเป็นการลดทอนคุณค่าและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมและส่งผลต่อการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนภายใต้แบบจำลองการพัฒนาที่โลกตะวันตกสร้างขึ้น เนื่องจากการละเลยบริบทสังคม วัฒนธรรม และระบบนิเวศท้องถิ่น ซึ่งเห็นว่าในความเป็นจริงแล้ว วัฒนธรรมชุมชน ประเพณี และความคิดแบบดั้งเดิมที่ถูกมองว่าล้าหลังนั้น มีมูลค่าต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากกว่าการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามทฤษฎีสมัยใหม่ (Modernization theory) วิธีดั้งเดิมเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมเชิงบวกที่สามารถสร้างรูปแบบใหม่ของการพัฒนาได้ โดยผู้เขียนได้สรุป ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การพัฒนาในยุคหลังการพัฒนา

3. คุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต มีความแตกต่างและมีความหลากหลาย เนื่องด้วยเหตุผลหลาย ๆ ประการ คือ 1) คุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยายผ่านความคิดที่แตกต่างกัน จากมุมมองที่หลากหลาย จากประสบการณ์ พื้นฐานความรู้ และประเด็นการนำเสนอจากข้อเท็จจริงต่าง ๆ 2) แนวคิดในเรื่องของคุณภาพชีวิต ขึ้นอยู่กับการกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินกระบวนการและผลต่าง ๆ และเพื่อให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันของบุคคลในสังคมเดียวกัน 3) เป็นความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญของงานและการพัฒนาการของมนุษย์ รวมทั้ง การมีอายุยืนยาว กระบวนการทางด้านจิตใจล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม

วัฒนธรรมและค่านิยม ในเวลานั้น ๆ และมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย ความคาดหวังและมาตรฐานที่แต่ละคนกำหนดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ (WHO) ดังนี้ คือ

- 1) มิติด้านสุขภาพกาย (Physical)
- 2) มิติด้านสุขภาพจิต (Psychological)
- 3) มิติด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships)
- 4) มิติด้านสภาพแวดล้อม (Environmental)

3.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตให้สอดคล้องตามสภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิต และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยแต่ละบุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ทำให้สามารถยกระดับสภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามองค์ประกอบของชีวิตอันได้แก่ ทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม ทางความคิด และจิตใจ รวมไปถึง สภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีอุปการะและเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในของแต่ละหน่วยชีวิตและระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมด้วย

ซึ่งทัศนะของผู้เขียนมองว่า คุณภาพของชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีคุณค่าแก่การดำรงอยู่โดยต้องมีความสมบูรณ์ทางร่างกาย คือ การมีสุขภาพทางกายที่ดี ความสมบูรณ์ทางจิตใจ คือ การมีสภาวะทางอารมณ์ที่อิสระทางความคิด ร่าเริง แจ่มใส ความสมบูรณ์ทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคนในสังคมการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม ความสมบูรณ์ทางสภาพแวดล้อม คือ การมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย มั่นคงในชีวิต มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ คมนาคมสะดวก

3.2 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

การที่บุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบมากมายหลายด้าน ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันไป ตามแต่ละทัศนะของแต่ละบุคคลหรือสังคมนั้น ๆ โดยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตนั้น มีองค์ประกอบ ดังนี้

3.2.1) ด้านร่างกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้สภาพทางกายของร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถ

ในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าตนไม่ต้องพึ่งพายาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

3.2.2) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้า ความกังวล การรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

3.2.3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ

3.2.4) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าตนเองมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย มีความมั่นคงในชีวิต มีที่อยู่อาศัยที่เอื้อต่อสุขภาพ การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษ ต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน การบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าตนเองมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าได้มีกิจกรรมนันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

3.2.5) ด้านเศรษฐกิจ (economy) คือ สถานะทางเศรษฐกิจการเงินและรายได้ที่มั่นคง เป็นต้น จากองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเหล่านี้ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะกฎของธรรมชาติ คือ มีการเกิด มีแก่ มีเจ็บ และมีการตายจากไป จึงทำให้มนุษย์เกิดความต้องการด้านต่าง ๆ ที่จะเป็แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่่อมุ่งความสำเร็จให้แก่ตนเองสืบต่อไป

3.2.5) ด้านเศรษฐกิจ (economy) คือ สถานะทางเศรษฐกิจการเงินและรายได้ที่มั่นคง เป็นต้น จากองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเหล่านี้ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะกฎของธรรมชาติ คือ มีการเกิด มีแก่ มีเจ็บ และมีการตายจากไป จึงทำให้มนุษย์เกิดความต้องการด้านต่าง ๆ ที่จะเป็แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่่อมุ่งความสำเร็จให้แก่ตนเองสืบต่อไป

4. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทุกคนในฐานะที่เป็นสมาชิกสังคมมีสิทธิในความมั่นคงทางสังคม และมีสิทธิในการบรรลุซึ่งสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของตนและครอบครัวรวมทั้งการได้รับอาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางแพทย์

และการบริการทางสังคมที่จำเป็นแก่มารดาและเด็กที่จะได้รับการดูแล และการช่วยเหลือพิเศษ และทุกคนมีสิทธิในการศึกษา (ปฎิญา ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ) คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดสร้างขึ้น และชวนชวนให้ได้มาด้วยตัวของมนุษย์เอง และยังเป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานที่จะทำให้มนุษย์ได้พัฒนาตัวเองไปสู่เป้าหมายที่พึงปรารถนา บุคคลและครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ตลอดเวลา เช่น ด้านความรู้ความสามารถ การศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่ อาศัย สุขอนามัย คุณธรรมจริยธรรม ฯลฯ คุณภาพเหล่านี้ย่อมมีผลต่อความสามารถในการปรับปรุงตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดคุณค่าหรือเกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งแนวทางในการพัฒนาตัวตนเพื่อไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นมีหลากหลายแนวทาง หลายมิติ แต่ผู้เขียนจะนำเอาแนวทางของหลักพุทธธรรม และทุนทางสังคมตามทัศนะของผู้เขียนมี ดังนี้

4.1 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม

การพัฒนาตามหลักพระพุทธธรรม เป็นการนำคำสอนทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาตน ให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนให้เป็นทั้งคนดีและคนเก่งอยู่มากรมาย โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ ในทัศนคติ หรือ มุมมองของผู้เขียนเห็นว่า การที่เราจะพัฒนาตนเองเพื่อให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งด้านกระบวนการความคิด และการลงมือปฏิบัติ ดังนี้

4.1.1 กระบวนการความคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา สืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออก พิเคราะห์ดูด้วยปัญญา ความคิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธี

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจให้แยบคาย หรือ การพิจารณาโดยแยบคาย กล่าวคือ ความเป็นผู้ฉลาดในการคิด คิดอย่างถูกวิธี ถูกระบบ พิจารณาไตร่ตรองสาวไปจนถึงสาเหตุหรือต้นตอของเรื่องที่กำลังคิด คือคิดถึงรากถึงโคนนั่นเอง แล้วประมวลความคิดรอบด้านจนกระทั่งสรุปออกมาได้ว่าสิ่งนั้น

ควรหรือไม่ควร ดีหรือไม่ดี เป็นวิธีทางแห่งปัญญา เป็นธรรมสำหรับกลั่นกรองแยกแยะข้อมูล หรือแหล่งข่าวกับทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดชอบหรือ “สัมมาทิฐิ” ทำให้มีเหตุผล และไม่มโนมาย

ในทัศนะของผู้เขียน โยนิโสมนสิการ คือ การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การทำในใจโดยแยบคาย เป็นไปตามหลักธรรมชาติ และเป็นการคิดที่ปราศจากความลำเอียง แต่เป็นไปด้วยสติปัญญา เพื่อความ

เข้าใจสถานะต่าง ๆ อย่างแท้จริง เป็นกระบวนการความคิดที่เป็นไปในทิศทางการพัฒนา โยนิโสมนสิการ คือ กรอบแนวคิด หรือกระบวนการความคิด (Mindset) ของแต่ละบุคคลในการแสดงออกและทัศนคติ ซึ่งการแสดงออกและทัศนคติเหล่านั้นย่อมมีผลมาจากความคิด ความรู้สึก ความเชื่อและจากประสบการณ์ที่ผ่านมา โดยการเลี้ยงดู สังคม ครอบครัว การศึกษา เป็นต้น โดยความคิดนั้นเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม มุมมอง และทัศนคติของบุคคลด้วย เช่น หากเราเชื่อแบบไหนโลกของเราก็จะเป็นแบบนั้น เราเชื่อว่าตัวเองเป็นแบบไหนเราก็จะเป็นแบบนั้น ความคิดและวิธีคิดของเรามีผลต่อชะตาชีวิตของเราเองอย่างมาก ชีวิตเราจะเดินไปทางไหนก็ขึ้นอยู่กับว่าเรามองและตีความสิ่งต่าง ๆ อย่างไร หากเป็นกรอบแนวคิด หรือกระบวนการคิดที่เป็นไปในทิศทางการพัฒนา เรียกว่า Growth Mindset

Growth Mindset คือ คนที่มีความเชื่อว่าตัวเองสามารถพัฒนาได้ สามารถประสบความสำเร็จได้ และทำในสิ่งต่าง ๆ ได้ ด้วยความพยายาม ความอดทน การต่อสู้กับอุปสรรคปัญหาที่ถาโถมเข้า

มาถึงแม้คนเราจะเกิดมาแตกต่างกันจากพรสวรรค์ ความถนัด ความสนใจ หรือนิสัยใจคอ แต่ทุกคนก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยความพยายาม การเรียนรู้ และประสบการณ์ โดยการใช้สติปัญญา ความคิดที่ถี่ถ้วน รอบคอบ และมีจริยธรรม ซึ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ นั่นเอง การคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี ซึ่งเป็นองค์ธรรมสำคัญยิ่งในกระบวนการของการศึกษา หรือในการพัฒนาตน อยู่ที่จุดแกนกลางคือการพัฒนาปัญญา เป็นองค์ธรรมที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตที่ดีงาม ซึ่งแก้ปัญหาและพึ่งพาตนได้ ถ้าบุคคลคิดเป็นก็ย่อมเกิดปัญญาไม่ปล่อยใจให้เพลิดเพลนหลงไหลในความสำเร็จต่าง ๆ ในโลกสมมติ กับเห็นคุณค่าและโทษของมัน มีปัญญาในการสลัดสิ่งไม่ดีออกไปอีกทั้งรู้จักคิดที่จะดำรงชีวิตให้ตั้งอยู่ในทิศทางที่เหมาะสม ส่งผลต่อความสุขสงบของชีวิต และถ้าทุกคนในสังคมยึดถือแนวคิดแบบโยนิโสมนสิการ ก็ย่อมส่งผลต่อความสงบสุขความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมตลอดไปอีกด้วย

4.1.2 การลงมือปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4

การลงมือปฏิบัติ คือ การได้กระทำการสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยผ่านการปฏิบัติจริงได้ฝึกในสภาพสิ่งแวดล้อมจริง ได้ฝึกคิดและลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง แต่เป็นที่น่ากังขาว่าคนจำนวนมากเฝ้ารอให้ถึงเวลาที่ดียิ่งที่สุด รอฤกษ์งามยามดี หรือให้ถึงความพร้อมเสียก่อนแล้วจึงค่อยลงมือทำ และสุดท้ายก็ไม่เคยได้ลงมือทำสักที ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างมาก เพราะความจริงแล้วเพียงแค่เรารู้ว่าไม่จำเป็นต้องดีที่สุดในตอนแรกก็พอแค่นั้น นั่นก็ควรค่าแก่การลงมือทำแล้ว เพราะเคล็ดลับของความสำเร็จ และการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ก็คือความเชื่อมั่นว่า ตนเองเป็นผู้มีความสามารถและมีคุณค่าเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เพียงแต่จะต้องค้นหาความเป็นตัวตนของตนเองให้เจอ คือการเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจถึงนิสัยใจคอของตัวเองให้มากพอ เพื่อที่จะทำให้มองเห็นถึงวิธีการตัดสินใจของเรา ซึ่งรูปแบบการตัดสินใจนี้เองจะช่วยให้คำตอบให้กับสิ่งที่เราลงมือทำว่าทำไมเราถึงเลือกที่จะทำแบบนั้น หรือทำไมเราถึงเลือกแบบนี้ และเมื่อเรามีความเชื่อมั่นในตนเอง รับรู้ถึงความสามารถ สิ่งที่ตนเองชื่นชอบ และสิ่งที่ตนเองมีความถนัด จะยิ่งส่งผลให้ประสบความสำเร็จทั้งด้านหน้าที่งานที่ทำอยู่ รวมถึงความสำเร็จในชีวิตได้แน่นอน เพราะความสำเร็จย่อมมีจุด

เริ่มต้นที่การลงมือทำ และทำตามหลักอิทธิบาท 4 คือ ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือแปลง่าย ๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จ ดังนี้

1. การลงมือด้วยความรัก (ฉันทะ) ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจฝึกฝนรักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย คือรักงานและรักจุดหมายของงาน ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงาม ความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่สิ่งนั้น เมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ถ้าเรามีใจศรัทธาอันแรงกล้าแล้ว พลังสร้างสรรค์ก็จะบังเกิดขึ้นกับเราอย่างมหัศจรรย์ทีเดียว เพราะจะทำให้เราเป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุขไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

2. การลงมือด้วยความขยัน (วิริยะ) คือ การลงมือทำด้วยความสม่ำเสมอ อดทน ปรับแก้จากสิ่งที่ทำอยู่ทุกวันให้ดีขึ้น มุ่งมั่นทุ่มเท ทั้งกายและใจ เรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้น แต่สิ่งเหล่านี้ต้องมาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็น และใจงามด้วย ไม่ใช่มุทะลุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด เป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและท้าทายต่ออุปสรรคใด ๆ ทั้งมวล และจะทำให้เป็นคนหมั่นเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาด ๆ เกิน ๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

3. การลงมือทำด้วยความเอาใจใส่ (จิตตะ) คือ มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม คำนี้ยิ่งใหญ่มาก ปัจจุบันสังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนนั้นมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำ และรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียน หรือการงานก็ตามทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่น และใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมาเมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบนอกจากจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้แล้ว ยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย ซึ่งจะทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมันคงต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการของงานอยู่เสมอ

4. การลงมือทำด้วยการใช้ปัญญาพิจารณา (วิมังสา) คือ ไตร่ตรอง กลั่นกรองถึงสิ่งที่ทำ ว่าดีว่าควรหรือไม่ การใช้ปัญญาตรวจสอบถึงงานที่เรามีให้ผิดตรวจตราวิธีการทำงานให้ถูกต้องรวดเร็ว รวมไปถึง

ถึงการใช้ปัญญาแก้ไขปัญห และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและปรับเปลี่ยนแผนงาน คิดค้นหาเหตุผลในการทำงานให้ได้ผลดีขึ้นรวมความว่าทำงานอย่างคนมีหัวใจ เพื่อให้งานเดินได้สะดวก ไม่สะดุด วิมังสา นี้ ถ้าจะเปรียบก็เหมือนตา หรือเหมือนแสงสว่างนั่นเอง นอกจากช่วยให้เราทำงานไม่ผิดแล้วยังช่วยให้เรามองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดีขึ้นด้วย

จะเห็นได้ว่า อิทธิบาททั้ง 4 ที่ได้กล่าวมานั้น ฉันทะกับวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้ว ก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นอันจะนำไปพาไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและก่อให้เกิดการพัฒนาตัวตนของตนเอง ท้ายที่สุดแล้วย่อมนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีนั่นเอง

เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย

- 1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ไฟใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
- 2) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
- 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ
- 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

4.2 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางสังคม (Social Capital)

มนุษย์เกิดมาในสภาพที่อ่อนแอต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกันไม่มีมนุษย์คนใดที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวเพียงคนเดียว แต่มนุษย์นั้นจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่นเพื่อดำรงชีวิต นับตั้งแต่เราเกิดมาเราก็ได้รับการช่วยเหลือการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง เมื่อเราเติบโตขึ้นเราก็ได้รับการช่วยเหลือจากเครือญาติ มิตรสหาย และผู้คนรอบตัวเราในสังคมมากขึ้น ๆ จนกระทั่งเราตายเราก็ยังได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่นอีกเช่นกัน ดังนั้น การให้ความช่วยเหลือระหว่างมนุษย์นั้นถือเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์ การให้ความช่วยเหลือซึ่งกัน และกันระหว่างมนุษย์นั้น นอกจากจะเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตแล้วยังเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นสุขการได้รับความไว้วางใจจากเครือข่ายของสังคม ไม่ว่าจะเป็นจะเป็นครอบครัว ญาติมิตร รวมถึงการได้รับการเหลืสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนต่าง ๆ โดยการได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น ทุนการศึกษา ทุนการประกอบอาชีพ เป็นต้น คือปัจจัยสำคัญต่อการแสวงหาโอกาส และทำให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิต รวมไปถึงสามารถเปลี่ยนสถานะทางสังคมคล้อยความยากจนแบบข้ามรุ่นให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ โดยทุนทางสังคมอันเป็นที่รับรู้ สามารถมองเห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ

4.2.1) ครอบครัว (Family) ครอบครัวถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาคนและสังคมโดยทำหน้าที่หล่อหลอม และขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกในครอบครัวด้วยการอบรม เลี้ยงดู พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว เพื่อให้สมาชิกของครอบครัวมีพัฒนาการตามวัย และเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ตรงกันข้ามถ้าหากครอบครัวขาดความอบอุ่น ขาดความสุข จะทำให้เกิดปัญหาสำหรับเด็ก และเยาวชนมากขึ้น การส่งเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง

4.2.2) นโยบายภาครัฐ (Public policy) นโยบายภาครัฐมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นนโยบายที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งประเทศ โดยรัฐบาลต้องออกนโยบาย และนำไปปฏิบัติเพื่อช่วยแก้ไขพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

4.2.3) ภาคนีเครือข่าย (Network) คือ ความประสานสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในหลาย ๆ ภาคว่า เพื่อให้ตอบสนองความต้องการตามวัตถุประสงค์ เช่น ผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคล องค์กร มูลนิธิ บริษัท ห้างร้าน เป็นต้น ที่มีเป้าหมายร่วมกันและมีนโยบายเพื่อต้องการช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมพัฒนา และรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้สังคมมีความเป็นอยู่ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น ผู้นำชุมชน มีบทบาทหน้าที่ในการนำพาชุมชนของตนเองสู่การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้อยู่ดีมีสุข จะเห็นได้ว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาไม่ว่าจะมิติใด ๆ ก็ตาม ล้วนแล้วแต่มีผู้นำเป็นปัจจัยความสำเร็จทั้งสิ้น และกลุ่มบุคคล องค์กร มูลนิธิ บริษัท ห้างร้าน ก็มีช่วยเหลือนำทุนในด้านเงินทุนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการแสวงหาโอกาสเพื่อให้นักที่ขาดโอกาสได้เข้าถึงและได้รับโอกาส ได้รับการศึกษาและนำไปสู่การมีงานทำ มีรายได้ สุดท้ายก็สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และนำไปสู่การประสบความสำเร็จในชีวิตต่อไปในอนาคต

4.4.4) การสร้างพลัง (Empowerment) เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร และชุมชน มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถควบคุมตนเอง มีความสามารถในการเลือก และกำหนดอนาคตของตนเอง ชุมชน และสังคมได้ การสร้างพลังจึงเป็นกระบวนการ ที่บุคคลสามารถกระทำร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวทางที่พึงปรารถนาได้ และสามารถช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง สามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง มีความสามารถตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุง รวมถึงการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างพลังทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวสามารถมีอำนาจที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านการเจรจาต่อรอง การตัดสินใจ และความสามารถในการกำหนดเส้นทางหรือวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งเหมาะกับประชาชนหรือกลุ่มทางสังคมที่ไม่ได้รับสิทธิ เสรีภาพจากรัฐ หรือ

เป็นกลุ่มที่ถูกกดขี่ขูดรีดจากระบบเศรษฐกิจ และเกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ไม่ว่าจะมาจากวิกฤติเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงกฎหมาย หรือการรวมตัวเคลื่อนไหวทางสังคม ทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีอำนาจ มากยิ่งขึ้น หรือเป็นสาเหตุให้เกิดการเพิ่มอำนาจในการต่อสู้ต่อรองให้กลุ่มที่เคยไม่มีอำนาจดังกล่าว

5. บทสรุป

คุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีคุณภาพในด้านสุขภาพของร่างกายและอารมณ์ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง และศาสนา สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นค่าเทียบเคียงเท่านั้น เพราะด้วยความสัจจริงแล้วคุณภาพ ชีวิตไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศอาจจะกำหนดมาตรฐานต่างกันออกไปตาม ความต้องการ ตามความเหมาะสม และความต้องการของแต่ละพื้นที่ รวมไปถึงคุณภาพชีวิตนี้ย่อมจะ เปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา และกาลเทศะอีกด้วย ในบางสังคมมองว่าคุณภาพชีวิต คือ ชีวิตของบุคคล ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสมต้องไม่เป็นภาระ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม เป็น ชีวิตที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสามารถดำรงชีวิตที่ขอบธรรมโดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และ ค่านิยมของสังคมตลอดจนแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยคุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวคิดหรือคตินขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ประกอบไปด้วย อาหาร / โภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา สภาวะแวดล้อม ทรัพยากร รายได้ การมีงาน ทำ ที่อยู่อาศัย การตั้งถิ่นฐาน และค่านิยมศาสนาจริยธรรม โดยแต่ละเรื่องจะมีความสัมพันธ์กับการ เปลี่ยนแปลงประชากร และผลกระทบที่มีต่อคุณภาพชีวิตประชากรทั้งระดับจุลภาค และมหภาค

คุณภาพชีวิตตามคตินขององค์การอนามัยโลกดังกล่าวนี้ จึงเป็นปรัชญาพื้นฐานในการพัฒนา คุณภาพชีวิต และการกำหนดความหมายของคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ แนวคิดปรัชญาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตาม คำสอนในพระพุทธศาสนายังกล่าวถึงคุณภาพชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งกายภาพ คือ การมีร่างกาย ที่แข็งแรงปราศจากโรคภัย และมีจิตใจที่เป็นสุข คือ มีสภาวะทางอารมณ์ที่ดี รวมไปถึงความรักความ ปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่น โดยพุทธศาสนิกชนเห็นว่า ทุกคนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สังคม ประกอบด้วยหน่วย

เล็ก ๆ มารวมกัน หรือสภาวะที่ปัจเจกบุคคลทั้งหลายได้รับอิทธิพลมาจากสังคม สังคมจะมีความสุขเมื่อปัจเจก

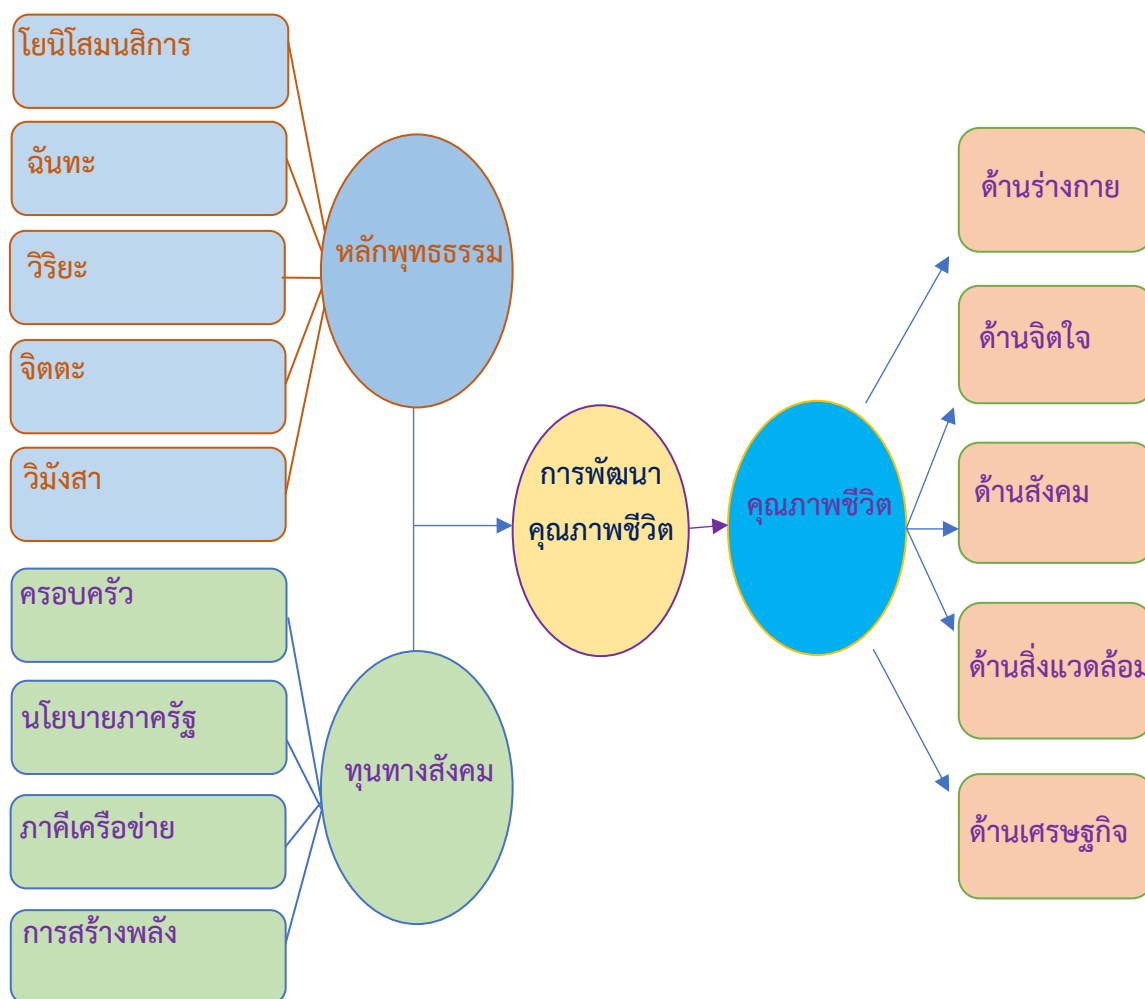
บุคคลมีความสุขเอื้อเฟื้ออารีต่อกัน หากปัจเจกบุคคล มีความเห็นแก่ตัว สังคมก็จะไม่มีความสุข ดังนั้น คุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคลจะต้องสอดคล้องกับสังคมที่ดีด้วย ต้องทำให้ตัวเองดีโดยการพัฒนาตนเองให้ เป็นคนที่มีคุณภาพ รักตัวเองรักผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อตัวเรามีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วต่อไปจึง ช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นในสังคมจึงส่งผลให้ระบบของสังคมดีไปด้วยการที่คนเราต้องดำรงชีวิตให้มีการอยู่ดีกินดี ได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสนับสนุนหลาย ๆ ด้าน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านั้นต้องประกอบกัน อย่างกลมกลืนให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล สถานที่ เวลา และความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้น จะเห็นได้ว่า

คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลแต่ละสังคม ย่อมแตกต่างกันไป ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งบทความนี้ผู้เขียนจึงได้เสนอแนวทางการ

พัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม และทุนทางสังคมอย่างที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น สรุปได้ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ มะโนรมย์. (2555). หลังการพัฒนาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านพื้นที่ความรู้การจัดการทรัพยากร
ในภูมิภาคแม่โขง. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 8 (3) 69 - 102.
- กฤษ เพิ่มทันจิตต์. (2536). ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเกิดเป็นเมือง. กรุงเทพมหานคร :
ครีเอทีฟ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ขวัญใจ ทองศร. (2564). คุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพุทธจิตวิทยา. Journal of MCU Humanities Review,
Vol.7 No.2 (July – December

- ชัยนาท จิตต์วัฒน์. (2539). การบริหารจัดการโครงการเมืองน่าอยู่. กรุงเทพมหานคร: สำนักอนามัย
สิ่งแวดล้อม.
- ณัฐพล ชันธไชย. (2527). แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทในการ
บริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- นิพนธ์ คันทะเสวี. (2536). คุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- นิศารัตน์ ศิลปเดช. (2540). ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:
พิศิษฐ์การพิมพ์.
- บงกษมาศ เอกเอี่ยม. “แนวคิดหลังการพัฒนา: เส้นทางพัฒนาในยุคหลังการพัฒนา”. วารสารวิชาการ
วิทยาลัยบริหารศาสตร. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2564)
- ปกรณ ปริญญา. (2538). ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการ. กรุงเทพมหานคร:
สามเจริญพานิช.
- ปรีชา คุวินทร์พันธุ์. (2545). สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2540). เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). คำวัด. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์ช่อระกา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2530). ทางสายกลางของการศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). การงานที่เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). การพัฒนาชุมชน: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บากกอกบล้อก.
- ราชบัณฑิตยสถาน (2554) เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมห
มงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 / ราชบัณฑิตยสถาน
- สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สามชาย ศรีสันต์. การศึกษาการพัฒนาในฐานะที่เป็นวาทกรรม. แหล่งที่มา <http://www.Academia.edu/8914584/> สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2565.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำราญ จุช่วย. (2554). การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยราชพฤกษ์.

การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

THE WELFARE IN DEVELOPMENT OF QUALITY OF LAO WORKERS
IN ROJANA INDUSTRIAL PARK AYUTTHAYA PROVINCE

พระบิลีนา พิลาวงส์

Ven. Bilina Philavong

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Soukpanya1500@gmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาว 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของแรงงานลาว 3) เพื่อศึกษาการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาว การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามระเบียบวิธีแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยใช้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 300 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที-เทส (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD.) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 20 คน และวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาว พบว่า แรงงานลาวที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น / ตอนปลาย มีรายได้ 15,000 บาทขึ้นไป อายุการทำงาน 5 ปีขึ้นไป มีการอบรมกฎหมายแรงงาน มีการฝึกทักษะการทำงานจำนวน เป็นสมาชิกองค์กรแรงงาน แรงงานลาวมีการพัฒนาคุณภาพ

*Received August 15, 2022; Revised November 20, 2022; Accepted November 25, 2022

ชีวิตค่อนข้างดีตามความเป็นจริง มีความรู้สึกพอใจกับงานที่ตนทำ ได้รับค่าจ้างที่เหมาะสมกับสภาพงานที่ทำมีความรู้สึกว่าการที่ตนทำอยู่นั้นทำให้ชีวิตของตนดีขึ้นจึงทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น

2. ปัญหาอุปสรรคของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มีด้วยกัน 4 ด้าน 1) ด้านรายได้ 2) ด้านสุขภาพ 3) ด้านสภาพแวดล้อม 4) ด้านประกันสังคมในกระบวนการทำงาน ควรจะมีสวัสดิการแรงงานลาวให้เหมือนกันกับแรงงานไทยเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำกัน

3. การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า แรงงานลาวที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ต่อเดือน อายุการทำงาน ต่างกัน มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาว แตกต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: สวัสดิการ; การพัฒนา; คุณภาพชีวิต; แรงงานลาว; นิคมอุตสาหกรรม

ABSTRACT

Thesis on “Welfare in Development of quality of Lao workers in the Rojana Industrial Park Ayutthaya Province” has a purpose 1) To study the general condition of the quality of life of Lao workers in the Rojana Industrial Estate. Ayutthaya Province 2) To study the problems and obstacles of Lao workers in the Rojana Industrial Park, Ayutthaya Province. 3) To study welfare arrangements for improving the quality of life of Lao workers in the Rojana Industrial Park, Ayutthaya Province. This research study, Conducted in accordance with research methodology (Mixed-Methods Research) Which is a quantitative research (Quantitative Research) Using questionnaires (Questionnaire) It is a tool for collecting data for research purposes. By using the sample number of 300 people Data analysis by percentage, Mean, Standard Deviation, t-test, One Way Analysis of Variance, Least Significant Different : LSD.), and qualitative research by doing in-depth interviews with 20 key informants and analyzing the data using contextual content analysis techniques.

1. General condition of quality of life of Lao workers in the Rojana Industrial Park. Ayutthaya Province, It was found that most of the Lao workers who answered the questionnaire were female. They are between 30-39 years old, have a lower school / high school education, earn 15,000 baht or more Working age 5 years or more having training on labor law There are a number of job skills training. Be a member of a labor organization Lao workers have improved

the quality of life. Really good Have a feeling of satisfaction with their work Receive wages that are suitable for the working conditions. I have a feeling that my work has made my life better. Have good economic status.

2. Problems and obstacles for Lao workers in the Rojana Industrial park, Ayutthaya Province. There are 4 aspects: 1) income 2) health 3) environment 4) social security In the work process, there should be a Sawasdee for Lao workers to be the same as Thai workers. So as not to cause disparity.

3. Welfare provision for improving the quality of life of Lao workers in the Rojana Industrial Park, Ayutthaya Province, This was a test of the research hypothesis. It was found that Lao workers with sex, age, education level Monthly income, working age, different effects on the quality of life development of Lao workers overall differently. With statistical significance at the level of 0.05, the hypothesis was accepted.

Keywords; welfare; development; quality of life; Lao workers; industrial estate

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประเทศไทยเพิ่มบทบาทจากเป็นประเทศผู้ส่งออกแรงงานมาเป็นทั้งผู้ส่งออก และผู้รับแรงงาน นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการลักลอบเดินทางข้ามพรมแดนได้อย่างไม่ลำบากมากนัก และยังเป็นทางที่สามารถผ่านไปยังประเทศอื่นโดยง่าย จึงทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของผู้ใช้แรงงานที่มีค่าแรงงานขั้นต่ำอีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนในการดำเนินธุรกิจซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการใช้แรงงานคนอย่างหนาแน่น ดังนั้น ธุรกิจมีความจำเป็นเป็นอย่างมากในการแสวงหาแรงงานที่มีค่าแรงต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ อีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนในการดำเนินธุรกิจ และกลายเป็นนโยบายของทั้งภาครัฐ และเอกชนในการสร้างความได้เปรียบของธุรกิจในการจ้างงาน

ในปัจจุบันคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งองค์กรทุกภาคส่วนพยายามที่จะหันมาใส่ใจในเรื่องทรัพยากรคนกันมากขึ้นในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องสิ่งเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อการดำรงชีพของพนักงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ที่ต้องปรับตัวกับสิ่งที่เกิดขึ้น เช่น การจ้างแรงงานต่างด้าวที่มีค่าแรงถูก เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดและพัฒนาองค์กรให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินงานการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะ

ประเทศลาวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจนรัฐบาลต้องมีการดำเนินการเพื่อลดการพึ่งพาแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งยังมีการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ทำให้รัฐบาลรู้ และเข้าใจถึงสถานการณ์การจ้างแรงงานต่างด้าวที่มีทักษะไม่สูงนักของธุรกิจภาคเอกชน แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการพึ่งพาการใช้แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายของธุรกิจได้ทั้งหมด

แม้ว่าในปัจจุบันกระทรวงแรงงานจะเปิดกว้างให้ธุรกิจที่จ้างแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายได้ทำการขึ้นทะเบียนแรงงานให้ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ก็ยังมีแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทยโดยไม่ได้ขึ้นทะเบียนอยู่เป็นจำนวนมากเนื่องจากความต้องการแรงงานต่างด้าวของธุรกิจส่วนหนึ่งมาจากการเลือกงานของคนไทย โดยเฉพาะงานประเภทที่มีความเสี่ยง งานหนัก และงานสกปรก เป็นต้น ดังนั้น ธุรกิจจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจ้างแรงงานต่างด้าวแทน เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนแรงงาน แรงงานต่างด้าวไม่เลือกงาน และแรงงานต่างด้าวยังสามารถหาได้ง่าย และส่วนใหญ่มีอัตราค่าจ้างที่ต่ำกว่าแรงงานไทย ส่วนใหญ่เป็นงานที่เน้นการใช้กำลังไม่ต้องอาศัยความชำนาญในการดำเนินงานมากนักด้วยเหตุผลต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้ประกอบการจำนวนมากเลือกที่จะจ้างแรงงานต่างด้าวเข้ามาทดแทนการจ้างแรงงานไทย และเป็นการลดต้นทุนในการประกอบการธุรกิจ รวมถึงบางธุรกิจยังมีการใช้การจ้างแรงงานต่างด้าวเป็นกลยุทธ์หลักในการดำเนินการ

การจัดระบบ และการบริหารแรงงานต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทยของรัฐบาลแต่ละสมัยได้มีการดำเนินการแก้ไขมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบันนโยบายดังกล่าวที่ผ่านมาจะเป็นการแก้ไขปัญหาในระยะสั้นจึงทำให้มีปัญหเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวอยู่เสมอเนื่องจากการไหลทะลักเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าวที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นโดยสาเหตุมาจากที่ประเทศไทยมีภาวะเศรษฐกิจที่เติบโตขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และบางประเทศประสบปัญหาสงครามทางการเมืองจึงมีการอพยพหลบหนีจากภัยสงคราม และความยากจนโดยแรงงานต่างด้าวเหล่านั้นคาดว่าจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีรายได้ที่ดีกว่าประเทศของตน นโยบายของรัฐไม่สามารถผลักดันให้แรงงานเหล่านั้นให้กลับภูมิลำเนาเดิมได้ จึงได้อนุญาตให้แรงงานดังกล่าวเข้าทำงานในประเทศไทยได้แรงงานต่างด้าวเหล่านั้นเดินทางเข้ามาตามแนวชายแดน บางส่วนเข้ามาโดยญาติหรือเพื่อนชักชวน และบางส่วนก็เข้ามาโดยผ่านนายหน้าการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมากก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศทั้งด้านบวก และด้านลบ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศที่มีอัตราการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพื้นที่ทั้งสิ้น 2,557 ตารางกิโลเมตร โดยแบ่งออกเป็น 16 อำเภอได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอท่าเรือ อำเภอบางปะหัน อำเภอนครหลวง อำเภอมหาราช อำเภอบ้านแพรก อำเภอวังน้อย อำเภออุทัย อำเภอภาชี อำเภอบางปะอิน อำเภอบางไทร อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอเสนา อำเภอผักไห่ อำเภอบางบาล อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

จากการเจริญเติบโต และการขยายตัวของกรุงเทพมหานครประกอบกับเป็นจังหวัดที่มีโครงสร้างพื้นฐาน และปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมต่อการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมจึงทำให้นักลงทุนจำนวนมากสนใจมาลงทุนตั้งโรงงาน อุตสาหกรรมในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยในปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโรงงานอุตสาหกรรมที่ ก่อตั้งอยู่ประมาณ 2,062 แห่ง เงินทุนรวม 605,406 ล้านบาท จ้างคนงาน 288,039 คน โดยโรงงานตั้งอยู่ในแหล่ง อุตสาหกรรมต่างๆ นิคมอุตสาหกรรม 3 แห่ง มีจำนวนโรงงาน 257 โรงงาน ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอินมี จำนวนโรงงาน 93 โรงงาน นิคมอุตสาหกรรมบ้านหว้า(ไฮเทค) จำนวนโรงงาน 135 โรงงาน และนิคมอุตสาหกรรม สหรัตนนคร มีจำนวนโรงงาน 29 โรงงาน สวนอุตสาหกรรม 1 แห่ง ได้แก่ บริษัทสวนอุตสาหกรรมโรจนะ จำกัด (มหาชน) มีจำนวนโรงงาน 227 โรงงาน เขตประกอบการอุตสาหกรรม 1 แห่ง ได้แก่ เขตประกอบการอุตสาหกรรม แพกเตอร์แลนด์วังน้อยมีจำนวนโรงงาน 110 โรงงาน โรงงานนอกอุตสาหกรรมจำนวน 2,008 โรงงาน ด้วยเหตุผล ดังกล่าวจึงทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเป้าหมายในการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าวที่มาจากประเทศ เพื่อนบ้านโดยเฉพาะประเทศลาว อีกทั้งการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแนวโน้มที่จะ เพิ่มขึ้นเนื่องจากยังคงมีการลงทุนอยู่อย่างต่อเนื่อง

ผลการดำเนินการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว ณ ศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวจำนวน แรงงานต่างด้าว สัญชาติ พม่า ลาว และกัมพูชา ตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2559 จำนวน 11,979 คน (นายจ้าง 3,402 ราย) โดยแบ่งตามสัญชาติดังนี้ สัญชาติพม่า 5,113 คน สัญชาติลาว 1,046 คน สัญชาติกัมพูชา 5,820 คน

โรงงานอุตสาหกรรมนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะผลผลิตของโรงงาน อุตสาหกรรมที่มีประสิทธิภาพจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศถ้าเศรษฐกิจดีก็ จะส่งผลต่อ สภาพการดำรงชีวิตของประชาชนในประเทศให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นโรงงานอุตสาหกรรมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการ พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป การพัฒนาประสิทธิภาพของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นต้องประกอบ ปัจจัยหลายด้าน ดังนี้ ด้านบุคลากร (Men) ด้านการบริหารจัดการ (Management) ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Materials) และด้านงบประมาณ (Money) เป็นต้น ซึ่งปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้ การพัฒนาการจัดการทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจ สำคัญ ในการพัฒนาองค์กรของธุรกิจให้ดียิ่งขึ้นหรือสามารถทำให้ธุรกิจเจริญขึ้นอย่างมีเป้าหมาย เพราะทรัพยากร มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์งานด้านต่างๆ ที่มีคุณภาพ มาตรฐาน ความปลอดภัย และคุณธรรมจริยธรรม เป็นกลไกใน การขับเคลื่อนที่ทำให้องค์กร และธุรกิจสามารถดำเนินงานต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวที่เข้ามาทำงานในเขตนิคม อุตสาหกรรมโรจนะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็ไม่ได้ดีมากนักหากเปรียบเทียบกับแรงงานไทย เพราะแรงงานต่าง ด้าวโดยเฉพาะแรงงานลาวที่เข้ามาทำงานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้วแต่เป็นคนทีหนีร้อนมาพึ่งเย็น

ทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสภาพเศรษฐกิจความยากจน การอพยพย้ายถิ่นฐานนั้นมิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนสถานที่เท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคม และสภาพแวดล้อมใหม่ แรงงานต่างด้าวจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมใหม่ได้โดยต้องอาศัยเวลา และประสบการณ์ รวมถึงลักษณะส่วนตัวของผู้ย้ายถิ่นฐานประกอบกัน

การปรับตัวเพื่อให้คงความสมดุลอยู่ในชุมชนใหม่นั้นย่อมทำให้เกิดความเครียด บางครั้งการปรับตัวต่อสังคมใหญ่ก็เป็นเรื่องยากสำหรับผู้ที่ย้ายถิ่นฐานเนื่องจากความไม่พร้อมบางประการ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างระหว่างสภาพแวดล้อมเดิมกับสภาพแวดล้อมใหม่ ทำให้ส่วนหนึ่งของผู้ย้ายถิ่นฐานปรับตัวด้วยการสร้างชุมชนใหม่ ซึ่งช่วยป้องกันผู้ย้ายถิ่นจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเกินไปแรงงานที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นแรงงานที่เสี่ยงต่อปัญหาต่าง ๆ เนื่องจากเป็นการย้ายถิ่นฐานข้ามชาติ ความแตกต่างมีมากมายทั้งด้านภูมิศาสตร์ ภาษาและวัฒนธรรม การที่จะปรับตัวให้สามารถใช้ชีวิตในประเทศไทยได้นั้นย่อมทำให้แรงงานต่างด้าวต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการจัสติสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ทราบคุณภาพชีวิตของแรงงานลาว เพื่อให้ทราบปัญหาอุปสรรคของแรงงานลาว เพื่อให้ทราบการจัสติสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาว อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในการที่จะช่วยกันป้องกัน แก้ไข และเข้าใจปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาการจัสติสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แรงงานลาวที่เข้ามาทำงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1,046 คน ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 28,934 คน แต่เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอใช้กลุ่มตัวอย่างแรงงาน จำนวน 300 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 5 คน เจ้าของโรงงาน 5 คน และแรงงานลาว 10 คนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เชิงปริมาณ ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างแบบสอบถามกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างแบบสอบถามโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่างแบบสอบถามนำเสนอร่างแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือเพื่อการวิจัยในเชิงปริมาณปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญเพื่อจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

เชิงคุณภาพ ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สร้างร่างแบบสัมภาษณ์ นำเสนอร่างแบบสัมภาษณ์ ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า แรงงานลาวที่ตอบแบบสอบถามเพศหญิง 175 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 41.70 ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 30-39 ปี จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 39.30 รองลงมาคือระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 30.30 ระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 40 คน

คิดเป็นร้อยละ 13.30 ระหว่างอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 11.30 ระหว่าง 50 ปีขึ้นไป จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 5.70 มีการศึกษาระดับมัธยมตอนต้น / ตอนปลาย จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 72.00 รองลงมา มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 24.70 มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 3.30 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 0 คิดเป็นร้อยละ 0 มีรายได้ 15.000 บาทขึ้นไป ต่อเดือน จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 48.00 รองลงมา มีรายได้ 12.001-15.000 บาทต่อเดือน จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 มีรายได้ 9.000-12.000 บาทต่อเดือน จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 15.70 มีรายได้น้อยกว่า 9.000 บาทต่อเดือน จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 11.30 อายุการทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 รองลงมา อายุการทำงาน 3 - 4 ปีจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 16.70 อายุการทำงาน 2-3 ปีจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 13.70 อายุการทำงาน น้อยกว่า 1 ปีจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 11.30 ตามลำดับ มีการอบรมกฎหมายแรงงาน จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 100 โดยไม่มีการอบรมกฎหมายแรงงาน จำนวน 0 คน คิดเป็นร้อยละ 0 มีการฝึกทักษะการทำงานจำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ไม่มีการฝึกทักษะการทำงานจำนวน 0 คน คิดเป็นร้อยละ 0 เป็นสมาชิกองค์กรแรงงานจำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ไม่เป็นสมาชิกองค์กรแรงงานจำนวน 0 คน คิดเป็นร้อยละ 0

2. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงาน

ลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1 ด้านรายได้

ปัญหาและอุปสรรค ค่าตอบแทนที่เป็นธรรม และเหมาะสมกับหน้าที่การทำงานมากนัก้อย อัตราการให้เงินเดือน และผลตอบแทนประจำปีที่ได้รับ (โบนัส) การให้รางวัล ยกย่อง ชมเชย ในการพิจารณาความขยัน ค่าตอบแทนที่ได้รับเพียงพอต่อความเป็นอยู่

ข้อเสนอแนะ ควรดูแลเรื่องค่าตอบแทนในการทำงานของแรงงานเพื่อให้ได้รับความโปร่งใส และเป็นธรรม ควรจะมีการจัดตั้งกองทุนหรือสวัสดิการต่างๆ นอกเหนือจากสวัสดิการของการทำงาน ควรจะมีการให้รางวัลบุคคลที่ขยันทำงาน และทำงานดีแบบทั่วถึงไม่ควรเลือกสุมให้รางวัล ยกย่อง ชมเชย เป็นบางคน บางกลุ่มเท่านั้น ค่าตอบแทนมากเพียงพอต่อความเป็นอยู่แต่ควรจะมีการส่งเสริมหรือจัดหารายได้เสริมจากเงินเดือนประจำให้กับแรงงานอีก

2.2 ด้านสุขภาพ

ปัญหาและอุปสรรค การให้บริการตรวจสุขภาพประจำปีเป็นประจำทุกปี สถานพยาบาลให้บริการทางการแพทย์ เมื่อป่วยมีการส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล การอนุญาตให้ลาป่วยเพื่อพักรักษาตัว

ข้อเสนอแนะ ผู้ประกอบการควรมีการสุ่มตรวจสุขภาพเพื่อตรวจสอบสุขภาพของพนักงานเป็นประจำผู้ประกอบการควรให้มีพยาบาลที่มีความรู้มาคอยให้บริการ เพราะเมื่อมีอาการป่วยที่เรื้อรังให้แค่ยาพาลามาทานผู้ประกอบการควรให้มีการนำตัวส่งโรงพยาบาลโดยทันที เมื่อพนักงานมีอาการป่วยหนักเกินที่สถานพยาบาลจะช่วยให้ผู้ประกอบการควรให้มีการลาป่วยเพิ่มเพื่อรักษาตัวให้หายจากอาการป่วยอย่างเด็ดขาดก่อนที่จะกลับมาทำงานได้อย่างปกติ

2.3 ด้านสภาพแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรค การจัดสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงานเหมาะสมจุดบริการน้ำดื่มตามจุดต่างๆ เพียงพอ ห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขอนามัย บริการอาหารอย่างเพียงพอ

ข้อเสนอแนะ ทางเจ้าของโรงงานควรจะปรับสถานที่ทำงานให้เกิดความปลอดภัยมากกว่านี้ เพราะพนักงานได้รับอาการบาดเจ็บบ่อยครั้งทางเจ้าของโรงงานควรมีจุดบริการน้ำดื่มให้เยอะกว่านี้เนื่องจากจุดดื่มน้ำนั้นห่างไกลจากจุดทำงาน ทางเจ้าของโรงงานควรมีการอบรมหรือกฎระเบียบในการเข้าใช้ห้องสุขาเพื่อให้เกิดความปลอดภัย และทำให้ห้องสะอาดเหมือนเดิม ทางเจ้าของโรงงานควรมีร้านอาหารมากกว่า 2 ร้านเพื่อให้พนักงานได้มีทางเลือกด้านอาหารหลายชนิด

2.4 ด้านประกันสังคม

ปัญหาและอุปสรรค ทำให้มีความมั่นคงในชีวิต ทำให้มีหลักประกันในอนาคต ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของครอบครัว ผลประโยชน์คุ้มค่ากับเงินที่จ่ายประกัน

ข้อเสนอแนะ ควรทำให้มีความมั่นคงต่อการดำรงชีพของแรงงานลาวเมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลก็มีค่ารักษาจากประกันสังคม ควรทำให้มีประกันสังคมไว้อุ่นใจเมื่อตอนไม่สบายหรือเกิดอุบัติเหตุโดยที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อนก็จะได้รับค่ารักษาพยาบาลจากประกันสังคมอีกทางหนึ่งเป็นการลดผ่อนค่าใช้จ่าย ควรทำให้เห็นคุณค่าของการที่ได้ทำประกันสังคมไว้นั้นทำให้แบ่งเบาค่าใช้จ่ายรักษาพยาบาลยามป่วยไข้และได้รับเงินค่าตอบแทนเมื่อต้องพักรักษาตัวในช่วงเจ็บป่วยด้วยควรทำให้คุ้มค่าถ้าหากเราไม่ได้เจ็บป่วยหรือเกิดอุบัติเหตุจนต้องได้เข้ารับการรักษาก็ควรที่จะได้รับปันผลตอบแทน

3. การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแล้ว

(n=300)

ที่	การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ แรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านรายได้	3.97	0.634	มาก
2	ด้านสุขภาพ	4.08	0.751	มาก
3	ด้านสภาพแวดล้อม	3.83	0.532	มาก
4	ด้านประกันสังคม	3.88	0.771	มาก
	ภาพรวม	3.94	0.498	มาก

สรุปได้ว่า ระดับความคิดเห็นของแรงงานลาวที่มีต่อสภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมากโดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ 2 แสดงผลสรุปโดยรวมการวิเคราะห์ความคิดเห็นของแรงงานลาวที่มีต่อการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามสมมติฐานที่ 1-5

สมมติฐานที่	ตัวแปร	T	F	ค่าSig.	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	-	0.135	0.288	✓	
2	อายุ	-	1.936	0.105	✓	
3	ระดับการศึกษา	-	3.335	0.077	✓	
4	รายได้ต่อเดือน	-	1.657	0.177	✓	
5	อายุการทำงาน	-	1.523	0.209	✓	

สรุปได้ว่า แรงงานลาวที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน อายุการทำงาน ต่างกัน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า แรงงานลาวที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 175 คิดเป็นร้อยละ 58.30 มีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 39.30 มีการศึกษาระดับมัธยมตอนต้น / ตอนปลาย จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 72 มีรายได้ 15.000 บาทขึ้นไป ต่อเดือน จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 48 อายุการทำงาน 5 ปี ขึ้นไป จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 มีการอบรมกฎหมายแรงงาน จำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีการฝึกทักษะการทำงานจำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 100 เป็นสมาชิกองค์กรแรงงานจำนวน 300 คน คิดเป็นร้อยละ 100 สอดคล้องกับการศึกษาของ พชรินทร์ ชันคำ ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่ออุปสงค์การจ้างงานแรงงานต่างด้าวของนายจ้าง ในเขตจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการจ้างงานแรงงานต่างด้าวของนายจ้างมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านแรงงาน ด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านภาครัฐตามลำดับ โดยปัจจัยที่นายจ้างเห็นว่าสำคัญมากที่สุด ด้านเศรษฐกิจคือแรงงานต่างด้าวแก้ไขการขาดแคลนแรงงานในบางกิจการ เช่น งานที่สกปรก งานเสี่ยงด้านแรงงาน คือ แรงงานต่างด้าวสามารถทำงานหนัก งานสกปรก งานอันตราย หรือในงานบางประเภทที่แรงงานไทยไม่ทำ และด้านภาครัฐ คือ รัฐบาลส่งเสริมให้มีการจ้างงานอย่างถูกกฎหมาย โดยมีการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว

2. ปัญหาอุปสรรคของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

2.1 ด้านรายได้

ปัญหาและอุปสรรคค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเหมาะสมกับหน้าที่การทำงานมากนักน้อย อัตราการให้เงินเดือน และผลตอบแทนประจำปีที่ได้รับ(โบนัส) การให้รางวัล ยกย่อง ชมเชย ในการพิจารณาความขยัน ค่าตอบแทนที่ได้รับเพียงพอต่อความเป็นอยู่

2.2 ด้านสุขภาพ

ปัญหา และอุปสรรคการให้บริการตรวจสุขภาพประจำปีเป็นประจำทุกปี สถานพยาบาล ให้บริการทางการแพทย์ เมื่อป่วยมีการส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล การอนุญาตให้ลาป่วยเพื่อพักรักษาตัว

2.3 ด้านสภาพแวดล้อม

ปัญหา และอุปสรรคการจัดสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงานเหมาะสม จุดบริการน้ำดื่มตามจุดต่างๆ ให้เพียงพอ ห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขอนามัย บริการอาหารอย่างเพียงพอ

2.4 ด้านประกันสังคม

ปัญหา และอุปสรรค ทำให้มีความมั่นคงในชีวิต ทำให้มีหลักประกันในอนาคต ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของครอบครัว ผลประโยชน์คุ้มค่ากับเงินที่จ่ายประกันโดยสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ นภบาล

จิตวิทยานันท์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการรับแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในสถานประกอบการ คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับอัตราค่าจ้างแรงงานในการจ้างแรงงานต่างด้าวยกเว้นมาคือ ปัจจัยทางด้านกฎหมายควบคุมการใช้แรงงานต่างด้าวที่เกี่ยวข้องกับการผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าว และปัจจัยด้านสวัสดิการสังคมในการลดค่าใช้จ่ายในด้านสวัสดิการในการว่าจ้างแรงงานต่างด้าว ปัจจัยที่ผู้ประกอบการกระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวในด้านปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ คือแรงงานต่างด้าวยอดคนในการทำงานมากกว่าแรงงานไทย แรงงานไทยที่มีความรู้ความสามารถต้องการค่าตอบแทนสูง และแรงงานต่างด้าวไม่เกี่ยงหน้าที่การงาน ถึงแม้ว่างานนั้นจะมีความเสี่ยงสูง และปัจจัยที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถลดภาระในการให้สวัสดิการในด้านการจ้างเงินค่าชดเชยหลังเลิกจ้างงานแก่แรงงานต่างด้าว ส่วนแรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายก่อให้เกิดปัญหามลพิษ ปัญหาขยะ โรคติดต่อ ตลอดจนทำให้สภาพแวดล้อมเสียหาย ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านั้นทำให้รัฐบาลสิ้นเปลืองทั้งในด้านกำลังคน และเงินงบประมาณแผ่นดินในการจัดการด้านความมั่นคงปลอดภัยและด้านสาธารณสุขโดยผู้ประกอบการไม่จำเป็นต้องรับภาระการจ่ายเงินสวัสดิการในเรื่องดังกล่าว

3. การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า แรงงานลาวที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน อายุการทำงาน ต่างกัน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ เกรียร์ติศักดิ์ พลมณี ซึ่งได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยกลยุทธ์ภายในปัจจัยกลยุทธ์ภายนอกกับความจำเป็นในการจ้างงานแรงงานต่างชาติดิจ

กฎหมายของผู้ประกอบกิจการที่จดทะเบียนในจังหวัดปทุมธานีและศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจำเป็นในการจ้างงานแรงงานต่างชาติดิจกฎหมายของผู้ประกอบกิจการที่จดทะเบียนนายจ้างในจังหวัดปทุมธานี จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการที่จดทะเบียนนายจ้างในจังหวัดปทุมธานีส่วนใหญ่ ประกอบกิจการค้าขายมีทุนจดทะเบียนต่ำกว่า 300,000 บาท ประกอบกิจการ 5 ปีขึ้นไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณรัตน์ หล้าวิไล เกษรได้ทำการศึกษาสภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของแรงงานสตรีไทยในฮ่องกง: ศึกษากรณีผู้ช่วยแม่บ้านไทยในฮ่องกง ผลการศึกษาวินิจฉัยพบว่าสาเหตุที่ผู้ช่วยแม่บ้านไทยตัดสินใจไปทำงานในประเทศฮ่องกง คือ เรื่องรายได้ซึ่งดีกว่าการทำงานในประเทศไทยด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้มีแรงงานคนต่างด้าวเข้ามาหางานในประเทศของเราอย่างเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี (กรมการจัดหางาน) ซึ่งมีทั้งถูกกฎหมาย และผิดกฎหมายจึงทำให้เห็นได้ว่าการได้เข้ามาทำงานในประเทศของเรานั้นทำให้คุณภาพชีวิตและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนพวกนี้ดีขึ้นในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ลักษณะงานกับรายได้ในประเทศไทยจะดีกว่ามีรายได้สูงกว่าประเทศของตนเองทำให้แรงงานต่างด้าวบางคนต้องการมีสัญชาติไทยเพราะเห็นว่าเศรษฐกิจดีกว่า

องค์ความรู้การวิจัย

การจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาศัยปัจจัย 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

1. ด้านรายได้ แรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม และเหมาะสมกับหน้าที่การทำงานที่ได้รับผิดชอบรู้สึกพอใจในอัตราค่าจ้างเงินเดือนและผลตอบแทนประจำปีที่ได้รับ(โบนัส) โดยบริษัทที่ทำงานมีการให้รางวัล ยกย่อง ชมเชย ในการพิจารณาความขยัน ความดีความชอบอย่างยุติธรรม และเงินเดือนที่ได้รับเพียงพอต่อความเป็นอยู่ ดังนั้น การเดินทางมาทำงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อให้เกิดรายได้ขึ้นมาจากแต่ก่อนไม่ค่อยมีรายได้ประจำเดือน และไม่มีทางเลือกมากนักแต่เมื่อได้มาทำงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่าการใช้ชีวิตในประเทศไทยจะแตกต่างจากการใช้ชีวิตที่อยู่เดิมมากเพียงไรแต่ก็ยังดีกว่าที่มีทางเลือกในการทำงานมากขึ้นกว่าที่อยู่เดิม และได้รับประสบการณ์ในการทำงาน และสิ่งที่สำคัญสำหรับด้าน

เศรษฐกิจคือ สามารถมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวมีชีวิตการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อก่อนมีเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไม่มีปัญหาเรื่องปากท้องเหมือนเมื่อก่อน ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นแรงงานลาวมีความพึงพอใจในชีวิตอยู่ในระดับหนึ่ง

2. ด้านสุขภาพ แรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทางบริษัทมีการให้บริการตรวจสุขภาพประจำปีเป็นประจำทุกปีมีสถานพยาบาลให้บริการทางการแพทย์เมื่อแรงงานป่วยมีการส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล มีการอนุญาตให้ลาป่วยเพื่อพักรักษาตัวซึ่งยังได้รับค่าตอบแทนอย่างเหมาะสมด้วยซึ่งทางโรงงานได้มีระบบป้องกันสุขภาพเช่น ใส่แมสปิดปากเพื่อกลั่นกลั่นของน้ำมันเครื่องจักรให้ใส่ถุงมือป้องกัน และรองเท้าป้องกันอันตรายเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่พนักงาน

3. ด้านสภาพแวดล้อม แรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทางบริษัทได้มีการจัดสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงานอย่างเหมาะสม มีจุดบริการน้ำดื่มตามจุดต่างๆ อย่างเพียงพอ มีห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขอนามัย มีบริการอาหารอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ นายจ้างมีมาตรการรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างดี ที่สำคัญความปลอดภัยเอื้อต่อการทำงาน และมีความสบายใจต่อบรรยากาศการทำงาน ทำให้พนักงานนั้นทำงานได้เต็มที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. ด้านประกันสังคม แรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีการทำประกันสังคมตามกฎหมาย ทำให้มีความมั่นคงในชีวิต ทำให้มีหลักประกันในอนาคต ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของครอบครัวโดยผลประโยชน์คุ้มค่างบเงินที่จ่ายประกัน ถึงแม้ว่าต้องหักเงินเดือนแต่ละเดือนให้กับประกันสังคมแต่มั่นก็เป็นสิ่งที่ทำให้แรงงานลาวมีความอุ่นใจว่าเมื่อเวลาที่ตัวเองไม่สบายจำเป็นต้องใช้ค่ารักษาจำนวนมากก็จะได้มีเงินประกันสังคมมาช่วยจ่ายซึ่งมันก็คุ้มค่าในการจ่ายเงินให้กับประกันสังคมในแต่ละเดือน

ดังนั้น แรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงรู้สึกว่ามีความสุขในการทำงาน ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งการที่ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเหมาะสมรู้สึกพอใจในอัตราการขึ้นเงินเดือน และผลตอบแทนประจำปีโดยโรงงานได้มีการให้รางวัลประจำปี ยกย่อง ชมเชยในการพิจารณาความขยัน ความดีความชอบอย่างยุติธรรม และเงินเดือนที่ได้รับเพียงพอต่อความเป็นอยู่ของแรงงานลาว การใส่ใจ และดูแลสุขภาพกายให้กับแรงงานลาว ทางบริษัทมีการให้บริการตรวจสุขภาพประจำปีเป็นประจำทุกปี มีสถานพยาบาลให้บริการทางการแพทย์เมื่อแรงงานป่วยมีการส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล มีการอนุญาตให้ลาป่วยเพื่อพักรักษาตัวซึ่งยังได้รับผลตอบแทนอย่างเหมาะสมด้วย ทางบริษัทได้มีการจัดสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงานอย่างเหมาะสม มีจุดบริการน้ำดื่มตามจุดต่าง ๆ อย่างเพียงพอ มีห้องสุขาที่สะอาดถูกสุขอนามัย มีบริการอาหารอย่างเพียงพอ และมีประกันสังคมที่ทำให้ชีวิตมีความมั่นคง และมีการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อก่อน จากการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลาวในเขตนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรมีการปรับปรุงกฎหมาย สำหรับแรงงานต่างชาติดังกล่าวผลักดันให้มีการประกาศใช้กฎหมายใหม่ๆ เพื่อสอดคล้องกับแรงงานที่เข้ามาทำงานในไทย
2. ควรมีการทำแผนพัฒนาแห่งชาติ วิเคราะห์ภาวะเหมาะสมสำหรับการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงาน เพื่อชีวิตการเป็นอยู่ดีขึ้น
3. ควรมีการนำผลศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานในเขตนิคมอุตสาหกรรมในเขตอื่น ๆ ไปใช้ในประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอาเซียน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. รัฐควรมีบทลงโทษเด็ดขาดเกี่ยวกับแรงงานต่างชาติดังกล่าวที่มีส่วนในการเพิ่มปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด
2. รัฐควรดำเนินการจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะกิจของทางราชการเพื่อคอยควบคุมดูแล และรับผิดชอบในทุกด้านเกี่ยวกับแรงงาน
3. รัฐควรดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย และพัฒนาการศึกษาการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นสืบไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวินิจฉัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานเชิงพุทธบูรณาการในเขตนิคมอุตสาหกรรมจังหวัดอื่น ๆ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานเชิงพุทธบูรณาการในเขตนิคมอุตสาหกรรมภูมิภาคอื่น ๆ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานเชิงพุทธบูรณาการในเขตนิคมอุตสาหกรรมในเขตอื่น ๆ รวมทั้งประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอาเซียน

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ พลมณี. (2548) **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจำเป็นในการจ้างงานแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายของผู้ประกอบกิจการที่จดทะเบียนนายจ้างในจังหวัดปทุมธานี** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2554). **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จอมขวัญ ขวัญยืน. (2549) **การศึกษาการจัดสวัสดิการแรงงานต่างด้าว: กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร** วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2561, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>
- สำนักงานจัดหางานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.doe.go.th/prd/ayutthaya/news/param/site/153/cat/10/sub/0/pull/category/view/table-view>
- พัชรินทร์ ชันคำ (2553) **ปัจจัยที่มีผลต่ออุปสงค์การจ้างงานแรงงานต่างด้าวของนายจ้าง ในเขตจังหวัดเชียงใหม่** วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ร.ต.อ.นถบาล จิตทยานันท์ (2545) **ปัจจัยที่ทำให้ผู้ประกอบการในจังหวัดเชียงใหม่กระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**
- อรุณรัตน์ หล้าวิไลเกสร (2551) **การศึกษาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของแรงงานสตรีไทยในฮ่องกง: ศึกษากรณีผู้ช่วยแม่บ้านไทยในฮ่องกง** ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนการเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือ
ผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมจากการแพร่ระบาดโรคโควิด-19:
ชุมชนริมทางรถไฟคลองเตย*

THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY EMPOWERMENT FORMAT, SOCIAL
MONITORING AND AIDING PEOPLE WHO ARE ECONOMICALLY AND
SOCIAALLY AFFECTED BY COVID-19 PANDEMIC:
KHLONG TOEI RAILWAY JUNCTION

ปิ่นทัย หนูนวล

Pinhathai Nunuan

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Social Administration, Thammasat University

Email: zenpin@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนริมทางรถไฟเขตคลองเตย ให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมจากการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 ด้วยวิจัยเชิงปฏิบัติการ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต การวิเคราะห์เอกสารจากปฏิบัติการในเวทีชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลจากการสร้างประเด็นที่ได้จากข้อมูลเชิงลึกตามประเด็นในแต่ละเวทีที่มีการปฏิบัติการกับสมาชิกในชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายในชุมชน และนอกชุมชน นำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า แผนเผชิญเหตุ และรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชนของริมทางรถไฟ ประกอบด้วย 3 แผนหลัก คือ แผนช่วยเหลือเฉพาะหน้าสำหรับกลุ่มคนเปราะบางในชุมชน แผนลดผลกระทบด้วยการส่งเสริมการมีอาชีพ และแผนป้องกันและเฝ้าระวัง ด้วยกระบวนการเสริมพลังชุมชนซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การระบุสภาพและปัญหาของชุมชน (Diagnosing) 2) การร่วมกำหนดแผนปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหา (Action Planning) 3) การร่วมกันจัดลำดับปัญหาที่จำเป็นและสำคัญ (Action Taking) 4) การทบทวนวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันตั้งไว้ในขั้นตอนการสร้างแผนปฏิบัติการ (Evaluation) 5) การระบุองค์ความรู้ (Specifying Learning) ทั้ง 5 นี้เป็นขั้นตอนที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการแก้ปัญหาและการร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชน การรวบรวมบทเรียนรู้จากกระบวนการทำงานของชุมชนจนเกิดแผนปฏิบัติการของชุมชนทั้ง 3 รูปแบบ ประกอบด้วย แผนการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชน แผนลดผลกระทบจากการส่งเสริมอาชีพ และแผนป้องกันเฝ้าระวังสำหรับสถานการณ์ในอนาคต เป็นแนวทางในการออกแบบการทำงานร่วมของชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

*Received August 17, 2022; Revised November 16, 2022; Accepted November 25, 2022

เพื่อให้ชุมชนได้มีแผนปฏิบัติการที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง จากการร่วมคิด ออกแบบ และดำเนินการในทุกขั้นตอนอย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกกลุ่ม

คำสำคัญ: การเสริมพลังชุมชน; วิจัยปฏิบัติการ; ระบบเฝ้าระวังทางสังคม; แผนเชิญเหตุชุมชน

ABSTRACT

The objective of this research article is to develop a community empowerment format for the Khlong Toei Railway Junction community that enables social monitoring and aiding people who are economically and socially affected by COVID-19 pandemic. Said development is conducted through action research, collecting data from interviews, observations, document analysis. During community forum discussions, an analysis is conducted on in-depth data from subject matters derived during each discussions that involve actions conducted with community members including community leaders, volunteers, groups, organizations and networks inside and outside the community. Then, the data is presented in a descriptive manner. The research results found that plan on incident encounter and handling pandemic at community level of rail sides consist of 3 main plans: plan on urgent aiding for vulnerable groups in the community, plan on impact reduction through vocational support, and plan on protection and monitoring system. This is done by the process of community empowering consists of 5 steps: 1) Diagnosing; 2) Collaborative action planning; 3) Collaborative action taking; 4) Evaluation; 5) Specifying learning from problem solving process and collaborative community transition. Proposition for relevant sectors: through action research, for work procedures, community must adhere to principles of action planning together with community operators to collaboratively search for problem solving guideline that will create change process that would solve the community's problems. It is found that during the problem solving and creating change process of the community, there is evident of lesson learned on problem solving process and creating change process conducted in the community. Collecting lessons from work process of the community until the community action plan is completed as guidelines in designing work with other communities with similar context. This is so that the community has an action plan specific to itself through co-thinking, co-designing and conduct all steps with participation from all group members in mind.

Keywords; community empowerment; action research; social monitoring system; COVID-19 pandemic

บทนำ

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีเป้าหมายเพื่อดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชน และการพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชน ร่วมกับชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย ซึ่งเป็นชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่เป็นชุมชนแออัดในพื้นที่เขตเมือง

สถานการณ์การติดเชื้อ และการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทย ข้อมูลจากกรมสุขภาพจิตนั้นช่วยให้มองเห็นการคาดการณ์ที่จะเกิดขึ้นใน 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 : พบผู้ป่วยเดินทางมาจากประเทศที่มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป้าหมายการควบคุมโรคระยะนี้ คือ การป้องกันการแพร่เชื้อในประเทศเป็นมาตรการหลักในการรับมือ คือ การคัดกรอง และเฝ้าระวังโรคในผู้เดินทางจากประเทศกลุ่มเสี่ยง และควบคุมโรคไม่ให้แพร่กระจาย โดยการดูแลรักษาผู้ป่วยในห้องแยกโรคในโรงพยาบาล ค้นหา และควบคุมผู้ติดเชื้อได้ทั้งหมดก็จะไม่มีการระบาดในประเทศ แต่หากมีการแพร่เชื้อจากผู้เดินทางจากต่างประเทศสู่ประชาชนไทย สถานการณ์จะขยายสู่ระยะที่ 2

ระยะที่ 2 : พบผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ภายในประเทศ และมีการระบาด ในวงจำกัด เป้าหมาย คือ การควบคุมโรคให้อยู่ในวงจำกัดกำหนดมาตรการ คือ ควบคุมและชะลอการระบาดโดยการเฝ้าระวังค้นหาผู้ป่วยอย่างถี่ถ้วน ดูแลรักษาผู้ป่วยพร้อมควบคุมการติดเชื้อในสถานพยาบาล ติดตาม เฝ้าระวังโรคในผู้ที่สัมผัสกับผู้ป่วย คาดว่าหากดำเนินการ เช่นนี้และการระบาดก็จะชะลอตัว และยุติลง แต่ถ้าควบคุมการแพร่เชื้อได้ไม่ดีพอ การระบาดก็จะขยายตัวสู่ระยะที่ 3

ระยะที่ 3 : พบการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นวงกว้างในประเทศไทย เป้าหมายการควบคุมโรค คือ การบรรเทาความเสียหาย และผลกระทบกำหนดมาตรการ คือ การดูแลรักษาผู้ป่วยเพื่อให้มีผู้เสียชีวิตน้อยที่สุด และสื่อสารข้อมูลแนะนำให้ประชาชนป้องกันตนเองให้กว้างขวางที่สุด

ข้อมูลข้างต้นเป็นการประเมินการระบาด การบรรเทาความเสียหาย และผลกระทบ รวมไปถึงการกำหนดมาตรการในการดำเนินการตามภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ งานวิจัยการพัฒนา รูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นำรูปแบบทั้ง 3 ระยะ มาเป็นฐานข้อมูลหลักในการออกแบบกระบวนการปฏิบัติการในชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย

หลักการ แนวคิดทฤษฎีที่นำมาประกอบสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ด้วยหลักการของการวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือ Action Research (AR) เป็นกระบวนการวิจัยประเภทหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ จุดประสงค์หลักของ AR คือ การแก้ปัญหาขององค์กรพร้อมกับนำบทเรียน (Lessons Learned) ของกระบวนการแก้ปัญหาเป็นองค์ความรู้การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยเป็นการวิจัยที่มีเป้าหมายที่จะแก้ปัญหาพัฒนากิจกรรมโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

(Improving by changing) โดยบุคคลที่เผชิญกับปัญหานั้นอยู่เองเป็นรูปแบบของการทำความเข้าใจในการปรับปรุงสถานการณ์เฉพาะที่พบว่ามีปัญหา เพื่อต้องการพัฒนา หาหลักการ เหตุผล และวิธีการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานนั้น และขณะเดียวกันก็เป็นการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนั้น

กรอบทฤษฎีการเสริมพลังชุมชนจึงถูกนำมาใช้ในการออกแบบปฏิบัติการ และกระบวนการแก้ปัญหาชุมชนครั้งนี้ ด้วยความเชื่อพื้นฐานที่มองว่าชุมชนแต่ละชุมชนมีคุณค่าที่พึงถูกร่วมกันค้นหา และนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชน ด้วยชุมชน ประเด็นการสร้างพลังชุมชน (Community Empowerment) เป็นระบบคุณค่า และเป็นกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมที่ส่งเสริมให้บุคคล และชุมชน ได้นำศักยภาพของตนเอง และภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชน การเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตยครั้งนี้ นำฐานคิดทั้งการเสริมพลังระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชนมาสร้างเป็นกรอบทางความคิดในทุกช่วงกระบวนการปฏิบัติการร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ได้มีการอธิบายการเสริมพลังอำนาจระดับชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนสามารถจัดการเข้าถึงกระบวนการของรัฐและเข้าถึงแหล่งประโยชน์ของชุมชน เพื่อทำให้เกิดความร่วมมือในกลุ่มทรัพยากรต่างๆ ในชุมชนอันส่งผลให้ชุมชนสามารถควบคุมความเป็นอยู่ และกำหนดอนาคตของตนเองและชุมชนซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วม (Participation) ภาวะผู้นำ (Leadership) โครงสร้างองค์กร (Organizational Structures) การประเมินปัญหา (Problem Assessment) การบริหารทรัพยากร (Resource Mobilization) การประเมินสาเหตุที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาด้วยการตอบคำถามทำไม (Asking Why) การเชื่อมโยงกับผู้อื่น (Links with others) บทบาทของตัวแทนองค์กรภายนอก (Role of the outside agents) และการบริหารโครงการ (Program Management)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากปฏิบัติการร่วมกับชุมชนครั้งนี้ คือ การพัฒนาบทบาทผู้นำชุมชนในการเป็นวิทยากรกระบวนการและผู้รับผิดชอบเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อให้มีความสามารถในการเป็นผู้นำของชุมชน และดำเนินงานกิจกรรมในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมคาดหวังว่าชุมชนมีกลไกการมีส่วนร่วมในการดูแล และเฝ้าระวังทางสังคมผู้ได้ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 บนฐานทุนสังคมในชุมชน เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากการตีตราของคนในครอบครัว และชุมชน รวมทั้งให้ชุมชนมีแนวทางการป้องกัน และเฝ้าระวังปัญหาหรือความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และการมีข้อเสนอเชิงการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และรูปแบบชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) กับการจัดการทางสังคมในมิติสุขภาวะชุมชน

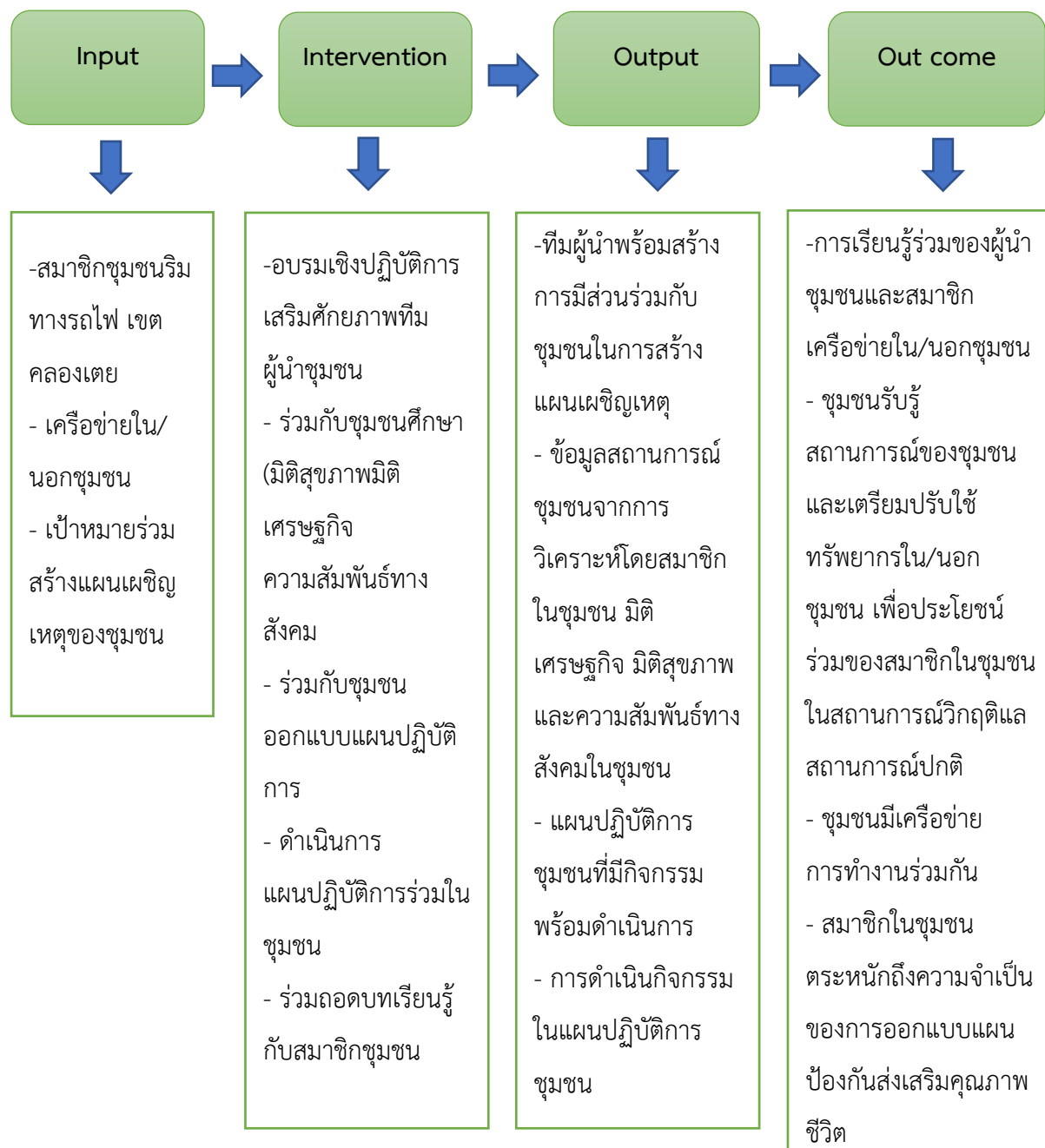
วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย ให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) กับสมาชิกชุมชนริมทางรถไฟ เครือข่ายใน และนอกชุมชนเพื่อร่วมสร้างแผนเผชิญเหตุของชุมชน โดยมีกระบวนการดำเนินการเสริมพลังชุมชน ดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย ให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคมและดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมศักยภาพศักยภาพทีมผู้นำชุมชนการร่วมกับชุมชนศึกษาวิเคราะห์สภาพการชุมชน ใน 3 มิติ ประกอบด้วย มิติสุขภาพ มิติเศรษฐกิจ และมิติความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกับชุมชนออกแบบแผนปฏิบัติการ ดำเนินการแผนปฏิบัติการร่วมในชุมชน และร่วมถอดบทเรียนรู้กับสมาชิกของชุมชน (Input) โดยกระบวนการดังกล่าวดำเนินการร่วมกับสมาชิกชุมชนริมทางรถไฟเขตคลองเตย

เครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกัน คือ การสร้างแผนเผชิญเหตุของชุมชนริมทางรถไฟ (Intervention)

กระบวนการดังกล่าวทำให้ชุมชนริมทางรถไฟมีทีมผู้นำที่พร้อมสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการออกแบบ และสร้างแผนเผชิญเหตุของชุมชนที่มีฐานข้อมูลสถานการณ์ชุมชนจากการร่วมนำเสนอ และคัดเลือกตามความจำเป็นสำคัญของสมาชิกชุมชนด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และการคาดการณ์ในอนาคต เพื่อนำไปสู่การเขียนแผนปฏิบัติการของชุมชนที่ลักษณะเฉพาะเป็นแผนที่มีการที่ระบุกิจกรรม บริการที่พร้อมดำเนินการ มีผู้รับผิดชอบ และช่วงเวลาชัดเจนไปปฏิบัติการตามขั้นตอนดังกล่าวจะนำไปสู่เวทีสุดท้ายเพื่อสรุปบทเรียนรู้ชุมชนของชุมชนริมทางรถไฟ (Out put)

การเรียนรู้ของทีมผู้นำร่วมกับสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ด้วยมีเป้าหมายร่วม คือ การออกแบบและสร้างแผนเผชิญเหตุครั้งนี้ จะทำให้ชุมชนรับรู้เข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนด้วยฐานข้อมูลที่รอบด้าน และสามารถปรับใช้ทรัพยากรทั้งในชุมชน และนอกชุมชนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกทุกกลุ่ม และป้องกันปัญหาที่จะเกิดใหม่ในชุมชนได้อย่างชัดเจนที่ถูกกำหนดในแผนปฏิบัติการของชุมชน ทั้งในสถานการณ์วิกฤติ และสถานการณ์ปกติโดยชุมชนจะมีเครือข่ายการทำงานร่วมกันเพิ่มขึ้น และสมาชิกในชุมชนจะตระหนักถึงความจำเป็นสำคัญของการร่วมกำหนด ออกแบบแผนชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกกลุ่มเพื่อให้การส่งเสริมคุณภาพชีวิตสมาชิกได้อย่างครอบคลุม (Out come)

วิธีการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การจัดเวทีชุมชน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยการตีความจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในชุมชน การใช้แผนที่ความคิด (Mind map) ในการจัดกลุ่มข้อความที่สำคัญเกี่ยวกับการให้คุณค่า ความหมาย วิธีการปฏิบัติของสมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมเวทีชุมชน การนำมาสร้างประเด็นที่ได้จากทุกเวทีชุมชน กลุ่มสนทนาและการสัมภาษณ์สมาชิก จากข้อมูลเชิงลึกที่เก็บมาตามประเด็นที่กำหนดในแต่ละเวทีในกระบวนการเสริมพลังชุมชนทุกระยะที่มีการปฏิบัติการกับสมาชิกในชุมชนกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มอาชีพ องค์กรและเครือข่ายที่เข้าร่วมเวทีชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคม สำนักงานเขตคลองเตย สุดท้ายจึงสร้างเป็นข้อสรุปแบบอุปนัยและนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ด้วยกระบวนการเสริมพลังชุมชนพบรูปแบบการเสริมพลังชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย จากการร่วมออกแบบและสร้างแผนเผชิญเหตุสำหรับชุมชน ดังนี้

ชุมชนริมทางรถไฟสายท่าเรือ เขตคลองเตย

สภาพปัญหา และความต้องการจากเวทีชุมชน พบว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เผชิญกับปัญหาการขาดรายได้จากการประกอบอาชีพ เนื่องจากในช่วงการเกิดสถานการณ์โควิดได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานประกอบอาชีพแก่สมาชิกในชุมชนเป็นอย่างมากเนื่องจากการล็อกดาวน์เกิดขึ้นจนทำให้สถานประกอบการ

และภาคธุรกิจต่างๆ ต้องหยุดดำเนินการหรือแม้กระทั่งปิดกิจการ ทำให้ผู้คนในชุมชนที่มีอาชีพประจำถูกจ้างออกต้องตกงานขาดรายได้มาจนเจือสมาชิกในครอบครัว หรืออาชีพค้าขายมีรายได้ลดลง เนื่องจากผู้บริโภคมีจำนวนลดลง อาชีพด้านการบริการ เช่น ขับรถแท็กซี่ รถจักรยานยนต์รับจ้าง มีรายได้ลดลง ปัญหาการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ในช่วงสถานการณ์โควิดเกิดความยากลำบากต่อการดูแล และปัญหาด้านการศึกษาของเด็กในชุมชน เช่น ไม่มีเงินในการจ่ายค่าเทอม

ข้อเสนอของสมาชิกชุมชนในเวทีชุมชน พบแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ถูกเสนอ อาทิ การจัดหาอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้เสริม มีการฝึกอาชีพตามความต้องการของชุมชน การรับงานมาทำที่บ้าน โดยประสานเครือข่ายเพื่อการจัดหางานให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น งานฝีมือ การมีศูนย์ช่วยเหลือส่วนกลาง เพื่อทำหน้าที่รับแจ้งรายชื่อบุคคลประสบปัญหาในชุมชน เป็นสื่อกลางในการประสานความช่วยเหลือ และทรัพยากรจากทั้งภายใน และภายนอกชุมชนให้มีความสอดคล้องกันสร้างอาสาสมัครจากกลุ่มเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล และเป็นหูเป็นตาให้กับชุมชน เป็นสื่อกลางในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

มุมมองของสมาชิกชุมชนต่อปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของชุมชนริมทางรถไฟ สมาชิกระบุว่า ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกเป็นจำนวนมาก มีแกนนำ หรืออาสาสมัครชุมชนมีองค์ความรู้ มีเครือข่าย รวมทั้งมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนา ช่วยเหลือ และดูแลสมาชิกชุมชนเป็นอย่างมากประกอบกับสมาชิกชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และให้ความสนใจกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ชุมชนมีกองทุนแม่บ้านที่มีการขึ้นทะเบียนกับสำนักงานเขตคลองเตย และชุมชนมีการรวมตัวกันของเด็ก และเยาวชนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมในชุมชนเนื่องจากชุมชนมีลานกีฬาสำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ

ข้อเสนอการจัดทำโครงการแก้ไขปัญหการว่างงาน และเสริมรายได้สมาชิกในชุมชน จากสมาชิกที่เข้าร่วมเวทีชุมชน ประกอบด้วย ตัวแทนคณะกรรมการชุมชน ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุข (ออส.) ตัวแทนอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประจำหมู่บ้าน (อพม.) ตัวแทนอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพพร.) ตัวแทนกลุ่มแรงงานต่างด้าว ตัวแทนสภาเยาวชนเขตคลองเตย ตัวแทนครูตัวแทนศูนย์เด็กปฐมวัยริมทางรถไฟสายท่าเรือ ตัวแทนบรรณารักษ์ (ตัวแทนบ้านหนังสือชุมชน) ตัวแทนผู้พิการ และผู้แทนรถจักรยานยนต์รับจ้าง (พบมีสมาชิกจำนวนหนึ่งมีอาชีพนี้ และเป็นสมาชิกที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอข้อมูลปัญหา ความต้องการสมาชิก)

โครงการและกิจกรรมในแผนชุมชน

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ของสมาชิกในชุมชน นำมาสู่การดำเนินการจัดทำแผนเผชิญเหตุและรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดระดับชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการรับมือกับสถานการณ์ ประกอบด้วย 3 แผนหลัก ดังนี้

1. แผนช่วยเหลือเฉพาะหน้าสำหรับกลุ่มคนเปราะบางในชุมชน จากการวิเคราะห์สถานการณ์ของสมาชิกชุมชน พบว่า ช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีการเลิกจ้างสมาชิกในครอบครัวหลายคนตกงานขาดรายได้ ส่งผลกระทบต่อผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มเด็กที่ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียน กลุ่มผู้สูงอายุที่ขายอาหารหน้าบ้านผู้พิการที่ต้องได้รับการรักษา และผู้ป่วยติดเตียงแผนช่วยเหลือเฉพาะหน้า จึงถูกออกแบบเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนที่ประสบปัญหาจากผู้หารายได้หลักในครอบครัวตกงาน เพราะ

สถานการณ์การแพร่ระบาด โดยมี 5 กิจกรรมที่ถูกกำหนดไว้ในแผนนี้ ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 การสำรวจ รวบรวมข้อมูลกลุ่มเปราะบางเพื่อทราบปัญหา ความต้องการ ความช่วยเหลือ กิจกรรมที่ 2 ให้การช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางที่ช่วยเหลือตัวเองได้น้อยตามความต้องการจำเป็น ทั้งเงิน อาหาร ยา อุปกรณ์ดูแลป้องกันตัวเองจากการระบาด กิจกรรมที่ 3 จัดอาสาสมัครในชุมชนเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ กิจกรรมที่ 4 สนับสนุนทุนค่าใช้จ่ายเด็กที่ไม่สามารถเดินทางไปเรียนหนังสือ กิจกรรมที่ 5 การส่งอาหาร ยา หน้ากากอนามัยเจล ให้ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และบริการให้เงินช่วยเหลือครอบครัวที่อยู่ในภาวะยากลำบาก แผนดังกล่าวกำหนดกลไกสนับสนุน คือ กรรมการชุมชน สำนักงานเขตคลองเตย โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ

2. แผนลดผลกระทบ จากการประเมินสถานการณ์ของสมาชิกชุมชน ระบุว่า ช่วงการแพร่ระบาดสมาชิกที่ถูกเลิกยาขาดรายได้ สมาชิกในชุมชนที่ค้าขายหน้าบ้าน ในตลาดใกล้ชุมชนขายสินค้าได้น้อยลง ไม่มีทุนต่อทุนในแต่ละวัน ส่งผลกระทบต่อรายได้กระทบที่รายจ่ายที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งพบว่า เป็นปัญหาที่สมาชิกในชุมชนจำนวนมากกำลังเผชิญซึ่งวัตถุประสงค์ของแผนนี้ คือ เพื่อส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้แก่คนในชุมชน กิจกรรมที่ถูกระบุในแผนนี้ ประกอบด้วย ทุนประกอบ การแสวงหา และพัฒนาสมาชิกให้เข้าถึงการมีอาชีพกั๊ยม ดอกเบี้ยต่ำ / ไม่มีดอกเบี้ย การเปิดร้านค้าชุมชนเก็บทุนอาหารสดสำหรับสมาชิกมาซื้อในราคาถูก การส่งสินค้าตามออเดอร์ เพื่อขายสินค้าออนไลน์ในช่วงเวลาที่ลูกค้าประจำลดการรับประทานอาหารนอกบ้าน การสร้างอาชีพเสริมรับงานมาทำที่บ้านสำหรับผู้ที่เคยทำงานโรงงาน และถูกเลิกจ้างการเสนอขอพื้นที่เปิดตลาดในพื้นที่ของการทำเรือเพื่อให้สมาชิกในชุมชนไปวางขายสินค้า โดยระบุกลไกสนับสนุน คือ กรรมการชุมชน สำนักงานเขตคลองเตย และมีผู้นำชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ

3. แผนป้องกันและเฝ้าระวัง จากการประเมินสถานการณ์ของสมาชิกชุมชนระบุว่าช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 พบมีสมาชิกในชุมชนย้ายถิ่น เดินทางเข้า ออกในชุมชน มีสมาชิกใหม่เข้ามาเช่าที่พักในชุมชนส่งผลให้มีการแพร่ระบาดมากขึ้นส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ เด็ก ผู้ป่วย ผู้พิการที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเอง และอพยพย้ายถิ่นกลับไปยังภูมิลำเนาได้โดยวัตถุประสงค์ของแผน คือ เพื่อสร้างกลไกการป้องกัน เฝ้าระวังในชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดการแพร่กระจายของโรคจากคนกลุ่มต่างๆ ที่เดินทางเข้าออก และเข้ามาพักอาศัยในชุมชน กิจกรรมเพื่อดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์ของแผนป้องกันและเฝ้าระวัง ประกอบด้วย การสำรวจข้อมูลผู้ย้ายเข้า - ออก การสร้างที่พักใต้ทางด่วนสำหรับผู้ที่พักติดเชื้อมาก่อนส่งต่อโรงพยาบาลสนามการมีระบบการตรวจสอบ เฝ้าระวัง วัดอุณหภูมิก่อนเข้า - ออกชุมชน บริเวณทางเข้า - ออก ระบุในแผนว่ากลไกสนับสนุนแผนนี้ คือ อสม. และ อพม. โดยมีผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบผลการดำเนินการผลการดำเนินโครงการหนุนเสริมอาชีพชุมชน “การหนุนเสริมร้านค้าชุมชนและกองทุนชุมชนตั้งรับภัยโควิด ชุมชนริมทางรถไฟคลองเตย” กำหนดกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้ง บริหารจัดการโดยชุมชน ดังนี้

1. การมีกองทุนชุมชนสำหรับผู้ที่ไม่ถึงทุนผู้ที่ขาดแคลนทุนในการประกอบอาชีพจากการถูกออกจากงาน หรือไม่สามารถเปิดร้านค้าทำการค้าขายได้เหมือนในช่วงเวลาก่อนการระบาดโควิด กองทุนชุมชนดำเนินการโดยการจัดตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบ กำหนดกติกาในการกั๊ยม จัดทำบัญชีการเงิน และกำหนดมาตรการการติดตามเงินกั๊ยมสำหรับสมาชิกในชุมชน

2. การมีร้านค้าสวัสดิการชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงสินค้าอุปโภคบริโภคในราคาไม่แพง และไม่ขาดแคลนสิ่งของที่จำเป็นในช่วงเวลาที่มีการเดินทางเข้าออกการขนส่งสินค้าเป็นไปได้ยาก ทำให้สมาชิกในชุมชนได้บริโภคอาหารสดที่เก็บในตู้แช่ที่จัดวางไว้ที่ร้านค้ากลางชุมชน

3. มีการส่งเสริมอาชีพเดิมของสมาชิกได้ประกอบกิจการอย่างต่อเนื่อง ส่วนมากพบเป็นกิจการร้านค้ารายย่อยที่อยู่ในชุมชน โดยการจัดสรรทุนสำหรับการซื้อวัตถุดิบ เป็นทุนสำรองรายวัน (ระยะสั้น) โดยสมาชิกที่เข้าร่วมจะต้องนำเงินทุนที่ยืมไปมาคืนกองทุนเพื่อหมุนเวียนเงินทุนให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ให้สามารถมีอาชีพต่อไป เพื่อการมีรายได้สำหรับค่าใช้จ่ายในครอบครัว

4. การมีตลาดนัดอาหารสดในชุมชน ซึ่งจะจัดขึ้นทุกวันในหนึ่งสัปดาห์ จากการนำเงินกองทุนส่วนกลางไปซื้อสินค้าจำเป็นมาขายสมาชิกทุกคนในชุมชนที่สามารถมาจับจ่ายเลือกหาตามความต้องการ นำกลับไปบริโภคในครัวเรือนในราคาย่อมเยา โดยพื้นที่ตลาดนัดจัดขึ้นบริเวณลานกีฬาชุมชน ซึ่งโล่ง กว้าง ทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกปลอดภัยในการจับจ่ายสินค้าขั้นตอนการดำเนินการในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย โดยเริ่มต้นนักวิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนทำการระบุสภาพและปัญหาของชุมชน (Diagnosing) ศึกษาบริบทแวดล้อมในชุมชน และนอกชุมชนที่มีผลต่อสภาพปัญหานั้น ๆ

รูปแบบการเสริมพลังชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย

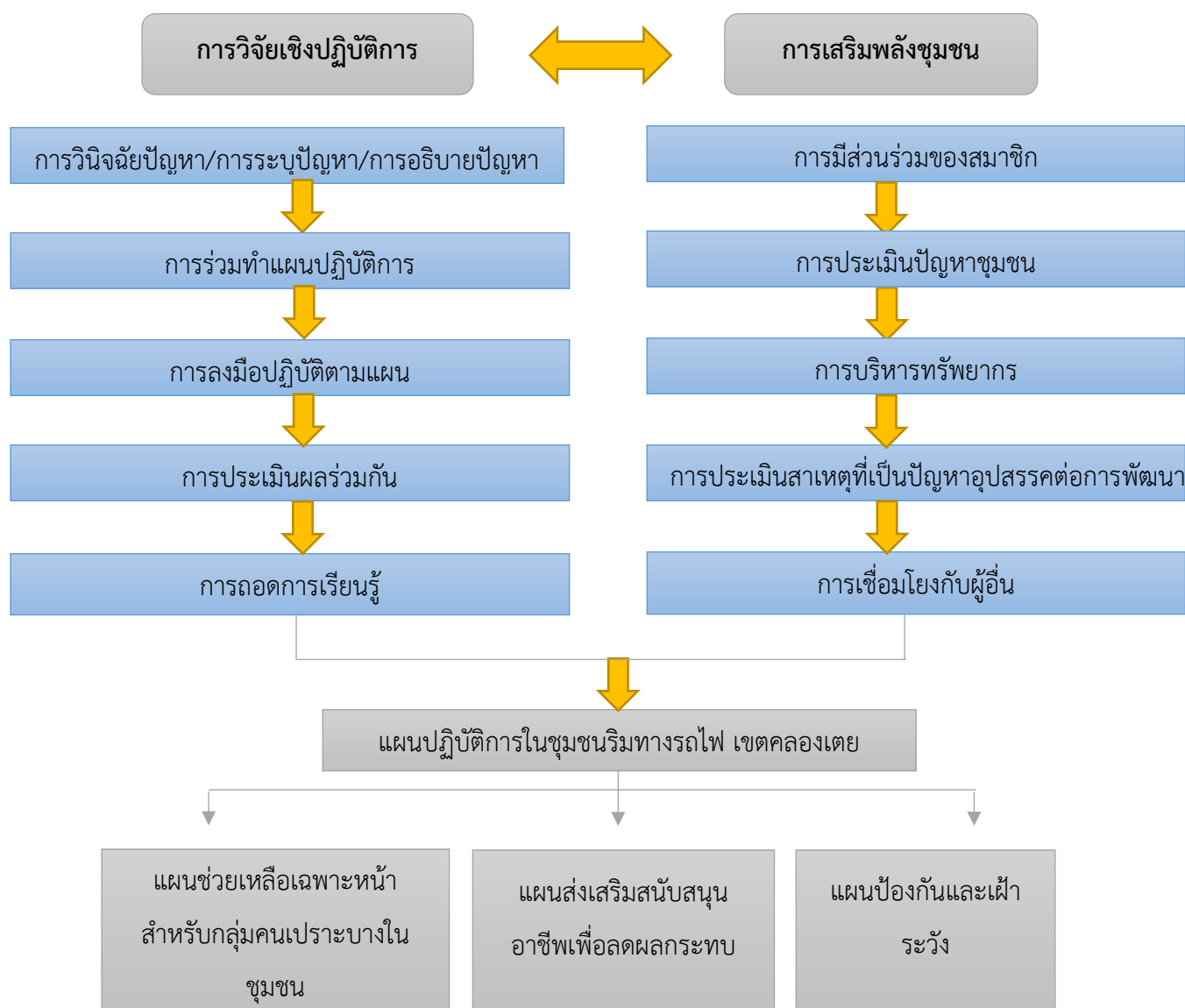
ประกอบด้วย ขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้ คือ 1) ขั้นตอนการร่วมกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา (Action Planning) โดยนำกรณีศึกษาต่างๆ ของชุมชนอื่นๆ ที่มีปัญหา ความต้องการและแนวทางการแก้ไขปัญหาเป็นตัวอย่างยกมาประกอบการกำหนดทางออก ทางเลือกสำหรับชุมชน 2) ขั้นตอนการจัดลำดับปัญหาที่จำเป็นสำคัญ (Action Taking) และร่วมให้ความเห็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาในชุมชน 3) ขั้นตอนการประเมินแนวทางที่ถูกนำเสนอเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน (Evaluating) โดยร่วมกันวิเคราะห์กระบวนการทำงานที่ถูกนำเสนอว่าจะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง และแก้ปัญหาได้หรือไม่ เพราะอะไร โดยกลับไปทบทวนวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันตั้งไว้ในขั้นตอนการสร้างแผนปฏิบัติการ (Action Planning) 4) ขั้นตอนสุดท้าย คือการที่นักวิจัยทำการระบุองค์ความรู้ (Specifying Learning) ที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการแก้ปัญหา และการร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยการนำเสนอองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ภายใต้บริบท และสถานการณ์เฉพาะต่างๆ

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เป็นการดำเนินการกระบวนการเสริมพลังชุมชนโดยการปฏิบัติการโดยชุมชนเพื่อเสริมพลังชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการศึกษา และวิเคราะห์ชุมชน การวางแผน การดำเนินการ และการสร้างการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยการเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้เกิดความมั่นใจในตนเอง และสามารถดึงพลังและศักยภาพชุมชนโดยการเรียนรู้ร่วมกัน และปฏิบัติการร่วมกัน

การวิจัยปฏิบัติการกับการเสริมพลังชุมชน: ปฏิบัติการที่ปะทะสังสรรค์กับชุดความรู้สู่การเรียนรู้ของชุมชน ผู้วิจัยสรุปได้ดังภาพ

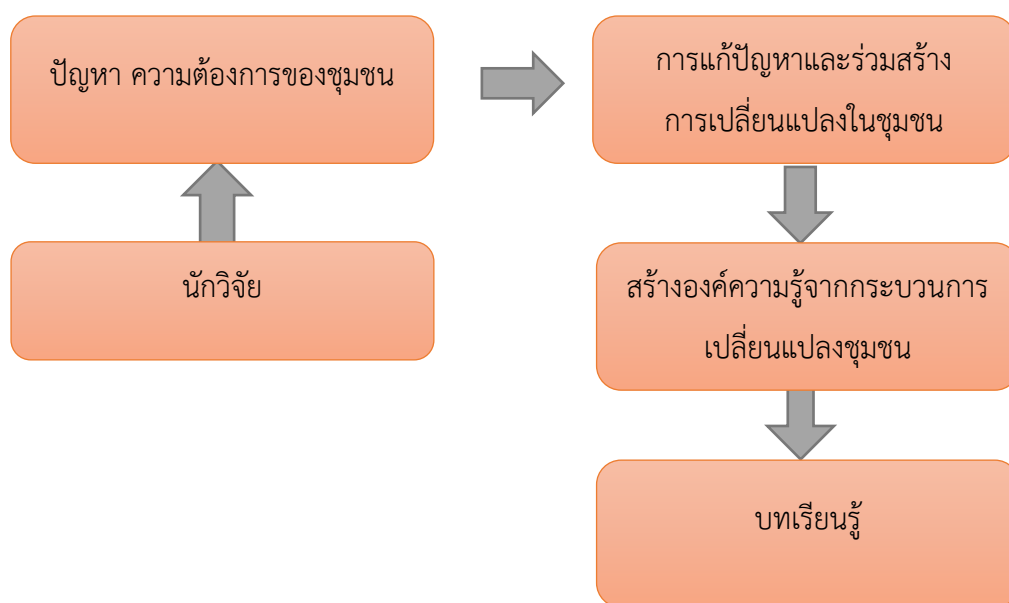
วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับ 5 ขั้นตอนการดำเนินการ เริ่มต้นด้วยการวินิจฉัยปัญหา/การระบุปัญหา / การอธิบายปัญหา การร่วมทำแผนปฏิบัติการด้วยการร่วมกันพิจารณาปัญหา และหาทางเลือกเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ต่อด้วยการลงมือปฏิบัติตามแผน (กิจกรรมที่ร่วมกันนำเสนอ ออกแบบ แบ่งบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบ) การประเมินผลร่วมกัน และการถอดการเรียนรู้ (ร่วมระบุข้อค้นพบที่ได้จากการเรียนรู้ในการสร้างการเปลี่ยนแปลง) โดยใช้ฐานคิดการเสริมพลังชุมชน ด้วย 5 แนวปฏิบัติหลัก จุดเน้นคือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประเมินปัญหาชุมชน การบริหารทรัพยากร การประเมินสาเหตุที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาและการเชื่อมโยงกับผู้อื่นด้วย 5 วิธีการปฏิบัติ และ 5 หลักยึดข้างต้นชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตยได้มีแผนปฏิบัติการเพื่อการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมจากการระบาดโรคโควิด-19 ใน 3 รูปแบบ คือ 1) แผนช่วยเหลือเฉพาะหน้าสำหรับกลุ่ม

คนเปราะบางในชุมชน 2) แผนส่งเสริมสนับสนุนอาชีพเพื่อลดผลกระทบ และ3) แผนป้องกันและเฝ้าระวัง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งในสภาวะที่ชุมชนเผชิญปัญหาเพื่อแก้ปัญหาให้กับสมาชิกทุกกลุ่มเป้าหมาย การส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยแผนส่งเสริมอาชีพในสภาวะเศรษฐกิจยากลำบาก และแผนในอนาคตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่สร้างผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนสำหรับป้องกัน เฝ้าระวัง

บทบาทนักวิจัยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) นักวิจัยกำหนดกรอบแนวคิดและกระบวนการแก้ปัญหา ทำงานควบคู่กับผู้ปฏิบัติในชุมชน เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหที่จะสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน โดยระหว่างที่มีการแก้ปัญหา และสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเพื่อระบุอะไรคือบทเรียน (Lesson Learned) ของกระบวนการแก้ปัญหาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ผู้วิจัยประมวลบทบาทนักวิจัยในฐานะผู้ร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมทางรถไฟด้วยกระบวนการของวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังภาพ

กระบวนการของ Action Research กับการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบการเสริมพลังชุมชนให้มีระบบการเฝ้าระวังทางสังคม และดูแลช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 กรณีชุมชนริมทางรถไฟเขตคลองเตย มีข้อเสนอเพื่อการเสริมพลังชุมชนดังนี้

1. การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำกลุ่ม หรือทีมอาสาสมัครต่างๆ ที่ก่อตั้งโดยภาครัฐ หรือก่อตั้งโดยสมาชิกในชุมชน ในฐานะผู้ริเริ่มในการสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน ในหลายมิติทั้งเศรษฐกิจ สุขภาวะ และความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่มทั้งในรายบุคคลและรายกลุ่มครอบครัว

2. การประสานการทำงานกับชุมชนในรูปแบบเครือข่ายร่วมปฏิบัติการที่มีส่วนในกระบวนการศึกษา เรียนรู้ วิเคราะห์สภาพการณ์ปัญหา ความต้องการของสมาชิกในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีการออกแบบขั้นตอนการปฏิบัติงาน ดำเนินการกิจกรรม บริการภายใต้โครงการที่สมาชิกในชุมชนร่วมออกแบบ เพื่อสร้างการเรียนรู้ และต่อยอดไปยังการทำงานในประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตสมาชิกในทุกช่วงเวลา ทั้งในภาวะปกติ และภาวะวิกฤติฉุกเฉิน

3. การจัดสรร ปรับใช้ทรัพยากรทั้งในชุมชนและนอกชุมชนในกิจกรรม บริการ และโครงการที่สมาชิกในชุมชนคิด ออกแบบ เพื่อสร้างการเรียนรู้ในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีเพื่อให้สมาชิกได้ค้นเจอดัชนีภาพ ทุน จากแหล่งทรัพยากรในชุมชน ทั้งในรูปแบบของผู้คน เงินทุน การลงแรงคิด แรงกายในการทำงานร่วมกัน อาสาสมัครกลุ่มต่างๆ ที่ชุมชนริเริ่มให้เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อการดำเนินการในรูปแบบเป้าหมายต่างๆ

4. บทบาทองค์กรภายนอกทั้งองค์กรภาครัฐส่วนกลาง อาทิ กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์โดยกระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานในพื้นที่ อาทิ สำนักงานเขต และภาคประชาสังคมทั้งใน และนอกชุมชนทำหน้าที่ในฐานะผู้หนุนเสริมศักยภาพ ความสามารถที่สมาชิกในชุมชนค้นเจอ เปลี่ยนการทำงานจากผู้นำเสนอ ผู้ชี้แนะ เป็นหุ้นส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติการแก้ไขปัญหา สนับสนุนให้เข้าถึงความต้องการจากบริการที่มี และสนับสนุนให้ค้นหาแนวทางการป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

5. การรวบรวมบทเรียนรู้จากกระบวนการการทำงานของชุมชนจนเกิดแผนปฏิบัติการของชุมชนทั้ง 3 รูปแบบ ประกอบด้วย แผนการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชน แผนลดผลกระทบจากการส่งเสริมอาชีพ และแผนป้องกันเฝ้าระวังสำหรับสถานการณ์ในอนาคต เป็นแนวทางในการออกแบบการทำงานร่วมของชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อให้ชุมชนได้มีแผนปฏิบัติการที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง จากการร่วมคิด ออกแบบ และดำเนินการในทุกขั้นตอนอย่างมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกกลุ่ม

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต. (2563). แผนการฟื้นฟูจิตใจในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ปี2563-2564 (Combat 4th Wave of COVID-19 Plan: C4).(ฉบับปรับปรุง กันยายน 2563). นนทบุรี: กรมสุขภาพจิต, กองยุทธศาสตร์และแผนงาน.
- พนัส พงษ์สุนันท์ และคณะ. (2546). กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ เทศบาลตำบลปรางค์บุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.ศูนย์อนามัยที่ 4 ราชบุรี (พิมพ์ครั้งที่ 1). ราชบุรี: ศูนย์อนามัย 4.
- ศิริพร จิรวัดณ์กุล. (2546). การวิจัยเชิงคุณภาพในวิชาชีพการพยาบาล. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.

อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร. (กรกฎาคม-ธันวาคม 2551). การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน. วารสารพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร, 2 (ฉบับพิเศษ), 1-5.

Richard, Baskerville, and Michael, D. Myers. (September, 2004). Special Issue on Action Research In Information Systems: Making IS Research relevant to practice foreword. MIS Quarterly Special Issue on Action Research in Information Systems, 28(3), pp. 329-335, Reviews from https://www.researchgate.net/publication/247607839_Special_Issue_on_Action_Research_In_Information_Systems_Making_IS_Research_relevant_to_practice_foreword

รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ*

THE BUDDHIST INTEGRATION MODEL OF PERSONAL DEBT MANAGEMENT
FOR MODERN THAI SOCIETY

ภักดี เมฆจำเริญ

Pakdee Makejumroen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: pakdee.m@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์ “รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักการ แนวคิด การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล และ 3) เสนอรูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 12 รูป/คน ตลอดจนศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า หลักการ แนวคิดในการบริหารจัดการหนี้สิน 3 ระยะ คือ 1) ก่อนการเกิดหนี้สิน ต้องระมัดระวังค่าใช้จ่าย, เก็บเงินออมก่อนใช้จ่าย, ไม่หลงไปกับสิ่งจูงใจ 2) กำลังเป็นหนี้สิน ต้องระวังเรื่องการใช้จ่าย, รักษาสภาพคล่อง, ไม่ก่อหนี้เพิ่ม 3) เกิดหนี้สินและหนี้สินเป็นปัญหาแล้ว ต้องยอมรับความจริง, รู้จักสถานะทางการเงินของตน, ไม่ก่อหนี้ใหม่, ตั้งเป้าหมายแก้ไขหนี้สิน, ทำรายการหนี้สิน, เรียงลำดับวางแผนชำระหนี้ และทำตามแผน

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล ได้แก่ โภควิภาค, ความสันโดษ และทิวฐธัมมิกัตถะ องค์ความรู้จากการวิจัย คือ โมเดล “P₂R” เพื่อการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลอย่างรอบด้าน” ทั้งใน 1. เชิงรุก: มีเงินออมด้วยโภควิภาค, มีความมั่งคั่งด้วยทิวฐธัมมิกัตถะ, มีความพอเพียงด้วยสันโดษและสมชีวิตา 2. เชิงป้องกัน: มีสภาพคล่องด้วยโภควิภาค, มีความพอเพียงด้วยสันโดษและสมชีวิตา และ 3. เชิงแก้ไข: ด้วยหลัก 3S คือ Survive แก้ปัญหาด้วยอริยสัจ, Sufficient ด้วยสันโดษและสมชีวิตา, Sustain มีความมั่งคั่งด้วยทิวฐธัมมิกัตถะ โดยมีสติสัมปชัญญะเป็นตัวกำกับ

คำสำคัญ: การเงินส่วนบุคคล; หนี้สินส่วนบุคคล; พุทธบูรณาการ

* Received August 8, 2022; Revised November 10, 2022; Accepted December 27, 2022

ABSTRACT

This research paper is part of the dissertation “The Buddhist Integration Model of Personal Debt Management for Modern Thai Society”. The objectives of the research, are; 1) To study principles and concepts of personal debt management in modern Thai society. 2) To study Buddhist principles that are suitable for personal debt management. 3) To present the Buddhist Integration model of personal debt management for modern Thai society. This qualitative research includes documentary research, in-depth interview of 12 experts, data analysis using content analysis, and presenting the finding in the descriptive analysis method.

The research found that, principles and concepts of personal debt management consist of 3 phases, which include; 1) Before indebtedness: spend carefully, save before spending and try to resist the temptation 2) During indebtedness: spend carefully, maintain liquidity, not incurring new debt and 3) Resolving debt issue: acknowledge the truth, know your financial status, not incurring new debt, set goal to resolve debt issue, make a list of all debts, prioritize plan to pay off debts and implement the plan.

The Buddhist principles that are suitable for personal debt management are
1. Bhogavibhāga 2. Santosa 3. Ditthadhammikattha

The Buddhist Integration Model of Personal Debt Management for Modern Thai Society (body of knowledge from research) is the “**P₂R**: Proactive Preventive Reactive, Comprehensive Debt Management Model”, which includes 1) Proactive: has saving with Bhogavibhāga, has wealth with Ditthadhammikattha, has sufficient life with Santosa and Samajīvitā 2) Preventive: has financial liquidity with Bhogavibhāga, has sufficient life with Santosa and Samajīvitā and 3) Reactive: with **3S** principle ie., **S**urvive: solve the debt issue with The Four Noble Truth, **S**ufficient with Santosa and Samajīvitā and **S**ustain: has wealth with Ditthadhammikattha. All of these are controlled by Sati Sampajañña.

Keywords; Personal Finance; Personal Debt; Buddhist Integration

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมไทยก้าวสู่ยุค 4.0 อันเป็นยุคแห่งเทคโนโลยี และนวัตกรรมเกิดการพัฒนาการและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี รวมไปถึงนวัตกรรมทางด้านการเงินนำไปสู่การพัฒนาการไปสู่สังคมไร้เงินสด (Cashless society) ทำให้เกิดการใช้สินเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้เครดิตในวงเงินในบัตรเครดิต การใช้เครดิตส่วนบุคคลโดยผ่านแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ หรือ แม้กระทั่งการใช้สินเชื่อเพื่อซื้อทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูง ๆ โดยใช้ทรัพย์สิน เช่น บ้าน รถ เป็นสิ่งค้ำประกัน เป็นไปได้โดยสะดวก รวดเร็ว และกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นที่แทบจะขาดมิได้สำหรับชีวิตของบุคคลในปัจจุบัน กล่าวคือ การบริหารจัดการหนี้สิน เป็นสิ่งที่เกือบจะไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้สำหรับชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

ผลสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจมหาวิทยาลัยหอการค้าไทยปี 2562 พบว่าคนไทยมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 340,053 บาทต่อครัวเรือน เป็นอัตราที่สูงที่สุดในประวัติศาสตร์ และเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้านั้นถึงร้อยละ 7.4 แบ่งเป็นหนี้สินในระบบ ร้อยละ 59.2 และหนี้สินนอกระบบ ร้อยละ 40.8 การผ่อนชำระต่อเดือนครัวเรือนมีการชำระหนี้ในระบบเฉลี่ยเดือนละ 16,960 บาท การชำระหนี้สินนอกระบบเฉลี่ยเดือนละ 5,222 บาท

ผลกระทบที่ตามมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วยการใช้เครดิตทำให้เกิดปัญหาในระดับภาพรวม คือหนี้สินครัวเรือนที่สูงมากขึ้นจนอยู่ในสถานะที่น่าเป็นห่วงจากรายงานของสายนโยบายสถาบันการเงินธนาคารแห่งประเทศไทยกล่าวไว้ว่าสัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของไทย ปรับสูงขึ้นจากร้อยละ 53.5 เมื่อต้นปี 2552 มาอยู่ที่ร้อยละ 78.7 ณ สิ้นไตรมาส 1 ปี 2562 ซึ่งอยู่ในระดับสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของภูมิภาค และผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ชี้ว่า “คนไทยเป็นหนี้เร็วขึ้น มากขึ้น นานขึ้น” กล่าวคือ คนไทยเริ่มเป็นหนี้ตั้งแต่อายุยังน้อย ขณะที่ยอดหนี้ลดลงไม่มากแม้จะเข้าสู่วัยเกษียณอายุ ซึ่งอาการเหล่านี้บ่งชี้ถึง “ปัญหาหนี้สินเกินตัว” เมื่อมองปัญหาเศรษฐกิจระดับโลก เช่น ปัญหาวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ วิกฤตการณ์ซับไพรม์ ที่เกิดในประเทศสหรัฐอเมริกาวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งที่เกิดในประเทศไทยวิกฤตการณ์หนี้สาธารณะในกรีซ และประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศก็ล้วนแต่มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับปัญหาหนี้สินเป็นอย่างยิ่ง

แนวความคิดในการบริหารจัดการหนี้สินนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับหลักทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งมีหลักการว่า ความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดในขณะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัดหน้าที่ของเศรษฐศาสตร์คือการตอบสนองความต้องการของมนุษย์อันไม่สิ้นสุดเหล่านั้นด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และแนวความคิดของเศรษฐศาสตร์นั้นมองสิ่งต่าง ๆ แยกกันออกเป็นส่วน ๆ ไม่มีความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวเนื่องกันโดยได้แยกกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกมาพิจารณาเป็นเอกเทศจากกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ตามแนวความคิดความชำนาญพิเศษ หรือความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของความเจริญก้าวหน้าในยุคอุตสาหกรรม

เมื่อหันมาพิจารณาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นได้ว่าการนำเสนอเรื่องหนี้สิน และหลักธรรมเพื่อการบริหารจัดการหนี้สินซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดมีหนี้สิน หรือหากมีหนี้สินเกิดขึ้นแล้ว ก็จะช่วยป้องกันหนี้สินที่มีอยู่ไม่ให้กลายเป็นหนี้สินที่มีปัญหา ดังเช่น ที่ปรากฏอยู่ในทิมชาณสูตร (อง.อฏฺฐก.(ไทย)

23/54/340) ซึ่งกล่าวถึง ธรรม 4 ประการเพื่อความสุขในภพนี้ อันได้แก่ 1. อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) 2. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) 3. กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) 4. สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม) ซึ่งหลักธรรม ข้อที่ 1 และข้อที่ 3 เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการแสวงหารายได้ และ ส่วนหลักธรรมข้อที่ 2 ข้อที่ 3 และ ข้อที่ 4 สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรื่องการใช้จ่าย ซึ่งรายได้และรายจ่ายนี้เองเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาหนี้สินโดยตรง กล่าวคือ ถ้ารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่ มีเงินสะสมที่เก็บออมไว้ แล้วจะทำให้ต้องไปกู้ยืมเกิดเป็นหนี้เป็นสินขึ้นมา

นอกจากนี้แนวความคิดของพุทธศาสนายังมองว่า มนุษย์นั้นมีความต้องการไม่สิ้นสุดเช่นเดียวกัน กับหลักที่ทางเศรษฐศาสตร์ได้กล่าวไว้ ดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า แม่น้ำเสมอด้วยตันทาไม่มี (ขุ.ธ. (ไทย) 25/251/110) กล่าวคือ แม่น้ำยังมีวันพร่องหรือเต็มปรากฏให้เห็นได้ แต่ตันทาไม่มีวันเต็ม ไม่มีวันเหือดแห้ง ทั้งยังปรากฏความพร่อง อยู่เป็นนิตย์ เต็มให้เต็มได้ยาก (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/251/339) แต่พระพุทธศาสนาได้ให้ หลักธรรมในการลด ละ และเลิก ความต้องการของมนุษย์อันไม่มีที่สิ้นสุดเหล่านั้น เช่น หลักสมชีวิตา ยิ่งไปกว่า นั้นมุมมองของพระพุทธศาสนายังมีลักษณะเป็นการมองแบบเป็นองค์รวม (Holistic Approach) คือ มองว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันพระพุทธศาสนาถือว่าเศรษฐศาสตร์ไม่ได้แยกเป็นเอกเทศออกจาก ความรู้ด้านอื่น ๆ ของมนุษย์เศรษฐศาสตร์มิใช่เป็นศาสตร์ที่มีความบูรณในตัวเองโดยลำพัง

ด้วยเหตุผลจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะทำการศึกษาวิจัย ในการนำหลัก พุทธธรรมมาบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล เพื่อปิดจุดอ่อน และเสริมจุดแข็ง และมองการ บริหารจัดการหนี้สินแบบเป็นองค์รวม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล ให้เป็นไปได้อย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีความครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถทำให้ ป้องกันปัญหาพร้อมกับลดปัญหาที่เป็นผลตามมาจากหนี้สิน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และ ระดับประเทศ อันจะทำให้มวลมนุษยชาติสามารถจัดการกับ “เงิน” ซึ่งเป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่มนุษย์ได้ สร้างขึ้นมาได้อย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด การบริหารจัดการหนี้สิน และสภาพปัญหาหนี้สินส่วนบุคคลใน สังคมไทยยุค 4.0
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล
3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 กลุ่ม คือ 1. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการเงิน 2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา และ 3. ผู้ที่เคย มีปัญหาหนี้สินและสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินได้สำเร็จ รวมจำนวน 12 รูป/คน และการวิจัยเชิงเอกสาร ด้วย

การศึกษา หลักการ และแนวคิด ตลอดจนสภาพปัญหาในสังคมไทยในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล รวมถึงการศึกษา ค้นคว้าหลักการธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก และอรรถกถา แล้วนำข้อมูลทั้งสองส่วนนี้มาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ วิเคราะห์ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ ทั้งความสอดคล้อง และความแตกต่าง จุดเด่น จุดด้อย ตลอดจนนำเสนอการผสมผสานและบูรณาการแนวความคิดทั้งสองเพื่อนำเสนอ “รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ”

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. หลักการแนวคิดในการบริหารจัดการหนี้สินและสภาพปัญหาหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0

ผลการวิจัยค้นพบว่า หนี้สินส่วนบุคคล หมายถึงการที่บุคคล มีภาระผูกพันทางการเงินที่จะต้องจ่ายคืนเงินที่ยืมมาตามกำหนดระยะเวลา จำนวน และภายในช่วงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้โดยผู้กู้จะต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้ให้กู้เป็นดอกเบี้ยหรือค่าธรรมเนียม เพื่อให้ได้รับเงินสด สินค้าหรือบริการเพื่อนำมาใช้ภายในปัจจุบันแล้วจ่ายคืนในอนาคต ซึ่งการกู้ยืมเงินนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อน และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเป็นสิ่งที่แทบจะไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้สำหรับบุคคลในสังคมปัจจุบันเป็นการขยายอำนาจการซื้อของผู้กู้ยืมทำให้สามารถซื้อสินค้าหรือบริการได้ในปัจจุบันโดยไม่ต้องรอรายได้ หรือเงินออมที่ต้องใช้เวลาในการสะสมแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องระมัดระวังในการก่อหนี้สินโดยต้องพิจารณาความจำเป็น และไม่ให้เป็นระดับที่เหมาะสม และต้องมั่นใจว่ามีสภาพคล่องมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ตรงตามเวลา และจำนวนเงินที่ตกลงกันไว้เพื่อมิให้เกิดกลายเป็นหนี้สินที่มีปัญหา

ในการบริหารจัดการหนี้สินนั้นในระยะก่อนการก่อหนี้สินสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญคือ การระมัดระวังเรื่องค่าใช้จ่าย มีการเก็บเงินไว้เป็นเงินออมเงินก่อนนำไปใช้จ่าย และอย่าหลงไปกับแรงจูงใจต่าง ๆ ส่วนระยะขณะเป็นหนี้สินก็ยังคงต้องระมัดระวังเรื่องการใช้จ่ายต้องพยายามรักษาสภาพคล่อง และไม่ก่อหนี้เพิ่มโดยไม่จำเป็นเมื่อหนี้สินเป็นปัญหาแล้วต้องลงมือแก้ไขปัญหานี้สินด้วยการยอมรับความจริงว่าตนเองมีปัญหาหนี้สินรู้จักสถานะทางการเงินของตนเองก่อนว่า มีรายรับ ค่าใช้จ่าย ทรัพย์สิน หนี้สินเท่าใด และหยุดก่อหนี้ใหม่ที่ไม่ง้อให้เกิดรายได้กำหนดเป้าหมายในการแก้ไขหนี้สินทำการหนี้สินทั้งหมดที่มีอยู่เรียงลำดับ และวางแผนการชำระหนี้สิน ลงมือทำตามแผน ด้วยการเจรจากับเจ้าหนี้ และ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้เพื่อให้มีเงินไปชำระหนี้

ปัญหาหนี้สินส่วนบุคคลในปัจจุบันนั้น เกิดขึ้นอย่างเป็นวงกว้างไม่จำกัดระดับรายได้ ไม่ว่าจะเป็นคนรายได้ สูง กลาง หรือ ต่ำก็ตาม มีความรุนแรงและมีปริมาณที่เพิ่มขึ้น โดยปัญหาเดิมเกิดขึ้นจากการใช้จ่ายแต่หลังจากเกิดปัญหาโรคระบาดโควิดทำให้เกิดผลกระทบอย่างหนักทางด้านรายได้ทำให้ปัญหาหนี้สินส่วนบุคคลมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเมื่อมองในระดับใหญ่ขึ้นครอบครัวที่มีหนี้สินที่มีปัญหารายรับไม่พอกับ

รายจ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งครอบครัวที่มีหนี้สินที่ไม่มีวินัยในการใช้จ่ายจะประสบกับปัญหาทางการเงินส่วนครอบครัวที่มีสัดส่วนรายได้ที่มั่นคงมากก็ยังมีโอกาสก่อหนี้ได้มากขึ้นทำให้ขาดความระมัดระวังในการใช้จ่ายมีการออมเงินลดลง ส่วนการแก้ปัญหาหนี้สินนั้นจะขาดประสิทธิภาพหากเพิ่มแต่รายได้แต่ไม่ปรับพฤติกรรมการใช้จ่าย

2. หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล

ผลการวิจัยค้นพบว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการหนี้สินที่ ได้แก่ โภควิภาค 4, ความสันโดษ, ทิฐฐัมมิกัตถะ 4 (หลักหัวใจเศรษฐี) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลักโภควิภาค 4: หลักปฏิบัติเพื่อสร้างวินัยทางการเงิน (Financial Discipline) คือ หลักในการบริหารจัดการรายได้ที่หามาได้ด้วยการจัดสรรรายได้ออกเป็น ส่วน ๆ โดย ส่วนแรกเป็นเงินเพื่อการใช้จ่าย (สัดส่วน 25 % ของรายได้) อีกสองส่วน เพื่อการประกอบอาชีพ เป็นเงินเพื่อการลงทุน เพื่อทำให้ทรัพย์สินที่มีอยู่อกเงยเพิ่มพูนขึ้น (สัดส่วน 50 % ของรายได้) และอีกหนึ่งส่วนสุดท้าย เพื่อใช้ในยามจำเป็นในอนาคต เป็นเงินเพื่อการออม เพื่อรับมือกับความเสี่ยง ภัยต่าง ๆ หรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันที่อาจจะเกิดขึ้น (สัดส่วน 25 % ของรายได้) ด้วยการกำหนดงบประมาณ โดยการวางแผนการใช้จ่าย วางแผนการลงทุน และวางแผนในแผนการออมนี้ จะทำให้มั่นใจได้ว่า รายจ่ายจะไม่มากกว่ารายได้ มีเงินออมเพื่ออนาคต มีเงินสำหรับนำไปลงทุนประกอบกิจการเนื่องจากการกำหนดสัดส่วนเหล่านี้ไว้ล่วงหน้าแล้ว เป็นการวางแผนการเงินอย่างรอบด้าน ทั้งปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการหนี้สิน คือ หากไม่มีหนี้ก็ไม่จำเป็นต้องก่อหนี้ เนื่องจากแน่ใจได้ว่ารายจ่ายจะไม่มากกว่ารายได้และยังมีเงินออมเป็นเงินสำรองไว้ในกรณีฉุกเฉิน หรือหากถ้ามีหนี้สินเกิดขึ้นแล้วยังมั่นใจได้ว่าจะมีสภาพคล่อง (Financial Liquidity) มีความสามารถในการชำระหนี้คืนได้ตามจำนวนและระยะเวลาที่กำหนด โดยสัดส่วนในการใช้ การลงทุน การออม อาจจะปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และความจำเป็นของแต่ละบุคคล

ความสันโดษ: หลักปฏิบัติเพื่อยับยั้งการเกิดหนี้สิน ด้วยการยินดี ความพอใจ ตามสิ่งที่ได้มา (ยถาลาภสันโดษ) ตามกำลังความสามารถของตน (ยถาพลสันโดษ) ตามสิ่งที่เหมาะสมแก่ตน (ยถาสารูปสันโดษ) ระวังความคิดฟุ้งซ่านในความความอยาก (สันโดษในความคิด) แสวงหาสิ่งที่ควรจะได้ตามกำลังตามฐานะของตน (สันโดษในการแสวงหา) รับในสิ่งที่ควรและพอประมาณ (สันโดษในการรับ) และยินดีในการบริโภคสิ่งของที่ได้มา (สันโดษในการบริโภค) โดยให้มีความวิริยะในเหตุ และมีความสันโดษในผล (พึงพอใจในผลที่ได้หลังจากความพยายามสร้างเหตุอย่างเต็มที่แล้ว) ทำให้เกิดความพอดี ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยหรือประหยัดจนก่อให้เกิดความเดือดร้อน ไม่มีการแสวงหาอันไม่สมควร เมื่อไม่มีก็ไม่กระวนกระวาย เมื่อได้แล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลงในการใช้สอย อันจะทำให้ยับยั้งมิให้เกิดหนี้สินขึ้นได้ โดยหากมียถาลาภสันโดษ (ยินดีตามมีตามได้) ก็จะไม่เป็นหนี้ หากมียถาพลสันโดษ (ยินดีตามกำลัง) ทำให้มีความสามารถในการชำระหนี้, มีกำลังในการจ่ายคืนหนี้

หลักทิฐฐัมมิกัตถะ 4: หลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตทางเศรษฐกิจ หรือหลักหัวใจเศรษฐี เป็นหลักธรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมายชีวิตทางเศรษฐกิจ อันเป็นเป้าหมายขั้นต้นของชีวิต คือมีความมั่นคงในทางเศรษฐกิจสามารถพึ่งพาตนเองได้ในเบื้องต้นและสามารถสร้างความมั่งคั่งได้ในที่สุดประกอบไปด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) มุ่งเน้นไปทางด้านการหารายได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรไม่

เกียจคร้าน ประกอบอาชีพอันสุจริต ด้วยปัญญา 2) อารักขสัมปทา (การรักษาสี) มุ่งเน้นทางด้านการออม รู้จักคุมครอง เก็บรักษาโภคทรัพย์ ที่แสวงหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยสุจริต ด้วยปัญญา ไม่ให้สูญหายไป ด้วยเหตุต่าง ๆ 3) กัลยาณมิตตตา (ความมีกัลยาณมิตร) การคบกับผู้อื่นพร้อมด้วย ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา จะมุ่งเน้นไปทั้งรายได้และรายจ่าย กล่าวคือ เมื่อมีมิตรดีแล้วก็จะช่วยแนะนำการแสวงหาโภคทรัพย์และในขณะที่เดียวกันก็ไม่ชักชวนไปให้เสียทรัพย์ด้วยการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น 4) สมชีวิตา (การใช้ชีวิตพอเพียง) มุ่งเน้นไปที่การใช้จ่ายด้วยความพอเพียง พอประมาณ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยหรือฟืดเคืองเกินไป รู้ว่าอะไรเป็นทางเสื่อมหรือทางเจริญแห่งโภคทรัพย์ และต้องมั่นใจว่ารายได้จะต้องมากกว่ารายจ่าย และ รายจ่ายต้องไม่มากไปกว่ารายได้ ซึ่งทำให้มั่นใจได้ว่าไม่ต้องไปก่อหนี้สินโดยไม่จำเป็น

การที่ปัจเจกบุคคลมีเงินออมหรือมีความมั่งคั่งอยู่อย่างมากมายเพียงพอ ทำให้ไม่มีความจำเป็นในการที่จะต้องไปก่อหนี้สิน เนื่องจากสามารถนำเงินออม หรือความมั่งคั่งของตนเองที่ได้สะสมไว้นั้น มาใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการโดยไม่ต้องอาศัยเงินกู้ยืมจากแหล่งอื่น ดังนั้นจึงเป็นหลักธรรมที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการหนี้สิน เนื่องจากทำให้เกิดความมั่งคั่งทำให้ความจำเป็นที่จะต้องไปก่อหนี้สินลดลงไป และหลักธรรมย่อยในหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะ 4 คือ สมชีวิตา ยังทำให้เกิดความพอเพียง พอประมาณ ทำให้มั่นใจว่ารายได้ต้องไม่มากกว่ารายจ่าย ทำให้มั่นใจได้ว่าไม่ต้องไปก่อหนี้สินโดยไม่จำเป็นอีกด้วย

3. รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ

ผลการวิจัยค้นพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการ หรือโมเดล “P₂R เพื่อการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลอย่างรอบด้าน” (P₂R: Proactive Preventive Reactive, Comprehensive Debt Management) ดังแสดงในภาพที่ 1 ประกอบไปด้วย การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลด้วย 3 กลยุทธ์ ได้แก่

การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงรุก (Proactive Debt Management) ซึ่งนำมาใช้ในสภาวะก่อนการเกิดหนี้สินโดยมีเป้าหมายเพื่อให้อยู่ในสภาวะ “ปลอดหนี้” (Debt Prevention) ด้วยการป้องกันมิให้เกิดหนี้สินโดยสิ้นเชิง มีหลักการคือการทำให้บุคคลมีภูมิคุ้มกันทางการเงิน (Financial Immunity) ด้วยการมีเงินออมเป็นเบื้องต้นและมีความมั่งคั่งเป็นเป้าหมายสูงสุด พร้อม ๆ ไปกับมีความพอเพียง เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเงินออมหรือความมั่งคั่งจะไม่ลดลงไป ส่วนวิธีการในการทำให้มีเงินออมใช้หลักโภควิภาค คือแบ่งเงินรายได้ออกเป็น ส่วน ๆ ตามวัตถุประสงค์ในการใช้อย่างชัดเจน คือ เพื่อใช้จ่าย เพื่อลงทุนและเพื่อการออม ซึ่งจะช่วยให้มั่นใจได้ว่าจะต้องมียอดเงินเก็บออมไว้อย่างแน่นอน และจะไม่มีค่าใช้จ่ายเกินตัว เนื่องจากได้มีการกำหนดสัดส่วนเงินออมและเงินสำหรับใช้จ่ายไว้ล่วงหน้าแล้วอย่างชัดเจน วิธีการทำให้ความมั่งคั่ง ใช้หลักหัวใจเศรษฐกิจ คือ ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ใช้ชีวิตพอเพียง อันเป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นเศรษฐกิจหรือสร้างความมั่งคั่ง ส่วนวิธีการในการทำให้เกิดความพอเพียงจะใช้หลักธรรมคือความสันโดษควบคู่ไปกับหลักสมชีวิตาการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงป้องกัน (Preventive Debt Management) ซึ่งจะนำมาใช้ในสภาวะขณะเกิดหนี้สินแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลอยู่ในสภาวะ “ลดหนี้”

กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้หนี้สินที่เกิดขึ้นมาแล้วมีปัญหาทางการเงินแก่ผู้ก่อหนี้สิน และมีให้ปริมาณหนี้สินเพิ่มขึ้น โดยมีหลักการคือทำให้บุคคลมีสภาพคล่องทางการเงิน (Financial Liquidity) อันจะไม่ทำให้หนี้สินเป็นมีปัญหาทางการเงินแก่บุคคล เนื่องจากบุคคลมีความสามารถในการชำระหนี้สินได้ด้วยการมีสภาพคล่องซึ่งต้องประกอบควบคู่ไปกับมีความพอเพียงอันตัวกำกับควบคุมให้มั่นใจได้ว่าจะไม่ทำให้สภาพคล่องเกิดมีปัญหาลงมาอีก ส่วนวิธีการในการทำให้เกิดสภาพคล่องนั้น ใช้หลักโภควิภาค ด้วยการแบ่งรายได้ออกเป็นส่วน ๆ คือ เพื่อการใช้จ่าย เพื่อการลงทุน เพื่อการเก็บออม ทำให้มั่นใจได้ว่าบุคคลนั้นจะมีสภาพคล่องทางการเงินอย่างแน่นอน เนื่องจากมีแหล่งเงินที่จะทำให้เกิดสภาพคล่อง โดยมาจากเงินในส่วนเพื่อการใช้จ่ายและเพื่อการเก็บออม ส่วนวิธีการในการทำให้เกิดความพอเพียงจะใช้หลักธรรมคือ ความสันโดษและสมชีวิต

การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงแก้ไข (Reactive Debt Management) ซึ่งจะนำมาใช้ในสภาวะหลังการเกิดหนี้สินและหนี้สินกลายเป็นหนี้สินที่มีปัญหาทางการเงินแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินที่มีปัญหาให้หมดไปหรืออยู่ในสภาวะ “ปลดหนี้” (Debt Resolution) โดยมีหลักการคือ การทำให้บุคคลลดการพึ่งพาทางการเงิน (Financial Independency) จากแหล่งเงินภายนอก ด้วยการแก้ไขหนี้สินที่มีปัญหาทางการเงินของผู้มีหนี้สิน ส่วนวิธีการในการแก้ไขปัญหานั้นใช้กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สิน โดยหลัก 3S คือ Survive, Sufficient, Sustain โดยในขั้นตอน Survive คือเพื่อให้อยู่รอด ใช้วิธี 4 เป็นกระบวนการในการแก้ไขปัญหานี้สิน โดยเริ่มต้นจากตระหนักถึงปัญหานี้สิน (ทุกข์), ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหานี้สิน (นิโรธ), ค้นหาสาเหตุของการเกิดปัญหานี้สินที่แท้จริง (สมุทัย) และกำหนดและดำเนินการเพื่อแก้ปัญหานี้สิน (มรรค) ในการแก้ปัญหานี้สินจะต้องแก้ไขปัญหามาที่ตัวสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดปัญหานี้สิน เพื่อให้มั่นใจได้ว่าปัญหาจะไม่กลับมาเกิดซ้ำอีก โดยในขั้นตอนแรกนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่มีปัญหานี้สินสามารถอยู่รอดได้ในเบื้องต้นก่อน ส่วนขั้นตอนถัดไปคือ Sufficient หรือความพอเพียง ด้วยหลักสันโดษและสมชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้นานขึ้นกว่าขั้นตอน Survive และขั้นตอนสุดท้าย Sustain คือการทำให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหานี้สิน โดยใช้หลักหัวใจเศรษฐกิจ ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดคือเพื่อทำให้เกิดความมั่นคง เมื่อประกอบกับความพอเพียงในขั้นตอน Survive แล้ว จะทำให้เป็นมั่นใจได้ว่าจะไม่ทำให้เกิดปัญหานี้สินซ้ำขึ้นอีก

โดยการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลทั้งสามกลยุทธ์ที่กล่าวมานี้จะมี เพื่อที่จะป้องกันและลดปัญหานี้สินส่วนบุคคล บุคคลจะต้องมี “สติสัมปชัญญะ” เป็นตัวกำกับ เป็นตัวรับมือ ปังจยจากภายนอกเพื่อให้สามารถ ปกป้องตนเอง และรู้เท่าทัน สิ่งร้าย, แรงจูงใจ การโฆษณาประชาสัมพันธ์, สื่อสังคมออนไลน์ อันจะทำให้เกิดความอยาก เกิดกิเลส ขึ้นภายในจิตใจ ด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่ใช้สอยบริโภค ทั้งก่อนใช้สอยบริโภค ขณะใช้สอยบริโภค และหลังการใช้สอยบริโภคแล้ว เพื่อให้การบริโภคอย่างมีสติ (Consciousness Consumption) เกิดขึ้นมาได้มากที่สุด

ในการนำโมเดลไปใช้นั้นต้องเริ่มจากเลือกกลยุทธ์ของการบริหารจัดการหนี้สินให้สอดคล้องกับระยะของการเกิดหนี้สิน จากนั้นจึงกำหนดเป้าหมาย กำหนดหลักการ และดำเนินการตามวิธีการที่ระบุไว้ในแต่ละกลยุทธ์การบริหารจัดการหนี้สิน และส่วนสุดท้ายคือ การวัดผลเทียบกับตัวชี้วัด หากผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ โดยจะต้องมีการปรับแผนการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขให้ผลเป็นไปตามที่ต้องการ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัย “รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค ๔.๐ เชิงพุทธบูรณาการ” โดยการใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

งานวิจัยครั้งนี้ ค้นพบว่า หลักการ แนวคิดในการบริหารจัดการหนี้สินนั้น ควรพิจารณาให้ครบถ้วนกับทั้งในระยะก่อนการเกิดหนี้สิน ระยะเมื่อมีหนี้สินเกิดขึ้นแล้ว ตลอดจนการแก้ไขหนี้สินที่เกิดเป็นปัญหาทางการเงินกับผู้มีหนี้สิน ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการหนี้สินที่ครบถ้วน รอบด้านนั้น มิได้ห้ามการก่อหนี้สินโดยสิ้นเชิง แต่มองว่าถ้าไม่จำเป็นแล้วไม่ควรก่อหนี้สิน หากมีความจำเป็นที่ต้องก่อหนี้สิน ควรจะต้องระมัดระวังในการใช้และบริหารจัดการหนี้สินซึ่งเป็นเครื่องมือทางการเงินที่ทรงคุณค่าให้ถูกต้องและเหมาะสม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กวิน มุสิกกา, สุขชนี เมธิโยธิน และ บรรพต วิรุณราช ซึ่งค้นพบว่า แนวทางประการหนึ่งในการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพ คือการบริหารจัดการหนี้อย่างเป็นระบบ

ส่วนหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการหนี้ส่วนบุคคล คือ โภควิภาค ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อสร้างวินัยทางการเงิน, หลักความสันโดษ ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อยับยั้งการเกิดหนี้สิน และทิวฐธัมมิกัตถะ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อให้บุคคลบรรลุถึงเป้าหมายชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ และการนำเสนอ “รูปแบบการบริหารจัดการหนี้ส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค ๔.๐ เชิงพุทธบูรณาการ” ด้วยการนำหลักธรรมที่เหมาะสม ข้างต้นประกอบกับความมีสติสัมปชัญญะและอริยสัจ ๔ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการหนี้ส่วนบุคคลนั้น สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการหนี้สินได้อย่างครบถ้วน รอบด้าน อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพราะเป็นการบริหารจัดการหนี้สินโดยเริ่มตั้งแต่การบริหารจัดการหนี้สินก่อนการเกิดหนี้สิน ซึ่งเป็นการบริหารจัดการหนี้สินในเชิงรุก เพื่อป้องกันมิให้เกิดหนี้สินโดยสิ้นเชิง, การบริหารจัดการหนี้สินขณะหนี้สินเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเป็นการบริหารจัดการในเชิงป้องกัน เพื่อมิให้หนี้สินเพิ่มขึ้นหรือกลายเป็นหนี้สินที่เป็นปัญหาทางการเงิน ไปจนถึงการบริหารจัดการหนี้สินหลังหนี้สินมีปัญหาเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเป็นการบริหารจัดการในเชิงแก้ไข เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินที่มีปัญหาทางการเงิน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลจากงานวิจัยของสุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์, นิกร ยาอินตา, สายปวีร์ เพียรเขมรและคณะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การนำหลักธรรมเรื่องความสันโดษ และหลักทิวฐธัมมิกัตถะ ๔ มาใช้เพื่อบริหารจัดการหนี้สินนั้น มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์ ซึ่งกล่าวไว้ว่า

การแก้ปัญหาเรื่องหนี้สินนั้น หลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ คือ มีความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่ (ความสันโดษ) ...ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน รู้จักเก็บออม คบเพื่อนที่ดี เลี่ยงชีพตามสมควรแก่ฐานะตน (ทิวฐธัมมิกัตถะประโยชน์)...จะทำให้การดำเนินชีวิตตั้งอยู่บนความไม่ประมาท ไม่ก่อหนี้ หากมีหนี้จะเป็นหนทางแก้ไขที่ยั่งยืน นอกจากนั้นยังมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิกร ยาอินตา ซึ่งวิเคราะห์และเสนอมุมมองการจัดการหนี้สินทางพระพุทธศาสนา โดยจากการศึกษาพบว่า การจัดการหนี้สินตามหลักทิวฐธัมมิกัตถะประโยชน์ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำมาซึ่งความสุขของมนุษย์ และสามารถสัมผัสความสุขได้ในปัจจุบันชาติ ...การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงไม่สُر่ยุสُر่ร้ายจนเกินไปที่ไม่ทำให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัว ถ้าหากสามารถลดความต้องการต่าง ๆ ได้มากเท่าไรก็จะสามารถลดหนี้เพื่อทรัพย์สินได้มากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่น

เช่น...หลักโมควิภาค ๔, ... หลักสันโดษ ... ที่สามารถนำมากำหนดเป็นหลักการจัดการหนี้สินได้

ส่วนการนำหลักโมควิภาค ๔ และหลักสันโดษมาใช้ในการบริหารจัดการหนี้สินนั้นก็มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สายปวีร์ เพ็ญเชมร, พระโสภณพัฒนบัณฑิต, พระครูสุธีศัมปกรญาณ และพระมหาสำรอง สมณโต ซึ่งผลการศึกษาพบว่า “หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินครู ประกอบด้วย ...โมควิภาค ๔ ส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุง และทำประโยชน์ และความสันโดษ ได้แก่ ยถาลาภสันโดษ ยถาพลสันโดษ ยถาสารูปสันโดษ”

ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการหนี้สินทั้งในเชิงรุก เชิงป้องกัน: และเชิงแก้ไข ได้อย่างครบถ้วน รอบด้าน จะทำให้บุคคลสามารถบริหารจัดการหนี้สิน อันเป็นเครื่องมือทางการเงินที่ทรงพลังของมนุษยชาติ ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ครบถ้วน และรอบด้าน

องค์ความรู้การวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณการดังแสดงในภาพที่ 1 ผู้วิจัยขอเรียกโมเดลนี้ว่าเป็น “โมเดล P₂R เพื่อการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลอย่างรอบด้าน” (P₂R: Proactive Preventive Reactive, Comprehensive Debt Management) โดยสามารถอธิบายโมเดลได้ดังนี้

โมเดลนี้ประกอบไปด้วยการบริหารจัดการหนี้สินด้วย 3 กลยุทธ์ ได้แก่ การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงรุก (Proactive Debt Management), การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงป้องกัน (Preventive Debt Management), การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงแก้ไข (Reactive Debt Management) โดยการบริหารจัดการในแต่ละกลยุทธ์จะถูกนำมาใช้ในระยะเวลาของสถานะหนี้สินที่แตกต่างกัน (different stages of debt) คือ

การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงรุก (Proactive Debt Management) นำมาใช้ในสถานะก่อนการเกิดหนี้สิน โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันมิให้เกิดหนี้สินโดยสิ้นเชิงหรืออยู่ในสถานะ “ปลอดหนี้” (Debt Prevention) การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงป้องกัน (Preventive Debt Management) นำมาใช้ในสถานะขณะเกิดหนี้สิน โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันมิให้หนี้สินที่เกิดขึ้นมาแล้วมีปัญหาด้านการเงินแก่ผู้ก่อหนี้สินและมีให้ปริมาณหนี้สินเพิ่มขึ้นหรืออยู่ในสถานะ “ลดหนี้” (Debt Reduction) โดยการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงแก้ไข (Reactive Debt Management) นำมาใช้ในสถานะหลังการเกิดหนี้สิน และหนี้สินกลายเป็นหนี้สินที่มีปัญหาแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินที่มีปัญหาให้อยู่ในสถานะ “ปลอดหนี้” (Debt Resolution) โดยที่แต่ละการบริหารจัดการหนี้สินในแต่ละกลยุทธ์มีหลักการและวิธีการในการดำเนินการที่แตกต่างกันดังนี้

การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงรุก (Proactive Debt Management) มีหลักการคือ การทำให้บุคคลมีภูมิคุ้มกันทางการเงิน (Financial Immunity) ด้วยการมีเงินออมเป็นเบื้องต้น มีความมั่งคั่งเป็นเป้าหมายสูงสุด พร้อม ๆ ไปด้วยมีความพอเพียงเพื่อให้มั่นใจได้ว่าเงินออมหรือความมั่งคั่งจะไม่หายไป ส่วนวิธีการในการทำให้มีเงินออมจะใช้หลักโภควิภาค คือแบ่งเงินรายได้ออกเป็นส่วน ๆ แต่ละส่วนมีวัตถุประสงค์ในการใช้อย่างชัดเจน คือ เพื่อใช้จ่าย เพื่อลงทุนและเพื่อการออม ทำให้มั่นใจได้ว่า จะมีเงินเก็บออมไว้อย่างแน่นอน และจะมั่นใจด้วยว่าจะไม่ใช้จ่ายเกินตัว เนื่องจากการได้มีการกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วว่าจะใช้จ่ายเป็นสัดส่วนเท่าใดของรายได้ที่ได้รับมา วิธีการในการทำให้ความมั่งคั่ง คือใช้หลักหัวใจเศรษฐกิจ คือ ขยันหา

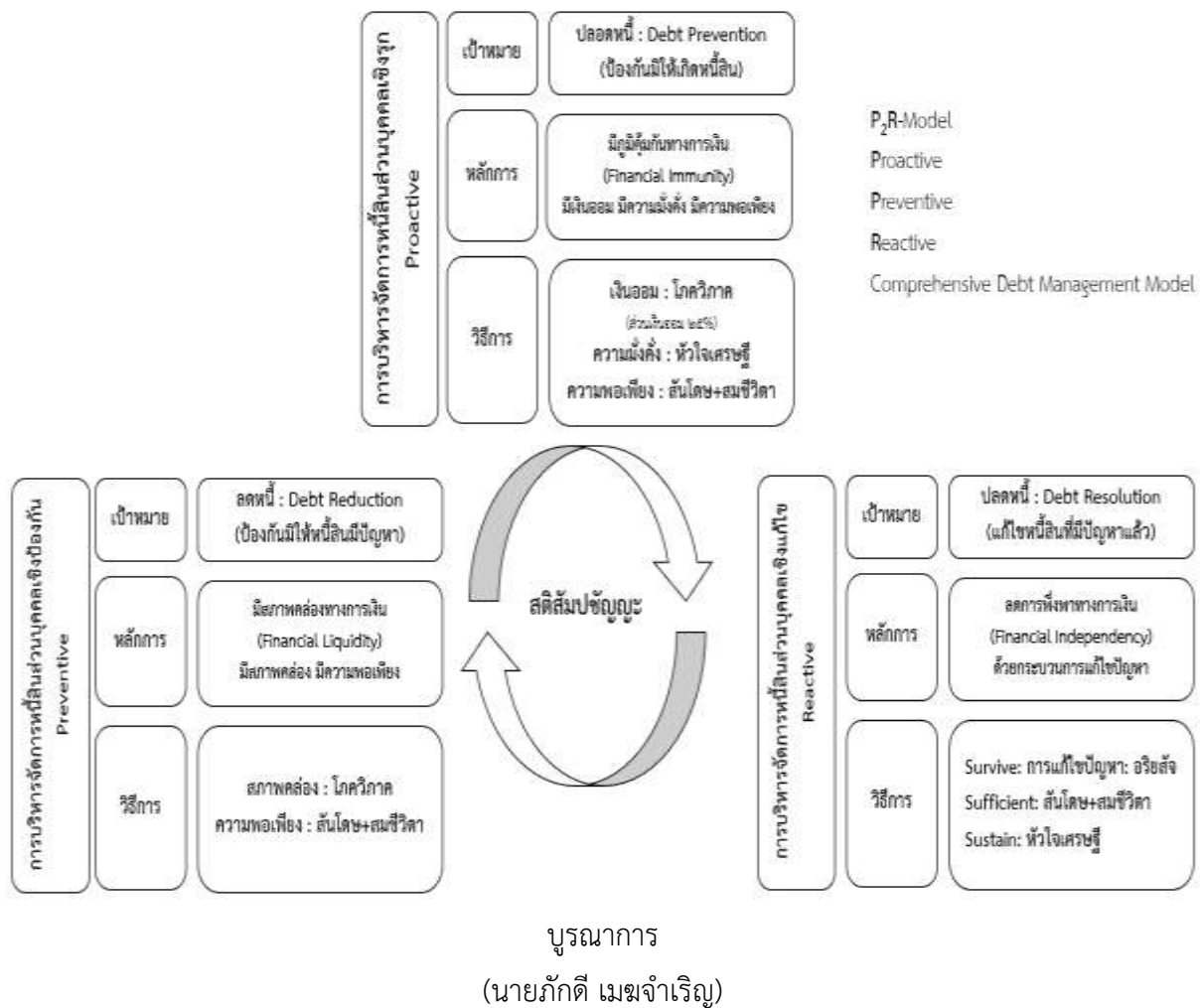
รักษาคดี มีกัลยาณมิตร ใช้ชีวิตพอเพียง ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อทำให้เกิดความมั่งคั่งหรือเป็นเศรษฐกิจ ส่วนวิธีการในการทำให้เกิดความพอเพียงจะใช้หลักธรรมคือ ความสันโดษ และสมชีวิตา

การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงป้องกัน (Preventive Debt Management) มีหลักการคือ การทำให้บุคคลมีสภาพคล่องทางการเงิน (Financial Liquidity) เพื่อให้มีความสามารถในการชำระหนี้สินได้ ไม่ทำให้เป็นหนี้สินที่มีปัญหาทางการเงิน ด้วยการมีสภาพคล่อง พร้อม ๆ ไปด้วยมีความพอเพียงซึ่งจะเป็นตัวกำกับให้มั่นใจได้ว่าจะไม่ทำให้สภาพคล่องกลับมามีปัญหาอีก ส่วนวิธีการในการทำให้เกิดสภาพคล่องนั้น ใช้หลักโภควิภาค ซึ่งการที่แบ่งรายได้เป็นส่วน ๆ คือ เพื่อการใช้จ่าย เพื่อการลงทุน เพื่อการเก็บออม ทำให้มั่นใจได้ว่าบุคคลนั้นจะมีสภาพคล่องทางการเงินอย่างแน่นอน เนื่องจากมีเงินในส่วนเพื่อการใช้จ่ายและเพื่อการเก็บออมเป็นแหล่งเงินที่จะทำให้เกิดสภาพคล่อง ส่วนวิธีการในการทำให้เกิดความพอเพียงจะใช้หลักธรรม คือ ความสันโดษ และสมชีวิตา

การบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลในเชิงแก้ไข (Reactive Debt Management) มีหลักการคือ การทำให้บุคคลมีผลการพึ่งพาทางการเงิน (Financial Independency) ด้วยแก้ไขหนี้สินที่เกิดเป็นปัญหาทางการเงินขึ้นกับผู้หนี้นั้น ส่วนวิธีการในการแก้ไขปัญหานั้นจะใช้กระบวนการแก้ไขปัญหานี้สินโดยหลัก 3S คือ Survive, Sufficient, Sustain โดยในขั้นตอน Survive คือเพื่อให้อยู่รอด จะนำกระบวนการอริยสัจ 4 มาใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหานี้สิน (ทุกข์), ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหานี้สิน (นิโรธ), ค้นหา

สาเหตุที่แท้จริงของการเกิดปัญหานี้สิน (สมุทัย) และ วิธีการแก้ปัญหานี้สิน (มรรค) โดยจะต้องแก้ไขที่ตัวสาเหตุที่แท้จริงเพื่อให้ผู้ที่มีปัญหานี้สินสามารถอยู่รอดได้ก่อนในเบื้องต้น ขั้นตอนต่อไป คือ Sufficient หรือความพอเพียงด้วยหลักสันโดษและสมชีวิตาเพื่อให้สามารถอยู่รอดได้นานขึ้นกว่าขั้นตอน Survive ส่วนขั้นตอนสุดท้าย Sustain หรือการทำให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ปัญหานี้สินนั้นจะใช้หลักหัวใจเศรษฐกิจโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือเพื่อทำให้เกิดความมั่งคั่ง ซึ่งเมื่อประกอบกับความพอเพียงในขั้นตอน Survive แล้ว จะทำให้เป็นหลักประกันได้ว่าจะไม่ทำให้เกิดปัญหานี้สินซ้ำขึ้นอีกโดยในกลยุทธ์ทั้งหมดนี้จะมี

สติสัมปชัญญะ เป็นตัวกำกับ เพื่อรับมือ รู้เท่าทันและสามารถปกป้องตนเอง จากสิ่งร้าย, แรงจูงใจ การโฆษณาประชาสัมพันธ์, สื่อสังคมออนไลน์ จากภายนอก อันจะทำให้เกิดความอยาก, เกิดกิเลส ขึ้นภายใน ด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่าที่แท้จริง ทั้งก่อน ขณะและหลังการใช้สอยบริโภค เพื่อทำให้เกิดการบริโภคอย่างมีสติ (Consciousness Consumption) ขึ้นมาได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินนั้น หากปัญหานี้สินนั้นเป็นปัญหาเป็นปัญหาในช่วงเริ่มต้นยังไม่หนักมากนัก บุคคลสามารถที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง แต่หากเป็นปัญหานี้สินที่หนักมาแล้ว หรือเป็นปัญหานี้สินที่ซับซ้อน ภาครัฐอาจจะต้องเข้ามาช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเหล่านี้ในเชิงนโยบาย ในเชิงระบบโดยภาครัฐ เช่น การปรับโครงสร้างหนี้ การช่วยเหลือลูกหนี้ด้วยการลดดอกเบี้ย การทำคลินิกแก้หนี้
2. ภาครัฐควรสร้างระบบให้เหมาะสม เพื่อป้องกันและแก้ไขการเกิดปัญหานี้สิน เช่น สร้างระบบเพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการออม ในการสร้างความมั่งคั่ง เพื่อให้เป็นหลักประกันในการป้องกันปัญหานี้สิน เนื่องจากการแก้ปัญหาลุกลามโดยปัจเจกบุคคลนั้น คนส่วนใหญ่อาจจะขาดวินัย ขาดแรงจูงใจ และความเพียรพยายาม
3. การกำกับดูแลโดยภาครัฐ ก็มีความสำคัญไม่น้อยในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เนื่องจากปัจจุบันนี้ ผังเจ้าหน้าที่ หรือผู้ให้กู้เองยังขาดความรับผิดชอบในปล่อยกู้ กำหนดสัญญาและอัตราดอกเบี้ยที่ไม่เป็นธรรม ทำ

ให้ผู้เป็นหนี้สินแก้ไขปัญหานี้สินลำพังด้วยตนเองได้ยากหากขาดความช่วยเหลือจากภาครัฐเข้ามากำกับดูแลในสิ่งเหล่านี้

4. ในการแก้ไขปัญหานี้สินนั้น บุคคลจะต้องตระหนักเป็นเบื้องต้นก่อนว่า ต้องเริ่มจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองก่อนที่จะไปพึ่งผู้อื่น ด้วยหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” และต้องยอมรับว่าปัญหานี้สินนั้นแท้ที่จริงแล้วมีต้นเหตุมาจากตนเองนั่นเอง แล้วจึงจะมาพิจารณาในการนำรูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคลที่น่าเสนอไว้ในงานวิจัยนี้ไปใช้ เพื่อให้การบริหารจัดการหนี้สินมีประสิทธิภาพ

5. การใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการหนี้สินส่วนบุคคล ตามที่นำเสนอไว้ในรูปแบบการบริหารจัดการหนี้สินในสังคมไทยยุค 4.0 เชิงพุทธบูรณาการนั้น อาจจะสามารถนำมาใช้ให้กับบุคคลบางกลุ่ม ที่มีความรับผิดชอบ มีวินัย มีความอดทน ที่จะหลักธรรมไปใช้เพื่อแก้ปัญหานี้สินของตนเอง แต่ก็อาจจะมีคนอีกบางกลุ่ม ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้และอาจจะต้องอาศัยระบบและนโยบายจากภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ขวัญชนก วุฒิกุล. (2562). แยกหนี้ครัวเรือนตามอาชีพ ใครรุ่ง-ใครร่วง.

แหล่งที่มา: [https://businesstoday.co/personal-finance/06/01/2020/หนี้ครัวเรือนไทย-อาชีพ/](https://businesstoday.co/personal-finance/06/01/2020/หนี้ครัวเรือนไทย-อาชีพ/สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2563)
สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2563.

สายนโยบายสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). “แนวนโยบายการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างเหมาะสม เพื่อดูแลปัญหาหนี้เกินตัวของภาคครัวเรือน”. Consultation Paper สายนโยบายสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย. (สิงหาคม 2562). 2.

โสมรศม์ จันทรัตน์, กฤษณ์เลิศ สัมพันธ์รักษ์, อัจฉนา ลำชา และ ภูมิใจ ตั้งสวัสดิ์รัตน. (2560). “มุมมองใหม่หนี้ครัวเรือนไทยผ่าน Big Data ของเครดิตบูโร”. aBRIDGEd สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. 10 (2017). 1-9.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics). พิมพ์ครั้งที่ 15. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน.

นิกร ยาอินตา. (2560). การจัดการหนี้สินทางพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร.ทริภุชชัยปริทรรศน์. 1(1). 55-63.

สุพิชฌาย์ พรพิณรงค์, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, นิษฐ์กรณ์ ตันตวิณิชานนท์ และ ประพันธ์ ศุภษร.

(2559). รูปแบบการจัดการหนี้เชิงพุทธบูรณาการ: ศึกษากรณีพนักงานบริษัทในนิคมอุตสาหกรรม.

วารสารเซนต์จอห์น. 19 (24). 42.

สายปวีร์ เพ็ญเชมร, พระโสภณพัฒนบัณฑิต, พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ, และพระมหาสำราญ สบุญโต. (2563).

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. Journal of Modern Learning Development. 5(3).

60-61.

การศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกันและระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย*

A STUDY OF FIRE PREVENTION AND SUPPRESSION ENGINEERING SYSTEMS
OF BUSINESS ORGANIZATIONS IN THAI SOCIETY

ณ.พงษ์ สุขสงวน, พระสุธีรัตนบัณฑิต, โคนิฐ ศรีทอง และวสันต์ ลิ้มรัตนภทรกุล

Norpong Suksanguan, PhraSuthirattanapandit, Konit Srithong and Wason Limrattanaphattarakun

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Social Development Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Khunnor27@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และ ระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยแบ่งออกสองข้อย่อย ดังนี้ เพื่อการศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และ ระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยส่วนผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อการศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และ ระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยส่วนผู้มีส่วนได้เสีย มีประชากรแบ่งออก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน กับกลุ่มที่สองผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 30 คน โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และ ระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย แบ่ง 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านบริบทขององค์กร ด้านระบบการจัดการป้องกัน ด้านอุปกรณ์ป้องกัน และระงับอัคคีภัย ด้านระเบียบ ข้อกำหนด หรือ กฎหมาย ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมเบื้องต้น และ ด้านการจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติโดยระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยเป็นระบบที่ถูกกำหนดกฎหมายมาตรฐานเป็นภาคบังคับมากกว่าที่จะเป็นในเรื่องมาตรฐานกฎหมาย และมาตรการไม่ได้จากอ้างอิงมาตรฐานจากผู้เชี่ยวชาญระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยอย่างเพียงพอออกกฎหมาย และมาตรการภาพแบบกว้าง และไม่มีรายละเอียดอย่างชัดเจนทำให้เกิดเหตุการณ์จริงต้องตีความอีกรอบสภาพปัญหาอุปสรรคเกิดจากกระบวนการความคิดในสังคมไทยว่าระบบวิศวกรรมการป้องกัน และ ระงับอัคคีภัยมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำ มีทั้งความรู้ที่ดี การบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์แต่ไม่มีปฏิบัติอย่างจริงจัง และการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันความต้องการ และช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยโดยรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมากกับความต้องการต่อระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยโดยรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก

* Received August 18, 2022; Revised October 10, 2022; Accepted November 26, 2022

คำสำคัญ: ระบบวิศวกรรมการป้องกันและระงับอัคคีภัย; องค์กรธุรกิจ; สังคมไทย

ABSTRACT

The objective of this research is For the study of fire prevention and suppression engineering systems of business organizations in Thai society Divided into two sub-items as follows: To study fire prevention and suppression engineering systems of business organizations in Thai society As for the key informant, and to study the engineering system for fire prevention and suppression of business organizations in Thai society. Stakeholders. The population was divided into 2 groups: the first group, 9 key informants and the second group, 30 stakeholders. The research tools were questionnaire, interview form. Data analysis was done using statistics, percentage, mean, standard deviation. and content analysis.

The results showed that A study of fire prevention and suppression engineering systems of business organizations in Thai society divided into 6 areas: organizational context; protection management system in terms of fire prevention and suppression equipment; regulations, requirements or laws; basic environmental management and management under critical conditions. Fire prevention and suppression engineering system of business organizations in Thai society is a system that has been established by law, standards, and is compulsory rather than standards. Laws and measures are not based on standards from experts in fire prevention and engineering systems adequately. Legislation and measures that are wide and without clear details make actual event had to be interpreted again. Problems and obstacles arising from the thought process in Thai society that fire prevention and suppression engineering systems are essential to everyday life have both good knowledge Taking advantage of existing law enforcement but there is no real practice. and Study of the current problem overall requirements and gaps for fire protection and suppression engineering systems of business organizations in Thai society were averaged at a high level, and the requirements for fire protection and suppression engineering systems of business enterprises in Thai society as a whole were average at a high level.

Keywords; Fire Prevention and Suppression Engineering Systems; Business Organizations; Thai Society

บทนำ

การเกิดอัคคีภัยทุกครั้งแม้เกิดขึ้นเพียงแค่ชุมชน ๆ หนึ่ง หรือเกิดอัคคีภัยกับบ้านเรือนเพียงหลังเดียวก็ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต และสภาพทางจิตใจของประชาชน และการช่วยเหลือฟื้นฟูจากหน่วยงานภาครัฐก็อาจยังไม่เพียงพอต่อการเริ่มต้นดำเนินชีวิตเกิดความสูญเสียความสามารถทางเศรษฐกิจบางครั้งรุนแรงถึงขั้นสูญเสียชีวิตอัคคีภัยจึงเป็นเรื่องที่ควรเฝ้าระวัง และได้รับการจัดการอย่างจริงจัง เพราะ เป็นเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาไม่ว่าเกิดขึ้นเอง หรือมีคนทำให้เกิดขึ้นรัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการเตรียมพร้อมแห่งชาติมุ่งเน้นการบริหารวิกฤติการณ์เพื่อรับมือภัยคุกคามหรือภาวะไม่ปกติทั้งที่เกิดจากภัยธรรมชาติ และภัยที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยมุ่งระดมสรรพกำลังทุกภาคส่วนเพื่อป้องกันแก้ไข บรรเทา และฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดจากภัยพิบัติต่าง ๆ โดยการขับเคลื่อนภารกิจด้านการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยสู่การเป็นองค์กรชั้นนำ ภายใต้วาระ "ประเทศไทยปลอดภัย (Safety Thailand)" เป็นวาระแห่งชาติภายใต้แนวความคิด "สานพลังประชารัฐ สู่ประเทศไทยปลอดภัย" และได้กำหนดทิศทางการขับเคลื่อนวาระประเทศไทยปลอดภัยอย่างจริงจัง และเป็นรูปธรรมต้องการให้มีการบูรณาการแผนปฏิบัติการทรัพยากรระบบปฏิบัติการและยกระดับบุคลากรให้สามารถปฏิบัติการเผชิญเหตุ และจัดการภัยพิบัติได้

สำหรับประเทศไทยจากปัญหาดังกล่าวมาควรมีองค์กรธุรกิจทางวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยก็เป็นองค์กรหนึ่งที่สามารถช่วยพัฒนาและเสริมสร้างความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินจึงควรมีการพัฒนาองค์กรวิศวกรรมด้านนี้ให้เป็นการกระทำในเชิงรุก (Active) ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ทันสมัยมีการปรับตัวของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมีการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาศักยภาพ การเพิ่มขีดความสามารถ ทักษะการประยุกต์ สร้างความชำนาญ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเสริมสร้างองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริงจะยังให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และด้วยองค์กรแห่งการเรียนรู้บุคลากรทั้งหมดของทั้งองค์กรจะได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ (Attitude) กระบวนการทำงาน และผลการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุประสิทธิภาพอย่างมีประสิทธิภาพเชื่อมโยงร้อยเรียงเป็นรูปแบบของการทำงานเป็นทีม (Team Working) เกิดความเข้าใจในเป้าหมายตรงกันมีกระบวนการเรียนรู้ การสื่อสารประสานงานการให้อำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) การสร้างนวัตกรรมใหม่ (Innovation) อันจะทำให้องค์กรทันสมัยเป็นองค์กรที่ทุกคนมีส่วนร่วมเข้มแข็งพร้อมเข้าสู่สนามการแข่งขันเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) โดยวิธีการแนวทางการส่งเสริมให้บุคลากรเกี่ยวกับการป้องกัน และระงับอัคคีภัยเห็นความสำคัญของการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่บุคลากรเกี่ยวกับการป้องกัน และระงับอัคคีภัยสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับไปใช้

ในชีวิตประจำวันได้คือการมีหลักสูตรการเตรียมความพร้อมด้านการป้องกัน และระงับอัคคีภัย ซึ่งทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของทาบาจะให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรทุกขั้นตอนตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น การกำหนดวัตถุประสงค์ การเลือกเนื้อหาสาระ การจัดระบบเนื้อหาการเลือกประสบการณ์เรียนรู้การจัดการจัดการเกี่ยวกับประสบการณ์เรียนรู้ และการประเมินผลกระบวนการสำหรับการจัดการเรียนรู้สำหรับบุคลากรเกี่ยวกับการป้องกัน และระงับอัคคีภัยจะต้องดำเนินการให้ตรงกับความต้องการ ความสนใจ และประสบการณ์ของผู้ใหญ่ โดยยึดตัวของผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลาง มีการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการนำสถานการณ์ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่มารใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ หลังจากดำเนินการใช้หลักสูตรแล้วควรมีการประเมินผลหลักสูตร ซึ่งการประเมินหลักสูตรตามทฤษฎีการประเมินหลักสูตรของแฮมมอน จะทำให้ทราบมิติในการประเมิน 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านการจัดการเรียนการสอน 2) มิติด้านสถาบัน 3) มิติด้านพฤติกรรม โดยมิติทั้ง 3 ด้านจะส่งผลต่อการตัดสินใจว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณค่าเพียงใด ควรใช้ต่อไป ควรปรับปรุงส่วนไหน หรือควรยกเลิกการใช้หลักสูตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างรูปแบบการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วมด้านการแปลงหลักสูตรสู่การเรียนรู้ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้เป็นหลักการพัฒนารูปแบบในทุกองค์ประกอบ เพื่อให้ได้รูปแบบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และการถอดประสบการณ์การพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วม 4 ประการได้แก่ 1) การเสริมพลัง (Empowerment) เป็นการส่งเสริม และสนับสนุนให้บุคคลมีความเคารพตนเอง ตลอดจนมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองจนสามารถพัฒนาศักยภาพของตน 2) การเป็นที่เล็ง และการสอนงาน (mentoring & coaching) เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคคล โดยมุ่งเน้นให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีศักยภาพสูงขึ้น 3) การใช้สุนทรียสนทนา (dialogue) เป็นการสนทนาบนพื้นฐานของการเปิดใจกว้างด้วยการรับฟังความคิด การให้คุณค่าต่อสิ่งที่บุคคลอื่นพูดทั้งความรู้สึกนึกคิดตลอดจนประสบการณ์ส่วนบุคคลเพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 4) การชื่นชม และเห็นคุณค่าในตัว (Appreciation) เป็นการเห็นคุณค่า หรือการยกย่องชมเชยความสำเร็จบุคคลอื่นจนทำให้เกิดความเชื่อมั่น และความภาคภูมิใจในตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ และการพัฒนา

ปัญหาที่สำคัญคือประชาชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้และทักษะความสามารถในการใช้ระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับเหตุอัคคีภัยซึ่งมีความหลากหลายตั้งแต่การออกแบบเลือกใช้ที่เหมาะสม การติดตั้งที่ถูกวิธี และการใช้งานตามมาตรฐานที่ถูกต้องรวมถึงการดูแลรักษาระบบฯ ที่สามารถพร้อมใช้งานได้ อย่างทันทีเป็นการป้องกัน และระงับอัคคีภัยก่อนที่จะลุกลาม และเป็นการป้องกันเจ้าหน้าที่ประชาชนผู้ใช้อาคารด้วย แต่ระดับความรู้ และความสามารถในระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับเหตุอัคคีภัยของแต่ละบุคคลมักมีความแตกต่างกัน และส่วนใหญ่จะมีความรู้ด้านการดับเพลิงผจญเพลิงทำให้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบางคนไม่สามารถใช้อุปกรณ์ หรือระบบฯ และระงับเหตุอัคคีภัยได้ถึงแม้จะถูกฝึกซ้อมมา ดังนั้นผู้วิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการป้องกัน และระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยการป้องกันอัคคีภัยเพื่อเป็นแนวทางต่ออาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และทุกฝ่ายจะต้องจริงใจที่จะเข้าร่วมแก้ไขปัญหาความไม่ปลอดภัยจากอัคคีภัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อการศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทย แบ่งออกสองข้อย่อย ดังนี้

1.1 เพื่อการศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยในส่วนผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.2 เพื่อการศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยในส่วนผู้มีส่วนได้เสีย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยในส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย (1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบองค์กรธุรกิจทางวิศวกรรมการป้องกัน และ ระดับอัคคีภัยภาครัฐ จำนวน 3 คน (2) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบองค์กรธุรกิจทางวิศวกรรมการป้องกัน และ ระดับอัคคีภัย หน่วยฝึกทั่วไป (วิศวกรรมการป้องกันและระดับอัคคีภัย) 5 หน่วยงาน จำนวน 3 คน และ (3) นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยจำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยในส่วนผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ผู้วิจัยได้กำหนด กลุ่มเป้าหมาย / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นประชาชนพักอาศัยแถวจังหวัดปทุมธานี

เครื่องมือในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน แบ่งออก 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลหลัก มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด และตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ความต้องการ และช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทย จำนวน 8 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

2. แบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกันและระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยส่วนผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 30 คน โดยผู้วิจัยสร้างแบบสอบถาม ซึ่งแนวคำถามในแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา อาชีพ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิดเป็นชนิดแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 แบบสอบถามกับการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ความ

ต้องการ และช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย จำนวน 15 ข้อ เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดไว้ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด กำหนดค่าระดับคะแนนเป็น 5, 4, 3, 2 และ 1 และ ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม ปลายเปิดที่ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามจากนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรโดยใช้วิธีการที่ยืดหยุ่นโดยผู้ตอบสามารถ ตอบคำถาม หรือให้ความเห็นอื่นที่แตกต่างไปจากข้อคำถามที่กำหนดไว้ได้เพื่อหาแนวทางการใช้รูปแบบ 6 ด้าน คือ บริบทขององค์กร ระบบการจัดการป้องกัน อุปกรณ์ป้องกัน และระดับอัคคีภัย ระเบียบ ข้อกำหนด หรือกฎหมาย การจัดการสภาพแวดล้อมเบื้องต้น และการจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติ จำนวน 18 ข้อ เป็นแบบสอบถามชนิด มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดไว้ 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อย ที่สุดกำหนดค่าระดับคะแนนเป็น 5, 4, 3, 2 และ 1

ผู้วิจัยได้การยืนยันสร้างความเที่ยงตรง ความครอบคลุมเนื้อหาและความถูกต้องในสำนวน ภาษาของแบบสอบถามนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนของข้อความ ความเหมาะสม และความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัยโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Object Congruence--IOC) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 8 ข้อ ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 1.00 กับ แบบสอบถาม จำนวน 33 ข้อ ค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 0.81 อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้

การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์สามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

การศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยส่วน ผู้ให้ข้อมูลหลักใช้สถิติการวิเคราะห์เนื้อหา

การศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยส่วนผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์การศึกษาาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยในส่วนผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยสรุปแนวคิดที่เกี่ยวกับกฎหมาย และมาตรฐานที่ใช้อ้างอิงที่เกี่ยวกับระบบการป้องกัน อัคคีภัยมีหลักการของกฎหมายกับปัญหาเรื่องขอบเขตการตรวจสอบและการใช้ดุลพินิจหลักการของกฎหมาย ตรวจสอบอาคารที่เน้นให้เกิดการป้องกันอุบัติเหตุในอาคาร และสิ่งปลูกสร้างถือเป็นหลักการที่ดีซึ่งควรนำมา ปฏิบัติกันนานแล้วหลังจากที่สังคมไทยเคยมีบทเรียนกับเหตุการณ์โศกนาฏกรรมจากอาคารที่ไม่ได้มาตรฐานมา หลายต่อหลายครั้ง ตั้งแต่เหตุการณ์โรงแรมถล่มจากการต่อเติมอาคารที่ผิดหลักวิชาการเหตุการณ์ไฟไหม้ โรงงาน หรือห้างสรรพสินค้าซึ่งมีการสูญเสียชีวิตคนนับร้อยจากสาเหตุที่อาคารไม่มีการติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง

ตามมาตรฐานมาจนถึงเหตุการณ์ป้ายโฆษณาถล่มจากพายุฝน แต่เรื่องหลักการของกฎหมายฯ นี้อาจเป็นเพียงประเด็นเดียวเท่านั้นที่น่าชื่นชม ในขณะที่วิถีการปฏิบัติตามกฎหมายนี้ยังมีความคลุมเครือและข้อน่าสงสัยอยู่อีกมาก เริ่มตั้งแต่ประเด็นเรื่องการกำหนดประเภทของอาคารซึ่งต้องได้รับการตรวจสอบทั้ง 9 ประเภท ที่ล้วนเป็นอาคารสาธารณะ และอาคารขนาดใหญ่เท่านั้น คำถามง่าย ๆ คือ กฎหมายจะให้เกิดมาตรฐานด้านความปลอดภัยแก่ประชาชนที่ใช้อาคารขนาดใหญ่ และอาคารสาธารณะเท่านั้นหรือ แล้วชีวิตคนที่อาศัยในอาคารขนาดเล็ก หรืออาคารที่มีผู้ใช้น้อยกว่า 500 คน จะไม่มีความสำคัญหรืออย่างไรโดยในความเป็นจริงแล้วจะเห็นได้ว่าปัญหาเรื่องโครงสร้าง และความมั่นคงของอาคารก็มักจะเกิดขึ้นกับอาคารขนาดเล็กมากกว่าเสียอีก ดังที่เราคงจะเคยทราบประเด็นเรื่องทาวนเฮาส์ หรือตึกแถวทรุดตัวพังลงเป็นแถบหรือกรณีที่โครงสร้างอาคารแฟลต 5 ถึง 7 ชั้นมีการแตกร้าวมากมายหลายกรณีแต่จะไม่ค่อยเคยได้ยินว่าอาคารสูงอย่างคอนโดมิเนียม หรือ อาคารสำนักงานขนาดใหญ่จะมีปัญหาเรื่องโครงสร้างแต่อย่างใดนอกจากนี้ปัญหาเรื่องการต่อเติมอาคารโดยผิดหลักวิชาการ และละเมิดกฎหมายก็มักจะเกิดกับอาคารขนาดเล็กซึ่งไม่ได้จัดให้อยู่ในประเภทที่ต้องตรวจสอบอย่างทาวนเฮาส์ และตึกแถวจนเป็นเหตุให้อาคารทรุดตัวลงเป็นอันตรายมากกว่าอาคารขนาดใหญ่หลายประเภทประเด็นเรื่องขอบเขตของการตรวจสอบอาคารก็ยังเป็นความสับสนอย่างยิ่ง ความคลุมเครือในเรื่องรายละเอียดที่จะต้องดำเนินการตรวจสอบไม่ว่าจะเป็นเรื่องการตรวจสอบเกี่ยวกับการต่อเติมอาคาร การตรวจสอบเชิงปฏิบัติรายละเอียดทุกชั้นตอน หรือเป็นเพียงการเข้าไปสอบทานในรายละเอียดทางเทคนิค ว่าสภาพของอาคารอยู่ในภาวะที่พร้อมใช้งาน หรือไม่ ที่สำคัญก็คือเรื่องเวลาที่กำหนดให้มีการตรวจสอบประจำปี ทุก ๆ ปี และการตรวจครั้งใหญ่ทุก ๆ 5 ปี ตลอดจนเรื่องความเข้มของการตรวจสอบที่แตกต่างกันระหว่างการตรวจประจำปี และการตรวจครั้งใหญ่ความคลุมเครือเหล่านี้จึงทำให้มาตรฐานการตรวจสอบอาคารจะขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ขึ้นทะเบียนตรวจสอบอาคารไปจนถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐในกรมโยธาธิการฯ เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก กับประเด็นที่ 3 กฎหมาย และ มาตรการของระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรธุรกิจในประเทศไทย

1. กฎหมาย และมาตรการของระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรธุรกิจในประเทศไทยไม่ได้จากอ้างอิงมาตรฐานจากผู้เชี่ยวชาญระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยอย่างเพียงพอออกกฎหมาย และมาตรการภาพแบบกว้าง และไม่มีรายละเอียดอย่างชัดเจนทำให้เกิดเหตุการณ์จริงต้องตีความอีกรอบ

2. กฎหมาย และมาตรการของระบบวิศวกรรมป้องกันและ ระงับอัคคีภัยของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรธุรกิจในประเทศไทยไม่รู้ว่าหน่วยงานไหนที่รับผิดชอบในกำหนดกฎหมาย และ มาตรการอย่างแท้จริง

ดังนั้น กฎหมายและมาตรการของระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรธุรกิจในประเทศไทยไม่ได้จากอ้างอิงมาตรฐานจากผู้เชี่ยวชาญระบบวิศวกรรมป้องกันและระงับอัคคีภัยอย่างเพียงพอออกกฎหมาย และมาตรการภาพแบบกว้าง และไม่มีรายละเอียดอย่างชัดเจนทำให้เกิดเหตุการณ์จริงต้องตีความอีกรอบจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 9 ท่าน มีผู้ให้ข้อมูลกับประเด็นดังกล่าว

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ในการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันความต้องการ และช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกันและระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย

1. ระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย คือ ระบบที่ถูกกำหนดกฎหมาย มาตรฐาน เป็นภาคบังคับมากกว่าที่จะเป็นในเรื่องมาตรฐาน

2. ระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย มีส่วนในการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยของสังคมไทย คือ เริ่มต้นจากสถาบันการศึกษาเป็นเริ่มพัฒนา แต่การพัฒนาที่เป็นรูปธรรมรูปแบบมากขึ้นก็คือสังกัดของวิศวกรที่เกี่ยวข้อง เช่น บริษัทผู้ออกแบบ บริษัทผู้ควบคุมงาน บริษัทผู้รับเหมา หรือแม้กระทั่งบุคลากรที่เป็นวิศวกรของผู้ที่เป็นตัวแทนของเจ้าของโครงการเอง

3. กฎหมาย และมาตรการของระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรธุรกิจในประเทศไทยไม่ได้จากอ้างอิงมาตรฐานจากผู้เชี่ยวชาญระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยอย่างเพียงพอออกกฎหมาย และมาตรการภาพแบบกว้าง และไม่มีรายละเอียดอย่างชัดเจนทำให้เกิดเหตุการณ์จริงต้องตีความอีกรอบ

4. รูปแบบการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วมในสังคมไทยควรเป็นแบบความร่วมมือเชิงบูรณาการจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัย โดยเน้นประชาสัมพันธ์เข้าใจความร่วมมือการป้องกันและการเกิดอัคคีภัย

5. กระบวนการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วมต้องมีส่วนร่วมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัย คือ ภาครัฐ เอกชน บริษัทห้างร้าน หรือ ชุมชน ด้วยการการบังคับใช้กฎหมายให้ปฏิบัติได้จริง

6. มาตรการทางกฎหมายและเทคนิคการปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1. มาตรฐานของสมาคมผู้ตรวจสอบอาคาร 2. การบริหารความเสี่ยงมันจะต้องรู้ระบบทุกระบบ 3. มาตรการทางกฎหมาย 4. เทคนิคกฎหมายบางอย่างมีระบบวิศวกรรมของต่างประเทศมารวมเข้ากัน 5. มิติองค์กรและชุมชน และ 6. กฎหมายเป็นภาคบังคับมาตรฐานเป็นภาคของสมัครใจ

7. สังคมไทยควรมีการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วม ในมิติองค์กร และชุมชนเป็นแบบระดับความร่วมมือเชิงบูรณาการการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยแบบการทำงานของภาคเอกชนขนาดใหญ่อย่างเดียว หมายถึง บทบาทอำนาจอยู่เพียงแค่ภาคเอกชนขนาดใหญ่เท่านั้นในดำเนินการกระบวนการขับเคลื่อนภารกิจทุกขั้นตอนอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมดูแล และประเมินผลโดยตัวแสดงภาคเอกชนขนาดใหญ่เพียงฝ่ายเดียวทำงานอย่างเป็นเอกเทศในตัวเอง และมีความเป็นอิสระจากมิติอื่น

8. สภาพปัญหาอุปสรรคของระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยเกิดจากกระบวนการความคิดในสังคมไทยว่าระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยนั้นได้มี

ความสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันมีทั้งความรู้ที่ติดการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์แต่ไม่มีปฏิบัติได้อย่างจริง

2) ผลการวิเคราะห์การศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยในส่วนผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการต่อการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ความต้องการและช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย

การศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ความต้องการและช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกันและระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย	ระดับความต้องการ			
	$\bar{X}$	SD	ระดับความต้องการ	ลำดับที่
1) การศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย	4.29	0.530	มาก	1
2) การศึกษาความต้องการระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย	4.27	0.562	มาก	2
3) การศึกษาสภาพช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย	4.26	0.648	มาก	3
รวม	4.28	0.508	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นต่อความต้องการต่อการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ความต้องการและช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยโดยรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28, SD = 0.508) มีรายละเอียดแต่ด้านดังนี้ ลำดับที่ 1 คือ การศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันระบบวิศวกรรมการป้องกันและระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย มีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.29, SD = 0.53) รองลงมา ลำดับที่ 2 คือ การศึกษาความต้องการระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27, SD = 0.562) และ ลำดับที่ 3 คือ การศึกษาสภาพช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.26, SD = 0.648) การศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ความต้องการและช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และ ระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย 3 ด้าน โดยแต่ละด้านมีความต้องการมากที่สุด มีรายละเอียดดังนี้

(1) การศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยมีความต้องการมากที่สุด คือ ไม่มีติดไว้ในตำแหน่งที่เห็นได้ชัดเจนที่บริเวณห้องโถง หรือหน้าลิฟต์

ทุกแห่งทุกชั้นของอาคาร และที่บริเวณพื้นชั้นล่างของอาคารต้องจัดให้มีแบบแปลนแผนผังของอาคารทุกชั้น เก็บรักษาไว้เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้โดยสะดวก

(2) การศึกษาความต้องการระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยมีความต้องการมากที่สุด คือ ความต้องการมีติดตั้งระบบไฟส่องสว่างสำรองเพื่อให้มีแสงสว่างสามารถมองเห็นช่องทางเดินได้ขณะเพลิงไหม้ และมีป้ายบอกชั้น และป้ายบอกทางหนีไฟที่ด้านใน และด้านนอกของประตูหนีไฟทุกชั้นด้วยตัวอักษรที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนโดยตัวอักษรต้องไม่เล็กกว่า 10 เซนติเมตร

(3) การศึกษาสภาพช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยที่มีความต้องการมากที่สุด คือ สภาพช่องว่างเกิดจากระเบียบ ข้อกำหนด หรือ กฎหมาย-ของระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการต่อระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย

ระบบวิศวกรรมการป้องกันและระดับอัคคีภัย ขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย	ระดับความต้องการ			
	$\bar{X}$	SD	ระดับความต้องการ	ลำดับที่
1) ด้านบริบทขององค์กร	4.28	0.601	มาก	2
2) ด้านระบบการจัดการป้องกัน	4.23	0.512	มาก	6
3) ด้านอุปกรณ์ป้องกันและระดับอัคคีภัย	4.28	0.656	มาก	3
4) ด้านระเบียบ ข้อกำหนด หรือ กฎหมาย	4.29	0.558	มาก	1
5) ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมเบื้องต้น	4.28	0.496	มาก	4
6) ด้านการจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติ	4.27	0.475	มาก	5
รวม	4.27	0.478	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นต่อความต้องการต่อระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทยโดยรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, $SD = 0.478$) มีรายละเอียดแต่ด้านดังนี้ ลำดับที่ 1 คือ ด้านระเบียบ ข้อกำหนด หรือ กฎหมาย มีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$, $SD = 0.558$) รองลงมา ลำดับที่ 2 คือ ด้านบริบทขององค์กร มีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, $SD = 0.601$) ถัดมา ลำดับที่ 3 คือ ด้านอุปกรณ์ป้องกัน และระดับอัคคีภัยมีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, $SD = 0.656$) ต่อมา ลำดับที่ 4 คือ ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมเบื้องต้นมีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, $SD = 0.496$) ลำดับที่ 5 คือ ด้านการจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติมีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$, $SD = 0.475$) และ ลำดับที่ 6 คือ ด้านระบบการจัดการป้องกันมีค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการในระดับมาก

($\bar{X}$ = 4.23, SD = 0.512) การวิเคราะห์ระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย 6 ด้าน โดยแต่ละด้านมีความต้องการมากที่สุด มีรายละเอียดดังนี้

(1) ด้านบริบทขององค์กรมีความต้องการมากที่สุด คือ บริบทขององค์กรที่ถูกกำหนดกฎหมาย มาตรฐานเป็นภาคบังคับมากกว่าที่จะเป็นในเรื่องมาตรฐาน

(2) ด้านระบบการจัดการป้องกันมีความต้องการมากที่สุด คือ เริ่มต้นระบบการจัดการป้องกันจากมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์หลักสูตรระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยเป็นระบบที่ต่ออย่างไร้ทั้งเชิงวิชาการ และปฏิบัติอย่างถูกต้อง

(3) ด้านอุปกรณ์ป้องกัน และระดับอัคคีภัยมีความต้องการมากที่สุด คือ ตัวนำล่อฟ้า ได้แก่ แท่ง ตัวนำ สายตัวนำขึงและตัวนำ แบบตาข่าย กับ ตัวนำลงดิน ได้แก่ สายตัวนำทองแดง เหล็กเสา

(4) ด้านระเบียบ ข้อกำหนด หรือกฎหมาย มีความต้องการมากที่สุด คือ กฎหมาย และ มาตรการของระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรธุรกิจในประเทศไทยไม่ได้จากอ้างอิงมาตรฐานจากผู้เชี่ยวชาญระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยอย่างเพียงพอ

(5) ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมเบื้องต้นมีความต้องการมากที่สุด คือ การบริหารจัดการป้องกัน และระดับอัคคีภัยแบบการทำงานของภาคเอกชนขนาดใหญ่ อย่างเดียว มีดำเนินการกระบวนการขับเคลื่อนภารกิจทุกขั้นตอนซึ่งสามารถจัดการระบบดีกว่าภาครัฐ และภาคประชาชนมีพร้อมเงินทุนมาก

(6) ด้านการจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติมีความต้องการมากที่สุด คือ การให้ข้อมูลแก่สื่อมวลชนที่ถูกต้องและรวดเร็ว และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งภายในและภายนอกประเทศกับการให้คำปรึกษา และตั้งศูนย์ประสานงานแก้แค้นของเหยื่อในเหตุการณ์

อภิปรายผลการวิจัย

1) ระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย คือ ระบบที่ถูกกำหนดกฎหมาย มาตรฐาน เป็นภาคบังคับมากกว่าที่จะเป็นในเรื่องมาตรฐาน กฎหมาย และมาตรการไม่ได้จากอ้างอิงมาตรฐานจากผู้เชี่ยวชาญระบบวิศวกรรมป้องกัน และระดับอัคคีภัยอย่างเพียงพอออกกฎหมาย และ มาตรการภาพแบบกว้าง และไม่มีรายละเอียดอย่างชัดเจนทำให้เกิดเหตุการณ์จริงต้องตีความอีกรอบสภาพปัญหาอุปสรรคเกิดจากกระบวนการความคิดในสังคมไทยว่าระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระดับอัคคีภัยมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันทั้งความรู้ที่ตีการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์แต่ไม่มีปฏิบัติ

อย่างจริง สอดคล้องกับงานวิจัย สุกฤตฉันท รุ่งธนธนา กล่าวว่าความหมายของการจัดการระบบป้องกัน และ ระดับอัคคีภัย คือ การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติมากมายส่งผลทำให้เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ซึ่งภัยพิบัติเหล่านี้อาจเป็นปัญหาทางตรง หรือทางอ้อมต่อการสูญเสีย เช่น การเกิดวาตภัย อุทกภัย หรือ อัคคีภัย

โดยเฉพาะอัคคีภัยซึ่งเป็นภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดความเสียหายสูงสุดทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต และทรัพย์สิน รวมถึงสภาพจิตใจของผู้ประสบเหตุ และผู้เกี่ยวข้อง และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเป็นอย่างมาก และกรมป้องกันบรรเทาสาธารณภัย กล่าวว่า การจัดการปัญหาภัยพิบัติด้านวิชาการด้านสาธารณภัย ได้วางหลักการบริหารจัดการและการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติไว้เป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) ก่อนเกิดภัย (Prevention and Preparedness) เป็นการดำเนินการเพื่อการป้องกัน และลดผลกระทบจากภัยพิบัติ และเตรียมพร้อมเผชิญเหตุ ได้แก่ การจัดทำแผนเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ การกำหนดพื้นที่เสี่ยงภัย และปรับปรุงให้ตรงกับข้อเท็จจริงตลอดเวลา พร้อมทั้งมีการแจ้งประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทุกคนทราบตามสื่อต่าง ๆ ตามความเหมาะสมการกำหนดพื้นที่ปลอดภัยการแบ่งโซนพื้นที่ในการอพยพการจัดให้มีการฝึกอบรมการเตรียมบุคลากร และเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมตลอดเวลาโดยการฝึกซ้อมแผนร่วมกันในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการให้ความรู้กับคนในชุมชนเรื่องของภัยพิบัติ (2) ขณะเกิดภัย (Response, Rescue, Relief and Mitigation) เป็นการดำเนินงานในสภาวะฉุกเฉินเมื่อทราบว่าจะเกิดภัยพิบัติขึ้นในไม่ช้าซึ่งต้องเป็นการปฏิบัติที่เป็นขั้นตอนชัดเจนต้องมีการแจ้งเตือนสมาชิกทุกคนในชุมชนมีการเตรียมการอพยพ โดยจัดแบ่งประเภทของบุคคลตามลำดับความสำคัญมีการกำหนดจุดนัดหมาย และพื้นที่รองรับการอพยพมีการสำรวจยานพาหนะ น้ำมันเชื้อเพลิง และระบบสื่อสารรวมทั้งแจกจ่ายคู่มือการอพยพให้กับประชาชนการดำเนินการอพยพควรปฏิบัติตามแผนที่วางไว้จัดระเบียบสถานที่อพยพ และการอำนวยความสะดวกปลอดภัยบ้านเรือนประชาชนการอำนวยความสะดวกแก่ผู้อพยพ การปฐมพยาบาล การช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ การแจ้งความเคลื่อนไหวของสถานการณ์เพื่อเตรียมการอพยพกลับ และ (3) หลังเกิดเหตุ (Recovery and Development) มีการจัดตั้งศูนย์บรรเทาทุกข์หมู่บ้าน (Village Relief Center) ดำเนินการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น โดยมีหน่วยปฐมพยาบาล หน่วยค้นหาและกู้ภัย เพื่อสนับสนุนความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางการรับแจ้งความเสียหายทั้งต่อชีวิต และทรัพย์สิน สำรวจความเสียหายต่าง ๆ มีการติดต่อประสานงานระหว่างองค์กรต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพจิตผู้ที่ได้รับผลกระทบให้สามารถกลับมาเป็นปกติโดยเร็ว

2) การศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ความต้องการ และช่องว่างระบบวิศวกรรมการป้องกัน และรับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยโดยรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก กับ ความต้องการต่อระบบวิศวกรรม การป้องกัน และรับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยโดยรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมากซึ่งสอดคล้องกับงาน ประพนธ์ ตั้งมโนเทียนชัย ได้ศึกษาการทดสอบความปลอดภัยจากอัคคีภัย และการจัดการค่าคอมมิชชั่นสำหรับ อาคารขนาดใหญ่พิเศษตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๓ เจ้าของอาคารตามที่ กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวกำหนดให้ผู้ตรวจงานทางวิศวกรรม หรือตรวจสถาปัตยกรรมตามสภาพ อาคารของแมลงที่จำเป็นในการป้องกันอันตรายตลอดจนอุปกรณ์ป้องกัน และปราบปรามอัคคีภัยทั้งหมด ระบบของอาคาร นอกจากนี้การใช้อุปกรณ์เสริมเหล่านั้น และคำสั่งในการซ่อมแซมอุปกรณ์เสริมเหล่านั้นให้ ปลอดภัย หรือ ใช้งานได้ภายในวันที่กำหนด ในปัจจุบันมีอาคารขนาดใหญ่พิเศษจำนวนมากที่สร้างด้วยผู้ใช้ จำนวนมากซึ่งความปลอดภัยในการใช้งานอาคารจึงมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสี่ยงด้านความ ปลอดภัยจากอัคคีภัยที่ส่งผลโดยตรงต่อชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งงานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความ สอดคล้องทางกฎหมายของกฎหมาย และมาตรฐานระหว่างประเทศไทย และระดับสากล โดยค้นหาจาก

ความสัมพันธ์ของกระบวนการ ขั้นตอน และความสำคัญ เพื่อจัดการการตรวจสอบ และทดสอบระบบป้องกัน และปราบปรามอัคคีภัยในอาคาร นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อรับรู้ถึงประสิทธิภาพก่อนหน้าของผู้จัดการสิ่งอำนวยความสะดวก และผู้ตรวจสอบอาคารที่ใช้อยู่ตลอดจนผู้ควบคุมการก่อสร้างระหว่างการส่งมอบอาคาร การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยศึกษาทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ อัคคีภัย กฎหมายมาตรฐานของวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทย และ NFPA (สมาคมป้องกันอัคคีภัยแห่งชาติ) เก็บบันทึกการปฏิบัติงาน และสัมภาษณ์พฤติกรรมการทำงานกับกลุ่มตัวอย่างก่อนวิเคราะห์เพื่อสรุป และชี้แจงสภาพการปฏิบัติงานที่แท้จริงของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างมี 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ผู้จัดการอาคาร ผู้ตรวจสอบอาคาร และผู้ควบคุมการก่อสร้าง คัดเลือกอาคารโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงอาคาร 6 หลังในการวิจัยครั้งนี้เพื่อเป็นการแนะนำเบื้องต้น จากการศึกษาพบว่ารูปแบบบันทึกข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างมีความหลากหลายไม่ครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้การตรวจสอบยังขึ้นอยู่กับความรู้ และความสามารถของผู้จัดการสิ่งอำนวยความสะดวกด้วยตามความเห็นของผู้วิจัยควรมีแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลที่แก้ไขให้ถูกต้อง นอกจากนี้ควรเสนอร่างเอกสารการจัดการ การตรวจสอบ และการทดสอบระบบป้องกัน และปราบปราม อัคคีภัยก่อนการตรวจสอบอาคารของผู้ตรวจอาคารปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้ทราบและนำไปใช้แก้ไขข้อบกพร่องได้ทันที ในกรณีที่มีข้อบกพร่องใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของภาพรวมของระบบป้องกัน และระงับอัคคีภัยควรแก้ไขให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยและใช้งานได้ตลอดอายุการใช้งานของอาคารไม่ใช่แค่การตรวจสอบหนึ่งหน่วยต่อปี

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในประเทศไทย จากประชาชนกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่ง 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านบริบทขององค์กร ด้านระบบการจัดการป้องกัน ด้านอุปกรณ์ป้องกัน และระงับอัคคีภัย ด้านระเบียบ ข้อกำหนด หรือกฎหมาย ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมเบื้องต้น และด้านการจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติโดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดดัง ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้จากการศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทย

จากภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้จากการศึกษาระบบวิศวกรรมการป้องกัน และระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทย แต่ละองค์ความรู้มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านบริบทขององค์กรระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยในสังคมไทย เริ่มต้นจากสถาบันการศึกษาเป็นเริ่มพัฒนา แต่การพัฒนาที่เป็นรูปธรรมรูปแบบมากขึ้นก็คือสังกัดของวิศวกรที่เกี่ยวข้อง เช่น บริษัทผู้ออกแบบ บริษัทผู้ควบคุมงาน บริษัทผู้รับเหมา หรือแม้กระทั่งบุคลากรที่เป็นวิศวกรของผู้ที่เป็นตัวแทนของเจ้าของโครงการเอง

2. ด้านระบบการจัดการป้องกัน จากการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยของสังคมไทย เป็นระบบที่ถูกกำหนดกฎหมาย มาตรฐาน เป็นภาคบังคับมากกว่าที่จะเป็นในเรื่องมาตรฐาน และมาตรการทางกฎหมาย และเทคนิคการปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1. มาตรฐานของสมาคมผู้ตรวจสอบอาคาร 2. การบริหารความเสี่ยงมันจะต้องรู้ระบบทุกระบบ 3. มาตรการทางกฎหมาย 4. เทคนิคกฎหมายบางอย่างมีระบบวิศวกรรมของต่างประเทศมารวมเข้ากัน 5. มิติองค์กรและชุมชน และ 6. กฎหมายเป็นภาคบังคับมาตรฐานเป็นภาคของสมัครใจ

3. ด้านอุปกรณ์ป้องกันและระงับอัคคีภัย เกิดจากกระบวนการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกันและระงับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วมต้องมีส่วนร่วมทั้งหมดที่เกี่ยวกับระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัย คือ ภาครัฐ เอกชน บริษัทห้างร้าน หรือชุมชน ด้วยการการบังคับใช้กฎหมายให้ปฏิบัติได้จริง

4. ด้านระเบียบ ข้อกำหนด หรือกฎหมาย เป็นลักษณะกฎหมาย และมาตรการของระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคองค์กรธุรกิจในประเทศไทย ไม่ได้จากอ้างอิงมาตรฐานจากผู้เชี่ยวชาญระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยอย่างเพียงพอ ออกกฎหมาย และมาตรการภาพแบบกว้าง และไม่มีรายละเอียดอย่างชัดเจนทำให้เกิดเหตุการณ์จริงต้องตีความอีกรอบ

5. ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมเบื้องต้น ในสังคมไทยควรมีการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วมในมิติองค์กร และชุมชนเป็นแบบระดับความร่วมมือเชิงบูรณาการการพัฒนา ระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัย แบบการทำงานของภาคเอกชนขนาดใหญ่อย่างเดียว หมายถึง บทบาทอำนาจอยู่เพียงแค่ภาคเอกชนขนาดใหญ่เท่านั้นในการดำเนินการกระบวนการขับเคลื่อนภารกิจทุกขั้นตอนอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมดูแล และประเมินผลโดยตัวแสดงภาคเอกชนขนาดใหญ่เพียงฝ่ายเดียวทำงานอย่างเป็นเอกเทศในตัวเอง และมีความเป็นอิสระจากมิติอื่น

6. ด้านการจัดการภายใต้สภาวะวิกฤติ สภาพปัญหาอุปสรรคของระบบวิศวกรรมการป้องกันและระงับอัคคีภัยขององค์กรธุรกิจในสังคมไทยนั้นเกิดจากกระบวนการความคิดในสังคมไทย ว่าระบบวิศวกรรม การป้องกัน และระงับอัคคีภัยมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำ มีทั้งความรู้ที่ดี การบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์แต่ไม่มีปฏิบัติอย่างจริงจัง และรูปแบบการพัฒนาระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัยแบบมีส่วนร่วมในสังคมไทยควรเป็นแบบความร่วมมือเชิงบูรณาการจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับระบบวิศวกรรมป้องกัน และระงับอัคคีภัย โดยเน้นประชาสัมพันธ์เข้าใจความร่วมมือการป้องกันการเกิดอัคคีภัย

บรรณานุกรม

- กมลฉัตร กล่อมอิม. (2562). การพัฒนาหลักสูตรสะเต็มศึกษา. เพชรบูรณ์ : กลุ่มมาตรฐานวิชาชีพครู คณะครู ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- กรมป้องกันบรรเทาสาธารณภัย. (2554). คู่มือแนวทางปฏิบัติงานด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน.

- ชัยกฤต ยกพลชนชัย. (2564). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความปลอดภัยในการป้องกันการเกิดเพลิงไหม้ในครัวเรือนบ้านบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารศูนย์อนามัยที่ 9* 15 (38) : 416.
- ทิตนา แคมมณี. (2562). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เนธา ทองธรรมชาติ. (2557). คู่มือในการปฏิบัติงานภาคสนามของงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรณีการเกิดอัคคีภัย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*. 8(17). 45-54.
- ประพนธ์ ตั้งมโนเทียนชัย. (2561). การจัดการงานตรวจและทดสอบระบบดับเพลิงและป้องกันอัคคีภัยอาคารขนาดใหญ่พิเศษ. *สารศาสตร์*. ฉบับที่ 4/2561.
- พิระยุทธ สุขสวัสดิ์ และชมภูษ หุ่นาค. (2564). แนวทางการขับเคลื่อนกลไกประชารัฐในการจัดการอัคคีภัยของจังหวัดนนทบุรี. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 10(2). 31-42.
- ฝ่ายวิชาการสุตรไพศาล. (2556). *ฎีกาควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 ถึงปัจจุบันเรียงมาตรา*. กรุงเทพฯ: สุตรไพศาล.
- มนต์ชัย พินิจจิตรสมุทร. (2553). *Dialogue: สนทนาสนทนากับนักปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : จงเจริญเทพารักษ์การพิมพ์.
- สนอง แก่นแก้ว. (2562). *แบบคำฟ้องคดีอาญา (ฉบับพิเศษ)*. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.
- สุกฤตาณัฏฐ์ รุ่งธนธนา. (2564). มาตรการด้านการป้องกันและระงับอัคคีภัยของพนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิจัยวิชาการ*. 4(2). 135-142.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2538). *หนังสือสำนักงานศาลยุติธรรม ที่ ศย 004/ว 69 (ป)*. ลงวันที่ 30 กันยายน 2558.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2554). *ก้าวต่อไปของ กศน.* กรุงเทพฯ : ชุมพร พรินท์ แอนด์ ดีไซน์.
- อาภรณ์ ภูวพิณพันธุ์. (2558). *การประเมินผลการฝึกอบรมบนพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ : เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
- Carroll, L. (2020). *Curriculum development in nursing education*. Burlington, MA : Jones and Bartlett.
- Dworkin, S. L. (2012). Sample size policy for qualitative studies using in-depth interviews. *Archives of Sexual Behavior*. 41(6). 1319-1320.
- Fusch, P. I., & Ness, L. R. (2015). Are We There Yet? Data Saturation in Qualitative Research. *The Qualitative Report*. 20(9). 1408-1416.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with Data Saturation and variability. *Field Methods*. 18(1). 59-82.

Lashley, Conrad. (2001). **Empowerment HR Strategies for Service Excellence**. Oxford ; Boston :Butterworth – Heinemann.

McKeen, James D.; & Smith, Heather A. (2003). **Making IT Happen : Critical Issues in IT Management**. Ontario: Wiley.

Onwuegbuzie, A. J., & Leech, N. L. (2007). A Call for Qualitative Power Analyses. **Quality and Quantity**, 41. 105-121.

เอกลักษณ์ลวดลายผ้าทออีสานบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด
จังหวัดเชียงราย*

IDENTITY OF ISAN TEXTILE IN BAN WANG PHA AND BAN WANG SILA,
SAN MAKHA SUB-DISTRICT, PA DAET DISTRICT,
CHIANG RAI PROVINCE

ณรงค์ เจนใจ และกรชนก สนิทวงศ์

Narong Jenjai and Kornchanok Sanitwong

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University

Email: narongjenjai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทออีสานบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงรายนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเอกลักษณ์จากลวดลายผ้าไหมที่ปรากฏบนพื้นผ้าไหมมัดหมี่ที่ยังมีการสืบทอดของชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมจำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลาเป็นชุมชนอีสานที่มีการย้ายถิ่นฐานมาอาศัยในพื้นที่จังหวัดเชียงรายในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยที่ทั้งสองชุมชนมีทักษะในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การผลิตเส้นไหม การมัดหมี่ และ การทอผ้าไหมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนเกิดเป็นทักษะ และองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นถ่ายทอดผ่านลวดลายบนผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นลักษณะเด่นของชุมชน โดยสามารถแบ่งเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนได้ 4 กลุ่มลวดลายเอกลักษณ์ ได้แก่ (1) เอกลักษณ์ลวดลายพื้นฐาน และ ลายไทยที่เป็นการประยุกต์จากลายดั้งเดิมที่มีลักษณะอ่อนช้อย และรูปทรงเหลี่ยม (2) เอกลักษณ์ลวดลายธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่แสดงถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติมีลักษณะลวดลายเป็นรูปดอกไม้พื้นบ้านชนิดต่าง (3) เอกลักษณ์ลวดลายประยุกต์เป็นการใช้ลวดลายใหม่ ได้แก่ ลายขอเจ้าฟ้าและลายรูปหัวใจมาประยุกต์เข้ากับลายดั้งเดิมทำให้มีความโดดเด่นและทันสมัย และ(4) เอกลักษณ์ลวดลายสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคลเป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่มีความเชื่อและความผูกพันกับสายน้ำ โดยเฉพาะเรื่องของพญานาค และสัตว์วิเศษ

คำสำคัญ: ผ้าไหมมัดหมี่; เอกลักษณ์; ชุมชนอีสาน; ลวดลายผ้าทอ

* Received August 24, 2022; Revised August 25, 2022; Accepted November 19, 2022

ABSTRACT

This participatory action research aimed to study the identity and meaning of the patterns appearing on the Mudmee silk that was inherited within Ban Wang Pha and Ban Wang Sila community, San Makha Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province. The informants were 20 members of the silk weaving group. The research tools involved in-depth interviews, observation, and focus groups. All collected data were analyzed and classified into a category for content analysis.

The results showed that Ban Wang Pha and Ban Wang Sila communities are people from the Isan region who have migrated to live in Chiang Rai since World War II.

Both communities had the skills in silk farming, silk production, Mudmee, and silk weaving which were inherited from their ancestors that originated the skills and unique local wisdom, which finally became the identity narrated via the Mudmee silk patterns. The identity could be classified into four qualities. First, the identity of the basic and Thai pattern, which was applied from the traditional delicate pattern in a square shape. Second, the identity of nature and way of life pattern presenting the lifestyle that was related to nature in a local flower pattern. Third, the identity of the new applied pattern, i.e. the Princess Hook and heart patterns that were applied to the traditional pattern to make it more modern and outstanding. Last, the identity of beautiful and auspicious animals pattern reflected Isan people's way of life that had the belief and connection with water, particularly the belief in Naga and magical animals.

Keywords; Mudmee silk; Identity; Isan community; Textile pattern

บทนำ

ชาวอีสานเป็นกลุ่มคนที่นิยมทอผ้าเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผ้าทอในภาคอีสานมีมนต์เสน่ห์ของลวดลายผ้ากับความคิดในการสร้างลวดลายในการผูกมัดของผู้ถักทอผ้าที่สำคัญ ได้แก่ ผ้าทอมือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าซิ่น ซึ่งส่วนใหญ่หลังจากการทำนามีเวลาว่างจึงหันมานิยมทอผ้าไว้สวมใส่ หรือจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ความสวยงามของผ้าในแต่ละชุมชนมีที่มาและลวดลายไม่เหมือนกันลวดลายที่ปรากฏบางพื้นมีแค่ขึ้นเดียวลวดลายเดียวเท่านั้น การที่ในภาคอีสานมีกลุ่มผู้คนอาศัยอยู่หลายกลุ่มวัฒนธรรมการผลิตผ้าพื้นเมืองจึงมีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัฒนธรรม เช่น กลุ่มอีสานเหนือและอีสานกลาง ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตจากฝ้ายและไหม อาทิ ผ้ามัดหมี่ ผ้าซิด และผ้าแพรวา ส่วนกลุ่มอีสานใต้จะเป็นกลุ่มคนที่มีการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์โดยเฉพาะของตนเอง ซึ่งมีสีสันทันที่แตกต่างไปจากกลุ่มแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนอีสานที่มีการย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่ของตำบลสันมะค่าที่มีการย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่มีจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวังผา บ้านวังน้อย บ้านวังออน และบ้านวังศิลา สาเหตุการอพยพเนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวภาคอีสานมีความแห้งแล้งจึงต้องหาดินแดนใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าเดิม และมีพื้นที่เป็นที่ราบ มีแม่น้ำไหลผ่าน ชาวอีสานที่อพยพเข้ามาช่วงแรก ได้แก่ชาวอีสานที่มาจากจังหวัดสุรินทร์ หลังจากนั้นจึงตามมาด้วยชาวอีสานจังหวัดศรีสะเกษ บุรีรัมย์ นครราชสีมา อุตรดิตถ์ และอีกหลายจังหวัด โดยชาวอีสานดังกล่าวได้ค่อย ๆ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยที่หมู่บ้านทั้ง 4 เป็นหมู่บ้านที่ประชากรเป็นชาวอีสานทั้งหมดจากการย้ายถิ่นฐานของคนในรุ่นก่อนนี้เองที่ได้นำเอาภูมิปัญญาด้านการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทำการผลิตผ้าไหมใช้เองในชุมชน โดยเฉพาะไหมมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจากการเกิดวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนอีสานเป็นการแสดงออกในเอกลักษณ์ของชุมชนที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์นอกจากจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว และยังใช้เพื่อประโยชน์ด้านอื่นอีก เช่น ใช้ในพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรมลงเสาเอก พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมเช่นบรรพบุรุษ

ตำบลสันมะค่าชาวบ้านยังคงใช้วิถีชีวิตแบบชาวอีสานโดยเฉพาะการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และการทอผ้าไหม ผู้มีชื่อเสียงคนแรกที่เป็นผู้นำด้านการทอผ้า คือ แม่ใหญ่คำตา โคตรภูงา ซึ่งเป็นผู้นำชาวบ้านในการทอผ้าไหมสำหรับใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เริ่มต้นจากการทอผ้าถุง ผ้าขาวม้า และโสร่ง การทอผ้าฝ้ายที่ไม่มีลวดลาย และใช้วัตถุดิบธรรมชาติเป็นส่วนประกอบในการผลิตผ้าไหมที่กลุ่มบ้านวังศิลาผลิต คือ ผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งเป็นที่ได้รับความนิยมจากบุคคลทั่วไปอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมทอมือ ที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมีความประณีตในการผลิตผ้าไหมซึ่งเกิดจากความตั้งใจของผู้ผลิตจนทำให้ได้ผืนผ้าโดยมีลวดลายที่สวยงามถือว่าเป็นผ้าไหมที่มีคุณภาพซึ่งใช้ไหมแท้ในการทอทั้งเส้นพุ่ง และเส้นยืนเป็นผ้าไหมที่มีคุณค่าสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ซื้อเป็นเวลายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมส่งผลต่อการคงอยู่ของการทอผ้าในตำบลสันมะค่าทำให้ปัจจุบันคงเหลือกลุ่มทอผ้าไหมในตำบลเพียง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวังผา และบ้านวังศิลา จากการให้ข้อมูลของนางอำไพ จินโน ประธานกลุ่มทอผ้าทำให้ทราบข้อมูลว่าจำนวนกลุ่มทอผ้าลดจำนวนลง บางกลุ่มไม่ผลิตผ้าทอมืออีสานแล้วแต่ยังคงปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อเอาตัวไหมไปเป็นอาหารกลุ่มที่เป็นแกนหลักในการทอผ้าไหมอีสานของบ้านวังศิลาและบ้านวังผา เหลือสมาชิกกลุ่มเพียง 40 คนที่ยังมีการทอผ้าไหมโดยแปลงเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด

จึงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ แต่ในการลดลงของจำนวนหมู่บ้าน และสมาชิกทอผ้าในชุมชนก็ยังเหลือโอกาสให้กับชุมชนอยู่ประการหนึ่งกล่าวคือการที่ทั้ง 2 ชุมชนยังคงมีการสืบต่อการทอผ้าไหมไว้ใช้เองในครัวเรือนรวมถึงการจำหน่ายสร้างรายได้หลังจากการทำงานที่เป็นอาชีพหลักของชุมชน และยังคงการรักษาวิธีการทอผ้าไหม และเอกลักษณ์ลวดลายผ้าไหมของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น ทั้งในด้านการผลิตเส้นไหม ลายมัดหมี่ และการทอ

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเอกลักษณ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ที่เป็นเอกลักษณ์การทอผ้าไหมมัดหมี่ที่ปัจจุบันยังคงมีการรักษาอยู่ในชุมชน รวมถึงเป็นการเผยแพร่และให้ความรู้ในด้านเอกลักษณ์ผ้าทอชุมชนที่จะส่งผลถึงการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ลวดลายที่ปรากฏบนพื้นผ้าไหมมัดหมี่ที่ยังมีการสืบทอดของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำเหน็จ จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการในเรื่องศึกษาลวดลายผ้าไหมมัดหมี่เป็นเอกลักษณ์ และการสื่อความหมายของลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมที่ช่างทอผ้าไหมได้สร้างขึ้น

ขอบเขตด้านพื้นที่ โดยพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาคือ บ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำเหน็จ จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านวังผา และสมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านวังศิลา จำนวน 20 คน โดยเป็นชาวอีสานทั้งหมด

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ผ้าทออีสานบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำเหน็จ จังหวัดเชียงราย โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นทำการศึกษาในประเด็นด้านเอกลักษณ์ที่ปรากฏในลวดลายผ้าไหมทอมืออีสานที่ปรากฏในผืนผ้าทอของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำเหน็จ จังหวัดเชียงราย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และกึ่งโครงสร้าง สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มทอผ้าไหม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงโดยกำหนดหัวข้อในการเข้าไปสัมภาษณ์ในพื้นที่ มีทั้งคำถามแบบปลายเปิด และคำถามแบบปลายปิดเพื่อให้ข้อมูลที่เป็นจริงซึ่งวิธีการสัมภาษณ์จะไม่เร่งรีบแต่ปล่อยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์คิดเรื่องราวของตัวเองให้ถูกต้องโดยการสัมภาษณ์มีการกำหนดหัวข้อไว้ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกกลุ่มทอผ้าเกี่ยวกับการทอผ้าไหม

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำและสมาชิกกลุ่มทอผ้าโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นสัมภาษณ์ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลประวัติการทอผ้า ข้อมูลความรู้ความสามารถในการทอผ้าของสมาชิก ข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคการทอผ้าลวดลาย และความหมายเอกลักษณ์ของผ้าทอโดยเฉพาะลายมัดหมี่ของกลุ่มในชุมชน

3. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการบันทึกการศึกษาเรียนรู้การทอผ้าร่วมกับสมาชิกกลุ่มทอผ้า ซึ่งประกอบด้วย การสังเกตการณ์การเก็บลายผ้า การออกแบบลวดลาย โดยผู้วิจัยได้เรียนรู้ร่วมกับสมาชิกตลอดเวลา และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเป็นแบบสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนที่ได้ร่วมเรียนรู้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทอผ้า ตลอดจนบ้านพักอาศัย การทำไร่นาหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม เป็นต้น

4. การสนทนากลุ่ม เป็นแบบบันทึกการสนทนากลุ่มการพูดคุยระหว่างนักวิจัย และสมาชิกกลุ่มทอผ้าเกี่ยวกับเรื่องการทอผ้าของสมาชิกแต่ละคน กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กลุ่มตั้งขึ้น วิธีการทอผ้าของสมาชิก การผลิตผ้าไหม การเลี้ยงไหม การสาวไหม เป็นต้น ปัญหาอุปสรรค และความต้องการของสมาชิกในการพัฒนาการทอผ้าไหมตลอดจนการจัดจำหน่ายทั้งในชุมชน และนอกชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดพื้นที่การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มสตรีทอผ้าตำบล สันมะค่า อำเภอบำเหน็จ จังหวัดเชียงราย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีประชากรที่มีกิจกรรมหลักผลิตผ้าไหมทอมือเป็นงานหัตถกรรมที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่ทั้งด้านรูปแบบลวดลาย ความหมายของลวดลาย วิธีการผลิต และผลิตภัณฑ์

2. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม วัฒนธรรม พัฒนาการ และสภาพทั่วไปของชุมชน กระบวนการทอผ้า และวิธีการผลิตผ้าไหมทอมือของกลุ่มสตรีทอผ้าตำบลสันมะค่า อำเภอบำเหน็จ จังหวัดเชียงราย เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการทำวิจัย

3. การศึกษาเอกสารทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎีและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งวิทยานิพนธ์

4. ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เพื่อให้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมา รูปแบบ และวิธีการทอผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตลอดจนการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาต่อยอดการทอผ้าไหมซึ่งผู้วิจัยจึงได้กำหนดการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสตรีทอผ้าไหมในตำบล สันมะค่า จำนวน 2 กลุ่ม รวมจำนวน 20 คน

5. การสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล และการรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้ โดยการพูดคุยระหว่างนักวิจัย และสมาชิกกลุ่มทอผ้าเกี่ยวกับเรื่องการทอผ้าของสมาชิกแต่ละคน กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กลุ่มตั้งขึ้น วิธีการทอผ้าของสมาชิก การผลิตผ้าไหม การเลี้ยงไหม การสาวไหม เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการการตรวจสอบข้อมูลจะทำทุกครั้งเมื่อมีการเก็บข้อมูลว่าเก็บในประเด็นใด ต่อวัตถุประสงค์ข้อไหน ใช้อธิบายปรากฏการณ์อะไร ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา ถ้ายังเห็นไม่สมบูรณ์ หรือไม่ถูกต้องจะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่าจะได้รับทุกประเด็นโดยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าโดยการนำข้อมูลที่เป็นคำตอบจากคำถามประเด็นเดียวกันโดยถามจากตัวบุคคลต่างสถานที่และต่างเวลาไปตรวจสอบข้อมูลกับแหล่งข้อมูลที่สาม จนข้อมูลสามารถเชื่อถือได้ และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นำมาเปรียบเทียบหาเหตุผลทุกครั้งเพื่อสามารถสรุปแล้วตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบแล้วแยกเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหา วัตถุประสงค์ แล้วนำมาเสนอโดยใช้วิธีการบรรยายเชิงคุณภาพ โดยใช้ทฤษฎีแนวคิดและข้อมูลที่ได้รับมาทั้งหมดมาใช้เป็นกรอบในการอธิบาย การสรุปเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ผ้าทออีสานบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นการศึกษาในประเด็นด้านเอกลักษณ์ที่ปรากฏในลวดลายผ้าไหมทอมืออีสานที่ปรากฏในผืนผ้าทอของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังศิลาและบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย โดยมีผลการวิจัยดังนี้

บริบทการทอผ้าไหมในชุมชน

ตำบลสันมะค่าเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย ที่มีการอพยพเข้ามาพร้อม ๆ กับชาวล้านนาที่มาจากอำเภอพวน จังหวัดเชียงราย แต่จะแยกกันอยู่กลุ่มละหมู่บ้านไม่ปะปนกัน การทอผ้าของชาวอีสานของที่ 2 หมู่บ้านดังกล่าว ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษถือว่าการทอผ้าไหมเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของชุมชน โดยมีการปลูกฝักรุ่นต่อรุ่นไม่ขาดสาย การทอผ้าไหมในชุมชนเริ่มปรากฏขึ้นใน พ.ศ. 2528 โดยเริ่มจากการปลูกหม่อนไหมเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นไหมเองรวมถึงการผลิตก็ทอผ้า และอุปกรณ์ทอผ้าเอง โดยเริ่มแรกจากการทอผ้าเริ่มจากการทอผ้าถุง ผ้าขาวม้า และโสร่ง การทอผ้าในขณะนั้นผ้าฝืนเป็นผ้าแบบไม่มีลวดลาย และ ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติเป็นส่วนประกอบในการผลิต เช่น ใช้เปลือกผลไม้ และ ผักโขมในการฟอกสีเส้นไหมใช้มะเกลือย้อมสีดำ ครั่งย้อมสีแดง ต้นเขย้อมสีเหลืองเข้ม แก่นในต้นขนุนย้อมสีเหลืองอ่อน หลังจากนั้นก็คิดลวดลายผ้าหลายลวดลายเพื่อเพิ่มความสวยงามให้แก่ผ้า

1. การผลิตเส้นไหม

ชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา เป็นชุมชนที่มีทักษะในการผลิตเส้นไหมตั้งแต่กระบวนการเลี้ยงไหม และการสาวไหม กระบวนการผลิตเส้นไหมเริ่มจากที่ได้รังไหมแล้วจะทำการเก็บรังไหมออกมาต่อจากนั้นคัดเลือกรังไหมโดยปอกเอาที่หุ้มเปลือกนอกรังไหมออก จากนั้นนำรังไหมที่ได้ทำการคัดเป็นที่เรียบร้อยแล้วไปทำการสาวไหมโดยการนำรังไหมเข้าไปในหม้อต้มประมาณ 100 รัง โดยเป็นการต้มน้ำให้มีความร้อนประมาณ 70 - 80 องศาเซลเซียส เพราะถ้าใช้น้ำร้อนเกินไปจะทำให้เส้นไหมที่ทำการสาวออกมาไม่

สวยงาม จากนั้นนำเส้นไหมทั้งหมดจากรังผ่านไม้คี่ผ่านรูเดียวกันขึ้นไป ผ่านรอกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพวงสาวไหม จากนั้นทำการสาวไหม ในขณะที่ทำการสาวไหมเพื่อให้เส้นไหมมีความเหมาะสม และพร้อมที่จะนำไปดำเนินการในขั้นตอนของการฟอก และการย้อมจะต้องมีการตรวจสอบเส้นไหมไปพร้อมกับการสาวไหมว่ามีสิ่งแปลกปลอมอยู่ในเส้นไหมที่สาว หรือไม่หากพบว่ามีสิ่งแปลกปลอมจะต้องรีบนำสิ่งแปลกปลอมนั้นออกทันที โดยใช้มีด หรือใช้ปลายข้อดักแกงเพื่อเอาสิ่งแปลกปลอมออก ซึ่งในกระบวนการนี้จะทำตอนที่เส้นไหมยังไม่แห้งเพราะหากเส้นไหมแห้งแล้วจะเอาออกได้ยาก เพราะเส้นไหมจะมีกาวจากตัวไหม เมื่อแห้งจะแข็งและเกาะสิ่งแปลกปลอมยากที่จะเอาออก เมื่อเส้นไหมผ่านพวงสาวจะใช้เทคนิคการตีเกลียวไหมที่สาวขึ้นมาจับบิดเกลียวกัน 5-7 เกลียวเพื่อให้เส้นไหมจับกันเป็นเส้นและเกิดความเหนียว

เส้นไหมที่กลุ่มทอผ้าบ้านวังผา และบ้านวังศิลาผลิตออกมาสามารถแบ่งชนิดของเส้นไหมที่ผลิตได้มี 3 ลักษณะดังนี้ 1) ไหมหนึ่งหรือไหมน้อย คือเส้นไหมที่ได้จากการที่สาวไหมขึ้นนอกออกไว้นานแล้ว แยกรังไหมออกเพื่อนำมาต้มสาวเป็นครั้งที่ 2 จะได้เส้นเล็ก ละเอียด มีขนาดสม่ำเสมอ ไม่มีปมปมเป็นไหมที่สวยงามและมีคุณภาพดี นิยมใช้ทำเป็นเส้นยืน 2) ไหมสองหรือไหมกลาง คือเส้นไหมที่สาวเอาไหมขึ้นนอกออกแล้ว เทนที่จะแยกให้อยู่คนละพวงสาวไปเรื่อย ๆ พอรังไหมใกล้หมดก็เติมรังไหมเข้าไปอีก แล้วสาวไปเรื่อย ๆ ซึ่งจะได้เส้นไหมขนาดโต อาจมีปมปมบ้าง นิยมใช้เป็นเส้นพุ่งในการทอ และ 3) ไหมสามหรือไหมใหญ่ คือเส้นไหมที่สาวออกมาจากรังไหมครั้งแรกเป็นการเอาเฉพาะเปลือก และพักยกรังไหมเอาไว้เส้นไหมจะแข็งเส้นใหญ่และหยาบ ถ้านำไปทอจะได้ผ้าชนิดหนา

ต้มรังไหม

การสาวไหม

เส้นไหมที่ได้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการสาวไหม (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

2. การฟอกเส้นไหม

เมื่อทำการสาวไหมและแต่งเส้นไหมเรียบร้อยแล้วเส้นไหมที่จะได้จะมีสีเหลือง หรือสีขาวตามแต่ชนิด และพันธุ์ของไหมที่เลี้ยง วิธีการต่อจากนี้คือการฟอกไหม เพราะไหมที่ได้จะมีลักษณะลื่นเป็นกาว และจะแข็งเมื่อเส้นไหมเย็นตัวลงซึ่งไม่สามารถนำไปย้อมสี และทอได้ ดังนั้นเพื่อให้เส้นไหมที่ได้พร้อมในการ

ย้อมสีและสามารถนำไปทอขึ้นเครื่องได้จึงต้องทำการฟอกเส้นไหมเพื่อให้ขาว และสีที่ติดมากับเส้นไหมให้ออกก่อนจึงจะนำไปดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้ ซึ่งเมื่อทำการฟอกเส้นไหมแล้วจะทำให้เส้นไหมมีความอ่อนนุ่มและมีสีขาวที่พร้อมสำหรับการมัดหมี่ ย้อมสี และนำไปสู่ขั้นตอนของการทอ ซึ่งการฟอกไหมของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลาในอดีตมีการใช้การฟอกแบบธรรมชาติให้วัสดุในการฟอกที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้ในการฟอกเส้นไหมโดยใช้สารเคมีในทุกขั้นตอนเนื่องจากว่าช่วยประหยัดเวลา และขั้นตอนไม่ยุ่งยาก โดยสามารถอธิบายขั้นตอนการทอแบบธรรมชาติ และแบบสารเคมี ได้ดังนี้

1. การฟอกเส้นไหมแบบธรรมชาติ ชุมชนบ้านวังผา และชุมชนบ้านวังศิลา เป็นชุมชนอีสานที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการฟอกเส้นไหมมาจากบรรพบุรุษ มีการสืบทอดต่อกันมาโดยวิธีการฟอกไหมแบบธรรมชาติในชุมชนให้พืชที่ขึ้นอยู่ในท้องถิ่นในการฟอก ได้แก่ ต้นกล้วยแห้ง หน้าดูงู เปื๋อดต้นนุ่น และต้นผักขม เป็นต้น โดยทำพืชที่ได้กล่าวมา ชนิดใดก็ได้มา 1 ชนิด จากนั้นทำให้แห้ง และนำมาเผาไฟให้เหลือแต่ขี้เถ้า จากนั้นนำขี้เถ้าที่เผาแล้วมาแช่น้ำให้ตกตะกอน และนำน้ำต่างสีใส่ที่อยู่ส่วนบนของตะกอนไปแช่เส้นไหม และต้มไฟให้ร้อนแล้วทิ้งไว้จนเส้นไหมไม่มีความลื่น และสีที่ติดมาหลุดออกทั้งหมด จากนั้นนำมาล้างน้ำออกหลาย ๆ รอบจนเส้นไหมสะอาด จากนั้นนำไปตากเพื่อรอดำเนินการในขั้นตอนต่อไปซึ่งการฟอกเส้นไหมโดยวิธีธรรมชาตินี้จะใช้เวลา 1-2 วัน

2. การฟอกเส้นไหมแบบใช้สารเคมี ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มทอผ้าของชุมชนบ้านวังศิลา และบ้านวังผา ได้ใช้การฟอกเส้นไหมโดยใช้สารเคมีทั้งหมดเนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็วประหยัดเวลา และได้ผลดีกว่าการฟอกแบบธรรมชาติ การฟอกเส้นไหมแบบสารเคมี เริ่มจากการต้มน้ำให้เดือด จากนั้นนำต่างฟอกขาวลงไปแช่น้ำในอัตราส่วนไหม 1 ชีดต่อต่าง 1 ซอง ร่วมกับการใส่สารสบู และผงมันลงไป จากนั้นต้มน้ำให้เดือด และนำไหมที่เตรียมไว้ลงไปต้มประมาณ 2 ชั่วโมง หรือรอจนกว่าขาวในเส้นไหมจะหลุดออกหมด และสีที่ติดเส้นไหมจะหลุดออกจนกลายเป็นสีขาวนวล จากนั้นนำเส้นไหมไปล้างน้ำหลาย ๆ รอบจนเส้นไหมสะอาด จากนั้นตากในที่ร่มให้แห้ง และนำไปเข้าสู่กระบวนการต่อไป

เส้นไหมสำหรับการฟอกย้อม

เส้นไหมที่ทำการฟอกย้อมแล้ว

ภาพที่ 2 เส้นไหมก่อน และหลังการฟอก (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

3. ความหมายและลวดลายบนผืนผ้า

การศึกษาถึงลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ที่ปรากฏในชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านแดด จังหวัดเชียงราย ทั้งที่มีอยู่แต่เดิมและที่มีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนลวดลายขึ้นใหม่เพื่อให้เกิดลายใหม่ และเป็นไปตามความต้องการของท้องตลาด รวมถึงการคิดลวดลายใหม่ตามคำสั่งซื้อของลูกค้าจากการศึกษาทำให้ทราบว่า ลวดลายของชุมชนแห่งนี้เป็นไปตามแนวคิด และข้อสรุปของนักวิชาการหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ ที่เป็นภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยพบว่าลวดลายต่างๆ ที่ปรากฏในชุมชนเกิดจากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษ และมีการถ่ายทอดให้กับลูกหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งลักษณะลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ในชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ลวดลายที่เกิดจากพื้นฐานลายไทย เป็นลวดลายที่มีการนำเอาลายไทยที่เป็นลายมาตรฐานมาใช้ในการออกแบบลวดลายในการมัดหมี่ ส่วนใหญ่ลวดลายที่ใช้จะเป็นลวดลายที่มีความอ่อนช้อย และมีความประณีต ในอดีตการใช้ลายไทยในการมัดหมี่ของชุมชนมักจะเป็นลวดลายที่เกี่ยวกับมีพื้นฐานมาจากความเชื่อในเรื่องราวของพระพุทธศาสนาสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปทรงเรขาคณิต เช่น ปราสาท สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม แปดเหลี่ยม ลายก้านแย่ง และลายโคม เป็นต้น โดยลวดลายเหล่านี้เกิดผลงานทางด้านการออกแบบสร้างสรรค์ของคนในชุมชน

2. ลวดลายที่เกิดจากธรรมชาติ จากที่กล่าวมาข้างต้นว่าสังคมอีสานมีความผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชนอีสานที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติเช่นเดียวกันกับชนกลุ่มอื่นๆ ที่ต้องอาศัยธรรมชาติในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงชีพ และการอยู่อาศัย ดังนั้นในการผลิตลวดลายของชาวอีสานในชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา จึงมีความผูกพันกับธรรมชาติที่สะท้อนผ่านลวดลายมัดหมี่ที่ชุมชนได้มีการสืบทอดกันมาโดยลายมัดหมี่ในชุมชนจะมีลักษณะของดอกไม้ และต้นไม้ เช่น ลายดอกแก้ว ลายลักเล่ ลายดอกรัก ลายดอกพิกุล และลายดอกขบา เป็นต้น

3. ลวดลายที่เกิดขึ้นจากสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคล ชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลาเป็นชุมชนที่มีเชื้อสายจากชาวอีสานที่ย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ถึงแม้เวลาในการย้ายถิ่นฐานนั้นจะล่วงเลยมาเป็นระยะเวลานานแล้วก็ตาม แต่ระบบคิดและความเชื่อของคนในชุมชนยังมีความเชื่อ และผูกพันอยู่กับความเชื่อเรื่องพญานาคที่เป็นความเชื่อของกลุ่มคนที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงที่มีความเชื่อ และศรัทธาต่อพญานาค เชื่อว่าเป็นสัตว์วิเศษ จึงสะท้อนให้เห็นถึงลวดลายมัดหมี่ในชุมชนที่มีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่เป็นรูปจากสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคลบนผืนผ้า เช่น ลายนาคน้อยและลายนาคใหญ่นอกจากนั้นในชุมชนยังมีการทำลายสัตว์อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากพญานาคอีก ได้แก่ ลายนก ลายหงส์ ลายปลา และลายผีเสื้อ เป็นต้น

4. ลายมัดหมี่ที่เกิดจากการประยุกต์ เนื่องจากในชุมชนมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมผ่านตัวแทนในชุมชน และผ้ากลุ่มวิสาหกิจในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันตลาดผู้บริโภคสินค้าผ้าไหมมีความต้องการผ้าไหมที่มีลวดลายที่แปลกใหม่ ทันสมัยเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในชุมชนจึงมีการพัฒนาลวดลายที่มีการประยุกต์ลวดลายเดิมที่มีอยู่มาประยุกต์ให้เกิดลวดลายใหม่ ที่เป็นที่ต้องการของตลาด

และมีความทันสมัยสามารถใส่ได้ทุกช่วงวัย โดยลายประยุกต์ในชุมชน เช่น ลายตัวเอส หรือลายขอเจ้าฟ้า ลายโซ่เล็ก ลายหัวใจ เป็นต้น

ภาพที่ 3 ลวดลายมัดหมี่ที่ปรากฏบนผืนผ้าไหม (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากลวดลายผ้าที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมมัดหมี่ ที่ยังมีการสืบทอดของชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสนมะคำ อำเภอบำบัด จังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

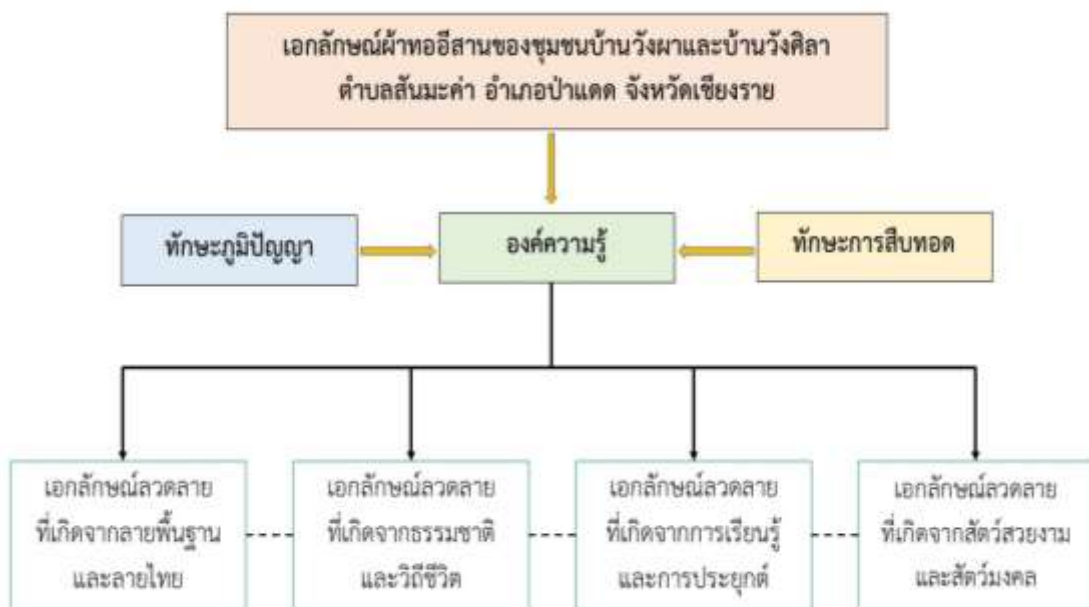
การคงอยู่ของภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนทำให้ทราบถึงแม้ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตไปอย่างมากก็ตาม แต่คนในชุมชนยังคงมีการสืบทอดองค์ความรู้การเลี้ยงไหม การผลิตเส้นไหม การทอผ้า และลวดลายผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สะท้อนถึงหลักการดำเนินชีวิตที่อยู่กับธรรมชาตินำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัวมาประยุกต์ใช้ผ่านระบบคิดจนถ่ายทอดออกมาเป็นลวดลายเอกลักษณ์ผ้าทอของชุมชน อย่างไรก็ตามชุมชนเป้าหมายยังคงมีข้อจำกัดในด้านการออกแบบ การจดจำลวดลายผ้า รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลลวดลายผ้าดั้งเดิมของชุมชนซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและสนับสนุน สอดคล้องกับการศึกษาของ สมบัติ ประจัญสานต์ ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การออกแบบเป็นหนึ่งในหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ และนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ให้มีความสัมพันธ์กันผ่านกระบวนการเรียนรู้แต่การทอผ้าเป็นเหมือนการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาช่างที่มีความชำนาญในการผลิตผ้ามัดหมี่ทอมือ ยังขาดองค์ความรู้ด้านการออกแบบลวดลายอย่างเป็นระบบ การพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างหลักสูตรเพื่อผลิตนักออกแบบผ่านการเรียนรู้ขั้นตอนการออกแบบลายมัดหมี่อย่างง่าย สามารถปฏิบัติได้จริงในเวลาจำกัด โดยอาศัยแม่ลายจากผืนผ้ามัดหมี่เป็นแม่ลายต้นแบบ ดังจะเห็นได้จากที่ชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลาที่มีการพัฒนาลวดลายผ้าทอของตนเองให้มีความทันสมัย และให้เกิดลวดลายที่สวยงามโดยประยุกต์ใช้ลวดลายมัดหมี่ที่มีการสืบทอดมาประยุกต์ผสมผสานเข้ากับการออกแบบสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

อย่างไรก็ตามชุมชนแห่งนี้ก็ยังประสบปัญหาเรื่องการขาดคนสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหม เช่นเดียวกับหลาย ๆ ชุมชนเช่นกัน โดยพบว่าปัจจุบันผู้ที่ยังคงทอผ้าในชุมชนล้วนแต่เป็นผู้สูงอายุเกือบทั้งหมด ซึ่งมีผลจากการที่คนหนุ่มสาวไม่ให้ความสนใจในการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาเนื่องจากการทอผ้าไหมเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก และมีขั้นตอนที่ละเอียดอ่อน ผนวกกับคนหนุ่มสาวต่างเข้าสู่ตลาดแรงงานมีการไปทำงานในต่างถิ่น เหลือเพียงผู้สูงอายุที่ยังคงมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้าไหมไว้ใช้และจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ หทัยรัตน์ บุญยรัตพันธุ์ เงินทอง ที่ได้ศึกษาถึงปัญหาของกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้สรุปประเด็นของปัญหาไว้อย่างน่าสนใจว่าชาวบ้านในตำบลศรีบุญเรืองได้เปลี่ยนแปลงความคิด และมุ่งแต่จะเพิ่มความสะดวกโดยหันมาใช้ไหมที่ได้จากโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าที่จะมาเลี้ยงไหมเอง สมาชิกกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธวดี พยัมประโคน ที่ได้กล่าวถึงสถานการณ์ของการทอผ้าว่า ปัจจุบันยังหาผู้สืบทอดขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ไม่ได้ ลูกหลานของสมาชิกเหล่านี้ ต่างหันไปทำงานในต่างจังหวัด เนื่องจากมีความคิดว่าการทอผ้าไหมอยู่กับบ้านเป็นอาชีพที่ล่าสมัย มีรายได้น้อย ไม่เพียงพอจกับรายจ่ายที่ต้องใช้ในแต่ละเดือน อีกทั้งคนในชุมชนทอผ้าส่วนใหญ่สนับสนุนบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อประกอบอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้แน่นอน และรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อบุตรหลานทำงานในเมืองใหญ่

องค์ความรู้การวิจัย

การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเอกลักษณ์ผ้าทออีสานของชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 4 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเอกลักษณ์ผ้าทออีสาน (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

จากภาพแสดงถึงเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา โดยสามารถอธิบายถึงเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากลายพื้นฐานและลายไทย 2) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากธรรมชาติ และวิถีชีวิต 3) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากการเรียนรู้และการประยุกต์ และ 4) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคล โดยลวดลายเอกลักษณ์ทั้ง 4 ด้านนี้เกิดจากการเรียนรู้ การถ่ายทอด และทักษะการทอผ้า รวมถึงทักษะด้านภูมิปัญญาในการเลียงไหม การสาวไหม การฟอกไหม การย้อม การมัดหมี่ และการทอ ซึ่งทำให้เกิดองค์ความรู้ในการผลิตลวดลายเอกลักษณ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอจากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าในชุมชนมีทักษะ และภูมิปัญญาด้านการทอผ้า มีการบริหารจัดการในกลุ่มที่เข้มแข็งมีการผลิตปัจจัยในการผลิตเอง และมีกระบวนการผลิตผ้าไหมที่เป็นการทำในครัวเรือน แต่สถานการณ์ปัจจุบันพบว่ามีความสนใจของสมาชิกของกลุ่มทอผ้าทั้ง 2 หมู่บ้านกำลังจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยที่สำคัญเกิดจากความชราภาพของสมาชิก และการขาดความสนใจที่จะสืบทอดของกลุ่มเยาวชน ดังนั้นจึงควรมีการอบรมส่งเสริม และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ภูมิปัญญานี้ไว้ก่อนที่จะสูญหายไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. เพื่อให้เกิดความยั่งยืนขององค์ความรู้ และภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของชุมชน การวิจัยครั้งต่อไปควรเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของสามวัยในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยให้มากขึ้นเพื่อให้ครอบคลุมในทุกมิติของการอนุรักษ์ และขับเคลื่อนองค์ความรู้ และภูมิปัญญา
2. การวิจัยในครั้งต่อไปควรจัดให้มีการเรียนรู้ทักษะด้านเทคโนโลยีใหม่มากขึ้นเพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปพัฒนา ฝึกฝน และต่อยอดทักษะด้านการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการออกแบบลวดลายที่สามารถรักษาของเก่า และพัฒนาของใหม่ไปในขณะเดียวกัน

บรรณานุกรม

- ประทับใจ สึกขา. (2552). **ผ้าทอพื้นเมืองอีสานใต้**. อุบลราชธานี: ศิริธรรม ออฟเซ็ท.
- เมธวดี พยัฆประโคน. (2558). **โครงการภูมิปัญญาการออกแบบลายมัดหมี่โบราณ จังหวัดสุรินทร์**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน. ทูลสนับสนุนงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สมบัติ ประจัญสานต์. (2564). **การศึกษาการพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชน**. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 9(1),
- สำนักงานเทศบาลตำบลสันมะค่า. (2561). **ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลสันมะค่า**.
- หทัยรัตน์ บุญยรัตพันธุ์ เงินทอง. (2558). **ปัญหาของกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น**. วารสารการบริหารท้องถิ่น. 9(1), 100-117
- อัจฉรา ภาณุรัตน์. (2548). **วิธีการให้การศึกษาเพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมผ้าทอมืออีสานใต้**. กรุงเทพมหานคร. กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อำไพ จินโน. สัมภาษณ์ วันที่ 10 มีนาคม 2565.

การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย*

GOOD MANAGEMENT OF LOCAL ADMINISTRATIVE
ORGANIZATIONS IN THAILAND

เกียรติยศ ระวะนาวิก และศุภชัย ยาวะประภาส

Kiattiyos Ravanavik and Supachai Yavaprabhas

สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยรังสิต

Institute of Public Administration and Public Policy, Rangsit University

Email: publicad.rsu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ปี พ.ศ.2559 2) เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) เพื่อพัฒนาแนวทางสู่การเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยใช้แนวคิด 7s ของ McKinsey เป็นกรอบในการศึกษา วิธีการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 1) การศึกษาจากข้อมูลเอกสาร และ 2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน

ผลจากการศึกษา พบว่า แนวทางสู่การเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ผู้นำต้องมีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ รู้จักวางตัวหรือโน้มน้าวจิตใจผู้ร่วมงานให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และเต็มใจ มีการทำงานเป็น Teamwork มีการประสานงานกับประชาชนและภาครัฐเพื่อความสัมพันธ์ความขัดแย้ง มีการบริหารจัดการด้วยความรับผิดชอบและมีประสิทธิภาพทั้ง “Hard Side” มีความยืดหยุ่นในการทำงาน และ “Soft Side” ผู้นำใช้การมีส่วนร่วมในการบริหารงานเน้นการทำงานเป็นทีม มีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน โดยการยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ มีนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด และบูรณาการการทำงานเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนกับภาครัฐ ซึ่งต้นแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ให้มีการบริหารจัดการที่ดีต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารจัดการที่ดี; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; แนวคิด 7s ของ McKinsey

*Received September 1, 2022; Revised September 15, 2022; Accepted November 11, 2022

ABSTRACT

The objectives of this qualitative research were 1) to study the management characteristics of local administrative organizations that were awarded the 2016 Local Administrative Organization Award for good management; 2) to study management factors as a guideline for success in the management of local administrative organizations, and 3) to develop an approach to being a model of good management of local government organizations by using McKinsey's 7s concept as a framework for the study. The research methodology consisted of 1) a documented study and 2) an in-depth interview of 15 key.

The study's results revealed that the approach to being a model of good management of local government organizations in Thailand, leaders must have managerial leadership, vision, and know how to act or convince colleagues to participate fully and willingly. In addition, leaders must have Teamwork skills when working and coordinate with the people and the government in forming unity and reducing conflicts. Leaders should have management skill that is accountable and efficient based on McKinsey's 7s and eight principles, both the "Hard Side" working flexibility and the "Soft Side". Leaders use participation in management to emphasize teamwork. There is a clear working direction to achieve the same goal by adhering to the principles of good governance in management. Furthermore, there are new innovations to help solve people's problems effectively. The personnel is knowledgeable and able to use technology for maximum benefit and integrate it into work, emphasizing the participation of the people and the government. The prototypes obtained from this research can be applied as a guideline for developing and improving the management of other local administrative organizations for better management.

Keywords; Good management; Local government organizations; McKinsey's 7s concept

บทนำ

การปกครองท้องถิ่นเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระดับพื้นฐานของประเทศ การปกครองท้องถิ่นเกิดขึ้น เพื่อลดปัญหาและข้อจำกัดในการบริหารงานของรัฐบาลส่วนกลางที่ไม่สามารถดูแลประชาชนทั่วประเทศได้อย่างทั่วถึง และมีความสำคัญในฐานะเป็นกลไกในการกระจายทรัพยากร การพัฒนาของรัฐไปสู่ชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล และองค์การบริหารราชการรูปแบบพิเศษ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยากระทรวงมหาดไทย

โดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น จึงได้จัดทำแนวทางการดำเนินการตามแนวพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 เพื่อส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการถือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และได้ร่วมกับคณะกรรมการกระจายให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการโครงการประกวดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี โดยเริ่มดำเนินการครั้งแรกตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2546 ต่อมาจนถึงปัจจุบัน โดยการจัดประกวดดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมเพื่อที่จะเป็นรากฐานในการปกครองของประเทศ และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความกระตือรือร้นในการแข่งขันและตื่นตัวที่จะบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่

จากข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลและผ่านเกณฑ์การคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559 พบว่ามีจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด 122 แห่ง การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการไปถอดบทเรียนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559 ในเขตพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งมีชนบทชนนิยม ประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และมีสภาพทางสังคมเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและบริบทพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งเขตพื้นที่ภาคกลางถือเป็นเขตพื้นที่รอบกรุงเทพมหานครที่เป็นเมืองหลวงของประเทศ ดังนั้นประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลางจึงมีความรู้ความเข้าใจและมีความพร้อมในการที่จะบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทั้งในระดับเทศบาลนคร เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำแนวคิด 7s ของ McKinsey ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านกลยุทธ์ ด้านโครงสร้าง ด้านระบบ ด้านรูปแบบการบริหาร ด้านบุคลากร ด้านทักษะ และด้านค่านิยมรวมมาเป็นเครื่องมือการบริหารรูปแบบใหม่ที่มีความเหมาะสมในการประเมินสถานภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งจะสามารถชี้ให้เห็นถึงตัวแปร หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จะเข้ามาสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ทราบถึงสถานภาพการบริหารจัดการที่แท้จริงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละด้านว่าเป็นอย่างไร และมีกระบวนการบริหารจัดการอย่างไร จึงจะประสบความสำเร็จ แล้วนำผลการวิจัยที่ได้มาสร้างเป็นแนวทางต้นแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย เพื่อเป็นการช่วยส่งเสริมนำไปสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางสู่การเป็นต้นแบบ (Prototype) ของการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้ในการศึกษาจากเว็บไซต์ของหน่วยงาน ทั้งนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559 (ประเภทโดดเด่น) ในลำดับที่ 1 ลำดับที่ 2 ลำดับที่ 3 และได้รับรางวัลชมเชย โดยเลือกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดใหญ่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็ก ซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดในภาคกลางประกอบด้วย เทศบาลนคร 1 เทศบาลตำบล 1 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่ง คือ เทศบาลนครรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี (ได้รับรางวัลที่ 2) เทศบาลตำบลเขาพระงาม อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี (ได้รับรางวัลชมเชย) องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี (ได้รับรางวัลชมเชย) องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี (ได้รับรางวัลชมเชย) องค์การบริหารส่วนตำบลวังสามหมอ อำเภอวารุภลักษณ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร (ได้รับรางวัลชมเชย) จากนั้นผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth Interview) โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบสองทาง (Two way communication) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้กำหนดนโยบาย ได้แก่ นายก / รองนายกเทศมนตรี (เทศบาลนคร), นายก / รองนายกเทศมนตรี (เทศบาลตำบล), นายก / รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และ 2) กลุ่มนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ ปลัด / รองปลัด / ผู้อำนวยการ / หัวหน้างานของเทศบาลนคร, ปลัด / รองปลัด / ผู้อำนวยการ / หัวหน้างานของเทศบาลตำบล, ปลัด / รองปลัด / ผู้อำนวยการ / หัวหน้าส่วนงานองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยอิงองค์ประกอบ 7 ข้อ ของ 7's McKinsey

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษาลักษณะการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย ด้านกลยุทธ์ ผู้นำดำเนินงานโดยมีเป้าหมายอย่างชัดเจนตามแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมเศรษฐกิจของประชาชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ส่งเสริมอาชีพและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเน้นทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อความยั่งยืนของชุมชน ทั้งยังส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหายและส่งต่อให้คนรุ่นหลังเพื่อสืบสานให้คงอยู่สืบต่อไป เน้นการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหาหาแนวทางออกร่วมกันทำให้เกิดความรักและสามัคคีเกิดขึ้นภายในชุมชน **ด้านโครงสร้าง** ในระบบราชการมีโครงสร้างการทำงานและแบ่งตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายแต่ละกองอย่างชัดเจน ตามสายการบังคับบัญชา อาจมีการปรับโครงสร้างแต่ละแห่งเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ด้านระบบ เป็นการปฏิบัติหน้าที่ในรูปแบบการบริหารจัดการใหม่ ๆ โดยนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและความรวดเร็วในการสั่งการ โดยมีทีมงานที่เป็นบุคลากรที่มีความชำนาญการเข้ามาดูแลทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ตรงจุดรวดเร็วทันเหตุการณ์ ในทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทเดียวกันจะมี “Hard Side” ด้านกลยุทธ์ ด้านโครงสร้าง ด้านระบบที่

คล้ายกัน เนื่องจากเป็น “ข้อกำหนด” ทางกฎหมาย หรือข้อกำหนดกลางที่ใช้กับทุก ๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นแนวทางปฏิบัติ **ด้านรูปแบบการบริหาร** ผู้นำทั้ง 5 แห่ง มีคุณลักษณะของผู้นำที่ดีร่วมกัน เป็นผู้นำที่ยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและประชาชนร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็น “Soft Side” ที่ประชาชนสามารถตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานได้ ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาในท้องถิ่นร่วมกัน ผ่านทางการประชุมประชาคม หรือการประชุมทุกเดือน ทำให้การบริหารงานเกิดการสร้างสรรค์ทำให้เกิดประสิทธิภาพและลดขั้นตอนการทำงานได้ตามหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี ผู้นำมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลวังสามหมอ มีเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน แก้ไขปัญหาภายในชุมชนให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแกม แก้ไขปัญหาที่มีอยู่ได้อย่างยั่งยืน มุ่งเน้นผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความอยู่ดีมีสุขในชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักในการบริหาร บูรณาการระหว่างหน่วยงานกับประชาชน และมีผลงานปรากฏอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยเน้นการทำงานเป็นทีม ทำให้เกิดความสำเร็จในการบริหารงานท้องถิ่น เกิดความสะดวกสบายแก่ประชาชน ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม **ด้านบุคลากร** ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 5 แห่ง เน้นให้บุคลากรมีองค์ความรู้เพิ่มเติมต่อยอดองค์ความรู้เดิม โดยการส่งเสริมให้อบรมศึกษาดูงาน เพื่อปรับปรุง และเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีองค์ความรู้ใหม่ ๆ ทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็น “Soft Side” เช่น เทศบาลนครรังสิต มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรอย่างชัดเจน สามารถปฏิบัติงานแทนกันได้เป็นอย่างดี และบุคลากรมีความสนใจงาน มีความกระตือรือร้น โดยการเข้าฝึกอบรมหาความรู้ต่อยอดองค์ความรู้เดิมเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงระบบการทำงานให้ทันสมัย และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาในการทำงาน และการบริการให้กับประชาชน **ด้านทักษะ** การส่งเสริมบุคลากรเป็นการเพิ่มทักษะความรู้ใหม่ ๆ ให้กับบุคลากร เพื่อนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้กับงาน เพื่อความรวดเร็วในการทำงาน เช่น มี Group Line เพื่อแจ้งข่าวสารภายในชุมชน เป็นการนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ทำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที ซึ่งถือว่าเป็น “Soft Side” ดังเช่น เทศบาลตำบลเขาพระงาม ผู้นำเปิดโอกาสให้บุคลากรได้มีการเสนอแนวความคิดในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกัน และทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในงาน และมีความก้าวหน้าและทันสมัย และ**ด้านค่านิยมร่วม** บุคลากรมีการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ พร้อมเสียสละเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่และเต็มที่ เน้นการบริการประชาชนเป็นหลัก ทำให้เกิดความรักสามัคคีเกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็น “Soft Side” เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม เน้นการทำงานเป็นทีมสร้างวัฒนธรรมองค์กร บูรณาการระหว่างผู้นำและทีมงานในการทำงานเน้นการมีส่วนร่วมกับประชาชนช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีแนวคิด และหาทางออกร่วมกันทุกเดือนผ่านการประชุมรายเดือน หรือมีปัญหาระหว่างการทำงานก็คุยผ่าน Group Line เพื่อหาแนวทางออกร่วมกันกับประชาชน และทีมงานทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จ

สรุปผลการศึกษาแนวทางที่เกิดความสำเร็จในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งมีแนวทางแห่งความสำเร็จในการบริหารงาน หรือต้นแบบการบริหารจัดการของแต่ละองค์กร ดังต่อไปนี้ แนวทางในการบริหารงานที่ทำให้เกิดความสำเร็จของเทศบาลนครรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ประกอบด้วย หลักการบริหารงาน 5 ประการ คือ 1) มีภาวะผู้นำ 2) มีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน 3) การรับทราบของประชาชนเกี่ยวกับนโยบายของผู้นำ 4) การบริหารจัดการด้วยความรับผิดชอบ และ 5) มีการทำงานเป็น Teamwork การบริหารจัดการของเทศบาลตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีแนวทางในการบริหารงานที่ทำให้เกิดความสำเร็จ 5 ประการ คือ 1. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นผ่านการประชุมประชาคม 2. การยึดหลักธรรมาภิบาล 3. การยึดประโยชน์สูงสุดของประชาชน 4. การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และ 5. มีการทำงานเป็น Teamwork การบริหารจัดการขององค์กรบริหารส่วนตำบลท่าแก อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีแนวทางในการบริหารงานที่ทำให้เกิดความสำเร็จ 4 ประการ คือ 1) มีภาวะผู้นำ 2) มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นต้นทุนที่ดี 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนกับภาครัฐ และ 4) การปรับเปลี่ยนแนวทางในการทำงานของท้องถิ่น การบริหารจัดการขององค์กรบริหารส่วนตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มีแนวทางในการบริหารงานที่ทำให้เกิดความสำเร็จ 4 ประการ 1) การยึดหลักธรรมาภิบาล 2) การได้รับการสนับสนุนจากประชาชน 3) คำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นหลักในการทำงาน และ 4) การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการอำนวยความสะดวกให้ประชาชน การบริหารจัดการขององค์กรบริหารส่วนตำบลวังหามแห อำเภอชาณุวรลักษณ จังหวัดกำแพงเพชร มีแนวทางในการบริหารงานที่ทำให้เกิดความสำเร็จ 6 ประการ คือ 1) การมีนวัตกรรมใหม่ ๆ 2) การลดขั้นตอนการปฏิบัติงานและการอำนวยความสะดวกให้ประชาชน 3) การบริหารงานภายในองค์กร 4) การลงพื้นที่พบปะประชาชน 5) การมีส่วนร่วมของประชาชนกับภาครัฐ และ 6. มีภาวะผู้นำ

สรุปผลการศึกษาแนวทางสู่การเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย ประกอบด้วย **ประการที่ 1 มีภาวะผู้นำ** มีมุมมอง และวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในทุกมิติ กำหนดเป้าหมาย วางกลยุทธ์ ทั้งเชิงรุก และในเชิงบูรณาการ สามารถลงใจ หรือชักจูงให้เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานทำงานเชิงประสานงานได้ดีในทุกระดับด้วยความเต็มใจ และเต็มใจ สามารถตรวจสอบได้ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความอยู่ดีมีสุข โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง **ประการที่ 2 มีการทำงานเป็น Teamwork** เป็นการประสานงานจากภาครัฐให้เกิดความสามัคคีป้องกันกันในกลุ่มชน ลดความขัดแย้ง และมีการช่วยเหลือกันทั้งภาครัฐและประชาชนให้ความร่วมมือร่วมใจเพื่อจุดหมายเดียวกันในการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่ให้มีความยั่งยืนของเศรษฐกิจภายในชุมชน **ประการที่ 3 การบริหารจัดการด้วยความรับผิดชอบต่อ** การทำงานของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีกระบวนการบริหาร 7s ของ McKinsey เข้ามาดำเนินงานเพื่อให้มีแนวทางในการทำงาน และเน้นคุณภาพและการทำงานร่วมกับชุมชนโดยทำงานเป็นทีมเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลออกมาดี **ประการที่ 4 มีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน** ส่งเสริมคุณภาพชีวิต องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับ

ประชาชนมากที่สุดทำให้การแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดทันเวลา และทันที เป็นการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด แก้ไข และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยกัน เพื่อยกระดับส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น **ประการที่ 5 การยึดหลักธรรมาภิบาล** เป็นการบริหารที่ทันสมัยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม และตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการบริหารงานของภาครัฐ เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง **ประการที่ 6 การมีนวัตกรรมใหม่ ๆ** การแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยนวัตกรรมการใหม่ ๆ เข้ามาบริหาร และเน้นการมีอยู่ในทรัพยากรพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารและดำเนินการ การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ เพื่อยกระดับองค์ความรู้เดิม ๆ ให้กับประชาชน และชาวบ้านในพื้นที่ **ประการที่ 7 มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นต้นทุนที่ดี** การมีบุคลากรที่มีองค์ความรู้ที่ดีเพื่อที่จะได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับประชาชน และเป็นการพัฒนาท้องถิ่นของตนให้มีความเข้มแข็ง ทั้งยังมีเครือข่ายที่ดีและประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการทำงาน ทำให้สามารถบูรณาการในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการทำงานเชิงรุก นำเทคโนโลยีที่มีอยู่เข้ามาประยุกต์เพื่อประโยชน์สูงสุดในชุมชน และเป็นการลดขั้นตอนในการทำงานได้เป็นอย่างดี การประสานงานการพบปะพูดคุยกับประชาชนเป็นการเข้าถึงปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริงเพื่อให้ทราบ และดำเนินการตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง และ **ประการที่ 8 การมีส่วนร่วมของประชาชนกับภาครัฐ** ภาครัฐเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการในทุกเรื่อง และทุกขั้นตอนการทำงานทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำงาน หาแนวทาง และหาทางออกในทุกปัญหาร่วมกัน ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยความกระตือรือร้นพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองด้วยความเต็มที่และเต็มใจ

อภิปรายผลการวิจัย

จากแนวทางสู่การเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยทั้ง 8 ประการ สามารถนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ประเด็นที่ 1 มีภาวะผู้นำ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีรู้จักโน้มน้าวจิตใจให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเต็มที่และเต็มใจ มีความยืดหยุ่นในการทำงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล สร้างความเชื่อถือ สร้างค่านิยมให้กับข้าราชการ เจ้าหน้าที่ พนักงาน รวมถึงประชาชน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายตามแผนพัฒนาโครงการที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปัญญาดา สุนทรนนท์. บทความทางวิชาการ ปัจจัยความสำเร็จขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รางวัลการบริหารจัดการที่ดี : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลโพสะ จังหวัดอ่างทอง พบว่า 1. ปัจจัยความสำเร็จด้าน การบริหารจัดการ 5 ประการ 1) การทำงานต้องยึดหลักธรรมาภิบาล 2) มีการทำงานอย่างมืออาชีพ 3) มีภาวะผู้นำ 4) มีทักษะการพูดที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำงาน 5) สร้างจิตสำนึกที่ดี 2. ปัจจัยความสำเร็จด้านนวัตกรรม พบว่ามี 4 ประการ 1) ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี 2) มีนวัตกรรมใหม่ ๆ 3) บุคลากรทำงานบริการประชาชนด้วยความเต็มที่ 4) วัฒนธรรมท้องถิ่นทำให้ประชาชนเกิดการมี

ส่วนร่วม และ 3. แนวทางในการพัฒนาต่อยอด มี 2 แนวทาง 1) มีนโยบายชัดเจนและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง และ 2) มีเครือข่ายและมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่ 2 มีการทำงานเป็น Teamwork การร่วมมือร่วมใจ ส่งผลให้การบริหารจัดการท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ มีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ เกิดความเจริญ และเกิดความอยู่ดีมีสุขขึ้นในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตรังกมล สนามเขตและคณะ. บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็งสู่การกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ จังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า 1. ในชุมชนมีทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนสถาบัน กองทุนชุมชนและทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานที่ดี 2. มีการจัดการที่ดีที่เกิดจากภาครัฐและเครือข่ายโดยมีผู้นำ และทีมงานเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ 3. ภาครัฐและเครือข่าย ปลุกฝังสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชนเน้นการมีส่วนร่วมสร้างเสริม และสืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมให้คงอยู่สู่รุ่นลูกหลาน

ประเด็นที่ 3 การบริหารจัดการด้วยความรับผิดชอบ การดำเนินงานบริหารตามแนวคิด 7s ของ McKinsey นำมาพัฒนาเป็นกระบวนการบริหารประกอบไปด้วย 1) ด้านกลยุทธ์ 2) ด้านโครงสร้าง 3) ด้านระบบ 4) ด้านรูปแบบการบริหารงาน 5) ด้านบุคลากร 6) ด้านทักษะ 7) ค่านิยมร่วม ทำให้การบริการประชาชนและบริการสังคมที่มีมาตรฐาน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมุ่งเน้นการบริการประชาชนเป็นหลัก ทำงานกันแบบเป็นเพื่อน ให้ความเคารพ ระหว่างรุ่นพี่ รุ่นน้อง “ทำงานกันแบบพี่น้อง” มีการร่วมมือร่วมใจ มีความเข้มแข็งในการทำงาน และทำงานร่วมกันเป็นทีม ดังนั้นกรณีศึกษาทั้ง 5 แห่ง ได้ดำเนินการตาม กระบวนการบริหารตามแนวคิด 7s ของ McKinsey อย่างครบถ้วน รวมทั้งมีคณะทำงานที่มีคุณภาพ และทำงานเป็นทีม ทำให้มีผลงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนารถ เล็กเลสินธุ์ ทำการได้ศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดภาคกลาง พบว่า การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้เทคนิค 7s ของ McKinsey มาใช้ในการบริหารงาน และบูรณาการกับการบริหารงานจนประสบความสำเร็จ และสอดคล้องกับบทความวิชาการของ กรรณิการ์ สิทธิชัย และคณะ บทความวิชาการ เรื่อง การจัดการองค์กรตามแนวคิด 7s ของ McKinsey ที่เอื้อต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรม กรณีศึกษาองค์กรที่ได้รางวัลองค์กรนวัตกรรมยอดเยี่ยม พบว่า ในการจัดองค์กรตามแนวคิด 7s ของ McKinsey มีการจัดการ และการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นส่งผลที่ดีต่อองค์กร และในส่วนที่เป็น Hard S's และ Soft S's โดยที่ด้าน Hard S's โครงสร้างเป็นแนวระนาบ ซึ่งส่งผลให้เกิดความยืดหยุ่นในการทำงาน เพราะผู้นำเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น และตอบสนองได้อย่างรวดเร็ว ด้าน Soft S's ผู้นำ ใช้การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน เน้นการสร้างทีมให้มีความสำคัญต่อการนำนวัตกรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคลากร

ประเด็นที่ 4 มีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน การมุ่งเน้นพัฒนาท้องถิ่น แก้ไขปัญหา และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีมีความสุข โดยยึดปัญหาของประชาชนเป็นหลัก มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย แผนยุทธศาสตร์ การพัฒนา และแผนโครงการต่าง ๆ และให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมแก้ไขปัญหาและเสนอแนะแนวทางร่วมกันผ่านที่ประชุม เพื่อเป็นการพัฒนาท้องถิ่น การแก้ปัญหา

และการยกระดับส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ พชรพร ทองจันทร์นาม ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องรูปแบบการบริหารจัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร พบว่า ด้านการส่งเสริมความผาสุก ด้านการส่งเสริมการศึกษา ด้านการส่งเสริมพัฒนาชีวิตความเป็นส่วนตัว ด้านการส่งเสริมพัฒนาการมีงานทำอยู่ในระดับมาก ทำให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีขึ้น ปรับปรุงด้านสาธารณสุขให้มีคุณภาพเพื่อสุขภาพที่ดีเกิดขึ้นภายในชุมชน ด้านการศึกษาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา สนับสนุนนโยบายอื่น ๆ เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำงาน ดูแล และให้ความช่วยเหลือประชาชน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนครอบคลุมทุกด้าน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามนโยบายของภาครัฐ เป็นการบูรณาการทั้งภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

ประเด็นที่ 5 การยึดหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี มีความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน ทำให้การให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการของประชาชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งนภา ตาอินทร์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่เอื้อต่อ ความสำเร็จในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลบริหารจัดการที่ดี กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การบริหารงาน เปิดโอกาสให้บุคลากร และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุกขั้นตอนการทำงาน โดยยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน ทำให้ได้รับรางวัลการบริหารจัดการดีเด่น 5 ปีซ้อนและผู้นำนำนโยบายบริหารงานแบบ 7s มาบริหารงานจนสำเร็จและเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนตำบลดอนแก้ว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุลวัชร หงส์คุ ได้ทำการศึกษาธรรมาภิบาลกับการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา: เทศบาลนครสมุทรสาคร พบว่า บุคลากรมีความรู้และเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน มีวิสัยทัศน์ เน้นการมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ดีในงาน โปร่งใสตรวจสอบได้และมีความรับผิดชอบ

ประเด็นที่ 6 การมีนวัตกรรมใหม่ ๆ การมีนวัตกรรมใหม่ คือ การคิดค้น การปรับปรุงและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้ เกิดขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่คิดค้นประยุกต์ขึ้นมาใหม่ 2) เป็นการปรับปรุงเทคนิควิธีการทำงานในการกิจหน้าที่ในรูปแบบใหม่ โดยนวัตกรรมที่เกิดขึ้นนวัตกรรมการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย การมีภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม การมีวัฒนธรรมองค์กร มีทุนทางสังคม การสร้างเครือข่ายร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก นวัตกรรมใหม่ ๆ นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาให้ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยัง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความแตกต่างและความเหนือกว่าองค์กรอื่น ๆ ในยุคของ การแข่งขันในปัจจุบันอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุจิตร ชินสาร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องนวัตกรรมการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า รูปแบบในการบริหารและนวัตกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ นวัตกรรมแบบล่างขึ้นบน มีขั้นตอนในการเกิดนวัตกรรม 3 ขั้นตอน คือ 1) การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง 2)

การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก และ 3) การติดตามประเมินผลการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ และปัจจัยที่เป็นกระบวนการทำให้เกิดนวัตกรรม เช่น ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมองค์การ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และทุนทางสังคม

ประเด็นที่ 7 มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเป็นต้นทุนที่ดี การมีต้นทุนดีทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ซึ่งต้นทุนในที่นี้ประกอบไปด้วย 4 ประการ คือ 1) บุคลากรมีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในงานเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน 2) มีความพร้อมในการทำงาน วัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาปรับใช้ให้ทันยุคสมัยเพื่อการทำงานที่รวดเร็ว และลดขั้นตอนการทำงานได้มาก 3) งบประมาณที่เพียงพอ และมีบที่สนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน ประชาชน ทำให้การทำงานในโครงการต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4) องค์กรมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพและเข้าใจในพื้นที่ในแต่ละชุมชน ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดตรงใจประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของไพบุลย์ โพธิ์สุวรรณ ได้ทำการศึกษากระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลพระปกเกล้าทองคำเมื่อ พ.ศ.2549 โดยทำการคัดเลือกกรณีศึกษาที่กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค และครอบคลุมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภท รวม 5 แห่ง ผลการศึกษาการวิเคราะห์นโยบาย และมุมมองวิสัยทัศน์ของผู้นำ การรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ การประชุมเพื่อกำหนดขั้นตอนการทำงาน กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ลงมือปฏิบัติ เร่งสร้างความเข้าใจในชุมชนเพื่อให้เกิดความรักในถิ่นบ้านเกิด ลงพื้นที่เพื่อดำเนินตามนโยบายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม และเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้นำ และประชาชนเกิดความร่วมมือกันทุกฝ่ายทำให้ลดความขัดแย้ง และเกิดความเสียสละในการทำงานมากขึ้นและมีเป้าหมายเดียวกัน เห็นถึงประโยชน์เพื่อประชาชนในชุมชน

ประเด็นที่ 8 การมีส่วนร่วมของประชาชนกับภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วน และทุกฝ่าย และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกเรื่องทุกกระบวนการ โดยผ่านการประชุม ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกขั้นตอนจะทำให้การดำเนินราบรื่นเรียบร้อย และประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน ได้อย่างตรงประเด็นที่สุด ท้องถิ่น ทำให้ได้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนหรือท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการแก้ไขปัญหา เช่น การทำประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ กตัญญู แก้วหานาม ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล: ศึกษาเปรียบเทียบเทศบาลนครขอนแก่น กับเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ พบว่า

การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาเขตเทศบาลเมือง และเทศบาลนคร มีลักษณะที่คล้ายกัน และเปิดรับฟังความคิดเห็นเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำโครงการต่าง ๆ ทำให้ชุมชนเห็นถึงประโยชน์ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ อนุจิตร ชินสาร บทความวิชาการเรื่อง การบริหารงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านความโปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใน

จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเหมือนกันทุกแห่ง ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงาน และให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่ทำงานร่วมกัน และสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม สามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดผลดี ในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำเอาระบบเครือข่ายทางสังคมมาบริหารงาน ปรับปรุงองค์กรแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับการบริหารงานในทุกมิติ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในประเทศไทย” ทั้งจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทำให้ ทราบว่า ไม่ได้ยึดหลักการบริหารงานตามหน้าที่หลัก ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังต้องมีการใช้กระบวนการบริหารจัดการที่ครบถ้วน และต้องอาศัย องค์ประกอบอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การมีผู้นำที่ดี มีการทำงานเป็นทีม มีบุคลากรที่มี ความรู้ความสามารถ มีการร่วมมือร่วมใจ และความสามัคคีในการทำงาน มีวิสัยทัศน์ องค์กรที่มีสำนักงานที่มีความทันสมัยเพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการแก่ประชาชน เป็นต้น การบริหารงานตามหลักการบริหาร กิจการบ้านเมืองที่ดี ต้องบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล และสร้างมาตรฐานในการดำเนินงานควบคู่กันไปด้วย คือ เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีการบริการสาธารณะที่ดีให้กับประชาชน โดยกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการบูรณาการในการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมกระตุ้น ผลักดันในการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ มาบริหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันจนประสบความสำเร็จ การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นศาสตร์ และศิลป์ในการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ailin and Lindgren ทำการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำด้านนวัตกรรมที่สนับสนุนให้องค์กรมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน พบว่า ภาวะผู้นำทางนวัตกรรมต้องมียุทธศาสตร์ที่กว้างไกลมีวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและมีกลยุทธ์ในด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ มาบริหารจัดการ และส่งเสริมการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามาบริหารจัดการเพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ ผู้นำต้องมีความริเริ่มทางนวัตกรรมในการปรับกลยุทธ์ หรือมีเทคนิคในการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้โดยสร้างเครือข่ายและพันธมิตรทางด้านนวัตกรรมอยู่เสมอ

การทำวิจัยในเรื่องนี้ผู้วิจัย พบว่า การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยมีต้นแบบการบริหารจัดการทั้ง 8 ประการนี้ น่าจะเป็นแนวทางสำคัญซึ่งนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดี การมีผู้นำที่ดีถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทุกองค์กรควรมี เพราะผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง จะสามารถนำพาองค์กรและประชาชนในชุมชน และท้องถิ่นไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยมีต้นแบบการบริหารจัดการทั้ง 8 ประการ ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่นำไปปฏิบัติประสบความสำเร็จ และได้รับการยกย่องให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดีอย่างแท้จริง ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องบทความทางวิชาการ อาทิ หนูชูสุข และคณะ เรื่องกลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่นสู่ผลสัมฤทธิ์ กรณีเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา พบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จของเทศบาลนครยะลาและได้รับรางวัลจากสถาบันพระปกเกล้าทองคำ พบว่า ผู้นำมีภาวะผู้นำสูงเข้าใจเข้าถึงประชาชนด้วยความเต็มใจ และจริงใจ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกมิติครอบคลุม

ในเขตเทศบาลนครยะลา บุคลากรมีคุณภาพ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง รับผิดชอบ และรักดีต่อองค์กร ซึ่งมีผลอย่างยิ่งในการทำงานจนประสบความสำเร็จในการพัฒนาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) การกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบายแผนพัฒนาท้องถิ่น และแผนโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเน้นประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนในทุกขั้นตอน คือ ทำการประชาคม โดยมีการลงพื้นที่พบประชาชน ทั้งนี้ก็เพื่อได้ทราบถึงปัญหาและความต้องการของ ประชาชนที่แท้จริง

2) การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะใช้หลักการบริหารจัดการ ขึ้นพื้นฐานทั่วไปที่ทุกองค์กรต้องปฏิบัติ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม โดยยึดหลักธรรมาภิบาลด้วย โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถสร้างองค์กรของตนเองให้เป็นองค์กรธรรมาภิบาลได้นั้น ย่อมเป็นที่ยอมรับของประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งผลให้การบริหารงานในท้องถิ่นเกิดความราบรื่น ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงาน

3) ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นวัตกรรมใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น คิดโครงการใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ ทันสมัย และถูกใจ ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความแตกต่างและความเหนือกว่าองค์กรอื่น ๆ ในยุคของการแข่งขันในปัจจุบันอีกด้วย

4) การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงต้นทุนเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยพิจารณาจากต้นทุน 4 ด้าน ได้แก่ บุคลากรที่ความรู้ความสามารถ วัสดุ อุปกรณ์ในการทำงานต้องมีความทันสมัย ครบถ้วน มีงบประมาณที่เพียงพอ และต้องมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง ทำให้การบริหารงานย่อมเป็นไปด้วยความราบรื่น

5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ สามารถนำแนวทางการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกรณีศึกษา และต้นแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 8 ประการ ที่ได้จากการวิจัยในนี้ ไปใช้ในการบริหารงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการได้ ให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งแต่ละพื้นที่อาจมีปัจจัย เพิ่มเติมที่มีความแตกต่างจาก 8 ประการนี้ เนื่องมาจากความแตกต่างของลักษณะภูมิ ประเทศ สภาพสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภูมิภาคอื่น ๆ หรือศึกษาให้ครบทุกภูมิภาค คือทั้ง ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก ว่าผลที่ได้มีความแตกต่างจากการศึกษาในครั้งนี้หรือไม่

2. ควรศึกษาการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยที่เป็นต้นแบบ จากในกรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลอื่น ๆ เพื่อที่จะนำมาเปรียบเทียบกับตัว

หลักการบริหารจัดการว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่

บรรณานุกรม

- กตัญญู แก้วหานาม. (2554). ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล: ศึกษาเปรียบเทียบเทศบาลนครขอนแก่นกับเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. ดุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- กุลวัชร หงษ์คุ. (2553). ธรรมเนียมกับการบริหารจัดการองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาลนครสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้ง.
- กรรณิการ์ สิทธิชัย และคณะ. (2561). บทความวิชาการเรื่อง การจัดการองค์การตามแนวคิด 7s ของ McKinsey ที่เอื้อต่อการเป็นองค์กรนวัตกรรม กรณีศึกษาองค์กรที่ได้รางวัลองค์กรนวัตกรรมยอดเยี่ยม. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะปีที่ 11 ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน – ธันวาคม 2561
- ตรงกมล สนามเขตและคณะ. (2565). แนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็งสู่การกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ จังหวัดอุดรดิตถ์. วารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ 5ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์2565).
- ประชา ตันเสนีย์. (2550). รูปแบบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพของผู้บริหารระดับสูงของบริษัท (มหาชน) ในกลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พัชรพร ทองจันทนาม. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ไพบุลย์ โพธิ์สุวรรณ. (2550). ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นสู่ผลสัมฤทธิ์: กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รุ่งนภา ตาอินทร์. (2551). ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลบริหารจัดการที่ดี: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันพัฒนานโยบายและการจัดการ. (2546). การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ แผนกกลยุทธ์. สถาบันพัฒนานโยบายและการจัดการ กรุงเทพมหานคร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุปัญญา สุนทรนนธ์. (2565). ปัจจัยความสำเร็จขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รางวัลการบริหาร

จัดการที่ดี : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลโพสะ จังหวัดอ่างทอง. **วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.**

เสาวนารถ เล็กเลอสินธุ์. (2562). การบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดภาคกลาง บทควมวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี ปีที่ 13 ฉบับที่ 3, (ก.ย.-ธ.ค.2562), หน้า 41-51 มหาวิทยาลัยธนบุรี.

อนุจิตร ชินสาร. (2557). “นวัตกรรมการบริหารขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ” ปรัชญาดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา มิถุนายน 2557.

อนุจิตร ชินสาร. (2563). การบริหารงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านความโปร่งใสและ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด นครราชสีมา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. จังหวัดนครราชสีมา. ธันวาคม 2563.

อารี หนูชูสุขและคณะ. (2560). บทความทางวิชาการ เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่นสู่ผลสัมฤทธิ์ กรณีเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560.

Aillin, M., & Lindgren, P. (2008). Conceptualizing strategic innovation leadership for competitive survival and excellence. *Journal of Knowledge Globalization*, 1(2), 87-108.

รูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล*

THE MODEL OF THE SAVINGS COOPERATIVE MANAGEMENT FOR WELFARE IN ACCORDANCE WITH GOOD GOVERNANCE PRINCIPLES

เตชภูมิ ตันติพิเชฐ

Techaphum Tantipiched

นักศึกษาปริญญาเอกพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Student, Doctor of Arts Programmer (Social Development),

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Tantipiched.s@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ 2) การจัดการสหกรณ์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 450 คน โดยใช้แบบสอบถาม และใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ 3 แห่ง 18 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ทั้ง 3 สหกรณ์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.50 โดยด้านการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านธรรมาภิบาล ด้านการวางแผน ด้านการให้บริการ และด้านความปลอดภัยตามลำดับ 2. การจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย (1) ด้านการวางแผน (2) ด้านการบริการ (3) ด้านการรักษาความปลอดภัย และ (4) ด้านการสั่งการและการควบคุมองค์กรสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล 3. รูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย (1) หลักนิติธรรม (2) หลักคุณธรรม (3) หลักความโปร่งใส (4) หลักความมีส่วนร่วม (5) หลัก

* Received November 26, 2022; Revised December 10, 2022; Accepted December 14, 2022

ความรับผิดชอบ และ (6) หลักความคุ้มค่า มุ่งให้สมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีที่อยู่อาศัย เป็นของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตาม

หลักธรรมาภิบาล ช่วยส่งเสริมพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืนและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการ; สหกรณ์ออมทรัพย์; สวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล

ABSTRACT

The objectives of this research were to study 1) management conditions of savings cooperatives, 2) management of welfare cooperatives according to good governance, and 3) to propose a model of management of savings cooperatives for welfare according to good governance. It is an integrated research, namely 1) quantitative research. Collected data from a sample of 450 people using a questionnaire. Descriptive statistics were used to analyze the data. 2) Qualitative research. Data were collected from relevant documents and in-depth interviews with 18 executives of 3 savings cooperatives by purposive sampling. The tools used were interview forms, data analysis. Using content analysis method

The research results showed that 1. The management of the three savings cooperatives found that the overall level was at the highest level with an average of 4.50, with the management of savings cooperatives at the highest level, followed by good governance Planning service 2. The management of savings cooperatives for welfare according to good governance consists of (1) planning (2) service (3) security and (4) ordering. Management and control of welfare savings cooperatives according to good governance principles Transparency (4) Participation Principle (5) Responsibility Principle and (6) Value Principle Aiming for members to have a good quality of life honesty have their own residence and performing duties efficiently that conforms to the principles of good governance in accordance with good governance Help promote sustainable social development and live together happy

Keywords; Model for Management; Cooperative Saving; Good Governance welfare

บทนำ

การสหกรณ์ในประเทศไทยมีมูลเหตุมาจากการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระบบเศรษฐกิจค่อย ๆ เปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อเลี้ยงตัวเองสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการค้าความต้องการเงินทุนในการขยายการผลิต และการครองชีพจึงมีเพิ่มขึ้นชาวนาที่ไม่มีทุนก็หันไปกู้ยืมเงินจากบุคคลอื่นทำให้ต้องเสียดอกเบี้ยอัตราสูง และถูกเอาเปรียบจากพ่อค่านายทุนทุกวิถีทางนาจึงตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่ตลอดแต่ถ้าปีไหนผลผลิตเสียหายก็จะทำให้หนี้สินพอกพูนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนลูกหนี้บางรายต้องโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้แก่ เจ้าหนี้ และกลายเป็นผู้เช่านาหรือเร่ร่อนไม่มีที่ดินทำกินไปในที่สุด

สภาพปัญหา ประชาชนประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นผู้ที่มีรายได้น้อยได้รับความเดือดร้อน เพราะไม่สามารถจะหารายได้เพิ่มให้เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น และมักจะแก้ไขปัญหาด้วยการกู้ยืมเงินจากนายทุนโดยยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง จึงก่อให้เกิดหนี้สินผูกพัน และก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และครอบครัว ภายหลังบุคคลที่ประสบปัญหาดังกล่าวจึงรวมตัวกันแก้ไขปัญหาด้วยการรวมกลุ่มกันจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน โดยยึดหลักการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินแห่งหนึ่งที่มีสมาชิกเป็นบุคคลที่มีอาชีพอย่างเดียวกันหรืออาศัยในที่ชุมชนเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ และให้กู้ยืมเงินเมื่อเกิดความจำเป็น หรือเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์นอกวง และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ สหกรณ์ออมทรัพย์จะดำเนินงานด้วยดีประสบความสำเร็จก็ต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกที่ตระหนักในความเป็นเจ้าของสหกรณ์ และคณะกรรมการดำเนินการซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ซึ่งได้อุทิศเวลาร่วมประชุมพิจารณา กำหนดนโยบาย และวางแผนปฏิบัติงานอย่างรอบคอบ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สหกรณ์ต้องมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต บริการสมาชิกด้วยความจริงใจ และก็ต้องร่วมกันปฏิบัติงานตามนโยบายของคณะกรรมการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมส่งเสริมสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด

จากสภาพปัญหาความยากจนของชาวนาในสมัยนั้น ทำให้ทางราชการคิดหาวิธีช่วยเหลือ ด้วยการจัดหาเงินทุนมาให้กู้ และคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ 2 วิธี 1) จัดตั้งธนาคารเกษตรเพื่อให้เงินกู้แก่ชาวนา แต่ขัดข้องเรื่องเงินทุน และหลักประกันเงินกู้ จึงระงับลง 2) วิธีการสหกรณ์ประเภทหาทุน วิธีนี้เกิดจากรัฐบาลโดยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในปัจจุบัน คือ กระทรวงการคลัง มีการบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยคำนึงถึงความสำเร็จ ทั้งฐานะที่เป็นสถาบันการเงินและสหกรณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ สหกรณ์ออมทรัพย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจแนวคิด และหลักพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับหลักการจัดการที่ทันสมัยเพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อสมาชิกผู้เป็นเจ้าของสหกรณ์อย่างแท้จริง

สหกรณ์ออมทรัพย์ มีอุดมการณ์เดียวกันใน 5 ด้าน คือ 1) ร่วมคิด 2) ร่วมวางแผน 3) ร่วมทำ 4) ร่วมรับผลประโยชน์ 5) ร่วมรับผิดชอบ และ 5) ร่วมติดตามแก้ไขและความปลอดภัยสอดคล้องกับไรส์ ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลเข้าไปประชุม และการปฏิบัติกิจกรรมตามที่องค์กรหรือสมาคมได้

กำหนดไว้ และ โคอเฮน และอัฟฟ์ ฮอฟ กล่าวว่า สหกรณ์เป็นองค์กรธุรกิจของสมาชิก เพื่อสมาชิก บริหารโดยสมาชิกมีรูปแบบการบริหารจัดการของสหกรณ์ ได้แก่ สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการ ที่ต่างก็มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างเท่าเทียมกันมีหน้าที่ในการปฏิบัติงานภายใต้กรอบ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์

“หลักธรรมาภิบาล” หรือเรียกว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหลักธรรมรัฐ และบรรษัทภิบาล” ที่รู้จักกันในนาม “Good Governance” หมายถึง การปกครองที่เป็นธรรม นั้นไม่ใช่แนวความคิดใหม่

ที่เกิดขึ้นในสังคมแต่เป็นการสะสมความรู้ที่เป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมวลมนุษย์เป็นพันๆ ปี ซึ่งเป็นหลักการเพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านเมือง และสังคม อย่างมีความสุข สามารถประสานประโยชน์และคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธี และพัฒนา สังคมใหม่ให้เกิดความยั่งยืน องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล หลักธรรมาภิบาล มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ประกอบด้วย

1. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัย และเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคม และสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจ และถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาค และเป็นธรรม

2. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือ และเชื่อมั่น ในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์สร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย

3. หลักความโปร่งใส คือ ความถูกต้องตรงไปตรงมา หรือการทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยมูลข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ โดยการปรับปรุงระบบ และกลไกการทำงาน ขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร มีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบ และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ช่วยให้การดำเนินงานของภาครัฐ และภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน

4. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทาง ในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวน สาธารณะการประชาพิจารณ์ การแสดง ประชามติ และจัดการผูกขาดทั้งโดยภาครัฐ หรือโดยภาคธุรกิจเอกชนจะช่วยให้เกิดความสามัคคี

5. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหาร ตลอดจนคณะข้าราชการ ทั้งฝ่ายการเมือง และข้าราชการประจำ ต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวก มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที

6. หลักความคุ้มค่า ผู้บริหาร ต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้น ในการบริหารจัดการจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัด และความคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมาย ไปที่ผู้รับบริการ หรือประชาชนโดยส่วนรวม เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์มีประสิทธิภาพ และเป็นผลดีต่อสมาชิก

ซึ่งจากเหตุผล และความสำคัญดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยในเรื่อง “รูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล” มีความเชื่อว่ารูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาลจะเป็นผลดีต่อสมาชิกสหกรณ์อันเกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์อย่างแท้จริงในหน่วยงานของกองทัพเรือเพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจซึ่งจะสามารถนำไปประยุกต์ในการจัดการสหกรณ์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ต่าง ๆ ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษาตั้งวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ จำกัด
- 2.2 เพื่อศึกษาการจัดการสหกรณ์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล
- 2.3 เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ดังนี้ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารระดับสูงของ 3 สหกรณ์ คือ สหกรณ์ออมทรัพย์วังเดิม จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์กรมอุทกหารเรือ จำกัด และสหกรณ์เคหสถานราชนาวิ จำกัด สหกรณ์ละ 2 ท่าน รวมจำนวน 6 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ 2) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกของสหกรณ์ จำนวน 450 คน ใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปโดยภาพรวม

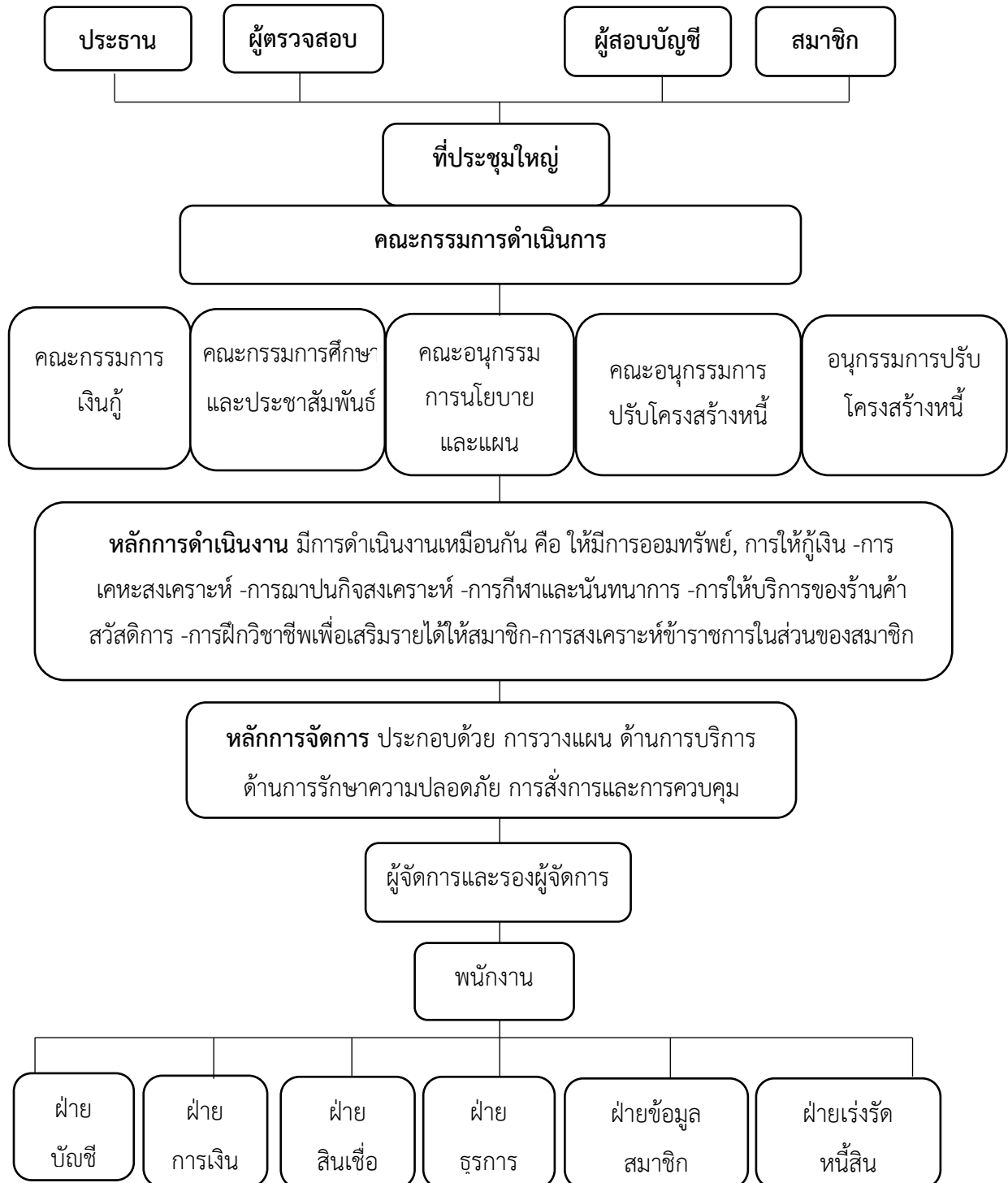
สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย รูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล สรุปได้ว่า สหกรณ์ออมทรัพย์ทั้ง 3 แห่ง มีหลักการบริหาร และดำเนินงานเหมือนกัน และมีข้อแตกต่างกันคือ ขนาดขององค์กรและจำนวนสมาชิก ดังนี้ 1) สหกรณ์ออมทรัพย์ทั้ง 3 แห่ง มีการบริหารจัดการโดยมีคณะกรรมการดำเนินงาน และมีการจัดการสวัสดิการโดยผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์ มีหลักการดำเนินงานเหมือนกัน คือ ให้มีการออมทรัพย์, การให้กู้เงิน - การเคหะสงเคราะห์ - การฌาปนกิจสงเคราะห์ - การกีฬาและนันทนาการ - การให้บริการของร้านค้าสวัสดิการ - การฝึกวิชาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้สมาชิก - การสงเคราะห์ข้าราชการในส่วนของสมาชิก และกิจกรรมสวัสดิการภายนอกอื่น, 2) ผลของการบริหารจัดการสามารถกำกับควบคุมองค์กรสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นอย่างดีเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ด้านการวางแผน ด้านการบริการ ด้านการรักษาความปลอดภัย การสั่งการ และการควบคุมองค์กรสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน 3) การจัดการสวัสดิการเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล คือ (1) หลักนิติธรรม (2) หลักคุณธรรม (3)

หลักความโปร่งใส (4) หลักความมีส่วนร่วม (5) หลักความรับผิดชอบต่อ และ (6) หลักความคุ้มค่าเป็นการบริหารจัดการกิจการสหกรณ์ที่ดี และเป็นไปตามหลักธรรมรัฐ และหลักธรรมาภิบาล ประสบความสำเร็จเป็นสหกรณ์ที่ได้รับการจัดลำดับมาตรฐานสหกรณ์ในระดับมาตรฐาน “ดีเลิศ” ผู้วิจัยได้นำมาเขียนเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล มีดังนี้

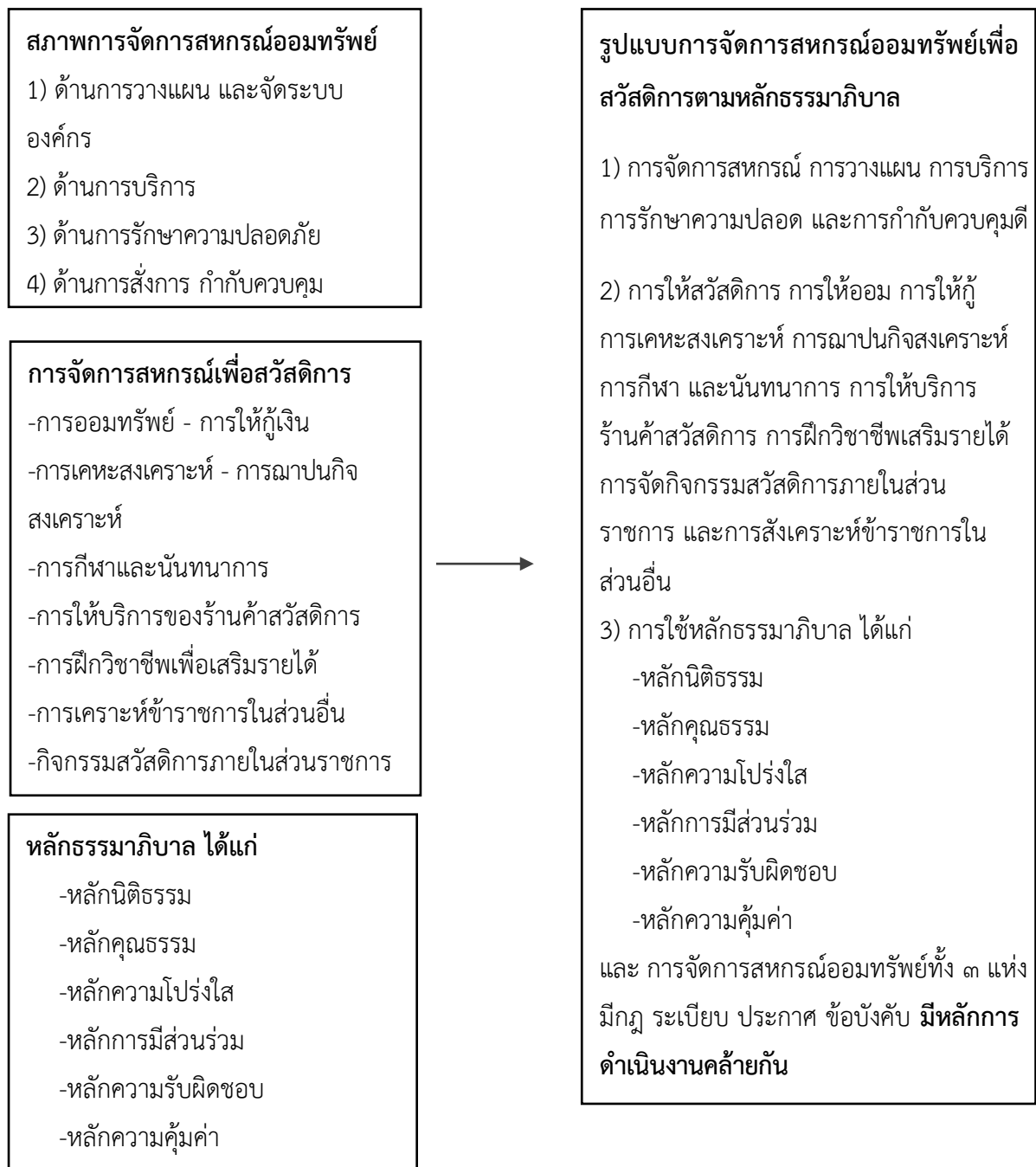

หลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย-หลักนิติธรรม -หลักคุณธรรม -หลักความโปร่งใส-หลักการมีส่วนร่วม-หลักความรับผิดชอบ และ-หลักความคุ้มค่าของสหกรณ์ออมทรัพย์

ภาพที่ 1.1 แสดงรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1.2 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปจากองค์ความรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้ทราบว่าสภาพการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ทั้ง 3 แห่ง มีหลักการดำเนินงานเหมือนกัน มีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงาน และมีการจัดการสวัสดิการเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล โดยผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์เคหสถานราชนาวิ จำกัด ได้บริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์กรมอุทการเรือ จำกัด โดยให้มีการออมทรัพย์, การให้กู้เงิน - การเคหะสงเคราะห์ - การฌาปนกิจสงเคราะห์ - การกีฬาและนันทนาการ - การให้บริการของร้านค้าสวัสดิการ - การฝึกวิชาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้สมาชิก - การสงเคราะห์ข้าราชการในส่วนของสมาชิก และกิจกรรมสวัสดิการภายนอกส่วนราชการอื่น, สามารถสั่งการ กำกับ ดูแล และควบคุมองค์กรสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นอย่างดี ประสบความสำเร็จเป็นสหกรณ์ที่ได้รับการจัดลำดับมาตรฐานสหกรณ์ในระดับมาตรฐาน “ดีเลิศ”

2) เพื่อศึกษาการจัดการสหกรณ์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า การจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล (1) ด้านการวางแผน (2) ด้านการบริการ (3) ด้านการรักษาความปลอดภัย และ(4) ด้านการสั่งการ และการควบคุมองค์กรสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล

3) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล ได้รูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย (1) หลักนิติธรรม (2) หลักคุณธรรม (3) หลักความโปร่งใส (4) หลักความมีส่วนร่วม (5) หลักความรับผิดชอบ และ(6) หลักความคุ้มค่า เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหลักธรรมาภิบาล และสามารถช่วยส่งเสริมเพื่อพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1) บงกช ผาสุข กล่าวว่า สภาพการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ทั้ง 3 สหกรณ์ มีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงาน และมีการจัดการสวัสดิการเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล โดยผู้บริหารสหกรณ์ออมทรัพย์เคหสถานราชนาวิ จำกัด ได้บริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์กรมอุทการเรือ จำกัด โดยให้มีการออมทรัพย์, การให้กู้เงิน - การเคหะสงเคราะห์ - การฌาปนกิจสงเคราะห์ - การกีฬา และนันทนาการ - การให้บริการของร้านค้าสวัสดิการ - การฝึกวิชาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้สมาชิก - การสงเคราะห์ข้าราชการในส่วนของสมาชิก และกิจกรรมสวัสดิการภายนอกส่วนราชการอื่น, สามารถสั่งการ กำกับ ดูแล และควบคุมองค์กร

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นอย่างดี มีการบริหารจัดการเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ในด้านการวางแผน ด้านการบริการ ด้านการรักษาความปลอดภัย สอดคล้องกับ กรมส่งเสริมสหกรณ์ (ม.ป.ป.) ระบุไว้ว่า การดำเนินงานของสหกรณ์จะต้องดำเนินกิจการภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย ทั้งปวง แต่ต้องไม่ขัดกับข้อบังคับสหกรณ์ และพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการตามวัตถุประสงค์ ดำเนินธุรกิจการผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์ของสมาชิก และสอดคล้องกับ ดำรง ปันประโยชน์ กล่าวไว้ว่า การช่วยเหลือซึ่งกัน และกันในขบวนการสหกรณ์ที่เป็นการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกกับสมาชิก เป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก เช่น แบ่งปันที่ดินทำกิน สหกรณ์นิคม สหกรณ์การเกษตรเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 52 แบ่งปันน้ำกินใช้ สหกรณ์แบ่งปันยุงฉาง นำข้าวเก็บในยุงฉางสหกรณ์ร่วมกัน แบ่งปันที่ดินทำกิน การลงแขกเกี่ยวข้าว ลงแขกดำนา และ การช่วยเหลือซึ่งกัน และกันระหว่างสหกรณ์กับสหกรณ์ให้สหกรณ์อื่นยืมเงิน เป็นต้น

2) ธนยศ ชะนิตย์ และวรวิทย์ รักบ้านเกิด กล่าวว่า การจัดการสหกรณ์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 6 หมวด หมวดที่ 1 สิทธิของผู้ถือหุ้นตามหลักนิติธรรม หมวดที่ 2 การปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกันตามหลักคุณธรรม หมวดที่ 3 การเปิดเผยข้อมูล และความโปร่งใสตามหลักความโปร่งใส หมวดที่ 4 บทบาทของผู้มีส่วนร่วมได้เสียตามหลักการมีส่วนร่วม หมวดที่ 5 ความรับผิดชอบของคณะกรรมการตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคม หมวดที่ 6 มีความคุ้มค่าในการเป็นสมาชิกตามหลักความคุ้มค่าเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก ได้กล่าวว่า การดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสังคมนั้น จะต้องมีการพัฒนาที่ตัวมนุษย์ก่อนให้มนุษย์เข้าใจถึงการบริโภคด้วยปัญญาให้มีความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นเครื่องมือในการแสวงหาและการบริโภคให้คำนึงถึง “ความสมดุล” “ความยั่งยืน” ของสรรพสิ่ง ส่งเสริมการสร้าง “คุณค่า” ทางธุรกิจ และเศรษฐศาสตร์ และหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ และยังสนับสนุนการเติบโตทางธุรกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาทางสังคมที่เต็มไปด้วยความเก่ง และความดี เน้นการเสริมสร้างความดีงามของบุคคลและหมู่คณะ โดยใช้หลักความถูกต้องเป็นธรรม และหลักแห่งปัญญาเป็นกรอบในการเสริมสร้างกิจกรรมเพื่อการบริโภคที่เหมาะสม ดังนั้น การที่จะส่งเสริมกิจกรรมเชิงพุทธเศรษฐศาสตร์ จะต้องมีการรอบคิด คือ เป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์ และความสุขของบุคคล และสังคม โดยเน้นการพึ่งพาอาศัย การแบ่งปันดูแลซึ่งกัน และการและการคำนึงถึงกระบวนการทั้งภายใน และภายนอก รวมทั้งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล ชุมชน และสังคม และสอดคล้องกับ ธงชัย อนุพงศ์สาครเรศ ที่ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พบว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 8 ด้าน คือ ด้านลักษณะของงาน ด้านนโยบายของสหกรณ์ ด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ด้านการยอมรับนับถือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านมั่นคงในการทำงาน ด้านการบังคับบัญชา และด้านผลตอบแทนที่ได้รับ และมีข้อเสนอแนะให้สวัสดิการพนักงาน การจัดกองทุนสำรองเลี้ยงชีพให้แก่พนักงาน การจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพนักงาน การเปิดโอกาสให้พนักงานได้แสดงความคิดเห็นและเน้นความสำคัญลักษณะงานหน้าที่ความรับผิดชอบของพนักงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน
2. ควรยกระดับการมีส่วนร่วมการสร้างรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล และสร้างความรู้ความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการมีส่วนร่วมทางด้านการออมทรัพย์ในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเชิงนำไปปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีสถาบันหรือองค์กรเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล มีคุณภาพจากท้องถิ่นสู่ระดับประเทศ
2. สถาบันทางการศึกษา ควรเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเด็กเยาวชนให้รักการออมทรัพย์ และให้ความเข้าใจระบบ และกระบวนการสร้างรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้มีจิตสำนึก และตระหนักในการมีส่วนร่วมการออมทรัพย์ในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยรูปแบบหรือคุณลักษณะที่ดีในการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาล ในสหกรณ์อื่น ๆ เพื่อจะได้เปรียบเทียบความแตกต่าง หรือความสอดคล้องทางด้านการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาสังคมไทย
2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสหกรณ์ในวิถีดูแลในองค์กรส่วนปกครองท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยให้มีประสิทธิภาพ
3. ควรศึกษาการรูปแบบการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักพุทธธรรม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย
4. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการตามหลักธรรมาภิบาลที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกเพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. การสหกรณ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์. ๒๕๖๑.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. อุดมการณ์สหกรณ์. [แหล่งที่มา] http://www.cpd.go.th/ewt_mews.php. [๕/๐๑/๒๕๖๓]
- กองบัญชาการกองทัพไทย. หลักธรรมาภิบาล (Good Governance). แหล่งที่มา :<https://www.rtarf.mi.th/pdf/thammaphiban6.pdf> [ข้อมูลออนไลน์ ๗/๐๒/๒๕๖๔]
- จุฑาทิพย์ ภัทราวาท. การจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ๒๕๕๓). หน้า ๒๓.
- ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://fsct.com> [๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๓]
- ดำรง ปันประณต และคณะ. ระบบการสหกรณ์ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ๒๕๔๗)
- ธงชัย อนุพงศ์สาครเศ. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสหกรณ์ออมทรัพย์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. ภาควิชาบริหารบัณฑิต กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. ๒๕๕๑. [ข้อมูลออนไลน์] <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/๓๒๘๖๖๑> [๘/๐๒/๒๕๖๔]
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โกมลคิมทอง, ๒๕๕๑.
- สหกรณ์ออมทรัพย์วังเดิม จำกัด. รายงานประจำปี ๒๕๖๒ สหกรณ์ออมทรัพย์วังเดิม จำกัด. กรุงเทพมหานคร : กองบัญชาการกองทัพเรือพื้นที่วังนันทอุทยาน. ๒๕๖

โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ใน อำเภอเขาค้อ*

SOCIAL ENGINEERS INSTRUCTION PROGRAM TO INVENT THE AREA-BASED DEVELOPMENT INNOVATION IN KHAO KHO DISTRICT

แก้วตา ผิวพรรณ

Kaewta Phiwphun

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Faculty of Management Science, Phetchabun Rajabhat University

Email: kaewta.phu@pcru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนาโดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาและเพิ่มศักยภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 2) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาวิศวกรสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 3) เพื่อสนับสนุนการนำใช้ข้อมูลชุมชน และเครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรสังคม และ 4) เพื่อพัฒนานวัตกรรม โดยใช้เครื่องมือ 5 ชิ้น ตามกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของวิศวกรสังคม และเสริมสร้างศักยภาพวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ส่วนด้านประชากร แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่งเป็น วิศวกรสังคม จากนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จำนวน 100 คน กับกลุ่มที่สองเป็นเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน มีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 150 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที่แบบกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มไม่เป็นอิสระจากกันกับการทดสอบสัดส่วน

ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พบว่า วิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักการวิศวกรสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) สร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยเหลือชุมชนโดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชน โดยได้มีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนขึ้น 3) โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อ มีความพึงพอใจค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด และ 4) ผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิศวกรสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ตามคุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม 4 ด้าน ระดับผลการประเมินดีมาก

* Received October 4, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted December 19, 2022

คำสำคัญ: การบ่มเพาะ; วิศวกรสังคม; นวัตกรรม

ABSTRACT

This research is in the form of research and development. The research objectives are as follows: 1) To develop and increase the potential of students. Phetchabun Rajabhat University 2) To promote and develop social engineers Phetchabun Rajabhat University 3) to support the use of community information and tools according to the social engineer framework and 4) to develop innovations. by using 5 tools according to the social engineer competency development process and empowering social engineers of Phetchabun Rajabhat University. As for the population, it was divided into 2 groups: the first group were social engineers from 150 students from Phetchabun Rajabhat University and the second group were social engineers from Phetchabun Rajabhat University. network of cooperation with agencies There were 150 participants in the project. The tools used for data collection consisted of interview form, group discussion. achievement test Data analysis from content analysis, mean, standard deviation, and two groups of t-test were independent of each other and the proportional test.

The results of the study found that 1) Development and enhancement of students' potential Phetchabun Rajabhat University found that social engineers of Phetchabun Rajabhat University trained According to the social engineer principle, after school was significantly higher than before school at the 0.05 level. 2) Create new innovations to help communities by building check dams for communities It has been integrated with both government and private sectors. 3) Social Engineers Incubation Project to develop innovations to increase spatial development potential in Khao Kho District The overall average satisfaction was at the highest level. and 4) Social Engineer Performance Assessment Results Phetchabun Rajabhat University According to the characteristics of being a social engineer in 4 aspects, the assessment result level is very good.

Keywords; Incubation; Social Engineers; Innovations

บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์เป็นเครือข่ายวิศวกรสังคม (Social Engineer) โดยมีแกนนำวิศวกรสังคมที่ผ่านการบ่มเพาะกว่า 600 คน สามารถนำความรู้ และทักษะการเป็นวิศวกรสังคม 4 ประการ ไปดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นที่สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนท้องถิ่น และร่วมเป็นผู้ช่วยวิทยากร กระบวนการกลุ่ม ในการต่อยอดขยายผล และสร้างผู้นำรุ่นต่อไป เพื่อร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยพลังของ “วิศวกรสังคม คนของพระราชฯ ข้าของแผ่นดิน” การขับเคลื่อนงานวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์มุ่งเน้นการนำองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ มาร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมควบคู่กับการฝึกปฏิบัติงานไปพร้อมกับการทำงานจริงซึ่งจะเห็นได้ว่า การพัฒนาคุณภาพคน การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม รวมถึงการยกระดับโอกาสทางการศึกษา การประกอบสัมมาชีพ และการมุ่งสร้างชุมชนท้องถิ่นให้น่าอยู่กลายเป็นประเด็นสำคัญเพื่อทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีโอกาสทางเศรษฐกิจสังคมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ดังนั้นการสร้าง และบ่มเพาะวิศวกรสังคมที่มีจิตอาสาในการขับเคลื่อนกิจกรรมจะสามารถถ่ายทอดกระบวนการกิจกรรมจากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างต่อเนื่องรวมถึงมีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมกิจกรรมในชุมชนสามารถมอง และแก้ปัญหาแบบบูรณาการ และทีมงานวิศวกรสังคมจะเกิดการมองเห็นคุณค่าของตนเอง และสามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเอง ชุมชน และประเทศชาติเนื่องจากพันธกิจในยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ และการพัฒนาศักยภาพของวิศวกรสังคมให้เกิดการบูรณาการร่วมกันไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายของยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ต้องกำหนดพื้นที่เพื่อให้ทีมวิศวกรสังคมที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ และมีความพร้อมในการใช้เครื่องมือการพัฒนาเชิงพื้นที่ไปประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีทีมผู้รับผิดชอบหลักในการพัฒนาวิศวกรสังคม ได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจปัญหา และความต้องการของพื้นที่ในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ จากข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคมของเพชรบูรณ์ในแผนการพัฒนาจังหวัดเพชรบูรณ์ ปรับปรุงปี พ.ศ. 2564 มีรายงานว่าธุรกิจการท่องเที่ยวและการจำหน่ายสินค้าของ OTOP และวิสาหกิจชุมชนโดยเป็นรายได้หลักของจังหวัดเพชรบูรณ์ และพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่ได้รับความนิยมสูงสุด และรายงานในปี พ.ศ. 2561 รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทย มีจำนวน 7,460.50 ล้านบาท เพิ่มขึ้น +6.42% จากปี 2560 และรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีจำนวน 95.90 ล้านบาท แต่เนื่องด้วยสถานการณ์โควิด-19 ที่แพร่ระบาด ส่งผลกระทบอย่างมากต่อเศรษฐกิจ สังคม และรายได้ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากการงดการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบูรณ์ต้องงดให้บริการไม่มีการรับนักท่องเที่ยวให้เข้าพักค้างคืนในสถานประกอบการ โรงแรม รีสอร์ท หรือห้องพักรายวัน โดยการไม่มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเขาค้อยังคงส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น ร้านอาหาร คาเฟ่ ผลไม้ หรือของที่ระลึกต่าง ๆ เป็นต้น จากปัญหาสถานการณ์ในพื้นที่ต้องประสบปัญหาในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัย

ราชภัฏเพชรบูรณ์ที่มีความพร้อมด้านวิชาการ และบุคลากร ต้องนำองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ลงไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของวิศวกรสังคมโดยใช้กระบวนการ Reskill / Upskill บ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อเพิ่มศักยภาพการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการพัฒนาขีดความสามารถ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การประมวล และนำใช้ข้อมูล และการพัฒนา กฎ กติการ่วมกัน จนเกิดเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อพัฒนาให้เกิดนวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดรูปธรรมการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อเป้าประสงค์ และมีนวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ ตลอดจนมีพื้นที่ต้นแบบที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์องค์ความรู้ให้แก่นักศึกษาที่ผ่านการ Reskill / Upskill จึงได้พัฒนาโครงการ “บ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อ” (Social Engineers Instruction Program to invent The Area-based Development Innovation in Khao Kho District) ขึ้นเพื่อสร้างรูปธรรมการดำเนินงานด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพ วิศวกรสังคม ให้มีคุณลักษณะ 4 ประการ ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา และมีทักษะในการเป็นนักพัฒนาเพื่อชุมชน ด้านความพร้อมของพื้นที่ในการแก้ไขปัญหา และเป็นแหล่งพัฒนาวิศวกรสังคมบนพื้นที่เขาค้อเป็นพื้นที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยว และการศึกษา มีหน่วยงานเพื่อการสร้างเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐ และเอกชนสถานที่สำคัญบนเขาค้อ เช่น พระตำหนักเขาค้อ อนุสรณ์สถานผู้เสียสละ หมู่บ้านชาวม้ง ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรที่สูงเพชรบูรณ์ วัดผาช่อนแก้ว แหล่งท่องเที่ยวกังหันลม(พลังงานทดแทน) หุ่นจำลอง และน้ำครีดิษฐ์ จากเหตุผลของการสำรวจพื้นที่เพื่อขยายผลการพัฒนาวิศวกรศักยภาพวิศวกรสังคม พื้นที่อำเภอเขาค้อ จึงมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่สำหรับการฝึกปฏิบัติการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ และในอดีตที่ผ่านมา มีนักวิชาการและนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์จำนวนมากที่เดินทางไปบริการวิชาการ หรือการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งด้านการท่องเที่ยว การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การพัฒนาอาชีพ และการศึกษาของคนในพื้นที่ ดังนั้นการได้รับความร่วมมือจากกลุ่มประชากรในพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมจึงเป็นความสนใจในการทำงานร่วมกัน และเกิดขึ้นด้วยความราบรื่นอย่างแน่นอน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อพัฒนา และเพิ่มศักยภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้มีคุณลักษณะ 4 ประการ ตามพระบรมราโชบายด้านการศึกษา ได้แก่ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง มีอาชีพมีงานทำ และเป็นพลเมืองดีมีระเบียบวินัย
- 2) เพื่อส่งเสริม และพัฒนาวิศวกรสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้มีทักษะในการเป็นนักพัฒนาเพื่อชุมชน ได้แก่ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนักสร้างนวัตกรรม รวมถึงให้มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิศวกรสังคมที่มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง

3) เพื่อสนับสนุนการนำใช้ข้อมูลชุมชน และเครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรรมสังคม ในการถอดบทเรียน การดำเนินงาน การประมวลและจัดการความรู้ การพัฒนานวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับพื้นที่ และระดับเครือข่าย

4) เพื่อพัฒนานวัตกรรม โดยใช้เครื่องมือ 5 ชิ้น ตามกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของวิศวกรสังคม และเสริมสร้างศักยภาพวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ให้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิศวกรสังคม

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบ การคัดเลือกแก่นนำวิศวกรสังคม จากนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่สนใจเข้าร่วมบ่มเพาะวิศวกรสังคม ในโครงการ “บ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่” ที่มหาวิทยาลัยได้กำหนด จำนวน 100 คน

กลุ่มที่ 2 เครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน มีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 150 คน

เครื่องมือในการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ส่วนตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1) แบบประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ ลักษณะของแบบประเมิน เป็นแบบประเมินชนิดมาตรา ส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 32 ข้อ โดยผู้วิจัยได้พัฒนาแบบประเมินขึ้นตามลำดับ ได้แก่ ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากนั้นกำหนดประเด็นในการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ และสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้รวมทั้งหมด 32 ข้อ

2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบชนิดปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ โดยผู้วิจัยได้พัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนขึ้นตามลำดับ ได้แก่ ศึกษาหลักสูตร และจุดประสงค์การเรียนรู้ และสร้างผังวิเคราะห์ข้อสอบ (Test blueprint) กำหนดเนื้อหา พฤติกรรมที่ต้องการวัด และจำนวนข้อสอบที่ต้องการ จำนวน 20 ข้อ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบชนิดปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ มีอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.00-0.40 และความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.20-0.70 และความเที่ยง 0.80 อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้

3) การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) เพื่อการศึกษา และสำรวจบริบทชุมชน เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน โดยการลงพื้นที่สำรวจบริบทชุมชนอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ สภาพปัญหา สถานการณ์ และความต้องการของชุมชน แบ่งประเด็นดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้

ถูกสัมภาษณ์ที่มีต่อปัญหาและความต้องการของชุมชน ถ้ามองเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจชุมชน, สังคม, การศึกษา และสิ่งแวดล้อมโดยใช้เครื่องมือ SWOT กับ ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น

4) แบบประเมินความพึงพอใจ จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากถอดบทเรียนจากการเรียนรู้ในงานวิจัยซึ่งเป็นตัวแทนวิศวกรสังคมจากนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์เพื่อการสนับสนุนการนำใช้ข้อมูลชุมชน และเครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรสังคม ในการถอดบทเรียน การดำเนินงาน การประมวล และจัดการความรู้ การพัฒนานวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับพื้นที่ และระดับเครือข่าย จำนวน 6 ข้อ โดยใช้มาตราวัดแบบประมาณค่า (Rating Scale) เป็นการวัดแบบเรียงลำดับ (Ordinal Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ

5) แบบประเมินผลการปฏิบัติงาน การถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการในพัฒนาตนเอง และพื้นที่ขยายผล ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการและนำใช้ข้อมูลจากการถอดบทเรียน และสรุปองค์ความรู้ไปถ่ายทอด ให้กับกลุ่ม องค์กร หรือชุมชนที่มีปัญหาและการดำเนินการที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผล ณ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และสร้างความยั่งยืนให้กับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป เป็นแบบประเมินการใช้ระดับคะแนนแบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 ผลผลิต จำนวน 5 ข้อ กับ ส่วนที่ 2 คุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม 4 ด้าน จำนวน 20 ข้อ ซึ่งเป็นแบบประเมินมีลักษณะเป็นมาตรฐานส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ใช้มาตราวัดแบบประมาณค่า (Rating Scale) เป็นการวัดแบบเรียงลำดับ (Ordinal Scale)

การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการวิเคราะห์สามารถจำแนกตามเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้สถิติทดสอบ ได้แก่ การทดสอบที่แบบกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มไม่เป็นอิสระจากกัน (t-test for Dependent Samples) กับ การทดสอบสัดส่วน (Proportion Test)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจ กับแบบประเมินผลการปฏิบัติงาน การถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการในพัฒนาตนเอง และพื้นที่ขยายผล โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1) ผลศึกษาการพัฒนา และเพิ่มศักยภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ได้ดำเนินการจัดอบรมในโครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อเมื่อวันที่ 10-12 พฤศจิกายน พ.ศ.2564 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยมีอาจารย์ และนักศึกษาทุกชั้นปีเข้ารับการ อบรม จำนวนทั้งสิ้น 100 คน ซึ่งเป็นการจัดอบรมในรูปแบบออนไลน์

ภาพที่ 1 อบรมโครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ใน
อำเภอเขาค้อ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมเพื่อบ่มเพาะศักยภาพวิศวกรสังคม (Reskill/Upskill) ก่อนอบรมและหลังอบรมของวิศวกรสังคม รุ่นที่ 1 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ก่อนอบรม	หลังอบรม	t-test	Sig
		$\bar{X}$	$\bar{X}$		
วิศวกรสังคม	10	2.34	8.83	19.36	0.000*

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 1 แสดงว่า วิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักการวิศวกรสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ วิศวกรสังคมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยก่อนฝึกอบรมเท่ากับ 2.34 หลังฝึกอบรมเท่ากับ 8.83

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมของวิศวกรสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบูรณ์ ที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักการวิศวกรสังคมกับเกณฑ์คะแนนร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม

แหล่งข้อมูล	จำนวนเต็ม (คน)	คะแนนเต็ม	คะแนน (p)	Z
ประชากร	100	10	2.34 (23.40%)	27.94
วิศวกรสังคม	100	10	8.83 (88.30%)	

$$Z_{.05} = 1.60$$

จากตารางที่ 2 พบว่าค่า t ที่ได้จากการคำนวณมีค่า “มากกว่า” ค่า t ซึ่งสามารถแปรผลได้ว่า มีการปฏิเสธสมมติฐาน H_0 แล้วยอมรับสมมติฐาน H_1 นั่นคือ จำนวนวิศวกรสังคมที่ที่ได้รับการฝึกอบรม ตามหลักการวิศวกรสังคม มีผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมแตกต่างกับเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังฝึกอบรมของวิศวกรสังคมที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักการ วิศวกรสังคม มีค่าเท่ากับร้อยละ 88.30 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ค่าเฉลี่ยร้อยละ 80

2) ผลศึกษาการส่งเสริม และพัฒนาวิศวกรสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้มีทักษะในการเป็น นักพัฒนาเพื่อชุมชน

ภาพที่ 2 พื้นที่การเชื่อมโยงเชื่อมโยงแหล่งการท่องเที่ยวของ 5 หมู่บ้าน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

จากภาพที่ 2 กำหนดพื้นที่การเชื่อมโยงเชื่อมโยงแหล่งการท่องเที่ยวของ 5 หมู่บ้าน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการส่งเสริม และพัฒนาวิศวกรรมสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้มีทักษะในการเป็นนักพัฒนาเพื่อชุมชนแสดงการวิเคราะห์สภาพ และปัญหา และความต้องการของชุมชน ตามเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจชุมชน , สังคม, การศึกษา และสิ่งแวดล้อม ศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อโดยใช้เครื่องมือ SWOT พบว่า ผลการวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการชุมชนนักศึกษาทำการเลือกชุมชนหมู่บ้านเสถียรแห่ง 3 ซึ่งได้รับผลกระทบเป็นวงกว้างครอบคลุมไปถึงหมู่บ้านเสถียรแห่ง 1 และหมู่บ้านเสถียรแห่ง 2 ซึ่งก่อนหน้านี้เกิดปัญหาน้ำท่วมหลังจากนั้นกรมเจ้าท่าได้เข้ามาช่วยแก้ปัญหาโดยการขุดลอกคลองให้ใหม่ ซึ่งสามารถแก้ปัญหา น้ำท่วมได้ แต่ปัญหามาตามคือ น้ำไปรวดเร็ว ไม่มีที่กักเก็บน้ำเพื่อไว้ใช้ในช่วยหน้าแล้ง ซึ่งกระทบต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรชุมชนจึงเกิดความต้องการการกักเก็บน้ำเพื่อไว้ใช้ นักศึกษาจึงเลือกที่จะสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยเหลือชุมชนโดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชนโดยได้มีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนขึ้น

3) ผลศึกษาการสนับสนุนการนำใช้ข้อมูลชุมชน และเครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรรมสังคม ในการถอดบทเรียน การดำเนินงาน การประมวลและจัดการความรู้ การพัฒนานวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับพื้นที่ และระดับเครือข่าย

ภาพที่ 3 กิจกรรมของการถอดบทเรียนและจัดการความรู้ ที่เกิดขึ้นจากการกระบวนการวิศวกรรมสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยทีมงานวิศวกรรมสังคม และองค์กรหลักในพื้นที่ขยายผล ณ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

จากภาพที่ 3 กิจกรรมของการถอดบทเรียนและจัดการความรู้ ที่เกิดขึ้นจากการกระบวนการวิศวกรรมสังคมเพื่อการ พัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยทีมงานวิศวกรรมสังคม และองค์กรหลักในพื้นที่ขยายผล ณ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ การลงพื้นที่วิเคราะห์สภาพ และปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยการใช้เครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรรมสังคม ในการถอดบทเรียน การดำเนินงาน การประมวล และการจัดการความรู้

นักศึกษาจึงได้เลือกที่จะสร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยเหลือชุมชนโดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชน โดยได้มีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนขึ้น ซึ่งเกิดจากกระบวนการการใช้ทักษะของวิศวกรสังคม ทั้ง 4 ด้าน เริ่มจากทักษะด้านที่ 1 การคิดเชิงเหตุผล เห็นปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายซึ่งโจทย์ที่ได้คือการแก้ปัญหาภัยแล้งของชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านเสลียงแห้ง 1 หมู่บ้านเสลียงแห้ง 2 และหมู่บ้านเสลียงแห้ง 3 โดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชน ทักษะด้านที่ 2 การสื่อสาร นักศึกษาได้เริ่มดำเนินการวางแผนกระบวนการดำเนินการสร้างฝายโดยการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเริ่มจากการสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่เพื่อทำการประชาคมสำรวจความต้องการ และผลกระทบจากการสร้างฝายชะลอน้ำ ทักษะด้านที่ 3 การประสาน นักศึกษาได้ทำการประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขอความอนุเคราะห์สิ่งต่าง ๆ เพื่อการก่อสร้างฝายชะลอน้ำ โดยการทำหนังสือขออนุญาตจากกรมป่าไม้ กรมเจ้าท่า องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ และจังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อได้รับการอนุญาตจากทุก ๆ หน่วยงาน นักศึกษาได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ขอเสาไฟฟ้าเก่าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างฝายชะลอน้ำ และทำการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากกองพันทหารม้าที่ 1 กองพันทหารช่าง ช.พัน 8 เพื่อขอความอนุเคราะห์เครื่องจักรและกำลังพลเพื่อสนับสนุนช่วยในส่วนของการก่อสร้างฝายชะลอน้ำ และทักษะด้านที่ 4 การสร้างนวัตกรรมชุมชน ซึ่งนักศึกษาได้ทำการแก้ปัญหาให้กับชุมชนโดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีน้ำใช้ในการประกอบอาชีพในด้านต่าง ๆ ได้อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของการสนับสนุนการนำใช้ข้อมูลชุมชน และเครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรสังคม

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{X}$	SD	ความหมาย
1 ความพึงพอใจที่ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่โครงการวิศวกรสังคม	4.27	0.601	มากที่สุด
2 ความพึงพอใจที่ได้ฝึกปฏิบัติในเรื่องที่โครงการวิศวกรสังคม	4.23	0.512	มากที่สุด
3 ความพึงพอใจที่คาดว่าจะสามารถนำผลโครงการวิศวกรสังคมไปใช้ประโยชน์ได้	4.28	0.656	มากที่สุด
4 ความพึงพอใจที่ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น	4.26	0.558	มากที่สุด
5 ความพึงพอใจที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น	4.25	0.496	มากที่สุด
6 ความพึงพอใจที่มีต่อวิธีการโครงการวิศวกรสังคมเหมาะสมกับการเรียนรู้	4.38	0.534	มากที่สุด
7 ความพึงพอใจที่มีอุปกรณ์โครงการวิศวกรสังคมเพียงพอกับจำนวนวิศวกร	4.29	0.558	มากที่สุด
8 โครงการวิศวกรสังคมครั้งนี้มีความพึงพอใจที่ได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้	4.28	0.559	มากที่สุด
ภาพรวมระดับความพึงพอใจ	4.27	0.601	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจของการสนับสนุนการนำใช้ข้อมูลชุมชนและเครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรสังคม ในการถอดบทเรียน การดำเนินงาน การประมวล และจัดการความรู้ การพัฒนานวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับพื้นที่ และระดับเครือข่าย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 100 คน สำหรับโครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อ มีความพึงพอใจค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด

4) ผลศึกษาการพัฒนานวัตกรรม โดยใช้เครื่องมือ 5 ชิ้น ตามกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของวิศวกรสังคม และเสริมสร้างศักยภาพวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิศวกรสังคม

ภาพที่ 4 กิจกรรมของการพัฒนานวัตกรรม โดยใช้เครื่องมือ 5 ขึ้น ตามกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของวิศวกรสังคม และเสริมสร้างศักยภาพวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

จากภาพที่ 4 กิจกรรมของการพัฒนานวัตกรรม โดยใช้เครื่องมือ 5 ขึ้น ตามกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของวิศวกรสังคม และเสริมสร้างศักยภาพวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ โดยวิศวกรสังคมจากนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จำนวน 100 คน สร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยเหลือชุมชนโดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชน โดยได้มีการบูรณาการร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 150 คน ทำกิจกรรมของการถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการในพัฒนาตนเอง และพื้นที่ขยายผล ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการ และนำใช้ข้อมูลจากการถอดบทเรียน และสรุปองค์ความรู้ไปถ่ายทอด ให้กับกลุ่ม องค์กร หรือชุมชนที่มีปัญหา และการดำเนินการที่ใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผล ณ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ และสร้างความยั่งยืนให้กับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

ประเมินผลการปฏิบัติงานของวิศวกรสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ตามคุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม 4 ด้าน คณะผู้วิจัยได้ทำการแบ่งส่วนของการประเมินออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 ผลผลิตเป็นการประเมินผลจากปริมาณงาน และคุณภาพงานโดยกำหนดค่าคะแนนเต็ม 40 คะแนน และส่วนที่ 2 คุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคมโดยกำหนดค่า คะแนนเต็ม 60 คะแนน โดยการประเมินผลการปฏิบัติงานแต่ละงานนั้นอาจารย์ที่ปรึกษาวิศวกรสังคม และกลุ่มชุมชนจะเป็นผู้ประเมินผลด้วยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่ทำได้จริงกับเป้าหมายที่กำหนด โดยพิจารณาทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพของงานควบคู่กันไป ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดในการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิศวกรสังคม ได้แก่ ผลผลิต คุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม ผลการ ปฏิบัติงานต้องไม่เกิน 80 ซึ่งสามารถสรุปผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิศวกรสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ตามคุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม 4 ด้าน

โดยผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิศวกรสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ตามคุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม 4 ด้าน จำนวนวิศวกรสังคม 100 คน มีค่าเฉลี่ยของส่วนที่ 1 ผลผลิตเท่ากับ 33.4 ค่าเฉลี่ยส่วนที่ 2 คุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม เท่ากับ 53.7 และค่าเฉลี่ยผลการปฏิบัติงาน (รวม) เท่ากับ 87.1 ระดับผลการประเมินดีมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1) ผลศึกษาการพัฒนา และเพิ่มศักยภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พบว่า วิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักการวิศวกรสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวนวิศวกรสังคมที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักการวิศวกรสังคม มีผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมแตกต่างกับเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จำนวนวิศวกรสังคมที่ได้รับการบ่มเพาะศักยภาพวิศวกรสังคม (Reskill / Upskill) ตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไป มีสัดส่วนเท่ากับ 1.0000 หรือร้อยละ 100 ของวิศวกรสังคมทั้งหมดซึ่งไม่แตกต่างกับเกณฑ์สัดส่วน 0.8 หรือเกณฑ์จำนวนร้อยละ 80 เนื่องจาก กองพัฒนานักศึกษาซึ่งรับผิดชอบในการขับเคลื่อนส่งเสริมทักษะการเป็นวิศวกรสังคมให้นักศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจึงได้โครงการนี้ขึ้นเพื่อให้นักศึกษามีทักษะในการเป็นวิศวกรสังคม ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ เชิงเหตุ ผล ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยปราศจากข้อขัดแย้ง และทักษะการสร้างนวัตกรรม เพื่อสังคมสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในปฏิบัติงานจริงแก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น ด้านความยากจนความเหลื่อมล้ำ และปัญหาคุณภาพชีวิตโดยการสร้าง หรือนำองค์ความรู้ที่หลากหลายในมหาวิทยาลัยมาบูรณาการในการแก้ปัญหา อีกทั้งยังส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง และจัดการตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงาน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ พบว่า โลกกำลังขับเคลื่อนเข้าสู่สังคมความรู้ และนวัตกรรมซึ่งมีความรู้เทคโนโลยี และนวัตกรรมขั้นสูงเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญการปฏิวัติความคิด หรือการเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐาน และมูลฐานเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมนำทั้งสังคมเข้าสู่สังคมความรู้ที่มีการพัฒนาและใช้ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในทุกระดับของสังคม และรวมถึงในภาคส่วนการศึกษา การคิดค้นสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษาจะส่งผลทำให้เกิดมิติใหม่ทางการจัดการศึกษา ทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้นนวัตกรรมทางการศึกษาที่จะส่งผลนำสู่ผลชัย นั่นคือการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนควรนำสู่ผลลัพธ์ที่เป็นผลกระทบ 6 ประการประกอบด้วยผลกระทบของผลผลิต ผลกระทบของผลลัพธ์ ผลกระทบของผลคุณ ผลกระทบของผลคุณ การทวีคูณผลลัพธ์ลดค่าผลกระทบของผลเขต ผลลัพธ์นอกขอบเขต และผลกระทบของผลกาล (Outlast) ผลลัพธ์ที่ยั่งยืนอันเป็นความคิดต่อยอดจากโมเดลประสิทธิภาพ

2) ผลศึกษาการส่งเสริมและพัฒนาวิศวกรสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ให้มีทักษะในการเป็นนักพัฒนาเพื่อชุมชน พบว่า สร้างนวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยเหลือชุมชนโดยการสร้างฝายชะลอน้ำให้กับชุมชน โดยได้มีการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนขึ้นเนื่องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ต้องการของสังคมชุมชน และท้องถิ่นได้กำหนดนโยบายเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการบูรณาการผสานองค์ความรู้สู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนกำหนดอัตลักษณ์ของบัณฑิต คือวิศวกรสังคมโดยพัฒนาบัณฑิตให้เป็นวิศวกรสังคมประกอบด้วยการมีทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลเห็นปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย มีทักษะในการสื่อสารสื่อสารองค์ความรู้ เพื่อแก้ไขปัญหาที่มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยปราศจากความขัดแย้งระดมสรรพกำลังทรัพยากร เพื่อแก้ไขปัญหา และมีทักษะการสร้างนวัตกรรมเพื่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ศึกษาการนำนโยบายการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมไปปฏิบัติศึกษาเฉพาะกรณีโครงการยุวชน มรส. สร้างชาติ ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของการนำนโยบายโครงการยุวชน มรส. สร้างชาติ สู่การเป็นบัณฑิตวิศวกรสังคมไปปฏิบัติ พบว่า 1) นักศึกษามีทักษะในการเป็นวิศวกรสังคม ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ เชิงเหตุ - ผล ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยปราศจากข้อขัดแย้ง และทักษะการสร้างนวัตกรรม เพื่อสังคม และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาสังคมเพื่อให้นักศึกษานำทักษะเหล่านั้นไปยกระดับท้องถิ่นต่อไป 2) นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการปฏิบัติงานจริง แก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ โดยใช้วิศวกรสังคมโมเดลวิศวกรสังคม 5C เพื่อนำไปสู่การนำนโยบายไปปฏิบัติ 3) นักศึกษานำองค์ความรู้ หรือนวัตกรรมที่มีในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง และจัดการตนเองได้

3) ผลศึกษาการสนับสนุนการนำใช้ข้อมูลชุมชน ลำเลียงมือตามกรอบงานวิศวกรสังคม ในการถอดบทเรียน การดำเนินงาน การประมวลและจัดการความรู้การพัฒนานวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับพื้นที่ และระดับเครือข่าย พบว่า โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาควมมีความพึงพอใจค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุดเนื่องจากด้านการพัฒนา และเสริมศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ที่มีเป้าหมายการพัฒนาระดับคนในทุกมิติ และทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพโดยจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดีรอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่นมีธรรมาภิบาล มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้องมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษ และภาษาที่ 2 และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูงเป็นนวัตกรรม นวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยสัมมนาติดตามความถนัดของตนจากวิสัยทัศน์ และแนวทางตามยุทธศาสตร์ชาติสถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญซึ่งสอดคล้องกับงานของ สุนทรี ศักดิ์ประชาวุฒิ และทรงวุฒิ ม่วงเจริญ ซึ่งกล่าวว่า วิศวกรสังคมที่ทดลองการเข้าทำประโยชน์ชั่วคราว ตามโครงการสร้าง และพัฒนาเกษตรกร พบว่าวิศวกรสังคมขาดการสนับสนุนเงินทุนหรือเงินกู้ และประสบปัญหาด้านการใช้จ่ายโดยเฉพาะในช่วงแรกที่ทดลองทำซึ่งยังมีรายได้ไม่แน่นอนส่งผลให้เกษตรกรต้องออกไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรเพื่อหารายได้ทั้งนี้

4) ผลศึกษาการพัฒนานวัตกรรมโดยใช้เครื่องมือ 5 ชิ้น ตามกระบวนการพัฒนาสมรรถนะของวิศวกรสังคม และเสริมสร้างศักยภาพวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ให้มีความพร้อมในการทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิศวกรสังคม พบว่า ผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของวิศวกรสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ตามคุณลักษณะของการเป็นวิศวกรสังคม 4 ด้าน ระดับผลการประเมินดีมาก

เนื่องจากเป็นวิศวกรสังคม ต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุ ผล ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยปราศจากข้อขัดแย้ง และทักษะการสร้างนวัตกรรมเพื่อสังคม เพื่อให้นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการปฏิบัติงานจริง แก้ปัญหาพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่น ด้านความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และปัญหาคุณภาพชีวิต โดยการสร้างหรือนำองค์ความรู้ที่หลากหลายในมหาวิทยาลัยมาบูรณาการในการแก้ปัญหาเพื่อนำองค์ความรู้หรือนวัตกรรมที่มีในมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานของศิรินันท์ หล่อตระกูล และวัชรินทร์ สุทธิชัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 6 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยได้แก่ด้านสภาพแวดล้อมภายนอก (การเมือง เศรษฐกิจสังคม และเทคโนโลยี) ด้านการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานด้านวัตถุประสงค์ของนโยบายด้านมาตรการการควบคุมประเมินผลด้านลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติและด้านสมรรถนะขององค์การความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการพัฒนาคนและสังคมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านการส่งเสริมพัฒนาเกษตรกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาองค์กรและพัฒนาศึกษาท้องถิ่น และด้านการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากโครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อ แบ่ง 4 ด้าน แต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ของนโยบายได้กำหนดรายละเอียดให้สอดคล้องกันเพื่อง่ายต่อการนำไปใช้ปฏิบัติโดยสามารถแก้ปัญหาโดยมีการวางแผนระยะยาวเพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ และสามารถเลือกเครื่องมือที่เป็นทักษะวิศวกรสังคมได้อย่างเหมาะสม
2. ด้านหน่วยงานที่นายนโยบายไปปฏิบัติมีการสื่อสารต่อองค์กรที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นเพื่อทำความเข้าใจให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงานตามนโยบายให้ความร่วมมือในการทำงาน และอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานให้กับวิศวกรสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนมีมาตรฐานของการนายนโยบายไปปฏิบัติ และควบคุมให้เป็นไปตามนโยบายของหน่วยงาน
3. ด้านการพัฒนาบุคลากร และสมรรถนะขององค์กรสร้างหลักสูตรการศึกษาตามความสนใจของนักศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยได้รับความร่วมมือจากบุคลากรในมหาวิทยาลัย โดยจัดให้มีการประเมินผลด้านความรู้ของบุคลากรของมหาวิทยาลัยก่อนที่จะนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดต่อนักศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง โดยบุคลากรต้องผ่านการพัฒนาความสามารถเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาจากผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นเป็นผู้ประเมินผลโดยตรงจะทำให้สามารถผลิตบัณฑิตที่มีทักษะวิศวกรสังคมได้อย่างแท้จริง

4. ด้านการพัฒนาสังคมได้พัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยให้มีการสื่อสาร ประสานงานระหว่างองค์กร และประชาชนมากขึ้น เพื่อให้เกิดความพร้อม ความเข้าใจตรงกัน และมีความชัดเจนมากขึ้น ควรร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นให้มากขึ้นเพราะจะได้เกิดการพัฒนาที่ตรงจุด และเหมาะสมกับความต้องการเฉพาะด้าน

สรุป

โครงการบ่มเพาะวิศวกรสังคมเพื่อพัฒนานวัตกรรมในการเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ในอำเภอเขาค้อเป็นการสนับสนุน และเสริมศักยภาพให้ทีมงานวิศวกรสังคมที่ผ่านการบ่มเพาะจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก ให้คณาจารย์ และบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่มีความรู้ด้านวิศวกรสังคมเป็นที่เล็งในการดำเนินงาน โดยการนำใช้ข้อมูลชุมชนและเครื่องมือตามกรอบงานวิศวกรสังคมมากำหนดประเด็นปัญหา หรือความต้องการพัฒนาของพื้นที่ การถอดบทเรียนการดำเนินงาน การประมวลและจัดการความรู้รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมเพิ่มศักยภาพพัฒนาเชิงพื้นที่ร่วมกับชุมชน การผลิต และพัฒนาสื่อสาธารณะนำไปใช้ในการเผยแพร่สื่อสารเรื่องราว นวัตกรรม แหล่งเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมถึงใช้ประกอบการเรียนรู้ร่วมกับพื้นที่ขยายผล ทั้งนี้กำหนดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เน้นปฏิบัติการจริงในพื้นที่ เช่น เวทีสรุปองค์ความรู้ร่วมกับชุมชน เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีถอดบทเรียน เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างคุณค่าของตนเอง และเพิ่มพลังสร้างสรรค์ของวิศวกรสังคมผ่านกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ และเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไปพร้อมทั้งถอดบทเรียน และสรุปบทเรียนเป็นกรณีศึกษาพื้นที่อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ รวมถึงการถ่ายทอดนวัตกรรมองค์ความรู้กิจกรรมของตัววิศวกรสังคมซึ่งจะดำเนินการโดยทีมงานวิศวกรสังคมร่วมกับคณาจารย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่โดยทีมงานวิศวกรสังคมจะต้องเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน และเข้าร่วมในกระบวนการค้นหา และพัฒนาของแต่ละพื้นที่ มีการทำงานร่วมกันในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน โดยการเทียบเคียงประสบการณ์ด้านการพัฒนานวัตกรรมแก่เพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยให้เครือข่ายวิศวกรสังคมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์สามารถปรับวิธีคิด และนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันไปประยุกต์ และปรับใช้ในพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานของทุนทางสังคม และศักยภาพของแต่ละพื้นที่ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้แก่พื้นที่ขยายผล จนกระทั่งเกิดเป็นเครือข่ายวิศวกรสังคมที่มีการหนุนเสริมงานซึ่งกัน และกันพร้อมทั้งเกิดการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการในระดับพื้นที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของ 4 นักพัฒนาเพื่อชุมชน ได้แก่ นักคิด นักสื่อสาร นักประสานงาน และนักสร้างนวัตกรรม เพื่อร่วมกันเป็นเครือข่ายวิศวกรสังคมที่การทำงานอย่างต่อเนื่องถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการพัฒนาตนเอง และพื้นที่ขยายผล ณ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2563). การนำกลยุทธ์มาใช้ทางธุรกิจ สู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย. สืบค้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2564. จาก <http://www.kriengsak.com/>.
- ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ทปอ.มรภ.). (2562). ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579). (ฉบับปรับปรุง 11 ตุลาคม 2561). กรุงเทพฯ: ที่ประชุม อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ (ทปอ.มรภ.).
- นงรัตน์ อีสโร. (2562). วิศวกรสังคม (Social Engineer), สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาประเทศ. เอกสารสรุปผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ.
- พลกฤต แสงอาวุธ. (2565). การนำนโยบายการพัฒนาทักษะวิศวกรสังคมไปปฏิบัติ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการ ยุวชน มรส. สร้างชาติ. วารสารวิชาการธรรมทัศน์, 22(2) : 72-82.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2564). นวัตกรรม วิถีพัฒนา ภูมิปัญญาภูมิพัฒน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ดี วิทย์.
- วรรณพรรณ รักษชน. (2562). ตัวแบบกลยุทธ์การวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ สำหรับวิสาหกิจชุมชนภาคการ ให้บริการในเขตภาคเหนือประเทศไทย. วารสารสักทอง : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 25(2) : 120-130.
- ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2559). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิรินันท์ หล่อตระกูล และวัชรินทร์ สุทธิชัย. (2561). รูปแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติขององค์การบริหาร ส่วน จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 10(3) : 9-25.
- สุนทรี ศักดิ์ประชาวุฒิ และทรงวุฒิ ม่วงเจริญ. (2560). รายงานฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการปรับปรุงการดำเนินงานจัดที่ดินโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2562 จาก https://www.alro.go.th/research_plan/download/article/article_20180720134947.pdf
- Dworkin, S. L. (2012). Sample size policy for qualitative studies using in-depth interviews. *Archives of Sexual Behavior*. 41(6). 1319-1320.
- Fusch, P. I., & Ness, L. R. (2015). Are We There Yet? Data Saturation in Qualitative Research. *The Qualitative Report*. 20(9). 1408-1416.

การเจริญสติ: กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW”^{*}

MINDFULNESS: THE PROCESS OF MIND EMPOWERMENT VIA APPLICATION

“DHAMMACHAK-FBW”

ภารดี เจริญธรมิตร

Paradee Jaroenthanamit

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Master of Arts (Social Development) Mahachulalongkornrajavidyalaya university

Email: mintrapadee.5@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการเจริญสติ: กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการเจริญสติ และการสวดมนต์ของชาวพุทธผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” วิเคราะห์กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” ต่อการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 และเพื่อนำเสนอแนวทาง และกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชัน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 รูป / คน และเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป / ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อศึกษารูปแบบและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการเจริญสติและสวดมนต์ของผู้ใช้งานแอปพลิเคชัน มีช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม 17.00 - 20.00 น. มีเหตุผลในการร่วมกิจกรรม คือ ต้องการพบความสุข ชอบกิจกรรมที่เสริมสร้างพลังทางจิต คือ การเจริญภาวนา การปฏิบัติตามหลักอริยมรรค มีองค์ 8 คือ 1) สัมมาทิฐิ 2) สัมมาสังกัปปะ 3) สัมมาวาจา 4) สัมมากัมมันตะ 5) สัมมาอาชีวะ 6) สัมมาวายามะ 7) สัมมาสติ และ 8) สัมมาสมาธิ สามารถเป็นกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.33 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 มีแนวทางและกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชัน ประกอบด้วย 1) ผู้ใช้แอปพลิเคชันรู้จักตนเอง 2) ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีวิจารณ์ญาณในการดำเนินชีวิต มีวินัยที่ต้อง 3) ผู้ใช้แอปพลิเคชันสามารถเลือกกิจกรรมที่ส่งผล

^{**} Received June 23, 2022; Revised November 11, 2022; Accepted December 17, 2022

ต่อการเจริญสติ และตัดกิจกรรมบางส่วนที่ไม่ส่งผลต่อการเจริญสติได้ 4) ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีความเชื่อมั่นในการเจริญสติ และไปถึงเป้าหมายที่ตนตั้งใจไว้ได้

คำสำคัญ: ธรรมจักร; การสวดมนต์; การเจริญสติ; แอปพลิเคชัน; กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิต

ABSTRACT

The main objectives of this study are 1) to examine the pattern of mindfulness practice and Buddhist prayers using the "Dhammachak-FBW" application, 2) to analyze how the 8 Noble Eightfold Path is used in practice using the "Dhammachak-FBW" application in terms of spirituality, and 3) to present guidelines and the mental empowerment process on the application using an integrated research approach that combines quantitative research using questionnaires to collect data from a sample of 400 people and qualitative research using an interview guideline to gather data from 17 key informants. To explore patterns, quantitative data were statistically evaluated using percentage, mean, and standard deviation, and qualitative data were analyzed using content analysis. The results showed that Users actively participate in the application's pattern of mindfulness and prayers from 17:00 to 20:00. Seeking happiness is one justification for taking part in the activity. Another reason is to enjoy participating activity that can improve mental capacity such as meditation. The Noble Eightfold Path, namely: 1) Samma-dhithi, 2) Samma-Sangkappa, 3) Samma-Vaca, 4) Samma-kammanta, 5) Samma -Vajiva, 6) Samma-Vayama, 7) Samma-Sati and 8) Samma-Samadhi, can be practiced in conjunction with "Dhammachak-FBW to enhance of mind power, which has a high average with a mean of 4.33 and a standard deviation of 0.68. The guidelines and process for mental empowerment on the application include 1) app users know themselves, 2) app users have discretion in life, 3) app users can select activities that affect mindfulness and discontinue some activities that do not contribute to the growth of mindfulness or achieve their objectives, 4) app users are confident in their ability to practice mindfulness and achieve their desired outcomes.

Keywords; Dhammachak; Chant; Mindfulness; Application; Process of Mental Empowerment

บทนำ

การฆาตกรรมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความรุนแรงในสังคมทั่วทั้งโลก ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำลายชีวิตผู้คนทั่วโลกไปมากกว่า 1.5 ล้านคนทุกปี สูงกว่า ร้อยละ 50 เป็นเพราะอัตวินิบาตกรรม อีกร้อยละ 35 มาจากฆาตกรรม และอีกร้อยละ 12 เป็นผลโดยตรงมาจากสงคราม หรือความขัดแย้งรูปแบบอื่น สำหรับผู้เสียชีวิตหนึ่งคนจากเหตุความรุนแรงต้องมีการเข้าโรงพยาบาลหลายสิบครั้ง การเย็บแผลกักเก็บหลายร้อยครั้ง และการนัดของแพทย์หลายพันครั้ง ยิ่งไปกว่านั้น ความรุนแรงมักมีผลตลอดชีวิตต่อสุขภาพกาย และจิตของเหยื่อตลอดจนหน้าที่ทางสังคม และชะลอการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม ความรุนแรง (violence) ที่ใช้กำลังหรือพลังทางกายโดยเจตนาต่อตนเอง ผู้อื่น หรือต่อกลุ่มหรือชุมชนอื่นโดยข่มขู่หรือแท้จริง เพื่อให้เกิดหรือมีความเป็นไปได้สูงว่าจะเกิดการบาดเจ็บ การเสียชีวิต การทำร้ายจิตใจ การเจริญเติบโตผิดปกติหรือการลิดรอน นิยามนี้เกี่ยวข้องกับเจตนาของการก่อพฤติกรรมนั้น โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมาจากสภาพปัญหาความรุนแรงทั่วโลก

ในแต่ละประเทศทั่วโลกเกิดปัญหาความรุนแรงที่ใกล้เคียงกัน คือ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมทำให้ผู้คนฆาตกรรม และนำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การถูกคู่ครองสังหาร การฆ่าตัวตาย การข่มขืนสตรี ใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิด การฆาตกรรม เป็นต้น ทำให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความหวาดระแวงจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และสภาพปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีผลต่อสุขภาพกาย และสุขภาพใจโดยตรง

ในปัจจุบันความรุนแรงในประเทศไทยมีแนวโน้มที่สูงขึ้น จากข้อมูลในการรับเรื่องร้องทุกข์จำแนกประเภทตาม ได้แก่ ปัญหาการถูกข่มขืนอนาจาร การทารุณกรรมกักขัง การล่อลวงค้าประเวณีค้ำมนุษย์ ปัญหาสุขภาพและสาธารณสุข การขอความอนุเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีทางที่ผิดผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การขอความเป็นธรรม ปัญหาครอบครัว การใช้แรงงานไม่เป็นธรรม ปัญหาคนเร่ร่อนคนจรจัดคนพลัดหลง และปัญหาคนหาย จากข้อมูลเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 พบว่า ปัญหาที่รุนแรงที่สุด คือ ปัญหาภายในครอบครัว มีจำนวนทั้งสิ้น 1,909 ราย และมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นกว่าเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2563 อย่างมีนัยสำคัญ

องค์การอนามัยโลก (WHO) มองว่า การสร้างเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยให้พลเมืองสามารถเพิ่มความสามารถในการควบคุม และปรับปรุงสุขภาพของตนเอง การจะเข้าถึงสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิต และสังคมนั้น บุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องสามารถระบุถึงสิ่งที่ต้องการบรรลุ และบรรลุในสิ่งที่ต้องการได้รวมถึงสามารถปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม หรือสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้สุขภาพจึงมิใช่เป้าหมายแห่งการดำรงชีวิตอยู่อีกต่อไป หากแต่เป็นแหล่งประโยชน์ของทุกวันที่เราดำเนินชีวิตสุขภาพเป็นแนวคิดด้านบวกที่มุ่งเน้นแหล่งประโยชน์ทางสังคม และแหล่งประโยชน์ส่วนบุคคล รวมถึงศักยภาพทางกายของบุคคล

การสร้างเสริมสุขภาพจึงไม่เพียงเป็นเพียงความรับผิดชอบของภาคส่วนที่ดูแลสุขภาพเท่านั้น แต่ยังมุ่งไปที่รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ส่งผลดีต่อสุขภาพซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาวะ (Well-being) ในที่สุดไปที่รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ส่งผลดีต่อสุขภาพซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาวะ (Well-being) ในที่สุด อย่างไรก็ตาม ก่อนจะมี

สุขภาพที่ดีได้นั้นจำเป็นจะต้องมีปัจจัยพื้นฐานที่ดีในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ก่อนจึงจะสามารถมีสุขภาพที่ดีได้ ได้แก่ การมีสันติภาพ มีที่พักอาศัยมีการศึกษา มีอาหาร มีรายได้ มีระบบนิเวศที่มั่นคง มีแหล่งทรัพยากรที่เพียงพอ และมีความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันในสังคม จึงเป็นที่มาของนิยามใหม่ของคำว่า “สุขภาพ” ขึ้น

สุขภาพ หรือสุขภาวะหมายถึงสุขภาวะทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา หรือทางจิตวิญญาณ สุขภาพหรือสุขภาวะจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่บูรณาการอยู่ในการพัฒนามนุษย์และสังคมทั้งหมด เป็นเรื่องที่อยู่เลยพรมแดนของกระทรวงสาธารณสุขออกไปมาก และ สุขภาพไม่ได้หมายถึงแพทย์ ยา โรงพยาบาล และการรักษาโรคเท่านั้น แต่หมายถึง สุขภาวะที่ครอบคลุมทั้งสุขภาพกาย จิตใจ ครอบครัวยุค และสังคมทั้งหมด ดังนั้น หากฐานรากแข็งแรง ที่กล่าวมาทั้งหมดก็มั่นคงแต่การพัฒนาที่ผ่านมาเรามักจะสร้างจากยอดลงมาจากทั้งในทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมจึงไม่มั่นคง จึงต้องสร้างฐานรากทั้งการสร้างสุขภาพส่วนบุคคลครอบครัวต้องสร้างฐานรากทั้งการสร้างสุขภาพส่วนบุคคลครอบครัว และสังคม ด้วยการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาช่วยในการพัฒนาทุกด้าน

การเติบโตของบุคคลอย่างมีสุขภาวะ (Well-being) เป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ เนื่องจากสุขภาวะ นับเป็นดัชนีที่บ่งชี้ถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข มีความพึงพอใจ และมีความสำเร็จในชีวิตสุขภาวะจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการมีสุขภาพดี การมีความสุข เป็นอยู่ที่ดี มีสังคมดี มีความสงบปราศจากเครื่องรบกวนจิตใจ มีปัญญา และเข้าถึงสิ่งสูงสุดของศาสนาที่ตนนับถือของบุคคล

การเจริญสติ และการสวดมนต์จึงเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ที่ช่วยลดปัญหาความรุนแรงภายในสังคม สามารถแก้ไขปัญหาคาใจความขัดแย้งซึ่งใจที่มีผลจนทำให้ขาดสติได้ สามารถบำบัดทุกข์บำรุงสุข ส่งผลต่อสุขภาวะทางตรง โดยเฉพาะด้านสุขภาพทางกาย (Physical health) ผู้ป่วยโรคเบาหวานมีอาการดีขึ้น และด้านสุขภาพทางจิต (Mental health) สำหรับคนทั่วไปการเจริญสติ นั่งสมาธิปฏิบัติธรรม และการสวดมนต์สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้ผู้ที่เจริญสติ นั่งสมาธิปฏิบัติธรรม และสวดมนต์เป็นประจำตั้งอยู่ในคุณธรรมความดี มีศีล 5 เป็นปกติบทสวด “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” เป็นบทสวดที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นบทที่ประกาศพระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นบทที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่บังเกิดขึ้นบนโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นพระปัญญาธิกพุทธเจ้า พระสัทธาธิกพุทธเจ้า พระวิริยาธิกพุทธเจ้า จำนวนนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วนเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วก็ทรงแสดงธรรมบทนี้กันทั้งนั้น

จากปัญหาความรุนแรงทางครอบครัวที่สูงขึ้นทำให้คนขาดสติ กอปรกับสถานการณ์พิเศษโควิด-19 ในประเทศไทยยังคงทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2565 มีผู้ติดเชื้อสะสม 1,702,419 คน ทำให้ชาวพุทธเข้าวัดทำบุญน้อยลง มีผลทำให้พฤติกรรมของการเข้าวัดของผู้คนเปลี่ยนไป การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาจึงต้องเปลี่ยนรูปแบบเป็นออนไลน์ สังคมบุญ และร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ที่บ้าน (Merit for Home) ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวพุทธผ่านทางแอปพลิเคชัน เช่น Zoom Cloud Meeting Facebook Live Google Meet Habit Simply ธรรมจักร-FBW

เป็นต้น ถือว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ชาวพุทธได้เข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้รับรู้ขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการตัดสินใจ ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม และขั้นตอนในการประเมินผลกิจกรรม เพื่อให้รับรู้ถึงความเป็นไปในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ การเจริญสติ และการสวดมนต์ผ่านแอปพลิเคชัน จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถทำได้อยู่ที่บ้าน

วัดพระธรรมกายจัดเป็นวัดในพระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก ด้วยพื้นที่ 2,000 กว่าไร่ ทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และมีกิจกรรมที่ประชาชนในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ คือ โครงการสวดมนต์บทธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเริ่มต้นครั้งแรกในวันอาสาฬหบูชาเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2559 จนถึงปัจจุบัน มียอดสวดรวมกว่า 4,300,000,078 จบ และพบว่าชาวพุทธมีแนวโน้มหันมาเข้าวัดพระธรรมกายเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น มีความสนใจกิจกรรมการสวดมนต์ในโครงการสวดมนต์บทธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเพิ่มขึ้น สังเกตได้จากข้อมูลสมาชิกในแอปพลิเคชันที่มีชื่อว่า “ธรรมจักร-FBW” ที่ทางวัดพระธรรมกายจัดทำขึ้น พบว่าชาวพุทธทั้งในและต่างประเทศทั่วโลกเป็นสมาชิกในกิจกรรมนี้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกที่ลงทะเบียนในระบบรวมทั้งสิ้น 50,000 กว่าคน มีสมาชิกทั้งในและต่างประเทศจำนวน 38 ประเทศจากทั่วโลก ผู้วิจัยจึงอยากศึกษารูปแบบการเจริญสติ และการสวดมนต์ของชาวพุทธ กระบวนการการมีส่วนร่วม กระบวนการเสริมสร้างพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” ของชาวพุทธที่เป็นสมาชิกในระบบ โดยให้สมาชิกในระบบทำแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินผล สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับผู้ดูแลระบบ และคณะจัดทำระบบแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” เพื่อให้ทราบรูปแบบในการเจริญสติ และสวดมนต์ของชาวพุทธที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง การเจริญสติ: กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” โดยศึกษารูปแบบการเจริญสติ และสวดมนต์ของชาวพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมการเจริญสติ และสวดมนต์เป็นประจำเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสุขภาวะ กระบวนการการมีส่วนร่วม กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตของชาวพุทธ ได้ทำการวิเคราะห์ผลของการเจริญสติ และการสวดมนต์ของชาวพุทธผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” มุ่งหวังผลเพื่อสร้างโอกาส และทางเลือกในการส่งเสริมการเจริญสติและการสวดมนต์ของพุทธศาสนิกชนผ่านแอปพลิเคชันในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเจริญสติ และการสวดมนต์ของชาวพุทธผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW”
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” ต่อการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8
3. เพื่อนำเสนอแนวทาง และกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชัน

สัมมาวาจา เจริญชอบพูดคุยด้วยปียวาจา ละการพูดเท็จ ละคำส่อเสียด ละคำหยาบ และละคำเพ้อเจ้อ

สัมมาทิฐิ เห็นชอบมีความเห็นถูกในเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความเห็นถูกในเรื่องทานที่ให้แล้ว มีผลจริง มีความเห็นถูกในเรื่องโลกนี้โลกหน้ามีจริง มีความเห็นถูกในเรื่องมารดาบิดามีอุปการคุณและมีความเห็นถูกในเรื่องพระอรหันต์ผู้สามารถรู้แจ้งโลกนี้โลกหน้ามีอยู่จริง

สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกง ใช้ชีวิตด้วยการบริโภคปัจจัย 4 แบบ มัคน้อย ไม่เสพบริโภคสิ่งทีนอกเหนือจากปัจจัย 4 เกินความจำเป็น ไม่อยากได้อะไรมาง่าย ๆ โดยไม่อาศัย กำลังแห่งสติ ปัญญา และร่างกาย และไม่โลภอยากได้จนทำในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม เช่น ใช้แรงงานลูกจ้างหนักเกินไป

สัมมากัมมันตะ กระทำชอบงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการ ประพฤติผิดในกาม กระทำในสิ่งที่ถูกต้องอยู่เสมอ และสิ่งไหนที่ไม่ดีสามารถเลือกที่จะไม่กระทำได้

สัมมาสติ การมีสติชอบ การมีสติกำหนดตระลึกรู้อยู่เป็นนิจ การกำหนดตระลึกรู้ในกาย คือ อิริยาบถ 4 สามารถรู้การเคลื่อนไหว ของร่างกายในขณะที่ยืน เดิน นั่ง นอน การกำหนดตระลึกรู้ในเวทนา คือ เวทนาทาง กาย ทางใจ สุข ทุกข์ อุเบกขา การกำหนดตระลึกรู้ในจิต จิตมีโทสะรู้ มีราคะรู้ มีโมหะรู้ และมีสติอยู่กับตัวได้ บ่อย ๆ ผลอกก็สามารถกำหนดได้ใหม่

สัมมาสมาธิ การมีสมาธิชอบ มีความตั้งใจมั่นโดยถูกทาง โดยการที่กุศลจิตมีอารมณ์เป็น อันเดียว ปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิเป็นประจำ เจริญสมาธิในทุกอิริยาบถอย่างถูกต้องตามหลักการ เข้าใจความลุ่ม ลึกของสภาวะธรรมของตนเอง และเมื่อพบอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมสามารถถามผู้รู้ได้ทันที

ซึ่งผลวิเคราะห์กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” ต่อ การปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถปฏิบัติตามหลักอริยมรรค มีองค์ 8 คือ 1) สัมมาทิฐิ 2) สัมมาสังกัปปะ 3) สัมมาวาจา 4) สัมมากัมมันตะ 5) สัมมาอาชีวะ 6) สัมมาวายามะ 7) สัมมาสติ และ 8) สัมมาสมาธิ สามารถเป็นกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร-FBW” โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 4.33 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของผู้ใช้แอปพลิเคชันที่ตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นเกี่ยวกับการการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ต่อกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร - FBW” รวมทั้ง 8 ด้าน

อริยมรรคมีองค์ 8	n = 400			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ	4.38	0.62	มาก	4
2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ	4.50	0.60	มาก	1
3. สัมมาวาจา เจรจาชอบ	4.43	0.62	มาก	3
4. สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ	4.35	0.72	มาก	6
5. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ	4.36	0.64	มาก	5
6. สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ	4.48	0.64	มาก	2
7. สัมมาสติ การมีสติชอบ	4.16	0.77	มาก	7
8. สัมมาสมาธิ การมีสมาธิชอบ	4.01	0.79	มาก	8
รวม	4.33	0.68	มาก	

3. ได้แนวทาง และกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชัน

3.1 แนวทางในการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชัน มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันต้องรู้จักระดับความเชื่อของตนเอง โดยผู้วิจัยแบ่งความเชื่อ เป็น 4 ระดับ คือ 1. ความเชื่อในระดับจิตใจ (Mind-empowerment) หรือจิตวิญญาณในการเจริญสติ และสวดมนต์ผ่านแอปพลิเคชันตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 2. ความเชื่อในระดับบุคคล (Self-empowerment) โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง ในการเจริญสติ และสวดมนต์ผ่านแอปพลิเคชันตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 3. ความเชื่อในความสามารถของตนเองและสังคม (Community-empowerment) หมายถึง การรับรู้ศักยภาพและความต้องการของตนเอง และสังคมในการเจริญสติ และสวดมนต์ผ่านแอปพลิเคชันตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 4. ความเชื่อในระดับจิตใจความเชื่อ

ระดับบุคคลความเชื่อในความสามารถของตนเองและสังคมความเชื่อในสิ่งที่ถูกต้อง (Mix-empowerment) ในการเจริญสติ และสวดมนต์ผ่านแอปพลิเคชันตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถเลือกกิจกรรมที่ชอบตามจริตของตนได้ออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับช่วงเวลาในการร่วมกิจกรรม และกิจกรรมที่สนใจของผู้ใช้แอปพลิเคชัน โดยแสดงรายละเอียดไว้ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รูปแบบกิจกรรมของผู้ใช้แอปพลิเคชัน

ช่วงเวลา	กิจกรรมที่ทำได้ ตลอดทั้งวัน	กิจกรรมตามช่วงเวลา	กิจกรรมพิเศษ
09.00 - 12.00 น.	1. การทำทาน ด้วยระบบทำบุญ ออนไลน์ 2. สวดมนต์ธัมม จักกัปปวัตตนสูตร	1. เจริญภาวนาด้วยการ ปฏิบัติธรรมภาคเช้า 1 ชั่วโมง 2. การทำทานด้วยการ ถวายภัตตาหารเพล	1. การอุทิศบุญให้หมู่ญาติที่ล่วงลับ ไปแล้วในพิธีปูพเพตพลีทุกวันพระ 2. เจริญภาวนาด้วยการปฏิบัติธรรม ภาคเช้า 2 ชั่วโมงทุกวันอาทิตย์
13.00 - 16.00 น.	1. การทำทาน ด้วยระบบทำบุญ ออนไลน์ 2. สวดมนต์ธัมม จักกัปปวัตตนสูตร	1. เจริญภาวนาด้วยการ ปฏิบัติธรรมภาคบ่าย1 ชั่วโมง	1. ฟังธรรมะพิเศษจากพระมหา เถระทุกวันอาทิตย์ 2. เจริญภาวนาด้วยการปฏิบัติธรรม ภาคบ่าย 2 ชั่วโมงทุกวันอาทิตย์
17.00 - 20.00 น.	1. การทำทาน ด้วยระบบทำบุญ ออนไลน์ 2. สวดมนต์ธัมม จักกัปปวัตตนสูตร	1. ฟังธรรมะจากพระ อาจารย์ 2. สนทนาธรรมกับพระ อาจารย์ 3. เจริญภาวนาด้วยการ ปฏิบัติธรรมภาคค่ำ 1 ชั่วโมง	1. กิจกรรมในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา เช่น จุดประทีป ออนไลน์ ฟังสวดเจริญพระพุทธ มนต์ เป็นต้น 2. เจริญภาวนาด้วยการปฏิบัติธรรม ภาคค่ำ 1.30 ชั่วโมงทุกวันอาทิตย์

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสังเกตความเปลี่ยนแปลงของตนเองหลังจากร่วมกิจกรรม โดยการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของผู้ใช้งานแอปพลิเคชันนั้นใช้เครื่องมือที่มีชื่อว่าหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เมื่อร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แล้วจะต้องสามารถปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ได้ดีขึ้นตามลำดับจนส่งผลให้มีการเจริญสติที่ดีขึ้น

3.2 กระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชัน มีดังนี้

1. การค้นพบสภาพการณ์จริงของตนเอง คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันรู้จักตนเอง

2. การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเป็นเหตุเป็นผล คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิต มีวินัยที่ถูกต้อง
3. การตัดสินใจวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันสามารถเลือกกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเจริญสติ และตัดกิจกรรมบางส่วนที่ไม่ส่งผลต่อการเจริญสติได้
4. การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติตนอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีความเชื่อมั่นในการเจริญสติ และไปถึงเป้าหมายที่ตนตั้งใจไว้ได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยพื้นฐานของผู้ใช้งานแอปพลิเคชันเป็นผู้หญิงถึงร้อยละ 52.8 ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ประชากรในประเทศไทยที่เป็นผู้หญิงมีมากกว่าประชากรที่เป็นผู้ชาย โดยมีอัตราส่วนของผู้หญิงต่อผู้ชายเท่ากับ 1.05 มีช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม 17.00 - 20.00 น. ร้อยละ 55.50 มีสาเหตุในการร่วมกิจกรรม คือ ต้องการพบความสุข ซึ่งสอดคล้องพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ได้กำหนดไว้ว่า “สุขภาพทางปัญญา (Wisdom Wellbeing) หมายความว่า ความรู้ทั่วรู้เท่าทัน และความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตใจอันดีงาม และเอื้อเพื่อแผ่แผ่ สุขภาวะทางปัญญาช่วยให้ผู้คนบรรลุถึงความสุขที่แท้จริงคือความสุขที่เกิดจากการมีทัศนคติที่ถูกต้อง รู้เท่าทันความจริงของชีวิต และโลก สามารถคิดถูก คิดชอบ และรู้จักแก้ทุกข์ได้ด้วยปัญญา รวมทั้งมีความสุขจากการดำเนินชีวิตถูกต้องดีงาม จากการเป็นผู้ให้และการทำความดีเพื่อคนอื่นหรือส่วนรวม” ร้อยละ 51.5 และชอบกิจกรรมที่เสริมสร้างพลังทางจิต คือ การเจริญภาวนา ร้อยละ 74 โดยรูปแบบการเจริญสติ ใช้แนวปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงพระธรรมกายในการเจริญสติตามหลักสติปัฏฐาน 4 และแนวปฏิบัติในการเจริญสติโดยวางใจเดินตามฐานทั้ง 7 สำหรับรูปแบบการสวดมนต์เป็นแบบส่วนบุคคล (Personal prayer) และการสวดมนต์แบบเป็นหมู่คณะ (Corporate inclusive prayer)

2. ผู้ใช้แอปพลิเคชันที่ตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นเกี่ยวกับการการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ต่อกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านแอปพลิเคชัน “ธรรมจักร - FBW” รวมทั้ง 8 ด้าน โดยภาพรวม มีการปฏิบัติตามหลักอริยมรรค มีองค์ 8 อยู่ในลำดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมาทิฐิ เห็นชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ สัมมาสติ การมีสติชอบ สัมมาสมาธิ การมีสมาธิชอบ ตามลำดับ

3. จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพผู้วิจัยเสนอกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชันไว้เป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันต้องรู้จักระดับความเชื่อของตนเอง โดยผู้วิจัยแบ่งความเชื่อ เป็น 4 ระดับ คือ 1. Mind-empowerment 2. Self-empowerment 3. Community-empowerment 4. Mix-empowerment ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยวิจัยของ Zimmermann และ Rappaport กล่าวว่า Empowerment เป็นตัวแปรที่ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของปัจเจกบุคคล ศักยภาพ ระบบช่วยเหลือที่มีอยู่ในธรรมชาติ และบุคลิกภาพ แบบรุกหน้า (Proactive) ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง นโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างจริงจัง โดยมี 1. การเสริมพลังจิตวิทยา (Psychological empowerment) คือการแสดงออกระดับบุคคลโดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความเชื่อในศักยภาพตนเอง การยกย่องตนเอง การรับรู้สาเหตุและปัจจัยที่สำคัญ และเนื่องจากจุดเน้นของ Rappaport เป็นเรื่องของการสร้างพลังอำนาจต้องสร้างด้วยตัวเอง

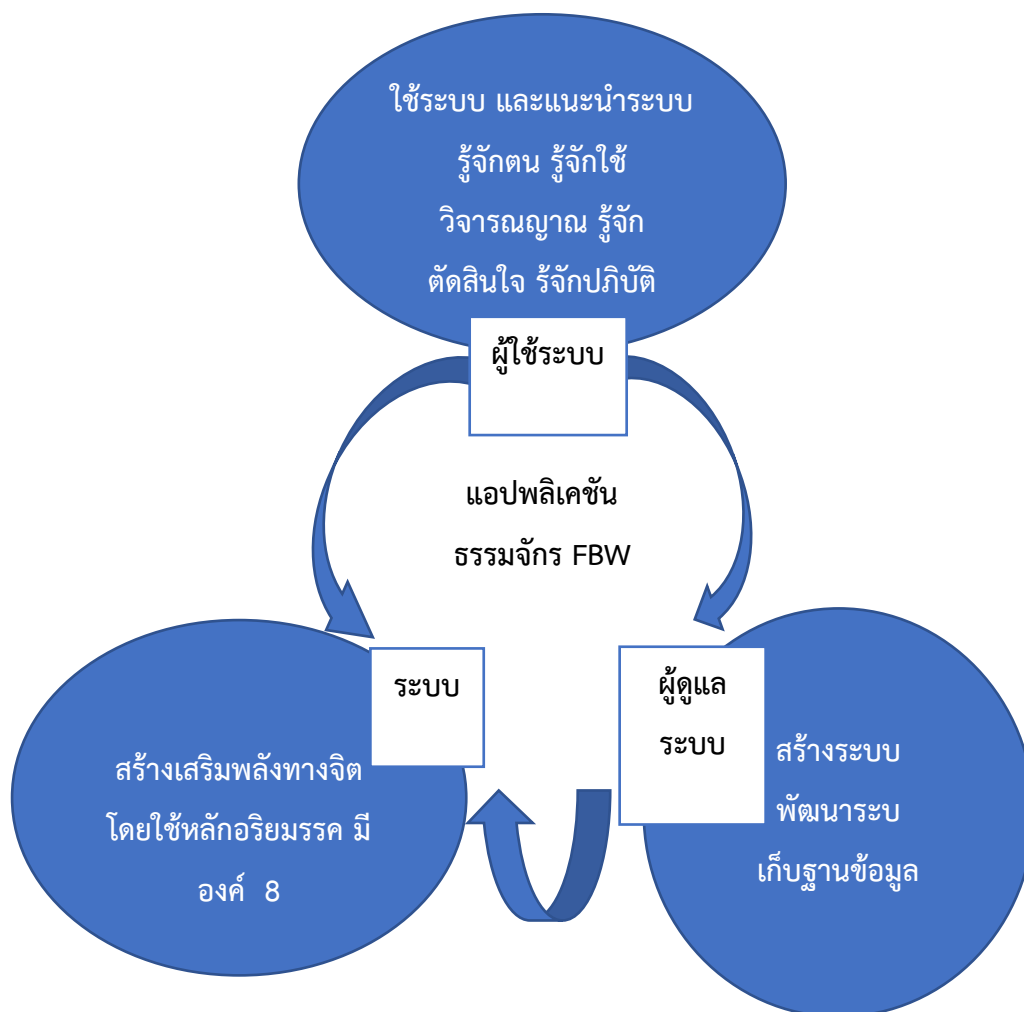
ขั้นตอนที่ 2 ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถเลือกกิจกรรมที่ชอบตามจริตของตนโดยผู้วิจัยจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับช่วงเวลาในการร่วมกิจกรรม และกิจกรรมที่สนใจของผู้ใช้แอปพลิเคชัน โดยแสดงรายละเอียดแสดงไว้ดังตารางที่ 4.18 มีการเพิ่มกิจกรรมพิเศษ คือ การฟังสวดเจริญพระพุทธมนต์ เพิ่มกิจกรรมที่ทำได้ตลอดทั้งวัน คือ การทำทานด้วยระบบทำบุญออนไลน์ และกิจกรรมที่ทำตามช่วงเวลา คือ การปฏิบัติรอบสาย รอบบ้าย และรอบคำ ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 10 ท่าน ที่เสนอให้มีการเพิ่มบทสวดอื่น ๆ และกิจกรรมที่เน้นการเจริญสติเพิ่มมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสังเกตความเปลี่ยนแปลงของตนเองหลังจากร่วมกิจกรรม โดยผู้วิจัยเสนอให้ใช้เครื่องมือที่มีชื่อว่าหลักอริยมรรคมีองค์ 8 การเสนอกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตบนแอปพลิเคชันทั้ง 3 ขั้นตอน จะทำให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันสามารถมีความรู้ และเจริญสติได้ถูกต้อง

โดยเฉพาะเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลการเจริญสติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 จะทำให้ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย 1. การค้นพบสภาพการณ์จริงของตนเอง คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันการรู้จักตนเอง 2. การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเป็นเหตุเป็นผล คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิต มีวินัยที่ต้อง 3. การตัดสินใจเลือกวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันสามารถเลือกกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเจริญสติ และตัดกิจกรรมบางส่วนที่ไม่ส่งผลต่อการเจริญสติได้ 4. การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติตนอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีความเชื่อมั่นในการเจริญสติ และไปถึงเป้าหมายที่ตนตั้งใจไว้ได้ ซึ่งมีความสอดคล้องตามแนวคิดของ Gibson การสร้างเสริมพลังอำนาจของบุคคลเกิดจากอิทธิพลของปัจจัยภายในบุคคล เช่น ค่านิยม ความเชื่อ เป้าหมายในชีวิตและประสบการณ์ส่วนบุคคล และปัจจัยระหว่างบุคคล เช่น การสนับสนุนทางสังคม บรรยากาศรอบๆที่เอื้อให้เกิดความรู้สึกยอมรับ การช่วยเหลือ ดังนั้น กระบวนการสร้างพลังอำนาจ จึงมีอยู่ 4 ขั้นตอน 1. การค้นพบความจริง การรู้จักตนเอง 2. การสะท้อนคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และเป็นเหตุเป็นผล 3. การตัดสินใจเลือกทางออกหรือวิถีปฏิบัติที่เหมาะสม 4. การคงไว้ซึ่งพฤติกรรม

องค์ความรู้การวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ของแอปพลิเคชันกับความเชื่อมโยงของระบบ (System) ผู้ใช้ระบบ (User) และผู้ดูแลระบบ (Admin)

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ดังนี้

แอปพลิเคชันธรรมจักร FBW มีความเชื่อมโยงอยู่ 3 ส่วน คือ ระบบ (System) ผู้ใช้ระบบ (User) และผู้ดูแลระบบ (Admin) โดยสามารถทำงานร่วมกันดังนี้

1. ระบบ (System) หมายถึง สิ่งที่เชื่อมระหว่างผู้ดูแลระบบ และผู้ใช้ระบบ ทำให้สามารถบอกวัตถุประสงค์ของผู้ดูแลระบบไปถึงผู้ใช้ระบบได้ระบบมีหน้าที่สร้างเสริมพลังทางจิตโดยใช้หลักอริยมรรคมีองค์ 8 ผ่านการสวดมนต์บทัมมจักกัปปวัตตนสูตร และสร้างกิจกรรมอื่น ๆ

2. ผู้ใช้ระบบ (User) หมายถึง บุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้ระบบ และสามารถเชื่อมต่อกับผู้ดูแลระบบด้วยการแสดงความเห็นโดยตรงถึงผู้ดูแลระบบผู้ให้บริการทำหน้าที่เข้าร่วมกิจกรรมใช้ระบบตามรูปแบบที่ต้องการแนะนำระบบจนเกิดกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิต คือ 1. การค้นพบสภาพการณ์จริงของตนเอง คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันการรู้จักตนเอง 2. การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเป็นเหตุเป็นผล คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิต มีวินัยที่ถูกต้อง 3. การตัดสินใจวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันสามารถเลือกกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเจริญสติ และตัดกิจกรรมบางส่วนที่ไม่ส่งผลต่อการเจริญสติได้ 4. การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติตนอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ผู้ใช้แอปพลิเคชันมีความเชื่อมั่นในการเจริญสติ และไปถึงเป้าหมายที่ตนตั้งใจไว้ได้ สรุปโดยย่อ คือ 1. รู้จักตน 2. รู้จักใช้วิจารณญาณ 3. รู้จักตัดสินใจ 4. รู้จักปฏิบัติ

3. ผู้ดูแลระบบ (Admin) หมายถึง ทีมงานที่สร้างระบบ (Create a system) พัฒนาระบบ (Develop a system) และเก็บฐานข้อมูล (Keep a database) มีหน้าที่กำหนดวัตถุประสงค์ในการสวดมนต์ บทธรรมจกกับปวัตตสูตรและ สร้างกิจกรรมอื่น ๆ บนแอปพลิเคชันปรับปรุงระบบ และพัฒนาระบบให้สามารถรองรับได้ตรงตามความต้องการผู้ใช้งานจนเกิดกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตผ่านการใช้แอปพลิเคชันธรรมจักร FBW

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. สัมมาทิฐิเห็นชอบ ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการมีความเห็นถูกในเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความเห็นถูกในเรื่องทานที่ให้แล้วมีผลจริง มีความเห็นถูกในเรื่องโลกนี้โลกหน้ามีจริง มีความเห็นถูกในเรื่องมารดาบิดามีอุปการคุณและมีความเห็นถูกในเรื่องพระอรหันต์ผู้สามารถรู้แจ้งโลกนี้โลกหน้ามีอยู่จริง เช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังธรรมะ ทบทวนหลัก สัมมาทิฐิ 10 เป็นต้น

2. สัมมาสังกัปปะความดำริชอบผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการมีความนึกคิดในทางที่ถูกต้อง ไม่โลภ มีความนึกคิดในทางที่ถูกต้อง ไม่โกรธ มีความนึกคิดในทางที่ถูกต้อง ไม่หลง มีความนึกคิดในทางที่ถูกต้อง ไม่พยาบาท มีความนึกคิดในทางที่ถูกต้อง และไม่เบียดเบียนเช่น การทำทานด้วยโปรแกรมทำบุญออนไลน์ ร่วมกิจกรรมปล่อยปลาออนไลน์ นั่งสมาธิแผ่เมตตา เป็นต้น

3. สัมมาวาจาเจรจาชอบ ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการพูดคุยด้วยปิยวาจา ละการพูดเท็จ ละคำส่อเสียด ละคำหยาบ และละคำเพ้อเจ้อ เช่น ตั้งใจรักษาศีลข้อ 4 ให้บริสุทธิ์ ให้คำพูดจากปากของเราเป็นสิริมงคลด้วยการสวดมนต์บทธัมมจักกัปปวัตตนสูตรด้วยตนเอง หรือชักชวนผู้อื่นสวดด้วยแล้วส่งยอดผ่านแอปพลิเคชัน เป็นต้น

4. สัมมากัมมันตะกระทำชอบ ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติดีกาม กระทำในสิ่งที่ถูกต้องอยู่เสมอ และสิ่งไหนที่ไม่ดีสามารถเลือกที่จะไม่กระทำได้ เช่น การตั้งใจรักษาศีลข้อ 1 ถึง ข้อ 3 ให้บริสุทธิ์ เป็นต้น

5. สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบ ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกง ใช้ชีวิตด้วยการบริโภคปัจจัย 4 แบบมัคน้อย ไม่เสพบริโภคสิ่งที่ไม่นอกเหนือจากปัจจัย 4 เกินความจำเป็น ไม่อยากได้อะไรมาง่าย ๆ โดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติ ปัญญา และแรงกาย และไม่โลภอยากได้จนทำในสิ่งที่ไม่ชอบธรรม เช่น ตั้งใจทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนาและชวนเพื่อนร่วมงาน หรือลูกน้องทำด้วย เป็นต้น

6. สัมมาวายามะความเพียรชอบ ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการมีฉันทะ และพยายามทำในสิ่งที่ถูกต้องอยู่เสมอ พอใจตามปัจจัยตามมีตามได้ ไม่พยายามทำผิดเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการมา เพียรพยายามหาทรัพย์ด้วยความถูกต้อง พยายามพากเพียรที่จะปฏิบัติอยู่เสมอ และพยายามทำความดีอย่างยั่งยืนตลอดอยู่เสมอเช่น พยายามที่จะเข้าร่วมกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ ร่วมกันกับแอปพลิเคชันให้ได้ทุกวัน ถึงแม้ว่าจะมีงานยุ่งตลอดทั้งวัน เป็นต้น

7. สัมมาสติการมีสติชอบ ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการมีสติกำหนดระลึกอยู่เป็นนิจ การกำหนดระลึกรู้ในกาย คือ อิริยาบถ 4 สามารถรู้การเคลื่อนไหว ของร่างกายในขณะยืน เดิน นั่ง นอน การกำหนดระลึกรู้ในเวทนา คือ เวทนาทางกาย ทางใจ สุข ทุกข์ อูเบกขา การกำหนดระลึกรู้ในจิต จิตมีโทสะรู้ มีราคะรู้ มีโมหะรู้ และมีสติอยู่กับตัวได้บ่อย ๆ เผลอก็สามารถกำหนดได้ใหม่เช่น ทำการภาวนาในใจแล้วนับจำนวนครั้ง และส่งยอดผ่านแอปพลิเคชัน เป็นต้น

8. สัมมาสมาธิการมีสมาธิชอบ ผู้ใช้งานแอปพลิเคชันควรเลือกกิจกรรมระหว่างวันให้สอดคล้องกับการมีความตั้งใจมั่นโดยถูกต้อง โดยการที่กุศลจิตมีอารมณ์เป็นอันเดียว ปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิเป็นประจำเจริญสมาธิในทุกอิริยาบถอย่างถูกต้องตามหลักการ เข้าใจความลุ่มลึกของสภาวะธรรมของตนเอง และเมื่อพบอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมสามารถถามผู้รู้ได้ทันทีเช่น เมื่อนั่งสมาธิเสร็จทุกครั้งให้กรอผลการปฏิบัติธรรมผ่านแอปพลิเคชัน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องการเจริญสติต่อกระบวนการสร้างเสริมพลังทางจิตตามหลักของไตรสิกขาผ่านแอปพลิเคชันออนไลน์
2. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ส่งผลต่อการสร้างเสริมพลังทางจิตในการเจริญสติทั้งสมถะและวิปัสสนา
3. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ส่งผลต่อการสร้างเสริมพลังทางจิตในระดับสากลต่อไป

บรรณานุกรม

- กัญญา นพเกตุ. (2560). ปัจจัยทำนายความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุที่เป็นโรคเบาหวานที่มาใช้บริการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ. *Journal of Nursing and Health care*.
- ประเวศ วะสี. (2542). *บนเส้นทางใหม่การส่งเสริมสุขภาพ อภิวัฒน์ชีวิตและสังคม*. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเถปิฎก 2525*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525.
- วชิรวัชร งามละม่อม. (3 กุมภาพันธ์ 2559). *ทฤษฎีการมีส่วนร่วม*. Media-Learning-of-Public-Administration.
- ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์สิทธิ์. (๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒). *พุทธฤทธิ์พิชิตทุกข์ สบสุขนิรันดร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง เพียรเพื่อพุทธศาสน์.
- สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๘). *ยุทธศาสตร์แผน ๑๐*. กรุงเทพฯ. สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ประชากรไทย.
- Gibson, C. H. (1991). A concept analysis of empowerment. *Journal of advanced nursing*.
- Global Burden of Disease, World Health Organization, 2014.
- Krug et al. *World report on violence and health*. World Health Organization, 2020.
- PAVENA FOUNDATION FOR CHILDREN AND WOMEN Center for complaint, Ask for help in October, 2021.
- Suwanphahu, B. (2013, July). Wellness in Adolescents: Conceptual Framework and Psychological. *Journal of Behavioral Science*.

United Nations. Office on Drugs and Crime, 2021.

World Health Organization (WHO). (2000). **The world health report 2000: Health systems improving performance**. Geneva: WHO.

Zimmerman, M. A., & Rappaport, J. (1988). **Citizen participation, perceived control, and psychological empowerment**. American Journal of community psychology.

รูปแบบการสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัด

กรุงเทพมหานคร*

A MODEL OF ENHANCING ORGANIZATIONAL LOYALTY BASED ON BUDDHISM OF
TEACHERS IN SCHOOLS UNDER BANGKOK METROPOLITAN ADMINISTRATION

ภัค วรธนเตชินท์, ระวิง เรืองสังข์ และทองดี ศรีตระการ

Phak Worathanatechin, Rawing Ruangsanka and Thongdee Srित्रagrarn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: Thatthong53@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของครู ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 2) พัฒนารูปแบบการสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 3) เสนอรูปแบบการสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของครู ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านปัจจัยด้าน: ความเป็นธรรมในการพิจารณาเงินเดือน ด้านจัดการ: การสร้างบรรยากาศในการทำงาน มีภาระงานนอกเหนือจากการสอนมากเกินไป ด้านสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา: มีการมอบหมายงานไม่ชัดเจน ความเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา ด้านวัฒนธรรมองค์กร: มีการครอบงำความคิด ความตระหนักหรือการยอมรับวัฒนธรรมในองค์กร ด้านความผูกพันด้านบรรทัดฐาน: บุคลากรที่มีอายุมากมีประสบการณ์ในการทำงานย้ายไปหน่วยงานอื่น 2) การพัฒนารูปแบบการสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อยพบว่าด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากตามลำดับ 3) ผลการเสนอรูปแบบการพัฒนารูปแบบการสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ส่วนประกอบของรูปแบบ 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 กระบวนการสร้างความผูกพัน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของการสร้างความผูกพัน 2) ขั้นตอนการสร้างความผูกพัน 3) หลักพุทธธรรม 4) แนวทางการสร้างความผูกพัน และส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จ

* Received December 6, 2022; Revised December 13, 2022; Accepted December 20, 2022

คำสำคัญ; ความผูกพัน; พุทธธรรม; โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

ABSTRACT

This Article aimed to study 1) to study the problem in relation to organizational loyalty of teachers in schools under Bangkok Metropolitan's administration; 2) to develop a model for enhancing organizational loyalty by using Buddhist principles to the teacher affiliated with Bangkok Metropolitan's administration. 3) to propose a model for enhancing personnel's loyalty according to Buddhist principles for the teachers affiliated with Bangkok Metropolitan's administration. The results of the study were found that 1) Supporting factors contributing to the problem of teacher's loyalty were: the fairness in considering teacher's compensation/salary. In the aspect of management/administration: working environment, having too much workload in addition to teaching, In the aspect of relationship with supervisors: unclear assignments instruction from upper levels, cordiality/friendliness with subordinates, In the aspect of organizational culture: dominance of mindset, awareness or acceptance of corporate culture, In the aspect of normative engagement: movement of senior teachers with high work experience to other functions. 2) Enhancing teachers' loyalty in accordance with Buddhist principles for schools under the administration of Bangkok Metropolitan, as a whole, was at high level. When considering each aspect from high to low rating, it was found that in the aspect of Benefit, Accuracy, Appropriateness and Possibility are at high level respectively. 3) For schools affiliated with Bangkok Metropolis, the three components of the proposed model were as follows: Part 1 Introduction, consisting of 1) Principles 2) Objectives, Part 2 Loyalty Enhancing Process, consisting of 1) Components of Developing Organizational loyalty 2) Process of Developing Organizational loyalty 3) Principles of Buddha Dharma 4) Approaches to creating teacher's loyalty and Part 3 Conditions of success.

Keywords; Loyalty; Buddhist Dharma; Schools under Bangkok Metropolitan

บทนำ

โลกมีการเปลี่ยนแปลงประเทศต้องมีการพัฒนาต้องมีการแข่งขันกันเพิ่มมากขึ้นมีการประเมินคุณภาพทางการศึกษาเพื่อวัดระดับทางการเรียนการสอนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยสร้างเสริมให้คน

ได้พัฒนาตนเองโดยสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีลักษณะเฉพาะมีความสามารถมีคุณภาพ และมีประโยชน์ หรือประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มมากขึ้น การสร้างความผูกพันต่อองค์กร และยกระดับขึ้นมาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จเป็นทัศนคติที่ค่อนข้างคงที่ และมีความมั่นคงเป็นระยะเวลานานซึ่งแตกต่างจากความพึงพอใจในงานซึ่งเป็นทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยขึ้นกับสภาพการทำงานโดยองค์กรทางการศึกษาต้องคำนึงถึงการสร้างความผูกพัน เพราะบุคลากรสำคัญ และมีค่ามากที่สุดในการจัดการศึกษาต้องอาศัยบุคลากรเป็นผู้ถ่ายทอดเจตนารมณ์ความรู้ความสามารถ ขนบธรรมเนียม และประเพณีไปสู่เยาวชน โดยการบริหารบุคลากรทางการศึกษาเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถประสบการณ์ และความละเอียดอ่อนดูแลเอาใจใส่บุคลากรเสริมสร้างความมั่นคงความพึงพอใจให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุขมีความจงรักภักดีผูกพันกับองค์กรกรุงเทพมหานครเป็นองค์กรที่มีการปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายซึ่งภารกิจหลักในการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร คือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้กำหนดไว้ใน มาตรา 89 (21) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 โดยมีการจัดการศึกษาหลายระดับ หลายรูปแบบ ประกอบด้วย ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ระดับอุดมศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการจัดการศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ปัจจุบันสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานครมีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 437 โรงเรียน ในพื้นที่ 50 สำนักงานเขต ตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และนักเรียนเรียนร่วม (เด็กพิเศษ) มีโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวน 430 โรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวน 109 โรงเรียน มัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 9 โรงเรียน เปิดสอนเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 6 โรงเรียน และโรงเรียนที่เปิดการจัดการศึกษาพิเศษ (เรียนร่วม) จำนวน 121 โรงเรียน โดยปัญหาที่สำนักงานการศึกษาประสบในปัจจุบันคือ การขาดแคลนครูในสาขาวิชาที่มีความสำคัญเนื่องจากครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดได้ขอโอนกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมเป็นจำนวนมากจนทำให้อัตรากำลังครูขาดแคลน และไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอนจนต้องมีการจัดสอบแข่งขันเพื่อบรรจุข้าราชการครูเข้ามาต้องใช้จ่ายงบประมาณเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้การลาออกจากราชการก่อนกำหนดซึ่งปัญหาทั้งหมดเกิดมาจากข้าราชการครูกลุ่มดังกล่าวไม่มีความผูกพันต่อองค์กร เพราะความผูกพันต่อองค์กรเป็นตัวทำนายการลาออก

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 อริยสัจ 4 เป็นต้น หลักธรรมข้างต้นเป็นหลักปฏิบัติ หรือการแสดงออกต่อกัน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจกันการแสดงออกนั้นผ่าน 3 ทาง กล่าวคือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ การแสดงออกดังกล่าวนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความจริงใจต่อผู้อื่นถือเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการสร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นภายในหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ ทางพระพุทธศาสนาเห็นความสำคัญของการสร้างความสามัคคี หรือความผูกพันให้เกิดขึ้นโดยส่งเสริมสนับสนุนความ

ผูกพัน หรือความสามัคคีของบุคลากรในองค์กรได้เป็นอย่างดีซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรนำหลักเหล่านั้นมาเป็นนโยบายในการบริหารงานย่อมทำให้องค์กร หรือบุคลากรในองค์กรเกิดความรักสามัคคี

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจศึกษาการสร้าง ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารนำข้อมูลไปใช้ในการแก้ปัญหา ปรับปรุง บริหาร ให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีความผูกพันต่อองค์กร และให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการจัดการศึกษาให้ก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการสร้าง ความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้าง ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอรูปแบบการสร้าง ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความผูกพันในองค์กร

ความหมายของความผูกพันจากความหมายของความผูกพันจากนักวิชาหลากหลายที่ได้สรุปประเด็นได้ว่า การที่พนักงานทุ่มเททำงานในหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่โดยมีการแสดงออกถึงความผูกพันทั้งในด้านพฤติกรรม การนึกคิด และความรู้สึก อีกทั้งเป็นสภาวะที่พนักงานมีพลังใจในการทำงาน อยากรทำงาน มีความชอบที่จะเกี่ยวข้องอยู่กับงาน และพนักงานรู้สึกว่าคุณมีความสามารถในการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้เป็นการแสดงออกที่มากกว่าความจงรักภักดีที่เกิดขึ้นตามปกติ เพราะเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นหนาและผลักดันให้บุคคลเต็มใจอุทิศตัวเอง เพื่อการสร้างสรรค์องค์กรให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่างบุคคลใดบุคคลหนึ่งกับองค์กรใดองค์กรหนึ่ง 2 ลักษณะ คือ ความผูกพันอย่างเป็นทางการจะแสดงออกโดยการปฏิบัติงานตามเวลาที่กำหนด และความผูกพันทางใจ หรือความรู้สึกผูกพัน หรือให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อเป้าหมาย ค่านิยม และวัตถุประสงค์ขององค์กรโดยมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร และเต็มใจที่จะทุ่มเทพลังในการทำงาน

สรุปความหมายของความผูกพัน ได้แก่ การที่บุคคลมีความเป็นห่วงกังวลเพราะรักใคร่อย่างแรงกล้าใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรก่อให้เกิดพันธะที่จะต้องปฏิบัติตามโดยทำให้ตั้งใจทำงานให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะมีรายได้เพิ่ม หรืออิสระทางอาชีพก็ตาม หรืออาจจะยึดติดกับองค์กรเพื่อให้ได้มาซึ่งรางวัลหรือผลลัพธ์ที่แน่นอนจากองค์กรจนทำให้ทราบถึงบุคลิกภาพเฉพาะบุคคล และกลุ่มคนตลอดจนปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งก่อให้เกิดความยินยอมทำตาม การยึดถือองค์กร และการซึ่บซับค่านิยมขององค์กร

หลักสังคหวัตถุ 4

ความหมายของสังคหวัตถุ 4

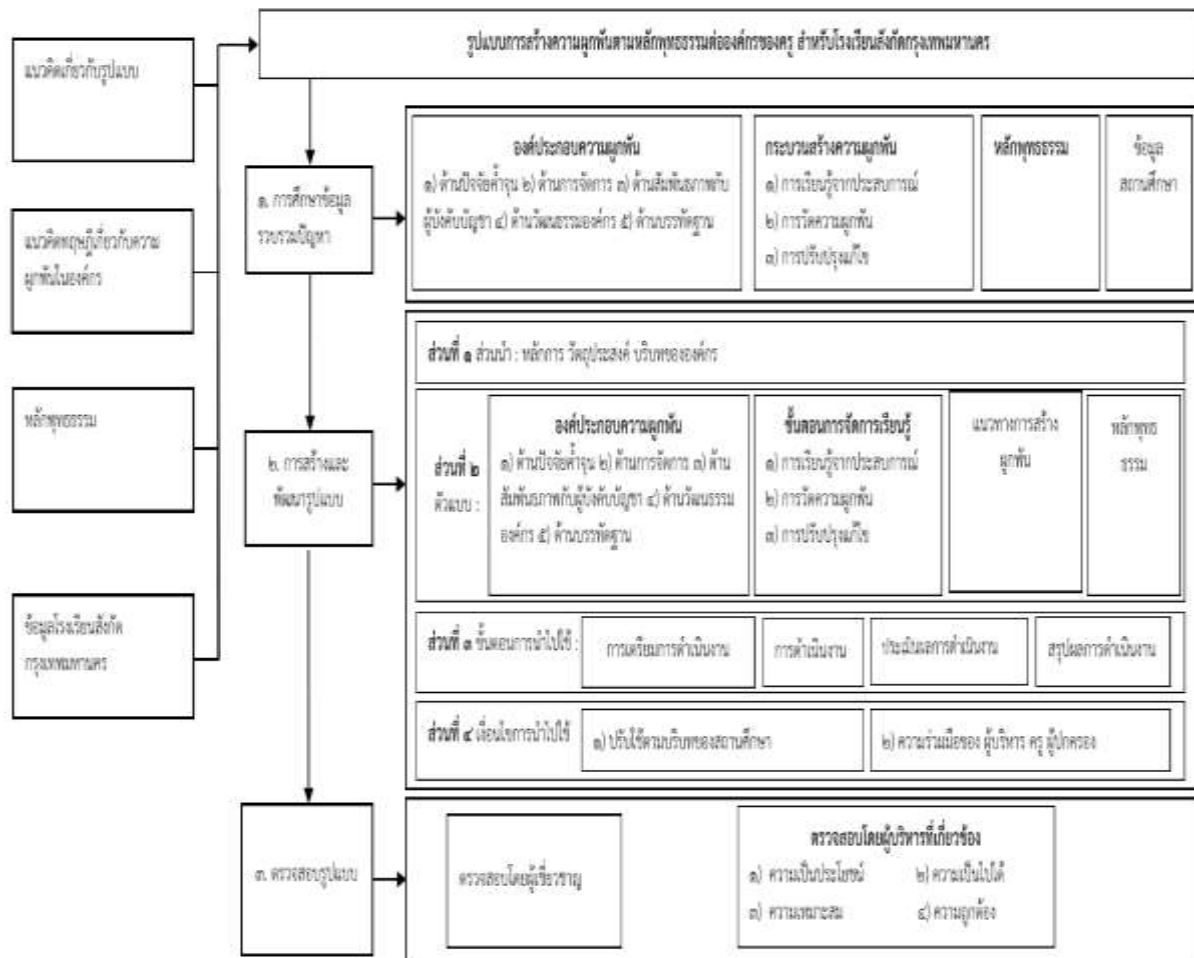
โดย กระทรวงศึกษาธิการได้สรุปความหมายของสังคหวัตถุ 4 ไว้ดังนี้ 1) ทาน การให้วัตถุสิ่งของ การเป็นคนใจกว้าง รู้จักเสียสละเพื่อแม่ เห็นใจคนอื่น การเฉลี่ยเจือจานต่อเพื่อนบ้านเพื่อนมนุษย์ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หรือการเฉลี่ยแรงงานช่วยเหลือรวมถึงการที่บุคคลมีน้ำใจห่วงใยกันโดยให้กำลังใจ เมื่อยามเจ็บป่วย หรืออยู่ในสภาพลำบาก ตลอดจนการให้สติเมื่อผู้อื่นกำลังดำเนินชีวิตที่ผิดประเภท 2) ปิย วาจา วาจาเป็นที่รัก วาจาซาบซึ่งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคีให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยกย่อง องค์ประกอบของปิยวาจา มีดังนี้ 1) เป็นคำจริง คำสัตย์ ไม่ใช่คำที่ปั้นขึ้นโกหกหลอกลวง 2) เป็นคำอ่อนหวาน คือ ไพเราะ ทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลิน สบายใจ ฟังง่าย ไม่รู้เบื่อ 3) เป็นคำพูดมีประโยชน์ คือ กล่าวแต่สิ่งดีมีสาระประโยชน์นำไปปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ 4) เป็นคำพูดที่ประกอบด้วยเมตตา คือ พูดด้วยความหวังดีต่อกัน ประารถนาความสุขความเจริญต่อกัน และกัน ไม่มีจิตมุ่งร้ายใด ๆ เลย พูดกันด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ไม่พูดด้วยโทสะ 5) เป็นคำกล่าวถูกกาลเทศะ คือ กล่าวเหมาะสมกับเวลา 3) อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนการช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ประเภท อตถจริยา มี 2 ลักษณะ คือ 1) เวยยาวัจจะ ขวนขวายช่วยเหลือให้งานสำเร็จ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งด้านกำลังความคิด กำลังปัญญา และกำลังทรัพย์ เช่น การช่วยเหลือกันในครอบครัวระหว่างพ่อแม่กับลูก ๆ การช่วยเหลือระหว่างญาติต่อญาติ เพื่อนต่อเพื่อน รวมทั้งเพื่อนบ้านต่อเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมชาติ ต่อเพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลกต่อเพื่อนร่วมโลก 2) ธรรมสมาทปนา การชักนำในทางดีช่วยด้านสติปัญญา ความคิดแนะนำเรื่องการปรับปรุงด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ต่าง ๆ ด้านสุขภาพร่างกายโดยเฉพาะคือการปลูกจิตสำนึกให้แต่ละคนรู้จักช่วยเหลือตัวเองและสังคมของตน 4) สมานัตตตา หมายถึง ความมีตนเสมอ คือ การทำตนเสมอต้น เสมอปลายก็ดี ปฏิบัติสม่ำเสมอไม่ถือชั้นวรรณะในชนทั้งหลายก็ดีเสมอกันในสุข และทุกข์ โดยร่วมกันรู้ร่วมกันแก้ไขก็ดีตลอดถึงการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคลเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม

วัตถุ 4 เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การบริการในด้านต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ และให้เกิดการประทับใจทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ โดยคำนึงถึงหลักธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน 2) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก วาจาซาบซึ่งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ 3) อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม 4) สมานัตตตา ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมกันแก้ไข ตลอดจนวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี ได้แก่การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม และตรวจสอบรูปแบบโดยการแจกแบบสอบถาม และนำมาปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสานวิธีโดยมีพื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาของการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครโดยใช้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับการสร้างความผูกพันต่อองค์กร ข้อมูลสถานศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากตำรา บทความ วารสาร งานวิจัย เว็บไซต์ การวิเคราะห์เนื้อหา และศึกษาจากการแจกแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 390 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการ

หาค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสัมพัทธ์แนวทางการแก้ไขปัญหาในการการจัดการเรียนรู้อ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง และกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก โดยมีเครื่องมือ ได้แก่แบบสัมพัทธ์ทั้งโครงสร้างมีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการวิเคราะห์แบบสามเส้า

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากผลลัพธ์ของวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มายกร่างรูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู และนำมาทำการสนทนากลุ่ม และนำผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา จากนั้นผู้วิจัยทำการปรับแก้ตามผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำกลับไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิชุดที่สนทนากลุ่มทำการตรวจสอบความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู ตามมาตรฐานการตรวจสอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้องโดยการแจกแบบสอบถาม ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อการตรวจสอบรูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูโดยการแจกแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ทางสถิติ คือ หาค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหาการสร้างความรู้ความผูกพันต่อองค์กรของครู 1) ด้านปัจจัยด้าน ความพอใจกับระบบการเลื่อนขั้นเงินเดือนที่มีความเป็นธรรม มีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด รองลงมา คือ การเลื่อนตำแหน่งในองค์กรไม่ใช่เรื่องยาก และลำบาก มีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ความพอใจในความยุติธรรมของผู้บังคับบัญชาในการบริหารสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ 2) ด้านการ องค์กรจัดให้ทำงานที่ตรงกับความรู้ความสามารถได้อย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด รองลงมา คือองค์กรที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเองและมีความก้าวหน้าในอาชีพ องค์กรที่ส่งเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ด้านสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาที่สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองกับบุคลากรในองค์กรมีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด รองลงมา คือ ผู้บังคับบัญชาที่ชี้แจงให้เข้าใจในนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน 4) ด้านวัฒนธรรมองค์กร สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้จากภายนอก และภายในองค์กรมาใช้ในการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด รองลงมาคือ สามารถคิดริเริ่มวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการทำงาน ให้ดีขึ้นได้โดยไม่ถูกจำกัดขอบเขต วัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งที่ท่านเห็นด้วยและยอมรับได้ 5) ด้านบรรทัดฐาน มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด รองลงมาคือ ตนเองเป็นส่วนสำคัญกับกลุ่มเพื่อนร่วมงานไม่มีความคิดที่จะไปปฏิบัติงานที่องค์กรอื่น แม้จะได้รับตำแหน่งและเงินเดือนที่ดีกว่าทำงานในองค์กรนี้นาน ๆ แล้วรู้สึกรักและรู้สึกผูกพันกับองค์กรมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่ารูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ส่วนที่ 2 ตัวแบบกระบวนการ ส่วนที่ 3 เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ การนำรูปแบบไปใช้ ทำการตรวจสอบใน 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับสูงที่สุดและรองลงมา ได้แก่ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้ในระดับมากตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 กระบวนการสร้างความรู้ความผูกพัน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของการสร้างความรู้ความผูกพัน 2) ขั้นตอนการสร้างความรู้ความผูกพัน 3) หลักพุทธธรรม 4) แนวทางการสร้างความรู้ความผูกพัน ส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ประกอบด้วยหลักการสร้างความรู้ความผูกพัน และวัตถุประสงค์ มีรายละเอียด ดังนี้

1. หลักการสร้างความรู้ความผูกพัน

ความรู้ความผูกพันต่อองค์กรคือการแสดงออกที่มากกว่าความจงรักภักดีที่เกิดขึ้นตามปกติ เพราะเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นหนาและผลักดันให้ครูเต็มใจอุทิศตัวเองเกื้อกูลสนับสนุนขององค์กร เพื่อการสร้างสรรค์องค์กรให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งทำให้เกิดผลที่ตามมา คือครูมีความอดทนและมีความเต็มใจที่จะทุ่มเทการทำงานให้องค์กร การสร้างความรู้ความผูกพันในองค์กรถือเป็นเรื่องสำคัญ และหัวใจหลักในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ขององค์กร ที่จะเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงานของครู ให้ความสุข ความพึงพอใจ ความรู้สึกผูกพัน และมีส่วนร่วมในความสำเร็จขององค์กรครูมีความมุ่งมั่นกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง มีจิตอาสา มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างขององค์กร ตามที่ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรได้กำหนดนโยบาย และเป้าหมายของงานต่าง ๆ โดยให้ครูทุกคนได้ปฏิบัติภายใต้บทบาทหน้าที่ของตนเองให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มความสามารถ ถ้าครูขาดขวัญกำลังใจ ขาดความกระตือรือร้น ขาดความรู้ความผูกพันต่อองค์กร ประสิทธิภาพของการทำงานจะด้อยลง มีผลกระทบในทางลบต่อหน่วยงาน ทั้งทางตรง และทางอ้อมประกอบการทำงานที่ต้องอาศัย แรงจูงใจ และจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของครู ดังนั้น การสร้างความรู้ความผูกพันต่อองค์กรจึงมีความสำคัญในการสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง สมัคสมานสามัคคี และมุ่งมั่นสู่เป้าหมายเดียวกันจึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารต้องสนับสนุนให้เกิดขึ้นในองค์กร และสิ่งนี้ถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ เป็นเครื่องมือ และกลยุทธ์ทางการบริหาร เพื่อความสำเร็จขององค์กร อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสามารถนำรูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครไปใช้ในการบริหารครูเพื่อให้เกิดความรู้ความผูกพันต่อองค์กร 2) เพื่อให้ครูเกิดความรู้ความผูกพันที่ดีต่อองค์กร และสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน 3) เพื่อให้ครู และผู้บริหารทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ส่วนที่ 2 กระบวนการสร้างความผูกพัน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของการสร้างความผูกพัน 2) ขั้นตอนการสร้างความผูกพัน 3) หลักพุทธธรรม 4) แนวทางการสร้างความผูกพัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. องค์ประกอบของการการสร้างความผูกพัน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. ปัจจัยคำจูน 2. ด้านการจัดการ 3. สัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา 4. วัฒนธรรมองค์กร 5. ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ด้านปัจจัยคำจูน ประกอบด้วย 1) ความรู้สึกว่าองค์กรนี้เป็นองค์กรที่ดีที่สุดที่อยากทำงานด้วย 2) ความพอใจในความ ยุติธรรมของผู้บังคับบัญชาในการบริหารสถานศึกษา 3) ความพอใจกับระบบการเลื่อนขั้นเงินเดือนที่มีความเป็นธรรม 4) องค์กรให้ความสำคัญกับตำแหน่งที่ได้ปฏิบัติ 5) การเลื่อนตำแหน่งในองค์กรไม่ใช่เรื่องยากและลำบาก 6) องค์กรมีเป้าหมายและค่านิยมขององค์กรกับของผู้ปฏิบัติงานมีความสอดคล้องกัน 7) ผู้บังคับบัญชาที่เสมอความภาคภูมิใจกับผู้บังคับบัญชาทุกคน

1.2 ด้านการจัดการ ประกอบด้วย 1) องค์กรที่ปฏิบัติงานอยู่มีความเป็นเลิศทางวิชาการและวิชาชีพ 2) องค์กรที่ส่งเสริม สร้างบรรยากาศการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) องค์กรที่เน้นการให้ความสำคัญต่อประโยชน์โดยรวมขององค์กร 4) องค์กรที่มีบรรยากาศในการทำงานมีความเป็นมิตรและมีความสามัคคีภายในองค์กร 5) องค์กรจัดให้ปฏิบัติงานตรงกับความรู้ความสามารถได้อย่างเหมาะสม 6) องค์กรที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง และมีความก้าวหน้าในอาชีพ

1.3 ด้านสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา ประกอบด้วย 1) ผู้บังคับบัญชาที่ชี้แจงให้เข้าใจในนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน 2) ผู้บังคับบัญชาที่สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองกับบุคลากรในองค์กร 3) ได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่องจากผู้บังคับบัญชา 4) ผู้บังคับบัญชาที่นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน 5) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำหน่วยงาน 6) สามารถปรึกษา เรื่องงานและเรื่องส่วนตัวกับผู้บังคับบัญชาได้ 7) ผู้บังคับบัญชาให้ความสำคัญกับผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

1.4 ด้านวัฒนธรรมองค์กร ประกอบด้วย 1) ความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามนโยบายขององค์กรอย่างเคร่งครัด 2) สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้จากภายนอกและภายในองค์กรมาใช้ในการพัฒนางาน 3) ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความรู้ความสามารถให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร 4) สามารถคิดริเริ่มวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นได้โดยไม่ถูกจำกัดขอบเขต 5) มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อองค์กรคำนึงถึงประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก 6) วัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งที่ท่านเห็นด้วย และยอมรับได้

1.5 ด้านบรรทัดฐาน ประกอบด้วย 1) มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 2) ไม่มีความคิดที่จะไปปฏิบัติงานที่องค์กรอื่น แม้จะได้รับตำแหน่งและเงินเดือนที่ดีกว่า 3) เมื่อมีอายุมากและประสบการณ์ในการทำงานนาน จะไม่คิดย้ายงานไปหน่วยงานอื่น 4) พอใจที่ได้ใช้ชีวิตในองค์กรนี้ตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุราชการ 5) มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานกับองค์กรนี้จนกว่าจะเกษียณอายุราชการ 6)

ทำงานในองค์กรนี้นาน ๆ แล้วรู้สึกรักและรู้สึกผูกพันกับองค์กรมากยิ่งขึ้น 7) ตนเองเป็นส่วนสำคัญกับกลุ่มเพื่อนร่วมงาน 8) รู้สึกภูมิใจในวัฒนธรรมองค์กรเมื่อได้ยินบุคคลอื่นกล่าวถึงองค์กรในการทางที่ดี

2. ขั้นตอนการสร้าง ความผูกพันของครู ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 2) การวัดความผูกพัน 3) การส่งเสริมความผูกพัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์จากภายใน ได้แก่ การสำรวจความพึงพอใจของครูหรือจากข้อมูลของครูที่ออกจากองค์กรไปแล้วหรือเรียนรู้จากภายนอก เช่น จากการบริหารงานของคู่ค้า หรือการเป็นพันธมิตรทางธุรกิจซึ่งจะทำให้ทราบว่าสาเหตุที่ทำให้ครูมีความผูกพันกับงานน้อยมาจากสาเหตุใด ทั้งนี้จะทำให้ผู้บริหารสามารถหาวิธีการในการที่จะลดอุปสรรคหรือหาแนวทางป้องกันแก้ไขสาเหตุเหล่านั้น

2.2 การวัดความผูกพัน โดยการวัดความผูกพันเป็นการชี้ให้เห็นว่าครูมีความผูกพันกับงานในระดับใดและเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะสามารถปรับปรุงหรือพัฒนาให้เกิดความสามารถมากยิ่งขึ้น ในการวัดความผูกพันในงานของครูนั้นมีวิธีการ คือ การออกแบบสำรวจผ่านกระบวนการวิจัยและทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้สถิติ เช่น การหาค่าเฉลี่ยในการวัดระดับความผูกพันในงานของครูในภาพรวม เปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานขององค์กร เปรียบเทียบกับผลผลิตภาพของครูหรือเปรียบเทียบกับเป้าหมายขององค์กร

2.3 การส่งเสริม เมื่อทราบสาเหตุที่ทำให้เกิดอุปสรรคในการทำงาน หรือสาเหตุที่ทำให้ครูมีความผูกพันในงานที่ระดับต่ำแล้ว ก็นำเอาข้อมูลที่ได้มาหากกลยุทธ์หรือแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง โดยสามารถกระทำได้ในระดับองค์กร กลุ่มและบุคคล แต่หากองค์กรยังไม่มีความพร้อมในการปรับปรุงก็ควรมีการชี้แจงให้กับสมาชิกในองค์กรทราบถึงเหตุผลหรือความจำเป็นที่ชัดเจนและควรกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อให้ปัจจัยเหล่านี้สามารถผูกใจครูได้อย่างเหมาะสมต่อไป

3. สังคหวัตถุ 4

คือ ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจ และเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา โดยมีรายละเอียดแต่ละข้อดังนี้

1. ทาน คือการให้ทานจึงมักอยู่เป็นข้อเบื้องต้นในหลักธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันกันในที่นี้มี 2 ประการก็คือ ทานที่ให้เป็นบุญ และทานที่ให้เป็นคุณ ทานที่ให้เป็นบุญ ได้แก่ การสร้างกุศล บำเพ็ญบุญทั้งหลาย ทานที่ให้เป็นคุณ ได้แก่ การให้สิ่งของการให้ของขวัญ ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ เป็นต้น ให้เพื่อเป็นคุณ เพราะมนุษย์ส่วนใหญ่มักขาดแคลนเมื่อเราไปช่วยเหลือเขาก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันขึ้นมา พูดแต่เรื่องที่ดี สิ่งที่ดี เบิกบานใจ

2. ปิยวาจา การพูดวาจาที่ไพเราะฟังแล้วเกิดความชื่นใจ เบิกบานใจ เช่นผู้บริหารให้ความรู้แก่ครู ด้วยวาจาสุภาพ และจริงใจ ให้คำปรึกษา แนะนำในการทำงาน เป็นต้น สิ่งที่เราจะพูดนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เป็นคำสุภาพ ไพเราะนมนวล พูดออกไปแล้วเกิดประโยชน์ เวลาพูดก็ต้องพูดด้วยจิตที่มีเมตตา และ

สิ่งที่ต้องพิจารณาในการพูดคือ ต้องเลือกเวลาในการพูด พูดให้ถูกกาลเทศะด้วยถ้าจำเป็นต้องพูดในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม เช่น เวลาที่ผู้ฟังกำลังอารมณ์ไม่ดี หรือกำลังยุ่งนั้น เราก็ต้องเลือกคำให้ดีที่สุดที่สุดบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

3. อัตถจริยา คือทำตนให้เป็นประโยชน์บางครั้งในการทำงานอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกันงานที่ว่ายากก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ถ้าเราร่วมมือกัน เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้เราเกิดรักความผูกพันของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์มี 2 ประการ คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนดีมีประโยชน์เสียก่อน และสร้างประโยชน์ให้คนอื่นรอบข้าง

4. สมานัตตตา การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างสมอดันเสมอปลาย คือ วางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะอะไร เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาก็มีหน้าที่ในการดูแล บุคลากร นักเรียน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ครูก็มีหน้าที่ดูแลนักเรียน และประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีนักเรียนมีหน้าที่ที่ศึกษาเล่าเรียนทุกคนย่อมมีหน้าที่ และควรปฏิบัติหน้าที่ให้ได้อย่างสมอดันเสมอปลายแต่ถ้ามีใครไม่ทำตามหน้าที่แล้วย่อมจะเกิดปัญหาเรื่องการก้าวก่ายหน้าที่กันตามมาจนอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในการทำงาน ทำงานไม่ประสบผลสำเร็จอย่างนี้เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้การวางตนให้เหมาะสมจะช่วยให้ไม่ต้องระวาดระวางในการทำหน้าที่ของตนซึ่งจะส่งผลให้เราอยู่ร่วมกันในองค์กรได้อย่างปลอดภัย และสบายใจ

4. แนวทางการสร้างความผูกพัน

แนวทางการสร้างความผูกพัน คือการนำเอาองค์ประกอบของการสร้างความผูกพัน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ปัจจัยคำจูน 2) ด้านการจัดการ 3) สัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา 4) วัฒนธรรมองค์กร 5) ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน นำมาบูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารบุคลากรครู ให้เกิดความผูกพันต่อองค์กร โดยมีแนวทางดังนี้

4.1 ด้านปัจจัยคำจูน มีเป้าประสงค์ให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการทำงานมีอยู่ตลอดเวลา เพราะถ้าไม่มีหรือมีลักษณะไม่สอดคล้องกับบุคลากรในองค์กรเป็นปัจจัยที่มีส่วนสร้างความพอใจแก่บุคคลที่ทำงาน หรือการป้องกันมิให้เกิดความไม่พึงพอใจในงานมีส่วนทำให้การทำงานสุขสบายมากขึ้น ถือได้ว่าเป็นมาตรการหนึ่งในการสนองความต้องการของบุคลากรแนวทางการสร้างความผูกพันด้านปัจจัยคำจูน ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ 1) สร้างรูปแบบเลื่อนขั้นเงินเดือนให้เป็นที่ยอมรับโดยการให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เพื่อสร้างแรงจูงใจ ให้สิ่งของ รางวัล สวัสดิการต่างๆ และคำปรึกษา แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา (ทาน) 2) ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ การข้อเสนอแนะด้วยวาจาสุภาพ และไม่พูดจาส่อเสียด (ปิยวาจา) 3) สร้างระบบบริหารสถานศึกษาให้เป็นไปตามหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดีช่วยเหลือ สนับสนุน ผู้ใต้บังคับบัญชาในการส่งเสริมให้บุคลากรมีก้าวหน้าในอาชีพ (อัตถจริยา) 4) ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา สร้างบรรยากาศในการทำงานให้มีความเป็นมิตร และมีความสามัคคีภายในองค์กรเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน และทำงานได้อย่างมีความสุข (สมานัตตตา)

4.2 ด้านการจัดการ มีเป้าประสงค์ให้บุคลากรมีความพึงพอใจในสภาพ และบรรยากาศในการทำงาน อุปกรณ์ สื่อ เครื่องมือ สภาพแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การสร้างความผูกพันองค์กรโดยแนวทางการ

สร้างความผูกพันด้านการจัดการ ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ 1) สร้างระบบการสนับสนุนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ (ทาน) 2) สร้างบรรยากาศภายในองค์กรเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครูให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปิยวาจา) 3) ผู้บริหารอุทิศ ส่งเสริมพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และวิชาชีพ เพื่อให้องค์กรเป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานทางการศึกษา(อัตถจริยา) 4) ส่งเสริมให้ครู ความสำเร็จปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายช่วยให้มีจิตใจหนักแน่นไม่โลเลรวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย (สมานัตตตา)

4.3 ด้านสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา มีเป้าหมายสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาให้บุคลากรมีความพึงพอใจในตัวผู้บังคับบัญชาเพื่อเกิดความผูกพัน และเกิดการร่วมมือในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยแนวทางการสร้างความผูกพันด้านสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ 1) ผู้บริหารให้ความรู้ในด้านการปฏิบัติงาน มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (ทาน) 2) สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองกับบุคลากรในองค์กรให้คำปรึกษาแนะนำในการทำงาน (ปิยวาจา) 3) มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์การทำงาน (อัตถจริยา) 4) สร้างความชัดเจนในการมอบนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติงานต่าง ๆ (สมานัตตตา)

4.4 ด้านวัฒนธรรมองค์กร มีเป้าหมายให้บุคลากรมีความพึงพอใจในวัฒนธรรมองค์กร เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้มั่นคง และยั่งยืนมีความสัมพันธ์ทางจิตใจระหว่างครูกับองค์กรมีแนวทางการสร้างความผูกพันด้านวัฒนธรรมองค์กรตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ 1) สร้างความตระหนักให้บุคลากรปฏิบัติที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร (ทาน) 2) สร้างกระบวนการนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรที่ได้จากภายนอก และภายในองค์กรมาใช้ในการพัฒนางานได้อย่างเต็มตามศักยภาพ (ปิยวาจา) 3) สร้างความตระหนักให้บุคลากรมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามนโยบายขององค์กร (อัตถจริยา) 4) สร้างวัฒนธรรมการทำงานให้บุคลากรสามารถคิดริเริ่มวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นได้โดยไม่ถูกจำกัดขอบเขต (สมานัตตตา)

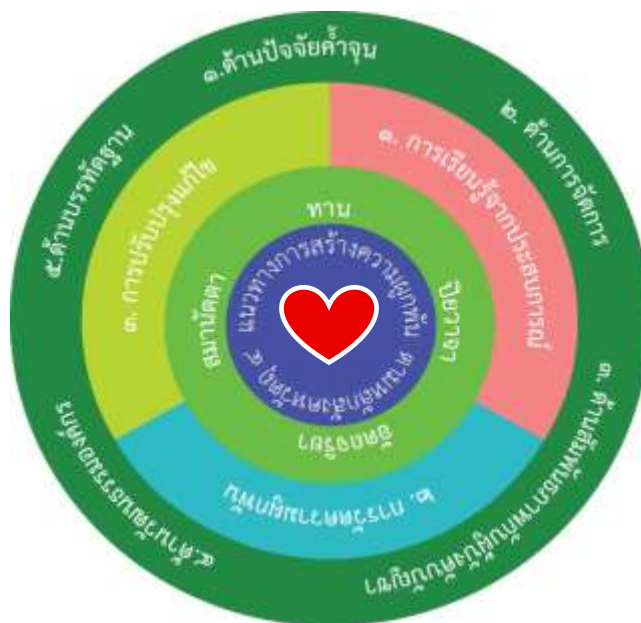
4.5 ด้านความผูกพันบรรทัดฐาน มีเป้าหมายให้สร้างจิตสำนึกในการดำรงอยู่เป็นสมาชิกขององค์กรโดยรู้สึว่าเมื่อเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรแล้วจะต้องมีความผูกพัน และความจงรักภักดีต่อองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และสมควรทำถือเป็นพันธะผูกพันที่ต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรมีแนวทางการสร้างความผูกพันด้านวัฒนธรรมองค์กรตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีดังนี้ 1) สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความคิดที่จะไปปฏิบัติงานที่องค์กรอื่นแม้ว่าจะได้รับตำแหน่ง และเงินเดือนที่ดีกว่า (ทาน) 2) สร้างบรรยากาศให้บุคลากรพอใจที่ได้ในองค์กรนี้ตลอดไปจนกว่าจะเกษียณอายุราชการ (ปิยวาจา) 3) เพื่อสร้างโอกาสให้บุคลากรที่มีอายุมากประสบการณ์ในการทำงานนานจะไม่คิดย้ายงานไปหน่วยงานอื่น 4) สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานกับองค์กรนี้จนกว่าจะเกษียณราชการ (สมานัตตตา)

ส่วนที่ 3 เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ปรับใช้รูปแบบการสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมของครูสำหรับสำนักการศึกษากรุงเทพมหานครให้เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา 2)การร่วมมือกันระหว่างผู้บริหาร และครู

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเป็นรูปแบบเชิงสัญลักษณ์โดยนำเอาส่วนที่เป็นกระบวนการของสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรมมาเป็นตัวขับเคลื่อนการสร้างความผูกพันด้วยหลักสังคหวัตถุ 4

ภาพที่ 1 ตัวแบบสร้างความผูกพันตามหลักพุทธธรรม

สรุป

สรุปในภาพรวมของบทความ คือ สภาพปัญหาการสร้างความผูกพันต่อองค์กร 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยค้ำจุน พบว่า ความพอใจกับระบบการเลื่อนขั้นเงินเดือนที่มีความเป็นธรรมมีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด และข้อผู้บังคับบัญชาที่เสมอความภาคภูมิใจได้บังคับบัญชาทุกคนมีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาอยู่ในระดับมาก 2) ด้านการจัดการ พบว่า องค์กรจัดให้ทำงานที่ตรงกับความรู้ความสามารถได้อย่างเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด รองลงมา คือองค์กรที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง และมีความก้าวหน้าในอาชีพองค์กรที่ส่งเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ด้านสัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา พบว่า ผู้บังคับบัญชาที่สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองกับบุคลากรในองค์กรมีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด 4) ด้านวัฒนธรรมองค์กร พบว่า สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จากภายนอก และภายในองค์กรมาใช้ในการพัฒนางานมีค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุด รองลงมาคือ สามารถคิดริเริ่มวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นได้โดยไม่ถูกจำกัดขอบเขตวัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งที่ท่านเห็นด้วยและยอมรับได้ 5) ด้านบรรทัดฐาน พบว่า มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยมี

ค่าเฉลี่ยสภาพปัญหาสูงสุดนำมาพัฒนา และตรวจสอบพบว่ารูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ส่วนที่ 2 ตัวแบบกระบวนการ ส่วนที่ 3 เงื่อนไขแห่งความสำเร็จการนำรูปแบบไปใช้ทำการตรวจสอบใน 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากตามลำดับ และนำเสนอรูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของการสร้างความผูกพัน 2) ขั้นตอนการสร้างความรู้ความผูกพัน 3) หลักพุทธธรรม 4) แนวทางการสร้างความผูกพัน ส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมีผลความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับสูงที่สุด ซึ่งควรสำคัญ ดังนี้

1. สร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูมาดำเนินการให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง และเกิดผลต่อคุณภาพผู้เรียนยิ่งขึ้น
2. ควรมีการสนับสนุนให้ครูได้มีการทำงานร่วมกันช่วยแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดความรัก และความรู้ความผูกพันต่อองค์กร

ข้อเสนอแนะสู่การปฏิบัติ

ผลการศึกษาพบว่า ด้านจัดการ: การสร้างบรรยากาศในการทำงานมีภาระงานนอกเหนือจากการสอนมากเกินไปควรให้ความสำคัญประเด็น ดังนี้

1. จัดทำกิจกรรมโครงการเพื่อส่งเสริมให้ครูเกิดความรัก ความสามัคคีในการทำงาน และได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี
2. จัดทำโครงการสร้างพัฒนาองค์กรให้ครูได้เกิดความรัก และผูกพันกับองค์กร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครู ที่มีบริบทที่หลากหลาย
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคาดหวัง และความพึงพอใจของสถานศึกษาที่ใช้การสร้างความรู้ความผูกพันตามหลักพุทธธรรมต่อองค์กรของครูสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2522). คู่มือจริยศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). ธรรมานุญชีวิต, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- ภรณ์ (กิริติบุตร) มหานนท์. (2529). การประเมินประสิทธิผลองค์การ Evaluation of organizational effectiveness, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ศรัณย์ พิมพ์ทอง. (2557). “ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการคงอยู่ในองค์กรของพนักงาน มหาวิทยาลัยสายวิชาการในประเทศ,” วารสารบริหารธุรกิจ 37,142 เมษายน-มิถุนายน 2557
- สำนักการศึกษา. (2554). แนวทางการบริหารจัดการคุณภาพโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครการบริหารงานบุคคล กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- สำนักการศึกษา. (2559). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2563) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุภาวดี นพจุจินตม. (2553). “องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข” ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Kahn, W.A. (1990). Psychological conditions of personal engagement and disengagement at work, Academy of Management Journal, 33: 1990
- Mowday and others. (1987). The Academy of Management, Journal Vol. 30, No. 4 Dec.

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัด
กรุงเทพมหานคร*

A MODEL OF LEARNING MANAGEMENT ACCORDING TO THE THREEFOLD
TRAINING FOR STUDENTS IN SCHOOLS UNDER BANGKOK
METROPOLITAN ADMINISTRATION

วนิดา กำพลรัตน์, ระวิง เรืองสังข์ และพระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน

Vanida Kumponratana, Rawing Ruangsanka and PhramahaYannawat Thitavaddhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: Supanniga2561@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 3) เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร (เพิ่มวิธีการวิจัยและกลุ่มตัวอย่างแบบย่อ ๆ) ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านผู้เรียน: นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนรู้ได้ช้าทำให้เสียเวลาในการอธิบาย ด้านเนื้อหาวิชา: ขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของเด็กแต่ละคน ด้านสื่อ / แหล่งเรียนรู้ อุปกรณ์: สื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวกสถานที่ขาดความเหมาะสม ด้านสภาพแวดล้อม และบรรยากาศการเรียนรู้: การจัดห้องเรียนสะอาดเรียบร้อยจัดให้มีห้องเรียนให้มีแสงสว่างตามเกณฑ์มาตรฐานด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน : นักเรียนเข้าเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า ด้านตัวผู้สอนอาจมีความกดดันจากฝ่ายบริหารหรือจากครอบครัวเศรษฐกิจ

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พิจารณาเป็นรายด้านโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความถูกต้อง

* Received December 6, 2022; Revised December 13, 2022; Accepted December 20, 2022

และเมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเหมาะสมตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความเป็นไปได้

3. ผลการเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน คือ 1) หลักการจัดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 3) ตัวแบบของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน 4) การนำรูปแบบไปใช้ 5) เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; หลักไตรสิกขา; โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

ABSTRACT

This Article aimed to study (1) to study the problem of learning management of students in schools under Bangkok Metropolitan's Administration; (2) to develop a learning management model according to the threefold training (Tri-Sikkha) principles for students in schools under Bangkok Metropolitan's Administration; and (3) to propose a model of learning management according to the threefold training principles of students in schools under Bangkok Metropolitan's Administration. The research results were found as follows;

1. The problems of learning management for students were; On the learner: students with special needs had slow ability in learning, needing more time to explain in class, Subject's content: lack of knowledge and understanding for designing/adapting the course to suit each individual's disabilities, Tools and equipment: media, space, building and facilities were inadequate for different types of special needs, Environment and learning atmosphere: classroom arrangements were clean and tidy. In addition, the provision of light settings in the classrooms was in accordance with standards, Interaction between students and in-class psychological atmosphere: learners might attend the sessions without having breakfast to class and on the teacher side: teachers might have pressure from higher administrative levels or from personal concerns such as economic or family constraints.

2. The development of the model of Learning Management for schools under Bangkok Metropolitan's administration. In detail, the highest level was on usefulness, followed by appropriateness, accuracy, and feasibility respectively.

3. The model of learning management according to the threefold training principles of students in schools under Bangkok Metropolitan's Administration consisted of 5

components: 1) the principle of learning management according to the threefold principles 2) the objectives of the learning management according to the threefold principles 3) the model of the student's learning management according to the threefold principles 4) the implementation of the model and 5) Achievement condition.

Keywords; Learning Management; Threefold Training; Bangkok Metropolitan Administration

บทนำ

การเรียนรู้ทำให้สามารถจัดการกับชีวิตได้อย่างถูกต้องเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องจึงเรียกว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสถานการณ์ของโลกในปัจจุบันมีเหตุการณ์เกิดขึ้นมากมายทั้งภัยการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และโรคร้ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก เช่น การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในหลากหลายมิติของคนทั่วโลกตั้งแต่การทำงาน การศึกษาต้องเผชิญกับภาวะของการปรับตัวครั้งใหญ่เช่นเดียวกัน และนักเรียนทั้งหมดในโลกยังได้รับผลกระทบถูกต้องกระบวนการเรียนรู้ และบางส่วนยังประสบปัญหาเรื่องการเข้าถึงเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในโลกการศึกษาแบบปัจจุบัน ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับระบบการศึกษาหลากหลายด้าน เป็นต้นว่า จะออกแบบการเรียนรู้ในยุคโควิด-19 ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร ทักษะ และหลักสูตร โลกการศึกษารูปแบบใหม่หลังจากนี้ควรมีหน้าตาแบบไหน เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทด้านการเรียนรู้ หรือทำให้ความเหลื่อมล้ำแย่กว่าเดิม จากสถานการณ์ของการระบาดโรคโควิด - 19 ทำให้สถานที่ต่าง ๆ ต้องมีมาตรการที่ป้องกันการแพร่ระบาดโดยทางภาครัฐได้ออกมาตรการอย่างเข้มข้น คือ โรงเรียนที่ได้มีการเลื่อนการเปิดภาคการศึกษาออกไปเนื่องจากโรงเรียนเป็นแหล่งรวมตัวของนักเรียน คุณครู ผู้ปกครอง แม่ครัว และแม่บ้าน เป็นต้น และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เช่น การเรียน เล่น รับประทานอาหาร มักจะเป็นกิจกรรมทำร่วมกันจึงมีโอกาสเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของเชื้อโรคได้ง่าย อีกทั้งเด็ก และเยาวชนไทยในปัจจุบันยังต้องเผชิญกับปัญหาสังคมมากมาย เช่น ปัญหาอบายมุข ยาเสพติดอาชญากรรม ปัญหาครอบครัวแตกแยก เป็นต้น อันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และความตกต่ำทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม และขาดคุณภาพชีวิตที่ดีงาม การปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อระบบสังคม ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีความสัมพันธ์กับวิถีของคน และชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก และเยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งของชาติที่ภาครัฐได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษตามนโยบายในด้านสังคมของรัฐบาลที่เน้นให้การศึกษาสร้างคน และสร้างความรู้สู่สังคมคุณธรรมการที่จะใช้ธรรมนำการศึกษาอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพจะต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักไตรสิกขาอย่างถูกต้องตามความเหมาะสมแห่งวัย และผู้เรียนโดยใช้ปรากฏการณ์ชีวิต และสังคมมาเป็นตัวอย่าง

การพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์มีหลักไตรสิกขาเป็นแกนหลัก คือ การฝึกฝนตนเองเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา โดยฝึกฝนตนเองเรื่องศีลเพื่อที่จะให้อยู่ได้ในสังคม ฝึกฝนสมาธิเพื่อที่จะ ควบคุมอารมณ์ และ

ภาวะของจิต ผักฝนปัญญา คือ ความรู้คิด ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด 6) การพัฒนาปัญญา หรือการทำให้เกิดปัญญาต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลที่เรียกว่า สุตมย ปัญญา การฝึกฝนค้นคิดคือ จินตามยปัญญา และเน้นการฝึกฝนตนเองคือ ภาวนามยปัญญา ในปัจจุบันเป็นยุคแห่งโลกาภิวัตน์ที่มีระบบทุนนิยมขับเคลื่อนให้เกิดการแข่งขันทำให้ชีวิตจิตใจของคนไทยไม่มีความสุขกับความเจริญทางวัตถุผู้คนหลงลืมหลักธรรมของศาสนาจนเกิดเป็นปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการไม่บรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายของการศึกษาในด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างชัดเจน ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์สำหรับครูสังคมศึกษา เพื่อปลูกฝังจริยธรรมในผู้เรียนยุค

ศตวรรษที่ 21 จึงเป็นแนวทางสำคัญเพื่อสร้าง จิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนยุคใหม่ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อช่วยเหลือหลอมพฤติกรรมของพลเมืองให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข และเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ เด็กในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นเด็กที่มีอิสระที่จะเลือกแสดงความคิดเห็น แสดงความเป็นตัวของตัวเอง มีความสนุกสนาน มีความร่วมมือ และเป็นส่วนหนึ่งของทุกกิจกรรมต้องการความรวดเร็วในการสื่อสารหาข้อมูล และตอบคำถาม และยังสร้างนวัตกรรมต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต

ดังนั้นครู และศิษย์ต้องพัฒนา และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โลกพัฒนาไปมากเท่าไรปัญหาสังคม และปัญหาศีลธรรมยังมีมาก และซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เกิดกับเด็กที่อายุน้อยลง เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกให้เด็กมี “ทักษะชีวิต” จะสามารถช่วยป้องกันปัญหาโดยให้เด็กรู้จักที่จะปฏิเสธ หรือหลีกเลี่ยง และปรับตัว เป็นต้น “ทักษะชีวิต” จึงเป็นสิ่งที่ละเลยไม่ได้ในยุคศตวรรษที่ 21 ปัญหาดังกล่าวย่อมทั้งการจัดการจัดการส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะชีวิตจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่าหลักไตรสิกขาสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตได้อย่างไรจะมีรูปแบบ และวิธีการอย่างไรที่จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาขับเคลื่อน และเกิดทักษะชีวิตของเด็กให้เด็กสามารถอยู่ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม และเข้มแข็งต่อไป และผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัด

กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัด

กรุงเทพมหานคร

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

ความหมายของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาโดยใช้วิธีการบอกให้จดจำ และนำไปท่องจำเพื่อการสอบเท่านั้นแต่การจัดการเรียนรู้เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้น กล่าวคือวิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ในทัศนะต่าง ๆ ดังนี้ Hills, P.J. A. ได้จำแนกการเรียนรู้ไว้เป็น 3 ด้านคือ 1) ด้านพุทธิพิสัย หมายถึง พัฒนาการด้านสติปัญญา และความคิด 2) ด้านจิตพิสัย หมายถึง พัฒนาการทางด้านความรู้สึนึกคิดความสนใจ ค่านิยม ความซาบซึ้ง การปรับตัว และเจตคติต่าง ๆ 3) ด้านทักษะพิสัย หมายถึง การพัฒนาทักษะในทางปฏิบัติ ได้แก่ ทักษะในการใช้อวัยวะต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหว การลงมือทำงาน การทำการทดลอง ได้เสนอเงื่อนไขของการเรียนรู้ไว้ 8 ประการคือ 1) การเรียนรู้เมื่อได้รับสัญญาณ 2) การเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้น - ตอบสนอง 3) การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงการกระตุ้น - ตอบสนอง 4) การเรียนรู้โดยสร้างความสัมพันธ์กระตุ้น - ตอบสนองด้วยภาษา 5) การเรียนรู้แบบแยกแยะ 6) การเรียนรู้ในแนวความคิดหลัก 7) การเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ 8) การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา และความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ คือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้จะเกิดขึ้น ได้แก่ 1) มีความสัมพันธ์ และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม 2) ความสัมพันธ์ และมีปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่ 3) ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้ โดยยังได้หมายถึงกิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลัก และเหตุผลเป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเอง อย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ และความผาสุก ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่าง ๆ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านหลักสูตร หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษาความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชา และการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจนตลอดจนการเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การเลือกวิธีสอน และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้ 3) ด้านการวัดผล หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม และสามารถวิเคราะห์ผลได้ 4) ด้านการประเมินผล การจัดการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

จากความหมายของการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสถานการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายส่งผลให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามพัฒนาการทั้งทางกาย ทางสมองอารมณ์ ทางสังคม การอบรมผู้เรียนโดยการจัดกิจกรรมอุปกรณ์ การแนะแนวให้กับผู้เรียน การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม การแนะแนวทางให้ผู้เรียน ค้นพบความรู้ด้วยตนเอง และการจัดสรรประสบการณ์ที่เลือกสรรแล้วเป็นอย่างดีให้กับผู้เรียน

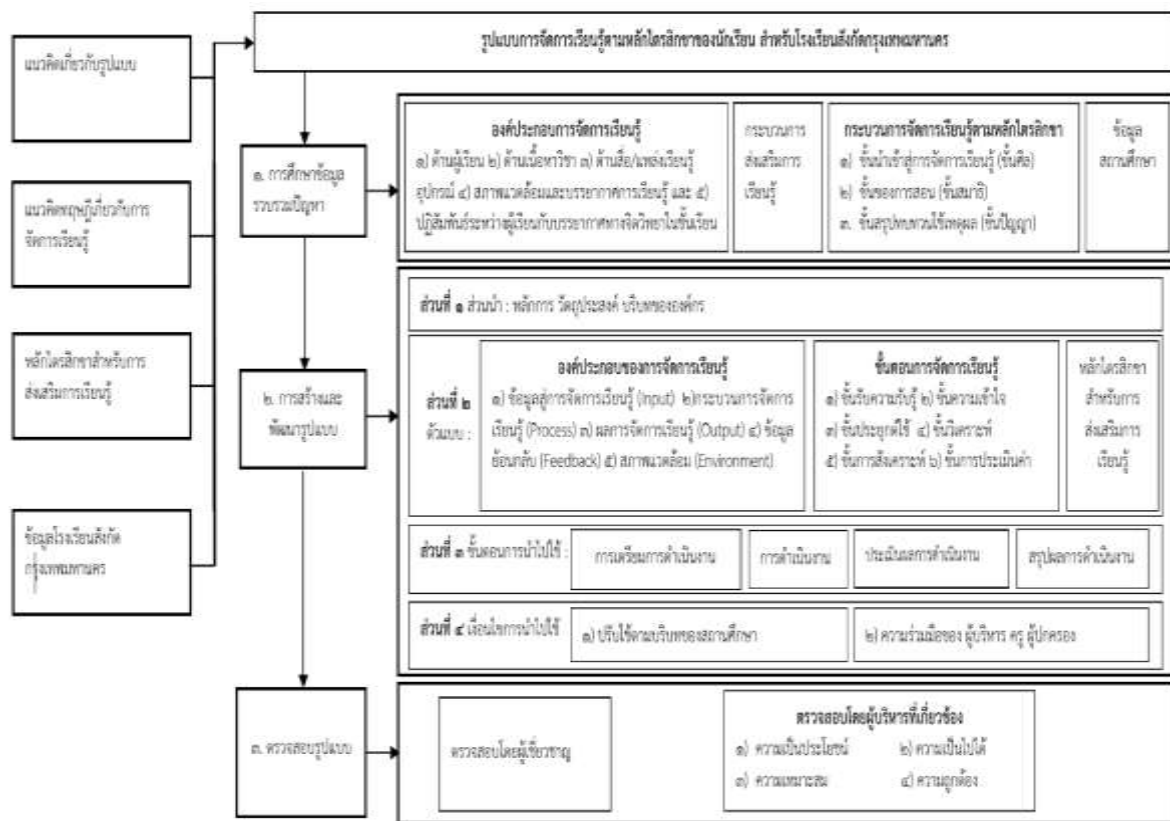
ความหมายของไตรสิกขา

นักวิชาการให้ความหมายของไตรสิกขากระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการอาศัยกันและกันทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ เพราะเมื่อรักษาศีลดีแล้วก็ต้องประคับประคองตนไว้ด้วยความไม่ประมาทต้องรักษาจิตด้วยสติอยู่เสมอ คือ การก้าวเข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือ ความสงบมั่นคงแห่งจิตอันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่านไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ปัญญาได้อย่างดีปัญญาที่ใช้บ่อย ๆ ทำให้เฉียบคม ว่องไว พอกพูนมากขึ้น ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้ศีล สมาธิขึ้นด้วย และไตรสิกขานับว่าเป็นประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาในพระพุทธศาสนาโดยลำดับธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนให้ปฏิบัติทุกประการรวมลงในหลักไตรสิกขานี้ ศีลสิกขาเกี่ยวกับความประพฤติทั้งปวง จิตสิกขา เกี่ยวกับภาวะทางจิตใจทุกอย่าง ปัญญาสิกขาเกี่ยวกับความรู้ ความเห็นทุกประการคนเราทุกคนทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ต้องมีความประพฤติของตนต้องมีจิตใจของตนเอง ต้องมีความรู้ ความเห็นของตน จึงมีหน้าที่ หรือมีความสมควรจะพึงศึกษาในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องตนแท้ ๆ และต้องศึกษาอยู่เรื่อยไปจึงจะมีความเฉลียวฉลาดต่อตนเองอยู่เสมอ ฉะนั้นไตรสิกขาของพระพุทธเจ้าจึงจำเป็นแก่ชีวิตร่างกาย หยุดหายใจ เมื่อใดก็ตายเมื่อนั้น หยุดศึกษาเมื่อใดก็ตายจากความดี และความรู้เมื่อนั้น คนตายย่อมไม่มีความรู้สึกตัว คนที่ไม่รู้จักตนเองจึงเหมือนคนตาย ไตรสิกขาของพระองค์จึงเป็นหลักที่ บริสุทธิ บริบูรณ์ และรวบรัด เข้าใจง่าย มีเหตุผล ปฏิบัติให้สำเร็จผลได้จริง ซึ่งเป็นขั้นของการปฏิบัติทางศาสนามีน้อยเพิ่มเติมจากที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า ศีลเป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบ เรียบร้อยปราศจากโทษขั้นต้น ๆ ทางกายวาจา ของตนที่เกี่ยวกับสังคม และส่วนรวม หรือเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่สมาธิเป็นการบังคับจิตใจของตัวเองไว้ให้อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์ให้มากที่สุดตามที่ตนต้องการส่วนปัญหาหมายถึงการฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความเข้าใจให้เห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงโดยสมบูรณ์

จากความหมายไตรสิกขา หมายถึง การปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดีทางพุทธศาสนามี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งศีล หมายถึง การควบคุม กายวาจาให้ปกติ เรียบร้อย หรือการรับรู้ในเรื่องศีลหรือศีล 8 สมาธิ หมายถึง สมาธิขั้นต้นที่คนทั่วไปสามารถนำมาฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดีได้ ปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเห็น ความเชื่อถือ ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ทศนคติ ในการมองโลก และชีวิตตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี ได้แก่ การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม และตรวจสอบรูปแบบโดยการแจกแบบสอบถาม และนำมาปรับปรุงแก้ไข และนำเสนอ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมวิธีโดยมีพื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ หลักไตรสิกขาข้อมูลสถานศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากตำรา บทความ วารสาร งานวิจัย เว็บไซต์ การวิเคราะห์เนื้อหา และศึกษาจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ และแนวทางการแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนรู้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารจำนวน 3 คน และครูจำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง และกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก โดยมีเครื่องมือ ได้แก่แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างมีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการวิเคราะห์แบบสามเส้า

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครโดยผู้วิจัยได้นำมาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาโดยการสนทนา

กลุ่ม และนำผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาทำสรุวิเคราะห์เนื้อหา จากนั้นผู้วิจัยทำการแก้ตามผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำกลับไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิชุดที่สนทนากลุ่มทำการตรวจสอบความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครโดยการแจกแบบสอบถามให้กับผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 205 คน โดยเครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อการตรวจสอบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ทางสถิติ คือ หาค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอน คือ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนรู้ได้ช้าทำให้เสียเวลาในการอธิบายในชั้นเรียน ด้านการบริหารจัดการ คือ ครูการศึกษาพิเศษไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ด้านครูผู้สอน คือ ครูผู้สอนไม่สามารถสอนนักเรียนได้เต็มศักยภาพ ครูผู้สอนยังขาดทักษะความรู้ในการสอนเด็กเรียนรวมด้านการจัดการเรียนการสอน คือ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนรู้ได้ช้าทำให้เสียเวลาในการอธิบายในชั้นเรียน ด้านเนื้อหาวิชา คือ การวัด และประเมินผล ขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของเด็กแต่ละคน ด้านการจัดการเรียนการสอนครูต้องมีความรู้ถึงวิธีสอน และใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันออกไป และปรับวิธีการสอน การให้งานที่มีความยากง่ายแตกต่างจากเด็กปกติทั่วไป ด้านสื่อ / แหล่งเรียนรู้ อุปกรณ์ คือ สื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวกอาคารสถานที่ควรมีความเหมาะสมกับเด็กพิเศษ และด้านการให้บริการสนับสนุนโดยสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ด้านสภาพแวดล้อม และบรรยากาศการเรียนรู้ คือ การจัดสภาพที่มีปัญหา ได้แก่ การจัดห้องเรียนสะอาดเรียบร้อยจัดห้องเรียนให้มีโต๊ะเก้าอี้สภาพเพียงพอกับจำนวนนักเรียน ด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน คือ ผู้เรียนเข้าชั้นเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า ผู้เรียนเริ่มเรียนช้าโหม่งแรกด้วยความรู้สึกท้อ หรือบางครั้งผู้เรียนได้รับสิ่งกระทบกระเทือนใจติดตามมาเนื่องจากความไม่ปรองดองในครอบครัว เป็นต้น ส่วนทางด้านตัวผู้สอนนั้นอาจจะมีความกดดันจากฝ่ายบริหาร หรือจากครอบครัว เศรษฐกิจ การทางอาหารเข้าก่อนมาสถานศึกษาของผู้สอนมีเพียงน้ำแก้วเดียว

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความถูกต้อง และเมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเหมาะสม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความเป็นไปได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

หลักการจัดการเรียนรู้เป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับผู้ที่จะเป็นผู้สอนแม้ว่าผู้สอนจะมีเทคนิคการจัดการเรียนรู้เฉพาะแต่ยังยึดหลักการพื้นฐานเดียวกัน ซึ่งหลักการพื้นฐานนี้มี 4 ประการ คือ 1)

หลักการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ การเตรียมตัวผู้สอนด้านความรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ และด้านการแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ 2) หลักการวางแผนและเตรียมการจัดการเรียนรู้ ได้แก่การเตรียมเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การผลิตสื่อ เตรียมแบบทดสอบและข้อสอบ 3) หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการสร้างความสนใจ หลักการเสริมแรง 4) หลักการประเมินผล และรายงานผล ซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การสร้าง และการใช้เครื่องมือการประเมิน การตีความหมาย และการรายงานผลการประเมิน

2. วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมครูในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างตรงตามความต้องการของผู้เรียนโดยยึดหลักให้เด็กเกิดศรัทธา สมาธิ และปัญญา 2) เพื่อส่งเสริมให้ครูได้จัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนทั้งในห้องเรียน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง 3) เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในการประกอบอาชีพ และการพัฒนาวิชาชีพของตนในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

3. ตัวแบบของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ตัวแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ 2) หลักไตรสิกขาสำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้ และ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ข้อมูลสู่การจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้เนื้อหาการจัดการจัดการเรียนรู้การใช้สื่อการจัดการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นตอนการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เขียนไว้ตั้งแต่ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ขั้นสรุป และขั้นวัดผลประเมินผลซึ่งขั้นที่ถือว่าสำคัญคือขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นที่จะต้องใช้ทักษะ และเทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด 3) ผลการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นการประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเกิดผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด หลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ไปแล้ว 4) ข้อมูลย้อนกลับ เป็นขั้นการวิเคราะห์ผลจากการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับข้อบกพร่องและปัญหา โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเพื่อที่จะหาสาเหตุของปัญหา หรือข้อบกพร่องแล้วทำการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ระบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการนำไปใช้ครั้งต่อไป 5) สิ่งแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้แบ่งได้ 2 ประการคือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมที่สามารถพบเห็นได้ด้วยสายตา หรือสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง และสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถรู้สึกได้ 5.1) สิ่งแวดล้อมรูปธรรมการสร้างสิ่งแวดล้อมรูปธรรม หรือทางกายภาพจะเกี่ยวข้องกับการสร้างวัตถุ ในรูปของอาคาร สถานที่ เช่นห้องน้ำ โรงอาหาร ห้องประชุม ห้องเรียน ห้องพัก รวมทั้งภูมิทัศน์ การตกแต่งการจัดวางการใช้เครื่องมือทันสมัยพร้อมด้วยสื่อ และอุปกรณ์ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ สะอาด และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อให้ดูแล้วเจริญตา น่าใช้ การดำเนินการเกี่ยวข้องกับการลงทุนต้องใช้ทั้งเงิน และคนเพื่อให้มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดีความต้องการสำหรับผู้สอน หรือตัวครู / อาจารย์

สิ่งแวดล้อมที่ควรจัดให้เป็นพื้นฐานได้แก่ ห้องทำงานที่มีความเป็นส่วนตัว ห้องน้ำที่สะอาด แห้ง หอม และใช้งานได้ตลอดเวลาโรงเรียนส่วนมากยังไม่มีห้องทำงานส่วนตัว เมื่อผู้สอนขาดสมาธิอาจทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพลดลง และความต้องการสำหรับผู้เรียนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพจำเป็นเบื้องต้นที่สถานศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนได้แก่ ห้องเรียนที่ไม่แออัด ห้องน้ำสะอาด โรงอาหารเพียงพอ พื้นที่พักผ่อนที่สะอาดปลอดภัยตามลำดับ โดยเน้นความสะอาด เรียบร้อย เป็นสำคัญ และผู้เรียนพอใจกับความสวยงามของสถานศึกษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย และอยากจะมาเรียนความเป็นต้นแบบที่ดีของสถานศึกษาจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัย มีรสนิยมของความสะอาด และความเป็นระเบียบที่เป็นคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองที่ดี และจะทำให้ผู้เรียนมีความสุข ใฝ่ใจกับการเรียน และใช้เวลากับการเรียนได้อย่างมีความสุข 5.2) สิ่งแวดล้อมนามธรรมจะเกี่ยวข้องกับบรรยากาศของการเรียนการสอนทั้งของส่วนที่เป็นการทำงานของผู้สอนและส่วนที่เป็นการเรียนรู้ของผู้เรียน ถึงแม้ว่าปัจจัยที่จะสร้างบรรยากาศที่ดีนั้นเกี่ยวข้องกับคน ระบบบริหาร และวัฒนธรรมองค์กรมากกว่าวัตถุ แต่อย่างไรก็ตามความรู้สึกนั้นอาจมีผลจากวัตถุได้เช่นกัน การมีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี การเลือกใช้วัสดุที่ดี การเลือกสีที่เหมาะสม สามารถสร้างความรู้สึกหรือบรรยากาศที่ดีได้ เมื่อมีความรู้สึกที่ดีการปฏิบัติงานจะมีประสิทธิผล การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้เรียน และผู้สอนยอมรับว่าพอใจให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงวัตถุมากกว่าสิ่งแวดล้อมทางจิตใจ ซึ่งความต้องการสำหรับผู้เรียนสิ่งแวดล้อมทางนามธรรมที่ผู้เรียนต้องการได้แก่ ความอบอุ่น ปลอดภัยมิตรภาพระหว่างเพื่อน ระหว่างครู/อาจารย์ผู้สอน และบรรยากาศทางวิชาการ ตามลำดับ

3.2 หลักไตรสิกขาสำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้

การสอนแบบไตรสิกขามีหมายถึงวิธีสอนที่นำกระบวนการฝึกอบรม และพัฒนามนุษย์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์เป็นวิธีสอนที่เน้นการปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตน ด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญาที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเองและควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดี คือ 1) ศีล คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัยปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบ ทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่งดงามเกื้อกูลประโยชน์ช่วยรักษา และส่งเสริมสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะในทางสังคมให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุก ๆ คน จะสามารถดำเนินชีวิตได้ดีงาม 2) สมาธิ คือ การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใสเป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้ เศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง 3) ปัญญา คือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน เคลือบคลุม ย่อมสับสน หรือพร่ามัว เพราะ อิทธิพลของกิเลสมีอวิชชา และตัณหาครอบงำจิตอยู่

3.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ที่ได้นั้นมาเป็นหลักฐานในการปฏิบัติอย่าง

จริงจังเพื่อให้ ผู้เรียนไปถึงจุดประสงค์จนกระทั่งบรรลุ จุดมุ่งหมายของไตรสิกขา คือ 1) ศีล ได้แก่ การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา ให้ สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ คือ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมที่มีในธรรมชาติ 2) สมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติคือ มีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ มี ความสุข และ 3) ปัญญา ได้แก่ การพัฒนา ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ คือ การเข้าถึง ความหมายเนื้อหา เหตุปัจจัยของเรื่องราว ต่างๆ เข้าใจระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกัน ตามเหตุปัจจัย โดยได้แบ่งกระบวนการออกเป็น 2 ดังนี้

1. ขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน (ศีล) ได้แก่ ขั้นนำเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรจัดสถานที่เรียนสิ่งแวดล้อม และผู้เรียนให้มีระเบียบ เพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนทำสมาธิ สวดมนต์ ก่อนนำเข้าสู่บทเรียน โดยครูเป็นต้นแบบ (แนะนำ ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น สงบเย็นให้ได้สัมผัส) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ส่งเสริมความสนใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ระลึกถึงความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เรื่องใหม่ ซึ่งเก็บไว้ในความจำระยะยาวนำกลับมาสู่ความจำทำงานเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเรียนรู้เรื่องใหม่ เหตุการณ์การเรียนการสอนในขั้นนี้ประกอบด้วย 1) การสร้างความสนใจ ทำได้โดยการตั้งคำถามที่ดึงดูดความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในเรื่องที่ผู้เรียนสนใจหรือเรื่องที่เป็นประสบการณ์ใกล้ตัว ผู้สอนอาจใช้การสาธิต การนำเสนอภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะเรียนเป็นการดึงความสนใจของผู้เรียน 2) การบอกจุดประสงค์แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนรับรู้ว่าพฤติกรรมหรือการกระทำอย่างใดที่แสดงผลการเรียนรู้ของตนหรือเป็นสิ่งที่ผู้สอนคาดหวัง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถตั้งจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนในการเรียนรู้ในครั้งนั้น ๆ 3) การกระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงการเรียนรู้ที่มีมาก่อน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของการเรียนรู้สิ่งใหม่กับสิ่งที่ผู้เรียนรู้อยู่ก่อน เพื่อให้การเรียนรู้สิ่งใหม่ประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น ซึ่งทำได้โดยการพูดคุยสนทนา การใช้คำถามกระตุ้นให้เกิดการทบทวนประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2. ขั้นของการสอน (สมาธิ) คือขั้นของการสอน ต้องทำให้ผู้เรียนมีระเบียบ มีสมาธิ ศึกษาสาระอย่างตั้งใจ โดยครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด ลงมือค้นคว้า ซักถาม คิดวิเคราะห์ ร่วมทำกิจกรรม ร่วมกัน ฝึกปฏิบัติ โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบในงานที่ทำ และความเสียสละ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้ดึงเอาความรู้เดิมเกี่ยวกับการเรียนรู้สิ่งใหม่นำออกมาใช้สร้างความรู้ ความเข้าใจกับสารสนเทศใหม่ที่ได้รับเหตุการณ์การเรียนการสอนในขั้นนี้ประกอบด้วย 1) การนำเสนอความรู้และสื่อการเรียนรู้ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสาธิต การนำเสนอตัวอย่าง การบอกเล่าโดยตรง การให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบ ในการนำเสนอความรู้อาจใช้วิธีอุปนัย หรือวิธีนิรนัย ถ้าเป็นการเรียนรู้ความคิดรวบยอดที่เป็นรูปธรรมควรใช้วิธีอุปนัย โดยให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างหลากหลายแล้วสรุปความหมายของสิ่งนั้นด้วยตนเอง แต่ถ้าเป็นเรื่องนามธรรมควรใช้วิธีนิรนัย และอาจนำเสนอด้วยภาพหรือแผนภูมิ 2) การนำเสนอและชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ถ้าเป็นเรื่องใหม่ที่ผู้เรียนไม่เคยรู้มาก่อนก็จำเป็นต้องบอกโดยตรง ถ้าเป็นเรื่องที่ผู้เรียนสามารถค้นพบได้ด้วยหลักเหตุผล ผู้สอนก็อาจนำเสนอความรู้โดยวิธีให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ นอกจากนี้ผู้สอนควรคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนผู้เรียนบางคนต้องการการชี้แนะจากผู้สอนมากและบางคนก็ไม่ต้องการการชี้แนะ ดังนั้นผู้สอนจึงควรใช้วิจารณญาณในการดำเนินการ 3) การให้ผู้เรียนปฏิบัติ และฝึกฝนจากแบบฝึกหัดหรือตัวอย่าง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ 4) การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน ข้อมูลป้อนกลับที่ให้กับผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายแบ่งได้ 2 ประการ คือ ประการแรกมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียนให้เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้และจุดมุ่งหมายประการสุดท้ายเพื่อให้สารสนเทศเกี่ยวกับผลการปฏิบัติของผู้เรียนว่าถูกต้องหรือไม่อย่างไร ช่วยให้ผู้เรียนทราบความก้าวหน้าของการปฏิบัติว่าเป็นอย่างไร มีความเหมาะสมหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และชี้ให้เห็นแนวทางที่จะปรับปรุงแก้ไข

3. ขั้นสรุป ทบทวนใช้ปัญญาและเหตุผล (ปัญญา) โดยกิจกรรมกลุ่ม สรุปสาระที่ได้เรียนรู้ และการนำเสนอผลงาน ครูสรุปประเด็นตามสาระ และสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จุดมุ่งหมายในขั้นนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้สรุป และทบทวนความรู้ที่ได้รับว่าเพิ่มขึ้นจากเดิมหรือไม่อย่างไร จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างไร เหตุการณ์การเรียนการสอนในขั้นนี้ประกอบด้วย 1) การรวบรวม และสังเคราะห์สิ่งที่เรียนรู้ใหม่เทคนิควิธีที่จะช่วยในการสรุปความรู้ที่นิยมใช้กัน ได้แก่ การใช้ผังกราฟิก คือ แบบของการสื่อสารเพื่อให้นำเสนอข้อมูล หรือความรู้ที่ได้จากการรวบรวมอย่างเป็นระบบ ให้มีความเข้าใจง่าย กระชับ ชัดเจน ผังกราฟิกได้มาจากการนำข้อมูลดิบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาทำการจัดกระทำข้อมูลโดยอาศัยทักษะการคิด เช่น การสังเกตเปรียบเทียบ การแยกแยะ การจัดประเภท การเรียงลำดับ การใช้ตัวเลข การวิเคราะห์ การสร้างแบบแผนจากนั้นจึงมีการเลือกผังกราฟิกเพื่อนำเสนอข้อมูลที่จัดกระทำแล้วตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ผู้นำเสนอต้องการผังกราฟิกที่นิยมใช้มีหลายรูปแบบ เช่น 1) แผนผังใยแมงมุมซึ่งเหมาะสำหรับการคิดแบบโยงความสัมพันธ์ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิดที่เกี่ยวข้องซึ่งแยกย่อยออกไปได้มากมายก่อนที่จะนำมาจัดกลุ่มหรือจัดประเภทของความคิดใช้สำหรับการนำเสนอความคิดที่เกิดจากการระดมสมอง 2) แผนผังความคิดเหมาะสำหรับการสรุปความคิดรวบยอดที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เป็นโครงสร้างทางความคิดที่ประกอบด้วยความคิดหลักเป็นศูนย์กลางซึ่งประกอบด้วยความคิดรอง และความคิดย่อยที่แตกแขนงจากความคิดรองออกไป ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย เช่น แผนผังของอาหารหลัก 5 หมู่ ซึ่งแต่ละหมู่ยังประกอบด้วยอาหารชนิดต่าง ๆ อีกหลายชนิด 3) แผนผังแสดงการคิดแบบวงจรเหมาะสำหรับการนำเสนอข้อมูลที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องเป็นวงจร เช่น วงจรการเกิดฝน วงจรชีวิตของยูง เป็นต้น ยังมีรูปแบบของผังกราฟิกอีกหลายรูปแบบที่ผู้สนใจสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ ลักษณะของข้อมูล และจุดประสงค์ในการนำเสนอ 2) การส่งเสริมให้นักเรียนจดจำความรู้และถ่ายโอนความรู้ โดยให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากแบบฝึกหัด 3) ประเมินผล เพื่อให้ผู้สอนรู้ว่าผู้เรียนเกิดผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และเป็นข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนเพื่อซ่อมเสริม หรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไข

4. การนำรูปแบบไปใช้

การนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย 1. ขั้นก่อนทำการสอน 2. ขั้นการดำเนินการสอน และ 3. ขั้นการประเมินผล มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ขั้นก่อนสอน ผู้สอนควรเตรียมในเรื่องต่างๆ โดยการให้นักเรียนได้ใช้ความรู้เดิม ประกอบกับการ เรียนรู้ใหม่ที่รับจากครูเป็นการพึ่งพิงผลพลอยได้จากการเรียนรู้ครั้งนี้ครูผู้สอนจะต้องให้

ความรัก ความเมตตา ซึ่งอยู่ในชั้น ศิล คือความบริสุทธิ์ใสสะอาดไม่มีสิ่งใดมารบกวน ไม่มีอคติกับนักเรียน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาข้อมูลของผู้เรียนทุกด้านทั้งด้านความสามารถ สติปัญญา ความสนใจ ประสบการณ์เดิม สภาพครอบครัว ฯลฯ โดยอาจจะศึกษาจากกระเบียนสะสม แบบสอบถาม หรือจากการสัมภาษณ์พูดคุย 2) กำหนดจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้โดยระบุเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและเขียนให้ครอบคลุมทั้งด้าน ความรู้ ความคิด ทักษะกระบวนการและ เจตคติ 3) เลือกเนื้อหาที่จะสอน โดยศึกษาจากหลักสูตร คำอธิบายรายวิชาและผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จัดเนื้อหาให้ครบและเหมาะสมกับระยะเวลา สภาพผู้เรียนและสภาพแวดล้อม 4) พิจารณาเลือกเทคนิควิธีสอน หรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้เนื้อหา ระยะเวลา สภาพผู้เรียน และสภาพแวดล้อม 5) จัดเตรียมสื่อการจัดการเรียนรู้แหล่งการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรม 6) จัดเตรียมและสภาพแวดล้อมทางการเรียน เช่น ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โต๊ะ เก้าอี้ ป้ายนิเทศ แหล่งวิทยากร และห้องสมุด ให้เหมาะสมและมีบรรยากาศที่ส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ 7) กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ 8) เขียนแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการเรียนรู้

4.2 ขั้นระหว่างสอน ควรดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่เขียนไว้ โดยการให้นักเรียนเริ่มใช้ข้อมูลใหม่ ๆ มาสร้างรูปแบบการเรียนรู้ การคิด การปฏิบัติ จนสามารถแก้ปัญหาของตนเองด้วยการคิดวิเคราะห์มีความมั่นใจ ซึ่งอยู่ในชั้น สมาธิ หรือการเรียนรู้อย่างอิสระไม่ได้มีการบังคับให้นักเรียนทำตามกรอบที่วางไว้อย่างเดียว มีรายละเอียดตามลำดับขั้นดังนี้ 1) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นเตรียมความพร้อม ทบทวนความรู้เดิม และสร้างความสนใจแก่ผู้เรียน ขั้นนี้ไม่ควรใช้เวลามากนัก 2) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นที่สำคัญอีกขั้นหนึ่ง เป็นขั้นที่ผู้สอนต้องใช้เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ทักษะต่าง ๆ มาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยผู้สอนต้องเป็นผู้เลือกใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนเอง และต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพของเนื้อหา กิจกรรม และสภาพของผู้เรียน 3) ขั้นสรุป เป็นขั้นสรุปทบทวนความรู้ และย้ำความเข้าใจในสิ่งที่ได้เรียนมาทั้งหมดซึ่งในขั้นนี้อาจมีการวัดผลเพื่อเป็นการทบทวนความรู้ด้วย

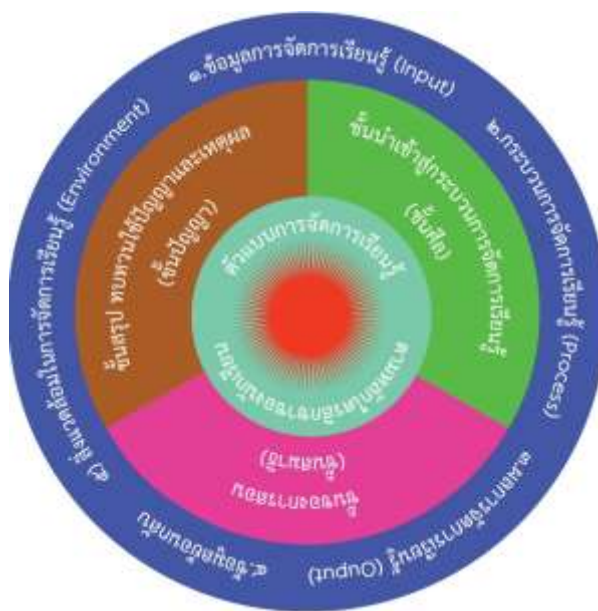
4.3 ขั้นหลังการจัดการเรียนรู้ เป็นขั้นของการวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่สิ่งใดที่ควรมีการปรับปรุง เพิ่มเติม แก้ไข เพื่อให้การจัดการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไปได้ผลดียิ่งขึ้นนักเรียนได้ใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ร่วมพัฒนา สังคมเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างความรู้รอบ รู้ลึก และรู้แจ้งซึ่งอยู่ในชั้นปัญญา

4.4 เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย

- 1) ปรับใช้ตัวแบบให้เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา
- 2) ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน ต้องให้ความร่วมมือ
- 3) ครูมีการบันทึกหลังการสอนเพื่อเป็นการประเมินการสอน
- 4) ต้องมีความรู้จักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ใหม่จากผลการวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครเป็นรูปแบบเชิงสัญลักษณ์โดยมีตัวแบบของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นตัวขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ภาพที่ 1 ตัวแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน

สรุป

สรุปในภาพรวมของบทความ สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ด้านผู้เรียน: นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนรู้ช้าเสียเวลาในการอธิบายในชั้นเรียน ด้านเนื้อหาวิชา: ขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของเด็กแต่ละคน ด้านสื่อ / แหล่งเรียนรู้ อุปกรณ์: สื่อและสิ่งอำนวยความสะดวกอาคารสถานที่ขาดความเหมาะสมกับเด็กพิเศษประเภทต่าง ๆ ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้: การจัดห้องเรียนสะอาดเรียบร้อย อีกทั้งการจัดให้มีห้องเรียนให้มีแสงสว่างตามเกณฑ์มาตรฐานปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน: ผู้เรียนเข้าชั้นเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า หรืออาหารกลางวัน ส่วนทางด้านตัวผู้สอนนั้นอาจมีความกดดันจากฝ่ายบริหาร หรือจากครอบครัว เศรษฐกิจ และนำมาพัฒนาตรวจสอบพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความถูกต้องเมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเหมาะสม ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความเป็นไปได้ และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน คือ 1) หลักการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2. วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

3) ตัวแบบของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน 4) การนำรูปแบบไปใช้ 5) เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนเข้าเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า หรือบางครั้งได้รับสิ่งกระทบกระเทือนใจเนื่องจากความไม่พร้อมในครอบครัว ก่อนมาสถานศึกษาซึ่งทางสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครควรให้ความสำคัญดังนี้

1. โรงเรียนนำรูปแบบนี้ไปดำเนินการจัดทำโครงการ เพื่อฝึกฝนทักษะการดำเนินชีวิตให้กับนักเรียน

2. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ข้อเสนอแนะด้านการนำไปปฏิบัติ

จากผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในระดับมากที่สุด สถานศึกษาควรกำหนดโครงการ ดังนี้

พบว่า ผู้เรียนเข้าเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า หรือบางครั้งได้รับสิ่งกระทบกระเทือนใจเนื่องจากความไม่พร้อมในครอบครัว ก่อนมาสถานศึกษาผู้สอนดื่มเพียงน้ำแกวเดียวเท่า ทางสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครควรให้ความสำคัญดังนี้

1. ให้เด็กได้มีเวลาเพียงพอในการได้จัดกิจกรรมสันถนาการลดความเครียดที่ได้รับจากครอบครัว

2. ครูต้องรับประทานอาหารเช้าก่อนเข้าสอนนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีความสำคัญ รู้โครงการวิธีการซึ่งสามารถเป็นแนวทางการทำวิจัยครั้งต่อไปได้ ดังนี้

1. วิจัยพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียน สำหรับโรงเรียนอื่น

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- วศิน อินทสระ. (2528). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด.
- วิภาดา พินลา. (2559). “กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์สำหรับครูสังคมศึกษาเพื่อปลูกฝังจริยธรรมในผู้เรียนยุคศตวรรษที่ 21”, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – เมษายน.
- วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร. (2563). โรคใหม่ สร้าง โลกแห่งการเรียนรู้ใหม่ : อนาคตการศึกษาไทยยุคหลัง COVID-19 [ออนไลน์] : <https://www.the101.world/future-of-thai-education-after-covid19/> 25 มิถุนายน
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2543). หลักพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2528). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตรีณสาร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), คู่มือการจัดการโรงเรียนรับมือโควิด-19, [ออนไลน์] : <https://resourcecenter.thaihealth.or.th/> [25 มิถุนายน 2563]
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544) “รายงานการอภิปรายเรื่อง พุทธธรรมนำการศึกษาได้อย่างไร”, (กรุงเทพมหานคร: สกศ.
- Barrow, Haward S. (1985). How to Design a Problem Based Curriculum for the Preclinical Years. New York: Springer Publishing.
- Cronbach, Lee.J. (1977). Educational psychology. New York: Harcourt Brace Jevanovich. Inc.
- Hills, P.J. A. (1982). Dictionary of education. London: Routledge & Kegan Payi.

กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

THE PROCESS OF CREATIVE AREA DEVELOPMENT OF DEVELOPED

BUDDHIST MONKS NETWORK IN NORTHEASTERN THAILAND

สุรัตน์ คำโสภา, โกนิฐ์ ศรีทอง และพระสุธีรัตนบัณฑิต

Surat Khamsopha, Konit Srithong and Phrasuthirattanapundit

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Social Development Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: surat.kham@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดนิพนธ์เรื่อง กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 3) เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เป็นการศึกษาทั้งเชิงเอกสาร และเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการประชากรณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย (1) มีเครือข่ายพระนักพัฒนาพื้นที่เกิดจากแนวคิดพระสงฆ์ในพื้นที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ใช้งานเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน เช่น กลุ่มพระนักพัฒนา พระนักพัฒนาทางจิต เป็นต้น และเป็นศูนย์ประสานงานพระพุทธศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ และ ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ โดยมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็น (2) ขั้นประสานองค์กรเครือข่าย (3) ขั้นสร้างพันธมิตรสัญญาแบบมีส่วนร่วม (4) ขั้นบริหารจัดการระบบเครือข่าย (5) ขั้นพัฒนาความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตร และ (6) ขั้นรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก 2) การพัฒนาและนำเสนอการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี (2) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (3) กิจกรรมการพัฒนาสัมมาชีพกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา พบว่า มีการพัฒนาพื้นที่ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น (1) กิจกรรมเป็นแบบดั้งเดิม (4) กิจกรรมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำลูกประคบสมุนไพร การทอผ้าไหมมัดหมี่ และ (5) กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กในวัด การอบรมเยาวชน ศูนย์รวมใจผู้สูงอายุ

* Received September 15, 2022; Revised September 16, 2022; Accepted December 25, 2022

ธนาคารข้าว ธนาคารต้นไม้ สหกรณ์ร้านค้า สงเคราะห์ชาวบ้าน การรณรงค์หมู่บ้านปลอดจากอบายมุขและสิ่งเสพติด เป็นต้น

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนาพื้นที่; พื้นที่เชิงสร้างสรรค์; เครือข่ายพระนักพัฒนา; ภาควิชาออกเสียงเหนือ

ABSTRACT

This research article is part of the dissertation titled. The Process of Creative Area Development of Developed Buddhist Monks Network in Northeastern Thailand. The objectives were 1) to study the process of developing the creative area of the developer network in the northeast; 2) to develop the creative activities of the developer network in the northeast; and 3) to propose the process of developing the creative area of the network of monk developers in the Northeast. This was mixed methods research it is a study of both documents and qualitative by used the interview form data collection and public hearings by experts analyze the data by content analysis method.

The results of the research showed that: 1) The process of developing creative areas of the developer network in the Northeast is together with : (1) There is a network of monks who develop the area. Born from the concept of monks in the ground to transform the space into a space for creative use together. Is a network There are many groups, such as the group of monks, developers and is a coordinating center for Buddhism in the Northeast; (2) the process of developing creative areas of the network of monks There are 3 aspects, namely, the conservation of culture and traditions in the aspect of livelihood development and the development of model areas, and consisted of 6 steps, namely (1) the stage of realizing the need; (2) the step of coordinating the network organization; (3) the step of creating a participatory contract; (4) the step of managing the network system. Network (5) the stage of developing friendships with each other and (6) the stage of continually maintaining the relationship between members. 2) The development and presentation of creative activities of the developer network of monks in the northeastern region, it was found that the area was developed through activities such as: (1) cultural and tradition conservation activities; important religious activities; (2) activities for preserving local culture and traditions; (3) activities for the development of livelihoods It is a traditional occupation. (4) Local wisdom development activities make herbal compress and (5) creative activities such as the establishment of a child care center in the temple youth training Elderly people's center, rice bank, tree bank, shop cooperative help villagers Campaign for a village free from malice and drugs, etc.

Keyword; Area development process; Creative space development; Developer's network; Northeastern Thailand

บทนำ

ศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญในสังคมไทย คนไทยมีความผูกพันกับสถาบันศาสนา เพราะศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมีจิตใจเอื้อเฟื้อกับศาสนาทุกศาสนาซึ่งศาสนาเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎเกณฑ์ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนไทย พระสงฆ์เป็นกลไกหนึ่ง และในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของชุมชน พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน ช่วยอบรม ศีลธรรม จริยธรรม ให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง การพัฒนาสังคมให้มีความเจริญอย่างยั่งยืนจากความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันเหมือนกับญาติสนิท พระสงฆ์มีหน้าที่ สอนธรรมะ พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนให้ได้ผลต้องปฏิบัติตามที่สอน และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เช่น (1) ปฏิบัติดี คือ เป็นผู้สำรวมกาย วาจา ใจ ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและหลักธรรมที่ พระพุทธเจ้าบัญญัติ ทำให้เป็นผู้มีกิริยาอาการงดงาม สงบ ผ่องใส สุขุมเยือกเย็น (2) ปฏิบัติตรง คือ ปฏิบัติตรงตามหลักธรรมของ พระพุทธเจ้า พิจารณาธรรมทั้งหลาย ด้วยเหตุ และผล ปราศจากอคติ 4 คือ ความลำเอียงเพราะรัก ความหลง ความโกรธ ความกลัว ปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมไม่ปฏิบัติให้ผิด หรือเลี้ยวจากพระธรรมวินัยด้วยกิเลสตัณหา (3) ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม คือ ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ปฏิบัติศีลสมาธิ ปัญญาด้วยความเพียร ด้วย ขันติ และ (4) ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติทางสายกลาง ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์หรือกิเลส ไม่ปฏิบัติ สุดโต่ง ไป ข้างทรมานตนเอง แต่ปฏิบัติตนด้วยความเพียร 4 อย่าง คือ เพียร ระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้น เพียรกุศลให้เกิดขึ้นในสันดาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมลง

พระสงฆ์ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์เป็นประจำ โดยมีปัจจัยในการดำรงชีพของพระสงฆ์นั้น ขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องและพึ่งพาชาวบ้าน บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์จึงเป็น แสดงออกเชิงการตอบแทนแก่ชาวบ้าน ประเด็นที่ควรพิจารณาเพื่อกระตุ้น เตือนจิตใต้สำนึกในการทำงาน พัฒนาของพระสงฆ์ ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังเช่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่วัด รอบวัด และในชุมชนเอง การร่วมประชุมในชุมชน ในเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ งานขึ้นปี ใหม่ ตักบาตร ทำบุญ และสงเคราะห์ชุมชน เป็นต้น

ปัจจุบันการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ถือเป็นแนวคิดใหม่ สำหรับสังคมไทย การ กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาในพื้นที่มีจุดประสงค์ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้นได้เกิดความ ยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้อง และสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิต ในชุมชนในเชิงการเรียนรู้ และทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชนประโยชน์ที่ชาวบ้านในแต่ละ ชุมชนจะได้รับการพัฒนาเอื้อเฟื้อประโยชน์ให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ สร้างจิตสำนึก ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ของสังคม โดยเฉพาะเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอื่น ๆ

ดังนั้น พระนักพัฒนาได้ต้องให้ความสนใจกระบวนการในการวางแผน และการบริหารจัดการแต่ ถ้าต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในขณะเดียวกันมีหลายพื้นที่ที่คิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของวัดในการพัฒนาใน รูปแบบใหม่แต่วัดก็ปฏิเสธหรือห้ามไม่ให้คนเข้าวัด ปัจจุบันหลายวัดไม่มีการบริหารจัดการที่ดีที่สุดในที่สุด โบราณสถานโบราณวัตถุก็จะถูกทำลายสูญหาย หรือชำรุดทรุดโทรมหมดคุณค่าไปในที่สุด ดังนั้นเพื่อที่จะ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวควรมีการวางแผนร่วมกันให้วัดที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับทราบนโยบายการพัฒนาที่ดีไม่น้อยที่จะได้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีการบริหารบุคลากร ด้านการเงิน การดูแลสถานที่ให้ความโปร่งใส และมีการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของวัดรวมทั้งให้ข้อมูลและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา โดยใช้วัดเป็นพื้นที่ในเชิงทางสร้างสรรค์ กล่าวคือ มีการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมด้วยโดยวัดมีการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้คงสภาพที่ดี และจัดสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพทั่วไปก็ย่อมทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์สูงสุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นแหล่งของพระอริยสงฆ์ที่ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใสมากมายหลายท่าน มีทั้งที่มรณภาพแล้วและยังมีชีวิตอยู่ พระสงฆ์ พระเกจิอาจารย์ หรือพระนักพัฒนาที่มีชื่อเสียงโด่งดัง และเป็นที่เคารพศรัทธา ผู้เลื่อมใส กลุ่มพระเหล่านี้ได้สร้างความศรัทธา และผลงานไว้ให้ประชาชนได้เคารพศรัทธามากมาย และแต่ละท่านต่างมีความสามารถที่แตกต่างกันไปคนละด้าน ความแตกต่างในความถนัดของตัวเองจนเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน และมีปรากฏบทบาทของพระสงฆ์พระนักพัฒนาได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ หลายกิจกรรม โดยพระสงฆ์มีส่วนเข้าร่วมและเป็นแกนนำสำคัญในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นก็พบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ที่เป็นพระนักพัฒนาส่วนใหญ่มีแนวคิดในการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวนโยบายของรัฐอยู่แล้ว โดยเน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาวัตถุไปพร้อมกัน

นักพัฒนาได้เห็นปัญหาดังกล่าวจึงสนใจนำโครงการมาใช้ในการพัฒนาชุมชนพื้นที่ในรูปของการทำงานเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน ที่นำแนวความคิดปรัชญาเศรษฐกิจแบบทางสายกลางในทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นอยู่ด้านการผลิต การบริการ และการบริโภคอย่างมีเหตุผล ทำให้เกิดพลังในการแก้ปัญหา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การแก้ปัญหา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มเครือข่ายพระนักพัฒนา มีการส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การไปมาหาสู่ร่วมให้ความคิดกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการสร้างประโยชน์ร่วมกันในชุมชน

จากความสำเร็จ และปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ พระนักพัฒนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับ กระบวนการพัฒนาพื้นที่ในรูปแบบใด ที่ทำให้สังคมที่เครือข่ายพระนักพัฒนาที่เข้าไปพัฒนามีความสงบสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดกระบวนการ การพัฒนาชุดความรู้และการสื่อสารสังคม อันจะเป็นแนวทางที่ถ่ายทอดไปยังภูมิภาคอื่นของประเทศไทยและการที่จะยกระดับไปสู่การพัฒนามาตรฐาน และกระบวนการสร้างการรับรู้ รวมทั้งการเสริมสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์ในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ จำนวน 20 รูป หรือคน และการประชุมพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมพิจารณาจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ และนำผลการวิเคราะห์มานำเสนอเป็นผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1) เครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดขึ้นจากแนวคิดของพระสงฆ์ในพื้นที่เป็นแกนนำเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ใช้งานร่วมกัน ดังนี้ (1) เป็นผู้นำด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน (3) พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำการพัฒนาชนบทแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ การตั้งมูลนิธิศึกษาและพัฒนาชนบท การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รวมพลังทั้งระดับย่อย เรียกว่า เครือข่าย (network) ของงานพัฒนาชุมชนมีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพระนักพัฒนา และพระนักพัฒนาทางจิต เป็นต้น และระดับภาคเรียกว่า ศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อร่วมมือกันด้านการปกครอง การศึกษาและการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา เน้นกระบวนการจัดกิจกรรม บทบาทพระสงฆ์เริ่มจากบทบาทภายในคณะสงฆ์แล้วส่งผลต่อสังคม โดยกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 3 องค์ประกอบ และมี 6 ขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

1) องค์ประกอบกระบวนการพัฒนาพื้นที่ มีดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี กลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการปฏิบัติธรรม รักษาศีล นำชาวบ้านปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ฌานรงค์ส่งเสริมให้ชาวบ้านลด ละ เลิก อบายมุข เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา โดยผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิต และสังคม เช่น โครงการอบรมประชาชนระดับตำบล (อบต.) ระดับหมู่บ้าน การด้านสาธารณสุขและการ สาธารณสงเคราะห์ การสงเคราะห์ชุมชน กลุ่มพระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคมด้วยการพัฒนาชุมชนและกลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์

องค์ประกอบที่ 3 ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาคุณภาพชีวิต “คน” เพราะคนเป็นรากฐานของสังคม เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน รมรณรงค์ให้มีการปลูกป่าและรักษาป่าชุมชน รมรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รมรณรงค์ให้ชาวบ้านรักษาสิ่งแวดล้อม

2) **ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาพื้นที่** มีขั้นตอน 6 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (2) ขั้นประสานหน่วยงาน องค์การเครือข่าย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทักษะ (3) ขั้นสร้างพันธมิตรอยู่ร่วมกัน แบบมีส่วนร่วม (4) ขั้นบริหารจัดการเครือข่ายอย่าง เป็นระบบ (5) ขั้นพัฒนาและการสร้างความสัมพันธ์ เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน แบบพลังเกื้อกูลสามัคคี มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และ (6) ขั้นรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการศึกษาการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ ดังนี้

1) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นกิจกรรมประเพณีที่สำคัญทางศาสนา เช่น งานประเพณีออกพรรษา การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง การไหลเรือไฟ กิจกรรมวันสงกรานต์ กิจกรรมการสวดสรภัญญะ ริเริ่มให้มีการสวดสรภัญญะภายในวัด ในวันธรรมสวนะ และมีการจัดประกวดแข่งขันขึ้นด้วยเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับเยาวชน และกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดถ้ำผาสวรรค์ อำเภอผาขาว มีจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมทุกวันธรรมสวนะ (วันพระ)

2) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น (1) กิจกรรมการทอผ้าไหม เป็นการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การรณรงค์ให้ชาวบ้านนุ่งผ้าไหมเข้าวัด เป็นต้น (2) กิจกรรมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP โดยความร่วมมือของวัดป่าละหานทราย (3) กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปะผาผนังและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม การสร้างโบสถ์ไม้ของวัดละหานทราย ใช้วิธีเข้าสลัก (4) กิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นกิจกรรมสร้างความสามัคคีธรรมตามหลัก “บวร” กิจกรรมที่สร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน และยังได้มีการร่วมกันตีข้าวเพื่อย้อนรำลึกและเรียนรู้การทำนาในวิถีแบบดั้งเดิม

3) กิจกรรมการพัฒนาสัมมาชีพ เป็นการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม เช่น (1) การทำนา ทำไร่ การปลูกพืช ปลูกผัก พืชสวนครัว เพื่อใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน (2) การเลี้ยงสัตว์ (3) กิจกรรมการแปรรูปผลิตผลการถนอมอาหารในครัวเรือน (4) กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะด้วยจิตอาสา อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสาธารณะของหมู่บ้าน การปรับปรุง ถนน คู คลอง หรือการร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

4) กิจกรรมทำลูกประคบสมุนไพรของชุมชนบ้าน วัดถ้ำผาสวรรค์ คือ ผ้าที่ใช้ห่อสมุนไพรหลายอย่างมาห่อรวมกัน “ลูกประคบสมุนไพร” รักษาคนมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการประชุมหารือ (Public Hearing) จึงสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การจัดการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสรุปจากผลการศึกษาด้านการพัฒนาและการจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพระนักพัฒนาใช้จะแนวคิดการวิเคราะห์ที่คล้ายกัน เน้นการให้ความรู้ชาวบ้าน ไม่ให้ยึดติดวัตถุ การพัฒนาจิตใจคน และ พัฒนาสังคม เป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่กัน เรียนรู้พฤติกรรมของคน การมาร่วมทำงาน เพื่อบูรณาการแนวคิดให้สอดคล้องกัน จัดวางคนให้ถูกงาน ทำงานยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านอย่างสมเหตุสมผล โดยพระสงฆ์เรียนรู้ปัญหาและความต้องการจากชาวบ้าน สรุปได้ 3 ด้าน คือ 1) บทบาทพระนักพัฒนา ผู้นำเพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ 2) ปัจจัยด้านส่วนบุคคล และ 3) ปัจจัยด้านความคิดเห็นการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาสรุปกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์ และนำเสนอคณะกรรมการประชุมหารือ และได้สรุปเป็น “กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา” ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) **ขั้นการเตรียมการและการวางแผนหรือการสร้างทีมงาน** ที่ประกอบด้วย (1) ประสานงาน ปรีกษาหารือร่วมกับส่วนราชการของพื้นที่และหารือแนวทางการขับเคลื่อนเมืองสร้างสรรค์ของวัฒนธรรมจังหวัดและส่วนงานที่เกี่ยวข้อง (2) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้หลัก “บวร” ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ วัด และภาคราชการ ภาคการศึกษา (3) การเตรียม จัดหาและจัดตั้งคณะบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ตั้งคณะทำงาน คณะวิชาการ อาสาสมัคร ผู้นำ (4) การเตรียมการจัดเวทีสร้างความตระหนักร่วม ในการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน เช่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันทุกขั้นตอน (5) ศึกษาศักยภาพความเป็นไปได้ และเพื่อขับเคลื่อนสู่การเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ทำการศึกษาค้นคว้าพัฒนาการของชุมชน มีการศึกษา สืบค้น วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลต่างๆ ด้านของชุมชน และ (6) การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเอง

2) **ขั้นการจัดทำแผนพัฒนาหรือการบ่มเพาะ** ประกอบด้วย ดังนี้ (1) การร่วมกันนำข้อมูลที่ได้จากการเตรียมการมาร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของชุมชน เพื่อนำไปสู่การกำหนดภาพอนาคตของชุมชน (2) สร้างการรับรู้ด้านพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ให้กับประชาชน และการร่วมกันค้นหา กำหนดการเลือกพื้นที่เหมาะสมในการพัฒนา (3) ร่วมกันกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม และเขียนเอกสารแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่จะพัฒนา (4) นำแผนงาน โครงการ และกิจกรรม นำเสนอแล้วพิจารณาหารือร่วมกัน และให้ข้อมูลเพิ่มเติม และเพื่อการแบ่งงานกันรับผิดชอบ (5) เมื่อคณะทำงานทุกฝ่ายเห็นชอบ จึงนำร่างแผนชุมชนไปทำการประชุมหารือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวที สร้างความเข้าใจกับสมาชิกของชุมชน และ (6) ปรับปรุง แก้ไข แผนให้ถูกต้องเหมาะสมตามมติ ความคิดเห็นที่ได้จากการประชุมหารือ

3) **ขั้นการนำแผนไปสู่การปฏิบัติและการถ่ายทอด** ประกอบด้วย (1) จัดลำดับความสำคัญของแผนงานโครงการ (2) วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแต่ละโครงการ (3) จัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีศักยภาพและองค์ความรู้เชิงสร้างสรรค์ให้มีการฝึกอบรม เพิ่มเติมประสบการณ์ (4) จัดระบบภายใน

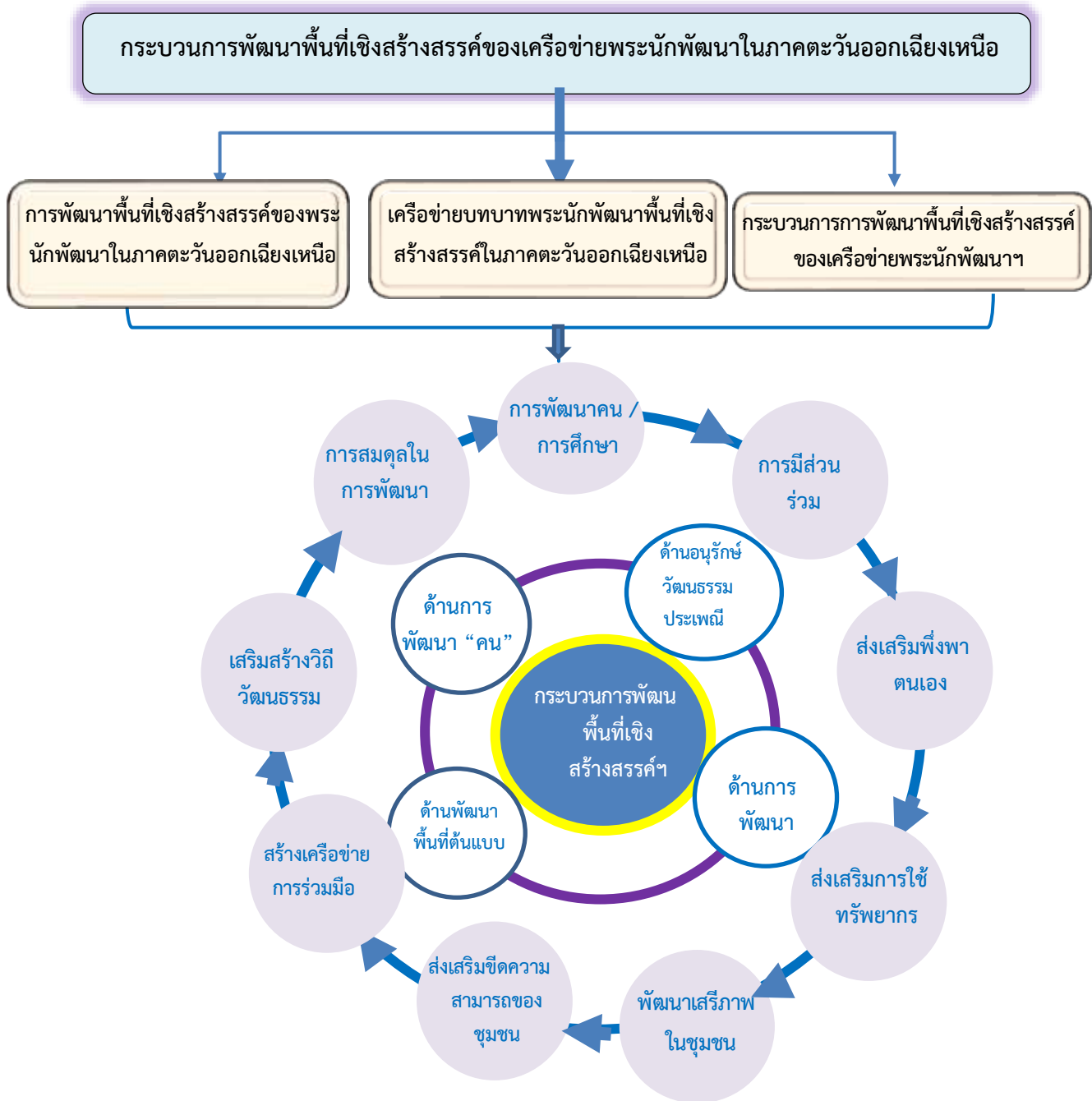
เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และ (5) ดำเนินการปฏิบัติตามแผน

4) **ขั้นประเมินผลการปฏิบัติงาน** ประกอบด้วย (1) มีการดำเนินการปฏิบัติตามแผนติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ กิจกรรม (2) วิเคราะห์โครงการว่าประสบความสำเร็จ หรือต้องการปรับปรุงด้านใด (3) ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในโครงการ หรือกิจกรรมที่ทางวัด พระนักพัฒนา หรือหน่วยงานรัฐจัดขึ้นเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (4) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ที่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (5) ติดตามความก้าวหน้า และประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อปรับปรุงแผนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และ (6) ชุมชนได้สถานที่เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

2. **เครือข่ายและบทบาทพระนักพัฒนาในพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**
พบว่า 1) **เครือข่าย** เกิดขึ้นจากแนวคิดของพระสงฆ์ในพื้นที่เป็นแกนนำเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ใช้งานเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน ดังนี้ (1) เป็นผู้นำด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน (3) ทำหน้าที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทมูลนิธิศึกษาและพัฒนาชุมชน และประเภทรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน ในระดับย่อย เรียกว่า เครือข่าย (network) มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา และระดับภาคเรียกว่า ศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนา และพระหน่วยพัฒนาทางจิต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น 2) **บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์** ระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านในท้องถิ่นมีอิทธิพลที่เด่นชัดต่อแรงจูงใจและการตัดสินใจ สามารถสานต่อกิจกรรมการพัฒนาได้ ทั้งนี้ธรรมชาติของกิจกรรมสังคมพัฒนา มีส่วนสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความต้องการจำเป็นของชาวบ้าน บทบาทพระนักพัฒนาต่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในที่นี้จึงสรุปได้ 5 ด้าน 1) ด้านพัฒนาศีลธรรมจริยธรรม เป็นผู้นำทางประเพณีประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามพิธีกรรมประเพณีท้องถิ่น 2) ด้านผู้นำปฏิบัติ ยึดหลักแนวพุทธควบคู่กับกิจกรรม นำการพัฒนาที่ดี เสียสละ และ เป็นที่พึ่งทางใจ 3) ด้านผู้ประสานงาน ร่วมมือประสานงานจากทุกฝ่ายทั้งเครือข่ายพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการต่างๆ 4) ด้านการถ่ายทอดความรู้ การจัดระบบเครือข่ายชัดเจน มีแผนงาน เป้าหมาย มีกติกาที่ยอมรับ ผู้นำเหมาะสม 5) ด้านส่งเสริมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาสัมมาชีพ และพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ กิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ อีก เช่น การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กในวัด การอบรมเยาวชน ศูนย์รวมใจผู้สูงอายุ โครงการฝึกออาชีพ ธนาคารข้าว ธนาคารต้นไม้ สหกรณ์ร้านค้า สงเคราะห์ชาวบ้านด้านสุขภาพอนามัย การรณรงค์หมู่บ้านปลอดจากอบายมุขและสิ่งเสพติด เป็นต้น

3. การเสนอกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยขอเสนอ “กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการพัฒนาคน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่ง “คน” เป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแพร่การปฏิบัติธรรม รัชศาสตร์ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข ผ่านกิจกรรม นำหลักธรรมกล่อมเกล่าพัฒนาจิตใจ

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ โดยกลุ่มพระนักพัฒนา เน้นพัฒนาชีวิตและสังคม การอบรมประชาชน และการศึกษา การดำรงชีพในสังคม

องค์ประกอบที่ 4 ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ พื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่น สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” และจากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ โดยในแต่ละองค์ประกอบมีขั้นตอนในการปฏิบัติ 9 ขั้นตอน โดยผู้วิจัยนำมาสรุปเขียนเป็นแผนภาพองค์ความรู้ดังแสดงไว้ตาม

แผนภาพที่ 1.1

โดยแต่ละองค์ประกอบ มีขั้นตอนปฏิบัติ 9 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นร่วมศึกษา กำหนดแผนงานพัฒนา โครงการ อบรม เสริมสร้างองค์ความรู้และเพิ่มศักยภาพพื้นฐานของคน สู่ชุมชนที่ให้เกิดเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น
- (2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบร่วมกัน ร่วมปฏิบัติตามแผนการพัฒนาชุมชน ร่วมมือของภาคีเครือข่าย คณะสงฆ์ ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนในชุมชน
- (3) ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชน พัฒนาตัวเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น ส่งเสริมสร้างรายได้ในชุมชน การปลูกพืชผัก พืชสวนครัว เพื่อใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน แบบพออยู่ พอดี มี การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เป็ด ไก่ ปลา กบ เป็นต้น
- (4) การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในชุมชน ให้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ โดยไม่พึ่งพาทายนอกและเป็นการผลักดันเพื่อปลูกจิตสำนึกการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตน
- (5) การพัฒนาสิทธิเสรีภาพของคนในชุมชน ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงชุมชนในการพัฒนาสิทธิเสรีภาพของคนในชุมชนตามสิทธิเสรีภาพมนุษย์ที่เหมาะสมในชุมชน
- (6) ส่งเสริมขีดความสามารถของชุมชน โดยร่วมกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นพัฒนาคน และทรัพยากรในท้องถิ่น
- (7) การสร้างเครือข่าย การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาที่ดี
- (8) เสริมสร้างวิถีวัฒนธรรมชุมชน อนุรักษ์ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และความสำคัญคุณประโยชน์ให้กลุ่มชุมชน มุ่งสู่ความเจริญของชุมชน
- (9) การสมดุลในการพัฒนา ใช้การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ทำทุกด้านไปพร้อมกัน และ เชื่อมโยงทุกเครือข่ายของกลุ่มองค์กร ในชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี พระครูสัจจญาณประสุต กล่าวว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี มีกลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแผ่การปฏิบัติธรรม รักษาศีล นำชาวบ้านปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ฌณรงศ์ส่งเสริมให้ชาวบ้านลด ละ เลิก อบายมุข เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นกระบวนการดำเนินการผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่น นำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางพัฒนา กล่อมเกลادنเองและนำขยายไปสู่การพัฒนาจิตใจชาวบ้านในชุมชน สอดคล้องกับพระปลัดวัชร วชิรญาณ กล่าวว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงได้ถือเอาการศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยและพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นภารกิจหลัก ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางศาสนพิธีต่างๆ ซึ่งรวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย เพราะกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตพุทธศาสนิกชน และเป็นข้อเรียกร้องหรือความต้องการพื้นฐานของชาวบ้านอีสานด้วย

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ ที่พบว่า มีกลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม เช่น โครงการอบรมประชาชนระดับตำบล (อบต.) ระดับหมู่บ้าน การด้านสาธารณสุขและการสาธารณสุขสงเคราะห์ การสงเคราะห์ชุมชน กลุ่มพระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคมด้วยการพัฒนาชุมชนและกลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ สอดคล้องกับรักษาติ บึงบัว อธิบายไว้ว่า กิจกรรมการพัฒนาสัมมาชีพ เป็นการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม เช่น (1) การทำนา ทำไร่ การปลูกพืช ปลูกผัก พืชสวนครัว เพื่อใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน (2) การเลี้ยงสัตว์ตามสภาพพื้นที่แต่ละครัวเรือนจะทำได้ (3) กิจกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์การถนอมอาหาร ในครัวเรือนรูปแบบต่างๆ และพระครูสัจจญาณประสุต (สำเร็จ) กล่าวว่า การจัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน คือกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ส่งเสริมให้ประชาชนมีองค์ความรู้ในอาชีพ และนำความรู้ไปประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับครัวเรือน ตามแนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างงานสัมมาชีพชุมชน โดยวัดถ้ำผาสวรรค์ เริ่มมีพื้นที่ปลูกผัก การปลูกไผ่ดู ผลปรากฏว่าได้ผล และให้คนในชุมชนนำไปจำหน่ายมีรายได้เข้ามาวัด แต่ควรส่งเสริมให้ชุมชน ตั้งเป็นศูนย์ฟื้นฟูผู้สูงอายุตำบลบ้านเพิ่ม และศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน โดยมีปราชญ์ชุมชนและครัวเรือนมาร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การก่อตั้งศูนย์นี้เพื่อสัมมาชีพชุมชนชาวบ้านเพิ่ม มีการร่วมกันวิเคราะห์หาปัญหาของชุมชน และศึกษาอาชีพที่จะทำให้เกิดรายได้ ในที่ประชุมได้ตกลงเลือกอาชีพที่เกี่ยวกับพืชผักที่พบเห็นและสิ่งเหลือใช้ในชุมชน และสอดคล้องกับพระปลัดวัชร วชิรญาณ กล่าวเพิ่มเติมถึงสภาพปัญหาสัมมาชีพวิถีชีวิตชุมชนในระดับครัวเรือน ประกอบด้วย 1) ขาดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2) ปัญหาการประกอบอาชีพ 3) ปัญหาการว่างงาน 4) ค่าใช้จ่าย 5) ขาดความเข้มแข็งในชุมชน และ 6) ขาดหน่วยงานรัฐมาสนับสนุน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต “คน” เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา เพราะคนเป็นรากฐานของสังคม เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่น

พระพิพัฒน์วีโรภาส กล่าวว่า กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดบทเรียนเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีกระบวนการถ่ายทอดร่วมกัน ตกลงถึงองค์ความรู้ และเตรียมพร้อมในการเป็นผู้ถ่ายทอด (ผู้นำต้นแบบ) พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเตรียมความพร้อมของพื้นที่ที่อาสาพัฒนาเป็นพื้นที่ต้นแบบ แหล่งเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ได้เริ่มต้นจากศูนย์ แต่เป็นการต่อยอดการพัฒนาด้วยการใช้พื้นที่แต่ละพื้นที่ที่ได้ที่จะเข้าร่วมตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของการดำเนินงาน กระบวนการจึงเป็นการต่อยอดการพัฒนา มุ่งเน้นให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถส่งต่อองค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์การดำเนินงานแก่พื้นที่อื่น ที่จะเป็นพื้นที่พี่พื้นที่น้อง ร่วมพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป พระปลัดวัชร วชิรญาณ เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน คือ เรื่องรายได้ของครอบครัวไม่มั่นคง พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชนในปัจจุบันและความต้องการของคนในชุมชนเองต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับผู้คนในชุมชนในพื้นที่ชนบท แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดทำร่างคู่มือ เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน รมรณรงค์ให้มีการปลูกป่าและรักษาป่าชุมชน รมรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รมรณรงค์ให้ชาวบ้านรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม รวมถึงกลุ่มประชากรด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจเป็นเหตุให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา พระมหาเรืองฤทธิ์ สุธีโร,ดร. กล่าวว่า วัดป่าละหานทราย เป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การทอผ้าไหมมีอยู่ทั่วไปทุกอำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจด้านการปลูกหม่อนการเลี้ยงไหมวัยอ่อน วัยแก่ และการผลิตเส้นไหมให้ได้ตามมาตรฐาน เป็นเส้นไหมที่มีคุณภาพ มีความสวยงาม และยังได้รับความนิยมทั้งในและต่างอำเภอ กิจกรรมเหล่านี้ทางวัดเองก็มีโอกาสได้ให้คำปรึกษาแนะนำในการผลิตและส่งเสริมด้วย กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอละหานทราย สอดคล้องกับ ประจวบ แก้วกลม กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา” สู่รูปแบบการพัฒนาสังคมนั้น ชาวบ้านและผู้เฒ่าผู้แก่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันคือ เห็นว่า ควรทำเป็นรูปคณะกรรมการ โดยมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ส่วนโครงการพัฒนาที่ชาวบ้านต้องการคือ ด้านพัฒนาอาชีพและศีลธรรมมากกว่าพัฒนาการทางการศึกษาและสาธารณสุข และจากการศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในพื้นที่ที่แตกต่างกันพบว่า ความต้องการของชาวบ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ตลอดจนประสิทธิภาพของผลงานมีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับรักชาติ บึงบัว ได้กล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบและการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนมากจะใช้วัดเป็นสถานที่ต่าง ๆ อาศัยพระสงฆ์ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สถานที่ประชุมโครงการพัฒนาศักยภาพอาชีพสตรีสู่วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ก้าวไกล มั่งคั่ง ยั่งยืน โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” กิจกรรมพัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต (HLM) โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เยี่ยมชมวัดป่าละหานทราย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐพิจารณาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ควรมีกฎหมายเฉพาะรองรับสิทธิของชาวพุทธในการมีส่วนร่วมการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคอื่น ๆ
3. การบริหารองค์กรทุกภาคส่วน ควรกระจายอำนาจให้มีความสำคัญในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขสังคม
4. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนเพิ่มงบประมาณการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคอื่น ๆ
2. วิเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในประเทศไทย
3. วิจัยรูปแบบการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคในจังหวัด หรือระดับภาค ประเทศ
4. ศึกษาวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยในยุคดิจิทัล
5. ศึกษาวิจัยบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

บรรณานุกรม

- ชมพู อริยวัฒน์ และจิตรารัตน์ คิมกระโทก. (2561). พัฒนาสัมมาชีพตามวิถีชีวิตชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ในระดับครัวเรือนของประชาชน อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3: กันยายน-ธันวาคม.
- ธนาธิ ปทุมสวัสดิ์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาเฉพาะชุมชนตลาดฝั่งโขง ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร. **รายงานการวิจัยสถาบันรัชต์ภาคย์**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 20.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. (2558). บทบาทการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิย์ อาภากรโร. รศ.ดร.). (2558). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม. **เอกสารคำสอน**.

สาขาการพัฒนสังคม. (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา). คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจิตร เกิดวิสิษฐ์. (2559). หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา. อ้างใน พระครูนนทมงคลวิสิษฐ์. พระสงฆ์กับบทบาทการพัฒนาสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย. วารสาร มจร การพัฒนสังคม. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม.

สมเชาวน์ บำรุงชัย. (2559). รูปแบบการพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย. สหประชาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ปีที่ 22 ฉบับที่ 1, พฤษภาคม.

การพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ*

THE DEVELOPMENT OF DHAMMA RADIO PROGRAMS PRODUCTION

MODEL FOR ELDERLY

พระระพิน สีสรร, โกนิฐ์ ศรีทอง และพระสุธีรัตนบัณฑิต

PhraRapin Srirataro, Konit Srithong, and Phrasuthirattanapundit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: rapin1971@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและพัฒนาแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยและพัฒนา ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล และการประชุมพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ มี 5 ด้าน (1) การแทรกแซงบริหารจัดการ (2) โครงสร้างการบริหาร (3) การจัดระบบสัญญาณคลื่น (4) งบประมาณ และ 5) การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย 2) การพัฒนาแบบฯ เดิมมีการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุ 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบรายการบรรยาย และ (2) รูปแบบรายการสนทนา 3) ผู้วิจัยจึงเสนอรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ (2) รูปแบบรายการสนทนาธรรมะ (3) รูปแบบกิจกรรมธรรมะ และ (4) รูปแบบธรรมะบันเทิง โดยมี 6 องค์ประกอบดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุรับฟังธรรมะ องค์ประกอบที่ 2 เนื้อหาธรรมะ ได้แก่ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ไตรสิกขา และ บุญกิริยาวัตถุ องค์ประกอบที่ 3 ผู้ดำเนินรายการ ได้แก่ พระสงฆ์หรือฆราวาส องค์ประกอบที่ 4 รูปแบบรายการธรรมะผสมวิธีระหว่างสนทนาธรรมะ กิจกรรมธรรมะและธรรมะบันเทิง องค์ประกอบที่ 5 ภาษาและเสียง ฟังเข้าใจง่าย ได้สาระ มีดนตรีและเพลงประกอบ องค์ประกอบที่ 6 ช่องทางรายการธรรมะทางสื่อวิทยุ มีหลายช่องทางที่ทันสมัยทางเว็บไซต์ YouTube Facebook วิทยุออนไลน์ และวิทยุธรรมะแบบพกพา

คำสำคัญ: รายการธรรมะทางสถานีวิทยุ; ผู้สูงอายุ; พระพุทธศาสนา

* Received September 19, 2022; Revised November 4, 2022; Accepted December 26, 2022

ABSTRACT

This research article aims to study the problem condition and develop a model for producing Dhamma programs on radio stations for the elderly. It is research and development. using qualitative research methods Use the interview form to collect information. and public hearings by experts choose specific Analyze the data by content analysis method.

The results of the research revealed that: 1) problems in producing Dhamma programs on radio stations for the elderly consisted of 5 aspects: (1) management interventions, (2) administrative structures, (3) wave signal system arrangements, (4) budgets, and 5). Access to the target group 2) the development of the model Originally, there were 2 formats of Dhamma programs on radio stations, namely (1) format of lecture programs and (2) format of conversation programs. 3) The researcher proposed 4 formats of production of Dhamma programs on radio stations for the elderly as follows: (1) Dharma lecture program format (2) Dhamma discussion program format (3) a form of Dharma activity and (4) a form of Dharma entertainment with 6 components as follows: Component 1 The target group is the elderly group listening to the Dharma. The second component, the content of the Dharma, is the principles of Benjasila, Benchatham, Tri-Sikkha, and Boonkiriyaavattana. Component 3: Moderators are monks or laymen. Component 4: Form Dharma program combines methods during Dharma discussion. Dharma activities and entertainment Component 5: Language and sound, easy to listen and understand, with music and background music Component 6 Dharma program channel via radio media There are many modern channels on the website, YouTube, Facebook, online radio and portable radio.

Keywords; Dharma programs on radio stations; Elderly; Buddhism

บทนำ

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อสารมวลชนที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นความคุ้นเคย และช่วงเวลาที่ผ่านมาสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อหลักในการนำเสนอข้อมูล มีการขยายตัวทั้งแบบก้าวกระโดด ทั้งวิทยุกระจายเสียงกระแสหลัก และวิทยุกระจายเสียงกระแสรองที่เพิ่มจำนวนขึ้นครอบคลุมพื้นที่การกระจายเสียงได้ทั่วประเทศ การนำวิทยุกระจายเสียงมาใช้เป็นสื่อในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน จึงเกิดขึ้นต่อกลุ่มแม่เด็ก และคนชรา หรือผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุ ความท้าทายการก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุ คือ ประชากรสูงอายุจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางทางด้านสุขภาพ ทางเศรษฐกิจสังคม และสภาพแวดล้อมได้อย่างไร และประชากรก่อนวัยผู้สูงอายุ จะมีการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ

ที่มีคุณภาพได้ หรือไม่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ และเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ เพื่อก้าวสู่การสร้างบุคลากรที่สมบูรณ์เต็มพร้อมไปด้วยสติปัญญา และคุณธรรมออกสู่สังคม และประเทศชาติโดย

วิทยุกระจายเสียงนั้นมีความสำคัญต่อคนผู้สูงอายุในชุมชนโดยสามารถเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบทได้โดยง่าย การรับฟังรายการจากวิทยุกระจายเสียงก็มีราคาค่อนข้างถูก คนส่วนมากสามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเอง และมีอิทธิพลในด้านบวกต่อผู้สูงอายุในปัจจุบันเป็นจำนวนมาก เพราะผู้สูงอายุเองก็รับฟังรายการวิทยุที่ตอบสนองตนเองได้มากและมีการตอบโต้กับผู้จัดรายการได้ด้วยมิตรไมตรี ปรึกษากับผู้ดำเนินรายการ ให้ช่วยแก้ไขปัญหามีการใช้บทเพลงเพื่อคลายเครียด คลายเหงา มีการสอดแทรกเรื่องคุณธรรม และจริยธรรมรวมไปถึงการส่งเสริมการแสดงออกทางพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ สื่อวิทยุกระจายเสียงจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือผู้สูงอายุในการดำรงชีวิตปัจจุบัน การฟังรายการวิทยุกระจายเสียงที่มีประโยชน์ มีเนื้อหาสาระที่ตนชอบ และการติดตามได้อย่างอิสระ นำไปสู่ความคิดความสามารถในเชิงความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี ในยุคปัจจุบันยังมีการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ มากมายโดยสื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างไกลตรงตามกลุ่มจุดมุ่งหมาย โดยเฉพาะการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในเชิงพาณิชย์ก็ยังเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่นิยมใช้อยู่ ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งแสวงหารายได้และผลกำไรจากการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือการประกอบกิจการสื่อสารมวลชน มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมสื่อ และสังคมมีความสัมพันธ์กันสื่อผลิตสร้างสารส่งผลกระทบต่อสังคม

วิทยุกระจายเสียงนับเป็นสื่อมวลชนที่สำคัญสื่อหนึ่งที่ยังมีให้รับฟังในสังคมไทย เพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของแต่ละคน เช่น ด้านความบันเทิง ด้านข่าว ด้านการเกษตร ด้านเศรษฐกิจ ด้านทหาร ด้านทางธรรมะ ฯลฯ การสื่อสารวิทยุกระจายเสียงถือเป็นสื่อสารมวลชนสื่อหนึ่ง ที่ต้องการจะทำการสื่อสารไปสู่กลุ่มผู้ฟังเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การขับเคลื่อนประเด็นทางนโยบาย และสังคมตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้มีการกล่าวถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้นวัตกรรม การปฏิรูปกระบวนการทางธุรกิจ การผลิต การค้า และการบริการ การปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดิน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยตั้งเป้าหมายการผลิตรายการวิทยุชุมชน เพื่อมุ่งตอบสนองใน 4 มุม ดังนี้ 1) วิทยุชุมชนเป็นสื่อทางเลือก (Alternative Media) ประชาชนเป็นเจ้าของ การดำเนินงานไม่หวังผลกำไร เป็นอิสระจากรัฐและองค์กรทางสังคมอื่น ๆ เป็นต้น 2) วิทยุชุมชนเป็นสื่อของชุมชน (Community Media) วิทยุชุมชนถูกมองว่าเป็นการออกแบบขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มที่อยู่ในชุมชน สร้างความรู้สึกร่วมในชุมชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสาร / ความคิด และเป็นช่องทางในการแก้ไขปัญหาคนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ใช้ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ 3) วิทยุชุมชนเป็นสื่อภาคประชาชน (Civic Media) ไม่ได้เป็นของภาครัฐ และเอกชนซึ่งไม่มุ่งกำไร และมีพันธกิจเพื่อสนองประโยชน์สาธารณะมุ่งหวังการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ทั้งเรื่องการเป็นเจ้าของการกำหนดทิศทางของเนื้อหา การผลิต การแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนด้านการเงิน การรวบรวมกำลังคนและทรัพยากร และการประเมินผล 4) วิทยุชุมชนเป็นสื่อสาธารณะ (Public Service Broadcasting) ความเป็นสาธารณะทำให้วิทยุชุมชนต้องยึดถือประโยชน์ของประชาชน โดยมีอิสระ

และมีความหลากหลาย และความแตกต่างจากสื่อเชิงพาณิชย์ ส่วนเนื้อหาที่น่าสนใจต้องเป็นกลาง สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของประชาชนทุกกลุ่ม

สภาพปัญหาปัจจุบันแม้วิทยุชุมชนจะยืนหยัดในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน แต่ยังมีปัญหาในการผลิตรายการอยู่หลายด้าน ดังนี้ 1) การแทรกแซงจากกลุ่มทุน กลุ่มธุรกิจและกลุ่มการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น 2) ปัญหาการได้รับสัมปทานจากรัฐแล้วมีการส่งกระจายเสียงในรัศมีเกินกว่า 15 กิโลเมตร 3) ข้อจำกัดด้านงบประมาณดำเนินงานของสถานีเนื่องจากเป็นวิทยุที่ไม่มีโฆษณา ทำให้งบประมาณบางส่วนการผลิตรายการได้มาจากการบริจาคของคนในชุมชน 4) ปัญหาอิทธิพลแฝงของการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่เข้ามาแทรกแซงด้วยวิธีการต่างๆ 5) ปัญหาข้อจำกัดทางกฎหมายหลายประการ ประชาชนไม่สามารถปฏิบัติได้ตามกฎเกณฑ์เงื่อนไข 6) ปัญหาการดำเนินงานยังเป็นลักษณะที่ทำงานเฉพาะในพื้นที่ของตนเอง ยังไม่ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสถานีวิทยุชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง ความตระหนักต่อปัญหาของผู้สูงอายุในมิติต่าง ๆ การนำสื่อมาใช้สำหรับผู้สูงอายุไทยได้เข้าถึงนั้น ยังขาดแคลนมาก ทั้งในเมือง และชนบท เช่น รายการวิทยุและรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ ขาดความน่าสนใจ ขาดความรู้ที่จะให้ผู้สูงอายุยึดถือปฏิบัติเป็นแนวในการดำรงชีวิต

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุในด้านการพัฒนาสื่อวิทยุกระจายเสียง ด้านการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการให้เห็นรูปแบบ เทคนิค และรายการธรรมะที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ซึ่งมีกลุ่มผู้รับฟังข้อมูลข่าวสาร บันเทิง สารความรู้ทางวิทยุเป็นผู้สูงอายุจำนวนมากในสังคมไทย และเพื่อให้งานวิจัยได้มีส่วนในการกระตุ้นให้ภาครัฐ และเอกชนได้ผลิตสนับสนุนการจัดทำรายการ เพื่อผู้สูงอายุให้มากขึ้นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และเพื่อความสอดคล้องกับความต้องการและพฤติกรรมการรับสื่อวิทยุของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน และอนาคต

วัตถุประสงค์ของวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ
3. เพื่อเสนอรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้วิธีศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มุ่งพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ โดยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ เจ้าของรายการ ผู้ผลิตรายการ และนักจัดรายการทางสถานีวิทยุในกรุงเทพมหานคร รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัย จำนวน 53 รูป / คน

ผลการวิจัย

1) การพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ” ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า การดำเนินงานยังเป็นลักษณะทำงานเฉพาะในพื้นที่ของตน ขาดความตระหนักต่อปัญหาผู้สูงอายุในหลายมิติ ทั้งในเมืองและชนบท ขาดความน่าสนใจ ขาดความรู้ที่จะให้ผู้สูงอายุยึดถือปฏิบัติในการดำรงชีวิต โดยสรุป ปัญหาการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์กระจายเสียง มี 5 ด้าน 1) ด้านการบริหารจัดการ มีการแทรกแซง แสวงหาผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่น 2) ด้านการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย 3) ด้านโครงสร้างการบริหาร 4) ด้านการจัดระบบสัญญาณคลื่นวิทยุ และ 5) ด้านงบประมาณการผลิตรายการของสถานีวิฑูย์และการได้รับสัมปทานจากรัฐ

2. ผลการพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ จากเดิมมีการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ และ 2) รูปแบบรายการสนทนาธรรมะ ผู้วิจัยเสนอรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ (2) รูปแบบรายการสนทนาธรรมะ (3) รูปแบบกิจกรรมธรรมะ และ (4) รูปแบบธรรมะบันเทิง

3. การเสนอรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ จากการศึกษาการผลิตรายการธรรมะจากเดิมมีการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ และรูปแบบรายการสนทนาธรรมะ ซึ่งวิธีการสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุทั้งในเมืองและชนบท ยังขาดความน่าสนใจ ขาดความรู้ที่จะให้ผู้สูงอายุยึดถือปฏิบัติ ผู้วิจัยจึงเสนอรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ 2) รูปแบบรายการสนทนาธรรมะ 3) รูปแบบรายการกิจกรรมธรรมะ และ 4) รูปแบบรายการธรรมะบันเทิง โดยแต่ละรูปแบบรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ 2) เนื้อหาธรรมะ บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เบญจศีล เบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ และไตรสิกขา คุณค่าของชีวิต ธรรมชาติของชีวิต และชีวิตเปี่ยมสุขในชีวิตประจำวัน 3) ผู้ดำเนินรายการ 4) วิธีการผลิตรายการธรรมะ 5) ภาษาและเสียงรายการ 6) ช่องทางการจัดรายการธรรมะทางสื่อวิทยุ

2) การนำเสนอรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิฑูย์สำหรับผู้สูงอายุ” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาวิเคราะห์และสรุปซึ่งสามารถนำเสนอรูปแบบได้ดังนี้

1. รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ เป็นรูปแบบบรรยายธรรมะมีผู้ดำเนินรายการคนเดียว มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้สูงอายุผู้รับฟังธรรมะ 2) เนื้อหาธรรมะ หลักเบญจศีล เบญจธรรม และบุญกิริยาวัตถุ 3) ผู้ดำเนินรายการ 4) แบบการรายการธรรมะ 5) ใช้ภาษาและเสียงเข้าใจง่ายได้สาระ 6) ช่องทางสื่อวิทยุ

2. รูปแบบรายการสนทนาธรรมะ เป็นรูปแบบสัมภาษณ์ เป็นรายการที่มีคนมาพูดคุยกัน 2 คน มีผู้ถาม ผู้ตอบและคู่สนทนา แสดงความคิดเห็น ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ ผู้รับ

ฟังธรรมะ 2) เนื้อหาธรรมะ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ไตรสิกขา และบุญกิริยาวัตถุ 3) ผู้ดำเนินรายการ 4) รูปแบบการรายการธรรมะ 5) ภาษาและเสียง เข้าใจง่าย ได้สาระ 6) มีหลากหลายช่องทางสื่อสาร

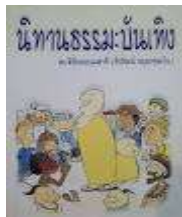
3. รูปแบบรายการกิจกรรมธรรมะ เป็นรูปแบบส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 5 กิจกรรมหลัก เช่น 1) กิจกรรมการอุปสมบทหมู่ การบวชเณรภาคฤดูร้อน 2) กิจกรรมการศึกษาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนา 3) กิจกรรมท่องเที่ยวทางศาสนา 4) การเดินธรรมยาตรา 5) กิจกรรมสาธยายพระไตรปิฎก และการฟังธรรมทางพระพุทธศาสนาและการฟังธรรมตามเว็บไซต์ เพจ เฟสบุ๊คส์ ร่วมจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีการสร้างแนวความคิดของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมสู่ชาวพุทธทั่วโลก” (จุฬารัตน์ แสงทอง, 2560) มี 6 องค์ประกอบ 1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ ผู้รับฟังธรรมะ 2) เนื้อหาธรรมะ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ไตรสิกขา และบุญกิริยาวัตถุ 3) ผู้ดำเนินรายการ 4) รูปแบบรายการธรรมะ 5) ภาษาและเสียง เข้าใจง่ายได้สาระ 6) มีหลากหลายช่องทางสื่อสาร

กิจกรรมธรรมะสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นการส่งเสริมการปรับตัวทางสังคม ธรรมะช่วยส่งเสริมผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้อย่างถูกต้อง อาทิการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมมีความสบายใจและส่งเสริมการรับรู้รวมทั้งการส่งเสริมความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองผู้สูงอายุในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม

แผนภาพที่ 1 ผู้วิจัยมอบวิทยุธรรมะแบบพกพา เพื่อผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร รูปแบบการนำเสนอรายการธรรมะเพื่อการเข้าถึงของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

4. รูปแบบรายการธรรมะบันเทิง เป็นรายการธรรมะเพื่อคุณภาพชีวิต ด้านจิตใจ สังคม ปัจจุบันรายการธรรมะบันเทิงมีมากมาย เช่น ธรรมะบันเทิง นิทานธรรมะบันเทิง เสียงเพลงธรรมะ <https://play.google.com> เสียงธรรม สัจจิตใต้สำนึก <https://palungjit.org> เพลงลูกทุ่งธรรมะ เข้าวัดฟังธรรม. <https://www.youtube.com> และธรรมะในเพลงลูกทุ่ง ช.ศรีนอก www.youtube.com เป็นต้น ผู้รับฟังได้รับธรรมะและความบันเทิงคู่กัน มีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ 1) ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับฟังธรรมะ 2) เนื้อหาธรรมะ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ไตรสิกขา และบุญกิริยาวัตถุ 3) ผู้ดำเนินรายการ 4) รูปแบบการรายการธรรมะ 5) ภาษาและเสียง เข้าใจง่าย ได้สาระ 6) ช่องทางสื่อสาร **ปัจจุบันรายการธรรมะบันเทิง เช่น ธรรมะบันเทิง และนิทานธรรมะบันเทิง** มุ่งให้คุณภาพชีวิตจะหมายถึงการมีชีวิตที่ดีมีความสุข

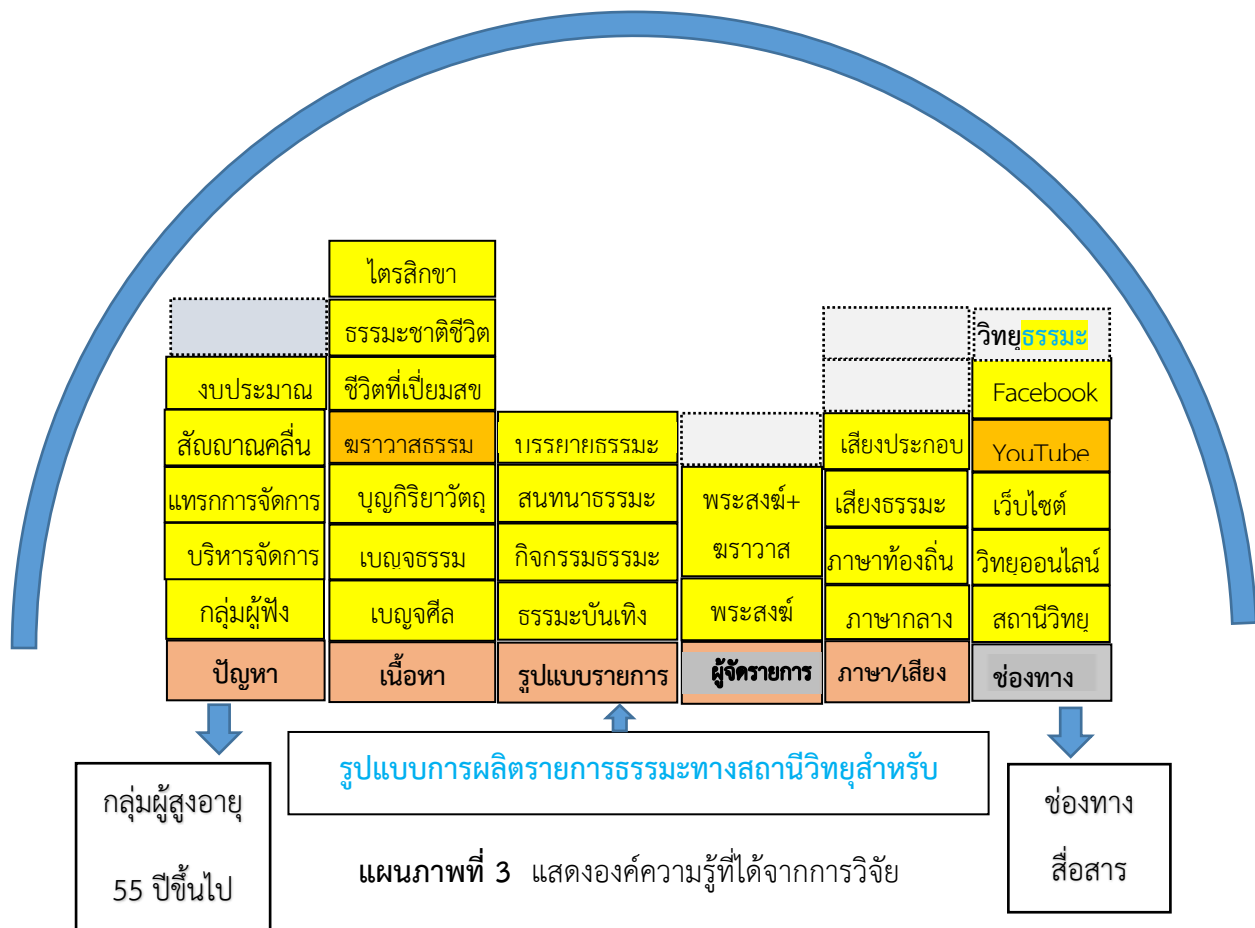

แผนภาพที่ 2 ภาวธรรมะบันเทิง

การฟังเพลงลูกทุ่ง นอกจากจะทำให้จิตใจเบิกบานแล้ว ทำให้คิดถึงท้องไร่ ท้องนา ธรรมชาติบ้านนอก และส่งผลทำให้เกิดการเรียนรู้การเรียนรู้ธรรมะในทางพระพุทธศาสนา ทำให้ใจเย็น มีสติ มีสมาธิและก่อให้เกิดปัญญาได้จากการศึกษาธรรมะในเสียงเพลงลูกทุ่ง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุปเขียนเป็นภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

1) การอภิปรายผลของรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ

โดยอภิปรายร่างรูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ มี 4 รูปแบบ และมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ดังนี้

(1) **รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ** รูปแบบการรายการบรรยายธรรมะ เป็นการบรรยายธรรมะที่มีผู้ดำเนินรายการคนเดียว มีองค์ประกอบ คือ กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ผู้รับฟังธรรมะ เนื้อหาธรรมะ ผู้ดำเนินรายการ รูปแบบการรายการ ภาษาและเสียง ฟังเข้าใจง่ายได้สาระ และ ช่องทางสื่อสาร รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ จะปรับรายการบรรยายธรรมะควบคู่กับการสนทนาธรรมะ มีธรรมสอดแทรกเป็นบางช่วงเวลา จะผลิตรายการจัดสรรรูปแบบที่เป็นรูปแบบเฉพาะได้มากกว่า การผลิตรายการธรรมะที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ควรเน้นเรื่องการสวดมนต์และการปฏิบัติภาวนาในช่วงเช้าและก่อนปิดสถานีทั้งยังเปิดโอกาสให้ได้รับบุญตาราวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามกำลังศรัทธา ปัจจุบันผู้สูงอายุชอบธรรมะที่ปฏิบัติสมาธิแล้วเกิดความสุขสบายใจ สมัยก่อนชอบฟังการสวดมนต์การบริจาคนาน การบรรยายธรรมะจะต้องมีเป้าหมายหลักส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีกลุ่มผู้ฟังรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และต้องรู้ธรรมะที่เหมาะสมกับวัยผู้รับฟังรายการ ผู้วิจัยเสนอรายการธรรมะประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ (2) เนื้อหาธรรมะ (3) ผู้ดำเนินรายการ (4) รูปแบบการผลิตรายการธรรมะ (5) ภาษาและเสียง (6) ช่องทางการจัดรายการธรรมะ

(2) **รูปแบบรายการสนทนาธรรมะ** เป็นรูปแบบสัมภาษณ์ เป็นรายการที่มีคนมาพูดคุยกัน 2 คน มีผู้ถาม มีผู้ตอบและคู่สนทนา แสดงความคิดเห็นในประเด็นที่นำเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อให้ความรู้กับผู้ฟังรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เป็นการนำเสนอเนื้อหาด้วยการบรรยาย การพูดคุย การสนทนาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน และหลักปฏิบัติ มีจุดเด่นอยู่ที่ผู้ดำเนินรายการ คือพิธีกรและพระภิกษุสงฆ์ ส่วนรายการธรรมะที่นำเสนอ ด้วยตัวอย่าง ตัวละคร และรูปแบบสารคดี เป็นการสอนธรรมะแบบสาระบันเทิง มีการนำเสนอ เนื้อหาด้วยเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป และสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าไปในเนื้อเรื่อง ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสั้นสามารถเข้าใจได้ง่าย รูปแบบรายการธรรมะของสถานีวิทยุที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ควรเน้นในเรื่องธรรมะสำหรับการปฏิบัติ สมัยก่อนชอบฟังการสวดมนต์การบริจาคนาน ปัจจุบันเน้นการปฏิบัติสมาธิเพื่อความสบายใจ รายการธรรมะที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ควรเน้นเรื่องภาษาที่ใช้สื่อสาร ฟังง่าย เข้าใจง่าย ให้ความรู้หลักธรรมและควรให้ความรู้เรื่องสุขภาพ ด้วยการแนะนำมาปฏิบัติและการใช้ชีวิตที่เหมาะสมกับวัยบั้นปลายชีวิต และ ผู้วิจัยเสนอรายการธรรมะประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ (2) เนื้อหาธรรมะ (3) ผู้ดำเนินรายการ (4) รูปแบบการผลิตรายการธรรมะ (5) ภาษาและเสียง (6) ช่องทางการจัดรายการธรรมะ

(3) **รูปแบบรายการกิจกรรมธรรมะ** เป็นรูปแบบส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามีมากมาย แต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดมี 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการอุปสมบทหมู่ โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน 2) กิจกรรมการทัศนศึกษาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม 3) กิจกรรมท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม 4) การเดินธรรมยาตรา 5) กิจกรรมสาธยายพระไตรปิฎก และการฟังธรรม และร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมสู่ชาวพุทธทั่วโลก การ

ออกแบบรายการ ปรับผังรายการสถานีวิทยุ ให้มีรายการหลากหลายรูปแบบ การจัดสรรงบประมาณภาครัฐ บริษัทร่วมผลิตรายการ การให้เวลา การขายโฆษณา และการขายกิจกรรมให้กับผู้ฟัง สถานีวิทยุใช้เทคโนโลยี ส่งเสริมให้ผู้ฟังเข้าถึงเนื้อหา ฟังซ้ำ และเผยแพร่กิจกรรม โดยใช้เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน เฟซบุ๊ก และยูทูบ และเผยแพร่เนื้อหาในหลากหลายช่องทาง รายการธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ กิจกรรมทำบุญถวายทานต่าง ๆ การเข้าวัดฟังธรรมะในวันสำคัญทางประเพณี การเข้าร่วมปาฐกถาธรรม ธรรมะสัจจริงกับชุมชนและกิจกรรมการส่งเสริมการปกป้องทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมีเหตุผล การส่งเสริมการปรับตัวทางสังคม ธรรมะช่วยส่งเสริมผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้อย่างถูกต้อง อาทิ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมมีความสบายใจและส่งเสริมการรับรู้ รวมทั้งการส่งเสริมความรู้สึกรักมีคุณค่าในตัวผู้สูงอายุในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม ผู้วิจัยเสนอรายการธรรมะประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ (2) เนื้อหาธรรมะ (3) ผู้ดำเนินรายการ (4) รูปแบบการผลิตรายการธรรมะ (5) ภาษาและเสียง (6) ช่องทางการจัดรายการธรรมะ

(4) **รูปแบบรายการธรรมะบันเทิง** เป็นรายการธรรมะประยุกต์ เป็นการเสนอธรรมะผ่านสาระบันเทิงต่างๆ เพื่อคุณภาพชีวิต มีความเกี่ยวข้องกับด้านกายภาพ ด้านจิตใจ สังคม มีผลสุขภาพกายและใจที่ดีปัจจุบันรายการธรรมะบันเทิง เช่น ธรรมะบันเทิง นิทานธรรมะบันเทิง เสียงเพลงธรรมะ เพลงลูกทุ่งธรรมะ และธรรมะในเพลงลูกทุ่ง การใช้สื่อวิทยุมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นสื่อในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนจึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อกลุ่มแม่และเด็กซึ่งถือว่าเป็นหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดของสังคม แต่เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ เพราะหากแม่ทุกคนมี ความรู้ความเข้าใจต่อการพัฒนาการอย่างสมวัยในทุกๆ ด้านของลูกจะนำไปสู่การสร้างบุคลากรที่สมบูรณ์เต็มพร้อมไปด้วยสติปัญญาและคุณธรรมออกสู่สังคมและประเทศชาติ ผู้ส่งสาร ช่องทางสื่อ ผู้รับสาร และที่สำคัญต้องมีเจตนาของการส่งสารข้อมูลที่เป็นเรื่องจริง ไม่บิดเบือน ไม่แต่งแต้มใส่สี เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา ตลอดจนรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย ประกอบไปด้วยรูปแบบสื่อโทรทัศน์ รูปแบบโสต รูปแบบโสตทัศน์ ควรมีองค์ประกอบของรูปแบบที่เหมาะสม รายการธรรมะทางสถานีวิทยุ ควรปรับการจัดรายการ ผังรายการวิทยุ จะคำนึงถึง นโยบายผู้บริหารและวัตถุประสงค์ของสถานี โดยส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์คล้ายกัน คือ เพื่อให้ข่าวสาร ความรู้และความบันเทิง และบางสถานีจะมีรายการสนทนาธรรมะโดยพระสงฆ์หรือฆราวาส ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา รายการธรรมะออกอากาศอยู่ในถิ่นต่างๆ เพื่อให้ผู้รับฟังได้ทราบถึงเนื้อหาของการนำเสนอต่างๆ ซึ่งปัจจุบันสถานีวิทยุจะให้บริการในด้านของข้อมูล ข่าวสารทางธุรกิจ การประชาสัมพันธ์ และการบันเทิงต่างๆ กับสาระธรรม ผู้วิจัยเสนอรายการธรรมะประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ (2) เนื้อหาธรรมะ (3) ผู้ดำเนินรายการ (4) รูปแบบการผลิตรายการธรรมะ (5) ภาษาและเสียง (6) ช่องทางการจัดรายการธรรมะ

2) **อภิปรายองค์ประกอบ** รายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมาย

หลักของการจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุ มีความสัมพันธ์กับภาษา เนื้อหารายการ และธรรมะที่หลากหลายตรงใจและถูกใจผู้ฟังมากที่สุด การผลิตรายการธรรมะที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ จะต้องคำนึงถึงหลักธรรมะที่ทำให้ผู้อายุ รายการธรรมะที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ควรเน้นเนื้อหาสาระที่ปฏิบัติแล้ว

นำไปสู่ความพ้นทุกข์ เกิดความสงบสุข และนำเรื่องทานศีลภาวนาเมตตาให้อภัย การพัฒนาจิตใจชาวบ้านผู้รับฟังรายการ ผู้สูงวัย ปจิมมวัย เมื่อเขาเข้าใจเรื่องการทำบุญทำทาน ก็จะเริ่มคิดเริ่มทำเอง ขอเพียงให้เขาเข้าใจหลักธรรมะ เรื่องการปฏิบัติก็จะตามมา รายการธรรมะจะต้องเป็นเนื้อหาตามหลักธรรมะทางพระพุทธศาสนา ที่ถูกต้อง เป็นการจรรโลงจิตใจผู้รับฟัง ผู้สูงอายุส่วนมากเป็นผู้ที่อยู่ในวัยใกล้เกษียณและเกษียณการทำงานแล้ว จะประสบกับการเปลี่ยนแปลงชีวิต การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป จะหาวิธีรับฟังธรรมะทางสถานีวิทยุให้มากขึ้น การส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุมีความจำเป็นยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ การยืดอายุและเพื่อคงสภาพและชะลอความเสื่อมสภาพตามอายุให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยองค์การอนามัยโลกนิยามคำว่า สุขภาพ คือ "Health is a State of Complete Physical, Mental Social and Spiritual Well-Being and Not Merely the Absence of Disease or Infirmary" หมายถึง สภาวะความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงแต่ไม่มีโรคหรือความอ่อนแอของร่างกาย การสำรวจผู้ฟัง ประจำสัปดาห์เสมอ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเพื่อจะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงการจัดรายการได้อย่างเหมาะสมและทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อการรับรู้ที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อให้มีทางเลือกหลากหลายและเทคโนโลยียังทำให้ผู้บริโภคสื่อสามารถเป็นผู้คิดผลิตเนื้อหาสื่อสารส่งต่อการเผยแพร่ข้อมูลด้วยตนเอง ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการจัดการผังรายการของแต่ละสถานี ช่องทางการเผยแพร่ ได้แก่ เฟสบุ๊คไลฟ์พ็อดคาสท์ช่องยูทูบ ไลน์ รายการธรรมะทางสถานีวิทยุควรมีหลากหลายช่องทาง ควรมีหลายช่องทางโดยทำการออกอากาศผ่านช่องสัญญาณต่าง ๆ ให้มีเสถียรภาพในการออกอากาศ คุณภาพเสียงดีเว็บไซต์ YouTube Facebook วิทยุออนไลน์ และวิทยุธรรมะแบบพกพาสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย

สรุปจากภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้

1. ปัญหาการผลิตรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียง มี 5 ด้าน 1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้รับฟัง การเข้าถึงผู้ฟัง 2) ด้านการบริหารจัดการ มีการแทรกแซงแสวงหาผลประโยชน์ 3) ด้านโครงสร้างการบริหาร 4) ด้านการจัดระบบสัญญาณคลื่นวิทยุ และ 5) ด้านงบประมาณ
2. เนื้อหารายการ บูรณาการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เบญจศีล เบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ และไตรสิกขา คุณค่าของชีวิต ธรรมชาติของชีวิต และชีวิตเปี่ยมสุข ในชีวิตประจำวัน
3. รูปแบบการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุสำหรับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยเสนอ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบรายการบรรยายธรรมะ 2) รูปแบบรายการสนทนาธรรมะ 3) รูปแบบรายการกิจกรรมธรรมะ และ 4) รูปแบบรายการธรรมะบันเทิง โดยมีประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ (1) กลุ่มเป้าหมาย ผู้สูงอายุ (2) เนื้อหาธรรมะ (3) ผู้ดำเนินรายการ (4) รูปแบบการผลิตรายการธรรมะ (5) ภาษาและเสียงรายการ (6) ช่องทางการจัดรายการธรรมะทางสื่อวิทยุ
4. ผู้ดำเนินรายการ ได้แก่ พระสงฆ์ หรือ พระสงฆ์ร่วมกับฆราวาส นักจัดรายการวิทยุเพื่อเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
5. ภาษาและเสียง ได้แก่ ภาษาของผู้ดำเนินรายการ ฟังเข้าใจง่าย ได้สาระ มีภาษากลาง ภาษาท้องถิ่น และเสียงผู้ดำเนินรายการ บางรายการจะมีเสียงประกอบ เสียงดนตรี เสียงบรรเลงและเสียงเพลง เป็นต้น

6. ช่องทาง ได้แก่ ช่องทางสื่อสารรายการธรรมะ ปัจจุบันมีหลากหลายช่องทางที่ทันสมัย ทางเว็บไซต์ YouTube Facebook วิทยุออนไลน์ วิทยุธรรมะแบบพกพา ฯลฯ รายการธรรมะทางสถานีวิทยุ มีหลากหลายช่องทาง เพื่อการปรับเข้ากับบริบทของสังคมเอื้อต่อคนหลายวัย บุรณาการธรรมะโดยพระสงฆ์ที่มีคุณวุฒิ และคำนึงถึงความเหมาะสมกับช่วงวัยผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐพิจารณาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง
2. ควรมีกฎหมายรองรับสิทธิของชาวพุทธในการมีส่วนร่วมการผลิตรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง
3. การบริหารองค์กรสื่อ สถานีวิทยุ ควรกระจายอำนาจให้องค์กรทางพระพุทธศาสนาจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงให้มากยิ่งขึ้น
4. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนด้านงบประมาณการพัฒนารายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ทำการวิจัย พัฒนารูปแบบรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
2. วิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียง
3. ควรวิจัยรูปแบบการจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงสำหรับคนรุ่นใหม่
4. ควรวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการจัดรายการธรรมะทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในยุคดิจิทัล

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่อง สังคมสูงอายุ (ฉบับปรับปรุง)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2563.
- จารุสินทร์ มุสิทะพงษ์. การบริหารจัดการกิจการวิทยุชุมชน. **วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2561.
- จุฑารัตน์ แสงทอง. สังคมผู้สูงอายุ (อย่างสมบูรณ์): ภาวะสูงวัยอย่างมีคุณภาพ. **วารสารกึ่งวิชาการ**. ปีที่ 38 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2560.
- ชาญพล สุชาติ.คุยกับ ช.ศรีนอก หรือ รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก. อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย YouTube , 17 ธันวาคม 2564.

- นาวัน วงศ์สมบุญ. รูปแบบและเนื้อหาของรายการวิทยุกระจายเสียงต้นแบบสำหรับแม่ที่มีลูกวัย 0-5 ปี. **วารสารวิทยาการจัดการ**, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2561).
- นวรรตน์ ไชยมก และคณะ. การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลัก 3 อ. **วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2562 : 263.
- พระมหาธนิศ สิริวัฒนโน. รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย. **วารสารวิจัย**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (เมษายน – ธันวาคม, 2558).
- พระมหาโยธิน โยธโก. บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **วารสารวิชาการธรรมทศน์**. ปีที่ 17 ฉบับที่ 3 (ฉบับพิเศษ), (กันยายน - ธันวาคม 2560) : 24.
- พีระพงษ์ มานะกิ. ปรัชญาแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการกำกับดูแลผังรายการและอาหารรายการ, **วารสารวิชาการ กสทช**. สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, ประจำปี 2560.
- ภัทธิตา โศคาพานิชย์. กลยุทธ์การปรับตัวของคลื่นวิทยุในยุคสื่อดิจิทัล : กรณีศึกษาคลื่นวิทยุ Cool Fahrenheit 93, **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2559.
- ระวีวรรณ ทรัพย์อินทร์ และญาติณี เคารพธรรม. สื่อกับผู้สูงอายุในประเทศไทย. **วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต**. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม ประจำปี 2560.
- รัศมีมัลย์ เกียวศรีกุล และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการวิทยุกระจายเสียง, **วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม**, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2564, หน้า 153-154.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560).
- อชิรญา สุภาเดช. การพัฒนารูปแบบการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จังหวัดนครราชสีมา. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2564.

ปัญหาและความต้องการของกลุ่ม OTOP ในจังหวัดเชียงราย*

PROBLEMS AND REQUIREMENTS OF THE OTOP GROUPS IN
CHIANG RAI PROVINCE

วิชุดา มาตันบุญ

Wichulada Matanboon

สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Social Research Institute Chiang Mai University

Email: vichu.m@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อนำเสนอสถานการณ์การดำเนินการของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงราย และ 2) สำรวจและวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการ OTOP และการสนทนากลุ่มกับแกนนำและสมาชิกกลุ่ม OTOP กลุ่มเป้าหมายคือผู้ประกอบการและสมาชิกกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงราย จำนวน 20 คน จำนวน 13 กลุ่ม ผลการวิจัยพบว่าในปีพ.ศ. 2562 มีกลุ่ม OTOP ที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์ของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของจังหวัดเชียงราย จำนวน 378 กลุ่ม ในจำนวนนี้มีกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวทั้งหมดจำนวน 51 กลุ่ม ในจำนวนนี้ ประกอบไปด้วยกลุ่ม OTOP ที่เป็นผลิตภัณฑ์ 4 ประเภท คือ 1) ประเภทอาหาร 2) ประเภทเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย 3) ประเภทของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก และ 4) ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร กลุ่ม OTOP ระดับสามดาวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัยนี้ ส่วนใหญ่มีรูปแบบการดำเนินงานแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคือจำนวน 8 กลุ่ม และรูปแบบการดำเนินงานแบบกลุ่มขนาดเล็กแบบครอบครัวและเครือข่ายจำนวน 5 กลุ่ม แยกผลิตภัณฑ์ออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก จำนวน 9 กลุ่ม 2) ประเภทอาหาร จำนวน 3 กลุ่ม และ 3) ประเภทเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย จำนวน 1 กลุ่ม ด้านปัญหาการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงราย พบว่ามีปัญหา 4 ด้าน ได้แก่ 1) การตลาดและประชาสัมพันธ์ 2) การบริหารจัดการกลุ่ม 3) วัตถุดิบและอุปกรณ์ และ 4) การผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ส่วนความต้องการของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงรายมีทั้งหมด

*Received June 28, 2022; Revised November 17, 2022; Accepted November 21, 2022

5 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) การตลาดและประชาสัมพันธ์ 3) การบริหารจัดการกลุ่ม 4) การเสริมสร้างกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง และ 5) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขจากหน่วยงานภาครัฐ

คำสำคัญ: โอท็อป; โอท็อประดับสามดาว; หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์; ปัญหาและความต้องการ

ABSTRACT

This article aimed 1) to present the operational situation of the 3-star OTOP group in Chiang Rai Province and 2) to survey and analyze problems and requirements of the 3-star OTOP group in Chiang Rai Province. This article was a qualitative research and used documentary data collection methods, observational, in-depth interviews and group discussions to analyses the dataset with 20 people of 3-star OTOP operators in Chiang Rai province, totaling 13 groups. It was an interviews OTOP entrepreneurs and group discussions with leaders and members of the OTOP group. The results revealed that in 2019, 378 OTOP groups were selected as the best products under the One Tambon One Product (OTOP) project, of which 51 groups are the 3 star OTOP group. Which consists of 4 types of products, including 1) food, 2) clothes, 3) decorations and souvenirs, and 4) non-food herbs. The target group of this research, most of them have a community enterprise operating model, which is 8 groups and family kinship model 5 small groups. The products divided into 3 categories, including 1) decorations and souvenirs, 9 groups, 2) food, 3 groups and 3) one group of clothes. As the problems of the 3star OTOP group had 4 items, including 1) marketing and public relations, 2) group management, 3) raw materials and equipment and 4) product production. And the requirement of the 3-star OTOP group had 5 items, including 1) product development 2) marketing and public relations 3) group management, 4) strengthening of the group and 5) suggestions for improvement from government agencies.

Keywords; OTOP; The 3 - star OTOP group; One Tambon One Product; Problems and Requirements

บทนำ

การพัฒนาประเทศให้เจริญขึ้นจำเป็นต้องพัฒนาไปพร้อมกันหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในสังคม เพื่อให้ประชาชนมีอาชีพ และมีรายได้ สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนสิ่งที่สำคัญคือการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงเพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่าง ชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท เพื่อลดช่องว่างของรายได้ที่มีความแตกต่างกันระหว่างเมืองกับชนบท เพราะการมี ช่องว่างของรายได้ที่แตกต่างกันทำให้คุณภาพชีวิตของคนแตกต่างกันด้วยทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจาก ชนบท หรือภาคการเกษตรเข้าสู่เมืองที่เป็นภาคอุตสาหกรรมและการบริหารมากขึ้นปรากฏการณ์นี้ได้เกิดขึ้นใน สังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงส่งผลต่อการเกิดปัญหาสังคมตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหา ครอบครัว และปัญหาเด็กเยาวชนที่ถูกทิ้งให้อยู่กับ ปู่ย่า ตายาย รัฐบาลจึงได้มีนโยบายการกระจายรายได้สู่ ชนบทผ่านโครงการต่าง ๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าที่เป็นจุดเด่น และเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน อาทิ งานหัตถกรรม งานศิลปะ อาหารเครื่องดื่ม รวมถึงเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน โดยได้นำแนวคิดการพัฒนาส่วนหนึ่งมาจากประเทศญี่ปุ่น ที่มุ่งเน้นให้แต่ละชุมชนได้มีการนำเสนอของดีที่มีอยู่ใน ชุมชนและมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จากชุมชนและผลิตโดยชุมชนนั่นก็คือ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมาโดยเป็นการนำสินค้าชุมชน ในท้องถิ่นมาผ่านกระบวนการพัฒนาต่อยอดในด้านคุณภาพ บรรจุภัณฑ์ การตลาด เพื่อให้สินค้าชุมชนสามารถ แข่งขันกับสินค้าอื่น ๆ ในตลาดได้ เรียกว่า “สินค้า OTOP” สินค้า OTOP มีส่วนสำคัญต่อการสร้างรายได้ และกระจายรายได้ให้กับผู้ประกอบการที่ส่วนมากเป็นชาวบ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อผลิต สินค้าชุมชนขึ้นมาเพื่อจำหน่าย เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิก และบางกลุ่มเกิดสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่ม อย่างต่อเนื่องทำให้ลดการอพยพแรงงานจากภาคชนบทเข้าสู่เมือง และยังส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว และชุมชนชนบทอีกด้วย

ภาพรวมของรายได้จากการจำหน่ายสินค้า OTOP ที่ผ่านมาแบ่งได้ 3 ช่วงดังนี้ **ช่วงที่หนึ่ง** (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2547- พ.ศ. 2556) อัตราการเติบโตของรายได้ OTOP มียอดจำหน่าย 720,163,190,059 บาท เป็นการดำเนินนโยบายตามหลัก OTOP แบบดั้งเดิม คือ พออยู่ พอกิน มีอัตราเติบโตเฉลี่ย 11.03% **ช่วงที่สอง** (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2557- พ.ศ. 2560) อัตราการเติบโตของรายได้ OTOP มียอดจำหน่าย 486,072,919,826 บาท อยู่ในช่วง อยู่ดี กินดี ของ OTOP มีอัตราการเติบโตเฉลี่ย 15.30% **ช่วงที่สาม** (ปีงบประมาณ พ.ศ.2561) อัตราการเติบโตของรายได้ OTOP มียอดจำหน่าย 190,320,605,777 บาท อยู่ใน ระยะ OTOP นวัตกรรม มี ศรีสุข มีอัตราการเติบโตเฉลี่ย 23.98%

แม้รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP จะเพิ่มขึ้นทุกปีแต่หากพิจารณารายละเอียดพบว่า อัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้สูงขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2562 มากกว่าร้อยละ 20 ของทุกจังหวัดยกเว้น จังหวัดลำพูนที่เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 18 แต่ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2563 กลับพบว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้จาก

การจำหน่ายสินค้า OTOP ลดลงอย่างเห็นได้ชัดและพบว่าในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน มีอัตราการเพิ่มขึ้นน้อยกว่าร้อยละ 10 และไม่มีจังหวัดในภาคเหนือที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายได้เกินร้อยละ 20 และหากเปรียบเทียบระหว่างอัตราการเพิ่มขึ้นของปี พ.ศ. 2561 - 2562 กับปี พ.ศ. 2562 - 2563 พบว่าอัตราการเพิ่มขึ้นทุกจังหวัดมีอัตราส่วนเป็นลบทั้งหมด (ดูตารางที่ 2) ซึ่งเกินกว่าครึ่งของจำนวนทั้งหมดมีอัตราการเพิ่มขึ้นติดลบมากกว่าร้อยละ 50 มีเพียงจังหวัดลำพูนและลำปางที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นติดลบร้อยละ -0.67 และ-14.59 ตามลำดับ

ตาราง 1 แสดงอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการจำหน่ายสินค้า OTOP ระหว่างปีพ.ศ.2561-ปีพ.ศ.2563

จังหวัด	ปีงบประมาณ (บาท)			ผลต่างระหว่างปีงบประมาณ				
	ปีพ.ศ.2561	ปีพ.ศ.2562	ปีพ.ศ.2563	ผลต่างของปี 2561-2562 (บาท)	ผลต่างของปี 2562-2563 (บาท)	อัตราการ เปลี่ยนแปลง ปี 2561- 2562 (%)	อัตราการ เปลี่ยนแปลง ปี 2562- 2563 (%)	อัตราการ เปลี่ยนแปลง ที่ลดลง (%)
เชียงใหม่	13,042,673,419	16,466,727,671	17,493,078,596	3,424,054,252	1,026,350,925	26.25	6.23	-76.26
เชียงราย	3,499,732,916	4,346,828,452	4,727,875,157	847,095,536	381,046,705	24.20	8.77	-63.78
แม่ฮ่องสอน	286,065,420	358,098,210	393,945,949	72,032,790	35,847,739	25.18	10.01	-60.24
ลำพูน	3,025,835,029	3,595,417,448	4,267,678,170	569,582,419	672,260,722	18.82	18.70	-0.67
แพร่	1,014,352,417	1,333,017,150	1,375,222,833	318,664,733	42,205,683	31.42	3.17	-89.92
น่าน	1,112,953,489	1,382,957,546	1,507,869,305	270,004,057	124,911,759	24.26	9.03	-62.77
พะเยา	1,578,590,693	1,941,256,014	2,139,108,286	362,665,321	197,852,272	22.97	10.19	-55.64
ลำปาง	884,252,984	1,089,239,701	1,304,897,688	204,986,717	215,657,987	23.18	19.80	-14.59

ที่มา: (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2563)

จากข้อมูลที่ได้กล่าวไปข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าผลการดำเนินงานและรายได้จากการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP โดยภาพรวมกำลังประสบปัญหาตั้งแต่ก่อนสถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 ดังนั้นกลุ่มผู้ประกอบการและผลิตภัณฑ์ OTOP จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริม และพัฒนาให้สามารถจำหน่าย และมีรายได้อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงที่มีการระบาดอย่างต่อเนื่องของไวรัสโควิด-19 ที่กลุ่ม OTOP ประสบกับปัญหาด้านการตลาด และรายได้ลดลงเรื่อย ๆ จึงนำมาซึ่งการตั้งคำถามสำหรับการวิจัยนี้ ว่าสถานการณ์การดำเนินงานรวมถึงปัญหา และความต้องการของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงรายเป็นอย่างไร เนื่องจากกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวเป็นกลุ่มผลิตสินค้าที่มีคุณภาพระดับกลาง มีศักยภาพ และมีความพร้อมที่จะพัฒนาแต่ตลาดยังไม่กว้างมากนักเพื่อนำไปสู่การพัฒนาของกลุ่ม OTOP ในด้านการบริหารจัดการ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม และสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ สร้างความโดดเด่นให้กับสินค้าสามารถจำหน่าย และสร้างรายได้ให้กับกลุ่มได้อย่างต่อเนื่องซึ่งบทความวิจัยนี้เป็นบทความที่เกิดจากการดำเนินงานโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้ได้มาตรฐานบนฐานอัตลักษณ์ล้านนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชนโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีประจำปี พ.ศ.2563

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. นำเสนอสถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงราย
2. สำรวจปัญหาและความต้องการของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยคือผู้ประกอบการ OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงราย จำนวน 13 กลุ่ม โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลคือ 1) แบบสังเกตการณ์ 2) แบบสัมภาษณ์ และ 3) แบบสนทนากลุ่ม ขั้นตอนการวิจัยมีดังนี้

1. สัมภาษณ์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานกลุ่ม OTOP
2. สังเกตการณ์การดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาว ในจังหวัดเชียงราย จำนวน 13 กลุ่ม
3. สัมภาษณ์เชิงลึกกับแกนนำกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 คน
4. สนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) กับผู้ประกอบการและสมาชิกกลุ่ม OTOP ระดับสามดาว จำนวน 2 กลุ่ม
5. วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์การดำเนินงานกลุ่ม OTOP ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

สถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ในภาพรวมของจังหวัดเชียงรายพบว่าในปี พ.ศ. 2562 มีกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP ได้รับการคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์ของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ทั้งหมด 378 กลุ่ม ในจำนวนนี้มีกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวจำนวน 51 กลุ่ม ซึ่งกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวนี้ มีผลิตภัณฑ์ทั้งหมด 4 ประเภท (ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย, 2562) ได้แก่ 1) ประเภทอาหาร 2) ประเภทเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย 3) ประเภทของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก และ 4) ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัยจำนวน 13 กลุ่มพบว่า ส่วนใหญ่มีรูปแบบการดำเนินงานแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม และรูปแบบการดำเนินงานแบบกลุ่มขนาดเล็กแบบครอบครัว และเครือข่ายจำนวน 5 กลุ่ม ซึ่งการดำเนินงานทั้งสองรูปแบบส่งผลต่อความร่วมมือของสมาชิกกลุ่มหากมีการดำเนินงานในรูปแบบของครอบครัว และเครือข่ายพบว่าสมาชิกที่ไม่ใช่ญาติจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มน้อยแต่ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากสมาชิกในครอบครัวและเครือข่าย ในจำนวนกลุ่ม OTOP ทั้ง 13 กลุ่มนี้ แยกออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก จำนวน 9 กลุ่ม 2) ประเภทอาหาร จำนวน 3 กลุ่ม และ 3) ประเภทเสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย จำนวน 1 กลุ่ม ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับ	กลุ่มผลิตภัณฑ์	ประเภทของผลิตภัณฑ์ OTOP
1	กลุ่มผ้ากันเปื้อน	ของใช้ ของตกแต่งของที่ระลึก
2	กลุ่มหัตถกรรมจักสานพลาสติก	ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก
3	กลุ่มหัตถกรรมจักสานพลาสติก (กระเป๋าพลาสติก)	ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก
4	กลุ่มกระเป๋าใส่ของอเนกประสงค์เพ้นท์ลาย	ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก
5	กลุ่มไม้กวาดดอกหญ้า	ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก
6	เล่นโครเซตีไหมพรม “ต้นกระบองเพชร”	ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก
7	กลุ่มจักสานตะกร้าหวายหนองแรดใต้	ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก
8	กลุ่มถักไหมพรมบ้านป่าตาลประชาสันติ	ของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก
9	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสับปะรดและสมุนไพรป่าซางคำ	อาหาร
10	กลุ่มไส้อั่วปลานิล	อาหาร
11	กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร	อาหาร
12	กลุ่มทำข้าวแต๋นน้ำแตงโม	อาหาร
13	กลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน (ล้าค่ากาสะลอง)	เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวน 13 กลุ่มพบว่ามีปัญหาที่คล้าย ๆ กันหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิต ด้านวัตถุดิบ และอุปกรณ์ และด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการ ผู้ประกอบการจำนวน 9 รายที่ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม มีหลายประการดังนี้

1) กลุ่มโอท็อปส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการในลักษณะกลุ่มขนาดเล็กที่มีการรวมสมาชิกประมาณ 10 - 20 คน และพบว่ากลุ่มขนาดเล็กนี้ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันทำให้การบริหารจัดการเป็นลักษณะขอความช่วยเหลือในกลุ่มเครือญาติ มีความเกรงใจกันสูง ทำให้สมาชิกไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่มีความแตกต่างการบริหารจัดการส่วนใหญ่จึงเป็นบทบาทของประธานกลุ่ม และสมาชิกเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ทำให้สมาชิกที่ไม่ใช่เครือญาติมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย

2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มมีน้อย มีสาเหตุมาจาก รูปแบบการบริหารแบบครอบครัว และเครือญาติทำให้สมาชิกที่ไม่ใช่เครือญาติรู้สึกไม่มีความเป็นเจ้าของกลุ่ม และไม่มีส่วนร่วม เมื่อมีกิจกรรมกลุ่มจึงไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

3) สมาชิกไม่ยอมเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตทำให้จำหน่ายสินค้าได้ในราคาไม่สูงมาก ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มจักสานตะกร้าหวายบ้านหนองแรดใต้ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดเชียงราย สมาชิกบางส่วนต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตตะกร้าให้มีความหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค เช่น นอกจากผลิตตะกร้าแล้ว มีการผลิตของที่ระลึกหรือของใช้ขนาดเล็กด้วยแต่สมาชิกส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วย เพราะกลัวไม่มีตลาดรองรับในเมื่อสานตะกร้าหวายก็สามารถจำหน่ายได้อยู่แล้วแม้ว่าจะได้ราคาที่ไม่สูงมากนัก

4) กลุ่มขาดการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มอย่างเป็นระบบ และไม่มีการจดบันทึก รายละเอียดเกี่ยวกับต้นทุน รายรับ รายจ่าย ผลกำไร และจำนวนสินค้าคงเหลือเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มส่งผลต่อกลุ่มหากต้องการขอรับการคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์โอท็อปในระดับที่สูงขึ้นจะทำให้ได้คะแนนในส่วนนี้น้อยลงด้วย

5) ปัญหาการขาดเงินทุนหมุนเวียนเพื่อใช้ในการผลิตการดำเนินงานของกลุ่มโอท็อปที่ผ่านมาพบว่าหน่วยงานภาครัฐมีส่วนในการส่งเสริม และสนับสนุนในด้านการเพิ่มเติมองค์ความรู้ให้กับผู้ประกอบการ ผ่านกิจกรรมศึกษาดูงาน การอบรม แต่ไม่ได้มีการให้ทุนในการดำเนินงาน ในขณะที่กลุ่มและผู้ประกอบการก็ยังขาดการระดมทุนจากสมาชิกกลุ่มจากการศึกษาพบว่ากลุ่ม OTOP ระดับ 3 ดาวทั้งสองจังหวัดมีการระดมทุนน้อยบางกลุ่มระดมทุนในระยะแรกเท่านั้น และไม่ได้มีการระดมทุนต่อเนื่องทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียนที่ใช้พัฒนาสินค้า และทำการตลาดอย่างไรก็ตามผู้ประกอบการบางส่วนมองว่ารัฐควรมีการสนับสนุนด้านเงินลงทุนแบบให้เปล่าด้วย

ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ผู้ประกอบการจำนวน 11 รายที่ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ดังนี้

1) ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลต่อการจำหน่ายสินค้าที่ลดลงด้วย เพราะมีการจัดงานของหน่วยงานต่าง ๆ น้อยลง เพราะรัฐบาลได้มีมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโดยมีการปิดตลาด ปิดจังหวัด ไม่มีการเดินทางของนักท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนเมื่อเทียบกับก่อนที่จะมีการระบาดของโรคโควิด-19 กลุ่มโอท็อปได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP อย่างต่อเนื่อง แต่หลังจากมีสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 มีการจัดงานของหน่วยงานน้อยลงกลุ่มจึงไม่สามารถออกร้านจำหน่ายสินค้าได้เหมือนเดิม

2) ผู้ประกอบการมีข้อจำกัดด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านช่องทางต่าง ๆ เพราะส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มเป็นผู้สูงอายุโดยเฉพาะช่องทางตลาดออนไลน์ที่กำลังได้รับความนิยมจากผู้บริโภค นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังขาดทักษะในด้านการถ่ายรูปเพื่อโฆษณาขาดทักษะด้านการสื่อสารกับลูกค้าผ่านโซเชียลมีเดีย (Social Media) และขาดทักษะในด้านการประชาสัมพันธ์สินค้าผ่าน Application ต่าง ๆ

3) ขาดการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ หากมีการจัดทำเอกสาร คู่มือ หรือหนังสือที่เป็นการประชาสัมพันธ์กลุ่มย่อมส่งผลต่อการรับรู้ของคนทั่วไป และเป็นการประชาสัมพันธ์กลุ่มให้เป็นที่รู้จักกลุ่มให้มากขึ้นโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวในหมู่บ้านที่สามารถจับต้องได้ง่ายและเห็นชัดเจน

ด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ ผู้ประกอบการจำนวน 6 ราย ที่มีปัญหาด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างตรงการผลิตผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของอาหารที่มีระยะเวลาในการเก็บได้ไม่นาน ทำให้อาหารเสียหายจึงจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ที่ช่วยทำให้อาหารอยู่ได้นานในส่วนปัญหาด้านการผลิตที่มีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่

1) ต้นทุนในการผลิตสูงไม่ว่าจะเป็นประเภทอาหาร ประเภทของใช้ ของตกแต่ง และของที่ระลึก และประเภทเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย

2) ปัญหาขาดความสนใจจากคนรุ่นใหม่ในชุมชนทำให้สมาชิกกลุ่ม OTOP มีความเป็นห่วงและกังวลว่าภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่อดีตอาจสูญหายไปในที่สุดเนื่องจากคนรุ่นใหม่สนใจในการทำงานน้อยเนื่องจากมีรายได้ไม่มาก และคนรุ่นใหม่ในชุมชนส่วนใหญ่ออกไปทำงานต่างพื้นที่

3) ปัญหากล่องบรรจุภัณฑ์ (Packaging) ของสินค้าส่วนใหญ่ยังไม่น่าสนใจไม่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนไม่มีจุดดึงดูดผู้บริโภค และไม่สามารถรักษาคุณภาพของสินค้าได้นานโดยเฉพาะสินค้าเกี่ยวกับอาหารที่ต้องการบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานสามารถเก็บสินค้าได้นานโดยไม่เสียคุณภาพ

4) ปัญหาสินค้าโอท็อปมีความคล้ายคลึงกันส่งผลต่อการจำหน่ายสินค้าโดยเฉพาะหากมีการออกร้านจำหน่ายสินค้าในโอกาสต่าง ๆ มักทำให้เกิดการเปรียบเทียบ และขายได้จำนวนน้อย ส่วนหนึ่งเนื่องจากสินค้า OTOP เป็นสินค้าชุมชนที่สะท้อนถึงพื้นที่ซึ่งในพื้นที่ภาคเหนือมีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีที่ใกล้เคียงกัน อาหารใกล้เคียงกัน ทำให้มีการผลิตสินค้าออกมาคล้ายกันไม่ว่าจะเป็นของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก และอาหาร

ด้านวัตถุดิบและอุปกรณ์ ผู้ประกอบการจำนวน 8 รายที่ประสบปัญหาด้านวัตถุดิบและอุปกรณ์ ดังนี้

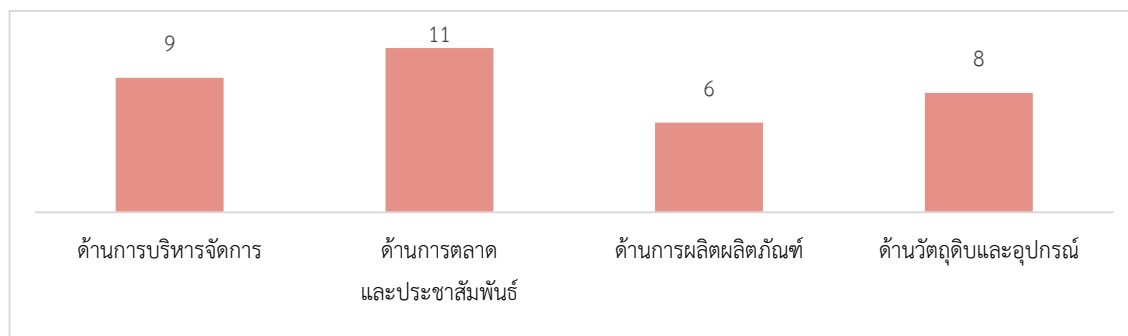
1) วัตถุดิบที่นำมาผลิตมีราคาสูงขึ้นทำให้มีต้นทุนการผลิตสูงแต่ไม่สามารถขายได้ราคาสูง

2) การขาดแคลนวัตถุดิบที่นำมาผลิตสินค้าพบกับกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ขาดวัตถุดิบเป็นบางช่วง เพราะไม่มีผลผลิตทุกฤดูกาล เช่น สับปะรด กล้วย ทำให้ไม่สามารถหาวัตถุดิบเพื่อนำมาแปรรูปได้ นอกจากนี้ ในส่วนของการผลิตสินค้า เช่น ตะกร้าหวายที่ทำจากหวายเทียมซึ่งต้องมีการนำเข้าจากต่างประเทศโดยมีพ่อค้าคนกลางนำมาขายนั้นประสบกับปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบในช่วงที่มีการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 เพราะประเทศไทยมีการปิดประเทศ

3) การขาดแคลนเครื่องจักรที่ใช้ในกระบวนการผลิต พบในกลุ่มโอท็อปที่มีการแปรรูปอาหาร ยกตัวอย่างเช่น เครื่องอบแห้งเพื่อช่วยให้อาหารอยู่ได้นาน ไม่เสียง่าย และเป็นการลดเวลาในการผลิต

กราฟที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาว ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

จากกราฟที่ 1 พบว่าปัญหาที่กลุ่ม OTOP ระดับสามดาวจังหวัดเชียงรายประสบมากที่สุดได้แก่ ปัญหาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ปัญหาด้านวัตถุดิบและอุปกรณ์ และ ปัญหาด้านการผลิต ตามลำดับ

3. ความต้องการในการพัฒนาของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาว

ความต้องการในการพัฒนาของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในพื้นที่จังหวัดเชียงรายจำนวน 13 กลุ่ม สามารถจำแนกความต้องการในการพัฒนากลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงรายได้จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มด้านข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงจากหน่วยงานภายนอก ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่ากลุ่ม OTOP จำนวน 9 กลุ่มความต้องการของกลุ่มโอท็อปในด้านการบริหารจัดการส่วนใหญ่ยังต้องการคำแนะนำ และการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในด้านการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น เข้มแข็ง และยั่งยืน โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มอย่างเป็นระบบแนวทางการระดมทุนจากสมาชิกเพื่อให้มีเงินทุนเพิ่มมากขึ้น และต้องการการสนับสนุนด้านงบประมาณในการลงทุนแบบให้เปล่า

2. ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่ากลุ่ม OTOP จำนวน 13 กลุ่มที่ต้องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายต้องการความช่วยเหลือเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ให้สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าประกอบกับการช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับงานศิลปะการสนับสนุนให้สินค้าสามารถจดลิขสิทธิ์เพื่อป้องกันการลอกเลียนแบบสินค้าให้ต้องการมาตรฐานสินค้าเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า กรณีกลุ่มที่มีการผลิตจำนวนมาก เช่น กลุ่มที่แปรรูปอาหารต้องการการสนับสนุนด้านเครื่องจักรเพื่อช่วยลดเวลาในการผลิต และเป็นการทุ่นแรง เป็นการรักษาความสะอาด การเก็บรักษาผลิตภัณฑ์เพื่อใหคงสีสันทัน และยังต้องการองค์ความรู้ด้านการแปรรูปวัตถุดิบจากธรรมชาติมาเป็นวัสดุสำหรับนำมาผลิตสินค้าให้ตรงต่อความต้องการของผู้บริโภคที่เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ อาหารปลอดภัย ในด้านการถ่ายทอดให้คนรุ่นใหม่ พบว่าทุกกลุ่มมีความ

คิดเห็นคล้ายกันว่าต้องการให้เด็กรุ่นใหม่ในชุมชนหรือวัยแรงงานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังคนรุ่นใหม่ และเป็นการสืบสานองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้อยู่คู่ชุมชนต่อไป

นอกจากนี้ ทุกกลุ่มมีความต้องการความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญในด้านการออกแบบ Packaging ที่น่าสนใจ และสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนรวมถึงการบอกเล่าเรื่องราวของสินค้า (story telling) เพื่อสร้างความน่าสนใจ และสร้างความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์

3. ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ พบว่ากลุ่ม OTOP จำนวน 13 กลุ่มที่มีความต้องการในการพัฒนาเรื่องการใช้ทักษะเทคโนโลยี การสื่อสารแบบดิจิทัลเกี่ยวกับการตลาดและประชาสัมพันธ์ จากข้อค้นพบสำหรับกลุ่มก่อตั้งใหม่ที่ยังขาดทักษะการจำหน่ายหรือการผลิตสินค้าในปริมาณที่มากยังคงต้องการพ่อค้าคนกลางเนื่องจากทางกลุ่มต้องการเป็นผู้ผลิตอย่างเดียว หรือในกรณีสำหรับกลุ่มที่ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลานานมีความเชี่ยวชาญในสินค้าที่ตนทำ และสามารถผลิตสินค้าในปริมาณมากได้ ส่งผลให้ช่วงที่ผ่านมากลุ่มจึงจำหน่ายสินค้าให้กับพ่อค้าคนกลางเท่านั้น เนื่องจากจำหน่ายได้ง่ายและรับเงินเร็วแต่ยังมีข้อเสียเปรียบคือสินค้ามีราคาถูกเพราะจำหน่ายในปริมาณที่มาก ดังนั้น กลุ่ม OTOP ประเภทหลังจึงต้องการช่องทางการตลาดเพื่อจัดจำหน่ายสินค้าโดยตรง และจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางน้อยลง เพื่อให้สินค้าสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงขึ้น

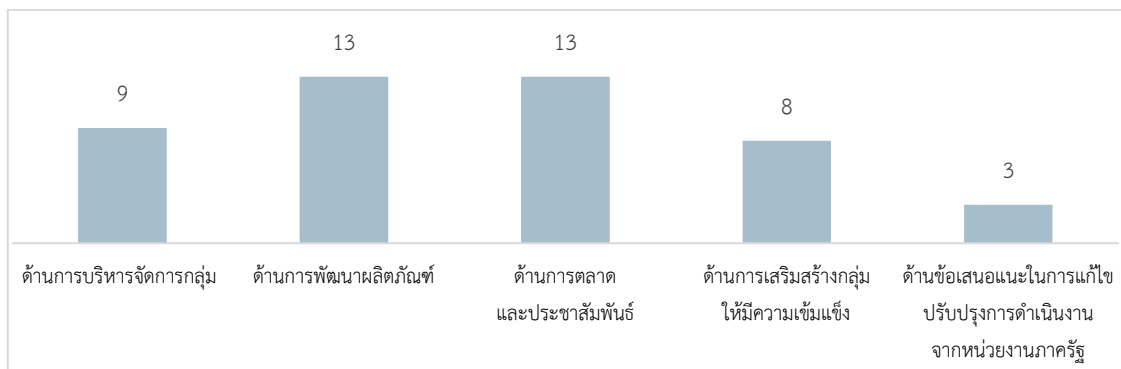
ความต้องการของกลุ่มโอทอปในด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่ต้องการให้เด็กรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น เพื่อเป็นทีมงานในด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์สินค้า ผ่าน Application ต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน และเป็นการเปิดตลาดให้กว้างมากขึ้น

4) ด้านการเสริมสร้างกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง พบว่ากลุ่ม OTOP จำนวน 8 กลุ่มที่มีความต้องการพัฒนากลุ่มซึ่งจำเป็นต้องได้รับงบประมาณสำหรับการสนับสนุนการดำเนินงาน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการทำงานแก่ผู้ประกอบการที่ต้องการจะเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่ม OTOP อีกทั้งกลุ่มยังต้องการประสบการณ์ในการไปศึกษาดูงานโดยเฉพาะศึกษาดูงานที่กลุ่มทำอยู่ เพื่อที่จะได้นำมาปรับใช้ และพัฒนาในการบริหารจัดการของกลุ่มให้มีความเข้มแข็งซึ่งกลุ่มผู้ประกอบการส่วนมากยังพบปัญหา เช่น การออม ความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจ เป็นต้น ในกรณีที่กลุ่มมีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องสนับสนุนการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น เช่น การมีลิขสิทธิ์ การมี GI ยกตัวอย่างกลุ่มที่มีความพร้อมการพัฒนาด้านนี้ คือ กลุ่มจักสานหวายบ้านหนองแรดใต้ และกลุ่มแปรรูปเกษตรสร้างสรรค์ โดยในกลุ่มแรกจะมีอัตลักษณ์ที่สืบทอดของตะกร้า ส่วนกลุ่มที่สองมีอัตลักษณ์เป็นข้าวสายพันธุ์ท้องถิ่นดั้งเดิมสุดท้ายผู้ประกอบการมีความต้องการโรงเรือนที่มีมาตรฐาน และรับรองคุณภาพได้เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า รวมทั้งสินค้าสามารถจำหน่ายได้และผู้บริโภคมีความมั่นใจในสินค้า

5) ด้านข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐ พบว่ากลุ่ม OTOP จำนวน 3 กลุ่มที่ต้องกาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลการคัดสรรโอท็อปหลังจากเข้ารับการคัดสรรแล้ว เกี่ยวกับการนำผลิตภัณฑ์เข้ารับการคัดสรรหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทเกี่ยวข้องคือ สำนักงานพัฒนาชุมชนควรมีคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของกลุ่มว่าทำไมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจึงได้ระดับสามดาว เพื่อจะได้นำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีคุณภาพมากขึ้น เพราะทุกกลุ่มมีเป้าหมายต้องการขอรับการคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์ OTOP ในระดับที่สูงขึ้นไปคือสี่ดาวหรือห้าดาว เพราะเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ได้รับการส่งเสริม และพัฒนาในอนาคตด้วย

กราฟที่ 2 แสดงความต้องการพัฒนาของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

จากกราฟที่ 2 พบว่าความต้องการของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์มากที่สุดรองลงมาเป็นด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการเสริมสร้างกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง และด้านข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การประกอบกิจการในภาพรวมของจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีการดำเนินเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ของตกแต่ง ของที่ระลึก ประเภทอาหาร และประเภทเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายตามลำดับ และมีรูปแบบการดำเนินงานกลุ่ม 2 ลักษณะ คือ รูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และรูปแบบกลุ่มขนาดเล็ก บริหารแบบครอบครัว/เครือญาติ โดยส่วนใหญ่จะประกอบกิจการในลักษณะรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากในช่วงที่มีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในปลายปี พ.ศ.2562 เป็นต้นมาส่งผลกระทบต่อจำหน่ายสินค้า OTOP ในพื้นที่ ทำให้มีรายได้จากการจำหน่ายลดลงเรื่อย ๆ สอดคล้องกับการเสนอของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ดูตารางที่ 1) กลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดเป็นกลุ่มสินค้าประเภทของฝากและของที่ระลึกที่จำหน่ายตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเดินทางน้อยลง

ส่วนโอท็อปประเภทอาหารได้รับผลกระทบไม่มากนักเพราะส่วนใหญ่มีตลาดจำหน่ายในพื้นที่ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงรายพบว่ามี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านวัตถุดิบและอุปกรณ์ และด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 เพราะช่วงที่ดำเนินโครงการเป็นช่วงหลังจากที่มีปัญหาการระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทั่วโลกประสบกับปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างมากและส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ปัญหาด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่มเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงเกี่ยวกับความยั่งยืนของกลุ่ม เพราะการบริหารจัดการในรูปแบบของกลุ่มขนาดเล็กที่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัว หรือเครือญาตินั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มมีค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นเครือญาติที่เข้ามาร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ ยังพบว่าปัญหาในด้านวัตถุดิบที่บางกลุ่มมีการพึ่งพิงตลาดภายนอกทำให้เกิดความไม่แน่นอนในด้านการผลิต เพราะมีการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ เช่น กลุ่มจักสานหวายบ้านหนองแรดใต้ ที่มีการนำเข้าเส้นหวายเทียมจากประเทศอินโดนีเซีย พบว่าหลังจากมีการระบาดของโรคโควิด-19 และมีการปิดประเทศ กลุ่มนี้ประสบกับปัญหาอย่างมากมายไม่มีเส้นหวายสำหรับนำมาจักสานทำให้เกิดการว่างงานเพราะในชุมชนมีการจักสานหวายทั้งตำบล

ปัญหาที่กลุ่ม OTOP ระดับสามดาวจังหวัดเชียงรายประสบทั้ง 4 ด้านที่กล่าวไปข้างต้น เป็นช่วงที่มีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ยิ่งทำให้ยอดขายจำหน่ายลดลงจากเดิม ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ ฉันทมัย เจียรกุล เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC ที่ได้สำรวจปัญหาโดยภาพรวมของการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ในประเทศไทย มีดังนี้ 1) ปัญหาเครือข่ายวิสาหกิจ 2) ปัญหาด้านการจัดการ 3) ปัญหาด้านการตลาด 4) ปัญหาด้านการผลิต 5) ปัญหาด้านการเงินและแหล่งเงินทุนต่ำ 6) ปัญหาด้านเทคโนโลยี 7) ปัญหาการสนับสนุนจากภาครัฐ และหากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ปัญหาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์เป็นปัญหาที่กลุ่มผู้ประกอบการประสบมากในช่วงนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ปานศิริ พูนพลและทิพวรรณ พรมลาย ที่พบว่าปัญหาที่กลุ่ม OTOP ระดับ 1-5 ดาวในจังหวัดขอนแก่นประสบมากที่สุดคือปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาดของผู้ประกอบการ ในประเด็นการส่งเสริมทักษะการผลิตเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Media)

ในส่วนของความต้องการพัฒนาของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงรายมี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ด้านการเสริมสร้างกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง และด้านข้อแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐ นับว่าสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มที่มีอยู่โดยเฉพาะความต้องการในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในยุคปัจจุบัน เพราะด้วยการระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ช่องทางการตลาดออนไลน์นับเป็นสิ่งใหม่ที่กลุ่ม OTOP ต้องมีการเรียนรู้และใช้เป็นเนื่องจากมีต้นทุนในการทำตลาดน้อยและสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

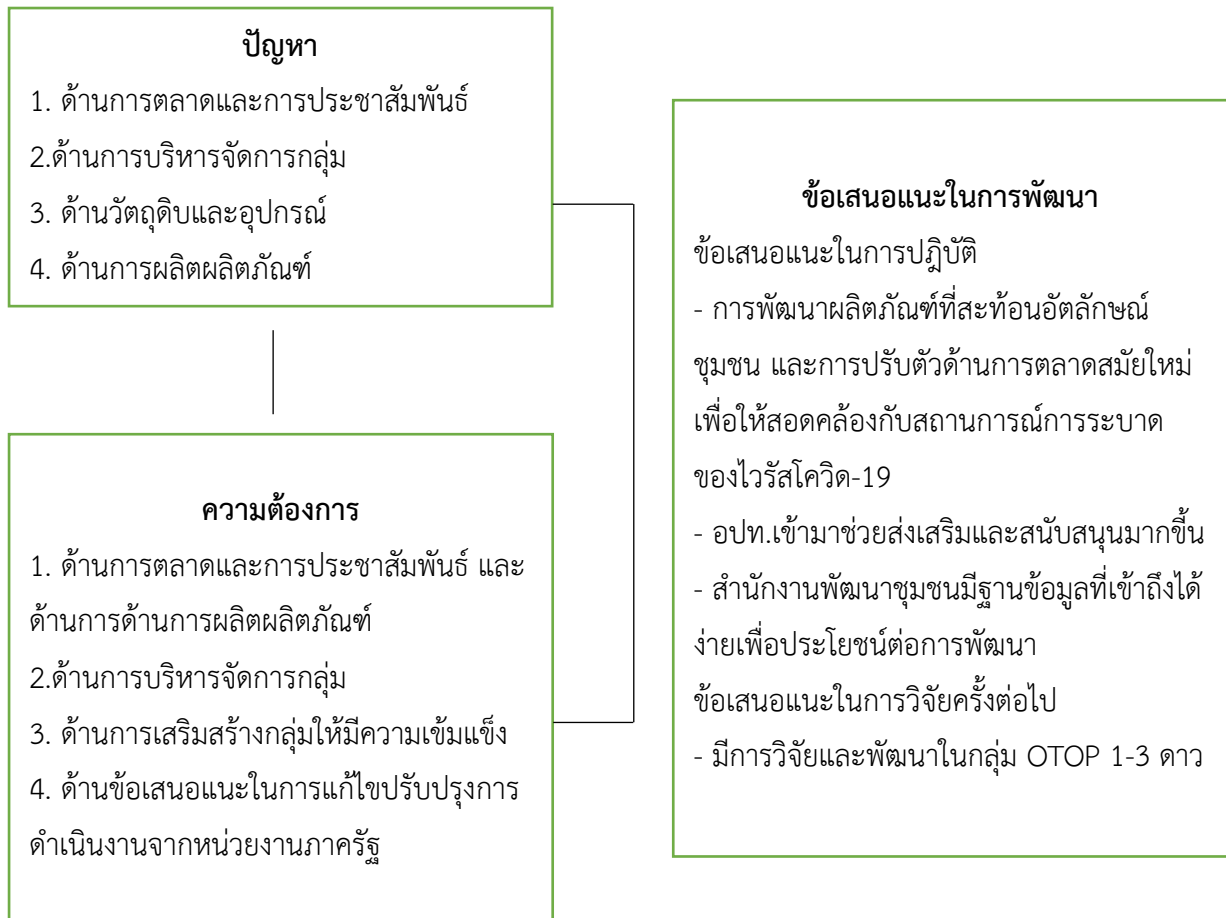
กลุ่มเป้าหมายได้ง่าย สอดคล้องกับการศึกษาความต้องการในกลุ่ม OTOP ของ วีระนันท์ คำนิ้งวุฒิ และ อัญชนา กลิ่นเทียน ที่พบว่าผู้ประกอบการมีความต้องการรูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์ที่เป็นเว็บไซต์แบบอีคอมเมิร์ซที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีความถูกต้อง และความชัดเจนของข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากแหล่งผลิตหรือชุมชนที่แตกต่างกัน การนำเสนอเนื้อหาที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความงามทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยว และผู้ประกอบการควรมีความรู้เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์และควรนำเสนอถึงคุณภาพของสินค้าและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคด้วย

ความต้องการในด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์น่าจะสะท้อนถึงความต้องการในการปรับตัวของกลุ่ม OTOP เพื่อให้สอดคล้องกับการพฤติกรรมของผู้บริโภคในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุดถนอม ตันเจริญ ที่พบว่าความต้องการของผู้ผลิตสินค้า OTOP ต้องการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ตราสินค้าและฉลาก รวมถึงการเพิ่มประเภทของสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้นที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะสินค้าที่สื่อความเป็นไทยหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ในมุมมองของนักท่องเที่ยวจากงานดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนไปยังกลุ่ม OTOP ในด้านการนำเสนอความเป็นตัวเอง หรือการดึงอัตลักษณ์ของชุมชนออกมา เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภค

ปัญหา และความต้องการของกลุ่ม OTOP ระดับสามดาวในจังหวัดเชียงรายดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและความต้องการของกลุ่มที่หลากหลาย โดยเฉพาะในช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 ยิ่งทำให้เกิดปัญหาเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ด้านวัตถุดิบที่ขาดแคลน และด้านการตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลง จากที่ต้องขายในชุมชนในพื้นที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปขายออนไลน์มากขึ้น และต้องมีการพัฒนาทักษะในการขายแบบใหม่ด้วย จากการศึกษาครั้งนี้ ก็พบว่าทุกกลุ่มมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง แต่ก็จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและแนะนำจากหน่วยงานภายนอกในอีกหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านการตลาดที่มีการเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของกลุ่ม OTOP รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่ม OTOP ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงแนวคิดของหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับกลุ่ม OTOP โดยเฉพาะในด้านกระบวนการหรือที่มาของการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม เนื่องจากส่งผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มในระยะยาว

องค์ความรู้การวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 ดังกล่าวทำให้เห็นว่าองค์ความรู้จากการวิจัยในด้านปัญหา และความต้องการของกลุ่ม OTOP ครั้งนี้ได้นำไปสู่การเสนอแนะเชิงนโยบายทั้งในระดับกลุ่ม ระดับพื้นที่ และระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย OTOP เพื่อนำไปสู่การพัฒนากลุ่มอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีการระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 เช่นทุกวันนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. กลุ่ม OTOP ควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการบอกเล่าเรื่องราวหรือที่มาของสินค้า (story telling) เพื่อสร้างความน่าสนใจ และสร้างความแตกต่าง และต้องมีการปรับตัวในด้านการการใช้ช่องทางการตลาดสมัยใหม่เพื่อเพิ่มยอดขายให้กับสินค้า

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการส่งเสริม และสนับสนุนกลุ่มผู้ประกอบการ OTOP ระดับสามดาวในพื้นที่ เพราะนอกจากเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนแล้วยังช่วยลดปัญหาความยากจนในพื้นที่ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีสร้างความอบอุ่นและสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว และชุมชน

3. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัดควรมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม OTOP ที่เข้าถึงได้ง่าย และสามารถใช้ประโยชน์ในด้านการพัฒนากลุ่มได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัย และพัฒนากลุ่ม OTOP ในระดับ 1-3 ดาว เพราะเป็นกลุ่มที่ยังไม่สามารถพึ่งตัวเองได้มากนักควรมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม และส่งเสริมให้มีการนำอัตลักษณ์ชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการเล่าเรื่องราวของกลุ่มและชุมชน เพื่อสร้างความแตกต่าง และนำไปสู่การสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2563). ระบบศูนย์ข้อมูลกลางเพื่อการบริหารจัดเก็บและใช้

ประโยชน์. สืบค้น 20 ตุลาคม 2563, จาก

http://logi.cdd.go.th/cddcenter/cdd_report/otop_r04.php.

จกกลบดินทร์ แสงอาสภวิริยะ. (2551). การดำเนินงานทางธุรกิจของกลุ่ม OTOP ในเขตอำเภอสันกำแพง กรณีศึกษา กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและประเภทเครื่องใช้และเครื่องประดับตกแต่ง. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่.

ธัญมัย เจียรกุล. (2557). ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC. วารสาร นักบริหาร, 1(34), 177-191.

ปานศิริ พูนพลและทิพวรรณ พรหมลาย. (2560). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการตลาดของผู้ประกอบการ ผลิตภัณฑ์ OTOP (ระดับ 1-5 ดาว) ในจังหวัดขอนแก่น. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, 7(พิเศษ), 23-33.

พิมพ์พิสุทธิ์ อ้วนล้ำ และคณะ. (2560). การพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์(โอท็อป) ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 8(2), 207-238.

- มาโนชย์ นวลสระ และคณะ. (2564). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และตราสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานระดับสากล จังหวัดเชียงราย. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี. 15(1), 119-134.
- วิชุดา มาตันบุญ. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้ได้มาตรฐานบนฐานอัตลักษณ์ล้านนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บริษัท นันทพันธ์พรินต์ติ้ง จำกัด. เชียงใหม่.
- วีระนันท์ คำนิงวุฒิ และอัญญา กลิ่นเทียน. (2562). การพัฒนารูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์สำหรับสินค้า OTOP ในประเทศไทย กรณีศึกษาสินค้า OTOP จังหวัดนครนายก. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม. 7(2), 32-42.
- สำนักงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. (2562). ฐานข้อมูล OTOP. กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย สืบค้น 21 ธันวาคม 2563, จาก <https://cep.cdd.go.th/services/database-otop>.
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2561). แนวทางการพัฒนาคุณภาพสินค้า OTOP ของวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 7(2), 155-166.
- อัญชัน จงเจริญ. (2554). พัฒนารูปแบบและมาตรฐานการจัดการธุรกิจร้านจำหน่ายสินค้า OTOP และของฝากชุมชน จังหวัดระนอง. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

การสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทยกรณีศึกษาจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา*

FOOD SECURITY BUILDING FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
THAI SOCIETY A CASE STUDY PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

พลวัฒน์ ชุ่มสุข

Pholwat choomsook

นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Student, Doctor of Arts Programmer (Social Development),

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Pholeconoics@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานะความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย 3) เพื่อเสนอรูปแบบการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเกษตรกรในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธี วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลศึกษาสถานะความมั่นคงทางอาหาร พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่จึงทำการเกษตรเป็นหลัก มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน มีความอุดมสมบูรณ์ด้านข้าวปลาอาหาร มีกลุ่มเกษตรกรส่งเสริมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ชุมชนมีบริบทที่แตกต่างกัน มีโครงสร้างและความปฏิสัมพันธ์ในการสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหาร (1) มีอาหารพอเพียงและมีคุณภาพที่เหมาะสม (2) ทุกคนเข้าถึงอาหารได้เพียงพอ (3) การใช้ประโยชน์เน้นการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ (4) มีเสถียรภาพทางอาหารที่ได้รับมาตรฐานที่มีคุณภาพสูง (5) การผลิตอาหารและอาหารแปรรูป เช่น แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารแปรรูปเป็นรูปปลาเป็นปลาอบแห้ง ปลาเส้นและการแปรรูปผลไม้ เป็นต้น

*Received November 26, 2022; Revised December 10, 2022; Accepted December 14, 2022

2. กระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

- 1) การเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร 2) การตระหนัก / สำนึกของกลุ่มเกษตรกร 3) การยอมรับของกลุ่มเกษตรกร
- 4) การประยุกต์ใช้ผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร และ 5) การใช้นวัตกรรมสร้างความมั่นคงทางอาหาร

3. การสร้างความมั่นคงทางอาหาร พบว่า มีการผลิตอาหารจากการร่วมกลุ่มเกษตรกร ส่งเสริมการเกษตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรมีทั้งรูปแบบการผลิต และการแปรรูปผลผลิต เช่น ทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก ผลิตผัก มีการแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร กลุ่มแปรรูปผลไม้ กลุ่มแปรรูปปลาอบแห้ง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงเสนอการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย โดยนำแนวคิดกระบวนการพัฒนาสังคมมาประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร สรุปได้ 3 ลักษณะ คือ (1) แบบเกษตรชุมชนทำสวนเป็นฐาน (2) แบบเกษตรชุมชนทำไร่นาสวนผสม (3) แบบกลุ่มผลิตอาหารและการแปรรูปผลผลิต โดยการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน เป็นวงเกลียวการเรียนรู้มีลักษณะเชื่อมโยงต่อเนื่องกันขึ้นไป 3 ระยะ คือ (1) การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูพัฒนาวิถีชุมชนและการพึ่งตนเองสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร (2) การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนชุมชนสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารร่วมกัน (3) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มุ่งเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย

คำสำคัญ: ความมั่นคงทางอาหาร; การพัฒนาอย่างยั่งยืน; สังคมไทย

ABSTRACT

This study consists of the following objectives: 1) to study the state of food security for sustainable development of the Thai society; 2) to study the process of building food security for sustainable development of the Thai society; and 3) to present food security-building for sustainable development of the Thai society. It was conducted by using qualitative research, in which the data were collected by reviewing the concerned documents and particularly in-depth interviewing the farmers groups in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province with the help of interview-forms tool. The collected data analysis employed content analysis technique.

The research's results have been found as follows:

- 1) As for the state of food security, it was found that Phra Nakhon Si Ayutthaya Province is a lowland area being suitable for farming, in which most of the population is mainly in the field of agricultures with plenty of rivers flowing through, including an abundance of food as well as several groups of farmers promoting food security. Meanwhile, contexts of communities are very different. Furthermore, there are several structures and interactions to promote food

security, i.e., (1) sufficient food and suitable quality, (2) sufficient food-access, (3) utilization emphasizing on healthy food consumption, (4) food stability with high quality standards, and (5) food products and processed food, viz., processed rice in fish shape, fish strips, as well as processed fruits, etc.

2) As for the process of building food security in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, it was noticed that the process consists of 5 steps: namely, (1) Farmer's learning, (2) Farmer's awareness, (3) Farmer's recognition, (4) the application of agricultural products, and (5) using innovations to build food security.

3) As for the food security-building for sustainable development, it was found that there was a pattern of food production by farmers' joining-groups, agricultural promotion, and community enterprise group. There are two kinds of farmer-groups: groups of production and processed-product groups, for example, rice-planting group, vegetable-product group, milled rice processed-product groups, fruit-processed group, as well as fish processed group, etc. Finally, the researcher intends to propose a food security model for sustainable development of the Thai society by applying the concept of social development process to build food security, which can be summarized in 3 groups: (1) garden-based community, (2) mixed farming-community, and (3) food production and processed product community. The 3 groups are to be driven by enhancing food security in community as the learning spiral being connected in 3 consecutive stages, namely: (1) learning to rehabilitate and develop community way of life and self-reliance to enhance food security; (2) learning to transform community towards enhancing food security together; and (3) learning to develop food security for communities in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province with the aim to create food security for the sustainable development of the Thai society.

Keywords; Food Sustainable; Longlife Development; Thai Social

บทนำ

ความมั่นคงทางอาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญที่สุดของมนุษยชาติ เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตซึ่งปัญหาความมั่นคงทางอาหารเริ่มต้นขึ้นในช่วง พ.ศ. 2513 - 2522 เป็นช่วงที่ทั่วโลกกำลังประสบปัญหาขาดแคลนธัญพืชสำหรับบริโภคส่งผลให้เกิดวิกฤตราคาอาหารที่เพิ่มสูงขึ้น และในช่วงเวลานั้นได้มีการจัดการประชุมอาหารโลกที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี โดยที่ประชุมมองความมั่นคงทางอาหารว่าเป็นปัญหาที่เกิดมาจากความไม่เพียงพอในการผลิตอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภค

จึงเกิดคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” (food security) ขึ้นโดยองค์การอาหารโลกได้ให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหารว่า การมีปริมาณอาหารสำหรับบริโภคภายในครัวเรือน ชุมชน และประเทศ อย่างเพียงพอ และมีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงระบบการจัดการผลิตที่สามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่ทรัพยากร และมีการจัดการทรัพยากรอาหารได้อย่างยั่งยืนจะนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหาร

ปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย เช่น การปลูกพืชพลังงานทดแทนเพิ่มขึ้น การปรับตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น การปลูกพืชพลังงานทดแทนเพิ่มขึ้นทำให้พื้นที่ในการปลูกพืชอาหารลดน้อยลงผลผลิตของพืชอาหารที่ได้อาจไม่เพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค อาจส่งผลการปรับตัวด้านเศรษฐกิจทำให้ราคาอาหารสูงขึ้น

ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญของโลกมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการผลักดันให้ไทยเป็น “ครัวโลก” ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ไทยยังส่งออกสินค้าเกษตร และอาหารเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก ในปี 2556 สินค้าอาหารที่ประเทศไทยส่งออกมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก คือ มันสำปะหลัง สับปะรด ลำไยทุเรียน และมังคุด และที่ส่งออกมากเป็นอันดับสองของโลก คือ ข้าว และอ้อย ส่วนไก่ และประเทศไทยจึงเป็นผู้ส่งออกอาหารรายใหญ่ของโลกผลไม้ไทยกำลังจะหายไปโดยอีกหนึ่งความท้าทายของความมั่นคงทางอาหารของไทยแม้ประเทศไทยจะส่งอาหารออกเป็นรายใหญ่ของโลกแต่ปริมาณอาหารที่มีอยู่ในประเทศไทยหลายประเภทกลับลดลงอย่างต่อเนื่อง และมีผลกระทบตามมาจากการที่ผลไม้ขยับราคาเพิ่มขึ้นมากทำให้คนไทยบริโภค

ผลไม้ลดลงจากข้อมูลรายงานสถานการณ์สุขภาพคนไทย ฉบับที่ 15 พบว่า คนไทยบริโภคผักผลไม้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานโดยภาคที่มีประชากรบริโภคผักผลไม้ต่ำกว่ามาตรฐานมากที่สุดคือภาคอีสานรองลงมาคือภาคใต้ภาคเหนือ และภาคกลางตามลำดับ

ประเทศไทยยังผลิตสินค้าเกษตร และอาหารมากเพียงพอ และเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ ข้อมูลจาก FAO บอกว่า ประเทศไทยมีจำนวนคนที่ขาดสารอาหารเป็นจำนวนมาก เพราะยังมีปัญหาการเข้าถึงแหล่งอาหาร ถ้ามองออกไปข้างนอก ตอนนี้มีความกังวลว่าโลกอาจเผชิญวิกฤตการณ์อาหารหากภาวะขาดแคลนอาหารเกิดขึ้นจริงผลผลิตจากประเทศจะช่วยบรรเทาวิกฤตได้แค่ไหน ไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารรายใหญ่อันดับต้น ๆ ของโลก และมีสินค้าหลายรายการที่ติดระดับต้น ๆ ของโลก เช่น ข้าว ไก่แปรรูป น้ำตาล อาหารแปรรูป และทูน่ากระป๋อง “เมื่อต้นปี กระทรวงเกษตรสหรัฐ (USDA) ประมาณการว่า ความต้องการบริโภคข้าวของโลกอยู่ที่ประมาณ 494.54 ล้านตัน (ข้าวสาร) ส่วนประเทศไทยผลิตข้าวได้ 24.3 ล้านตัน ขณะที่ความต้องการบริโภคในประเทศอยู่ที่ 11.8 ล้านตัน ดังนั้นเราจึงมีเหลือส่งออกไม่มีปัญหาในการที่ไทยจะส่งออกสินค้าออกไปเสริมความต้องการของโลกได้” ในภาวะวิกฤตนี้เป็นความท้าทายที่ไทยจะต้องแก้ปัญหาต่อไป ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และความอุดมสมบูรณ์ สามารถผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรภายในประเทศ และส่งออกขายได้เกินครึ่งหนึ่งของผลผลิตทั้งหมดจนสามารถประกาศตัวเป็นครัวของโลกได้ และอุตสาหกรรมกลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ โดยกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ด้านอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในภาคการผลิต บริการ และพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งรูปแบบ ผลิตภัณฑ์ และบริการมีวิถีชีวิตสั้นลง การแข่งขันในตลาดอยู่บนฐานของการใช้นวัตกรรมทั้งใน กระบวนการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ การบริการซึ่งประเทศไทยจำเป็นต้องเร่ง

สร้างสมรรถนะทางเทคโนโลยีขั้นสูงเพื่อให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการพัฒนาได้เองจะต้องต่อยอดให้เกิดมูลค่าเพิ่มอาจใช้รูปแบบการพัฒนาในลักษณะวิศวกรรมย้อนกลับ (Reverse Engineering) อันจะทำให้สามารถเร่งพัฒนาเทคโนโลยีได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

จากข้อมูลข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าความมั่นคงทางอาหารได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญ และสร้างมาตรการรับมือกับความอยู่รอดของประชากรโลก ซึ่งองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้เสนอว่า ความมั่นคงทางอาหารเป็นสถานะที่คนทุกคนมีความสามารถทั้งทางกายภาพและทางเศรษฐกิจที่สามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อตอบสนองความต้องการ และความพึงพอใจด้านอาหารเพื่อให้เกิดชีวิตที่มีพลังและมีสุขภาพ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ 1) การมีอาหารเพียงพอ 2) การเข้าถึงอาหาร 3) การใช้ประโยชน์จากอาหาร 4) การมีเสถียรภาพด้านอาหาร ด้วยเหตุนี้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนของชุมชนจึงเป็นประเด็นที่ควรตระหนัก และทำความเข้าใจให้ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารกับประชาชนในประเทศมากยิ่งขึ้นจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นการปฏิบัติตามแผนนโยบายบูรณาการความมั่นคงทางอาหารของอาเซียน (AIFS) และแผนกลยุทธ์ความมั่นคงทางอาหารของอาเซียน (SPA-FS) นำสู่ความมั่นคงทางอาหารในภูมิภาค เพราะว่าภูมิภาคอาเซียนส่วนใหญ่เป็นอยู่ข้าวอู่น้ำของโลก

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงเล็งเห็นความสำคัญของความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งจะเป็แนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนไทย และจะเห็นได้ว่าในอดีตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติตามไร่นา – สวน และแหล่งน้ำทำการเกษตรกร และในปัจจุบันหันไปทำโรงงานอุตสาหกรรมเป็นส่วนมากจึงต้องการศึกษาสถานะความมั่นคงทางอาหาร และการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานะความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย
- 3) เพื่อเสนอการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร

(Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการเกษตร และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 6 อำเภอ 8 ตำบล รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวน 24 คน

สรุปผลการวิจัย

สถานะความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1) ด้านการมีอาหารพอเพียง พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีปริมาณอาหารที่เพียงพอและเหมาะสมต่อความต้องการบริโภค ได้จากการผลิต บางตำบลมีแหล่งอาหารให้พึ่งพาทั้ง 3 แหล่ง เช่น แหล่งอาหารตามธรรมชาติ แหล่งอาหารที่ผลิตขึ้นเอง และแหล่งอาหารซื้อขายตามตลาด ซึ่งแหล่งอาหารตามธรรมชาติและแหล่งอาหารซื้อขายตามตลาดยังคงมีปริมาณอาหารที่รองรับความต้องการในการบริโภคของเกษตรกรได้อย่างเพียงพอส่วนแหล่งอาหารซื้อขายตามตลาดยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภค

2) ด้านการเข้าถึงอาหาร พบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกคนเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการได้เพียงพอ และสามารถเรียกร้องได้ภายในขอบเขตของกฎหมายมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างเท่าเทียมกันมีแหล่งอาหารที่กลุ่มเกษตรกรผลิตขึ้นมาเอง และแหล่งอาหารซื้อขายตามตลาด

3) ด้านการใช้ประโยชน์จากอาหาร พบว่า มีการใช้ประโยชน์จากอาหารจะเน้นการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพดีเชื่อมโยงถึงการใช้ประโยชน์จากอาหารอย่างเต็มประสิทธิภาพสามารถดำรงชีพต่อไปได้อย่างปลอดภัยไม่มีสารพิษ สะอาด ปลอดภัย อาหารที่ได้ครบ 5 หมู่ และให้พลังงานเพียงพอ กลุ่มเกษตรกรมีการบริโภคอาหารที่ได้สารอาหารครบทั้ง 5 หมู่ คือ โปรตีน คาร์โบไฮเดรต วิตามิน เกลือแร่ และไขมัน เป็นต้น

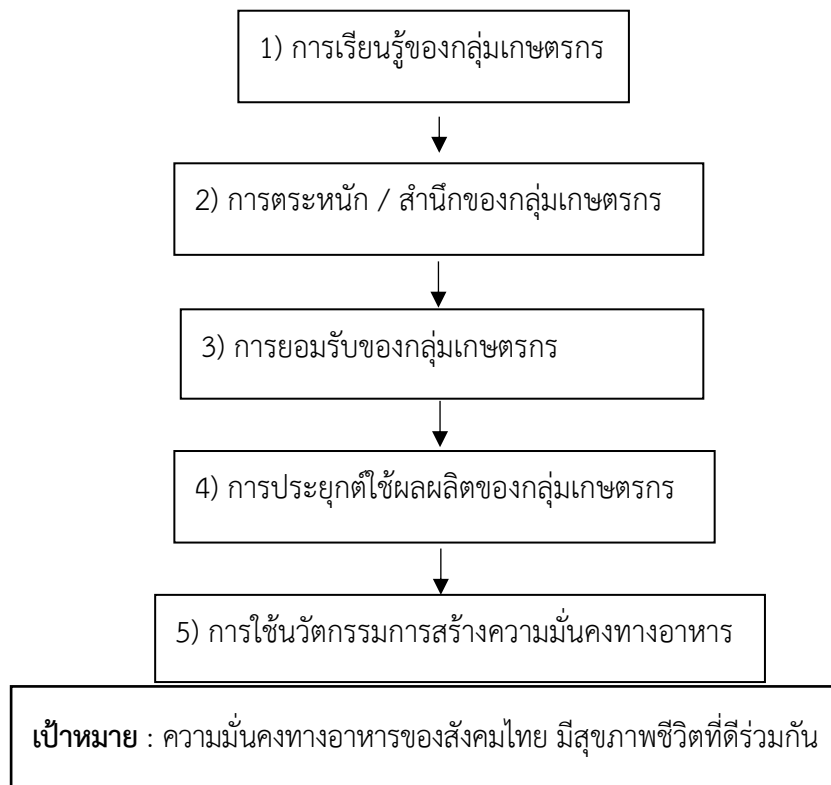
4) ด้านการมีเสถียรภาพทางอาหาร พบว่า มีภูมิปัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร มีเสถียรภาพทางอาหาร และมีความมั่นคง ไม่มีความเสี่ยงต่อการขาดแคลนอาหาร สามารถอยู่ได้ในทุกสถานการณ์ เพราะประเทศไทยมีการสร้างอาหารเพียงพอ และมีคุณภาพในผลผลิตได้รับมาตรฐานที่มีคุณภาพสูง กลุ่มเกษตรกรมีภูมิปัญญา มีวิธีการปรุงอาหารแต่ละครัวเรือนก็จะคล้ายคลึงกัน เช่น แกงส้ม ปลาทอด น้ำพริก เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมี กลุ่มเกษตรกร รวมกลุ่มสมาคมคึกกันของเกษตรกรรวมกันคิดรวมกันสร้างสรรค์ผลงานการเกษตรสามารถต่อรองกับภาคส่วนได้ ส่งผลให้การดำเนินงานมีความเข้มแข็ง โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐภาครัฐ และเอกชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพในการผลิตสินค้าการเกษตร ดังนั้นสถานการณ์ด้านอาหารในอนาคต จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะเป็นศูนย์รวบรวมอาหาร (คลังสินค้า) ที่ใหญ่ที่สุด ที่เป็นแหล่งกระจายอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสถียรภาพทางอาหาร มีเสถียรภาพทางอาหาร และมีความมั่นคง สามารถอยู่ได้ในทุกสถานการณ์ เพราะประเทศไทยมีการสร้างอาหารเพียงพอ และมีคุณภาพของผลผลิตที่ได้รับมาตรฐานที่มีคุณภาพสูงจะมีความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืนสืบไป

กระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยสรุปเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย โดยนำกระบวนการพัฒนาสังคมมาประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน 1) การเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร 2) การตระหนัก / สำนึกของกลุ่มเกษตรกร 3) การยอมรับของกลุ่มเกษตรกร 4) การประยุกต์ใช้ผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร และ 5) การใช้นวัตกรรมสร้างความมั่นคงทางอาหาร สรุปเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 การบูรณาการกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย

1) สถานะความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกลุ่มเกษตรกร มีชุมชนมีบริบทที่แตกต่างกันโดยโครงสร้าง และปฏิสัมพันธ์ในการสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเกษตรกร ดังนี้ (1) การมีอาหารพอเพียง (2) การเข้าถึงอาหาร (3) การใช้ประโยชน์ (4) การมีเสถียรภาพทางอาหาร มีความมั่นคงยั่งยืน (5) การมีกลุ่มเกษตรกร รวมสามัคคี ร่วมกันคิดรวมสร้างสรรค์ผลงานการผลิตสินค้าการเกษตร

2) กระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร 2) การตระหนัก / สำนึกของกลุ่มเกษตรกร 3) การยอมรับของ

กลุ่มเกษตรกร 4) การประยุกต์ใช้ผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร และ 5) การใช้นวัตกรรมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

3) การสร้างความมั่นคงทางอาหาร พบว่า มีการผลิตอาหาร ผลจากการร่วมกลุ่มเกษตรกร ส่งเสริมการเกษตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรมีทั้งรูปแบบการผลิต และรูปแบบการแปรรูปผลผลิต เช่น ทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก ผลิตผัก มีการแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร กลุ่มแปรรูปผลไม้ กลุ่มแปรรูปปลาอบแห้ง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงเสนอรูปแบบความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย โดยนำแนวคิดกระบวนการพัฒนาสังคมมาประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารสรุปได้ 3 ลักษณะ (1) แบบเกษตรชุมชนทำสวนเป็นฐาน (2) แบบเกษตรชุมชนทำไร่นาสวนผสม (3) แบบกลุ่มผลิตอาหาร และการแปรรูปผลผลิต โดยการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชน โดยวงเกลียวการเรียนรู้มีลักษณะเชื่อมโยงต่อเนื่องกันขึ้นไป 3 ระยะ (1) การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟู พัฒนาวิถีชุมชนและการพึ่งตนเองสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร (2) การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนชุมชนสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร (3) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย การสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยได้นำมาประยุกต์ตามกระบวนการ พัฒนาสังคม ซึ่งเป็นหลักการที่ปรากฏอยู่ในหลักพุทธธรรม สามารถจะนำกระบวนการสู่การปฏิบัติ และการบูรณาการในการพัฒนาสังคมไทยได้ โดยจะต้องมีการเชื่อมโยงองค์ความรู้หลายแห่งที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคงทางอาหารและการสร้างประโยชน์สุขของสังคมได้ ตามภาพที่ 4.2 ดังนี้

เป้าหมาย : การสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย
ให้มีสุขภาพชีวิตที่ดีร่วมกัน สรรสร้างประโยชน์สุขแก่สังคมไทย

ภาพที่ 4.2 แสดงการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาอภิปรายผลตามประเด็นที่ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. สถานะความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการศึกษา พบว่า ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกลุ่มเกษตรกร มีชุมชนแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกัน มีโครงสร้างและภูมิสัมพันธ์ในการสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารสอดคล้องกับ **พรทิพย์ ดิลกนันท์** ดำเนินการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขการเรียนรู้ของชุมชนที่นำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ ของชุมชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารซึ่ง พบว่า ชุมชนแต่ละแห่งมีบริบทที่แตกต่างกัน โดยโครงสร้างและภูมิสัมพันธ์ในการสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) แบบเครือข่ายชุมชน (2) แบบชุมชนเป็นฐาน (3) แบบกลุ่มและเครือข่ายการเสริมสร้างความ มั่นคงทางอาหารในชุมชน โดยวงเกลียวการเรียนรู้มีลักษณะเชื่อมโยงต่อเนื่องกันขึ้นไป 3 ระยะ คือ (1) การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูหรือพัฒนาวิถีชุมชน และการพึ่งตนเองสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร (2) การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนชุมชนสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารร่วมกัน (3) การเรียนรู้เพื่อ พัฒนาการสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชน และ **Ann Thrupp** ได้ศึกษาการให้เกิดความมั่นคงทางอาหารนั้นต้องเพิ่มผลผลิตอาหาร แต่การเพิ่มผลผลิตอาหาร ก็คือการเพิ่มขึ้นของความหลากหลายทางชีวภาพของระบบการเกษตรนั่นเอง ดังนั้น ชีวภาพต้องพิจารณาร่วมระหว่างการทำกิจกรรมทางการเกษตรกับนโยบายรัฐบนฐานของการคำนึงถึง ผลประโยชน์ของระบบนิเวศและสังคมวัฒนธรรมเพื่อยืนยันความมั่นคงทางอาหาร อีกทั้งระบบการบริหารจัดการที่ธรรมาภิบาลอยู่ในระดับต่ำก็ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและอาหารได้ และ **John and Yisehac** ได้สะท้อนถึงการวิเคราะห์ความมั่นคงทางอาหารระดับครัวเรือนว่า เครื่องมือชี้วัดเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ คือ ศักยภาพของกลุ่มชนในการเข้าถึงแหล่งอาหารในช่วงวิกฤตชีวิตของครัวเรือนและชุมชน สำหรับการผลิตอาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีทั้งกลุ่มผลิตและแปรรูปผลผลิตของกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำนาปลูกข้าว กลุ่มเกษตรกรผลิตผัก มีการแปรรูป เช่น กลุ่มการแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร กลุ่มแปรรูปผลไม้ กลุ่มแปรรูปปลาอบแห้ง สอดคล้องกับ **องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ** ได้ระบุไว้ว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” (food security) องค์การอาหารโลกได้ให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหารว่า การมีปริมาณอาหารสำหรับบริโภคภายในครัวเรือน ชุมชน และประเทศอย่างเพียงพอและมีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงระบบการจัดการผลิตที่สามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่ทรัพยากร และมีการกระจายผลผลิตที่เป็นธรรมต่อทุกระดับ และสอดคล้องกับ **สุรานี มลิพันธ์** ได้กล่าวไว้ว่า ความมั่นคงทางอาหาร

คือ การมีปริมาณอาหารเพียงพอกับความต้องการในการบริโภค โดยสามารถเข้าถึงและนำอาหารที่มีคุณภาพ มีคุณค่า มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกาย จากความหมายที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่า การมีปริมาณอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการในการบริโภค และมีการจัดการทรัพยากรอาหารได้อย่างยั่งยืน จะนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหารซึ่งนักวิชาการความมั่นคงทางอาหาร ที่ได้กล่าวมาก็ได้ให้ความหมายสอดคล้องกัน

2. กระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

1) การเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร 2) การตระหนัก / สำนึกของกลุ่มเกษตรกร 3) การยอมรับของกลุ่มเกษตรกร 4) การประยุกต์ใช้ผลผลิตของกลุ่มเกษตรกร และ 5) การใช้นวัตกรรมการสร้าง ความมั่นคงทางอาหารในระดับอาเซียนและประเทศไทย กรอบนโยบายบูรณาการความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (AIFS) และแผนกลยุทธ์ความมั่นคงทางอาหารของอาเซียน (SPA-FS) ปี ค.ศ. 2009 – 2013 เกิดขึ้นจากภาวะปัญหาสถานการณ์ปัจจุบันด้านการตลาดของอาหาร และสินค้าเกษตรระหว่างต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรที่สูงขึ้นกับการลดลงของกำลังผลิตสินค้าเกษตรที่ส่งผลโดยตรงกับราคาอาหารที่สูงขึ้นกรอบนโยบายและแผนกลยุทธ์เกิดขึ้นเมื่อการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสสมัยพิเศษสำหรับรัฐมนตรีอาเซียนด้านเกษตรและป่าไม้ครั้งที่ 29 (Special SOM-๒๙th AMAF) ได้มีการประชุมหารือเกี่ยวกับร่างแนวคิดเรื่องการบูรณาการความมั่นคงด้านอาหารของอาเซียน (AIFS Framework) โดยเน้นย้ำถึงความ จำเป็นในการแก้ปัญหาความมั่นคงด้านอาหารด้วยความเข้าใจ ร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก ประกอบกับข้อมูลและข่าวสารสำหรับการตัดสินใจด้านนโยบายที่ทันเวลาและเชื่อถือได้และสร้างการพัฒนาการเกษตรในระยะยาวที่เน้นความยั่งยืนของการผลิตอาหารและการค้า สินค้าอาหาร สอดคล้องกับ อังคณา มหายศนันท์ ได้ศึกษาความหลากหลายทางพืชอาหารและการใช้ประโยชน์ของชาวลัวะในจังหวัดน่าน พบว่า แหล่งอาหารของชุมชนมี 3 แหล่ง คือ ป่าไร่ หมุนเวียนและสวนครัวโดยชุมชนมีอาหารกินอย่างเพียงพอและมีการพึ่งพาอาหารจากภายนอกหมู่บ้านน้อยมากเนื่องจากปัจจัยภายในชุมชนมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านมีอาหารกินอย่างเพียงพอ ทางกายภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ ปัจจัยเศรษฐกิจคือการผลิตที่ทำไร่หมุนเวียน ไม่ใช้สารเคมี ชุมชนจึงมีอาหารที่ปลอดภัย และหลากหลายปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรม การไหว้ผี พิธีตาลโสด พิธีกินดอกแดงการทำขวัญข้าว ส่งผลให้ชุมชนมีแหล่งอาหารที่เพียงพอ และตลอดทั้งปี และเอพริว คิว คิว ได้ศึกษาตรวจสอบธรรมาภิบาลในการจัดการโครงการเหมืองทองแดงเลปะดอง ของรัฐสะแกง ประเทศพม่า เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของการจัดการโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อมิติทางสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า กลไกการบริหารจัดการ ซึ่งได้แก่ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือของ โครงการเหมืองทองแดงเลปะดองอยู่ในระดับต่ำส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและอาหาร กับชุมชนรอบเหมือง **วินัย สมประสงค์ และคณะ** ศึกษาเรื่องพืชอาหารที่บริโภคในชีวิตประจำวันของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านสะเนฟอง ตำบลลำไโล่ว อำเภอสงขลาบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า พืชอาหารของชุมชนมีทั้งหมด 22 ชนิด ทำการศึกษาใน 2 ฤดู คือฤดูฝน และฤดูแล้ง ซึ่งจำแนกได้ 3 ประเภท คือ เห็ดรา พืชผัก และไม้ โดยพืชส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากส่วนยอดของใบมากที่สุดนอกจากนี้ยังพบว่าระยะทางมีผลต่อการเข้าถึงแหล่งอาหารธรรมชาติ โดยคนในชุมชนจะหาอาหารในแหล่งอาหารธรรมชาติในระยะทางไม่เกิน 5 กิโลเมตร เนื่องจากใช้เวลาไม่นาน และเป็น

พืชอาหารที่บริโภคเป็นประจำ หากไกลกว่า 5 กิโลเมตรจะไม่นิยมเข้าถึงเนื่องจากต้องระยะเวลาในการเข้าถึงนาน ส่วน **เส็ง เซฮัก** ที่ศึกษาประสิทธิภาพของธนาคารข้าวในการ เพิ่มความมั่นคงด้านอาหารในช่วงเวลาวิกฤติของหมู่บ้านตระแปงสะเกีย ประเทศกัมพูชา พบว่า การใช้ระบบกลุ่มค้ำประกันซึ่งกันและกันในการยืมข้าวจากธนาคารข้าวได้เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกทำให้เกิดความร่วมมือที่ดี สร้างความสามัคคีระหว่างสมาชิกทำให้ครอบครัวมีรายได้ และทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น ที่สำคัญทำให้หนี้สินของครัวเรือนลดลง ซึ่งสอดคล้องกับ **วิเศษ สุจินพรหม** ได้ศึกษาเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่ได้จากป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว พบว่า ชาวบ้านมีการพึ่งพาแหล่งอาหารธรรมชาติทั้งหมด 73 ชนิด ชุมชนยังมีความสามารถในการจัดการอาหารในชุมชนให้เพียงพอได้ตลอดปี โดยใช้ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนช่วยกันจัดการแหล่งอาหารที่ชุมชนมีอยู่เพื่อนำมาบริโภคทั้งหมดวิธีการหาเห็ดต้องรู้ว่าเห็ดมีกี่ชนิด ชนิดไหนบริโภคได้และชนิดไหนบริโภคไม่ได้ ซึ่งผู้หญิงในชุมชนบางคนมีความรู้สีกัมผัสอากาศร้อนอบอ้าว เหงื่อเหนียว ความรู้สึกเหล่านี้เป็นสัญญาณขาดน้ำบอกถึงว่าจะมีเห็ดออกในไม่ช้า หรือการประกอบอาหารตามฤดูกาลส่วนใหญ่มักเป็นเพศหญิงที่มีความรู้เรื่องการนำผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์

3. การสร้างความมั่นคงทางอาหาร พบว่า มีรูปแบบการผลิตอาหาร ผลจากการร่วมกลุ่มเกษตรกร ส่งเสริมการเกษตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรมีทั้งรูปแบบการผลิต และรูปแบบการแปรรูปผลผลิต เช่น ทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก ผลิตผัก มีการแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร กลุ่มแปรรูปผลไม้ กลุ่มแปรรูปปลาอบแห้ง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงเสนอรูปแบบความมั่นคงทางอาหารเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย โดยนำแนวคิดกระบวนการพัฒนาสังคมมาประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารสรุปได้ 3 ลักษณะ คือ (1) แบบเกษตรชุมชนทำสวนเป็นฐาน (2) แบบเกษตรชุมชนทำไร่นาสวนผสม (3) แบบกลุ่มผลิตอาหารและการแปรรูปผลผลิตโดยการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารในชุมชนโดยวงเกลียวการเรียนรู้มีลักษณะเชื่อมโยงต่อเนื่องกันขึ้นไป 3 ระยะ คือ (1) การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟู พัฒนาวิถีชุมชน และการพึ่งตนเองสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร (2) การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนชุมชนสู่การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารร่วมกัน (3) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษานี้จะนำไปสู่การสร้างนโยบายให้กับหน่วยงานการเกษตรของประเทศไทย เช่น หน่วยงานกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ หน่วยงานเกษตรระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดทุกจังหวัดในประเทศไทย

1. ควรส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาความมั่นคงทางอาหาร และเสริมสร้างวัฒนธรรมด้านอาหารในท้องถิ่นโดยสร้างสรรค์การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

2. ควรยกระดับการมีส่วนร่วมการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และสร้างความรู้ความเข้าใจ
ต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการมีส่วนร่วมทางด้านอาหารในท้องถิ่น

3. หน่วยงานเกษตรระดับอำเภอทุกอำเภอในประเทศไทยและเกษตรตำบล ทุกตำบล
จะได้รับทราบข้อมูลด้านความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนชุมชนสังคมประเทศชาติอัน
เป็นฐานสำคัญในการกำหนดแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะเชิงนำไปปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดให้มีสถาบันหรือองค์กรเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจการสร้าง
ความมั่นคงทางอาหารเพื่อคัดเลือกประเภทอาหารที่มีคุณภาพจากท้องถิ่นสู่ระดับประเทศ
2. สถาบันทางการศึกษา ควรเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเด็กเยาวชนให้มีความรู้
ความเข้าใจระบบ และกระบวนการสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อให้มีจิตสำนึก และตระหนักในการมีส่วน
ร่วมการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อจะได้เปรียบเทียบความ
แตกต่าง หรือความสอดคล้องทางด้านอาหารเพื่อการพัฒนาสังคมไทย
2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารในวิถีผู้นำในองค์กรส่วน
ปกครองท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยให้มีประสิทธิภาพ
3. ควรศึกษาการสร้างความมั่นคงทางอาหารตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมา
ประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย
4. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพการผลิตอาหารที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนเพื่อ
นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อจะได้เปรียบเทียบความ
แตกต่าง หรือความสอดคล้องทางด้านอาหารเพื่อการพัฒนาสังคมไทย
2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารในวิถีผู้นำในองค์กรส่วน
ปกครองท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยให้มีประสิทธิภาพ
3. ควรศึกษาการสร้างความมั่นคงทางอาหารตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมา
ประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย
4. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพการผลิตอาหารที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนเพื่อ
นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมสหกรณ์. **อุดมการณ์สหกรณ์**. [แหล่งที่มา] http://www.cpd.go.th/ewt_mews.php. [5/01/2563]
- พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: โกมลคีมทอง, 2541).
- ที.ปา. (ไทย) 22/305/274, อ.ต.ก. (ไทย) 20/40/201, ดูเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 16, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2554),
- ชัยณรงค์ ลาภเศรษฐานุรักษ์ **วิกฤติการณ์อาหารมีโลก** คือโอกาสความมั่นคงทางอาหารของไทย.(เพื่อการพัฒนาชนบท 10 (35) 2553).
- พรทิพย์ ตีลกันันท์, “การนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทาง อาหาร”
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557).
- สุธานี มลิพันธ์. ความมั่นคงทางอาหารของชาวลัวะบ้านปากำ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขากาการจัดการทรัพยากรชีวภาพ, คณะทรัพยากรชีวภาพและเทคโนโลยี, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. 2552).**
- ศรินทร์ ประชาสันต์. **ความมั่นคงทางอาหาร: แนวคิดและตัวชี้วัด**. (พิมพ์ครั้งที่ 1) (สมุทรสาครพิมพ์ดี. 2555).
- มนัชา มรรคอนันต์โชติ. การศึกษาองค์ความรู้และประสบการณ์การจัดการป่าเพื่อให้ได้อาหารธรรมชาติจากป่าอย่างยั่งยืนของชุมชนด้วยไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาสังคม,มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 2559.**
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี. (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔),
- วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์. **วารสารการเมืองการปกครอง ปี ที่ 5 ฉบับที่ 2 มีนาคม – สิงหาคม 2558** การจัดการบ้านเมืองที่ดี/นโยบาย (Good Governance / Policy) **ความมั่นคงทางอาหาร: จากพัฒนาการเกษตรสู่เศรษฐกิจพอเพียง**.
- วิเศษ สุจินพรัหม. ความมั่นคงทางอาหารที่ได้จากป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๙.**
- เส็ง เซฮัก, “ประสิทธิผลของธนาคารข้าวในการเพิ่มความมั่นคงทางอาหารในช่วงเวลาวิกฤตของหมู่บ้านตระแปงสะเกีย ชุมชนตระแปงเกราะยูง อำเภอตรมก จังหวัดตากั่ว ประเทศกัมพูชา”, รายงานการศึกษาอิสระการจัดการพัฒนาชนบทมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551)

เอพริว คิว คิว, “ธรรมาภิบาลการเปลี่ยนแปลงความมั่นคงทางเศรษฐกิจและอาหารในพม่า กรณีศึกษาเหมืองทองแดงเล็ดพาดอง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาระหว่าง ประเทศ, (คณะรัฐศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556).

Lori Ann Thrupp, “Linking Agricultural Biodiversity and Food Security: The Valuable Role of Sustainable Agriculture” **International Affairs**, Vol.76 No.2 (Apr2000):

John Hoddinott and Yisehac Yohannes, “Dietary Diversity as A food Security Indicators”, FCND **Discussion Paper No. 136**. International Food Policy Research Institution, 2002.

รูปแบบภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่ม
ราษฎรชาวไทยภูเขาในอำเภอคลองลานจังหวัดกำแพงเพชร*

LEADERSHIP AND POLITICAL PARTICIPATION MODELS IN LOCAL GOVERNMENT
ORGANIZATIONS OF HILL TRIBE PEOPLE, IN KLONG LAN DISTRICT,
KAMPHAENG PHET PROVINCE

ศุภฤทธิ ธาราธิพนธ์รา

Supharit Tarathipnara

โปรแกรมวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Program in Public Administration Faculty of Humanities and Social Science

Kamphaeng Phet Rajabhat University

E-mail: s_tarathip@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ในช่วงระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2564 ถึง 31 มีนาคม 2565 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขา 6 ชนเผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ เมี่ยน ลีซู ลัวะ แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลักและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง คือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ จำนวน 13 คน กลุ่มผู้นำไม่เป็นทางการ จำนวน 16 คน และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำงานเพื่อสังคม จำนวน 10 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิควิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา มีข้อค้นพบ ดังนี้ ในด้านรูปแบบภาวะผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาพรวมพบว่า 1) เพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มชนเผ่าของตนเอง ในการรักษาสีทิวและผลประโยชน์ของชนเผ่าตนเองนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับชนชาติพันธุ์ชาวเขา ในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเป็นปากเป็นเสียงให้แก่สมาชิกชนเผ่าตนเอง ย่อมเป็นแสงสว่างที่เปิดโอกาสได้เข้าไปทำหน้าที่ในฐานะผู้นำแบบเป็นทางการ สามารถเข้าไปร่วมคิด ตัดสินใจ ตั้งประเด็นคำถาม สามารถโต้แย้ง อภิปรายปัญหาและความต้องการของชนในชนเผ่าตนเองได้ 2) เพื่อการติดต่อสื่อสารและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยลักษณะภูมินิเวศและภูมิวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันของชาติพันธุ์ชาวเขา การติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชนเผ่าแต่ละชนเผ่า เมื่อหน่วยงานราชการ หน่วยงานพัฒนา หรือหน่วยงานทางการเมืองปกครองด้านต่าง ๆ ได้มีการติดต่อสื่อสารเข้ามาในพื้นที่ก็จะช่วยสามารถสื่อสารกับสมาชิกชนเผ่าของตนเองได้

*Received May 11, 2022; Revised August 3, 2022; Accepted December 27, 2022

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; การมีส่วนร่วมทางการเมือง; องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น; ราษฎรชาวไทยภูเขา

ABSTRACT

This qualitative study aimed at studying the leadership and political participation of Local Government Organizations of Hill Tribe People, Klong Lan, Kamphaeng Phet Province during the period of 1st June 2021-31st March 2022. The participants consisted of 6 hill tribes namely Karen, Hmong, Lahu, Mien, Lishu, and Lua. The purposive sampling was used in the study to select the 13 official leaders of tribes, 16 unofficial leaders and 10 volunteers of ethnic groups. The data collected from in-depth interview, group discussion and content analysis. The results reveal that the overall leadership of the ethnic groups aimed 1) to be the representatives of their own tribes to preserve their rights, participate in political activities, make decisions and questions, debate on problems and their needs. 2) to connect and cooperate with organizations e.g. government, development or administrative agencies in addition, to connect with other tribes for collaborations.

Keywords; Leadership; Political Participation; Local government organization; Hill tribe People

บทนำ

ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และการเมืองที่ผ่านมาในเบื้องต้นจะสังเกตเห็นได้ว่าลักษณะปัญหาของชาวเขา คือปัญหาทางสังคมของพหุวัฒนธรรมในสังคมไทยจะปรากฏตัวอย่างขึ้นอย่างหลากหลาย ประการแรก คือการเรียกร้องสิทธิทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในชาติจะมีเพิ่มมากขึ้น เพราะจะขยายตัวไปเกี่ยวข้องกับสิทธิความเป็นพลเมือง และสิทธิชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วยพร้อมกันนั้นอาจจะนำไปสู่ความรุนแรงเมื่อนำไปเกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคมของความแตกต่าง ประการที่สอง คือความขัดแย้งกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่เริ่มขยายตัวรุนแรงมากขึ้น เพราะการบังคับใช้กฎหมายที่ละเลย และมองไม่เห็นความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น ชาวลัวะ และชาวมลาบรีในภาคเหนือ และชาวเลในภาคใต้ซึ่งนักวิชาการถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมกลุ่มแรก ๆ ของแหลมมลายู ประการที่สาม คือประเด็นการเมืองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่น เช่น แรงงานข้ามชาติ ผู้ลี้ภัยตามชายแดนและคนแต่งงานข้ามรัฐชาติซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน หรือการเคารพสิทธิของความเป็นคนที่เท่าเทียมกัน และประการที่สี่คือความขัดแย้ง และอคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นลัทธิชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมย่อยของกลุ่มคนต่าง ๆ และวัฒนธรรมของคนเพศที่สามซึ่งเกี่ยวข้องกับการเคารพสิทธิของความเป็นปัจเจกชนที่มีความเท่าเทียมกันของคนในชาติ

จากสภาพเบื้องต้นที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะพหุวัฒนธรรมในสังคมไทยเช่นนี้เองจึงต้องการจะทำความเข้าใจกับความหมาย และความซับซ้อนของพหุวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทาง

สังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบันในประเด็นสำคัญต่าง ๆ คือ 1) ความเข้าใจในพหุวัฒนธรรมในบริบททางประวัติศาสตร์ของปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และการต่อสู้ทางการเมือง 2) ความเข้าใจในพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ 3) ความเข้าใจในพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นปฏิบัติการของการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน เพื่อสร้างสังคมที่ยอมรับพหุวัฒนธรรมมากขึ้น 4) ความเข้าใจพหุวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทฤษฎีการเมือง และนโยบายเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

จังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่อยู่บริเวณภาคเหนือตอนล่าง และมีอาณาเขตที่ติดต่อกับภาคกลาง ในอดีตเมื่อ พ.ศ.2521 - 2524 ได้มีการอพยพของชาวไทยภูเขาเข้ามาในพื้นที่ของจังหวัด คือที่บริเวณอำเภอคลองลาน และใน พ.ศ.2525 ทางรัฐบาลไทยได้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดให้พื้นที่ป่าคลองลานเป็นอุทยานแห่งชาติและพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ในอีกสองปีต่อมา คือ พ.ศ.2527-2529 คณะกรรมการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดกำแพงเพชร ได้มีคำสั่งดำเนินการอพยพชาวเขาไปยังพื้นที่ที่จัดสรรใหม่ในบริเวณอำเภอคลองลาน และอำเภอใกล้เคียง กระทั่งต่อมาใน พ.ศ. 2537 จึงได้มีการจัดตั้งโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ขึ้นด้วยพัฒนาการของกระบวนการใช้กฎหมายเพื่อเปลี่ยนพื้นที่การดำรงวิถีชีวิตดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มคนชาวเขาที่มีความพยายามที่จะปรับตัวในด้านพฤติกรรมเพื่อให้เข้ากับสังคมไทย แต่ทว่าผลกระทบจากการพัฒนาของภาครัฐที่ทำให้ก่อเกิดปัญหากับกลุ่มชาวเขาในจังหวัดกำแพงเพชร คือการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวเขา เนื่องจากโครงการพัฒนานั้นฟื้นฟูสภาพป่า ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่มีความสมบูรณ์ดังเดิม ให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ดินทำกินได้มีที่ดินเป็นหลักแหล่ง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวเขาชาตหายไป จึงทำให้ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอคลองลานและบริเวณใกล้เคียงต้องอพยพเข้าไปทำงานในเขตเมืองมากขึ้น เช่น ขายดอกไม้ และพวงมาลัย ประกอบอาชีพรับจ้างส่วนชาวเขาที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับก็พากันออกจากพื้นที่ไปทำงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นวิถีแห่งความเป็นชุมชนชาวเขาจึงชาตหายไป

ในสถานการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในอำเภอคลองลานกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มชาวเขาที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐบาลไทยโดยในช่วงแรกกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ จำนวนกว่า 6 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ เมี่ยน ลีซู ลัวะ ได้อพยพเข้ามาในพื้นที่ และอาศัยอยู่ในดินแดนที่อยู่ในการควบคุมของรัฐไทยบนพื้นที่สูงการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่เหนือกว่า และกลุ่มคนพื้นราบ ถือเป็นแรงกดดันที่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผชิญในขณะนั้นจนเป็นเหตุทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ตกอยู่ในสภาพคนชายขอบ ไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมพื้นราบ การเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวทำให้กลุ่มชาวเขาเผ่าต่างๆ ต้องทำการสร้างพื้นที่ (place making) ของตัวเองด้วยการปรับตัวให้เท่าทันสถานการณ์ มีการแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อปกป้องสิทธิประโยชน์ และเพื่อสื่อสารสัมพันธ์กับคนพื้นราบรวมถึงการรวมตัวของกลุ่มชาวเขาด้วยกันเองซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นชุมชนของชาติพันธุ์ เพื่อใช้เป็นเกราะป้องกันสำหรับการอยู่รอดในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขา และในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาดังกล่าวได้ใช้กลไกทางการเมืองท้องถิ่น เพื่อเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ของตนเองจึงมีการลงสมัครแข่งขันการเมืองในระดับท้องถิ่นกับกลุ่มคนพื้นราบบางคนได้รับการเลือกตั้ง บางคนแพ้การเลือกตั้งแต่สิ่งที่น่าสนใจ และค้นหาคำตอบ

คือกระบวนการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาที่สามารถเข้ามาเป็นผู้นำแบบเป็นทางการนั้นมีสาเหตุ และปัจจัยอะไรรวมถึงประโยชน์จากการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นนั้นสามารถเข้าถึงกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเหล่านี้อย่างแท้จริงหรือไม่

เนื่องจากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้นคณะผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเชิงประเด็นพื้นที่ในอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อต้องการศึกษาถึงรูปแบบภาวะผู้นำ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชรของกลุ่มชาวไทยภูเขาทั้ง 2 เผ่าดังกล่าว คือ ชนเผ่าเมี่ยนและชนเผ่าม้ง

วัตถุประสงค์การวิจัย(Objectives of this research)

1. เพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย(Research Methodology)

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

1. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)** ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ จำนวนกว่า 6 เผ่า ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ เมี่ยน ลีซู ลัวะ แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการกลุ่มผู้นำไม่เป็นทางการ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำงานเพื่อสังคมใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สรุปได้ ดังนี้

1.1 **กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ** จำนวน 13 คน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ดำรงตำแหน่งในระดับหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และดำรงตำแหน่งในองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น เจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลคลองลานพัฒนา หรือรองนายกเทศมนตรีทั้งหมดเป็นบุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งมาแล้วจึงเชื่อมั่นว่าจะเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่ครบถ้วนได้

1.2 **กลุ่มผู้นำไม่เป็นทางการ** จำนวน 16 คน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับความเคารพนับถือจากกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้แก่ หมอผี หมอยา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำตระกูลแซ่ แก่ฝ่าย เป็นต้น ทั้งหมดเป็นบุคคลที่ได้ถูกคัดเลือกตามธรรมชาติผ่านวัฒนธรรมประเพณีจนได้รับการยอมรับจากชุมชนจึงเชื่อมั่นว่าจะเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนได้

1.3 **กลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำงานเพื่อสังคม** จำนวน 10 คน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำงานเพื่อสังคมในชุมชน ทำหน้าที่เป็นแกนนำหรือประธานกลุ่มหรือผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มสิทธิสัญญาติ กลุ่มอนุรักษ์ชนเผ่า เป็นต้น ทั้งหมดเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มให้เข้ามาทำหน้าที่จึงเชื่อมั่นว่าจะเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนได้

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ในครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อรวบรวมข้อมูลในการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

3.1.1 การเตรียมตัวก่อนผู้วิจัย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้นจึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญจึงต้องมีการเตรียมตัวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3.1.2 การเตรียมแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนใหญ่จะเป็นการเล่าประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด ของผู้ให้ข้อมูล โดยเตรียมการจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมจนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว (Saturation Data)

3.1.3 การติดต่อประสานงาน มีการติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่จะศึกษาเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าสัมภาษณ์

3.1.4 การเตรียมเครื่องมือ มีการจัดเตรียมเครื่องมือ เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพและแบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การจดบันทึกจากการสัมภาษณ์เชิงลึก บันทึกเสียงและถ่ายภาพเพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลยินยอมก่อนการสัมภาษณ์ และสังเกตสภาพโดยทั่วไปที่ขณะนักวิจัยพบขณะไปสัมภาษณ์

3.2 การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.2.1 การเตรียมตัวของผู้วิจัย ในฐานะเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญ และเตรียมแนวคำถามสำหรับสนทนากลุ่ม

3.2.2 การติดต่อประสานงาน จะมีการติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้สนทนาที่จะศึกษาเพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม เพื่อทำหนังสือขอความร่วมมือกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและส่งหนังสือขอความร่วมมือ

3.2.3 การเตรียมเครื่องมือ มีการจัดเตรียมเครื่องมือ เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

3.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยสร้างสัมพันธภาพกับผู้ร่วมสนทนากลุ่ม มีการแนะนำตัวพร้อมอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขออนุญาตในการบันทึกเสียง ถ่ายภาพโดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลยินยอมก่อนการสนทนา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบตีความ จำแนกหมวดหมู่ การเปรียบเทียบ หาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล และการสร้างข้อสรุปโดยถอดความจากเครื่องบันทึกเสียงมาตรวจสอบอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับประเด็นที่ต้องการทำการวิเคราะห์ข้อมูล และสังเคราะห์ข้อมูลตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลด้วยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) แล้วจึงนำมาเขียนสรุปรายงาน

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทของอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร เดิมเป็นชื่อหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งมีลำน้ำคลองลานไหลผ่าน หมู่บ้านคลองลานในขณะนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2510 ทางราชการได้ประกาศแยกพื้นที่บางส่วนของตำบลโป่งน้ำร้อนออกมาตั้งเป็นตำบลคลองลาน ต่อมาใน พ.ศ. 2520 ประกาศยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอคลองลาน โดยอยู่ในการปกครองของอำเภอเมืองกำแพงเพชร เมื่อมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอจึงมีผู้คนจากหลายพื้นที่ทั้งจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาตั้งรกรากจับจองที่ดินทำกินเป็นจำนวนมาก เกิดชุมชนใหม่ ๆ ขึ้นหลายแห่ง ประชากรโดยรวมของกิ่งอำเภอมีมากขึ้นใน พ.ศ. 2522 จึงประกาศแยกตำบลคลองลานออกไปเป็นตำบลใหม่เรียกว่า “**ตำบลคลองลานพัฒนา**” ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีความเจริญขึ้น ประชาชนมีการตั้งถิ่นฐานที่มั่นคงทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัวเจริญเติบโตขึ้นหน่วยงานราชการจึงได้ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอคลองลานขึ้นมาเป็นอำเภอคลองลาน เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2529 โดยปัจจุบันได้มีคำขวัญอำเภอคลองลานซึ่งเป็นอัตลักษณ์ คือ “**เมืองคนงาม น้ำตกสวย เต็มไปด้วยไม้สัก อนุรักษ์ วัฒนธรรมมากมี ของดีเครื่องเงิน**”

ในปัจจุบันอำเภอคลองลานมีพื้นที่การปกครองทั้งหมด 1,140.24 ตารางกิโลเมตร โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ 1) การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 4 ตำบลจำนวน 68 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลโป่งน้ำร้อนจำนวน 14 หมู่บ้าน ตำบลคลองน้ำไหลจำนวน 28 หมู่บ้าน ตำบลคลองลานพัฒนา จำนวน 20 หมู่บ้าน ตำบลสีกงามจำนวน 9 หมู่บ้าน 2) การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย เทศบาลตำบล 1 แห่ง เทศบาลตำบลคลองลานพัฒนาครอบคลุมพื้นที่ตำบลคลองลานพัฒนาทั้งตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 3 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำไหลครอบคลุมพื้นที่ตำบลคลองน้ำไหลทั้งตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อนครอบคลุมพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนทั้งตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลสีกงามครอบคลุมพื้นที่ตำบลสีกงามทั้งตำบล

2. รูปแบบภาวะผู้นำของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

2.1 การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ พบว่า เกิดการรับวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมของคนเมือง และเริ่มเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันกับคนเมืองมากยิ่งขึ้น

2.2 มีความตื่นตัวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม พบว่า มีการตื่นตัวไปสู่การตระหนักร่วมในการพัฒนา และยกระดับของตนเองและพี่น้องชนเผ่าในทุกมิติตามศักยภาพที่สอดคล้องกับทิศทางการเมืองการปกครองท้องถิ่น

2.3 มีความทะเยอทะยาน และมุ่งสร้างความสำเร็จ พบว่า มีความมุ่งมั่นและพยายามเข้าสู่การเมือง การปกครองมากยิ่งขึ้น เพราะรู้ว่าการเมืองท้องถิ่นจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาดีขึ้นในอนาคต

2.4 มีความสามารถในการอธิบายจุดยืนของตนเอง พบว่า ยังสามารถยึดถือ และปฏิบัติวิธีคิดที่ถูกหล่อหลอมมาจากบรรพบุรุษได้อย่างเหนียวแน่นสะท้อนถึงจุดยืนที่มาจากวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน

2.5 สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์มีความสามารถเท่าเทียมกับคนเมืองแต่ที่ผ่านมาขาดโอกาสในการแสดงความสามารถ และศักยภาพรวมถึงการแสดงออกในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน

2.6 มีความกล้าตัดสินใจ พบว่า มีความกล้าที่จะตัดสินใจในบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างจะมีความเกรงใจ และขาดความมั่นใจในบางเรื่องที่นอกเหนือจากวิถีชีวิตของตนเอง

2.7 เป็นบุคคลที่เชื่อถือได้ พบว่า มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ พุดคำไหนคำนั้น และให้ความสำคัญกับการทำงานเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างแท้จริง

2.8 มีความต้องการครอบงำอิทธิพลเหนือคนอื่น พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์พยายามสร้างอิทธิพลขึ้นมาเพื่อปกป้องดูแลรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ

2.9 มีความกระตือรือร้น พบว่า ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกระตือรือร้นเป็นพิเศษในด้านสิทธิความเท่าเทียมในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

2.10 มีความพยายาม พบว่า มีความมุ่งมั่นพยายามที่จะทำกิจกรรมการดำเนินงานต่าง ๆ ให้ทัดเทียมกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะความพยายามในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน

2.11 มีความเชื่อมั่นในตนเอง พบว่า วัฒนธรรมประเพณีของคนเมืองส่วนใหญ่ยังมีอิทธิพลต่อความเชื่อมั่นในตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ส่งผลให้ในบางเรื่องอาจขาดความเชื่อมั่นในตนเองได้

2.12 เป็นบุคคลที่สามารถอยู่ในท่ามกลางความเครียดได้ พบว่า เมื่อเกิดภาวะความเครียดยังสามารถจัดการความเครียดได้น้อยเมื่อเทียบกับคนเมืองเนื่องจากมีความเกรงใจ และความไม่มั่นใจในตนเองในบางเรื่อง

2.13 มีความเต็มใจที่จะเป็นผู้รับผิดชอบ พบว่าส่วนใหญ่เต็มใจเต็มกำลังความสามารถเมื่อมีโอกาสอาจเป็นเพราะในอดีตถูกกด หรือปิดกั้น หรือขาดโอกาสในการแสดงออกเมื่อได้รับโอกาสจึงแสดงออกมาอย่างเต็มศักยภาพ

2.14 เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม พบว่า มีความริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านที่ถนัด หรือรอบรู้บนฐานของวิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณี เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2.15 มีความสามารถในการเชิงบริหาร พบว่า เป็นศักยภาพที่ซ่อนอยู่ และจะแสดงความสามารถนี้ให้เห็นในรูปแบบของภาวะของผู้นำแบบเป็นทางการโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

2.16 สามารถโน้มน้าวจิตใจคนเก่ง พบว่า มีความสามารถในการลักษณะของความร่วมมือ โดยเฉพาะการช่วยเหลือ และพัฒนา

3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

3.1 มีส่วนร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน และการศึกษาของชุมชน พบว่า เข้าไปมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาด้านการบริหารจัดการป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงโครงสร้างพื้นฐานทั่วไป เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

3.2 ร่วมคิด หา และสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน พบว่า มีส่วนร่วมในหลายด้านๆ ที่โดดเด่นคือ ด้านการแก้ไขปัญหาหาเสพติด และการสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีในการพัฒนาชุมชนผ่านกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการ บนฐานของวัฒนธรรมประเพณี

3.3 ร่วมวางแผนนโยบาย แผน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัด แก้ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน พบว่า มีส่วนร่วมและพยายามผลักดันให้เกิดกลุ่ม องค์กร เครือข่ายในการพัฒนาของกลุ่มของตนเองมากยิ่งขึ้น เพื่อยกระดับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างทั่วถึง เท่าเทียม เช่น การศึกษา วิสาหกิจชุมชน เครื่องเงิน ผ้าทอ เป็นต้น

3.4 ร่วมตัดสินใจ ในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม พบว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะของการแบ่งปันตามศักยภาพ เช่น บางพื้นที่ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร พยายามสร้างทางออกที่เฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุขร่วมกัน

3.5 ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ พบว่า มีส่วนร่วมในลักษณะของความร่วมมือในการปรับระบบบริหารงาน เน้นการเสริมศักยภาพ การกระจายอำนาจ การสร้างโอกาสให้เสนอแนวคิด แนวทางในการบริหารจัดการพัฒนางาน

3.6 ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน พบว่า มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น ตลาดสินค้าชาวไทยภูเขา การกระจายสินค้าออกนอกชุมชน การนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นแสดงออกในงานต่าง ๆ

3.7 ร่วมปฏิบัติตาม นโยบายแผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ พบว่า มีส่วนร่วมในการผลักดัน ข้อเสนอ ความต้องการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

3.8 ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไป พบว่า มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาโครงการที่ได้ดำเนินการตามกำลังและศักยภาพ เช่น โครงการฝายชะลอน้ำ โครงการโคกหนองนาโมเดล เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

อำเภอคลองลานมีเพียงสี่ตำบลแต่มีประชากรหลายกลุ่มชาติพันธุ์นับตั้งแต่คนไทยพื้นราบที่มีพื้นเพดั้งเดิมจากหลายจังหวัดของภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และชาวไทยภูเขาซึ่งมีแทบจะครบทุกเผ่าที่มีอยู่ในประเทศไทย คือกะเหรี่ยง (ปกาเกอญอ) แม้ว (ม้ง) เย้า (เมี่ยน) มูเซอ (ละหู่) ลีซอ (ลีซู) อีเก้อ (อาข่า) และชาวลี (ลัวะ) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาถึงแม้ว่าจะจะมีการอพยพย้ายถิ่นมาจากพื้นที่อื่นตามการนำของผู้นำของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชนเผ่าหรือผู้นำครอบครัว จนทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดกำแพงเพชรจากเดิมที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนไม่มีสัญชาติที่แท้ไม่มีตัวตนจนได้ชื่อว่าเป็น “คนขายขอบ” ได้นำไปสู่การต่อสู้เรียกร้องด้านสิทธิในฐานะที่เป็นคนไทยจากการนำของผู้นำแต่ละชนเผ่าในสมัยอดีต เพื่อเข้าสู่การเป็นคนไทยอย่างเต็มภาคภูมิด้วยการมีบทบาทของผู้นำในชนเผ่าแต่ละชนเผ่า และในปัจจุบันกลุ่มชาติ

พันธุ์ชาวเขาเหล่านี้ได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองตามรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยซึ่งบทบาทของผู้นำแต่ละชนเผ่าในปัจจุบันก็ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นเป็นอย่างมากทั้งนี้การที่รัฐได้กระจายอำนาจทางการเมืองไปสู่ท้องถิ่นทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาได้สามารถแสดงตนที่แท้มีบทบาท และมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเปิดเผยหรือไม่ต้องถูกครอบงำจากอิทธิพลทางการเมืองจากรัฐอย่างเช่นอดีตที่ผ่านมา

ในด้านรูปแบบภาวะผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์โดยภาพรวมพบว่า 1) เพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มชนเผ่าของตนเองในการรักษาสิทธิ และผลประโยชน์ของชนเผ่าตนเองนั้นว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับชนชาติพันธุ์ชาวเขา ในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเป็นปากเป็นเสียงให้แก่สมาชิกชนเผ่าตนเอง ย่อมเป็นแสงสว่างที่เปิดโอกาสได้เข้าไปทำหน้าที่ในฐานะผู้นำแบบเป็นทางการ สามารถเข้าไปร่วมคิด ตัดสินใจ ตั้งประเด็นคำถามสามารถโต้แย้งอภิปรายปัญหา และความต้องการของชนในชนเผ่าตนเองได้ 2) เพื่อการติดต่อสื่อสาร และประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยลักษณะภูมินิเวศ และภูมิวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันของชาติพันธุ์ชาวเขาการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชนเผ่าแต่ละชนเผ่า เมื่อหน่วยงานราชการ หน่วยงานพัฒนา หรือหน่วยงานทางการเมืองต่าง ๆ ได้มีการติดต่อสื่อสารเข้ามาในพื้นที่ก็จะช่วยสามารถสื่อสารกับสมาชิกชนเผ่าของตนเองได้อุปสรรคอย่างหนึ่งที่สำคัญ of ชนชาติพันธุ์ คือภาษา ที่มักจะสื่อสารกันไม่เข้าใจ หรือเข้าใจไม่ตรงกัน มีความยากลำบากในการที่จะต้องแปลความหมายทำความเข้าใจกับประเด็นต่าง ๆ ที่มีนโยบายเข้ามาสู่ชนเผ่าต่าง ๆ การรับสาร ส่งสาร และการสื่อสาร ผู้นำชนเผ่าอย่างเป็นทางการจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนเป็นสื่อกลางระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงภายในสมาชิกภายในชนเผ่าแต่ละชนเผ่าด้วย 3) เพื่อต้องการรักษา และปกป้องสิทธิในการแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของสมาชิกชนเผ่าตนเองปัญหาเรื่องปากท้องของชนชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเขามักจะไม่ค่อยปรากฏแต่สิ่งที่ชนชาติพันธุ์ชาวเขาแสวงหา คือสิทธิ และการดำรงรักษาไว้ซึ่งชาติพันธุ์ของตนเอง การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นผู้นำแบบเป็นทางการนั้นผู้นำจะเป็นกระบอกเสียงเพื่อแก้ไขปัญหาของชนเผ่าตนเองทั้งในเรื่องสิทธิรับการจัดสรรที่อยู่อาศัย สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิในการเข้าถึงบริการจากภาครัฐ รวมทั้งการดำรงรักษาความเป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่า อาทิ การดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งทางหน่วยงานราชการมักจะไม่น่าสนใจอย่างถ่องแท้ในชนบประเพณีของชนชาติพันธุ์เผ่าต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้นำที่เป็นทางการก็จะสามารถปกป้องเรียกร้องผลประโยชน์ของชนเผ่าตนเองได้อีกทางหนึ่งข้อค้นพบทั้งหมดมีลักษณะเด่นของภาวะการนำตามวิถี และมีการแสดงบทบาทภาวะผู้นำต่าง ๆ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างเข้มข้น ในขณะเดียวกันก็มีความพยายามปรับตัวในบางด้านให้เข้ากับสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ที่พบว่าการจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มักจะตั้งอยู่บนพื้นฐานระบบอาวุโสมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ และรักษาไว้ซึ่งประเพณีและการเล่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มและการคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองที่บ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มเครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภฤทธิ ธาธาพิยนรา ที่พบว่าภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอขุนยวมมีรูปแบบการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมไม่ได้มีรูปแบบภาวะผู้นำแบบเผด็จการหรือเผด็จการแบบมีศิลป์ และการได้มาซึ่งฐานอำนาจของนายกองค์การบริหาร

ส่วนตำบลนั้น พบว่าได้อำนาจมาตามตำแหน่งอย่างถูกต้องตามกฎหมายชาวบ้านและผู้ร่วมงานจึงยอมรับ และปฏิบัติตามคำสั่ง

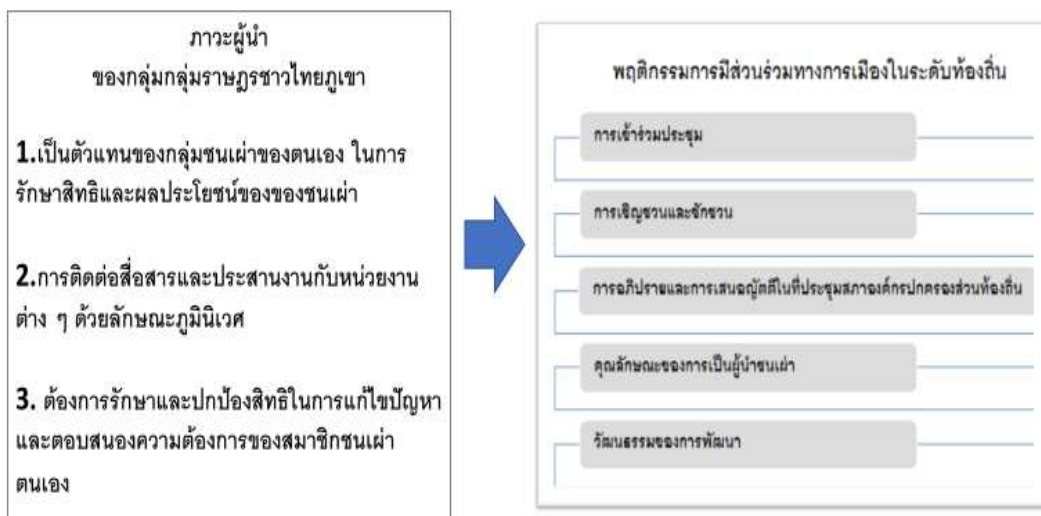
ในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา สามารถสรุปได้ดังนี้ กล่าวคือ 1) การเข้าร่วมประชุม การร่วมประชุม ปรีกษาพูดคุย การหาข้อยุติ มักจะดำเนินการผ่านกลุ่มชนของตนเองก่อน ซึ่งจะมีการให้ความร่วมมือกันภายในชนเผ่า นอกจากนี้การเข้าร่วมประชุมในลักษณะของส่วนกลาง เช่น การประชุมระดับหมู่บ้าน การประชุมประชาคม การประชุมประจำเดือนของกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ผู้ที่จะเข้าร่วมประชุมจะเป็นผู้ที่ได้ถูกคัดเลือกให้เป็นผู้นำ (ตัวแทน) ชนเผ่าของตนเอง 2) การถูกเชิญชวนและการชักชวน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาติพันธุ์ชาวเขาที่ได้เข้ามาสู่สนามการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่น จะเกิดจากการถูกเชิญให้เข้ามาเป็นตัวแทน (ชนเผ่า) เพื่อลงสมัครรับสมัครเลือกตั้งในตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีจัดให้มีการเลือกตั้ง ถึงแม้ว่าผู้สมัครจะมีจำนวนสมาชิกภายในชนเผ่าน้อยแต่ก็ให้ความสนใจและความสำคัญ นอกจากนี้การถูกชักชวนให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีการแข่งขันกันเอง โดยการเตรียมทีมเพื่อลงรับสมัครเลือกตั้ง ผู้นำที่เป็นคนไทย (พื้นราบ) จะชักชวนให้เข้าร่วมทีมสมัครลงแข่งขันเลือกตั้ง 3) การอภิปรายและการเสนอญัตติในที่ประชุมสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจลงสู่การปกครองท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้การผู้นำการเมืองท้องถิ่น(ชนชาติพันธุ์) ที่เข้าไปนั่งอยู่ในสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แสดงออกตามความคิด สามารถแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม และได้พูดคุยปรึกษากับสมาชิกในทีมงาน ทำให้เกิดกิจกรรมทางการเมืองอย่างสมบูรณ์โดยไม่ถูกลดทอนสิทธิ์ 4) คุณลักษณะของการเป็นผู้นำชนเผ่า การอำนวยการด้านการพัฒนาจากภาครัฐที่ส่งผลมายังชนชาติพันธุ์ จำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำทางการเมือง เพื่อประโยชน์ของชนชาติพันธุ์ อาทิ ด้านสิทธิในการถือครองที่ดิน ด้านการลงเคราะห์ช่วยเหลือจากงานพัฒนาของภาครัฐ ตามโครงการต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีการสื่อสาร การเขียนโครงการพัฒนา และอื่น ๆ ผู้นำชนเผ่าแต่ละชนเผ่าจะต้องคัดเลือกผู้ที่มีคุณลักษณะในการนำที่ดี มีความพร้อมเข้ามาเป็นตัวแทนเพื่อติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ 5) วัฒนธรรมของการพัฒนา พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชาติพันธุ์ชาวเขาได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของการพัฒนาในยุคของการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ซึ่งแต่เดิมแต่ละชนเผ่าจะใช้วัฒนธรรมของชาวเขาของเขาเอง แต่เมื่อมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงสู่ท้องถิ่น ทำให้มีกิจกรรมด้านการพัฒนาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น และทำให้ชนชาติพันธุ์ได้รับวัฒนธรรมของการพัฒนาตามไปด้วย สะท้อนให้เห็นมีความพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกขั้นตอน เป็นการปรับตัวให้เข้ากับการเมืองการปกครองของท้องถิ่นในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อรักษาผลประโยชน์ ปกป้อง ดูแลคุ้มครองให้กลุ่มของตนเองได้รับการยอมรับ และสามารถดำเนินวิถีชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีทัดเทียมกับกลุ่มคนอื่น ๆ ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และกลุ่มคนเมืองได้อย่างปกติสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรศักดิ์ บุญเทียน ที่พบว่าการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่พื้นฐานและความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ 1) การปรับตัว เป็นการจัดระบบของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นพลวัต 2) การบรรลุเป้าหมาย เป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาคน (ด้านวัตถุและจิตใจ) โดยใช้อัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมมั่งเข้ามาสร้างสำนึก ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง 3) บูรณาการ เป็นการสานพลังในสายสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์

วิถีวัฒนธรรมชุมชนมีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับวิญญูณบรรพบุรุษ 4) การรักษาแบบแผนเป็นการสร้างข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยความเป็นหนึ่งเดียว

องค์ความรู้การวิจัย

รูปแบบภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

แผนภาพ 1 แสดงรูปแบบภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกลุ่มราษฎรชาวไทยภูเขา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ข้อเสนอแนะ

1. การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของราษฎรชาวไทยภูเขา ยังมีน้อย โดยเฉพาะบางชาติพันธุ์ยังไม่ให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมจึงควรให้มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น
2. หน่วยงานราชการต่าง ๆ ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทยควรแบ่งสัดส่วนที่เหมาะสมเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้มีโอกาสเข้ามาเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการเพิ่มมากขึ้น
3. งานวิจัยศึกษาควรที่จะได้รับการนำไปสู่การปฏิบัติ และการแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริงไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษาแล้วทิ้งไปโดยไม่มีการต่อยอด และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรรณิกา ชมดี. (2524). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). คลื่นลูกที่ 5 ประชาณัฐสังคม : สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย.
- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- _____. (2550). การปกครองท้องถิ่นไทย. เอกสารตำราหลัก ประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น วิชา การเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. บริษัทเอ็กซ์เพอร์เน็ท กรุงเทพมหานคร.
- _____. (2552). การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน
- _____. (2548). การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- โกวิท พวงงามและอลงกรณ์ อรรคแสง. (2547). การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. (2518). ชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2545ข). สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัวญวน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ. (2548). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2516). การระดมประชาชนเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สามเสนการพิมพ์.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2540). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชคชัย สินสุรัตน์. (2543). วัฒนธรรมทางการเมืองของชาวเขาเผ่าม้ง ในหมู่บ้านมณีพฤษ์ จังหวัดน่าน. ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองการปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณรงค์ เส่งประชา. (2541). มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ดวงพร พยัตตพงษ์. (2553). ความเป็นสตรีกับการเป็นผู้นำทางการเมืองท้องถิ่น กรณีศึกษานายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). ชุมชน. สงขลา : นำศิลป์โฆษณา.
- ทัศนีย์ วงศ์ดาว. (2553) ปัจจัยจูงใจต่อการเป็นผู้นำทางการเมืองของสตรีในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ธัมพรรัตน์ ปัญโญแก้ว. (2556). ปัจจัยและกระบวนการที่เกี่ยวกับการยอมรับให้สตรีเป็นผู้นำการเมืองท้องถิ่น. ศีลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). กลวิธี แนวทางวิธีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุขมหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2555). กระแสโลกาภิวัตน์กับสภาพปัญหาสังคมไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยกับสังคมโลก หน้าที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 15, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปราชญา กล้าจัญญ. (2545). หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประทาน คงฤทธิ์ศึกษาการ. (2524). การปกครองเมืองพัทยา. กรุงเทพฯ: สหยาบล็อกและการพิมพ์.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2542). ประเพณีกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมโลก. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). นโยบายและกลวิธีมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : นนทบุรีการพิมพ์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร:ไทยอนุเคราะห์.
- รัชนิกร เศรษฐ. (2528). สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด.
- _____. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2555). โลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : บริษัทการพิมพ์.
- วรพันธ์ อินทร์ปัญญา. (2551). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. แขนงวิชาการเมืองการปกครอง , สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. (2554). ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- วิทยา ทิพย์ทอง. (2545). สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏสกลนคร.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2532). หลักการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ศุภฤทธิ ธาธาพิพันธ์. (2551) รูปแบบภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

สนธิ สมัครการ. (2525). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

_____. (2545). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: แนวทางศึกษาวิเคราะห์และวางแผน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____. (2546). สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2547). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง. (2545). หลักทฤษฎีการมีส่วนร่วมในองค์การ. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2538). เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม หน่วยที่ 1-7. ปรับปรุงครั้งที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2541). เอกสารชุดฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล: สำหรับพนักงานส่วนตำบล/โครงการร่วมมือระหว่าง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชกับกรมการปกครอง. กรุงเทพมหานคร.

สุรศักดิ์ บุญเทียน. (2562). การพัฒนาคอนบูนฐานอัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมม้ง: กรณีศึกษา บ้านเจดีย์โคะ

ตำบลมหาวัน อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

สุพจน์ แสงเงิน และคณะ. (2550). วิถีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สุพัตรา สุภาพ. (2534). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุพิศวง ธรรมพันธุ์. (2543). มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : ภูมิไทย.

สุริชัย หวันแก้ว. (2549). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.

สุไรยา วานี. (2556). การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี.วารสารการเมืองการปกครอง. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1.

- แสวง รัตนมงคลมาส. (2538). การระดมมวลชนและการมีส่วนร่วมของมวลชน. กรุงเทพมหานคร: คณะพัฒนาสังคม สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยในแนวมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____ (2545). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (วิถีวิทยาและบทบาทในประชาสังคม). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2551). “พหุวัฒนธรรมในบริบทของการการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม” ใน บทความแนวคิด ชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม. เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- อุทัย หิรัญโต. (2522). หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- _____ . (2523). การปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- _____ . (2526). คัมภีร์นักปกครอง. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2555). ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Arnstein, S.R. (1969). Ladder of participation. Journal of America Institute of Planners, 35, 216-224.
- Anthony, W.P. (1978). Participative Management. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Berkley, G.E. (1975). The craft of public administration. Boston : Allyn and Bacon, Inc.
- Clark, J.J. (1957). Outline of Local Government of The United Kingdom. London: Sir Issac Pitman and Son, Ltd.
- Daughah, M. (1970). Some perspective in the Phenomenon of Participation. Adult education Journal, 20(2), 88-89.
- Gordon, J.R. (1987). A diagnostic approach to organizational behavior. Boston: Allyn and Bacon.
- Gustavo, W.C. (1992). Community participation: Preceedings. New York: McGraw – Hill.
- Hungtington, S.P. and Nelson, J. (1975). No easy choice: Political participation in developing contries. New York: Mc Grew – Hill.
- Holloway, W.V. (1951). State and Local Government in the United States. New York: McGraw-Hill.
- Keith, D. (1981). Human Behavior at Work: Organizational behavior. New York : McGraw – Hill Book.
- Moore, E.W. (1968). Social Change. New York : The Macmillan Company.

- Mongtagu, H.G. (1984). Comparative Local Government. Great Britain: William Berndon and Son Ltd.
- Nisbet, R. (1969). Social Change and History : Aspect of the Western Theory of Development. London : Oxford University Press.
- Ogburn F. William. (1964). Sociology. Boston : Houghton Company.
- Okley, P and Marsden, D. (1987). Approaches to participation in rural development. Oxford: IBH Plubliching.
- Reeder, W. (1973). Beliefs, disbelief's and social action department of rural sociology bulletin. New York: University of Missouri.
- Roger, E.M. (ed). (1976). Communication and Development : Critical Perspectives. Sage Publications.
- Smelser, J.N. (1966). Modernization : In Myron Wiener. New York : Basic Book.
- Swanberg, R. (1996). Management and Leadership for Nurse Managers. Boston: Jone and Bartlett.
- United Nation. (1981). Development of international economic and social affairs: Popular participation as a strategy for promoting community level action and national development report of the meeting or the adhoc group of experts held at UN. Midquarter from May 22-26, New York: United Nation.
- Weber, M. (1946). The Theory of Social and Economic Organization. London : Oxford University Press.
- Whang, I.J. (1981). Management of rural Change in Korea: The Saemaul Undong. Seoul: Seoul National University Press.

รูปแบบการปลูกจิตสำนึกเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนย่านคลองแสนแสบ และคลองสาขา*

A MODEL FOR RAISING AWARENESS FOR ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF SCHOOLS IN KHLONG SAEN SAEB AND ITS BRANCHES

นิรมล วิชิต

Niramol vichit

นิสิตคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Niramol2816@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกจิตสำนึกเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนย่านคลองแสนแสบ และคลองสาขา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบ กลไก โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาพื้นที่คลองแสนแสบ 2) เพื่อติดตาม และประเมินผลโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยกระบวนการทัศนปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พื้นที่วิจัยคือโรงเรียนชุมชนย่านคลองแสนแสบ และคลองสาขา จำนวน 5 เขต 8 โรงเรียน จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างบุคลากรในโรงเรียนรวมทั้งหมด 295 คน รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ แบบผสมผสานเชิงคุณภาพและปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เอกสาร, การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสนทนากลุ่มเฉพาะ, แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า(Rating sale), สถิตินาค่าความถี่,ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่าโรงเรียน 8 โรง ประยุกต์ใช้รูปแบบบูรณาการสร้างความรู้คู่คุณธรรมด้วยกระบวนการเรียนรู้บันได 7 ขั้น กลไกการขับเคลื่อนได้แก่ ด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียน ,ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ บันได 7 ขั้น, ด้านการจัดโรงเรียนทั้งระบบเป็นโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา, ด้านการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา จากการสืบค้นพบว่าการติดตามและประเมินผล โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา พื้นที่คลองแสนแสบ จำนวนโรงเรียน 8 โรง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ บุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหาร,ครู วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร,ครู ร่วมรับรู้ และแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และชุมชน พร้อมเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยเน้นทั้ง head- heart- hand รูปแบบบูรณาการเข้ากับหลักสูตรโดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน

* Received December 13, 2022; Revised December 25, 2022; Accepted December 29, 2022

เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมทรัพยากรน้ำคลองแสนแสบ และคลองสาขาให้ผู้นำชุมชน และชุมชนโดยรอบ ๆ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์กับโรงเรียน 8 โรงเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับมีส่วนร่วมใน 4 พันธกิจการขับเคลื่อนเป็นโรงเรียนอีโคสคูลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย $\bar{x} = 4.17$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน $S.D. = 0.57$ วิเคราะห์รูปแบบโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยกระบวนการที่ค้นพบปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนพบว่า การควบคุมจัดการโดยกองส่งเสริม และเผยแพร่กลุ่มสิ่งแวดล้อมศึกษา โครงการ - อีโคสคูล สิ่งแวดล้อมศึกษา พื้นที่คลองแสนแสบโดยมียุทธศาสตร์ควบคุม มิโมเดลการพัฒนา คือรูปแบบบูรณาการเพื่อสร้างความรู้คู่คุณธรรมด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบ 7 ขั้นเป็นแผนพัฒนาฉบับแรกที่ระบุการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ชัดเจน เรื่องการผลักดันสู่การปฏิบัติ และสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบัน และภาพรวมอนาคต โดยเชื่อมโยงโครงสร้างหลักสูตรสร้างกิจกรรมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษา และสร้างเครือข่าย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 – 2550 ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ชุมชน ภาคเอกชน และองค์กรอิสระให้เข้ามีส่วนร่วมบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

คำสำคัญ: การปลูกจิตสำนึก; การจัดการสิ่งแวดล้อม; คลองแสนแสบและคลองสาขา

ABSTRACT

This article, a part of the research entitled “A model of raising awareness for environmental management of schools in Khlong Saen Saeb and its branches” has three objectives: to study the process of raising awareness for the sustainable environmental management of schools in Khlong Saen Saeb area, The research areas is a community schools in Khlong Saen Saeb and canal branches, five districts, eight schools. The research model was the mixed methods research, qualitative and quantitative by sample population staff in the school totaled 295. The research tools were used survey methodology, and documentary, the In-depth interviews with key informants, Focus group discussions, Rating scales Statistics, Frequency, Average and Standard Deviation. The research has been found that: Firstly eight schools applied an integrated model to create knowledge with morality through seven step-ladders where the learning process to mechanisms were: environmental education policy and school administration structure, in terms of organizing the learning process, seven steps, in organizing the whole school system as an environmental education school, in the aspect of participation and create a network of environmental studies. Secondly, the monitoring and evaluation of environmental education projects Khlong Saen Saeb area number of schools, 8 schools, informants are school personnel administrator, teacher analyze the data by means.

standard deviation The results showed that administrators, teachers join in recognizing and solving environmental problems of schools and communities while enhancing knowledge and understanding by organizing learning activities according to environmental education principles, emphasizing head-heart-hand forms integrated into the curriculum by organize activities in accordance with environmental education with seven-step learning process for sustainable development goals including creating innovations to solve environmental problems in the conservation of environmental campaigns for Khlong Saen Saeb water resources and branch canals for community leaders and the surrounding communities to participate in conservation with 8 schools and give opportunities to those involved all levels, it is involved in 4 mission driven initiatives. eco School overall, it was high level, ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.57). Thirdly the environmental education project model was analyzed through the paradigmatic factors affecting the success for the sustainable development in the following ways: there should be the management controlling, by the promotion division and disseminate environmental studies groups eco school project environmental studies Khlong Saen Saeb area have a control strategy. There should be development model which is an integrated model where the knowledge and morality are together created through the seven-step-ladders learning process, the first development plan that clearly states the action of environmental education on push into action and there should be the innovations in accordance with the current lifestyles and the future overview where its linkages are dependently considered through the curriculum structures of the eco-school projects, and creating networks and the Constitution of the Kingdom of Thailand, 1997-2007, stipulates rights and duties of people, communities, the private sector and independent organizations to participate in local environmental management.

Keywords; Raising awareness; environmental management; Khlong Saen Saeb School and its branches

บทนำ

ในอดีตกรุงเทพมหานครเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเอง และใช้ทรัพยากรที่มีตามธรรมชาติ ชาวกรุงเทพมหานครมีความผูกพันกับพื้นที่ ที่อยู่อาศัย ที่ทำมาหากิน วิถีชีวิตผู้คนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง เนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำสายสำคัญได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำป่าสัก ลำคลอง โดยเฉพาะคลองแสนแสบเป็นคลองที่ขุดเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกงซึ่งเป็นคลองที่ยาวที่สุดในประเทศไทยโดยเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำบางปะกงเข้าด้วยกันไหลจากเหนือลงใต้ไหลตลอดเคี้ยวไปมา

ตลอดสายแสดงให้เห็นว่าแม่น้ำลำคลองเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันคนกรุงเทพมหานครต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ชาวเมืองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และหนาแน่นด้วยประชากร เกิดมลพิษในแหล่งน้ำ คุณภาพน้ำในคลองจากที่เป็นอยู่เกิดมีสภาพมีผลเสียต่อระบบนิเวศน์ เช่น คลองต่าง ๆ ในกรุงเทพ และแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง คู คลองในกรุงเทพในอดีตถูกใช้เป็นลำธารสำหรับรับน้ำที่ไม่ได้ผ่านการบำบัดจากชุมชน ในอดีตกรุงเทพไม่มีระบบที่รองรับปฏิภูลจากส้วมตามบ้านเรือนส้วมส่วนใหญ่เป็นส้วมซึมซึ่งปฏิภูลจากถังเกรอะไหล ซึมลงสู่ใต้ดิน(ground water) ออกสู่ลำคลอง

ปัจจุบันรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงทราบถึงสาเหตุปัญหาระบายน้ำของกรุงเทพมหานครซึ่งผักตบชวาได้เป็นสาเหตุสำคัญของการระบายน้ำของกรุงเทพมหานคร และปัญหาขยะ พระมหากรุณาธิคุณให้ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ ร่วมกับ ฝ่ายกิจการพลเรือนกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (กอร.รส.) และสำนักงานเขตกรุงเทพมหานครร่วมกันจัดเก็บผักตบชวา และขยะมูลฝอย ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีทำให้ไม่สามารถเก็บขนได้หมดมีมูลฝอยเหลือตกค้างอยู่ตามบ้านเรือนประชาชน และกระจายอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เมื่อ “ขยะ” เป็นปัญหาของทุกคนเพราะทุกคนสร้างขยะ ในแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งคูคลองต่าง ๆ สำนักงานเขตในกรุงเทพมหานคร และภาคีรัฐบาล และหน่วยงานต่าง ๆ มีความพยายามแก้ไขปัญหามลภาวะในคูคลองต่าง ๆ โดยเฉพาะในคลองแสนแสบ

ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ.2560 ถึงปี พ.ศ. 2561 พื้นที่โรงเรียน 8 โรงเรียนได้ตั้งอยู่ตามแนวคลองแสนแสบร่วมมือกับโครงการโรงเรียนอีโคสคูลพื้นที่คลองแสนแสบของกองส่งเสริม และเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการสร้างจิตสำนึกสิ่งแวดล้อมเพื่อตระหนักรู้ถึงปัญหา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเรื่องน้ำเสียคลองแสนแสบ และคลองสาขาแม้ว่าคุณภาพน้ำในคลองแสนแสบยังไม่ได้มาตรฐานที่คงที่ แต่สังเกตชัดเจนว่าผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน ผู้บริหาร คณะครู นักเรียน และผู้ปกครอง โดยเฉพาะนักเรียนที่โรงเรียนคัดเลือกเป็นแกนนำเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งเพื่อทำให้คุณภาพน้ำในคลองดีขึ้น โครงการเพื่อแก้ปัญหามลภาวะของคลองแสนแสบโดยนำหลักบันได 7 ขั้นทำนรongsศาสตราจารย์ ประสาน ตั้งสิบบุตร การสร้างจิตสำนึกกระบวนการ 7 ขั้นสอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติ UNESCO

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบ กลไก โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา พื้นที่คลองแสนแสบ และคลองสาขา
2. เพื่อติดตาม และประเมินผล โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยกระบวนการต้นป้งจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปลูกจิตสำนึกเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนย่านคลองแสนแสบ และสาขาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ แบบผสมผสานเชิงคุณภาพและปริมาณ ขั้นตอนการดำเนินงาน โดยสรุปดังนี้ เครื่องมือที่ใช้เอกสาร (Documentary Research), จากข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและสร้างเครื่องมือ และตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 2 คน ,สัมภาษณ์บุคลากรในโรงเรียน และ สันทนา กลุ่มเฉพาะคณะครู, แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า Rating Scale , สถิติ หาค่าความถี่,ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำนวนบุคลากรในโรงเรียนรวมทั้งหมด 295 คน จำนวน 5 เขต 8 โรงเรียน

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอถึงประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบ กลไก โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา พื้นที่คลองแสนแสบ และคลองสาขา พบว่าโรงเรียน 8 โรง ประยุกต์ใช้รูปแบบบูรณาการสร้างความรู้คู่คุณธรรมด้วยกระบวนการเรียนรู้บันได 7 ขั้น กลไกการขับเคลื่อนได้แก่ ด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษา และโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียน ,ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ บันได 7 ขั้น, ด้านการจัดโรงเรียนทั้งระบบเป็นโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา, ด้านการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแบ่งประเภทรูปแบบเป็น 3 รูปแบบดังนี้ **1) รูปแบบการอนุรักษ์** เป็นการปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดเรื่องการ อนุรักษ์ และรักษาสิ่งแวดล้อมประโยชน์เพื่อการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีคุณธรรม สร้างความสุข ผลักดันให้เกิดกิจกรรมเห็นประโยชน์การอนุรักษ์และรักษาแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์ด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยให้น่าอยู่ **2) รูปแบบการจัดการเชิงอำนาจ** และการบริหารจัดการโรงเรียนตลอดจนการจัดกระบวนการเรียนรู้ ๗ ขั้นตามหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา พัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ(Whole-School Approach)อีโคสคูล พัฒนาโรงเรียนทั้งระบบกำหนดในดำเนินงาน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเป็นการฝึกฝนจนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เรื่องการจัดการขยะ ประหยัดพลังงาน การจัดการน้ำเสีย และการมีส่วนร่วมเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา เสริมสร้าง และแสวงหาความร่วมมือจากภายนอก หรือหน่วยงานต่างๆเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน และเปิดโอกาสให้โรงเรียนเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน และชุมชนในพื้นที่รายรอบ **3) รูปแบบใช้เทคโนโลยี** การนำทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม.ด้วยการสร้างคุณค่าในการทำงานสร้างนวัตกรรมเพื่อความภาคภูมิใจ สภาวะที่ต้องการความเร่งด่วน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดสรุปผลโรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนประยุกต์ใช้รูปแบบทั้ง 3 รูปแบบมาบูรณาการตามแนวปฏิบัติการโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อประโยชน์สร้างความสมานฉันท์,เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม,เพื่อสร้างเครือข่าย

2. เพื่อติดตาม และประเมินผล โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา

สรุป การวิเคราะห์ และประเมินผล วิเคราะห์แบบสอบถาม และประเมินผล เพื่อนำมาประมวลผลตามวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนอีโคสคูลในการสำรวจและค้นหาประเด็นปัญหาของคลองแสนแสบ เพื่อนำไปสู่แนวทางการร่วมมือแก้ไขปัญหาชุมชน โดยใช้สถิติ หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แบบสอบถามเป็นลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 1) ระดับความคิดเห็นผู้บริหาร และครูในสถานศึกษา 2) การวิเคราะห์ประเมินผลนักเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการอีโคสคูลสิ่งแวดล้อมศึกษาภายในโรงเรียน

1) ระดับความคิดเห็นผู้บริหาร และครูในสถานศึกษา

ข้อที่ 1 ผู้บริหาร และครูในสถานศึกษาของท่านให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนอยู่ในระดับ ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 4.34 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็น SD. 0.57 แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและครูประเมินการให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนระดับมาก

ข้อที่ 2 ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาของท่านให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน/ท้องถิ่นเพียงใด ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 4.26 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็น SD. 0.61 แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและครูประเมินให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน และท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

ข้อที่ 3 ผู้บริหารและครูโรงเรียนของท่านร่วมรับรู้ และแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยรอบโรงเรียน ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 4.31 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น SD. 0.56 แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและครูร่วมรับรู้ และแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยรอบโรงเรียนในระดับมาก

ข้อที่ 4 โรงเรียนของท่านมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนตระหนักรู้ถึงปัญหา และอยากส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเรื่อง น้ำเสียคลองแสนแสบ และคลองสาขามากหรือน้อย ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 4.16 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็น SD. 0.6 แสดงให้เห็นว่าบุคลากรในโรงเรียนประเมินในการจัดกระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาให้นักเรียนตระหนักรู้ถึงปัญหา และอยากส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเรื่อง น้ำเสียคลองแสนแสบ และ คลองสาขา มีคิดเห็นในระดับมาก

ข้อที่ 5 โรงเรียนท่านเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดความสมดุล Balance 4 หมวดด้านเศรษฐกิจด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 3.99 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของระดับความคิดเห็น SD. 0.54 แสดงให้เห็นว่าครูประเมินตนเองระดับกระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาให้นักเรียนตระหนักรู้ถึงปัญหา และอยากส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเรื่องน้ำเสียคลองแสนแสบ และคลองสาขามีคิดเห็นในระดับ

มาก

ข้อที่ 6 โรงเรียนท่านเสริมสร้างพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเป็นความเจริญก้าวหน้า เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเป็นทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ในการสร้างองค์ความรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 3.94 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็น SD. 0.62 แสดงให้เห็นว่าครูประเมิน มีการสร้างนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเป็นทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ในการสร้างองค์ความรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาระดับมึคิดเห็นในระดับมาก

ข้อที่ 7 โรงเรียนท่านทราบถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากปัจจัยสำคัญได้แก่ ความร่อยหรอของทรัพยากร ในฐานะท่านเป็นประชากรในโรงเรียน ในชุมชนริมคลองท่านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรน้ำเพื่ออนาคตของคนรุ่นต่อไปมากหรือน้อย ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 4.19 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็น SD. 0.53 แสดงให้เห็นว่าครูประเมินตนเองรับรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากความร่อยหรอ ของทรัพยากร ในฐานะท่านเป็นประชากรในโรงเรียน ในชุมชนริมคลองท่านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรน้ำ เพื่ออนาคตของคนรุ่นต่อไปมากหรือน้อยมึคิดเห็นระดับความคิดเห็นมาก

ข้อที่ 8 ผู้นำชุมชน และชุมชนโดยรอบ ๆ โรงเรียนของท่าน ให้ความสำคัญปัญหาและอุปสรรคด้านสิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์มากหรือน้อยเพียงใด ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 4.27 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความคิดเห็น SD. 0.56 แสดงให้เห็นว่าครูประเมิน ผู้นำชุมชน และชุมชนโดยรอบๆโรงเรียน สนใจปัญหาและอุปสรรคการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มึคิดเห็นระดับความคิดเห็นมาก

ข้อที่ 9 โรงเรียนท่านเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง ในทุกระดับมีส่วนร่วมใน 4 พันธกิจหลักของโรงเรียนอีโคสคูลมากหรือน้อยเพียงใด ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น $\bar{X}$ 4.17 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD. 0.57 แสดงให้เห็นว่าครูประเมินเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกระดับมีส่วนร่วมใน 4 พันธกิจหลักของโรงเรียนอีโคสคูลมึคิดเห็นระดับความคิดเห็นมาก

ข้อที่ 10 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยเน้นทั้ง head- heart-hand เหมาะสมตามวัยของผู้เรียนมากหรือน้อยเพียงใด ค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นคิดเห็นค่า $\bar{X}$ 4.17 ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD. 0.57 แสดงให้เห็นว่าครูประเมินเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกระดับมีส่วนร่วมใน 4 พันธกิจหลักของ โรงเรียนอีโคสคูล มึคิดเห็นระดับความคิดเห็นมาก

2) สรุปแสดงรายละเอียดการวิเคราะห์ประเมินผลนักเรียน

โรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนจัดกระบวนการเรียนรู้บันได 7 ขั้นตอนดังนี้

1. เด็กนักเรียนสำรวจ และค้นหาประเด็น โดยมีครูเป็นพี่เลี้ยง
2. ร่วมคิด ตระหนักถึงสถานการณ์ในอนาคตผลการวิจัยนั้นโรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนจัดกระบวนการเรียนรู้บันได๗ขั้น ตรงกับขั้นที่ 2 นักเรียนหาความรู้ฐาน ค้นคว้าข้อมูลที่หลากหลาย เช่น คอมพิวเตอร์ ห้องสมุดงานเขียนต่าง ๆ สัมภาษณ์ผู้นำในท้องถิ่นคนที่เกี่ยวข้องโดยมองประเด็นครอบคลุมทั้ง 3

ด้าน 1) ภูมินิเวศระบบดิน ระบบน้ำ สิ่งมีชีวิต 2) การใช้พลังงาน 3) การจัดการของเสีย สรุปโรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนได้ตรงเข้ากับการเรียนการสอนมาตรฐานเป็นตัวบ่งชี้มาตรฐานที่ 18 นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสิ่งที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้

3. ร่วมตัดสินใจและเห็นคุณค่าของคลองแสนแสบ ผลการวิจัยนั้นโรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนจัดกระบวนการเรียนรู้บันได 7 ขั้น นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ความสัมพันธ์การใช้ประโยชน์ (การพึ่งพาระหว่างชุมชนกับภูมินิเวศ) และขั้นที่ 4 เรียนรู้สถานการณ์ และกำหนดทางเลือกนั้นโรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนกิจกรรมได้ฝึก และส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม

4. ร่วมดำเนินการ ร่วมมือดูแลคลองแสนแสบและคลองสาขา กระบวนการเรียนรู้บันได 7 ขั้น ตรงกับขั้นที่ 5 นักเรียนได้วางแผนการจัดการวางแผนการทำงานที่เด็กเป็นผู้วางแผนการทำงานจะทำงานเรื่องอะไร ที่ไหน กับใคร ทำอย่างไร ติดต่อบริษัทงานใคร ด้วยกระบวนการทำงาน PDCA และขั้นที่ 6 นักเรียน ออกปฏิบัติการ เป็นขั้นตอนที่ครู และนักเรียนจะต้องดำเนินการทำงานร่วมกันครูคอยช่วยแก้ปัญหาในระหว่างการทำงาน และกระตุ้นให้เด็กหาทางเลือก หรือวิธีการที่สามารถจัดการกับปัญหาในระหว่างการทำงาน เมื่อลงมือปฏิบัติเด็กจะเกิดองค์ความรู้ เช่นกิจกรรมที่สามารถทำในการออกปฏิบัติ, กิจกรรมรณรงค์ การทำโปสเตอร์ / แผ่นพับ / หนังสือพิมพ์ / ใบปลิว, กิจกรรมการสาธิต, กิจกรรมการได้วาที, กิจกรรมการใช้สื่อ, กิจกรรมการละเล่นท้องถิ่น, กิจกรรมวิทยุชุมชน

สรุป โรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนได้มีบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติ และสนองความต้องการของผู้เรียน

5. ร่วมติดตาม และประเมินผล ฝ่ายระวังดูแลคลองแสนแสบ และคลองสาขากระบวนการเรียนรู้บันได 7 ขั้น ขั้นที่ 7 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง เด็ก ครู และชุมชน เป็นการสื่อสารความรู้ที่ผู้เรียนไปยังผู้อื่นที่อยู่รอบตัว หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง บอกถึงความรู้ ความคิดเห็น และข้อเสนอที่สำคัญไปยังผู้รับผิดชอบผู้เกี่ยวข้องทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้นโรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียนได้มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และต่อเนื่อง

6. ร่วมรับผลประโยชน์โรงเรียนบุคลากรในโรงเรียน ,ชุมชน ,ชุมชนใกล้เคียง สุดท้ายจะใช้รูปแบบใด ๆ ร่วมรับผลประโยชน์ไม่มากนัก้อยร่วมกัน

3. กระบวนทัศน์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สิ่งแวดล้อมศึกษา มีเป้าหมาย เพื่อสร้างพลเมืองที่มีความรู้ ห่วงใยในปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ และชีวภาพ รวมทั้งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น และมีแรงจูงใจในการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา สอดคล้องวิสัยทัศน์อาเซียนปี ค.ศ. 2020 เป้าหมายคือสิ่งแวดล้อมสีเขียวและสะอาดในอาเซียน (CLEAN AND GREEN ASEAN) ในมติสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านสิ่งแวดล้อมศึกษา และการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับประเทศไทยมีการพัฒนาการเพียงแนวคิดของการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม มีประกาศใช้ พ.ร.บ.ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2533 และพ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.

2540 – 2550 ได้กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของประชาชน ชุมชน ภาคเอกชน และองค์กรอิสระให้เข้ามีส่วนร่วมบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เรื่องการศึกษาเป็นกุญแจที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดให้โรงเรียนที่มีพื้นที่อยู่ใกล้คลองแสนแสบ และคลองสาขา เข้าร่วมเป็นโรงเรียนอีโคสคูลร่วมพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ เรื่องคลองแสนแสบ และร่วมกันเฝ้าระวังดูแลรักษาคลองแสนแสบและคลองสาขาให้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ศึกษาจากกระบวนการทัศน์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- 1) โมเดลในการพัฒนา และแบบจำลอง เน้นเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมการเพิ่มโอกาส และคุณค่า
- 2) มีการควบคุมจัดยุทธศาสตร์ / กลยุทธ์ที่เหมาะสมมีการวัดผลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ
- 3) การมีประชาชนเป็นศูนย์กลางที่ได้รับการมอบอำนาจ เพื่อดึงศักยภาพของคนเพื่อสร้างพลัง และส่งเสริมทรัพยากรทุนด้านต่าง ๆ บูรณาการเครือข่าย
- 4) มีนวัตกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบัน และภาพรวมอนาคตเพื่อให้คนในสังคมรับการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ
- 5) การมีวัฒนธรรมขององค์กรในการทำงานเชิงบวก เพื่อคนในสังคมสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์ และความรับผิดชอบต่อสังคม และอยู่ร่วมกันแบบแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างได้อย่างมีความมั่นคงทางจิตใจ

อภิปรายผลการวิจัย

1. โรงเรียนทั้ง 8 โรงเรียน เป็นชุมชนริมคลองแสนแสบ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชุมชนริมคลองแสนแสบมีความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นเครือญาติ มีความเป็นตัวตนชัดเจนด้านภาษา และวัฒนธรรม ดังนั้นพหุนิยมเป็นสังคมต้องค้นหาความเป็นมัชฌิมาปฏิปทา อารยวิถี ทางสายกลาง ความเป็นกลาง ความเที่ยงธรรม ความยุติธรรม ความพอดี พอเพียง ไม่สุดโต่ง สมเหตุสมผล พอประมาณ ลงตัว รูปแบบและกลไกคือการบูรณาการผสมผสานสร้างและสมานฉันท์ ใช้รูปแบบการบูรณาการด้วยหลัก Head- Heart- Hand ประกอบด้วย การให้ความรู้ คู่คุณธรรม ด้วยกระบวนการเรียนรู้ ๗ ขั้นตอน นำมาบูรณาการประยุกต์ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นในโรงเรียนท้องถิ่นตน ด้วยกลไกการจัดโรงเรียนทั้งระบบให้เป็นโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยมีกลไก 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และโครงสร้างการบริหารจัดการ
- 2) ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้
- 3) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
- 4) ด้านการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่าย

ผลการศึกษาเรื่อง รูปแบบการปลูกจิตสำนึกเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนย่านคลองแสนแสบ และคลองสาขา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ประเสริฐ ศรีอุทธา โดยรศ.ดร.คงศักดิ์ ชาติทอง และ

รศ.ดร.งามนิตย์ ธาตุทอง ได้รายงานวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนไทยในเรื่อง “ การศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ” จำนวน 30 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม ครูผู้สอนจำนวนโรงเรียนละ 8 คน รวมทั้งสิ้น 240 คน เก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม กลไกการทำงานดังนี้ 1) ด้านนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และโครงสร้างการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา 2) ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมรณรงค์ และรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา 3) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา 4) ด้านการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา การร่วมมือระหว่างสถานศึกษา และร่วมมือกับชุมชน ผลการวิจัย โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ถึงมาก โดยให้ข้อเสนอแนะดังนี้ เรื่องการจัดบุคลากรให้ทุกคนมีส่วนร่วมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้บริหาร รวมทั้งการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อรับผิดชอบและประสานงานอย่างต่อเนื่อง และรายงานวิจัย จุริลักษณ์ พิมพ์รส และคณะ เรื่องการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืนในรัฐวิกทอเรีย ประเทศออสเตรเลีย 2552 ผลการวิจัยพบว่า 1) โครงการนำร่องโรงเรียนสิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืน (SustainableSchool) ในรัฐวิกทอเรียทุกโรงเรียนต้องใช้โมดูลหลัก (Core module) ดังนี้ 1) การพัฒนาวิสัยทัศน์เป็นโรงเรียนสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน และจัดลำดับความสำคัญของโปรแกรมที่จะทำทุกฝ่ายในโรงเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 2) โมดูลทรัพยากร (Resource modules) มีทั้งหมด 4 โปรแกรม คือ พลังงาน (Energy) ,น้ำ (Water),ขยะของเสีย (Waste) และความหลากหลายทางด้านชีวภาพ (Biodiversity) โดยมีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านนโยบาย ด้านสภาพทางกายภาพ (Policyandphysical) ด้านโปรแกรม (Programs) ด้านกิจกรรม (Activities) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการดำเนินการของแต่ละโรงเรียนมีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละโรงเรียน 2) ทุกโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม เพื่อการศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะเห็นว่าโรงเรียนสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนทั้งสองประเทศมีกรอบการทำงานที่คล้ายกัน คือเน้นการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบไปสู่การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คุณลักษณะที่สำคัญที่ทำให้โครงการโรงเรียนสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืนในประเทศออสเตรเลีย มีความก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ ดังนี้ 1) มีการพัฒนาหลักการและแผนการดำเนินงานที่มาจากส่วนกลาง ที่แต่ละรัฐสามารถนำไปประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของโรงเรียนในท้องถิ่นตนได้ 2) โรงเรียนมีการดำเนินการโดยใช้แนวคิดการพัฒนาทั้งโรงเรียน (Awhole-schoolapproach) 3) โรงเรียนมีหลักสูตรที่เน้นการสอดแทรกเรื่องสิ่งแวดล้อมในทุกรายวิชา (Integratedcurriculum) 4) หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่นรวมทั้งผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ที่จะพัฒนาไปสู่โรงเรียนสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน

2. การติดตาม และประเมินผล โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา พื้นที่คลองแสนแสบ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการแก้ปัญหา และพัฒนาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และให้ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้นั้น ต้องการปลูกสำนึกการจัดการสิ่งแวดล้อมเชื่อว่ามนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกมีความสัมพันธ์กัน สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ในการดำรงชีวิต การปลูกฝังลักษณะนิสัย ความตระหนักรู้ การปฏิบัติตนต่อสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนในระบบการศึกษานั้น ต้องเน้นในกระบวนการแก้ปัญหา และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองเอื้อต่อการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งรณรงค์ในครอบครัวชุมชนให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ในรูปแบบ และกลไกของโครงการอีโคสคูล สอดคล้อง ตัวแบบพระพรหมคุณาภรณ์จากหลักพุทธธรรม ฉบับเดิม อธิบายหลักการปลูกจิตสำนึกบุคคล คือการเพิ่มศักยภาพของบุคคล “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน แท้จริงนั้น คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ มีตนที่ฝึกดีแล้วนั้นแหละ คือได้ที่พึ่งซึ่งหาได้ยาก” รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนต้องพัฒนาสัมพันธ์ 4 ด้านดังนี้ 1. ระบบมนุษย์ มนุษย์เป็นศูนย์กลางต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความต้องการแต่พอดีการพัฒนามนุษย์จึงต้องพัฒนาให้ครบ 4 ด้านพัฒนากาย พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิต พัฒนาปัญญา 2. ระบบสังคม คือกลุ่มสังคม ครอบครัวชุมชน 3. ระบบธรรมชาติสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สมดุลมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีความหลากหลายทางสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิตครบวงจร 4. ระบบเทคโนโลยีเป็นการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ เพื่อประโยชน์สุขของมนุษย์ สรุปลักษณะทั้ง 4 อย่างเชื่อมโยงกัน โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางให้พัฒนาแต่ละปัจจัยและให้แต่ละปัจจัยทำประโยชน์ซึ่งกันและกัน คือ มนุษย์ทำประโยชน์ตนประโยชน์สังคมประโยชน์ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ขณะเดียวกันสังคมมีสันติภาพแล้วเอื้อต่อมนุษย์การพัฒนาก็จะยั่งยืน

3. กระบวนทัศน์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีหลักการ ดังนี้

3.1 โมเดลการพัฒนา และแบบจำลอง การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม แสดงผลจากมโนนโยบายของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดให้โรงเรียนที่มีพื้นที่อยู่ใกล้คลองแสนแสบ และคลองสาขา เข้าร่วมเป็นโรงเรียนอีโคสคูลพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้เรื่องคลองแสนแสบ และร่วมกันเฝ้าระวังดูแลรักษาคลองแสนแสบ และคลองสาขาให้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

3.2 มีการควบคุมจัดการ ด้วยการมียุทธศาสตร์/กลยุทธ์ที่เหมาะสม

ประการที่ 1 มีการควบคุมด้วยการมียุทธศาสตร์ ประกาศใช้ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2553 กลยุทธ์คือการพัฒนาคุณภาพของ “ประชากรโลก” โดยใช้กระบวนการ สิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประการที่ 2 มีพ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กลยุทธ์คือประชาชนชาวไทยมีจิตสำนึกรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความตระหนัก และความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนับเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ประการที่ 3 มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 – 2550 ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ชุมชน ภาคเอกชน และองค์กรอิสระกลยุท்த์คือให้เข้ามีส่วนร่วมบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3.3 การมีประชาชน เป็นศูนย์กลาง ที่ได้รับการมอบอำนาจ มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 – 2550 ได้กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของประชาชน ชุมชน ภาคเอกชน และองค์กรอิสระให้เข้ามีส่วนร่วมบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3.4 มีนวัตกรรมที่สอดคล้อง กับวิถีชีวิตปัจจุบัน และภาพรวมอนาคต มีนวัตกรรมรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ 7 ขั้นตอนโดยนโยบายกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รศ.ประสาน ดังสิคุบุตร ที่ปรึกษาโครงการ

3.5 การมีวัฒนธรรม ขององค์กรในการทำงานเชิงบวก (PROACTIVE) กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนำรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ 7 ขั้นตอนบูรณาการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนพื้นที่ย่านคลองแสนแสบทั้ง 8 โรงเรียนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. “ โรงเรียนอีโคสคูล พื้นที่คลองแสนแสบ ” คือการปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของคลองแสนแสบเกิดตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และพัฒนาสู่ความร่วมมือในการเฝ้าระวังคลองแสนแสบ และคลองสาขาสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน การติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรม กิจกรรมการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด และข้อเสนอแนะรวมทั้งการบันทึกข้อมูลเป็นประโยชน์อย่างมาก เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไข แผนการดำเนินงานที่มีข้อบกพร่อง รวมทั้งปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ

2. ผู้บริหาร และครู จะสามารถทำหน้าที่การจัดการสิ่งแวดล้อมได้จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั่วไป และสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

3. วิชาชีพครู ครูจำเป็นต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนักปราชญ์

3.1 สุ สุตะ เป็นผู้ฟังที่สมบูรณ์หมายความว่าตั้งใจฟัง และห

3.2 จิ จิตะ การพิจารณาอย่างมีสติด้วยจิตวิญญาณ

3.3 ปุ ปุจฉา การซักถาม การหาคำตอบจากการตั้งคำถาม เพื่อให้บรรลุความคาดหวัง

3.4 ลิ ลิขิต การเขียน การจดบันทึกช่วยความจำ

บรรณานุกรม

- จิตรดา ศิริรัตน์ และคณะ ,คู่มือวิชาชีพครู:ปฏิรูปการศึกษา งานนิตติยว, หน้า 6 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2546)
- จีระวรรณ เกษสิงห์. สิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: วิสต้า อินเตอร์พรีน, 2561.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. การติดตาม และประเมินผล . เอกสารประกอบการศึกษาวิชาการจัดการ และการประเมินโครงการพัฒนาสังคม (Management and evaluation in social development project) .คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.
- ประสาน ตั้งสิกบุตร. คู่มือโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน บันได 7 ขั้น...เครื่องมือการจดกระบวนการเรียนรู้ .กรุงเทพมหานคร : ปาณ เนกซ์สเตป จำกัด, 2557.
- เปี่ยมศักดิ์ เมนะเสวต. แหล่งน้ำกับปัญหามลพิษ .กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- วิวัฒน์ hamnตรี รศ.ดร.,เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ๘๑๐ ๒๐๗ เรื่องการทบทวนความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2559.
- บทความ :
- กทม.สาร. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ทรงทราบถึงสาเหตุปัญหาระบายน้ำของกรุงเทพมหานคร, กทม.สาร .ปีที่ 24 ฉบับที่ 247 (มิถุนายน 2560) : 3.
- กฤษณะ ธรรมสาสน์, การบูรณาการจิตวิทยบริการเชิงพุทธสำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยว, วารสารพุทธจักรมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.ปีที่ 70 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม 2559) : 70.
- ชลิดา จุงพันธ์ และนฤพจน์ พุฒวันนะ (2563)วิธีการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน:กรณีศึกษาโรงเรียนในจังหวัดปทุมธานี วารสารหน่วยวิจัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี ปีที่ 11 ฉบับที่ 1

การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาชุมชนใน
จังหวัดตราด*

COMMON-POOL RESOURCES OF COMMUNITY MANAGEMENT ACCORDING TO
THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY: A CASE STUDY OF COMMUNITY
IN TRAT PROVINCE

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, ขวัญศิริ เจริญทรัพย์, คมพล สุวรรณภูมิ และสมศักดิ์ สามัคคีธรรม

Natthawut Sub-upatham, Khwansiri Charoensub, Khompol Suvarnakuta

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University

Somsak Samukkethum

คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Social Development and Management Strategy, of National Institute of Development Administration

Email: natthawut.s@rbru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดนิพนธ์เรื่องการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษาชุมชนในจังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 หัวข้อ 2 เงื่อนไข รวม 5 มิติคือ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันในตัว 4) ความรู้ 5) คุณธรรม กับแนวคิดหลักการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ใน 8 มิติคือ 1) กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน 2) ความสอดคล้องของกฎระเบียบ 3) การจัดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน 4) การกำกับติดตาม และสอดส่องดูแล 5) การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ 6) ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ 7) สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ 8) การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย โดยมีระเบียบวิธีวิจัยคือ เป็นการวิจัยแบบสหวิทยาการ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกกรณีศึกษาชุมชนบ้านเปร็ดใน ตำบลห้วงน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการศึกษาจากเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านเปร็ดในตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดการ

* Received November 4, 2022; Revised November 7, 2022; Accepted November 28, 2022

จัดการทรัพยากรร่วมของ เอลินอร์ ออสโตรมมีลักษณะคล้ายคลึงกันในแง่ของการยอมรับให้ชาวบ้านเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้ ภายใต้เงื่อนไขของการกำกับดูแลและต้องมีระบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู การสนับสนุนการจัดการตนเองของชุมชนรวมถึงการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายทั้งใน และนอกชุมชน และมีเป้าหมายร่วมกัน คือการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งสามมิติ คือมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การจัดการป่าชายเลน; ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง; แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม

ABSTRACT

This research article is part of the study titled Community Management of Common-pool Resources According to the Philosophy of Sufficiency Economy: A Case Study of Community in Trat Province. The aimed to study characteristics of community common-pool resource management to the concept according of the philosophy of sufficiency economy consisting of 3 pillars, 2 conditions, 1) moderation, 2) reasonableness, 3) self-immunity, 4) knowledge, 5) virtue, and Elinor Ostrom's principles for sustainable governance of common-pool resources, in eight dimensions is 1) boundaries, 2) congruence, 3) collective choice arrangements, 4) monitoring, 5) graduated sanctions, 6) conflict resolution mechanism 7) minimal recognition of rights, 8) nested enterprises. The research was methodology on the basis of interdisciplinary qualitative research design. A case of Ban Pred Nai community in Huang Nam Khao sub-district, Mueang district, Trad province was selected. Data were collected using an in-depth interview, group interview, and obtained from documents. The study results found that the common-pool resource management according to the sufficiency economy philosophy of Ban Pred Nai community and Elinor Ostrom's principles for sustainable governance of common-pool resources shared similar characteristics in terms of accepting villagers to utilize resources under the conditions of common-pool resource government. Meanwhile, there must be the system for conservation and restoration, support of community self-management including network operations inside and outside the community.

The common goal is sustainable development in three dimensions, namely, economy, society, and environment.

Keywords; Mangrove Forest Management; Sufficiency economic philosophy; Common-pool resources approach

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาที่เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540-2544) ก่อให้เกิดการตั้งคำถามขึ้นมามีหน่วยงานใดบ้างที่คำนึงถึงผลของการพัฒนาประเทศว่ามีการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับทรัพยากรของชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดหรือไม่ จึงได้เกิดบทสรุปการพัฒนาประเทศว่ามีความทันสมัยแต่ไม่พัฒนาที่จะให้เกิดความยั่งยืนได้ จนกระทั่งสิ้นสุดการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560-2564) ข้อกังวลเกี่ยวกับปัญหาการมีผู้ใช้ทรัพยากรมากเกินไป การใช้ทรัพยากรเกินพอดี และการมุ่งผลตอบแทนสูงสุดด้านเศรษฐกิจทำให้รัฐเข้าแทรกแซงเพื่อกำกับ ควบคุม และการจัดสรรทรัพยากรด้วยตัวเอง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าจากการเร่งรัดให้มีการผลิต และส่งเสริมอุตสาหกรรมอย่างมากมาย แต่ผลที่ตามมาก็ได้ทำลายทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมากมายโดยเฉพาะพื้นที่ป่าไม้ก็ลดลงตามไปด้วย จากสถิติป่าไม้ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2516 มีเนื้อที่ป่าทั่วประเทศ 138,556,875 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.21 ต่อมา พ.ศ.2541 มีเนื้อที่ป่าทั่วประเทศ 81,076,250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.28 และใน พ.ศ. 2564 มีเนื้อที่ป่า 102,212,434 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.59 เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2541 จำนวน 21,136,229 ไร่ ทั้งนี้เกิดจากการที่รัฐบาล และรัฐมนตรีให้ปิดป่าสัมปทานทั่วประเทศเมื่อ พ.ศ. 2543 สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ.2535 ที่ได้เกิดกระแสการปฏิรูปทางการเมืองนำไปสู่การเรียกร้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตามนโยบาย และสิทธิของชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐกระจายอำนาจแก่ชุมชนในการจัดการป่าส่งผลให้ภาครัฐยอมรับให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่า โดยกรมป่าไม้อนุญาตให้ชุมชนสามารถดูแลป่าได้ตั้งแต่ พ.ศ.2540 เป็นต้น

ตลอดระยะเวลากว่ายี่สิบปีที่ผ่านมาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนได้รับการยอมรับมากขึ้นเรื่อย ๆ ในฐานะทางเลือกการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวบ้าน โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าของรัฐ นักวิชาการที่สนับสนุนแนวทางป่าชุมชนเชื่อว่าการจัดการทรัพยากรแบบรวมศูนย์อำนาจ นอกจากจะไร้ประสิทธิภาพในการคุ้มครอง และรักษาทรัพยากรป่าไม้แล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบทางตรงมากที่สุดก็หนีไม่พ้นชาวบ้าน และชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากร ข้อเสนอของนักวิชาการกลุ่มนี้คือ รัฐต้องกระจาย หรือมอบอำนาจในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้กับชุมชนในรูปแบบป่าชุมชน เพื่อเป็นการคุ้มครอง และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ใกล้ป่าโดยป่าไม้เป็นจุดเริ่มต้นของระบบนิเวศที่เป็นแหล่งอาหารระดับปฐมภูมิหากถูกทำลายลงไปก็ยากที่จะฟื้นฟูให้กลับคืนมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม ถึงแม้จะมีข้อเสนอให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการทรัพยากรเองแล้วก็ตาม แต่ยังมีประเด็นคำถามคือการให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการทรัพยากรนั้นไม่ได้ประสบความสำเร็จทุกพื้นที่หรือทุกชุมชน เพราะปัญหาการจัดการทรัพยากรเป็นเรื่องยาก และสลับซับซ้อนชุมชนต้องร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์ และจัดการทรัพยากรร่วมกันทั้งภายในชุมชนของตนเอง และเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น ๆ ในระบบนิเวศที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเดียวกันนั้นด้วย ซึ่งลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมจะประสบความสำเร็จได้นั้นมีโอกาสเกิดขึ้นน้อย มีเพียงบางพื้นที่เท่านั้นที่มีลักษณะการจัดการที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรให้ประสบความสำเร็จ

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคตะวันออกของประเทศไทยมีทรัพยากรที่เป็นแผ่นดินและพื้นน้ำ ประกอบด้วย เทือกเขา ป่าไม้ และที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก มีลุ่มน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์และพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล รวมถึงท้องทะเลอ่าวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีทรัพยากรป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์มากเป็นอันดับสองของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนผลไม้ ทำนา ทำไร่ การทำประมงชายฝั่ง เป็นต้น นอกจากนี้จังหวัดตราดยังอยู่บนเส้นทางการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการขยายตัวด้านการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสูงในอนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาดังกล่าวจังหวัดตราดจึงได้กำหนดแผนการพัฒนาจังหวัด โดยมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด คือ ตราดเมืองมั่งคั่ง ชุมชนมั่นคง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน และได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเอาไว้ 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากฐานการท่องเที่ยว การเกษตรครบวงจร การบริการและการค้าชายแดนเชื่อมโยงกับอาเซียนและนานาชาติที่เติบโตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) การเสริมสร้างความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และชุมชนเข้มแข็งด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (แผนพัฒนาจังหวัดตราด พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน) พ.ศ. 2563) ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based) ด้วยแนวทางเขตพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง โดยในปัจจุบันจังหวัดตราดได้เป็นพื้นที่ที่มีการจัดการทรัพยากรร่วมโดยชุมชน และประสบความสำเร็จทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนมาก อาทิ ด้านเศรษฐกิจ มีการทำประมงพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยยึดหลักการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างยั่งยืน ด้านสังคมที่มีการจัดการวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างชาวไทยพุทธ ชาวมุสลิม และชาวจีนที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขบนฐานทรัพยากรทางทะเล และด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าชายเลนจนกระทั่งมีความสมบูรณ์มากที่สุดในภาคตะวันออก เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดทางการศึกษาด้านวิชาการในเชิงสหวิทยาการที่ผู้ศึกษาต้องการค้นคว้าองค์ความรู้ที่มาจากศาสตร์หลายสาขาที่ประกอบด้วยหลายมุมมองอันจะเป็นแนวทางการพัฒนารอบการศึกษาใหม่ขึ้นมา เพื่อการอธิบาย และแสวงหาความรู้ที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้น

จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรร่วมโดยชุมชนพบว่าแนวคิดที่น่าสนใจอยู่ 2 แนวคิดที่จะสามารถอธิบายถึงความเป็นไปได้เกี่ยวกับลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวทางสหวิทยาการ คือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ตามคุณลักษณะ 3 ห่วง คือ 1) ความพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันในตัว และ 2 เงื่อนไข คือ 1) เงื่อนไขความรู้ 2) เงื่อนไขคุณธรรม กับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม (Common-Pool Resources Approach: CPR) ของเอลินอร์ ออสโตรอม ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพตามหลักการ 8 มิติคือ 1) กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน 2) ความสอดคล้องของกฎระเบียบ 3) การจัดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน 4) การกำกับติดตามและสอดส่องดูแล 5) การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ 6) ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ 7) สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ 8) การ

เชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย โดยผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนของชุมชนบ้านเป็ดใน หมู่ 2 ตำบล ห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราดว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อที่จะนำองค์ความรู้ไปใช้ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรในชุมชนร่วมกันอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบสหวิทยาการเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์แบบกลุ่มย่อย (Small Group) จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับป่าชายเลนของชุมชนบ้านเป็ดใน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) อาทิ อดีตผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ยังศึกษาจากข้อมูลเอกสาร เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย บันทึกรายงานการประชุมของกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดใน และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต จนกระทั่งข้อมูลอิมตัว จากนั้นจึงนำมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเลือกข้อมูลตามเนื้อหาของวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก ตีความหมายข้อมูลบนฐานของการวิเคราะห์เหตุและผลในเชิงประวัติศาสตร์ (Oral History)

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดตราด กรณีศึกษาชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีความสอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) และแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม (CPR) ของเอลินอร์ ออสตรอม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) กับการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านเปร็ดใน
ความพอประมาณ	1. มีการพัฒนาทรัพยากรของชุมชนด้วยการทำสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดความเหมาะสมกับทุนและแรงงานของชาวบ้านซึ่งเป็นการมองถึงศักยภาพของชุมชน 2. มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนชุมชนบ้านเปร็ดใน ส่งเสริมให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การให้คำแนะนำในการดูแลรักษาทรัพยากร 3. มีกองทุนเพื่อการจัดการป่าชายเลนชุมชน มีการรวมเงินสำหรับไว้เป็นทุนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนและการทำกิจกรรมอื่น ๆ 4. มีกฎ ระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน
ความมีเหตุผล	1. มีการอนุรักษ์ป่าชายเลน ส่งเสริมการปลูกไม้ทดแทนในป่าชายเลน เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน และมีการปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ว่างเปล่าเสื่อมโทรม 2. ชาวบ้านสามารถสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน มีการจัดกิจกรรมในชุมชนเพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนผ่านกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนชุมชนบ้านเปร็ดใน 3. การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเปร็ดในมีการบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่มที่มีมติในที่ประชุมผ่านเวทีชาวบ้าน โดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเพื่อระดมความคิดเห็น โดยยึดหลักประชาธิปไตย 4. กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเปร็ดในมีการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน

การมีภูมิคุ้มกันในตัว	1. มีการปลูกป่าชายเลนอย่างชัดเจน สามารถสร้างเป็นป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ 2. มีแผนแม่บทในการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และการฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างสม่ำเสมอ 3. มีการจัดระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้จนได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านในชุมชน 4. มีการสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนและต่อยอดการสร้างความรู้ความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5. มีการจัดกิจกรรมในการเฝ้าระวังและดูแลรักษาป่าชายเลน มีการลาดตระเวน ตรวจตราดูแลป่าตามหน้าที่รับผิดชอบ 6. มีการจัดระบบการออม เช่น ออมเงิน ออมดิน ออมน้ำและออมมิตร เพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคตอย่างยั่งยืน 7. ชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่ายชุมชนที่มีอาณาเขตพื้นที่ป่าชายเลนใกล้เคียงติดกัน มีการเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับภาครัฐและภาคส่วนอื่น ๆ เช่น กรมป่าไม้ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมเจ้าท่า สถาบันการศึกษา องค์การมหาชน องค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิต่าง ๆ

ความรู้	1. มีกระบวนการเรียนรู้ที่สืบทอดจากการปฏิบัติจนกลายเป็นองค์ความรู้ภายในตัวชุมชนเอง เช่น การบริหารจัดการป่าชายเลน การบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน การจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อคุณธรรมครบวงจรชีวิต ซึ่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสม สืบทอดและปฏิบัติต่อกันมานี้สามารถถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี 2. ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านมีการทำวิจัยท้องถิ่นโดยชุมชนเอง ทั้งในด้านการป้องกัน การแก้ไขปัญหาและด้านการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรับมือกับวิกฤติการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การวิจัยท้องถิ่นเกี่ยวกับการกัดเซาะชายฝั่ง การวิจัยท้องถิ่นเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการนำมาใช้ป้องกันการสูญหายของพื้นที่ป่าชายเลน เป็นต้น 3. มีการใช้เครื่องมือสำหรับสร้างความรู้ในชุมชน เช่น การทำเวทีประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็น การประชุมกลุ่มย่อยในชุมชน การพูดคุยถกประเด็นปัญหา เป็นต้น 4. มีการเพิ่มเติมความรู้จากหน่วยงานภายนอกอยู่เสมอ เช่น การประชุม การอบรมจากหน่วยงานภาครัฐ การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การติดตามสถานการณ์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและด้านอื่น ๆ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ 5. มีการส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่บุคคลทั้งภายในและนอกชุมชน เช่น การส่งเสริมความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้กับเด็กนักเรียนในชุมชน การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้มาศึกษาดูงานในพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชน การจัดทำป้ายเพื่อบอกชนิดของต้นไม้และพันธุ์สัตว์น้ำในป่าชายเลน

คุณธรรม	1. มีความอดทนสามารถใช้สติปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการควบคุมความขัดแย้งที่เกิดขึ้น 2. ชุมชนมีความเสียสละและแบ่งปันซึ่งกันและกันในคราวที่ชุมชนได้รับความเดือดร้อนในทุกสถานการณ์ 3. ยึดหลักคุณธรรมความเสมอภาคและมีความยุติธรรมต่อกัน ในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ด้วยความเคารพในกฎกติกาที่กำหนดไว้ร่วมกัน 4. ผู้นำมีความเสียสละ มุ่งมั่น พยายามอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนอย่างไม่ย่อท้อ สมาชิกกลุ่มจึงมีความเชื่อมั่นศรัทธาและมีความไว้วางใจเชื่อใจในการทำหน้าที่ของผู้นำ 5. กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดในมีการบริหารจัดการกลุ่มแบบธรรมาภิบาล มีมาตรฐานการทำงานและมีหลักจริยธรรมในการบริหารงานสามารถตรวจสอบการทำงานได้

ลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสรุปให้เป็นรูปธรรมได้ดังนี้ 1) การดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน 2) การฟื้นฟูป่าชายเลน 3) การอนุรักษ์ 4) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 5) การมีส่วนร่วมของชุมชน 6) ภาวศึเครือข่ายของชุมชน 7) การเสียสละเพื่อส่วนรวม

ตารางที่ 2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม (CPR) ของเอลินอร์ ออสตรอมกับการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน

แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม ของเอลินอร์ ออสตรอม	ลักษณะการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านเป็ดใน
1 กำหนดขอบเขตให้ชัดเจน 1.1 ขอบเขตของผู้ใช้ประโยชน์	1. การไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาเก็บประโยชน์จากป่าชายเลนของชุมชน 2. มีการกำหนดกฎ กติกา เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของชุมชนไม่ให้มีการใช้มากเกินไป โดยสมาชิกในชุมชนสามารถจับสัตว์น้ำในป่าชายเลน สามารถตัดไม้จากป่าชายเลนได้ แต่ห้ามตัดต้นไม้ที่มีอายุน้อยและขยายพันธุ์ยาก ซึ่งจะต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดในเสียก่อน
1.2 ขอบเขตของทรัพยากรร่วม	1. มีการกำหนดเขตป่าชายเลนร่วมกันระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมเจ้าท่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 2. มีการทำเส้นทางเดินรอบป่าชายเลน การติดป้ายป่าชายเลนของชุมชน
2. ความสอดคล้องของกฎระเบียบ 2.1 ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น 2.2 ความสอดคล้องในการใช้ประโยชน์	1. การมีกฎ กติกาห้ามตัดไม้และจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ 2. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์อย่างถูกต้องเป็นทางการ 1. มีกองทุนเพื่อการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ในการบริหารจัดการป่าชายเลนและการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชน 2. มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน เพื่อประโยชน์ในดูแลรักษาทรัพยากร

3. การจัดให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกร่วมกัน	1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบการดูแลป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน 2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดทำกติกาและข้อตกลงร่วมกัน การกำหนดบทลงโทษแก่สมาชิกที่ละเมิดระเบียบการดูแลป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน (ระเบียบและกติกายังไม่มีการปรับแก้)
4. การกำกับติดตามแลสอดส่องดูแล 4.1 การกำกับติดตามผู้ใช้ประโยชน์ 4.2 การสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากร	1. จัดกิจกรรมในการเฝ้าระวังและดูแลรักษาป่าชายเลนโดยสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน 2. มีชาวบ้านลาดตระเวนและตรวจตราดูแลป่าตามหน้าที่รับผิดชอบตามคลองที่อยู่ในพื้นที่บ้านเปร็ดในตั้งแต่คลอง 1-12 1. มีทีมตรวจการณ์ของชุมชนซึ่งเป็นการจัดทีมชาวบ้านเฝ้าระวังและลาดตระเวนตามลำคลองในป่าชายเลน 2. มีการสำรวจระบบนิเวศป่าชายเลนพร้อม ๆ กับลาดตระเวนตามลำคลองในบริเวณป่าชายเลน
5. การลงโทษผู้ละเมิดกฎระเบียบ	1. ผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือกับมติของหมู่บ้าน มีการกระทำความผิดระเบียบกรณีห้ามจับปูแสมในฤดูวางไข่และมีการล่าสัตว์ป่าอย่างโจ่งแจ้งจะงดให้ผู้นั้นมีสิทธิกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์อย่างเด็ดขาดเป็นเวลา 3 ปี 2. กรณีตัดไม้ป่าชายเลน 3-4 ต้น จะใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือน หากไม่เชื่อฟังจะนำเจ้าหน้าที่ไปจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมาย
6. ชุมชนจะต้องมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ	1. การพูดคุยเจรจา ปรับความเข้าใจระหว่างคู่ขัดแย้ง 2. การใช้ผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้านไกล่เกลี่ย

7. สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากรัฐ	1. การได้รับการยอมรับจากภาครัฐในการบริหารจัดการป่าชายเลนเพราะเชื่อมั่นว่าชุมชนสามารถรักษา ดูแลป่าชายเลนได้ จนสามารถเป็นพื้นที่กรณีศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชนได้ 2. มีกลไกบริหารจัดการป่าชายเลนอย่างเป็นระบบสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้
8. การเชื่อมโยงทรัพยากรร่วมสู่ระบบที่ใหญ่กว่าด้วยการจัดการภาคีเครือข่าย	1. การมีเครือข่ายป่าชายเลนตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับประเทศ 2. มีเครือข่ายภาครัฐและเจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับชายฝั่งทะเลตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดถึงระดับประเทศ 3. การมีเครือข่ายวิชาการ อาทิ โรงเรียน มหาวิทยาลัย หน่วยงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชนและธุรกิจเอกชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการจัดการทรัพยากรร่วมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดตราด พบว่าพื้นที่ชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนตามแนวความคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีลักษณะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม โดยทั้งสองแนวคิดสามารถรักษาสมดุลของทรัพยากรป่าชายเลน และวิถีชีวิตของผู้คนไว้ได้อย่างยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกันกับ World rainforest movement ที่นำเสนอการสนับสนุนชนพื้นเมืองเป็นผู้จัดการป่าหรือเรียกว่าการจัดการป่าบนพื้นฐานของชุมชน โดยมองว่าไม่มีใครมีความรู้เกี่ยวกับป่าได้ดีไปกว่าชนพื้นเมืองเนื่องจากป่าเป็นทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับพวกเขา วิถีชีวิตของพวกเขาจึงอยู่กับป่าอย่างแยกไม่ออก ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองมีความรัก และหวงแหนป่า รวมทั้งมีประเพณี / วิถีปฏิบัติที่สะท้อนถึงการอนุรักษ์ป่า ในขณะที่การจัดการป่าแบบดั้งเดิมที่ผูกขาดโดยรัฐนั้นแท้จริงแล้วรัฐมีทรัพยากร และกำลังคนจำกัดทำให้รัฐไม่สามารถดูแลป่าได้ทั่วถึงจึงต้องอาศัยชนพื้นเมืองทำหน้าที่ปกป้องดูแลป่าเพื่อแลกกับการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากป่าซึ่งวิธีการจัดการป่าร่วมกันมีลักษณะภาควิชาที่รัฐเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนท้องถิ่น และสอดคล้องกันกับการศึกษาของพัชรินทร์ โชคศิริ ที่ทำการศึกษาเรื่องการจัดการทรัพยากรร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ พบว่าการจัดการป่าชุมชนประสบความสำเร็จด้านการป้องกันการบุกรุกป่าแต่ไม่ประสบความสำเร็จด้านการฟื้นฟูป่า โดยการจัดการป่าชุมชนมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการทรัพยากรร่วมของออสตรอม 5 ประการ คือ 1) การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ชัดเจน 2) การสอดส่องดูแลการใช้

ประโยชน์จากป่าและสวดส่องดูแลทรัพยากร 3) การลงโทษผู้กระทำผิดจากต่ำไปสูง 4) การจัดการความขัดแย้ง 5) การยอมรับสิทธิในการจัดการป่าโดยรัฐ อย่างไรก็ตามการจัดการป่าชุมชนไม่เป็นไปตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม 3 ประการ คือ 1) การกำหนดขอบเขตของผู้มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน 2) ความสอดคล้องระหว่างกฎระเบียบกับสภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ นอกจากนี้ผลการศึกษาดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับจักรกฤษณ์ จันทรแล้ม (2558: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบบ้านเปรตใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศและปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลในด้านการดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติป่าชายเลนของชุมชนต้นแบบพบว่าแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศของชุมชนต้นแบบ คือการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน ชาวชุมชนใช้การดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้หลักคิดแบบ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ช่วยแก้ไขปัญหาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน อีกทั้งการน้อมนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็ง ผลการศึกษานี้ได้ยืนยันองค์ความรู้ของสมศักดิ์ สามัคคีธรรม ที่ได้ทำการศึกษาการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาป่าชุมชนในภาคตะวันออก โดยได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชนในภาคตะวันออกที่ประสบความสำเร็จว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอมและแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากน้อยเพียงใด เป็นการนำตัวแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเปรียบเทียบกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม พบว่าทั้งสองแนวคิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างมากในแง่ที่ว่าต่างยอมรับให้ชาวบ้านเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องมีการกำกับดูแลให้มีการใช้ประโยชน์มากเกินไป และจะต้องมีระบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูสนับสนุนการจัดการตนเองของชาวบ้าน การทำงานเป็นภาคีเครือข่ายและเล็งเห็นความสำคัญของกลไกรัฐในการเข้ามากำกับติดตามทางอ้อม และให้การสนับสนุนในการจัดทำโครงการป่าชุมชน

องค์ความรู้การวิจัย

จากข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความสอดคล้องกันของแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม พบว่ามีความสอดคล้องกันดังภาพใน ตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม

รูปธรรมของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	การจัดการทรัพยากรร่วม 8 มิติของเอลินอร์ ออสตรอม

1. การดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน	1. การกำหนดขอบเขตของผู้มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากร 2. การดูแลรักษาและเฝ้าระวัง 3. ระบบการลงโทษกรณีมีผู้ฝ่าฝืน 4. ความสอดคล้องกับกฎ ระเบียบ
2. การฟื้นฟูป่าชายเลน	1. การกำหนดขอบเขตของทรัพยากร 2. หน่วยงานภาครัฐให้การยอมรับ 3. การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายทุกรูปแบบ 4. ความสอดคล้องกับกฎ ระเบียบ
3. การอนุรักษ์	1. การกำหนดขอบเขตของผู้มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากร 2. การกำหนดขอบเขตของทรัพยากร 3. ระบบการลงโทษกรณีมีผู้ฝ่าฝืน 4. การสอดส่องดูแล 5. ความสอดคล้องกับกฎ ระเบียบ
4. การสร้างกระบวนการเรียนรู้	1. การกำหนดกฎ กติกาและระเบียบชุมชนร่วมกัน 2. การใช้เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง 3. การจัดทำวิจัยชุมชน 4. การดูแลรักษาและเฝ้าระวัง 5. ความสอดคล้องกับกฎ ระเบียบ
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน	1. การร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ 2. กลไกการจัดการความขัดแย้ง 3. การสอดส่องดูแล 4. การดูแลรักษาและเฝ้าระวัง 5. ความสอดคล้องกับกฎ ระเบียบ
6. ภาคีเครือข่ายของชุมชน	1. หน่วยงานภาครัฐให้การยอมรับ 2. การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
7. การเสียสละเพื่อส่วนรวม	1. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 2. การดูแลรักษาและเฝ้าระวัง 3. การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ ภาครัฐควรทำงานร่วมกันกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอและให้ความเสมอภาคกับชุมชนในลักษณะภาคีสนับสนุนเพื่อการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษากลไกการยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างภาคีต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวคิดของเอลินอร์ ออสโตรม

บรรณานุกรม

- ข้อมูลสารสนเทศ กรมป่าไม้. (2565). เนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทย ปีพ.ศ. 2516-2564. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://forestinfo.forest.go.th/Content> สืบค้นเมื่อ 10 ก.ย. 2564
- จักรกฤษณ์ จันทรแฉล้ม. (2558). กระบวนการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จตุรงค์ คงแก้ว. (2559). กระบวนการพัฒนาพื้นที่การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). ปฏิบัติการวิจัยทางสังคม. จันทบุรี: หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- เดือนภา ภูทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีต ประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. วารสารการบริหารและการจัดการ. 6(2): 80
- พัชรินทร์ โชคศิริ. (2560). การจัดการทรัพยากรร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ. วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก. 35(3): 178
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2558). การจัดการภาคีสาธารณะแบบใหม่ในกรณีของป่าชุมชนภาคตะวันออก. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัย คณะพัฒนาศักยภาพและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2559). การจัดการทรัพยากรร่วมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากรณีของป่าชุมชนในภาคตะวันออก. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัย คณะพัฒนาศักยภาพและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Ostrom, E. (2010). Beyond Markets and State: Polycentric Governance of Complex Economics. American Economic Review. Vol.100, June.

World Rainforest Movement. (2020). **Community-based Forest Management: Articles**

Published in the WRM Bulletin. (Online).

<http://www.wrm.org.uy/subjects/00cbfm/book.html>. (retrieved 10 Sep, 2020).

การเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจใน
เขตกรุงเทพมหานคร*

READINESS PREPARATION FOR BUILDING SECURITY AFTER RETIREMENT
OF THE FAMILY OF POLICE OFFICERS
IN BANGKOK

มานพ กรอบทอง และวิวัฒน์ หามนตรี

Manop Krobtong and Wiwat Harmontree

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

manopkrobtong@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง การเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมในด้านที่อยู่อาศัย, ด้านอาชีพการงานที่มั่นคง, ด้านการออมเงิน และด้านสุขภาพร่างกาย 2) ศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่หน่วยงานสวัสดิการที่ขึ้นตรงกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกองบัญชาการตำรวจนครบาล จะต้องกำหนดแผนยุทธศาสตร์แนวคตินโยบายเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของตัวข้าราชการตำรวจและครอบครัว, ในด้านส่วนบุคคล ตัวข้าราชการตำรวจจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร ประหยัดอดออม ไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย ไม่มัวเมาอบายมุขและสิ่งเสพติดต่าง ๆ น้อมนำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนามาปฏิบัติ รวมทั้งมีการเตรียมความพร้อมทั้งในเรื่องที่อยู่อาศัย อาชีพการงานที่มั่นคง การออมเงิน และการดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ และในด้านสังคม ข้าราชการตำรวจและครอบครัวจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมของสังคมหรือชุมชน เพื่อจะได้รับโอกาสจากภาคธุรกิจเอกชนในการให้คำแนะนำหรือให้โอกาสรับเข้าทำงานเพื่อมีรายได้เสริมหลังจากเกษียณอายุราชการ และ 3) สังเคราะห์รูปแบบความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ในด้านที่อยู่อาศัย ควรมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองตั้งแต่ออกเกษียณอายุราชการ, ด้านอาชีพการงาน ควรมีอาชีพเสริมตั้งแต่ในขณะที่ยังรับราชการ, ด้านการออมเงิน ควรวางแผนในเรื่องการใช้จ่ายและการออมเงินด้วยวิธีต่าง ๆ ไว้ใช้ยามเกษียณ และด้านสุขภาพร่างกาย ควรหมั่นดูแลสุขภาพ

*Received December 13, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted December 27, 2022

สุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ โดยมีระเบียบวิธีวิจัยคือ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผลการวิจัยพบว่าข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีปัญหาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณใน 4 ด้าน คือ ในเรื่องที่อยู่อาศัย, ในเรื่องอาชีพการงานหลังเกษียณ, ในเรื่องการออมเงิน และในเรื่องสุขภาพร่างกาย ทำให้หลายครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ลำบากหลังเกษียณอายุราชการ

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อม; การสร้างความมั่นคง; ครอบครัวข้าราชการตำรวจ

ABSTRACT

This research article is part of dissertation titled “Preparation for building security after retirement of police officers' families in Bangkok”. The objectives are: 1) to study the preparation for building security after retirement of police officers' families in Bangkok; It consists of preparation in terms of housing, in terms of a stable career, in terms of saving money. and physical health. 2) to study the components affecting the construction of police officers' families in Bangkok; Including welfare agencies that report directly to the Royal Thai Police. and Metropolitan Police Headquarters Strategic plans and policy concepts must be formulated for the benefit of the happiness of police officers and their families, in personal terms. A police officer must be diligent, frugal, and not extravagant. Do not be addicted to vices and drugs. Introduce the principles of teachings in Buddhism to practice. as well as being prepared in terms of housing Stable career, saving money and maintaining a healthy body. and in social Police officers and their families must participate in society or community. in order to receive an opportunity from the private sector to give advice or provide an opportunity to work for extra income after retirement; and 3) to synthesize a model of Security of police officers' families in Bangkok. in the housing should have their own residence before retirement, career Should have an additional career while still in government service, in terms of saving money There should be a plan for spending and saving money in various ways for retirement. and physical health You should always take care of your physical health and completeness. The research methodology in this study was a mixed method research consisting of documentary research, qualitative research, and action Research. There were problems with preparing for security after retirement in 4 areas: namely in housing matters, in careers after retirement, in savings and in terms of physical health causing many families to have a difficult life after retirement.

Keywords; preparation; building security; family of police officers

บทนำ

ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า สังคมโลกกำลังเข้าสู่ยุคของผู้สูงอายุมากขึ้นซึ่งมีหลาย ๆ ประเทศได้เริ่มเตรียมความพร้อมเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้ผู้สูงอายุในประเทศของตนมีความเป็นอยู่ที่ดีไม่เป็นภาระแก่ลูกหลาน และไม่สร้างปัญหาต่อสังคม

จากรายงานของสหประชาชาติเมื่อปี พ.ศ. 2555 คาดว่าประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) โดยจะมีผู้สูงอายุสูงถึง 20% ของประชากรทั้งประเทศ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงวัย” มาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2548 แล้ว เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปซึ่งมีสัดส่วนสูงขึ้นถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความมั่นคงของครอบครัว (Family Security concept) แนวคิดในการมีส่วนร่วม (Concept of participation) แนวคิดการมีเครือข่ายทางสังคม (The concept of having a social network) แนวคิดนโยบายในการจัดสวัสดิการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-functional Theory) ภายใต้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-functionalism) ตามแนวคิดของพาร์สันส์ โดยวิเคราะห์ว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดจากการที่ระบบย่อยของสังคมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป หรืออยู่ในกระบวนการที่ก่อให้เกิดความแตกต่าง (Differentiation) ทำให้ต้องมีการปรับตัวมากกว่าเดิมต้องเพิ่มความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Upgrading) และต้องมีบูรณาการของระบบย่อยต่าง ๆ สังคมก็จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ

ปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้แบ่งโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการเป็นกองบังคับการหรือส่วนราชการอย่างอื่นในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2552 โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขเพิ่มเติมอยู่ตลอด เพื่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด โดยแบ่งออกเป็นกองบัญชาการต่าง ๆ หลายกองบัญชาการเพื่อการบังคับบัญชาดูแลข้าราชการตำรวจปกครอง มีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547

ตำรวจนครบาลมีหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเขตเมืองหลวงของประเทศไทยซึ่งมีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมีความยุ่งยากซับซ้อน อีกทั้งมีคดีอาชญากรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากจึงทำให้ข้าราชการตำรวจขาดการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ในการสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวหลังเกษียณเมื่อเกษียณอายุราชการจึงมีความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบากหลายคนไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองไม่มีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวไม่มีเงินออมไว้ใช้จ่ายจำเป็น และไม่มีการดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวลทอง วะรักษ์เลิศ และ บุชรา โพวาทอง ภาควิชาเคหะการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย “การวางแผนทางการเงินเพื่อการอยู่อาศัยในวัยเกษียณของพนักงานมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” พบว่าพนักงานมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการมีความเสี่ยงสูงที่ผู้เกษียณอายุนั้นจะมีเงินออมไม่เพียงพอในการอยู่อาศัยในอนาคต และอาจประสบปัญหาไม่มีที่อยู่อาศัยหากไม่ได้กลไกเรื่องการเงินเพื่อที่อยู่อาศัย และการออม จึงเป็นส่วนสำคัญที่รัฐ หรือองค์กรจะสามารถใช้สนับสนุนให้เกิดความมั่นคงในวัยเกษียณ โดยจากการวิจัยคาดว่าประโยชน์ที่จะได้รับ คือ

1. ได้ทราบถึงปัญหาความเป็นอยู่ของครอบครัวข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร หลังเกษียณอายุราชการ
2. ได้ทราบถึงความต้องการของครอบครัวข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกษียณอายุราชการ
3. ได้รูปแบบความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานครที่เกษียณอายุราชการ ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
4. ข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหลังเกษียณ คือการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรม 4 หรือพระคาถาหัวใจเศรษฐี และหลักกตัญญู กตเวทิตา
5. ข้าราชการตำรวจและครอบครัว ได้นำแนวทางการฝึกอบรมอาชีพตามความถนัดและความสนใจไปใช้ในการดำรงชีพหลังเกษียณอายุราชการ เพื่อมีรายได้เสริมจากเงินบำนาญเพียงอย่างเดียวอย่างมีความสุขและมีเกียรติอย่างภาคภูมิใจ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา
6. นำผลการวิจัย ไปกำหนดแนวทาง นโยบาย การพัฒนา ในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณอายุของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร มีขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ กฎหมาย รายงานการวิจัย และข้อมูลต่าง ๆ จากระบบสื่อออนไลน์

1.2 ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้จากหนังสือราชการ กฎหมาย กฎ ระเบียบ คำสั่งของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ ผู้เกษียณอายุราชการ

1.3 ประมวลข้อมูลเอกสารเชิงสถิติ จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (Nso.go.th) และสถาบันวิจัยประชากร และสังคม กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง งานสวัสดิการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานกำลังพล กองบัญชาการตำรวจนครบาล

1.4 สัมภาษณ์บุคคลความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกษียณอายุราชการ ผู้สูงอายุ เพื่อรับรู้ปัญหาความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของ เพื่อนำมาประกอบการจัดชุดความรู้ และกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงในครอบครัวของข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร

2. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองบัญชาการตำรวจนครบาล กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดตราด และกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดปทุมธานี จำนวน 22 คน

2.2 การสัมภาษณ์ข้าราชการตำรวจยศร้อยตำรวจเอกลงมา ที่มีอายุระหว่าง 45 ปีขึ้นไป ที่ยังรับราชการอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน

2.3 การสัมภาษณ์ข้าราชการตำรวจยศร้อยตำรวจเอกลงมา ที่มีอายุระหว่าง 45 ปีขึ้นไป ที่ยังรับราชการอยู่ในเขตจังหวัดตราด จำนวน 12 คน

2.4 การสัมภาษณ์ข้าราชการตำรวจยศร้อยตำรวจเอกลงมา ที่มีอายุระหว่าง 45 ปีขึ้นไป ที่ยังรับราชการอยู่ในเขตจังหวัดปทุมธานี จำนวน 11 คน

2.5 สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มข้าราชการตำรวจยศร้อยตำรวจเอกลงมาที่เคยรับราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เกษียณอายุราชการแล้ว จำนวน 10 คน

2.6 ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เห็นกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาความทุกข์ยาก ความเดือดร้อน

2.7 สนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญด้านตำรวจ จำนวน 7 คน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยเป็นกระบวนการพัฒนาชุดความรู้ ในการอบรมการซ่อมคอมพิวเตอร์ การขายสินค้าออนไลน์ และการตัดผม ให้กับข้าราชการตำรวจ และครอบครัว ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัย แต่เนื่องจากไม่สามารถทำการฝึกอบรมในสถานีดำรวจนครบาลได้ตำรวจนครบาลมีภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อยและควบคุมฝูงชนต่าง ๆ ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในเขตนครบาล จึงได้ประสานกับกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีพื้นที่ติดกับเขตนครบาล และมีลักษณะงานที่คล้ายคลึงกับนครบาลมากที่สุด คือสถานีดำรวจภูธรคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งได้รับความร่วมมือจากข้าราชการตำรวจ และครอบครัวเข้าร่วมรับการฝึกอบรมด้านอาชีพ จำนวน 31 คน

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร จากการวิจัยพบว่าข้าราชการตำรวจมีความต้องการใน 4 ด้าน ดังนี้

- 1.1 การเตรียมความพร้อมในเรื่องที่อยู่อาศัย
- 1.2 การเตรียมความพร้อมในเรื่องอาชีพการงาน
- 1.3 การเตรียมความพร้อมในเรื่องการออมเงิน
- 1.4 การเตรียมความพร้อมในเรื่องการดูแลสุขภาพ

2. องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านตำรวจ (Focus Group Discussion) สรุปได้ดังนี้

- 2.1 ในเรื่องที่อยู่อาศัย ควรให้ข้าราชการตำรวจมีการเตรียมความพร้อมในการหาที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองตั้งแต่เริ่มรับราชการ เพื่อจะได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยกับครอบครัวหลังเกษียณอายุราชการ
- 2.2 ในเรื่องอาชีพการงาน ควรให้ข้าราชการตำรวจและครอบครัวทำอาชีพเสริมไว้ตั้งแต่ยังรับราชการ เพื่อให้มีรายได้เสริมนอกจากการรับเงินบำนาญเพียงอย่างเดียวหลังเกษียณอายุราชการ
- 2.3 ในเรื่องการออมเงิน รู้จักประหยัดอดออม ลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง รู้จักการฝากหรือเก็บออมเงินไว้ในรูปแบบต่าง ๆ ไว้ใช้ยามจำเป็นหลังเกษียณอายุราชการ
- 2.4 ในเรื่องการดูแลสุขภาพร่างกายควรรู้จักการดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง สมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บจะได้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขหลังเกษียณอายุราชการ

3. สังเคราะห์รูปแบบความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการสังเคราะห์รูปแบบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องด้านสวัสดิการ และข้าราชการตำรวจที่มียศร้อยตำรวจเอกลงมาที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป จากข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานครทั้งที่ยังรับราชการ และที่เกษียณอายุราชการแล้วข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตจังหวัดตราด และข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตจังหวัดปทุมธานี รวมทั้งจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้เชี่ยวชาญด้านตำรวจ ซึ่งเป็นอดีตผู้บังคับบัญชาตำรวจที่เกษียณอายุราชการแล้ว รวมจำนวน 92 คน สรุปได้ดังนี้

3.1 การเตรียมความพร้อมในเรื่องที่อยู่อาศัย จากการเปรียบเทียบระหว่างข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร กับข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในต่างจังหวัด พบว่าข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานครที่ยังไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองมีจำนวนมากกว่าข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในต่างจังหวัด อาจเป็นเพราะที่พักอาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร มีราคาสูงเงินเดือนน้อย ไม่มีเงินที่สามารถซื้อได้ และสถาบันการเงินไม่อนุมัติสินเชื่อเนื่องจากมีรายได้น้อยไม่เพียงพอ อีกทั้งเงินเดือนในแต่ละเดือนก็แทบไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในต่างจังหวัดอาจเป็นคนพื้นที่ซึ่งมีบ้านเรือน มีที่ดินทำมาหากินซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากบิดามารดา จึงไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัย

3.2 การเตรียมความพร้อมในเรื่องอาชีพการงาน พบว่าข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวนมาก ไม่มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องการฝึกอบรมอาชีพ และไม่มีอาชีพเสริม อาจเป็นเพราะว่ามีหน้าที่ต้องปฏิบัติมากจึงไม่มีเวลา ซึ่งแตกต่างจากข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในต่างจังหวัด ส่วนมากจะเป็นคนพื้นที่มีเรือกสวนไร่นาและอาชีพที่บรรพบุรุษทำมาแต่ดั้งเดิม และได้ช่วยเหลือครอบครัวทำอาชีพนั้นเป็นประจำเมื่อว่างเว้นจากเวรยาม จึงมีทักษะมีความรู้ความชำนาญในการประกอบอาชีพที่ทำอยู่ และสามารถนำมาใช้เป็นอาชีพเสริมได้หลังจากเกษียณอายุราชการ

3.3 การเตรียมความพร้อมในเรื่องการออมเงิน เนื่องจากข้าราชการตำรวจมีเงินเดือนน้อย จึงไม่มีเงินเก็บออมไว้ใช้หลังเกษียณอายุราชการ มีภารกิจที่ต้องปฏิบัติมากจึงไม่มีเวลาว่างในการประกอบอาชีพเสริม ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวจึงต้องใช้จากเงินเดือนหรือเงินพิเศษที่ได้รับจากทางราชการเท่านั้น ไม่มีรายได้อื่นนอกจากเงินเดือนที่ได้รับในแต่ละเดือนซึ่งแทบไม่พอใช้จ่าย การที่จะนำเงินไปฝากออมไว้เพื่อใช้ยามจำเป็นหลังเกษียณคงเป็นไปได้ยาก ซึ่งต่างจากข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในต่างจังหวัดส่วนใหญ่จะมีอาชีพเสริมจากอาชีพดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว ทำให้มีรายได้เสริมจากเงินเดือนประจำ มีเงินใช้จ่ายเพียงพอในแต่ละเดือนไม่เดือดร้อน จึงสามารถมีเงินเก็บออมไว้ใช้ยามจำเป็นหลังจากเกษียณอายุราชการได้

3.4 การเตรียมความพร้อมในเรื่องการดูแลสุขภาพ พบว่าข้าราชการตำรวจทั้งข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานคร และข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในต่างจังหวัด ส่วนมากไม่ค่อยใส่ใจในเรื่องการดูแลสุขภาพเท่าที่ควร เมื่อเกษียณอายุราชการจะมีอายุอยู่ได้ไม่นานต้องเสียชีวิตด้วยสาเหตุจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ หลายคนต้องล้มหมอนนอนเสื่อเป็นผู้ป่วยติดเตียง เป็นผู้พิการไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เป็นภาระให้กับครอบครัว หรือแม้กระทั่งมีข้าราชการตำรวจจำนวนมากต้องเสียชีวิตหรือเป็นผู้ป่วยติดเตียง เป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต ตั้งแต่ขณะที่ยังรับราชการ ทำให้ครอบครัวได้รับความเดือดร้อน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลของการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ความคิดเห็นต่อการศึกษาและสังเคราะห์การเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร อภิปรายผลได้ดังนี้

โดยภาพรวมยังไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ มนอัคระผดุง และ พิทักษ์ ศิริวงศ์ ได้เขียนงานวิจัยเรื่อง “การเตรียมตัวเกษียณอายุราชการ ของผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา” พบว่าการเกษียณอายุมี 3 ความหมาย ได้แก่ 1) การสิ้นสุดการรับราชการโดยพิจารณาจากศักยภาพของสมองและความสามารถในการทำประโยชน์ให้กับราชการได้ 2) การหยุดพักทำงานรับใช้องค์กรและประเทศชาติตามกฎหมายกำหนด และ 3) การสิ้นสุดการทำงานเป็นการได้หยุดพักผ่อนและเริ่มชีวิตใหม่ สำหรับการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุจะต้องมีการเตรียมพร้อม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเงินและทรัพย์สิน 2) ที่อยู่อาศัย 3) ร่างกาย 4) จิตใจ และ 5) ด้านการใช้เวลาว่าง มีข้อสรุปเชิงทฤษฎีของการเตรียมตัวเกษียณอายุ ได้แก่ การวางแผนการเกษียณอายุด้านการเงินและทรัพย์สิน ด้านที่อยู่อาศัย และด้าน

สุขภาพร่างกาย ตั้งแต่อายุราชการยังน้อย สามารถปรับตัวให้เผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังเกษียณอายุได้ และมีความพึงพอใจในชีวิตสามารถพึ่งตนเองได้ไม่เป็นภาระผู้อื่น และนำหลักศาสนายึดเหนี่ยวทางจิตใจ เมื่อนั้นผู้เกษียณจะสามารถเตรียมตัวเกษียณอายุได้ดีบนหลักความพอเพียงใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผล และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อนั้นผู้เกษียณจะมีชีวิตที่ความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่ามีข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานครบางคนที่มีความจำแนกไม่ได้เตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงเพื่อรองรับหลังเกษียณในเรื่องที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การเตรียมความพร้อมในเรื่องที่อยู่อาศัย ส่วนมากยังไม่มีที่อยู่อาศัยที่เป็นของตนเองต้องพาครอบครัวไปขอพักอาศัยอยู่ที่บ้านญาติพี่น้อง หรือกลับไปพักอาศัยอยู่กับบ้านบิดามารดา หรือไปเช่าบ้านอยู่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลความเจริญที่มีราคาไม่แพงจนทำให้วิถีชีวิตของคนในครอบครัวต้องเปลี่ยนไปจากเดิมต้องปรับเพื่อตัวเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์รวมถึงการอยู่ร่วมกันได้กับสังคมใหม่จนทำให้ได้รับความเดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนวลทอง วะรักษ์เลิศ และบุษรา โปวาทอง ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ”การวางแผนทางการเงินเพื่อการอยู่อาศัยในวัยเกษียณของพนักงานมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” พบว่าพนักงานมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการมีความเสี่ยงสูงที่ผู้เกษียณอายุนั้นจะมีเงินออมไม่เพียงพอ เพื่อการใช้จ่ายที่จำเป็นในอนาคต และอาจประสบปัญหาไม่มีที่อยู่อาศัยกลไกเรื่องการเงินเพื่อที่อยู่อาศัย และการออมจึงเป็นส่วนสำคัญที่รัฐ หรือองค์กรจะสามารถใช้สนับสนุนให้เกิดความมั่นคงในวัยเกษียณได้

1.2 การเตรียมความพร้อมในเรื่องอาชีพการงานส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริมทั้งในขณะที่ยังรับราชการ และหลังจากเกษียณอายุราชการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มีเพียงเงินบำนาญที่ได้รับในแต่ละเดือนเพียงทางเดียวทำให้มีความเป็นอยู่ที่ไม่ค่อยดีนัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bryan C. Wukasch จากกรมตำรวจซีตาร์ทัวร์ รัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนมิถุนายน 2560 และ Russell Washburn จากกรมตำรวจลองวิลล์ รัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนกันยายน 2561 “การวางแผนทางการเงิน และอาชีพตำรวจก่อนเกษียณ” ที่มีความเห็นที่ตรงกันคือ การฝึกอบรมทางการเงินก่อนเกษียณสำหรับหน่วยงานตำรวจควรครอบคลุม และจัดหาเครื่องมือที่หลากหลายสำหรับเจ้าหน้าที่กลุ่มอายุและอาชีพที่ยืนยาว

1.3 การเตรียมความพร้อมในเรื่องการออมเงินข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานครจำนวนมากยังไม่มีออมเงินไว้ใช้จ่ายยามจำเป็นหลังเกษียณไม่มีการวางแผนในการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดารัตน์ ทิพาพงศ์ ”แนวทางการวางแผนทางการเงินเพื่อคุณภาพชีวิตวัยเกษียณอายุ” พบว่าในการวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณอายุนั้นเป็นเรื่องสำคัญของชีวิตที่ทุกคน โดยเฉพาะคนที่กำลังจะเป็นผู้สูงอายุควรจะมีความรู้ ความเข้าใจ และความสำคัญของการวางแผนทางการเงินเพื่อวัยเกษียณอายุการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไปสู่สังคมผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการวิวัฒนาการความก้าวหน้าด้านการแพทย์ ทำให้แนวโน้มของประชากรผู้สูงอายุมีอายุขัยเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไปด้วยในการวางแผนทางการเงินในด้านเกี่ยวกับรายได้ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นการออมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้การเตรียมความพร้อมในการวางแผนทางการเงิน และการกำหนดแนวทางในการจะช่วยให้บุคคลผู้เกษียณอายุมีเงินเหลือเพียงพอไว้ใช้จ่าย

1.4 การเตรียมความพร้อมในเรื่องการดูแลสุขภาพจากการสังเกตโดยทั่วไปจะเห็นว่าข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตกรุงเทพมหานครบางคนจะมีรูปร่างค่อนข้างอ้วนท้วมสมบูรณ์ แต่มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง ซึ่งโรคเจ็บป่วยง่าย อาจเป็นเพราะไม่ดูแลสุขภาพของตนเองให้ดี หลายคนต้องเสียชีวิตก่อนเกษียณ หรือเสียชีวิตหลังเกษียณอายุราชการได้ไม่นาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสิริรัตนาวุธ, พระมหาไกรสร โชติปัญโญ, ประยูร สุยะใจ, อนันต์ อุปสอด, สานู มหัทธนาคุณุญ ได้เขียนงานวิจัยเรื่อง “พุทธจิตวิทยาบูรณาการ: รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม” โดยใช้หลักการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสุขภาวะให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน หลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ได้ เช่น ไตรสิกขา ภาวนา 4 ซึ่งการบูรณาการหลักธรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะให้มีประสิทธิภาพนั้น สุขภาวะทางร่างกายต้องมีความพร้อมเป็นเบื้องต้น เพราะสุขภาวะเชิงพุทธนั้นเป็นการเสริมสร้างสุขภาวะทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป ได้แก่ 1) กายภาวนา คือพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) ศิลภาวนา คือพัฒนาพฤติกรรม และความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม 3) จิตตภาวนา คือพัฒนาจิต การฝึกจิตให้มีความเข้มแข็ง เจริญองกามด้วยคุณธรรม และเป็นสุข และ 4) ปัญญาภาวนา คือพัฒนาปัญญา ฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

2. การศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า

2.1 เรื่องที่อยู่อาศัย องค์ประกอบที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมในเรื่องที่อยู่อาศัยนั้นมีอยู่หลายประการ เช่น 1) ปัญหาในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจส่วนตัวของข้าราชการตำรวจที่มีฐานะดี และมีฐานะไม่ดี 2) ปัญหาด้านนิสัยส่วนตัวของข้าราชการตำรวจ 3) ปัญหาเกี่ยวกับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานให้การสนับสนุน ให้คำแนะนำ ให้คำชี้แนะและย้ำเตือนแนวทางในการจัดหาที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองกระทั่งสามารถทำได้ 4) ปัญหาในเรื่องข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ 5) ปัญหาในเรื่องการตัดสินใจเพื่อที่อยู่อาศัยเนื่องจากสถาบันการเงินต่าง ๆ ก็ยังมีหลักเกณฑ์ที่ยุ่งยากมากมายในการพิจารณาให้สินเชื่อแก่ข้าราชการตำรวจทำให้ข้าราชการตำรวจจำนวนมากไม่ผ่านการอนุมัติสินเชื่อ

2.2 เรื่องอาชีพการงาน พบว่าองค์ประกอบที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมเรื่องอาชีพการงานนั้นมีอยู่หลายประการ เช่น 1) ปัญหาในเรื่องเวลา ข้าราชการตำรวจไม่มีเวลาว่างพอที่จะประกอบอาชีพเสริม หรือไปฝึกอบรมเรียนรู้วิชาชีพต่าง ๆ ได้ 2) ปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่มีเงินลงทุน ไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเสริม 3) ปัญหาด้านนิสัยและความคิด มีข้าราชการตำรวจบางคนต้องการพักผ่อน ท่องเที่ยว ไม่ต้องการที่จะประกอบอาชีพอะไรอีกต่อไป และ 4) ปัญหาผู้บังคับบัญชาจะถูกจัดเวรยามให้ปฏิบัติหน้าที่หมุนเวียนเป็นผลัดตลอด 24 ชั่วโมง มีเวลาพักผ่อนไม่ตรงตามเวลาในแต่ละวันอาจพักผ่อนเวลากลางวัน หรือบางวันก็พักผ่อนในเวลากลางคืนทำให้ไม่สามารถจัดเวลาว่างในการประกอบอาชีพเสริมได้ ซึ่งผู้บังคับบัญชาก็ไม่ได้ใส่ใจในเรื่องนี้เท่าที่ควร

2.3 เรื่องการออมเงิน พบว่าองค์ประกอบที่มีผลในการเตรียมความพร้อมในเรื่องการออมเงินนั้นมีอยู่หลายประการ เช่น 1) ปัญหาในเรื่องเงินเดือนน้อย จึงไม่มีเงินเหลือไว้เก็บออม 2) ไม่มีรายได้พิเศษจากทางอื่นเนื่องจากมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติมากมายจนไม่มีเวลาว่างไปทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

3) มีการครอบครัวยุคใหม่ที่ต้องรับผิดชอบมีภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพิ่มขึ้น จึงไม่มีเงินเหลือเพื่อเก็บออมได้ 4) ไม่มีความรู้ในด้านการออมเงินไม่เคยได้รับการอบรมเรียนรู้วิธีการออมเงินอย่างถูกวิธี ส่วนมากก็จะฝากไว้กับธนาคารซึ่งมีดอกเบี้ยต่ำ พอไม่มีเงินก็ไปถอนมาใช้ในที่สุดเงินที่ฝากออมไว้ก็เบิกถอนมาใช้หมด 5) ไม่มีการวางแผนในการออมเงิน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิจิตรา นุชนุ่ม และ พัทธ์ศ ศิริวงศ์ ได้เขียนงานวิจัยเรื่อง “การให้ความหมายและที่มาของความหมาย กระบวนการออมเงิน ปัญหาและอุปสรรคในการออมเงิน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรี” ได้ให้ความหมายของการออมเงิน คือ 1) การนำส่วนต่างของรายได้และรายจ่ายมาเก็บสะสมไว้ 2) การเก็บรวบรวมเงินไว้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้จ่ายยามจำเป็น 3) การสะสมเงินทีละเล็กละน้อย 4) การประหยัดอดออม โดยมีการอบรมปลูกฝังนิสัยมาจากครอบครัว สถานศึกษาตั้งแต่วัยเยาว์ และวางแผนการใช้จ่ายเงิน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการออมเงิน มีกระบวนการออมเงิน 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดเป้าหมายในชีวิต 2) การจัดทำบัญชีครัวเรือน 3) การออมเงินในรูปแบบต่าง ๆ 4) มีการทบทวนแผนการใช้จ่ายเงิน และพบปัญหาและอุปสรรคในการออมเงิน คือ 1) สิ่งแวดล้อมและค่านิยมในสังคม 2) ค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น 3) มีรายจ่ายที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ 4) พฤติกรรมการใช้จ่ายของบุคคล

2.4 เรื่องการดูแลสุขภาพ พบว่าองค์ประกอบที่มีผลในการเตรียมความพร้อมในเรื่องการดูแลสุขภาพนั้นมีอยู่หลายประการ เช่น 1) ปัญหาในเรื่องการออกกำลังกาย ข้าราชการตำรวจบางคนจะไม่ค่อยได้ออกกำลังกายเพื่อรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง 2) ปัญหาในเรื่องอาหารการกิน เนื่องจากข้าราชการตำรวจรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา และไม่เลือกรับประทานอาหารที่ดีต่อสุขภาพ 3) ปัญหาทางสังคม มีพรรคพวกเพื่อนฝูงมากมายหลายสาขาอาชีพมีการพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำ มีการดื่มสุรา สูบบุหรี่ ทำให้เวลาในการพักผ่อนไม่เพียงพอสุขภาพร่างกายทรุดโทรม และยังก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ได้ง่าย

3. การสังเคราะห์รูปแบบความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดนโยบายในการจัดสวัสดิการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประกอบด้วย แนวคิดในเรื่องที่อยู่อาศัย แนวคิดในเรื่องอาชีพการงานหลังเกษียณ แนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจการเงิน และแนวคิดในเรื่องการดูแลสุขภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกข้าราชการตำรวจครุฑตำรวจเอก ลงมา ที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป ที่รับราชการในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ข้าราชการตำรวจภูธรจังหวัดตราด จำนวน 12 คน ข้าราชการตำรวจภูธรจังหวัดปทุมธานี จำนวน 11 คน ผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการของกองสวัสดิการ สำนักงานกำลังพล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองบัญชาการตำรวจนครบาล กองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดตราด และกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดปทุมธานี จำนวน 22 คน และอดีตข้าราชการตำรวจครุฑตำรวจเอกลงมาที่เคยรับราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร และได้เกษียณอายุราชการแล้ว จำนวน 10 คน รวมทั้งจากการสนทนากลุ่มจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญอดีตผู้บังคับบัญชาข้าราชการตำรวจ จำนวน 7 คน รวมทั้งหมดจำนวน 92 คน นำมาประมวลผลวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ

3.1 ศิริวรรณ มนอัคระผดุง และพิทักษ์ ศิริวงศ์ ได้เขียนงานวิจัยเรื่อง “การเตรียมตัวเกษียณอายุราชการ ของผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา” พบว่า “การเกษียณอายุมี 3 ความหมาย ได้แก่ 1) การสิ้นสุดการรับราชการโดยพิจารณาจากศักยภาพของสมองและความสามารถในการทำประโยชน์ให้กับราชการได้ 2) การหยุดพักทำงานรับใช้องค์การและประเทศชาติตามกฎหมายกำหนด และ 3) การสิ้นสุดการทำงานเป็นการได้หยุดพักผ่อนและเริ่มชีวิตใหม่ สำหรับการเตรียมตัวก่อนการเกษียณอายุจะต้องมีการเตรียมพร้อม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเงินและทรัพย์สิน 2) ที่อยู่อาศัย 3) ร่างกาย 4) จิตใจ และ 5) ด้านการใช้เวลาว่าง ทั้งนี้ จากการศึกษาวิจัยข้อสรุปเชิงทฤษฎีของการเตรียมตัวเกษียณอายุ ได้แก่

1) เมื่อใดก็ตามที่ผู้เกษียณสามารถวางแผนการเกษียณอายุเตรียมตัวด้านการเงินและทรัพย์สิน เมื่อนั้นชีวิตหลังเกษียณอายุเกิดความสุข และไม่เป็นภาระหนี้สินต่อครอบครัวหรือลูกหลาน

2) เมื่อใดก็ตามที่ผู้เกษียณมีการเตรียมตัวเกษียณอายุ ด้านการเงินและทรัพย์สิน ด้านที่อยู่อาศัย และด้านสุขภาพร่างกาย ตั้งแต่อายุราชการยังน้อย ผู้เกษียณจะมีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3) เมื่อใดก็ตามที่ผู้เกษียณเตรียมตัวเกษียณอายุ เมื่อนั้นผู้เกษียณจะสามารถปรับตัวให้เผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังเกษียณอายุได้ และมีความพึงพอใจในชีวิต

4) เมื่อใดก็ตามที่ผู้เกษียณเตรียมตัวเกษียณอายุ เมื่อนั้นผู้เกษียณจะสามารถพึ่งตนเองได้ไม่เป็นภาระผู้อื่น และ

5) เมื่อใดก็ตามที่ผู้เกษียณมีหลักศาสนายึดเหนี่ยวทางจิตใจ จะสามารถการเตรียมตัวเกษียณได้ดีบนหลักความพอเพียงใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผล และเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย และจิตใจ”

ดังนั้นในการเตรียมความพร้อมในเรื่องที่อยู่อาศัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรกำหนดจัดทำเป็นแผนแม่บทในเรื่องการเตรียมความพร้อมให้กับข้าราชการตำรวจ ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้ข้าราชการตำรวจเห็นถึงความสำคัญในเรื่องที่อยู่อาศัยตั้งแต่เริ่มรับราชการ ให้ข้าราชการตำรวจเข้าว่าบ้านพักของทางราชการเป็นเพียงที่พักชั่วคราวไม่ใช่ที่พักพิงอย่างถาวร ควรสั่งการให้ผู้บังคับบัญชาทุกหน่วยงานหมั่นชี้แนะตักเตือน ให้ข้าราชการตำรวจมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องที่อยู่อาศัยตลอดเวลา และหมั่นสอบถามข้าราชการตำรวจว่ามีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองหรือยัง เพื่อเป็นการย้ำเตือนให้ข้าราชการตำรวจได้คิด และพยายามให้คำแนะนำที่อยู่อาศัยในราคาถูกให้กับข้าราชการตำรวจ ช่วยประสานกับสถาบันการเงินเพื่ออำนวยความสะดวกในการพิจารณาสินเชื่อให้กับข้าราชการตำรวจ

3.2 ณัฐกิตติ์ ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, และสัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ เขียนงานวิจัยเรื่อง “การเตรียมความพร้อมเพื่อความมั่นคงในชีวิตของพนักงานธนาคารในการรองรับการเข้าสู่ภาวะผู้สูงอายุ” พบว่า “พนักงานธนาคารที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อความมั่นคงของพนักงานธนาคารในการรองรับการเข้าสู่ภาวะผู้สูงอายุ ด้านภาพรวมอยู่ในระดับมากเรื่องความมั่นคงในการเกษียณอายุในสังคมผู้สูงอายุ โดยตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้ไม่สามารถรักษาคุณภาพชีวิตหลังเกษียณให้ดีเหมือนเดิมได้ คือ การที่ไม่ได้เตรียมเงินก่อนเกษียณไว้มากพอ ถือเป็นการวางแผนชีวิต อันจะนำไปสู่การใช้ชีวิตในบั้นปลายได้อย่างเหมาะสม มีคุณภาพชีวิตที่ดีไม่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวและสังคม เนื่องจากการเพิ่มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว”

สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรที่จะกำหนดเป็นนโยบายให้กับข้าราชการตำรวจ และครอบครัว จะให้มีรายได้พิเศษเพิ่มเติมจากเงินเดือนที่ได้รับประจำ เพื่อให้ชีวิตครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุขหลังเกษียณอายุราชการ และกำชับให้ผู้บังคับบัญชาหาแนวทางในการสร้างอาชีพเสริมให้กับข้าราชการตำรวจและครอบครัว แนะนำในการฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับข้าราชการตำรวจและสภาพพื้นที่ ต้องจัดเวลาว่างให้กับข้าราชการตำรวจได้เข้ารับการฝึกอบรมอาชีพแม้ว่าข้าราชการตำรวจผู้นั้นจะไม่เต็มใจที่จะเข้ารับการฝึกอบรมก็ตาม ให้คำปรึกษาปัญหาในเรื่องอาชีพการงานให้กับข้าราชการตำรวจและครอบครัว ตลอดจนให้การช่วยเหลือสนับสนุนในด้านอาชีพการงานต่าง ๆ แก่ข้าราชการตำรวจและครอบครัวเท่าที่สามารถจะทำได้ ต้องให้ความสนใจและเน้นย้ำเป็นพิเศษแก่ข้าราชการตำรวจในการทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุขของครอบครัวข้าราชการตำรวจในปกครอง

3.3 นกสม นิจรันตร์ ได้เขียนงานวิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตหลังเกษียณอายุราชการของอาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง” พบว่า “อาจารย์ยังคงทำงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสอนแต่ลดน้อยลงควบคู่กับการทำกิจกรรมตามความสนใจ และให้เวลากับครอบครัวมากขึ้น ด้านสุขภาพมีการดูแลตั้งแต่ช่วงทำงานประจำ และให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ อาจารย์มีรายได้ที่มั่นคง และมีบ้านอยู่หลังเกษียณจึงไม่มีผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เมื่อเกษียณอายุราชการหลายปีจะมีการเข้าสังคมลดน้อยลง และมีการใช้หลักธรรมและการกำหนดเป้าหมายใหม่หลังเกษียณเพื่อการปรับตัวด้านจิตวิทยา โดยองค์ประกอบการสร้างความสุขในวัยเกษียณจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ได้แก่ สุขภาพดีมีกิจกรรม การเตรียมความพร้อม การใช้ชีวิตสมดุลมีแบบแผน และกำหนดเป้าหมายใหม่หลังเกษียณ ระดับครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวอบอุ่น การมีผู้ดูแลส่วนระดับสังคม ได้แก่ ค่านิยมของสังคม นโยบายรัฐ และกลุ่มเพื่อน”

ดังนั้นในการเตรียมความพร้อมในเรื่องการออมเงินสำนักงานตำรวจแห่งชาติควรจะเป็นแผนแม่บทในการกำหนดนโยบายให้กับข้าราชการตำรวจ และครอบครัวจะต้องกำชับให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการของข้าราชการตำรวจอบรมชี้แจง และจัดหาวิทยากรผู้มีความรู้ความชำนาญในการออมเงินอย่างถูกวิธีมาให้ความรู้แก่ข้าราชการตำรวจ โดยควรเริ่มทำตั้งแต่ข้าราชการตำรวจเริ่มเข้ารับราชการใหม่ ๆ และมีการประชุมชี้แจงทุกครั้งเมื่อมีเอกสารจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการบริหารเงิน

3.4 พระครูสิริรัตนานุวัตร, พระมหาไกรสร โชติปัญโญ, ประยูร สุขะใจ, อนันต์ อุปสอด, สานุ มหัทธนาตุลย์ ได้เขียนงานวิจัยเรื่อง “พุทธจิตวิทยาบูรณาการ: รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม” พบว่า “พุทธพจน์ที่ว่า อโรคยปรมา ลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่าสุขภาพที่ดีเป็นเลิศกว่าลาภใด ๆ และเป็นยอดปรารถนาของทุกคน เมื่อสุขภาพดีแล้วไม่ใช่แต่จะเป็นลาภที่ตนได้เท่านั้น หากแต่จะเป็นความสุขที่แท้จริงการที่มีสุขภาพที่ดีมีผลให้อิทธิพลต่อการประกอบกิจการใด ๆ ก็ได้ และมีโอกาสประสบผลสำเร็จ แม้แต่การปฏิบัติธรรม การปฏิบัติสมาธิกรรมฐาน การบำเพ็ญกุศล ทำบุญทำทานใด ๆ ก็ต้องอาศัยสุขภาพดีทั้งนั้น แต่ถ้ามอมก่กลับกันแล้ว ถ้ามีสุขภาพไม่ดีจะประกอบกิจการใด ๆ น้อย หรือใหญ่ก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จได้อย่างแน่นอนแต่จะทำมาหาเลี้ยงชีพไม่ได้อย่างปกติเลย แม้ชีวิตร่างกายของตนเองยังจะพุงให้ลูกให้กินก็ไม่ไหวแล้ว จะกล่าวไปถึงการปฏิบัติให้

บรรลุลุทธิแล้ว แม้แต่จะปฏิบัติสมาธิเบื้องต้นก็ทำไม่ได้ เพราะมัวแต่นอนเลี้ยงไข้ ดังคนหมดสภาพชีวิตไปทำนองนั้น”

สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีคำสั่งให้ทุกหน่วยงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติจัดให้มีการฝึกอบรมวิชาทหารให้กับข้าราชการตำรวจเป็นประจำทุกสัปดาห์โดยเคร่งครัดตลอดมา และให้ข้าราชการตำรวจได้ออกกำลังกายเล่นกีฬาตามที่ตนเองมีความถนัดร่วมกัน อีกทั้งยังได้มีนโยบายให้แต่ละหน่วยงานจัดให้มีการแข่งขันกีฬภายใน เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ข้าราชการตำรวจได้ร่วมแรงร่วมใจในการฝึกซ้อมเพื่อร่วมแข่งขัน ทำให้เกิดผลดีต่อสุขภาพร่างกายของข้าราชการตำรวจ หรือแม้กระทั่งมีผู้บังคับบัญชาบางหน่วยงานได้ใช้กุสโลบายในการให้ข้าราชการตำรวจแข่งขันในการลดน้ำหนักของตนเอง โดยมีการตั้งรางวัลให้เป็นกรณีพิเศษ ทำให้ข้าราชการตำรวจมีความต้องการที่จะได้รับรางวัลจึงได้พยายามลดน้ำหนักของตนเอง ทำให้สุขภาพร่างกายดีขึ้น รูปร่างดีมีความสง่างามเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ และเกิดความภาคภูมิใจให้กับตนเองและครอบครัว นั่นคือสิ่งที่ผู้บังคับบัญชามอบให้กับข้าราชการตำรวจ และยังจัดหน่วยแพทย์จากโรงพยาบาลตำรวจมาทำการตรวจสุขภาพให้กับข้าราชการตำรวจทุกคนฟรีเป็นประจำทุกปี อีกทั้งยังให้ทุกหน่วยงานทดสอบสมรรถภาพร่างกายของข้าราชการตำรวจตามแบบวิธีที่แพทย์โรงพยาบาลตำรวจกำหนดเป็นประจำทุกปี และควรยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนาด้วย

องค์ความรู้การวิจัย

1. ในเรื่องการเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ามีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเตรียมความพร้อมในการสร้างความมั่นคงหลังเกษียณของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร อยู่หลายประการ ดังนี้

1.1 ปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัย พบว่ามีข้าราชการตำรวจที่เกษียณอายุราชการจำนวนไม่น้อย ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองต้องพาครอบครัวไปพักอาศัยอยู่ตามบ้านญาติ หรือหาเช่าที่พักอาศัยราคาถูกที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนไปต้องเริ่มต้นปรับตัวให้เข้ากับสังคมกลุ่มใหม่ที่มีความแตกต่างอย่างมาก ทำให้ตนเอง และสมาชิกในครอบครัวมีความกดดัน มีความเครียดในการดำเนินชีวิตต่อไป ในสังคมใหม่ที่ไม่เคยได้สัมผัสมาก่อนที่อยู่อาศัยนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทุกคนต้องมีไว้เพื่อพักอาศัยเป็นที่ซุกหัวนอนหลบแดดหลบฝน หรือให้พ้นจากอันตรายจากจากมนุษย์ หรือสัตว์ร้ายทั้งปวง

1.2 ปัญหาในเรื่องอาชีพการงาน พบว่ามีข้าราชการตำรวจหลายคนที่จะเกษียณอายุราชการไปแล้ว ไม่มีอาชีพเสริม อาจเป็นเพราะไม่เคยคิดมาก่อนคิดว่าเงินบำนาญในแต่ละเดือนก็เพียงพอ แต่เมื่อไม่เพียงพอในที่สุดทุกคนต้องหันมาประกอบอาชีพเสริมเนื่องจากปัญหาค่าครองชีพรวมทั้งอัตราเงินเฟ้อที่สูง ผู้ที่เกษียณอายุราชการทุกคนล้วนเป็นผู้สูงอายุถึงแม้ว่าจะมีสภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความรู้ มีประสบการณ์ความสามารถก็ตาม ก็ไม่สามารถหางานทำได้เพราะสังคมไทยแทบไม่มีที่ใดเปิดรับผู้สูงอายุเข้าทำงาน หากจะประกอบอาชีพอิสระ หรือธุรกิจส่วนตัว ก็ไม่มีความรู้ในอาชีพนั่น ๆ มาก่อนเลย อีกทั้งไม่มีเงินที่จะลงทุนประกอบอาชีพ จึงไม่มีรายได้เสริมเพื่อนำเงินมาเลี้ยงดูครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดีหลังเกษียณได้

1.3 ปัญหาในเรื่องการออมเงิน พบว่าข้าราชการตำรวจจำนวนมากไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องการออมเงินไว้ใช้ยามจำเป็นหลังเกษียณอายุราชการ เนื่องจากเงินเดือนน้อยมีค่าใช้จ่ายในครอบครัวมาก ไม่มีเงินเหลือพอที่จะเก็บออมได้ เมื่อเกษียณอายุราชการเงินบำนาญที่ได้รับในแต่ละเดือนจะเหลือน้อยต่างจากเงินเดือนที่เคยได้รับในสมัยที่ยังรับราชการตำรวจมาก อาจเหลือเพียงร้อยละ 40-60 ของเงินเดือนที่เคยได้รับในแต่ละเดือน ไม่ได้รับเงินเลี้ยงชีพ เงินเบี้ยเลี้ยง และเงินพิเศษอื่น ๆ เมื่อไม่มีเงินเก็บออมไว้ตั้งแต่สมัยยังรับราชการ เมื่อมีความต้องการลงทุนหลังเกษียณอายุราชการก็อาจมีปัญหาเนื่องจากไม่มีเงินทุนหมุนเวียนในธุรกิจ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ลำบาก และมีความเดือดร้อน

1.4 ปัญหาในเรื่องสุขภาพ พบว่าข้าราชการตำรวจไม่ได้ใส่ใจในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองให้ดีมีข้าราชการตำรวจที่เกษียณอายุราชการต้องเสียชีวิตด้วยสาเหตุจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ หลายคนต้องเป็นผู้ป่วยติดเตียง เป็นผู้พิการ เป็นภาระให้กับครอบครัว หรือแม้กระทั่งมีหลายคนต้องเสียชีวิต เป็นผู้ป่วยติดเตียง เป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต ตั้งแต่ยังรับราชการทำให้ครอบครัวได้รับความเดือดร้อน

2. องค์ประกอบที่มีผลต่อการสร้างความมั่นคงของครอบครัวข้าราชการตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ามีปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบ ดังนี้

2.1 เรื่องที่อยู่อาศัย ข้าราชการตำรวจควรมีการเตรียมความพร้อมในการหาที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองตั้งแต่ยังรับราชการ เพื่อจะได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยกับครอบครัวหลังจากเกษียณอายุราชการ

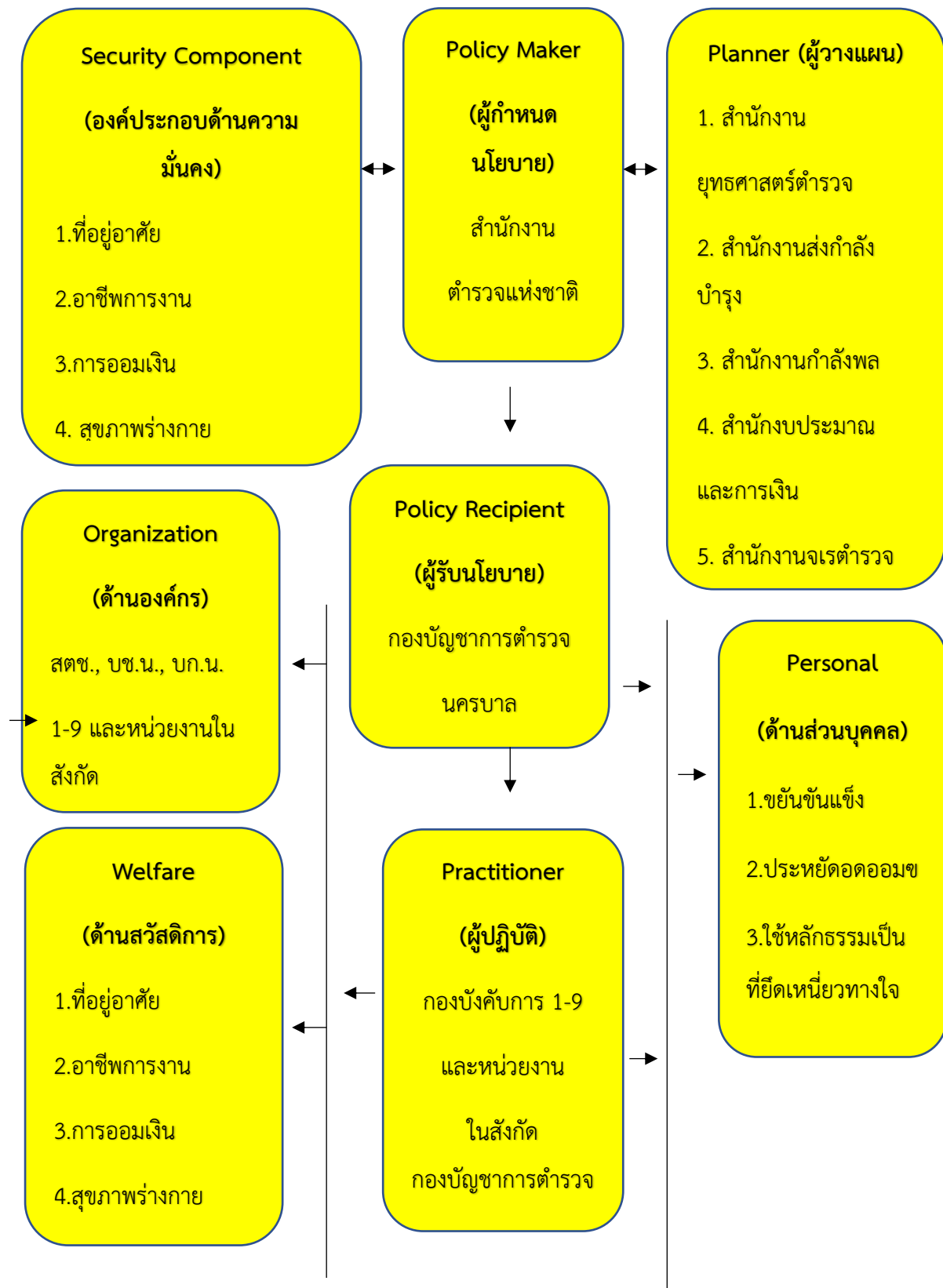
2.2 เรื่องอาชีพการงาน ข้าราชการตำรวจเมื่อมีที่อยู่อาศัยแล้ว ก็ควรทำอาชีพเสริมไว้ตั้งแต่ยังรับราชการ เพื่อให้มีรายได้เสริมจากเงินเดือนประจำหลังจากเกษียณอายุราชการ

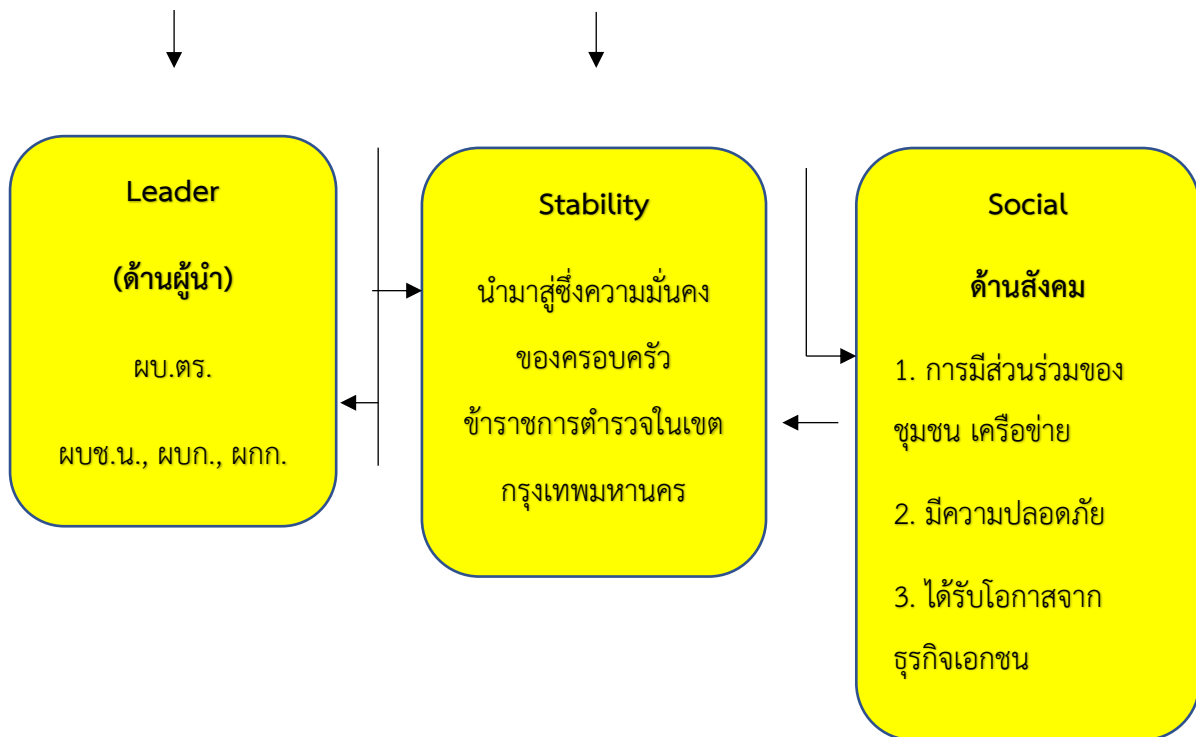
2.3 เรื่องการออมเงิน ควรใช้จ่ายอย่างประหยัดอดออม รู้จักการนำเงินที่เหลือจากค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือนฝาก หรือเก็บออมไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเก็บไว้ใช้หรือนำไปลงทุนหลังจากเกษียณอายุราชการ

2.4 เรื่องสุขภาพร่างกาย ควรมีการดูแลสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ เพื่อมีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างมีความสุขหลังจากเกษียณอายุราชการ

Stability building model (แบบจำลองการสร้างความมั่นคง)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรมอบหมายให้สำนักงานยุทธศาสตร์ตำรวจ สำนักงานส่งเสริมการ บำรุง สำนักงานกำลังพล สำนักงานงบประมาณการเงิน สำนักงานจเรตำรวจ และกองบัญชาการตำรวจนคร บาล ร่วมกันวางแผนกำหนดนโยบายในการสร้างความมั่นคงให้กับข้าราชการตำรวจและครอบครัวหลัง เกษียณอายุราชการ ทั้งในด้านที่อยู่อาศัยที่เป็นของตนเองหลังเกษียณอายุราชการ อาชีพการงานที่มั่นคงไว้ เป็นอาชีพเสริมหลังเกษียณอายุราชการ เรียนรู้การออมเงินอย่างถูกวิธี และปลอดภัยไว้ใช้หลังจากเกษียณอายุ ราชการ และการเตรียมความพร้อมในเรื่องสุขภาพที่ดี แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ผู้บริหารและผู้นำกำหนด นโยบายจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในนโยบายที่กำหนดขึ้น และนโยบายนั้นควรส่งตรงผู้บัญชาการ ตำรวจนครบาล ในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการตำรวจนครบาล เพื่อจะได้สานต่อนโยบายใน ด้านสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่ข้าราชการตำรวจ และนโยบายต่าง ๆ จะต้องมีการแจ้งผลการดำเนินการภายใน ระยะเวลาอันสมควรด้วย ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล ผู้บังคับการทุกกองบังคับการในสังกัดกองบัญชาการ ตำรวจนครบาล และผู้กำกับทุกสถานีตำรวจนครบาล เป็นผู้นำด้านการปฏิบัติต้องมีความมุ่งมั่นในการ ทำงาน ต้องมีพลังในการทำงาน มุ่งมั่นสู่เป้าหมาย เพื่อขับเคลื่อนทีมผู้ปฏิบัติให้กระตือรือร้นไปพร้อม ๆ กัน การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเป็นนักสื่อสารที่ดีด้วย สื่อสารได้ตรงประเด็น แม่นยำ ไม่อ้อมค้อม เพื่อให้ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ข้าราชการตำรวจและครอบครัว ควรเป็นผู้ฟังที่ดี ต้องฟังเป็นและถามเป็น เพื่อที่จะได้ ข้อมูลและเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นช่วยตอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพเข้าถึงประเด็นต่าง ๆ ได้รวดเร็วขึ้น มีระบบ และระเบียบ จะช่วยให้ทุกอย่างชัดเจน ไม่วุ่นวายไม่สับสน การมีส่วนร่วม ไม่ใช่การสั่งการหรือควบคุม เท่านั้น แต่ต้องมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาในช่วงเวลาที่ผู้ปฏิบัติมีปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือ “ผู้นำ

ควรจะต้องรู้ถึงชีวิตส่วนตัวของลูกน้องด้วย เพราะจะช่วยให้เข้าใจและผลักดันได้อย่างเหมาะสม และจะต้องเป็นผู้ตามที่ดี ด้วยการให้ค่าของทุกคน สร้างแรงบันดาลใจร่วม ส่งเสริมให้ทุกคนระดมความคิดและเปิดกว้าง”

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 ด้านผู้นำ ควรมีการกำหนดวิธีการปฏิบัติ แนวทางแก้ไขปัญหารวมทั้งการประมวผลความสำเร็จ และการรายงานผลการปฏิบัติตามระยะเวลาที่กำหนดอย่างจริงจัง

2.2 ด้านส่วนบุคคล ควรรู้จักการประหยัดอดออม ใช้จ่ายเฉพาะในสิ่งที่จำเป็น เก็บออมเงินไว้ใช้ในยามเกษียณอายุราชการ ในขณะที่ยังรับราชการอยู่ ควรใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนเองนับถือ เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ

2.3 ด้านสังคม ควรประพฤติปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับแนวทางของสังคมโดยอัตโนมัติภายใต้อิทธิพลของสังคมที่แวดล้อมตัวเรา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรทำการวิจัยให้ครอบคลุมทั้งประเทศขึ้น โดยแบ่งทำการวิจัยเป็นจังหวัด หรือภาค

3.2 ควรนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบในแต่ละจังหวัดของภาค หรือเปรียบเทียบระหว่างภาค

3.3 ควรนำปัญหาที่ได้จากการศึกษาวิจัย มาดำเนินการแก้ไขแล้วทำวิจัยประเมินผล

บรรณานุกรม

เกษรา โพธิ์เย็น, “สังคมผู้สูงอายุ: “โอกาสของธุรกิจที่ยั่งยืนในอนาคต”, วารสารวิทยาการจัดการ ปรทิทัศน์, ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562): 201 – 209.

ภารดี นานาศิลป์, “ความรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ: ผู้สูงอายุคือใครอายุหรือปัจจัยใดช่วยกำหนด”, วารสารสมาคมพยาบาล, ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2558): 156.

สุภางค์ จันทวานิช, หนังสือทฤษฎีสังคมวิทยา: พิมพ์ครั้งที่ 9: (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554) หน้า 164-171.

นวลทอง วะรักษ์เลิศ, “การวางแผนทางการเงินเพื่อการอยู่อาศัยในวัยเกษียณของพนักงานมหาวิทยาลัยสายปฏิบัติการในจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย”, สารศาสตร์, ฉบับที่ 1 (มกราคม 2564): 37.

ศิริวรรณ มนอัคระผดุง, “การเตรียมตัวเกษียณอายุราชการของผู้บริหารสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา”, วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (สิงหาคม 2559): 49.

นวลทอง วะรักษ์เลิศ, “อ้าวแล้ว”.

Washburn, Russel, Preparing Police Officers for Retirement, Financial and Emotional Wellness, (2021): ABSTRACT.

Wukasch, Bryan, Financial and Pre-Retirement Planning for Law Enforcement Officers, (2018):

ABSTRACT . (26 October 2022).

สุดารัตน์ ทิพาพงศ์, “แนวทางการวางแผนทางการเงินเพื่อคุณภาพชีวิตวัยเกษียณอายุ”, วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ 7 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2564): 335.

พระครูสิริรัตน นุวัตร, “พุทธจิตวิทยา บูรณาการ: รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562) 60-61.

พิจิตรา นุชนุ่ม และคณะ, “การให้ความหมายและที่มาของความหมายกระบวนการออมเงิน ปัญหาและอุปสรรคในการออมเงินตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ศิริวรรณ มนอัคระผดุง, “อ้าแงแล้ว”.

ณัฐกิตติภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, “การเตรียมความพร้อมเพื่อความมั่นคงในชีวิตของพนักงานธนาคารในการรองรับการเข้าสู่ภาวะผู้สูงอายุ”, วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 563): 139.

นภสมน นิจรัตน์, การดำเนินชีวิตหลังเกษียณอายุราชการของอาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์ 37.1 (2561): 139.

พระครูสิริรัตน นุวัตร, “อ้าแงแล้ว”.

การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม*
AN INTEGRATION OF THE FIVE PRECEPTS FOR IMPROVING THE LIFE-QUALITY OF THE
COMMUNAL PEOPLE IN SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

พระครูธรรมธรไพบูลย์ ญาณวิบุโล (พิศาลวชิโรภาส)

Phrakruthammathon Phaiboon Ñaṇavipulo (Phisanwachiropas)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

oadsy1972@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม 2) เพื่อศึกษาหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3) เพื่อการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการที่ทุกฝ่ายร่วมมือกันขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กันมาอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติตามหลักศีล 5 สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้โดยการรักษาศีล 5 และการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยความร่วมมือกันระหว่างชุมชน วัด และราชการ (บวร) ที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยใช้หลักศีล 5 และหลักธรรมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยบูรณาการกับกิจกรรมของชุมชน ดังนี้ 1) ด้านหลักประกันชีวิต ทำให้ลดปัญหาการมุงร้ายต่อชีวิต 2) ด้านหลักประกันทรัพย์สิน ทำให้ลดปัญหาการลักขโมยทรัพย์สินในชุมชน 3) ด้านหลักประกันครอบครัว ทำให้ลดปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ 4) ด้านหลักประกันสังคม ทำให้ลดปัญหาการหลอกลวงและความขัดแย้งกันในชุมชน และ 5) ด้านหลักประกัน ทำให้ลดปัญหายาเสพติดในชุมชน ซึ่งทำให้ชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีและสันติสุขได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบูรณาการ; ศีล 5; พัฒนาคุณภาพชีวิต

* Received August 29, 2022; Revised December 20, 2022; Accepted December 25, 2022

ABSTRACT

This research on “An Integration of the Five Precepts for Improving the Life-quality of the Communal People in Samut Songkhram Province” consists of the following objectives: 1) to study life-living in accordance with the 5 precepts of the communal people in Samut Songkhram Province; 2) to study principle of the 5 precepts for improving life-quality; and 3) to study integration of the 5 precepts for improving the life-quality of the communal people in Samut Songkhram Province. It is employed by qualitative research, in which data were collected by studying the documents, related researches and in-depth interviews. The collected data were analysed and presented by an analytical description.

The research findings revealed that: as for life-living in accordance with the 5 precepts in daily life of the communal people in Samut Songkhram Province, it is a cooperation of all in community to drive the Communities Preserving Five Precepts Project continuously. And also following the five precepts in daily life enables one to develop life-quality and be better. And the integration of the 5 precepts for improving the life-quality of the communal people in Samut Songkhram Province is a cooperation between temples, community, and government in proceeding the social activities engaged by the Five Precepts Project as well as Dhamma principles supporting the development of life-quality integrated with the community's activities as follow: 1) Life Insurance: it is to reduce the threat to life; 2) Property Insurance: it is to reduce the stealing problems in the community; 3) Family Security: it is to reduce the problem of sexual harassment; 4) Social Security: it is to reduce the problem of deception and conflicts in the community, and 5) Health Insurance: it is to reduce drug problems as well as the ruinous way of life's source in the community that is to drive the sustainable development of people's life-quality in the community of Samut Songkhram Province and to support the living together with sustainable love, harmony, peacefulness and happiness.

Keywords; Integration; Five Precepts; Improving the Life-Quality

บทนำ

สังคมไทยปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายจากการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมที่ส่งผลอย่างชัดเจนต่อวิถีชีวิต ตลอดจนการให้ความสำคัญและคุณค่าต่อคำว่า “ความดีและความเจริญ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ได้ส่งผลต่อการบริโภค แบบแผน การเลี้ยงดู และปฏิสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมในระดับต่าง ๆ ให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีลักษณะไร้รากฐานทางวัฒนธรรมและชาติโลกทัศน์ทางคุณธรรม จริยธรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาโครงสร้างที่ดำรงอยู่ในทุกระดับความสัมพันธ์ของคนไทยขณะนี้ ซึ่งดำเนินชีวิตไปตามกระแสของกิเลส หรือกระแสนิยมทุนนิยมเสรีที่ส่งเสริมสร้างกระแสบริโภคนิยมกระตุ้นให้เกิดความอยากความขัดแย้ง และช่วงชิง นำไปสู่การล่องละเมตศีล 5 ส่งผลให้สังคมไม่ปกติสุข และเมื่อกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชนจะช่วยให้ชุมชนวิเคราะห์ตนเองได้ ซึ่งภายใต้นโยบายของรัฐบาลปัจจุบันได้กำหนดนโยบายและแนวทางอย่างชัดเจนในการส่งเสริมการใช้หลักการศึกษา และสนับสนุนบทบาทให้องค์กรพระพุทธศาสนามีความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจน การพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุข และความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน ในขณะที่องค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามหารัชมงคลมุนี (ช่วง วรปุณฺณ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้มีดำริ และผลักดันให้คณะสงฆ์ทั่วประเทศดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูป และพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นนโยบายเร่งด่วนให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคได้ร่วมกับคณะสงฆ์ และภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนขยายผลการดำเนินการลงไปสู่ครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อมุ่งหวังให้ประชาชนในชาติมีความรัก และเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในชาติโดยใช้กลไก และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักศีล 5 นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกัน และกันทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ การรักษาศีล 5 จึงเป็นสิ่งจำเป็นของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

ในปัจจุบันจังหวัดสมุทรสงครามมีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่บ้านคลองจั่น หมู่ที่ 5 ตำบลบางขันแตก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม 2) หมู่บ้านบางกระรือ หมู่ที่ 2 ตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา 3) หมู่บ้านคลองกระทิง หมู่ที่ 1 ตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา 4) หมู่บ้านยายแพง หมู่ที่ 4 ตำบลยายแพง อำเภอบางคนที และ 5) หมู่บ้านเขายี่สาร หมู่ที่ 1 ตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา ซึ่งทั้ง 5 หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีทุนทางสังคม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป ยึดถือ และศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และได้ทำหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา และชาวพุทธที่ดี ซึ่งการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันตามนโยบายหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีวิถีชีวิตที่ดูแลกันเองในชุมชน นอกจากสวัสดิการของรัฐมีกฎกติกาที่ตกลงพร้อมใจกันปฏิบัติ เช่น การดูแลรักษาชุมชน การป้องกันปัญหาสังคม การรักษาประเพณีความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น ลักษณะเด่นของหมู่บ้านในจังหวัดสมุทรสงครามทั้ง 5 หมู่บ้านนี้ คือ ความสามัคคี มีความพร้อมเพรียงกัน มีการระดมความ

คิดเห็น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือความสุขของหมู่บ้าน ถึงแม้กระแสแห่งโลก คือ โลกาภิวัตน์ กระแสแห่งการส่งเสริมการพัฒนาที่เน้นด้านวัตถุ จะรุกคืบอย่างไรก็ตาม ทั้ง 5 หมู่บ้านนี้ ก็ไม่ตกเป็นทาสของกระแสบริโภคนิยม แม้ว่ากระแสสังคมบริโภคนิยมจะเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตาม เพื่อให้มีหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน ด้วยการใช้หลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับหมู่บ้านในจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อเสริมความเข้มแข็งที่ยั่งยืนหยั่งตอสูดต่อกับกระแสดังกล่าวต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งที่จะถ่ายทอด และนำเสนอหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล 5 ว่าวิถีชีวิตของชุมชนหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร จึงมีคำถามในวิจัยนี้ว่า การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร และที่สำคัญคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล 5 ของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างองค์ความรู้เชิงบูรณาการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักศีล 5 โดยผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. เพื่อการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Sampling) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จำนวน 9 คน 2) กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 9 รูป / คน และ 3) นักวิชาการพัฒนาชุมชน และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป / คน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมารวบรวม เรียบเรียง สรุปผลของการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ โดยการเขียนในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การดำเนินชีวิตของชาวชุมชนในการรักษาศีล 5 ของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นการที่ทุกฝ่ายร่วมมือกันขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กันมาอย่างต่อเนื่อง และช่วยกันสานต่อธรรมาภิบาลให้ชาวชุมชนร่วมกันปฏิบัติ และรักษาศีล 5 เพื่อทำให้ทุกด้านของชีวิตมีความสุขเจริญรุ่งเรือง

2. หลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ศีลข้อที่ 1 การไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ และผู้อื่นช่วยส่งเสริมหลักประกันคุณภาพชีวิตทำให้ชีวิตของชาวชุมชนมีความปลอดภัยไม่หวาดกลัวว่าใครทำร้าย ศีลข้อที่ 2 การไม่ลักทรัพย์ ส่งเสริมหลักประกันทรัพย์สินซึ่งเป็นหลักความมั่นคงในทรัพย์สิน เพราะทำให้ทรัพย์สินไม่มีความปลอดภัยจากการโจรกรรมต่าง ๆ ศีลข้อที่ 3 การไม่ประพฤติดินในกามส่งเสริมหลักประกันครอบครัวทำให้ชีวิตครอบครัวมีความมั่นคงและมีความสุข ศีลข้อที่ 4 การไม่พูดเท็จ ส่งเสริมหลักประกันสังคม ทำให้เกิดการพูดคำสัตย์จริงมีสัจจะ ซื่อสัตย์ต่อกันและกัน และศีลข้อที่ 5 การไม่เสพของมึนเมา ส่งเสริมหลักประกันสุขภาพทำให้เกิดการรักษาสุขภาพโดยไม่ดื่มน้ำเมาที่มีสุขภาพแข็งแรง และไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน

3. การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักศีล 5 ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนในการร่วมมือกันระหว่างชุมชน วัด และราชการ ที่ดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยใช้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยมีกิจกรรมหลัก เช่น การส่งเสริมความสามัคคีและคุ้มครองสิทธิ การตั้งกองทุนการเงิน / สวัสดิการเพื่อช่วยเหลือประชาชน การตั้งคณะกรรมการส่งเสริมครอบครัวสัมพันธ์ของหมู่บ้าน การส่งเสริมการรักษามารยาทการพูดในชุมชน และกิจกรรมส่งเสริมการลด ละ เลิก อบายมุข และยาเสพติด เป็นต้น โดยใช้หลักศีล 5 และหลักธรรมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต บูรณาการกับกิจกรรมในชุมชน เป็นแนวทางในการควบคุมพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันในชุมชน ทำให้คุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การนำหลักศีล 5 ไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม จึงเป็นการที่ทุกฝ่ายร่วมมือกันขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กันมาอย่างต่อเนื่อง และยังต้องช่วยกันสานต่อการรณรงค์ให้ประชาชนร่วมกันปฏิบัติและรักษาศีล 5 เพื่อทำให้ทุกด้านของชีวิตมีความสุขเจริญรุ่งเรือง และเพื่อความสุขความปรองดองสมานฉันท์ของชาวชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม ศีล 5 ยังเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่สามารถใช้เป็นกฎหมายได้เป็นอย่างดี หากทุกคนในสังคมปฏิบัติตามหลักศีล 5 แล้ว บ้านเมืองไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายมาบังคับ ลงโทษ อะไรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำร้ายร่างกาย ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในเมถุน การพูดปด สุรายาเมา สิ่งเสพติด ผิดตามกฎหมายเป็นหลักใหญ่ ๆ ถือว่าเป็นหลักธรรมะที่ทุกคนต้องนำมาใช้เพื่อความสงบสุขโดยรวมของชุมชน ถ้าทุกคนรักษาศีล 5 อย่างเคร่งครัด ก็จะนำมาซึ่งความสงบสุขในชุมชน ดังนั้น ศีล 5 จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิต ทำให้ชุมชนสงบสุข ง่ายต่อการพัฒนา และหล่อหลอมความสามัคคีในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม

การปฏิบัติตามหลักศีล 5 สามารถนำพาชีวิตสู่ความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาตนรวมทั้งครอบครัวและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ โดยการรักษาศีล 5 อย่างสม่ำเสมอ ย่อมส่งผลให้ผู้ปฏิบัติตามหลักศีลข้อที่ 1 ทำให้มีหลักประกันชีวิต ศีลข้อที่ 2 ทำให้มีหลักประกันทรัพย์สิน ศีลข้อที่ 3 ทำให้มีหลักประกันครอบครัว ศีลข้อที่ 4 ทำให้มีหลักประกันสังคม และศีลข้อที่ 5 ทำให้มีหลักประกันสุขภาพที่ดี ส่งผลให้คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนปราศจากการถูกเบียดเบียนทำร้าย ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมี

ความสุข มิตรสหายรักใคร่ ผู้คนให้ความเคารพนับถือ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และเป็นผู้ที่ครองสติด้วยความไม่ประมาท ชีวิตครอบครัวมีความเจริญ กิจการงานดี มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพจิตใจดี ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รักใคร่สามัคคีในชุมชน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ทำให้สังคมในชุมชนน่าอยู่ มีความซื่อสัตย์ สัจจะ ไม่ตกอยู่ในการหลอกลวง สุขภาพร่างกายดี และสุขภาพจิตดีขึ้น

การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ส่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างมีความสุขอย่างต่อเนื่องด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างวัด ชุมชน และราชการ (บวร) ที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และหลักธรรมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ หลักสาราณียธรรม หลักคิหิสุขหรือสุขของคฤหัสถ์ หลักฆราวาสธรรม หลักสังคหวัตถุธรรม และหลักอุทเทสิกาธรรม โดยบูรณาการกับกิจกรรมของชุมชน เช่น การส่งเสริมความสามัคคีและคุ้มครองสิทธิ การตั้งกองทุนการเงิน/สวัสดิการเพื่อช่วยเหลือประชาชน การตั้งคณะกรรมการส่งเสริมครอบครัวสัมพันธ์ของหมู่บ้าน การส่งเสริมการรักษามรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน และกิจกรรมส่งเสริมการลด ละ เลิก อบายมุข และยาเสพติด เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้คุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีและสันติสุขได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้การวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม จากการศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักศีล 5 ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนในการร่วมมือกันระหว่างวัด ชุมชน และราชการ ที่ดำเนินกิจกรรมทางชุมชน โดยใช้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม สามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

1) การบูรณาการหลักศีลข้อที่ 1 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยมีกิจกรรมส่งเสริมในการรักษาศีลข้อที่ 1 ได้แก่ (1) การตั้งคณะกรรมการส่งเสริมความสามัคคีและคุ้มครองสิทธิชุมชน (2) กิจกรรมการเฝ้าชีวิตโค กระบือ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ (3) กิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง เป็นต้น ในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชน และ (4) กำหนดเขตอภัยทานของหมู่บ้าน โดยตกลงกันจะไม่จับสัตว์น้ำในช่วงฤดูการวางไข่ของสัตว์น้ำ ซึ่งการบูรณาการตามหลักศีลข้อที่ 1 กับกิจกรรมของชุมชน และหลักสาราณียธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันชีวิต ทำให้ชาวชุมชนส่วนใหญ่มีการดำรงชีวิตไม่มั่งร้ายต่อกันสอนให้รู้จักคุณค่าของความเป็นคนและให้มีเมตตาต่อสรรพสัตว์ ทำให้ลดการมั่งร้ายต่อชีวิตและลดปัญหาอาชญากรรมในสังคม

2) การบูรณาการหลักศีลข้อที่ 2 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันทรัพย์สินของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยมีกิจกรรมส่งเสริมในการรักษาศีลข้อที่ 2 ได้แก่ (1) การจัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน (2) กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนสร้างอาชีพ

ในชุมชน ยึดหลักสามัคคีธรรม สัมมาอาชีวะ (3) กิจกรรมส่งเสริมโดยอาชีพสุจริตธรรมส่งเสริมให้ตั้งกลุ่มสหกรณ์การเกษตร และ (4) การตั้งกองทุนการเงิน/สวัสดิการเพื่อช่วยเหลือประชาชน ส่งเสริมการออมซึ่งการบูรณาการตามหลักศีลข้อที่ 2 กับกิจกรรมของชุมชน และหลักคิหิสุขหรือสุขของคฤหัสถ์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันทรัพย์สิน ทำให้ชาวชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตไม่มีลักษณะทรัพย์สินผู้อื่นและประกอบอาชีพสุจริต ทำให้ลดการมั่งร่ำรวยต่อทรัพย์สินผู้อื่นและยังเป็นการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวชุมชน

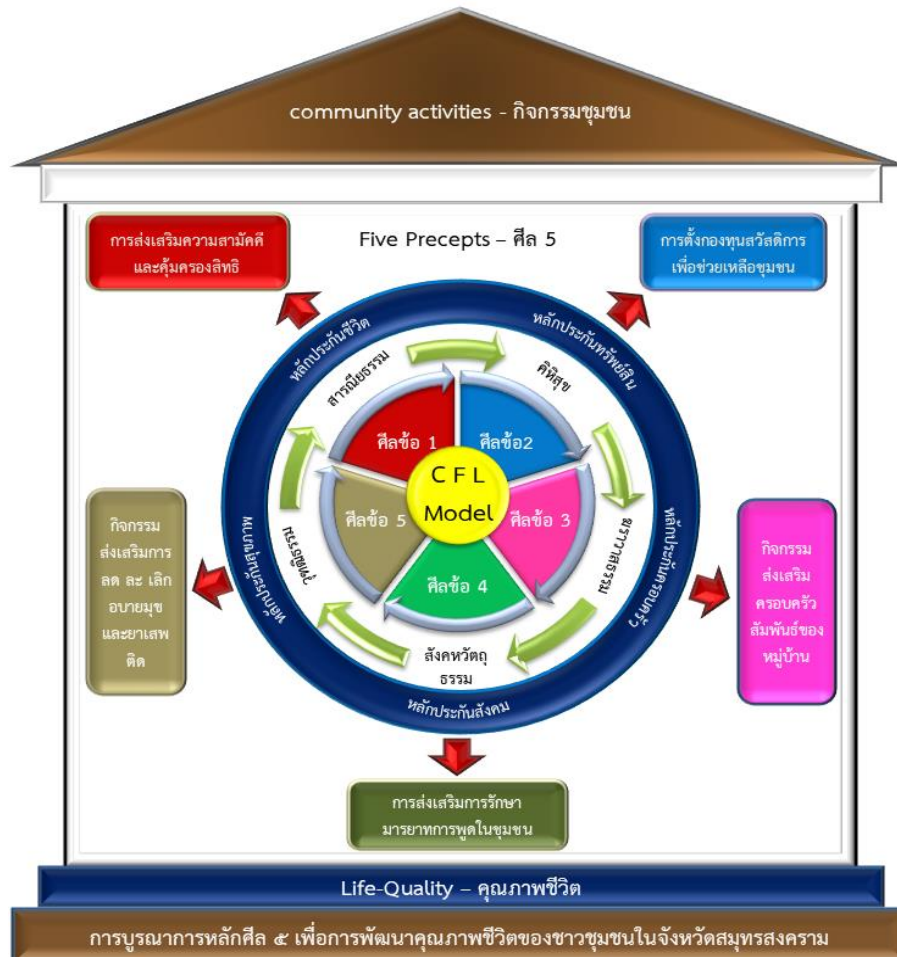
3) การบูรณาการหลักศีลข้อที่ 3 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันครอบครัวของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยมีกิจกรรมส่งเสริมในการรักษาศีลข้อที่ 3 ได้แก่ (1) การตั้งคณะกรรมการส่งเสริมครอบครัวสัมพันธ์ของหมู่บ้าน (2) การจัดอบรมเยาวชนให้มีความรับผิดชอบพฤติกรรมทางเพศ และ (3) ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน ส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้กับเด็กและเยาวชน ซึ่งการบูรณาการตามหลักศีลข้อที่ 3 กับกิจกรรมของชุมชน และหลักฆราวาสธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันครอบครัวทำให้ชาวชุมชนส่วนใหญ่ไม่ประพฤติดื้อต่อภรรยาและสามีหรือบุตรและธิดาในครอบครัวอื่น ทำให้ลดปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ และส่งเสริมสถาบันครอบครัวทั้งของตนเองและผู้อื่นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขอย่างยั่งยืน

4) การบูรณาการหลักศีลข้อที่ 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันสังคมของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยมีกิจกรรมส่งเสริมในการรักษาศีลข้อที่ 4 ได้แก่ (1) การตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในหมู่บ้าน (2) การจัดกิจกรรมป้องกันการทะเลาะวิวาทและความแตกแยก และ (3) กิจกรรมส่งเสริมการรักษามารยาทการพูดในชุมชน โดยจัดกิจกรรมอบรมมารยาทในการพูดในชุมชน ซึ่งการบูรณาการตามหลักศีลข้อที่ 4 กับกิจกรรมของชุมชน และหลักสังคหวัตถุธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันสังคม ทำให้ชาวชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตด้วยความจริงใจต่อกันและกัน ไม่พูดเท็จ ไม่กล่าวร้ายกันในชุมชน ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งกันในชุมชนและก่อให้เกิดความสามัคคีช่วยเหลือกันในชุมชน

5) การบูรณาการหลักศีลข้อที่ 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันสุขภาพของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยมีกิจกรรมส่งเสริมในการรักษาศีลข้อที่ 5 ได้แก่ (1) การตั้งคณะกรรมการป้องกันยาเสพติดในหมู่บ้าน (2) กิจกรรมส่งเสริมการลด ละ เลิกอบายมุข และยาเสพติด (3) กิจกรรมลดปัจจัยเสี่ยงยาเสพติด ลานกีฬาประจำหมู่บ้าน ลานกีฬาด้านยาเสพติด ซึ่งการบูรณาการตามหลักศีลข้อที่ 5 กับกิจกรรมของชุมชน และหลักภุชฌิธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านหลักประกันสุขภาพ ทำให้ชาวชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตโดยการไม่สนับสนุนการดื่มสุรา ขายสุราของมีนเมาไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดในชุมชน โดยมีการพัฒนากิจกรรมงานบุญปลอดเหล้างานเคร้าปลอดอบายมุข เพื่อให้สังคมในชุมชนเกิดสันติสุข ทำให้ปัญหาเสพติดในชุมชนลดลงหรือปลอดยาเสพติด และยังเป็นการส่งเสริมด้านสุขภาพอีกด้วย เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้จากการวิจัยการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ทั้ง 5 ด้านได้แก่ 1) ด้านหลักประกันชีวิต 2) ด้านหลักประกันทรัพย์สิน 3) ด้านหลักประกันครอบครัว 4) ด้านหลักประกันสังคม และ 5) ด้านหลักประกันสุขภาพ โดยบูรณาการหลักศีล

5 กับหลักธรรมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้วิจัยได้สรุปเป็น Model C-F-L องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสามารถแสดงแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 (Figure 1) การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน
ในจังหวัดสมุทรสงคราม
(พระครูธรรมธรไพบุลย์ ญาณวิบุโล พิศาลวชิโรภาส)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม” จากที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และนำไปสู่การนำเสนอแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่มีความเป็นไปได้ในการนำผลการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้เป็นหลักปฏิบัติสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) ควรมีหน่วยงานภาครัฐนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนอื่น ๆ
- 2) ควรมีการนำผลจากการศึกษาวิจัยไปปรับใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชน โดยการศึกษาสภาพปัญหาของจังหวัดนั้น ๆ แล้วปรับให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น
- 3) ควรมีหน่วยงานภาครัฐนำองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนอื่น ๆ เพื่อความมั่นคง และมั่งคั่งของชุมชนสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาคีเครือข่ายการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อความมั่นคงมั่งคั่ง และยั่งยืนของชุมชนสืบต่อไป
- 2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดสมุทรสงครามเพื่อความมั่นคงมั่งคั่ง และยั่งยืนของชุมชน
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการหลักศีล 5 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อความมั่นคงมั่งคั่ง และยั่งยืนของชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. แนวทางการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5: ชาวประชาเป็นสุข. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557.
- พระพุทธโฆษาจารย์. วิสุทธิมรรค. แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาหิตยาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยวรงค์พรินท์ตั้งจำกัด, 2546.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ. “หมู่บ้านรักษาศีล 5 : รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสังคมไทย”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) (เมษายน-มิถุนายน 2560).
- พุทธทาสภิกขุ. ทาน ศีล ภาวนา. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2539.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.
- สนธิ ไชยวงศ์ศต. ศีล 5 พาโลกสู่สันติ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์, 2558.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 33. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ผลิธรรม, 2561.

..... . พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 40. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ผลิธัมม์, 2561.

..... . พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 52. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2562.

สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลอาจารย์ (ช่วง วรปุณโณ). ปุริมัตถิ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท เอกพิมพ์ไท จำกัด, 2558.

การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*

COMMUNITY TOURISM DEVELOPMENT THROUGH AI TECHNOLOGY

FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ทรงพล รวมใหม่

Songpon Ruammai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Email: songponr@ais.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน 2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน 3. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มโดยใช้ AI (Artificial Intelligent) ในการเพิ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบนฐานของทุนวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การวิจัยใช้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งได้ลงพื้นที่วิจัยในช่วงโควิด-19 โดยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่สถานการณ์การท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวเดินทางลดลงในช่วงปี ๒๕๖๓-๒๕๖๕ จากผลการวิจัยพบว่าสถานการณ์ของการท่องเที่ยวชุมชนและนักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการใช้งาน AI ผ่านทางโปรแกรมต่างๆ เช่น Mobile Application ของธนาคาร รวมถึงภาคธุรกิจได้ใช้การประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยวผ่าน Website และนักท่องเที่ยวยังมีความต้องการใช้งานเทคโนโลยี AI ผ่านการใช้งานท่องเที่ยวอื่นๆ อีกเช่นกัน ในภาพรวมของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนพบว่าจำเป็นต้องมีการจัดการปัจจัยอื่นๆ มาสนับสนุนทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเป็นระบบมากขึ้น ผู้วิจัยได้นำเสนอโมเดลที่ชื่อ HPAIS Model เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 1. การจัดการด้านทรัพยากรบุคคล (Human Resource - H) 2. การจัดการกระบวนการจัดการท่องเที่ยว (Process-P) 3. การจัดการด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligent- AI) 4. การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและภาค (Support - S) ซึ่งโมเดลดังกล่าวสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดให้เป็นโปรแกรม Software Application เพื่อการท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ยั่งยืนได้

* Received July 13, 2022; Revised November 21, 2022; Accepted December 20, 2022

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวชุมชน; เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์; แพลตฟอร์มการท่องเที่ยว

ABSTRACT

This research article is part of the dissertation on “Community Tourism Development through Artificial Intelligence Technology for Sustainable Development.” The objectives consist of 1. To study the situation and the problem of community tourism with cultural capital and community environment 2. To study the process cultural and environmental capital management for sustainable community tourism development 3. To develop a platform using AI (Artificial Intelligent) to increase the potential of community tourism management based on cultural and environmental capital. The research was based on qualitative research through interviews and focus groups , which were conducted in research areas during the COVID - 19 period during the year 2020until 2022. From the research results, it was found that the current situation of community tourism and tourists are using AI through various programs such as the Bank's Mobile Application, as well as the business sector using the public relations of tourists through the website. There is also a demand for AI technology through other travel applications as well. In the overview of community tourism management for sustainable tourism, it is found that other factors need to be managed to support in order to make the management more systematic. The researcher proposed a model called HPAIS Model to community tourism development through sustainable Artificial Intelligence technology. It consists of 1. Human Resource Management (H) 2. Tourism Management Process (Process-P) 3. Artificial Intelligence Technology Management (AI) 4. Support from government agencies and Sector (Support – S) , which such model can be developed into a software application program for tourism through sustainable Artificial Intelligence technology.

Keywords; Community Tourism; Artificial Intelligent; Travel Platform

บทนำ

จากข้อมูลการท่องเที่ยวบริษัทผู้ให้บริการสำรองห้องพักผ่านทางออนไลน์ เช่น อโกด้า (Agoda) คาดการณ์ว่านักท่องเที่ยวต้องการทางเลือกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมมีมากขึ้น ขณะที่

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งแอปพลิเคชันและอินเทอร์เน็ต ยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและมีแนวโน้มที่มีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งได้สร้างความท้าทาย กับการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศไทย ส่งผลให้ผู้ประกอบการในด้านการท่องเที่ยวยังคงต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง จากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีอย่างพลิกผัน (Disruptive Technology) โดยพฤติกรรมการเดินทาง ของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปและชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ การหันมาวางแผนการท่องเที่ยวและการเดินทางด้วยตนเองในกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบ อิสระ (FIT – Foreign Individual Tourism) เนื่องจากความสามารถในการเข้าถึงบริการและข้อมูลเพื่อใช้วางแผนการท่องเที่ยวสามารถกระทำได้ด้วยตนเอง ซึ่งข้อมูลจากศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดทำข้อมูลอัตราการเข้าพักเฉลี่ยของแต่ละจังหวัดทั่วประเทศ ไทย โดยพบว่าจังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดหนึ่ง ที่มีค่าเฉลี่ยที่ 71.00 – 90.00 % ของการเข้าพักในพื้นที่

ชุมชนหาดเจ้าสำราญ และชุมชนแหลมผักเบี้ยในจังหวัดเพชรบุรีเป็นพื้นที่ ที่มีความเหมาะสมและมีศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว มีความเหมาะสมทางด้านกายภาพ มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน การเลือกทำวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยนำเทคโนโลยีประดิษฐ์ (Artificial Intelligent) มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ทั้งสองจะช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ทางการท่องเที่ยว การเข้ามาของนักท่องเที่ยว เพิ่มรายได้ของชุมชน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนให้การท่องเที่ยวของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการทุนทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน
3. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มโดยใช้ AI (Artificial Intelligent) ในการเพิ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบนฐานของทุนวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods) ศึกษาสภาพในปัจจุบันของทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสิ่งแวดล้อมของพื้นที่หาดเจ้าสำราญกับพื้นที่แหลมผักเบี้ยในพื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี ศึกษากระบวนการจัดการทางด้านการทุนทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมว่ามีการจัดการอย่างไร กระบวนการจัดการดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบเชิงสังคมและชุมชนอย่างไร และในปัจจุบันมีสภาพสังคม ชุมชนมีการความเกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้อย่างไรมีที่ไหนอยู่แล้วบ้าง

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชน พัฒนาการของชุมชน วัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในชุมชน และกลุ่มคนที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน โดยสามารถแบ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 50 คน ดังนี้

1. ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหาดเจ้าสำราญ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแหลมผักเบี้ย ปราชญ์ชาวบ้าน ประธานชุมชน แกนนำชุมชน ในชุมชนหาดเจ้าสำราญ และชุมชนแหลมผักเบี้ย ชุมชนละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน
2. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ผู้ประกอบการร้านอาหารบริเวณริมหาด ผู้ประกอบการที่พัก ผู้ประกอบการด้านการนำเที่ยว ในชุมชนหาดเจ้าสำราญ และชุมชนแหลมผักเบี้ย ชุมชนละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน
3. เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย เครือข่ายด้านการทำประมง เครือข่ายด้านการขายอาหารทะเล เครือข่ายด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน
4. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนหาดเจ้าสำราญและชุมชนแหลมผักเบี้ย ชุมชนละ 10 คนรวมทั้งสิ้น 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

1. **การสัมภาษณ์** การลงพื้นที่งานวิจัยได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หรือ กึ่งโครงสร้าง (unstructured or semi-structured) ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์ที่ใช้ประเด็นหรือหัวข้อที่กำหนดขึ้นมาอย่างกว้าง ๆ โดยเก็บประเด็นหลัก ๆ ส่วนประเด็นย่อยมีการเพิ่มเติมระหว่างการสนทนา โดยผู้สัมภาษณ์สามารถเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ ไม่มีการเรียงลำดับคำถามไว้แน่นอนตายตัว ทำให้เกิดความยืดหยุ่น และเปิดกว้างมากกว่าแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง
2. **การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)** ผู้วิจัยใช้หาคำตอบการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุน วัฒนธรรม และทุนทางสิ่งแวดล้อมผ่านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะจัดกลุ่มสนทนากลุ่มย่อย ครั้งละ 3 - 5 คน เพื่อให้การสัมภาษณ์ระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลมีความใกล้ชิดกัน ผู้ให้ข้อมูลทุกคนสามารถให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็นได้ครบทุกประเด็น
3. **การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)** ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเข้าไปสังเกตการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในทุกขั้นตอนของการทำกิจกรรม โดยใช้วิธีจดบันทึกรายละเอียด สังเกต และตั้งคำถามประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยไม่รบกวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่หลากหลายมาวิเคราะห์จากเอกสารงานวิจัย ทฤษฎี และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ที่ของชุมชน เอกสารทางวิชาการ สถิติรายงานและเอกสารของ

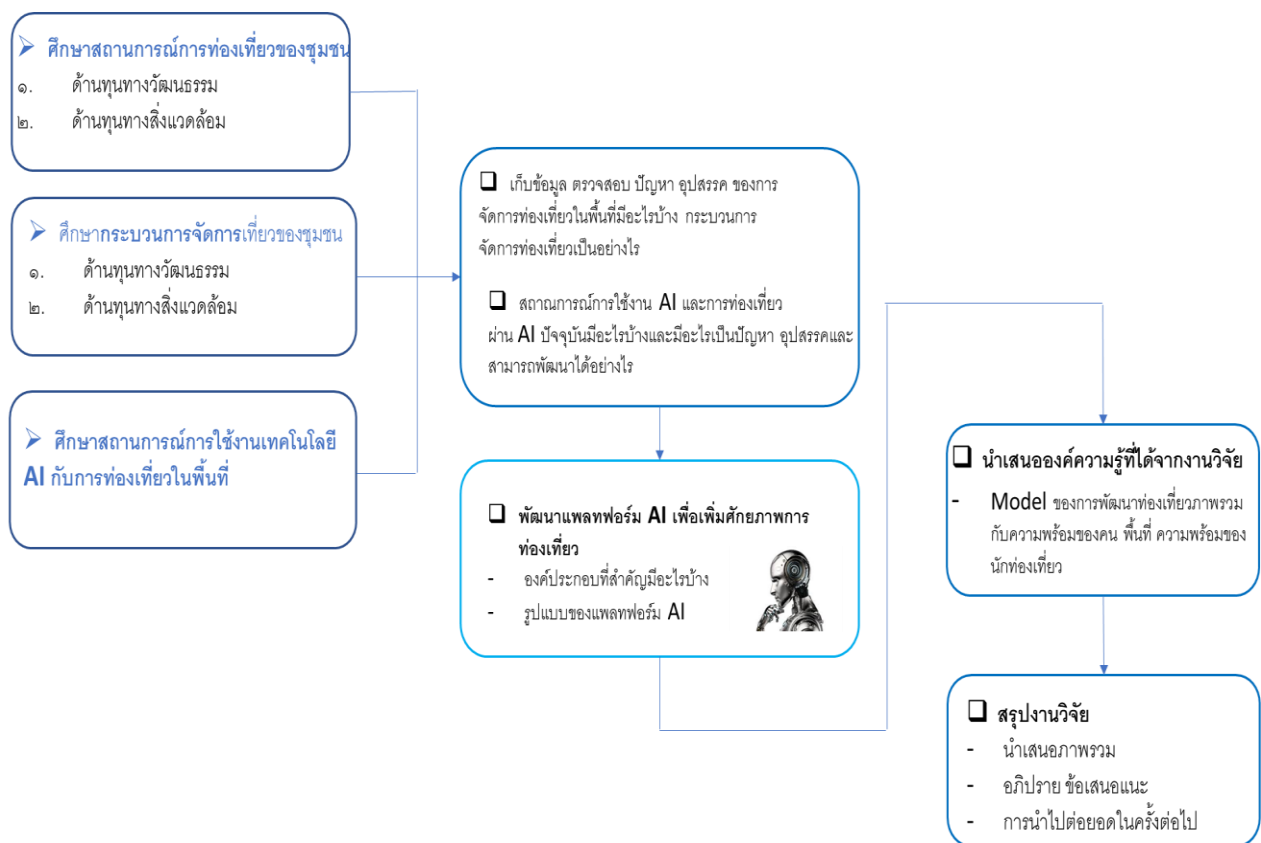

ทางราชการ กฎหมาย นโยบาย ประกาศ กฎระเบียบ คำสั่งมติคณะรัฐมนตรี ราชกิจจานุเบกษา ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมถึงศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาใช้ตั้งคำถามในงานวิจัยและสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เช่น แนวคิดทางสังคม (Social Capital) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน และแนวคิดการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนจากนั้นเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยด้วยวิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) สนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์โดยแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ โดยการสัมภาษณ์แบบคำถาม IOC ซึ่งคำถามจะเป็นคำถามที่นำไปสู่การยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่จะใช้เป็นแนวทางการพัฒนาแพลตฟอร์มปัญญาประดิษฐ์ AI สำหรับการท่องเที่ยว คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ของนักท่องเที่ยว ลักษณะคำถาม ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้าน เพศ อายุ ภูมิภาค จำนวนที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการ การกลับมาใช้บริการ

ตอนที่ 2 คำถามเพื่อนำสู่วัตถุประสงค์จากทั้ง 3 ข้อ ไปใส่ในแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวผ่าน AI

ภาพ 1 กรอบดำเนินการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ.1

การศึกษาสถานการณ์ และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่และได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลประวัติชุมชนและพัฒนาการของชุมชนจากการบอกเล่าของชาวบ้านในชุมชน รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสารต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงสถานการณ์ และสภาพปัญหาการท่องเที่ยวชุมชน โดยสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการสร้างความร่วมมือและบูรณาการระหว่างชุมชน ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ปัจจุบันการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน 2 ชุมชนในด้านการท่องเที่ยวมีน้อยมาก มีเพียงแค่บางกลุ่มยังขาดการบูรณาการในภาพรวม

2. ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญต่อยุทธศาสตร์ปัจจัยเสริมด้านผู้นำท้องถิ่นนับว่าเป็นตัวเร่งกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวในพื้นที่ให้ได้มากขึ้น การสนับสนุน และการจัดการที่ดีจะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. ด้านการบริหารการจัดการเพิ่มพื้นที่ในการรับนักท่องเที่ยว สรุปศักยภาพของชุมชนหาดเจ้าสำราญและชุมชนแหลมผักเบี้ย 2 ชุมชนมีต้นทุนทางการท่องเที่ยวสูงมาก แต่ยังขาดการบริหารจัดการที่สามารถช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้นได้ เช่น มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เดินทางมาและต้องเดินทางไปที่อื่นเนื่องจากปัญหาพื้นที่จอดรถไม่เพียงพอ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2. การศึกษากระบวนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาพบว่าชุมชนหาดเจ้าสำราญและชุมชนแหลมผักเบี้ยมีลักษณะและรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีข้อแตกต่างกันไม่ได้เป็นคู่แข่งทางการท่องเที่ยวต่อกัน แต่กลับเป็นส่วนสนับสนุนและเป็นจุดแข็งทำให้การท่องเที่ยวของทั้ง 2 ชุมชนยังได้ร่วมกันจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม 6 ลักษณะ ดังนี้

1. กระบวนการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณชายหาด

จากการศึกษาพบว่าชุมชนได้ให้ความสำคัญด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมบริเวณชายหาดและมีความต้องการที่จะรักษาให้ชายหาดยังคงเป็นชายหาดทรายที่มีความเป็นธรรมชาติ ไม่มีการกางร่มผ้าใบหรือโต๊ะอาหารตลอดแนวชายหาด ทั้งนี้ด้วยนโยบายของผู้นำท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ที่ได้ประโยชน์

จากการใช้ทรัพยากรบริเวณหน้าหาดร่วมกันกับการบริหารจัดการของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าบริเวณหน้าหาด รวมกลุ่มสร้างกฎระเบียบร่วมกัน

2. กระบวนการจัดการด้านการจัดการขยะ

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาขยะในทะเลเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชน เนื่องจากเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติในท้องทะเล ซึ่งส่งผลกระทบต่อสัตว์ทะเลบางชนิดที่อาจจะสูญพันธุ์ หรือเกิดการปนเปื้อนไมโคร หรือนาโนพลาสติกในสัตว์ทะเลจนเกิดอันตรายต่อผู้บริโภคอาหารทะเล และส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการดูแลบริหารจัดการขยะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคลองบางทะเล ตำบลหาดเจ้าสำราญ และตำบลแหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งปัจจุบันชุมชนได้ร่วมกับกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจัดโครงการจัดเก็บขยะในคลองบางทะเล จากนั้นนำขยะบางส่วนมาเพิ่มมูลค่าเพื่อเป็นประโยชน์เป็นทุนในการบริหารจัดการกลุ่มอาสาสมัครรักษาทะเล

3. การศึกษากระบวนการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนหาดเจ้าสำราญ และชุมชนแหลมผักเบี้ย มีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากชุมชนต้องอาศัยทะเลในการประกอบอาชีพ และอาหารทะเลยังเป็นสินค้าหลักในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ชุมชนได้จัดกระบวนการต่างๆ เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเล

4. กระบวนการจัดการด้านวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาท้องถิ่นในพื้นที่ที่มีการจัดงาน เช่น “จากวันนั้น..ถึงวันนี้ 104 ปี หาดเจ้าสำราญ (สุขสำราญอาหารพื้นถิ่น)” ขึ้นที่บริเวณสวนภูมิทัศน์ชายหาดเจ้าสำราญ และอื่น ๆ ที่ผ่านมานำโดยอดีตนายกเทศมนตรีในปัจจุบันยังไม่ปรากฏความต่อเนื่องของกิจกรรม

5. การศึกษากระบวนการด้านการสร้างความร่วมมือจัดระเบียบในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่าการสร้างความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจนเริ่มจากการจัดระเบียบพ่อค้าแม่ค้า โดยสร้างความเข้าใจ สร้างสัญญาและกติการ่วมกัน เช่น หากจะขายของบริเวณหน้าหาด ให้มาตอนเช้าตอนเย็นต้องกลับไปพักที่บ้าน ห้ามค้างบริเวณหน้าหาดตลอดทั้งวันทั้งคืน และห้ามใช้พื้นที่จอดรถเพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวสามารถจอดรถได้

6. กระบวนการด้านการสร้างความปลอดภัยสำหรับการท่องเที่ยว (Safety)

ชุมชนมีกระบวนการจัดการความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยพบว่าข้อมูลหาดเจ้าสำราญประสบปัญหานักท่องเที่ยวเสียชีวิตจากการจมน้ำทุก ๆ เดือนได้มีการปรับเปลี่ยนแก้ไขขบวนการใหม่ด้วยการให้นักท่องเที่ยวใส่เสื้อชูชีพทุกครั้งก่อนเล่นน้ำ

วัตถุประสงค์ข้อ 3 การพัฒนาแพลตฟอร์มโดยใช้ AI (Artificial Intelligent) ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ผลงานวิจัยการพัฒนาแพลตฟอร์มโดยใช้ AI (Artificial Intelligent) ในการจัดการ

ท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน สรุปได้ว่าการพัฒนาจำเป็นต้องข้อมูลที่เป็นองค์ประกอบของข้อมูลที่อยู่บนแพลตฟอร์มของ AI อย่างน้อย 8 หัวข้อ เพื่อนำไปพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนตามตาราง

องค์ประกอบข้อมูลบนแพลตฟอร์ม AI ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	
1. ข้อมูลชุมชน	5. ข้อมูลร้านอาหาร
2. กิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน	6. ข้อมูลการเดินทาง
3. เส้นทางท่องเที่ยว	7. ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและใกล้เคียง
4. ข้อมูลที่พัก	8. ข้อมูลการประชาสัมพันธ์

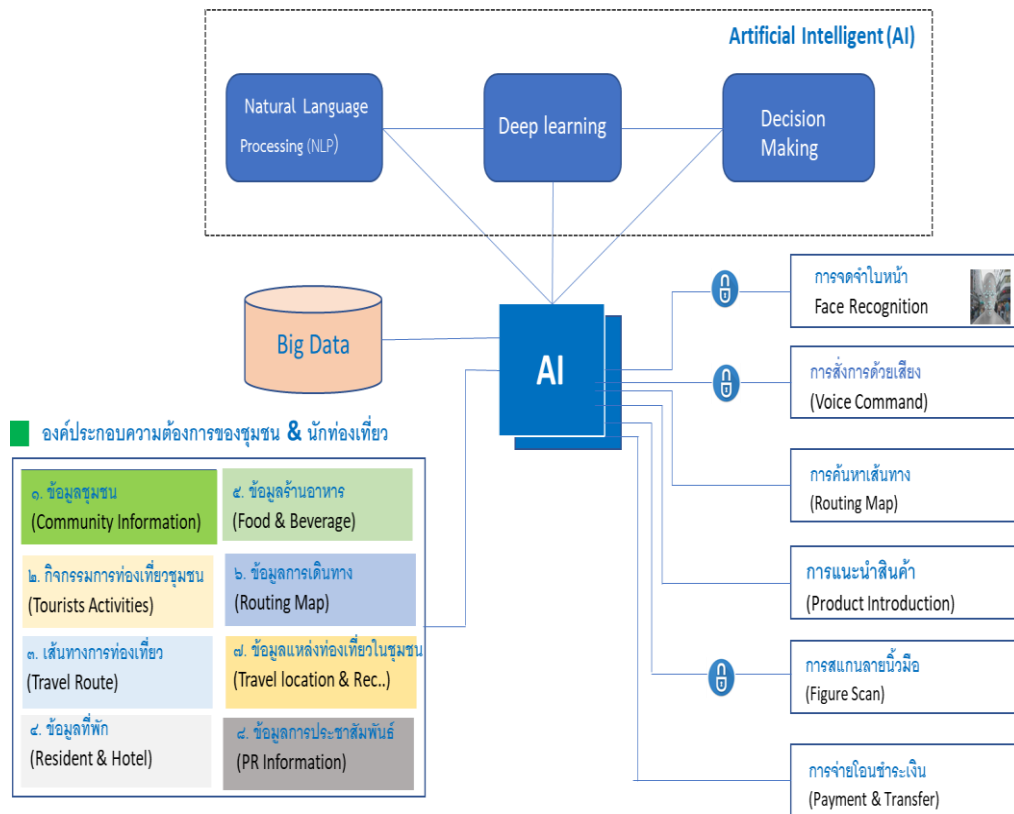
สำหรับแนวทางการพัฒนาการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ซึ่งโดยหน้าที่ของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มี function หลักที่สำคัญอยู่ 3 ส่วนหลัก ประกอบด้วย

1. Decision Making (DM) ระบบคอมพิวเตอร์ทำการเรียนรู้กับชุดข้อมูลเพื่อแสดงผลตามตัดสินใจที่ต้องการ เช่น การเลือกเส้นทางทางจากการบันทึก การเลือกข้อมูลสินค้าที่ตรงกับความต้องการของลูกค้า เป็นต้น

2. Natural Language Processing (NLP) การพัฒนาให้ปัญญาประดิษฐ์สามารถเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์การวิเคราะห์เสียง สีหน้าท่าทาง ซึ่งการพัฒนานี้จะช่วยให้เอไอสามารถทำงานร่วมกับมนุษย์ได้แม่นยำมากขึ้น เช่น การรับข้อมูลสั่งการจากเสียง (Voice Command) การแปลภาษาแบบเรียลไทม์

3. Deep Learning (DL) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ทำหน้าที่เลียนแบบการทำงานของระบบโครงข่ายประสาท (neurons) ในสมองมนุษย์ ถูกสร้างขึ้นจากการนำเอา neural network หลายๆ ส่วนมาต่อกัน เป็นโครงสร้างที่ถูกจัดเก็บแบบเป็นกองซ้อน (stack) ทำให้มีโครงสร้างที่ลึก (deep) ยิ่งขึ้น ประมวลผลหลายสิ่งพร้อมๆ กันได้มากขึ้น

หากนำองค์ประกอบแพลตฟอร์มข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยมาประยุกต์ใช้งานร่วมกับกับเทคโนโลยี AI ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น 1. การจดจำใบหน้า (Face Recognition) 2. การสั่งการด้วยเสียง (Voice Command) 3. การค้นหาเส้นทาง (Search Engine) 4. การแนะนำสินค้า (Product Introduction) 5. การสแกนลายนิ้วมือ (Fingered Scan) 6. การโอนจ่ายเงิน (Payment & Transfer) สามารถสรุปเขียนเป็นแนวทางการพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้ดังภาพ 2

ภาพ 2 แพลตฟอร์มการพัฒนาการท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

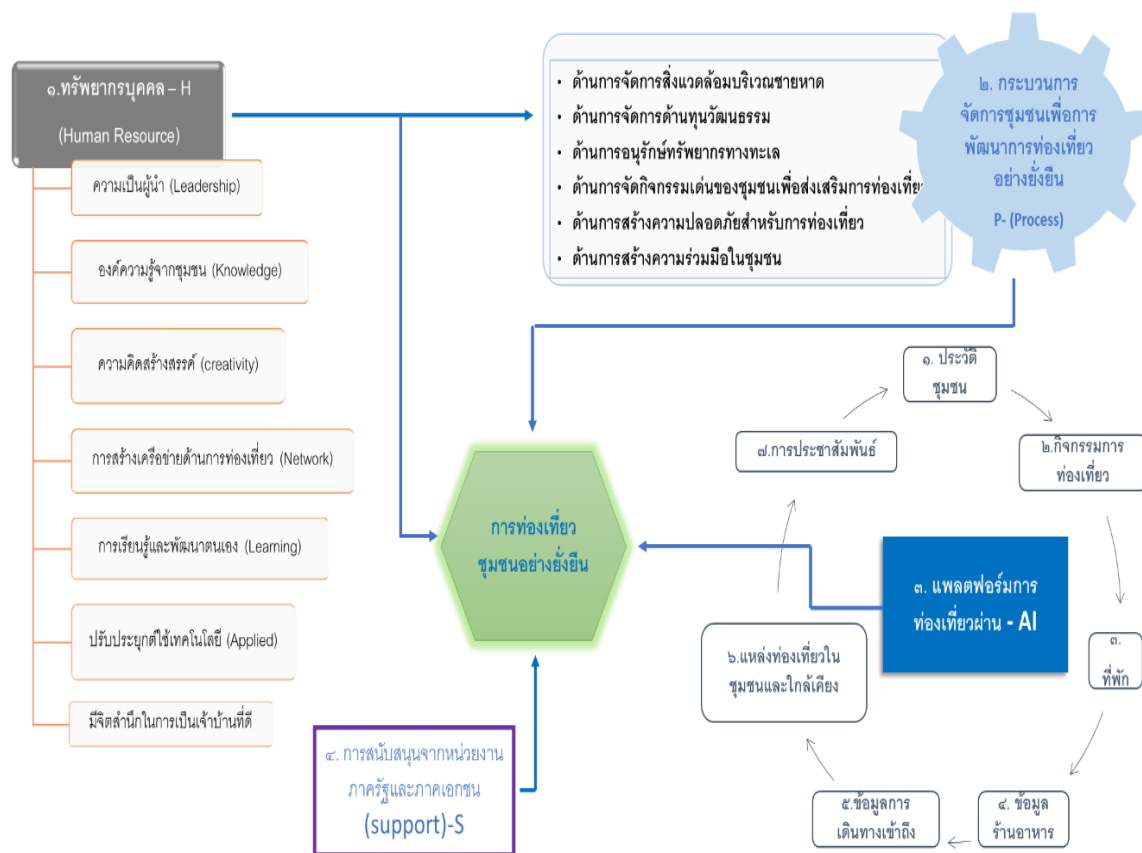
จากการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ AI เพื่อการท่องเที่ยวโดยประเมินในบริบทการใช้งาน ความพร้อม ในพื้นที่ ดังนี้

1. ด้านการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มีการใช้งานผ่าน Application ตามคำแนะนำเชิญชวนผ่านโปรแกรมทางการท่องเที่ยวผ่าน Facebook & Website ของโรงแรม การเข้าไปเลือกเส้นทางการเดินทางของนักท่องเที่ยวผ่าน Google Map การเลือกร้านอาหารผ่านช่องทางแนะนำบน Website ของร้านอาหารนั้นๆ ในพื้นที่
2. ด้านการใช้จ่ายนักท่องเที่ยวเลือกการใช้ปัญญาประดิษฐ์ผ่านการใช้งานของ Mobile Banking เป็นส่วนใหญ่ การชำระเงินผ่านการปลดล็อกโดยการสแกนลายนิ้วมือ การปลดล็อกการชำระเงินโดยการแสดงใบหน้า นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการมีการรับรู้ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกในการใช้งานเป็นอย่างมาก
3. ด้านศักยภาพความพร้อมของชุมชน เทคโนโลยีทำให้คนรู้จักแม้ไม่ได้มาแต่ก็เป็นตัวเลือกในโอกาสต่อ ๆ ไป การเข้ามาใช้งานหากมีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ AI มาใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพโดยให้ความรู้ความเข้าใจของชุมชน การอบรมการใช้งานทางด้านเทคโนโลยีมีความจำเป็น เพื่อให้ความรู้กับทางเจ้าหน้าที่ ประชาชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปผลการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จะเป็นการนำเสนอแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวบนแพลตฟอร์มของปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้ต่อยอดในการพัฒนาบน Software Application ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบโมเดลการพัฒนานี้ว่า **HPAIS Model** โดยโมเดลดังกล่าวที่ได้มาจากการวิจัยประกอบไปด้วย 4 ส่วนหลักที่ประกอบไปด้วย 1. ทูนาทางทรัพยากรบุคคล (Human Capital) - H 2.การจัดการกระบวนการท่องเที่ยว (Process) - P 3. เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligent) - AI 4. การสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ (Support) - S โดยทั้ง 4 ส่วนมีความสำคัญที่จะต้องมีการบูรณาการร่วมมือกัน มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้งนี้เพื่อให้ก่อเกิดรายได้ของชุมชนเกิดความยั่งยืน

ภาพ 3 องค์ความรู้จากงานวิจัย HPAIS Model

จากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย HPAIS Model แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ 4 ส่วนหลักที่ช่วยการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอันประกอบไปด้วย

1) Human Resource - H **ทรัพยากรบุคคล** คนนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำหน้าที่ในทุกๆ ส่วนใน Stakeholder กล่าวรวมไปถึงนักท่องเที่ยวนอกชุมชนในที่นี่จากงานวิจัยสรุปได้ว่าคนเป็นผู้ที่ต้องดำเนินการในหลายๆ ส่วนเพื่อทำหน้าที่หลักในการขับเคลื่อนขบวนการทางด้าน ความรู้ ความคิด การจัดการ การแสดงออกทางความเป็นผู้นำ การนำความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาต่างๆ การต้องเผชิญกับความท้าทาย การค้นหา โดยสามารถสรุปส่วนที่สำคัญๆ ที่ทรัพยากรบุคคลจะต้องมีส่วนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

Knowledge – องค์ความรู้

Leadership – ความเป็นผู้นำ

Creativity - ความคิดสร้างสรรค์

Network – เครือข่ายด้านการท่องเที่ยว

Learning & Development – การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

Applied - ปรับประยุกต์ใช้เทคโนโลยี

Service Mind – ความมีจิตสำนึก

2) กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management Process) – Process

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนหาดเจ้าสำราญเน้นกระบวนการสร้างความประทับใจบริเวณพื้นที่หน้าหาด ไม่ว่าจะเป็นด้านความสะอาด ความปลอดภัย การควบคุมราคาอาหาร และอธยาศัยของผู้ประกอบการ ในขณะเดียวกัน ชุมชนแหลมผักเบี้ยเน้นหยิบยกเรื่องความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อม บูรณาการร่วมกับการท่องเที่ยว โดยเน้นไปที่การเรียนรู้วิถีชีวิต วิถีอาชีพของชุมชนมีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม 6 ลักษณะ ได้แก่ 1. กระบวนการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณชายหาด 2. กระบวนการด้านการจัดการขยะ 3. กระบวนการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร 4. กระบวนการจัดกิจกรรมเด่นของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 5. กระบวนการด้านการสร้างความร่วมมือในชุมชน 6. กระบวนการด้านการสร้างความปลอดภัยสำหรับการท่องเที่ยว

3) การพัฒนาแพลตฟอร์มโดยใช้ AI (Artificial Intelligent) - AI

ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ผลวิจัยพบว่า ปัจจุบันชุมชนมีการปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวมากขึ้น มีการจะทำข้อมูลประชาสัมพันธ์บนแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ เช่น FACEBOOK YOUTUBE และ Tik-tok เป็นของหน่วยงาน ห้างร้าน และส่วนบุคคล รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสำหรับการชำระเงิน และการเดินทาง ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ชุมชนมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ต้องการนำเสนอชุมชนใน

แพลตฟอร์มการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยหยิบยกจุดเด่นมากมายหลากหลายประการมานำเสนอ เพื่อเพิ่มการตัดสินใจในการเดินทางมาเที่ยวของนักท่องเที่ยว

4) การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่นและภาคเอกชน (Local Government Support & Private Sector) – Support

ผู้วิจัยได้พบว่านอกจากการจัดการจัดทำแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวชุมชนหาดเจ้าสำราญและชุมชนแหลมผักเบี้ย โดยใช้ AI (Artificial Intelligent) เพื่อให้เกิดความยั่งยืนแล้วควรได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากทางภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นผ่านโครงการของรัฐบาล เช่น โครงการเที่ยวทั่วไทย โครงการคนละครึ่ง หรือผ่านหน่วยงานของเทศบาลทั้ง 2 พื้นที่ โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ต่างๆ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมสืบสานประเพณีที่มีระยะเวลาชัดเจนและจัดให้ต่อเนื่องทุกปี อันจะช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวอย่างมากจากความต่อเนื่องของการประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. แนวทางการพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นี้ด้วยการวิจัยนี้ได้ทำในช่วงระยะเวลาโรคระบาดจากสถานการณ์โควิด-19 ผลการวิจัยที่ได้เป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวมีการเดินทางค่อนข้างต่ำและสถานะเศรษฐกิจที่ค่อนข้างมีปัญหา ดังนั้นเพื่อให้เกิดความแม่นยำของข้อมูลควรให้มีความทันสมัย (Update) จำเป็นต้องมีการลงพื้นที่ทำซ้ำเพื่อตรวจสอบข้อมูลองค์ประกอบพื้นฐานร่วมกับการใช้งานอีกครั้ง
2. การเตรียมความพร้อมของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวผ่านการเรียนรู้ อบรม ให้ข้อมูลหรือนักท่องเที่ยวที่ผ่านเข้ามา ความเข้าใจในพื้นที่ ความเข้าใจชุมชน การนำเทคโนโลยี AI มาใช้ประโยชน์
3. การท่องเที่ยวผ่านเทคโนโลยี AI ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคม (Basic Telecommunication Network Infrastructure) เป็นสิ่งจำเป็นต้องพร้อมสำหรับนักท่องเที่ยว และคนในชุมชนเพื่อให้ได้มีการใช้ประโยชน์ และใช้งานร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. งานวิจัยที่นำเสนอเป็นแนวทางวิจัยเพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มที่นักท่องเที่ยวต้องการนำไปใช้ร่วมกับเทคโนโลยีของ AI ณ เวลานั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบไปด้วยข้อมูลอะไรบ้างหากมีการนำไปวิจัยนี้ไปต่อยอดควรมีการเพิ่มในส่วน Feature ของเทคโนโลยี AI บนแพลตฟอร์มและมีการสำรวจข้อมูลจากนักท่องเที่ยว คนในชุมชนใหม่อีกครั้งเพื่อให้เกิดความแม่นยำและเกิดการพัฒนาในชุดความรู้ข้อมูลที่ได้เพิ่มเติม
2. งานวิจัยสามารถนำไปต่อยอดในส่วนของการพัฒนาให้เป็น Software Application บนโทรศัพท์มือถือหรือพัฒนาบน Website ใช้งานผ่านอินเทอร์เน็ตได้ต่อไป

บรรณานุกรม

กรมการท่องเที่ยว. แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการท่องเที่ยว. พ.ศ. 2561 - 2564 ของกรมการท่องเที่ยว.

กรุงเทพมหานคร : VIP COPY PRINT (วียพี ค๊อปปีปริน). 2561.

ดาริน วรคุณทรัพย์, “รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย. **ดุสิต**

นิพนธ์ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2561.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ : กรอบ

ความคิดและประเด็นการวิจัย. ทุนสังคม และทุนวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุค

ใหม่. กรุงเทพมหานคร : พี.เอ. ลีฟวิ่ง, 2547.

ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร. การจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ. เอส.

พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด, 2562.

ธนภุช ภัทร์ธราธร. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ

เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). 2556.

ธนากร สังเขป. การพัฒนาอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2556.

นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ฉบับที่ 2). (2562. 22 พฤษภาคม). **ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 136 ตอนที่**

67 ก. หน้า 160 - 170.

นิตา ชัชกุล. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์**

มหาวิทยาลัย. 2557.

บุญเจริญ ศิริเนาวกุล. **ปัญญาประดิษฐ์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ท็อป จำกัด. 2550.**

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์

จำกัด. 2548.

บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. ยล เยี่ยม เยือน เห้ย! แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.

พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2558.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. **วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย : วิถีใหม่แห่ง**

การพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักท์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 8 . กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง.**

แนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม*

GUIDELINES FOR SUCCESS PROMOTING OF FARM'S MUEN BUDDHA

METTAKHUNARAM TEMPLE

พระบุญมี พึ่งวัฒนาถาวร, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, สโรชนี ศิริวัฒนา
ธนาวิชัย จินดาประดิษฐ์ และ พรชัย ดีไพศาลสกุล

Phra Bunmee Fungwattanathawon, Chandej Charoenwiryakul,

Srochinee Siri wattana, Tanavich Chindapradist and Pornchai Deephaisarnsakul

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail: 63563827034@ssru.ac.th, chandej.ch@ssru.ac.th, srochinee.si@ssru.ac.th,

tanavich.c@gmail.com and Pornchaid@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหาร และพระภิกษุ วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม จำนวน 10 รูป ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารจัดการสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม โดยการบริหารจัดการสวนเกษตรอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและส่งเสริมการเกษตรให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น โดยมุ่งเน้นให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ สร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชนด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิตอันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว การส่งเสริมหรือสร้างเสริมความรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม การสร้างเครือข่ายสมาชิกเกษตรกรระหว่างวัด ชุมชน และนักวิชาการด้านการเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานส่งเสริมการเกษตร ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามนำไปสู่การกำหนดเป็นแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานสวนเกษตรอย่างยั่งยืน และหน่วยงานด้านการเกษตร สามารถนำไปเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนความสำเร็จของสวนเกษตรแบบยั่งยืน และกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมจากชุมชน

คำสำคัญ: แนวทางการส่งเสริม; ความสำเร็จ; สวนเกษตร

* Received November 15, 2022; Revised December 20, 2022; Accepted December 27, 2022

ABSTRACT

This Article aimed to study the guidelines for promoting the success promoting of farm's Muen Buddha Mettakhunaram Temple. The research model is qualitative research. The sample group consisted of administrators and 10 monks at Muen Buddha Mettakhunaram Temple by purposive sampling. The research instrument were in-depth interview. Analyze with content analysis. The results showed that guidelines for promoting success of farm's Muen Buddha Mettakhunaram Temple by managing sustainable agricultural plantations according to the royal initiative for the self-reliance of farmers in both professional development. Agricultural promotion so that farmers can live in a stable and unified way by focusing on self-reliance and self-help as the main priority build strength for the community by building the core infrastructure necessary for production, which will be the foundation for long-term self-sufficiency. Promoting or enhancing knowledge in various fields for monks and novices of Muen Buddha Mettakhunaram Temple. Creating a network of farmer members between temples, communities and agricultural academics. To solve problems and create cooperation in various fields, transfer knowledge and local wisdom and increase the efficiency of agricultural extension management. The findings from this research Muen Buddha Mettakhunaram Temple led to the formulation of a strategic plan for sustainable agricultural plantation operations. and agricultural departments It can be used as a guideline to drive the success of sustainable agricultural plantations. and set guidelines for participation from the community.

Keywords; Guidelines Promoting; Success; Farm

บทนำ

วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามนั้นเป็นวัดพระพุทธศาสนานิกายมหายาน สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย โดยมีมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และส่งเสริมการศึกษาให้แก่ชาวไทยภูเขาในพื้นที่ภาคเหนือจึงได้สร้างโรงเรียนวัดหมื่นพุทธวิทยายภายในสังฆาวาสโรงเรียนวัดหมื่นพุทธวิทยาเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาแผนกธรรม-บาลี และภาษาจีนได้เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 มีนักเรียนทั้งหมด 120 รูป นักเรียนทั้งหมดเป็นสามเณรฝ่ายมหายาน สังกัดคณะสงฆ์จีนนิกายจำพรรษาอยู่ในวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม เนื้อที่วัดและโรงเรียนโดยรวมมีทั้งหมด 600 ไร่ คุณธีระศักดิ์ ไพโรจน์สถาพร อุบาสกผู้มีจิตศรัทธา ได้เกิดแนว คิดการทำโครงการสวนเกษตรขึ้นภายในวัด เพราะเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพึ่งพาตนเองของวัด จึงได้ออกแบบวางแผน และเป็นผู้อุปถัมภ์โครงการ แนะนำให้มีการปลูกพืช ผัก และผลไม้ เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร มี

ภัตตาหารฉันในวัด อีกทั้งยังเป็นการสอนวิชาชีพเพิ่มทักษะชีวิตให้สามเณรได้เรียนรู้ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ สามารถนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในอนาคตประกอบกับเนื้อที่วัดยังมีพื้นที่ว่างเหลือใช้ประโยชน์ และพอนำมาทำประโยชน์ด้านการปลูกพืชผลการเกษตรได้โดยสถานที่ตั้งวัดอยู่ในภาคเหนือที่สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกพืช ผัก และผลไม้ อีกทั้งพระสงฆ์เงินน้นต้องฉันภัตตาหารเจที่ปรุงจากพืชผัก และโปรตีนจากพืช ไม่ฉันเนื้อสัตว์ ทางวัดต้องซื้อพืชผักผลไม้จากตลาดมาบริโภค

ในปัจจุบันการดำเนินการของสวนเกษตรวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามส่วนใหญ่ยังคงเป็นการปลูกพืช ผัก และผลไม้ เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร มีภัตตาหารฉันในวัด และเพิ่มทักษะชีวิตให้สามเณรได้เรียนรู้ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมจากชุมชนยังมีไม่มากนัก และยังพบว่าการดำเนินงานของสวนเกษตรวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามยังประสบปัญหาต่าง ๆ ในการบริหารจัดการ ได้แก่ ปัญหาน้ำที่ไม่ได้ผ่านการกรอง ทำให้สายยางระบบน้ำหยดอุดตัน ส่งผลให้เกิดปัญหาสายอุดตัน และต้องเปลี่ยนบ่อย ๆ แมลง เพลี้ย เชื้อรา ที่มารบกวนพืชผัก เนื่องจากสวนเกษตรวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามไม่ได้ใช้สารเคมี จึงทำให้ต้องหาวิธีการกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้โดยใช้น้ำส้มควันไม้ กากกาแฟ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการขาดบุคลากรที่มีความรู้ และความเชี่ยวชาญในการให้ความรู้ และคำแนะนำในการบริหารจัดการสวนเกษตร ประกอบกับเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนช่วงเวลาฤดูหนาวของทุกปี มีการประชาสัมพันธ์ของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทาง Social Media ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการที่ดีจะช่วยให้การดำเนินงานของสวนเกษตรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรในพุทธสถานแห่งนี้ตระหนักถึงความสำคัญของสวนเกษตรซึ่งเป็นเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารของพระภิกษุ สามเณร อีกทั้งช่วยดูแลสุขภาพพระภิกษุ สามเณร ของวัดในการบริโภคผักปลอดสารพิษ จึงสนใจที่ศึกษาแนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม เพื่อเป็นแนวทางการขับเคลื่อนความสำเร็จ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนใกล้เคียง อีกทั้งยังช่วยสร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความสำเร็จ

ความสำเร็จในการสร้างกลุ่มฝึกฝนความสำเร็จให้ผู้จัดการ แต่ผลของการฝึกนี้ยังสามารถยืนยันได้ว่า ผู้จัดการเหล่านี้มีแรงจูงใจในความสำเร็จจริงหรือไม่ หรืออาจเพราะตำแหน่งในงานของเขาเป็นตัวกำหนดข้อผิดพลาดของทฤษฎีนี้คือ การตีความข้อมูลจากการเล่าบรรยายภาพของผู้ทดสอบ การตีความข้อมูลเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้ตีความ ฉะนั้นผู้ทดสอบ จะมีแรงจูงใจสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับคำบรรยายของตนสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของผู้ตีความทางใด กุญแจสู่ความสำเร็จที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนั้น ความสำเร็จเป็น

บุญแก่ที่จะต้องไขว่ไปเพื่อแก้ปัญหา หรือเพื่อพิจารณาให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ เพราะเป็นด้านแรกที่จะต้องก้าวต่อไปเพื่อเอาชนะตัวเอง เอาชนะเวลาในแต่ละวันของตนเอง และจงใช้เวลาทุกนาทีให้มีค่ามากที่สุด เพราะถ้าไม่ตั้งใจทำงานต่าง ๆ ให้ทันต่อเวลา ก็ยิ่งทำให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้น เวลาในทุก ๆ วินาทีเป็นสิ่งที่มีความอยู่เสมอ จึงควรคิดให้ถี่ก่อนการตัดสินใจทำงานต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้เป็นประจักษ์ความสำเร็จต่อไปในอนาคตได้

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริม (Extension) เป็นการขยายและถ่ายทอดความรู้ตามระบบวิทยาการแผนใหม่ (Innovation System) ซึ่งก่อประโยชน์ทางการศึกษา (Education Advantages) และมีคุณค่าทางการปฏิบัติ (Practical Values) แก่บุคคลผู้พึงได้รับความช่วยเหลือในการเรียนรู้หรือผู้รับการส่งเสริม (People Intended, Clientele, Audience) ให้สามารถพัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Better Living) เป็นสำคัญ

กรมวิชาการเกษตร กล่าวถึงแนวปฏิบัติในการส่งเสริมการเกษตรในการส่งเสริมการเกษตรนักส่งเสริมเป็นตัวจักรสำคัญ เนื่องจากเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ของบุคคลเป้าหมายให้เกิดการยอมรับนวัตกรรม (Innovation) ใหม่ ๆ และเป็นการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลเป้าหมายในที่สุด แนวปฏิบัติในการส่งเสริมการเกษตรมี 10 ประการ ได้แก่

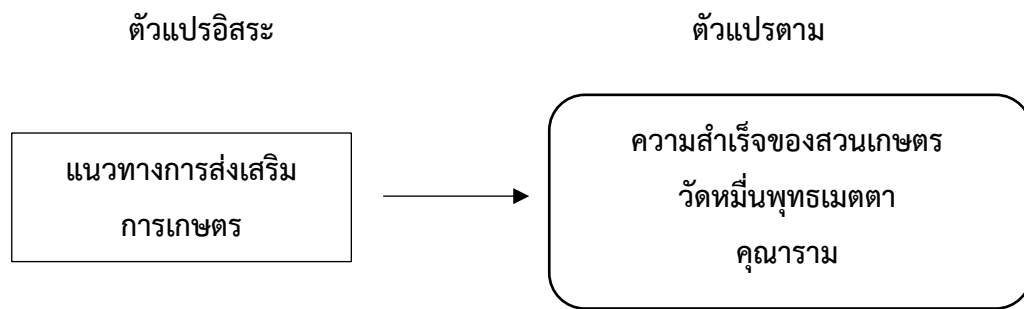
- 1) ควรชี้แนะให้บุคคลเป้าหมายพยายามช่วยตัวเอง ในการสอนหรือให้คำแนะนำ
- 2) คอยชักจูงให้บุคคลเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ
- 3) ควรให้มีการปฏิบัติด้วยตนเอง
- 4) กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ดำเนินการ ควรสอดคล้องกับความต้องการและเป็นประโยชน์แก่

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่

- 5) ควรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่หรือหาได้ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในงานส่งเสริมให้มากที่สุด
- 6) ควรสร้างทัศนคติของบุคคลเป้าหมายให้เกิดความรู้สึกรักอยากเปลี่ยนแปลง
- 7) ควรให้บุคคลเป้าหมายรวมเป็นกลุ่มหรือเป็นสถาบัน
- 8) ควรสร้างผู้นำชุมชนและใช้ความเป็นผู้นำชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม
- 9) ควรดำเนินกิจกรรมส่งเสริมแบบผสมผสาน
- 10) ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดการส่งเสริมการเกษตร และความสำเร็จ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร และพระภิกษุ วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม จำนวน 10 รูป โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

1. ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาส ของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม
2. เป็นพระภิกษุของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี
3. มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับสวนเกษตรของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม และแนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารจัดการ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร รายงาน งานวิจัย ข้อมูลที่รวบรวมได้จากหน่วยงานราชการและเอกชน และข้อมูลจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต
2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้บริหาร และพระภิกษุ วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม จำนวน 10 รูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเรียบเรียงข้อมูลที่เป็นประเด็นหลัก และประเด็นย่อย
2. ลดทอนข้อมูลที่คลุมเครือ และซ้ำซ้อน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นรูปธรรม
3. พิจารณาความสอดคล้องความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้โดยสรุป และตีความในรูปแบบการพรรณนาตามกรอบแนวคิดของการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอทั้งข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจนได้แก่นแท้ของแนวคิดในประเด็นที่ได้ศึกษา และนำไปเสริมการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร และพระภิกษุ วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม จำนวน 10 รูป พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสวนเกษตรวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม มาจากการวางแผนในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เช่น การกำหนดเป้าหมายของโครงการ การวางแผนการทำงาน นอกจากนี้ การบริหารงานบุคคลมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการสวนเกษตรให้ประสบความสำเร็จ เพราะบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรในทุก ๆ ด้าน หากองค์กรมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านเกษตรกรรมจะช่วยให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานภายในและภายนอก เช่น ชุมชน ร้านค้าต่าง ๆ ในจำหน่ายพืชผัก และพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นกลไกสำคัญในการติดต่อประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานราบรื่นและต่อเนื่อง และสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การรายงานผลการดำเนินโครงการสวนเกษตรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงาน และดำเนินการวางแผนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นได้

แนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารจัดการสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม พบว่า การบริหารจัดการสวนเกษตรอย่างยั่งยืนควรดำเนินการตามแนวพระราชดำริเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น ดังนี้

1. มุ่งเน้นให้พึ่งตนเอง และช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ
2. สร้างความแข็งแรงให้ชุมชนด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิตอันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว นั่นคือ แหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สวนเกษตรได้มีโอกาสที่จะมีผลิตผลได้ตลอดปี
3. การส่งเสริมหรือสร้างเสริมความรู้ด้านต่าง ๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม เช่น ความรู้ในเรื่องเกษตรกรรม การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม
4. การสร้างเครือข่ายสมาชิกเกษตรกรระหว่างวัด ชุมชน และนักวิชาการด้านการเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหา และสร้างความร่วมมือในด้านต่าง ๆ
5. ถ่ายทอดองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างต้นแบบให้เห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริง
6. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้องค์กรมีขีดความสามารถ และมาตรฐานการปฏิบัติงานในระดับสูง และมีความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาองค์กรในภาพรวม ได้แก่ การบริหารและพัฒนาบุคลากร การพัฒนาระบบงาน และบูรณาการการทำงาน การบริหารจัดการงบประมาณ และการปรับโครงสร้างหน่วยงาน

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อการส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารจัดการสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม พบว่า สวนเกษตรวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามควรดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เพื่อสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และสร้างความร่วมมือระหว่างวัด และชุมชนได้ เพิ่มขีดความสามารถของพระภิกษุสามเณรในการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์และสารสนเทศในงานส่งเสริมการเกษตร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระภิกษุ สามเณร และชุมชนในการพัฒนาการเกษตร เพื่อให้วัด และชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา และเกิดความต่อเนื่องยั่งยืน

สรุป

จากการศึกษาการแนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร และพระภิกษุ วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม จำนวน 10 รูป โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า แนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารจัดการสวนเกษตรของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามคือ การดำเนินการตามแนวพระราชดำริเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพ และส่งเสริมการเกษตร และผลการศึกษาครั้งนี้วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามนำไปสู่การกำหนดเป็นแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานสวนเกษตรอย่างยั่งยืน และหน่วยงานด้านการเกษตรนั้นสามารถนำไปเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนความสำเร็จของสวนเกษตรแบบยั่งยืน และกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมจากชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการส่งเสริมความสำเร็จของการบริหารจัดการสวนเกษตรของวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม พบว่า การบริหารจัดการสวนเกษตรอย่างยั่งยืนควรดำเนินการตามแนวพระราชดำริ เพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพ และส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น สอดคล้องกับ ธีวรัตน์ แจ่มใส พบว่า แนวทางการบริหารจัดการการเกษตรที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นน้ำจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ การกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง การทำเกษตรอินทรีย์ และลดใช้สารเคมี การจัดโซนนิ่งพื้นที่การเกษตร โดยต้องยึดหลักการฐานการผลิต การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญา ควบคู่กับเทคโนโลยีทางการเกษตรแบบสมัยใหม่ การจัดการทางการตลาด การควบคุม คุณภาพผลผลิตทางการเกษตร การเก็บรักษา และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การใช้พื้นที่ให้มีความเหมาะสม เพื่ออนุรักษ์สภาพพื้นที่โดยรอบให้เหมาะสม และพบว่า เกษตรกรองค์ความรู้แต่นำไปปฏิบัติในการจัดการเกษตรน้อย และสอดคล้องกับ สุพัฒตรา คณานิตย์ ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล และชัยชาญ วงษ์สามัญ พบว่า อบต.ห้วยทอง ควรจัดกิจกรรมพัฒนาการเกษตรให้กับเกษตรกรในพื้นที่ เช่น การฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืชเศรษฐกิจ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การส่งเสริมอาชีพหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตการเกษตร เน้นการกระจายข้อมูลข่าวสารการเกษตรผ่านสื่อบุคคลที่หลากหลาย การจัดให้มีแหล่งรับซื้อสินค้าเกษตรและการสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เป็นต้น และในการส่งเสริมการเกษตรนักส่งเสริมเป็นตัวจักรสำคัญ เนื่องจากเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ของบุคคลเป้าหมายให้เกิดการยอมรับนวัตกรรม (Innovation) ใหม่ ๆ และ

เป็นการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลเป้าหมายในที่สุด แนวปฏิบัติในการส่งเสริมการเกษตรมี 10 ประการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการสวนเกษตรอย่างยั่งยืนควรดำเนินการตามแนวพระราชดำริเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น ดังนั้น วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณารามควรกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการที่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม เช่น การวางแผนปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถและสมรรถนะรายบุคคล การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง พัฒนาขั้นตอนการทำงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ แบบบูรณาการ มีการรายงานผลการดำเนินงานของสวนเกษตรให้พระภิกษุ สามเณร รับทราบ และกำหนดแผนการใช้จ่ายเงินอย่างคุ้มค่า เพื่อสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กร และสร้างความร่วมมือระหว่างวัดและชุมชนได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาในเชิงลึกของปัจจัยด้านการรายงานผล และการบริหารงานบุคคล ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการของสวนเกษตร วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาความสำเร็จของสวนเกษตรให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. (2553). **คำแนะนำการใช้สารฆ่าแมลงและสัตว์ศัตรูพืช**. กองกีฏวิทยาและสัตววิทยา. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2552). **ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม**. ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธัญวรรณ์ แจ่มใส. (2562). **แนวทางการบริหารจัดการการเกษตรที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นน้ำ**. จังหวัดศรีสะเกษ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**. 21(2), 79-88.
- วัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม. (2564). **ข้อมูลพื้นฐานวัดหมื่นพุทธเมตตาคุณาราม**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 20, 2565. จาก <https://th-th.facebook.com/MUENBUDDHAMETTAKHUNARAM/>
- สุพัฒตรา คณานิษฐ์ ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล และชัยชาญ วงษ์สามัญ. (2560). **ความต้องการของเกษตรกรต่อการได้รับการพัฒนาการเกษตรจากองค์การบริหารสวนตำบลหาวทอง**

อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. วารสารแกนเกษตร. 45(พิเศษ 1), 1515-1521.

McClelland, D. C., Atkinson, J. W., Clark, R. A. and Lowell, E. L., (1953).

The achievement Motive. New York: Appleton-Century-Crofts

การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่)

กรุงเทพมหานคร*

DECISION OF BUDHISTS TO MERIT-MAKING AT WAT MANGKON KAMALAWAT
(LENG NEI YI), BANGKOKพระภิกษุ หากัน, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, สโรชนี ศิริวัฒนา, ธนาวิชญ์ จินดาประดิษฐ์
และ พรชัย ดีไพศาลสกุล

Phra Krisada Hakan , Chandej Charoenwiriyaikul, Srochinee Siri Wattana,

Tanavich Chindapradist and Pornchai Deephaisarnsakul

E-mail: S63563827050@ssru.ac.th, chandej.ch@ssru.ac.th, srochinee.si@ssru.ac.th,

tanavich.c@gmail.com and pornchaid@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) และ 2) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชนกับการตัดสินใจทำบุญไหว้พระที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือพุทธศาสนิกชนในเขตกรุงเทพมหานครที่เคยมาทำบุญที่วัดมังกรกมลาวาส จำนวน 384 คน โดยใช้ตารางของ Krejcie & Morgan เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่เคยเดินทางมาทำบุญไหว้พระที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร ก่อนหน้านี้ 2 ครั้ง เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เดินทางมาทำบุญไหว้พระกับครอบครัว/ญาติ/คู่รัก โดยวางแผนการเดินทางด้วยตนเอง ใช้ระยะเวลาในการทำบุญไหว้พระครั้งนี้ 1 - 2 ชั่วโมง มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางทำบุญไหว้พระประมาณ 1,001 - 1,500 บาท และมีค่าใช้จ่ายในการทำบุญไหว้พระ 1,501 - 2,000 บาท และ 2) การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความนิยมในชื่อเสียงของวัด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านสภาพแวดล้อมของวัด และด้านความเชื่อ ตามลำดับ และเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกันมีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส ไม่แตกต่างกัน แต่รายได้เฉลี่ยที่แตกต่างกันการตัดสินใจทำบุญไหว้พระแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) และวัดอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการ

* Received November 11, 2022; Revised December 26, 2022; Accepted December 27, 2022

ส่งเสริมกิจกรรมการทำบุญไหว้พระให้สอดคล้องกับความสนใจของพุทธศาสนิกชน และกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ

คำสำคัญ: การตัดสินใจ; ทำบุญไหว้พระ; พุทธศาสนิกชน

ABSTRACT

This Article aimed 1) to study the behavior of making merit and pay respect to monks at Wat Mangkon Kamalawat (Leng Nei Yi) and 2) to compare personal factors of Buddhists with the decision to make merit and pay respect to monks at Wat Mangkon Kamalawat. (Leng Nei Yi). The research model is quantitative research. The sample group was There were 384 buddhists in Bangkok who had come to make merit at Wat Mangkon Kamalawat using the tables of Krejcie & Morgan. The research instruments were questionnaires, analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and One-way ANOVA. The results of this research showed that 1) most of the 2)buddhists had traveled to make merit at Wat Mangkon Kamalawat. (Leng Nei Yi), Bangkok, previously 2 times to pay homage to sacred travel to make merit with family/relatives/lovers by planning your own trip, It takes about 1 – 2 hours to make merit and pay respect to monks, costs about 1,001 – 1,500 baht and to make merit and pay respect to monks 1,501 – 2,000 baht. And 2) The decision to make merit and pay respect to Buddhist monks at Wat Mangkon Kamalawat (Leng Nei Yi) as a whole is at a high level. By the popularity of the temple's reputation with the highest mean, followed by the environment of temple, beliefs respectively and gender, age, level of education study and different occupations, the decision to make merit and pay respect to buddhist monks at Wat Mangkon Kamalawat is not different. But different median income, the decision to make merit and pay respect to monks were significantly different at 0.05 level. The findings from this research Wat Mangkon Kamalawat (Leng Nei Yi) and other temples as a guideline to promote the activities of making merit in accordance with the interests of 2) buddhists and set guidelines for the development of temple management in various fields.

Keywords; decision; merit-making; buddhists

บทนำ

การทำบุญทางพระพุทธศาสนา ความดีต่าง ๆ เรียกว่า เป็นบุญเพราะเป็นเครื่องชำระฟอกล้าง ความชั่ว บุญที่เป็นส่วนผลคือ ความสุข ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แปลความว่า “ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญ

เลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุก ใสแห่งการกระทำซึ่งบุญ คำว่าบุญในที่นี้ หมายถึง สิ่งที่ดีที่พึงปรารถนา ของบุคคลผู้ประสงค์จะชำระบาปอกุศลโดยประการทั้งปวง เมื่อบาปอกุศลมีอยู่หลายชั้น สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่ง การบำเพ็ญบุญก็มีหลายชั้นตามไปด้วย ซึ่งจำแนกการทำบุญไว้ 3 แนวทาง คือ (1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยทาน (2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยศีล และ (3) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยภาวนาบุญนั้นถ้าเราทำเป็นก็สามารถเป็นบุญที่ เกิดได้ง่ายๆ ถ้าทำไม่เป็นแม้จะชวนช่วยทำบุญมากมายแค่ไหน หากสิ่งที่ทำนั้นไม่สามารถทำให้เราปล่อยวาง กิเลสได้ก็นับว่าได้บุญยากเต็มที และได้จำแนกวิธีการทำบุญไว้ 3 แบบว่า (1) บุคคลที่ทำบุญเหมือนเอาน้ำโคลน มาอาบ การทำบุญประเภทนี้เจือด้วยบาปอย่างชัดเจน เช่น การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเอาเนื้อเขามาทำบุญ เลี้ยงเหล้า ยาปลาปิ้ง ขโมยของที่อื่นมาทำบุญให้ และการทะเลาะวิวาท อุปมาเหมือนคนที่อาบน้ำโคลน ทำอย่างไรก็คราบ เน่าเหม็นติดตัวตลอดเวลา (2) บุคคลที่ทำบุญเหมือนเอาน้ำหอมมาอาบ การทำบุญชนิดนี้เป็นการทำบุญที่คน ส่วนใหญ่หลงในบุญกันมาก คือ หวังผลในสวรรค์ชั้นฟ้า ยึดติดเอาแต่สวรรค์วิมาน อยากได้ อยากมี อยากเป็น อุปมาเหมือนดังอาบน้ำด้วยน้ำหอมเจือด้วยแป้งอบ อาบเสร็จก็ยังมึนกลิ่นหอมและเหม็นติดตัวผสมกันอยู่ยังไม่ สะอาดอยู่ดี และ (3) บุคคลที่ทำบุญเหมือนเอาน้ำสะอาดมาอาบ การทำบุญชนิดนี้ผู้ที่ได้ทำบุญเขาทำด้วยใจที่ สงบ ไม่ยึดติดในนรกสวรรค์ ไม่ได้หวังผลใด ๆ แต่ทำบุญเพื่อสร้างกุศลกรรม หวังให้กิเลสหมดออกไปจากใจ อุปมาเหมือนดังอาบน้ำด้วยน้ำสะอาด เมื่ออาบแล้วผู้ที่อาบน้ำย่อมรู้สึกสดชื่น เย็นกายสบายตัวเรียกได้ง่าย ๆ ว่า บุญนั้นจะบริสุทธิ์หรือไม่ เป็นบุญที่แท้จริงแค่ไหนก็อยู่ที่เจตนาหรือความตั้งใจที่จะทำบุญนั้นให้สำเร็จ ถ้า เจตนาบริสุทธิ์ก็จะไม่น้อมนำมาให้เราทำอะไรที่เป็นสิ่งที่ไม่ดี และหากเจตนาไม่บริสุทธิ์ ผลกรรมก็จะเกิดขึ้น ในทางที่ไม่ดีเช่นกัน

วัดมังกรกมลาวาสเป็นวัดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและประชาชนทั้งชาวไทยและ ชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากในการมากราบไหว้สักการะเทพเจ้าต่าง ๆ การทำบุญแก้ขง การสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น โดยพบว่า ในปี 2561 มีจำนวนพุทธศาสนิกชนเดินทางมาทำบุญที่วัดมังกรกมลาวาส จำนวน 55,652 คน และในปี 2562 จำนวน 67,454 คน จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาซึ่งเป็นบุคลากรของวัดแห่งนี้ จึงมี ความสนใจและเล็งเห็นถึงความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัด มังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของพุทธศาสนิกชน เพื่อนำผลจาก การศึกษาครั้งนี้มาเสนอต่อองค์กรและฝ่ายบริหารของวัด ในการกำหนดแนวทางการส่งเสริม สนับสนุน และ พัฒนา ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชน และเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรม การทำบุญที่สอดคล้องกับความสนใจของพุทธศาสนิกชน และยังเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่)
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชนกับการตัดสินใจทำบุญไหว้พระที่วัดมังกร กมลาวาส (เล่งเน่ยยี่)

สมมติฐานการวิจัย

พุทธศาสนิกชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน แตกต่างกัน มีการตัดสินใจทำบุญให้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) แตกต่างกัน

การทบทวนการไปไหว้ พระไปวัดทำบุญ

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน

การศึกษาพฤติกรรมไปไหว้พระไปวัดทำบุญของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก พบว่า การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธี หนึ่งในจำนวนนั้นคือการทำบุญตักบาตร ซึ่งการทำบุญตักบาตรนี้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะดูแลบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการถวายกำลังแก่พระภิกษุ สามเณรได้มีโอกาสศึกษา เล่าเรียน ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนประชาชน เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป ทั้งนี้จะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติด้วย เพราะทำให้เป็นผู้มีใจเป็นบุญกุศลเป็นการส่งเสริมคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจ เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายกต่างก็มีความรู้ความเข้าใจ และเป้าหมายในการทำบุญใส่บาตรแตกต่างกันไป กล่าวถึงประเพณีทำบุญใส่บาตรซึ่งในภาพรวมนั้นทุกคนต่างก็มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน คือ ความสุข และความสบายใจ ในการทำบุญใส่บาตร มีความพึงพอใจในการทำบุญ มีความปรารถนาในการที่จะทำนุบำรุงพระสงฆ์ให้มีความสุขและความสบายในด้านอาหารการกิน เพื่อที่จะได้ดูแลพระพุทธศาสนาสืบต่อไป การทำบุญใส่บาตรนั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง นั่นคือ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา และ บุญกฐิน ทุกบุญที่กล่าวมามีการทำบุญใส่บาตรเป็นส่วนประกอบทั้งสิ้น ส่วนบุญปีใหม่ บุญประจำปี บุญสงกรานต์ อาจไม่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนาโดยตรงก็ตาม แต่ก็จัดเป็นบุญที่ชาวบ้านมีการทำบุญใส่บาตรเป็นส่วนประกอบ และเป็นการทำบุญที่ชาวบ้านตำบลบางลูกเสือปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนและสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาพฤติกรรมไปไหว้พระไปวัดทำบุญของวัยรุ่นในเขตเทศบาลจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การทำบุญตักบาตรจะสมบูรณ์ได้ต้องมียอดประกอบที่สำคัญคือ 1) ต้องเตรียมใจให้พร้อม ข้อนี้ถือว่าสำคัญมาก เพราะบุญที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ใจของผู้ถวาย ท่านแนะนำให้รักษาเจตนาให้บริสุทธิ์ทั้ง 3 ขณะ คือ ก่อนถวาย ตั้งใจ เสียสละอย่างแท้จริง ขณะถวายก็มีใจเลื่อมใส ถวายด้วยความเคารพ หลังจากถวายแล้ว ต้องยินดีในทานของตัวเองจิตใจเบิกบานเมื่อนึกถึงทานที่ตนเองได้ถวายไปแล้ว 2) ผู้รับ คือ พระภิกษุสามเณร เป็นผู้สำรวมระวาง มีข้อวัตรปฏิบัติที่ดีงามตามพระธรรมวินัย ฝึกศึกษาเล่าเรียน พระพุทธพจน์ ทรงจำ นำมาบอกกล่าว สั่งสอนได้ และเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรเทาโรค โทสะ โมหะ จนสามารถละขาดได้อย่างสิ้นเชิง 3) สิ่งของที่ถวาย จะต้องได้มาด้วยวิธีที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน และที่สำคัญคือสิ่งนั้นต้องเหมาะสมแก่พระภิกษุสามเณรด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

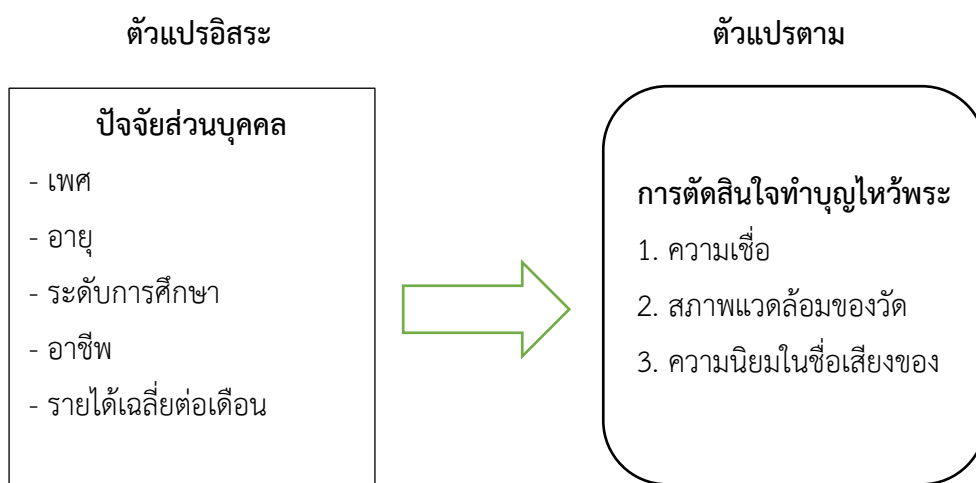
การตัดสินใจ หมายถึง การเลือกทางเลือกที่มีอยู่หลาย ๆ ทางเลือก โดยอาศัยทางเลือกที่ดีที่สุดเพียงทางเลือกเดียวที่สามารถตอบสนองเป้าหมาย หรือความต้องการของผู้เลือกได้ ทำการศึกษาปัจจัยการตัดสินใจในการทำบุญของพุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาวัดจำปา เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับความ

มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำบุญในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมากที่สุด คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำบุญ ผลการวิเคราะห์พบว่า เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา และอาชีพมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำบุญ ส่วนอายุไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำบุญที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดการตัดสินใจทำบุญไหว้พระ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พุทธศาสนิกชนในเขตกรุงเทพมหานครที่เคยมาทำบุญที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) โดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกนโดยระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 และระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนั้น ได้กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร มีจำนวนเท่ากับ 384 คน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (questionnaire) ที่สร้างขึ้นจากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบให้เลือกตอบ ส่วนที่ 2 พฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบให้เลือกตอบ และส่วนที่ 3

การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร ลักษณะเป็นคำถามปลายปิดโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด (Rating Scales) โดยค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามเกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - coefficient) ตามวิธีของครอนบาคของแบบสอบถาม การวิจัยทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.96

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร รายงาน งานวิจัย ข้อมูลที่รวบรวมได้จากหน่วยงานราชการและเอกชน และข้อมูลจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต
2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถามพุทธศาสนิกชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ร่วมกับการเก็บแบบสอบถามออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ
2. ข้อมูลพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชน วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ
3. ข้อมูลการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
4. การทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ด้วย Independent t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA: F-test)

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับพุทธศาสนิกชนทั้งหมด 384 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.6 มีอายุอยู่ระหว่าง 20-30 ปี ร้อยละ 48.4 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 42.2 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 24.0 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 24.7

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า พุทธศาสนิกชนมีพฤติกรรมการทำบุญไหว้พระที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เคยเดินทางมาทำบุญไหว้พระที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ก่อนหน้านี้ 2 ครั้ง ร้อยละ 51.0 โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาทำบุญไหว้พระในครั้งนี้คือ เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ร้อยละ 53.0 เดินทางมาทำบุญไหว้พระกับครอบครัว/ญาติ/คู่รัก ร้อยละ 61.7 มีรูปแบบการเดินทางมาทำบุญไหว้พระโดยวางแผนการเดินทางด้วยตนเอง ร้อยละ 45.6 ใช้ระยะเวลาในการทำบุญไหว้พระครั้งนี้คือ 1 - 2 ชั่วโมง ร้อยละ 59.1 มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางทำบุญไหว้พระในครั้งนี้โดยประมาณคือ 1,001 - 1,500 บาท ร้อยละ 48.2 และมีค่าใช้จ่ายในการทำบุญไหว้พระ ครั้งนี้คือ 1,501 - 2,000 บาท ร้อยละ 46.6

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า พุทธศาสนิกชนมีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความนิยมในชื่อเสียงของวัด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.52$) รองลงมา คือ ด้านสภาพแวดล้อมของวัด ($\bar{X} = 4.43$) และด้านความเชื่อ ($\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ **ดังตารางที่ 1**

ตารางที่ 1 การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่)

การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชน ที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่)	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ผล	อันดับ
1. ด้านความเชื่อ	4.30	0.48	มาก	3
2. ด้านสภาพแวดล้อมของวัด	4.43	0.40	มาก	2
3. ด้านความนิยมในชื่อเสียงของวัด	4.52	0.44	มากที่สุด	1
เฉลี่ยรวม	4.42	0.34	มาก	

การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชนกับการตัดสินใจทำบุญไหว้พระที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ แตกต่างกัน มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ไม่แตกต่างกัน ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 **ดังตารางที่ 2**

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชนกับการตัดสินใจทำบุญไหว้พระที่วัดมังกรกมลาวาส (เล่งเน่ยยี่)

ปัจจัยส่วนบุคคล		การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชน ที่วัดมังกรกมลาวาส				
		$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.	ผลทดสอบ
เพศ	ชาย	4.42	0.32	.314	.754	ไม่แตกต่าง
	หญิง	4.41	0.36			
อายุ	ต่ำกว่า 20 ปี	4.41	0.31	.387	.818	ไม่แตกต่าง
	20-30 ปี	4.41	0.33			
	31-40 ปี	4.41	0.38			
	41-50 ปี	4.47	0.33			
	51 ปีขึ้นไป	4.47	0.28			
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.45	0.31	1.482	.229	ไม่แตกต่าง

ระดับ	ปริญญาตรี	4.44	0.35			
การศึกษา	ปริญญาโทและสูงกว่า	4.38	0.34			
อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	4.43	0.32			
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	4.41	0.38			
	พนักงานบริษัทเอกชน	4.42	0.30	.336	.891	ไม่แตกต่าง
	ค้าขาย	4.44	0.38			
	ธุรกิจส่วนตัว	4.42	0.32			
	อื่น ๆ	4.34	0.37			
	ต่ำกว่า 10,000 บาท	4.42	0.32			
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	10,001 - 20,000 บาท	4.28	0.35			
	20,001 - 30,000 บาท	4.38	0.33			
	30,001 - 40,000 บาท	4.43	0.38	2.937	.013*	แตกต่าง
	40,001 - 50,000 บาท	4.50	0.30			
	50,001 บาทขึ้นไป	4.48	0.31			

ดังนั้นจึงต้องนำไปเปรียบเทียบรายคู่ (Multiple comparison) โดยใช้การทดสอบแบบ (Least significant difference (LSD) เพื่อหาค่าเฉลี่ยคู่ใดบ้างที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน					
	ต่ำกว่า 10,000 บาท	10,000-20,000 บาท	20,001-30,000 บาท	30,001-40,000 บาท	40,001-50,000 บาท	50,001 บาทขึ้นไป
ต่ำกว่า 10,000 บาท	-	.132*	.037	-.014	-.085	-.066
10,000-20,000 บาท	-	-	-.095	-.147*	-.217*	-.199
20,001-30,000 บาท	-	-	-	-.051	-.122*	-.103
30,001-40,000 บาท	-	-	-	-	-.070	-.051

40,001-50,000 บาท	-	-	-	-	-	.018
50,001 บาทขึ้นไป	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc) ของค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน เป็นรายคู่ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จำนวน 4 คู่ คือ

คู่ที่ 1 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.29) มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระสูงกว่ารายได้ 10,000-20,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.15)

คู่ที่ 2 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000-20,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.15) มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระต่ำกว่ารายได้ 30,001-40,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.26)

คู่ที่ 3 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000-20,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.15) มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระต่ำกว่ารายได้ 40,001-50,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.45)

คู่ที่ 4 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.26) มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระต่ำกว่ารายได้ 40,001-50,000 บาท (ค่าเฉลี่ย = 4.45)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร พบว่า พุทธศาสนิกชนเคยเดินทางมาทำบุญไหว้พระที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร ก่อนหน้านี้ 2 ครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาทำบุญไหว้พระเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) และวัดอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมการทำบุญไหว้พระให้สอดคล้องกับความสนใจของพุทธศาสนิกชน และกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่เคยเดินทางมาทำบุญไหว้พระที่วัดมิ่งกรมลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร ก่อนหน้านี้ 2 ครั้ง มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาทำบุญไหว้พระในครั้งนี้คือ เพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เดินทางมาทำบุญไหว้พระกับครอบครัว / ญาติ / คู่รัก มี

รูปแบบการเดินทางมาทำบุญไหว้พระโดยวางแผนการเดินทางด้วยตนเอง ใช้ระยะเวลาในการทำบุญไหว้พระครั้งนี้คือ 1 - 2 ชั่วโมง มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางทำบุญไหว้พระในครั้งนี้โดยประมาณคือ 1,001 - 1,500 บาท และมีค่าใช้จ่ายในการทำบุญไหว้พระครั้งนี้คือ 1,501 - 2,000 บาท อาจเป็นเพราะวัดมิ่งกรมกลาวาส (เล่งเน่ยยี่) มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปในการมาทำบุญเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะการแก้ปั้งซึ่งผู้คนนิยมมาทำบุญที่วัดแห่งนี้เป็นจำนวนมาก และวัดมิ่งกรมกลาวาส (เล่งเน่ยยี่) สามารถเดินทางมาได้สะดวกทำให้ประชาชนสามารถเดินทางมาด้วยตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ปฐมวรรณ ขวัญแก้ว, จริยา คำธร, พรธณวดี ขำจริง และลลิตา ภคเมธาวิ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีแรงจูงใจในการเข้าวัดนักศึกษาเพื่อการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้บรรพบุรุษเป็นความเชื่อของคนไทย ทำจิตใจให้สงบ เป็นการแก้ปั้งเพื่อความสบายใจ ต้องการที่พึ่งทางใจ และพึ่งพิงธรรมตามกาลคือเหตุผลในการเข้าวัด และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ชูดา จิตพิทักษ์ ที่กล่าวว่า สิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์คือ ลักษณะนิสัยส่วนตัวของมนุษย์แต่ละคน ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพ และกระบวนการอื่น ๆ ทางสังคม ได้แก่ สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม และสถานการณ์ต่าง ๆ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพแตกต่างกัน มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมกลาวาส (เล่งเน่ยยี่) ไม่แตกต่างกัน ส่วนพุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมกลาวาส (เล่งเน่ยยี่) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อาจเป็นเพราะรายได้เป็นตัวกำหนดความพร้อมของบุคคลในการเลือกหรือตัดสินใจเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อทำบุญไหว้พระขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากบุคคลมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตก็อาจไม่ทำให้เกิดความกังวลที่จะต้องตัดสินใจทำบุญไหว้พระลักษณะด้านประชากรศาสตร์ ถือเป็นความหลากหลายและแตกต่างเกี่ยวกับบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพ ลักษณะโครงสร้างของร่างกาย ความอาวุโสในการทำงาน เป็นต้น โดยจะแสดงถึงความเป็นมาของแต่ละบุคคลจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งความแตกต่างและหลากหลายของบุคคลนี้สามารถบ่งชี้ลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกที่แตกต่างกันซึ่งการตัดสินใจที่แตกต่างกันที่มีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางด้านประชากรศาสตร์หรือความเป็นมาของบุคคลนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ จันทิมา พูลทรัพย์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการทำบุญ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ อัมภายุทธ สุนทรสารทูล กล่าวว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ได้แก่ อาชีพ การทำมาหากิน รายได้ การเพิ่มผลผลิต อาหาร เงินทุน และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังแตกต่างจาก สมภพ มหาคิตะ พบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี อำเภอเมืองชลบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พุทธศาสนิกชนเคยเดินทางมาทำบุญไหว้พระที่วัดมิ่งกรมกลาวาส (เล่งเน่ยยี่) กรุงเทพมหานคร ก่อนหน้านี้ 2 ครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาทำบุญไหว้

พระเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น วัดมิ่งกรมกลาวาสควรส่งเสริมประชาสัมพันธ์กิจกรรมการทำบุญที่วัดในหลายช่องทางที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เพิ่มมากขึ้น และส่งเสริม สนับสนุนให้คนเดินทางมาทำบุญเพิ่มขึ้น รวมถึงควรมีการดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนให้ความศรัทธาและตัดสินใจมาทำบุญ

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการตัดสินใจทำบุญไหว้พระของพุทธศาสนิกชนที่วัดมิ่งกรมกลาวาส (เล่งเน่ยยี่) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น วัดมิ่งกรมกลาวาสควรกำหนดราคาของจุดปัจจัยต่าง ๆ ในการทำบุญ การจำหน่าย เช่น วัตถุมงคล ให้มีความเหมาะสมกับทุกกลุ่ม และเพิ่มเติมการศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าให้มากขึ้น ควรมีการนำเสนอมหาเถรสมาคม รัฐบาล โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการออกกฎ ระเบียบ มติต่าง ๆ ในการดำเนินการเพื่อให้ระงับหรือปฏิบัติให้เป็นรูปแบบเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการตัดสินใจทำบุญของพุทธศาสนิกชนของวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย เนื่องจากวัดแต่ละจังหวัดจะมีความเอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด อีกทั้งเพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนสนใจทำบุญเพิ่มขึ้น
2. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำบุญ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง และนำไปสู่การส่งเสริมและพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ

บรรณานุกรม

- จันทิมา พูลทรัพย์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ. (2559). ปัจจัยการตัดสินใจในการทำบุญของพุทธศาสนิกชน กรณีศึกษาวัดจำปาเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต**. 4(3), 282 – 297.
- ชุตตา จิตพิทักษ์. (2555). **พฤติกรรมศาสตร์เบื้องต้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- บุญรัตน์ อุตสารห์. (2561). **พฤติกรรมการทำบุญตักบาตรของวัยรุ่นในเขตเทศบาลจังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปฐมวรรณ ขวัญแก้ว, จริญญา คำธร, พรณวดี ขำจริง และลลิตา ภคเมธาวี. (2560). แรงจูงใจในการเข้าวัดของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. **วารสารวิชาการวิทยาลัยสันติพล**. 3(2), 246 – 253.
- พระมหาสมชัย ปริมุตโต, พระครูสิริสุตาภรณ์ และพระมหาณัฐกิตติ อนารโท. (2562). ศึกษาวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์

- จังหวัดศรีสะเกษ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 7(เพิ่มเติม), 313 – 325.
- วัดมังกรกมลาวาส. (2563). **ข้อมูลทั่วไปของวัดมังกรกมลาวาส**. สืบค้นเมื่อ มกราคม 20, 2565.
จาก https://www.youtube.com/channel/UChIkpGqsAXiavSjINiG0ZFg?view_as=subscriber
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2558). **ความล้นเกินการ: พฤติกรรมองค์กรสมัยใหม่** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ดีไลท์.
- สมภพ มหาศีตะ. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท ำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี อำเภอมืองชลบุรี. งานนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. ชลบุรี. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมศักดิ์ บุญปู. (2561). รูปแบบการพัฒนาทักษะของครูในโรงเรียนการ ศึกษาสงเคราะห์ของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 1. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 7(5), 1297 – 1305.
- สุภกฤษ บุตระจันทร์. (2559). **พฤติกรรมการทำบุญใส่บาตรของพุทธศาสนิกชนชาวตำบลบางลูกเสือ อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัมภฤช สุนทรสารทูล. (2557). **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าใช้วงจรระบบดิจิทัลของบริษัทศต. คอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) ของลูกค้าประเภทธนาคาร**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(3), pp. 607-610.

พฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร***GOLD INVESTMENT BEHAVIORS OF WORKING-AGE PEOPLE
IN BANGKOK METROPOLITAN****นพัตสรณ์ รัตนสกุลพัฒน์, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล, และ วราพร ดำรงค์กุลสมบัติ**

Napattsorn Rattanasakolpatt, Chandej Charoenwiryakul and Waraporn Dumrongkulsombati

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาMaster of Arts Program in Development Administration, Suan Sunandha Rajabhat University,
Thailand

Email: s63563827035@ssru.ac.th, chandej.ch@ssru.ac.th, waraporn.du@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร และ 2) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยด้านส่วนบุคคลกับการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคนวัยทำงานที่เคยลงทุนในทองคำแท่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 385 ราย เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าสถิติ และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) คนวัยทำงานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 40-59 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี ประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว หรือเจ้าของกิจการ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 25,001-50,000 บาท มีประสบการณ์การลงทุนในทองคำแท่งมากกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี มีจุดประสงค์เพื่อการลงทุนเก็งกำไร นิยมซื้อทองคำแท่ง 96.5 % ปริมาณน้ำหนักของทองคำแท่งที่ลงทุนในแต่ละครั้ง 1-5 บาททอง ผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับในการลงทุนต่อครั้งต่อทองคำ 1 บาททอง คือ ตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป ระยะเวลาการถือครองเพื่อลงทุนทองคำแท่งต่อ 1 รอบการลงทุนมากกว่า 1 ปีขึ้นไป โดยยอมรับความเสี่ยงได้ในระดับต่ำ ซื้อขายทองคำผ่านช่องทางหน้าร้านขายทองย่านเยาวราช และ 2) คนวัยทำงานที่มีเพศ และ อายุแตกต่างกัน มีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่คนวัยทำงานที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์โดยสมาคมค้าทองคำ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการวางแผนกลยุทธ์การตลาดและพัฒนาธุรกิจการซื้อขายทองคำแท่ง และผู้ประกอบการร้านค้าทองคำแท่งสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับใช้ในการดำเนินธุรกิจการตลาดรูปแบบพฤติกรรมการลงทุน และสร้างความพึงพอใจให้ผู้ลงทุนในธุรกิจทองคำ

คำสำคัญ: ทองคำแท่ง; พฤติกรรมการลงทุน; การตัดสินใจ

* Received June 13, 2022; Revised October 28, 2022; Accepted December 12, 2022

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the gold investment behaviors of working-age people in Bangkok metropolitan area; and 2) to compare the demographic factors of experienced investors with the decision to invest in gold bar of working-age people in Bangkok metropolitan area. This research employed a quantitative research. The sample consisted of 385 people who had experienced in investing in gold bar. Data were obtained with the use of a questionnaire and analyzed by descriptive statistic, t-test and one-way ANOVA. The research findings revealed that: 1) the majority of the working-age people was female, age between 40-59 years with a bachelor degree. The occupation was business owner with the average monthly incomes between 25,001-50,000 Baht. Investment behaviors were to speculate with 1-3 years investment experience and accept low risk. The sample mainly bought physical gold bar 96.5% at the gold shop in Chinatown area with the weight between 1-5 Thai Gold Baht per one-time investment and hold for more than 1 year. The expected return was more than 1,000 baht per one-time investment; and 2) the working-age people with different gender and age had no effect to the gold investment decision. But, the working-age people with different education level, occupation and monthly income level had an effect to the gold investment decision. The findings of this research can be used by Gold Traders Association and entrepreneurs for planning a marketing strategy and developing gold trader business.

Keywords; Gold Bar; Investment Behaviors; Decision

บทนำ

ทองคำเป็นสินทรัพย์ที่มีมูลค่า และยอมรับกันแพร่หลายในทุกสังคมมาอย่างยาวนาน จากอดีตที่คนไทยซื้อทองคำรูปพรรณเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องประดับ แต่ในปัจจุบันคนไทยบางส่วนมองว่าทองคำเป็นสินทรัพย์ลงทุนประเภทหนึ่งซึ่งนิยมซื้อขายอยู่ในรูปแบบทองคำแท่ง โดยการขายคืนทองคำแท่งจะไม่ถูกหักค่าส่วนต่าง หรือมีหักน้อยกว่าทองคำรูปพรรณมากจึงมีโอกาสในการซื้อลงทุนเก็งกำไรได้โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทองคำกลายเป็นสินทรัพย์ลงทุนยอดนิยมเนื่องจากผลตอบแทนของทองคำในช่วงที่ผ่านมาน่าสนใจ และเหมาะสมกับผู้ที่ต้องการลงทุนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว แม้หลายคนจะรู้สึกว่าการทองคำแท่งเป็นสินทรัพย์ปลอดภัย สามารถซื้อเพื่อการออม หรือเก็งกำไร แต่อย่างไรก็ตามทองคำแท่งเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ประเภทหนึ่งซึ่งนับว่ามีความเสี่ยงสูง เพราะราคาทองคำแท่งมีความผันผวนสูงทั้งยังขึ้นอยู่กับปัจจัยการลงทุนในต่างประเทศ เมื่อราคาเกิดเคลื่อนไหวในทิศทางตรงกันข้ามกับที่ผู้ลงทุนได้ลงทุนไว้จะทำให้เกิดผลขาดทุนสูง

การลงทุนทองคำนั้นมีประโยชน์หลายทาง ได้แก่ โอกาสสร้างผลตอบแทนจากการเพิ่มขึ้นของราคาที่มาจากกลไกตลาด มีสภาพคล่องการซื้อขายสูงมีตลาดรองรับสามารถซื้อขายได้ในทุกประเทศทั่วโลก เป็นแหล่งพักพิงเงินยามเศรษฐกิจตกต่ำเพื่อรักษาระดับความมั่งคั่ง ป้องกันความเสี่ยงจากอัตราเงินเฟ้อ เป็นการกระจายการลงทุน เพื่อลดความเสี่ยง และสร้างความสุขทางใจในการสวมใส่ และเพิ่มมูลค่า

ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 และสงครามรัสเซียและยูเครน ในปี พ.ศ. 2564 เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าราคาทองคำมีความผันผวนทุกครั้งที่เกิดวิกฤต หรือสงครามเป็นช่องทางในการทำกำไรลงทุนได้อีกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลของการวิจัยครั้งนี้จะใช้เป็นแนวทางให้ผู้สนใจลงทุนเกี่ยวกับทองคำแท่ง หรือ ผู้ประกอบการร้านค้าทองคำแท่ง นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ พัฒนาการตลาด และบริหารความเสี่ยง เพื่อการลงทุน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยด้านส่วนบุคคลกับการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลของคนวัยทำงาน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกันมีการลงทุนในทองคำแท่งแตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการลงทุน

การลงทุน หมายถึง สินทรัพย์ใดก็ตามที่สามารถลงทุนแล้วคาดหวังว่าจะก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น และ หรือเพิ่มคุณค่าในตัวสินทรัพย์เอง การลงทุนในหลายรูปแบบที่นำมาบริหารรวมกันเรียกว่า พอร์ตการลงทุน (portfolio) สอดคล้องกับ ฝ่ายพัฒนาความรู้ผู้ประกอบการอาชีพ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กล่าวว่า การลงทุน คือ การจัดสรรเงินในปัจจุบันเป็นระยะเวลาหนึ่งเพื่อที่จะได้มาซึ่งการบริโภคใช้จ่ายในอนาคตในระดับที่สูงขึ้น โดยผู้ลงทุนจะได้รับผลตอบแทนสำหรับ 1) เวลาที่เลื่อนการบริโภค 2) อัตราที่คาดหวังของอัตราเงินเฟ้อ และ 3) ความไม่แน่นอนของการได้รับผลตอบแทนในอนาคต โดยคำจำกัดความนี้รวมถึงการลงทุนของบริษัทในอาคาร และอุปกรณ์ และการลงทุนโดยบุคคลในหุ้นสามัญ พันธบัตร หุ้นกู้ สินค้าโภคภัณฑ์ หรืออสังหาริมทรัพย์ก็ได้การลงทุนมักจะเกี่ยวข้องกับการเสียสละบางอย่างในปัจจุบัน เช่น เวลา เงินทุน ความพยายาม ความพึงพอใจ โดยคาดหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์ในอนาคตในทางการเงินผลประโยชน์จากการลงทุนเรียกว่า “ผลตอบแทน” ผลตอบแทนอาจประกอบด้วยกำไร หรือขาดทุนที่เกิดจากการขายสินทรัพย์จากการลงทุน การเพิ่มมูลค่าของทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจริง หรือรายได้จากการลงทุน เช่น เงินปันผล ดอกเบี้ย รายได้

ค่าเช่า เป็นต้น โดยผู้ลงทุนเชื่อว่าเงินสด หรือผลตอบแทนส่วนเพิ่มที่จะได้รับคืนนั้นจะสามารถชดเชยระยะเวลาเงินทุน ความพยายาม ความพึงพอใจ อัตราเงินเฟ้อ และความเสี่ยงจากการลงทุนได้อย่างคุ้มค่า

แนวคิดการตัดสินใจ

ทฤษฎีการตัดสินใจของศาสตราจารย์เฮอร์เบิร์ต ไชมอน ได้เสนอกระบวนการตัดสินใจแบ่งออกได้เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การใช้ความคิด (intelligence phase) การออกแบบ (design phase) การเลือกทางที่ดีที่สุด (choice phase) และ การนำไปใช้ (implementation phase) สอดคล้องกับ สมคิด บางโม ได้กล่าวว่า การตัดสินใจ หมายถึง การตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติซึ่งมีหลายทางเป็นแนวทางปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ การตัดสินใจนี้อาจเป็นการตัดสินใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งหลายอย่าง เพื่อความสำเร็จตรงตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ในทางปฏิบัติการตัดสินใจมักเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน และมีวิธีการแก้ปัญหาให้วินิจฉัยมากกว่าหนึ่งทางเสมอ

กระบวนการตัดสินใจซื้อ (buyer decision making process) เป็นการกระบวนการทางจิตวิทยาขั้นพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค โดยแบ่งลำดับขั้นตอนในการตัดสินใจของผู้บริโภค เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ การตระหนักถึงความต้องการ (need recognition) การค้นหาข้อมูล (information search) การประเมินทางเลือก (evaluation of alternatives) การตัดสินใจซื้อ (purchase decision) และพฤติกรรมหลังการซื้อ (post purchase behavior) สอดคล้องกับ Schiffman & Kanuk (2010) ได้เสนอแบบจำลองกระบวนการบริโภคที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งหมด 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นปัจจัยนำเข้า ขั้นกระบวนการ และขั้นผลลัพธ์

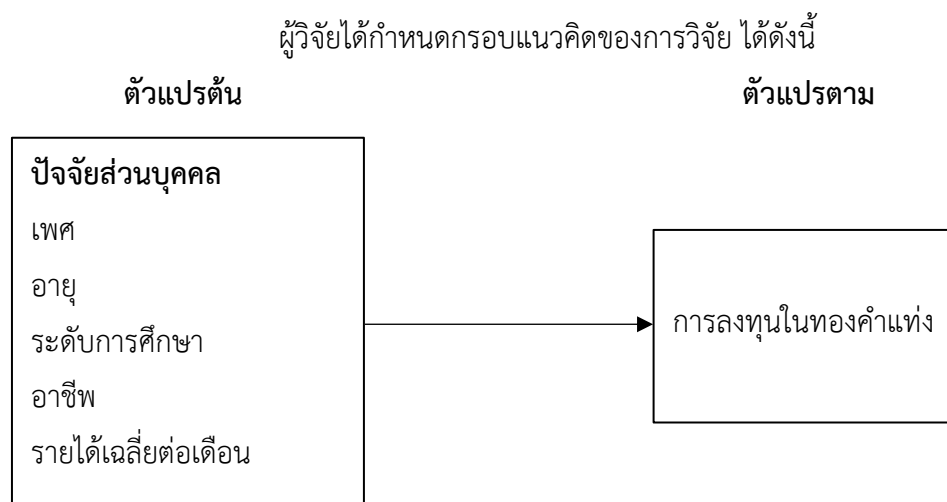
ความรู้เกี่ยวกับทองคำ

ทองคำ (gold) เป็นโลหะมีค่า และเป็นแร่ธาตุตามธรรมชาติที่หายากสามารถเก็บรักษาโดยคงรูปลักษณะดั้งเดิมอันสวยงามไว้นานนับหมื่นปีจึงนิยมนำมาใช้ทำเป็นเครื่องประดับ นอกจากนี้ยังใช้ในภาคอุตสาหกรรมทั้งในวงการอิเล็กทรอนิกส์ การสื่อสารและโทรคมนาคม รวมถึงการแพทย์ อีกทั้งยังสามารถใช้เพื่อหนุนหลังการออกใช้ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ในประเทศไทย เป็นสินทรัพย์ในทุนสำรองระหว่างประเทศของธนาคารกลาง และยังใช้เป็นสินทรัพย์เพื่อการลงทุนและการออม สำหรับประเทศไทยนั้นใช้มาตรฐานความบริสุทธิ์ทองคำที่ 96.5 % ทองคำแท่งที่นิยมใช้เพื่อการลงทุน คือ ทองคำ 96.5 % และ ทองคำแท่ง 99.99 % หน่วยทองคำที่ใช้ ได้แก่ บาททอง ซึ่งทองคำแท่ง 1 บาททอง เท่ากับ 15.244 กรัม ราคาทองคำในประเทศไทยอ้างอิงจากราคาทองคำในตลาดโลก (spot gold) โดยปัจจัยที่กำหนดราคาทองคำในตลาดโลก ได้แก่ ค่าเงินเหรียญดอลลาร์สหรัฐฯ อัตราเงินเฟ้อ การเมืองระหว่างประเทศ และระบบการเงินอุปสงค์ และอุปทานในตลาด และค่าเงินบาทเมื่อเทียบกับค่าเงินเหรียญสหรัฐฯ ประเทศไทยต้องนำเข้าทองคำจากต่างประเทศเป็นหลัก ซึ่งตลาดทองคำโดยทั่วไปจะใช้เงินสกุลเหรียญสหรัฐฯในการซื้อขาย ราคาทองคำในประเทศไทยจะปรับตัวเพิ่มขึ้นเมื่อค่าเงินบาทเมื่อเทียบกับค่าเงินเหรียญสหรัฐฯ อ่อนค่าลง (สมาคมค้าทองคำ ม.ป.ป.) การลงทุนทองคำมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การลงทุนโดยตรงผ่านการซื้อทองคำจากร้านขายทอง การลงทุนผ่านกองทุนรวมที่มีการลงทุนในทองคำหรือเหมืองทองคำ และแร่โลหะ การลงทุนในสัญญาซื้อขายทองคำล่วงหน้าของไทยผ่านตลาด Thailand Futures Exchange (TFEX) หรือ การลงทุนผ่านกองทุนรวมอิตี

เอฟ (ETF) หุ่นในบริษัทที่ทำการเหมือนทองคำในต่างประเทศผ่านบริษัทหลักทรัพย์การลงทุนทองคำแต่ละรูปแบบก็มีข้อจำกัดแตกต่างกันออกไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนักลงทุนที่พยายามหาช่องทางในการสร้างผลตอบแทนที่มากที่สุดโดยลดข้อจำกัดของปริมาณเงินลงทุน และความเสี่ยง อย่างไรก็ตามวิธีดั้งเดิมที่นิยม คือ การลงทุนซื้อทองคำจากร้านทองคำที่ให้บริการแล้วรับทองคำมาเก็บไว้รอโอกาสที่ราคาทองคำเพิ่มสูงขึ้นจึงนำออกขายเพื่อทำกำไรจากส่วนต่าง (capital gain) การถือทองคำจริงไว้กับมือทำให้ผู้ลงทุนมีความมั่นใจว่ามีทองอยู่จริงสามารถขายทำกำไรเมื่อต้องการ หรือเป็นหลักประกันความมั่งคั่ง และเพิ่มสภาพคล่องในยามฉุกเฉินได้

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนวัยทำงานที่เคยลงทุนในทองคำแท่ง ทั้งเพศชายและหญิงในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตร Cochran (1953) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 385 คน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (questionnaire) ที่สร้างขึ้นจากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นคำถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนลักษณะเป็นคำถามปลายปิด ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด ส่วนที่ 3 เป็นคำถามข้อมูลปัจจัยการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นคำถามปลายปิดโดยคำตอบแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด

ถึงมากที่สุด (Likert scale) ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลการลงทุนในทองคำแท่งของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะเป็นคำถามปลายปิดโดยคำตอบแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด (Likert scale)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร รายงาน งานวิจัย ข้อมูลที่รวบรวมได้จากหน่วยงานราชการ และเอกชน และข้อมูลจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต

2. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 385 คน โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ และค่าร้อยละ
2. ข้อมูลพฤติกรรมการลงทุน วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ และค่าร้อยละ
3. การทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ด้วย Independent t-test และ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way ANOVA: F-test)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าด้านปัจจัยส่วนบุคคลของคนวัยทำงานที่เคยลงทุนในทองคำแท่งในเขตกรุงเทพมหานคร คนวัยทำงานที่เคยลงทุนในทองคำแท่งในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 385 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 40-59 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี ประกอบอาชีพทำธุรกิจส่วนตัว หรือเจ้าของกิจการ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 25,001-50,000 บาท ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

คุณลักษณะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	188	48.80
หญิง	197	51.20
อายุ		
21 – 39 ปี	158	41.00
40 – 59 ปี	227	59.00
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	33	8.60
ปริญญาตรี	208	54.00
สูงกว่าปริญญาตรี	144	37.40
อาชีพ		
ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	54	14.00
พนักงานบริษัทเอกชน	109	28.30
ธุรกิจส่วนตัว / เจ้าของกิจการ	151	39.20
อาชีพอิสระ	60	15.60
อื่น ๆ	11	2.90
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 25,000 บาท	48	12.50
25,001-50,000 บาท	121	31.40
50,001-75,000 บาท	62	16.10
75,001-100,000 บาท	55	14.30
100,000-200,000 บาท	93	24.20
มากกว่า 200,000 บาทขึ้นไป	6	1.60

ด้านพฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การลงทุนในทองคำแท่งมากกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี มีจุดประสงค์ของการลงทุนทองคำแท่งเพื่อการลงทุนเก็งกำไร นิยมซื้อทองคำแท่ง 96.5 % โดยลักษณะทองคำแท่งที่ซื้อเพื่อลงทุน นอกจากได้มาตรฐานความบริสุทธิ์ น้ำหนักและตราหยัห้อแล้ว ยังไม่จำเป็นต้องลักษณะแท่งสวยงามแต่ต้องได้มาตรฐาน ปริมาณน้ำหนักของทองคำแท่งที่ลงทุนในแต่ละครั้ง 1-5 บาททอง รองลงมา คือ 5-10 บาททอง ผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับในการลงทุนต่อครั้งต่อทองคำ 1 บาททอง คือ ตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป ระยะเวลาการถือครองเพื่อลงทุนทองคำแท่งต่อ 1 รอบการลงทุน มากกว่า 1 ปีขึ้นไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่

เป็นนักลงทุนทองคำที่ไม่ได้คำนึงถึงช่วงเวลาของผลตอบแทนยอมรับความเสี่ยงได้ในระดับต่ำร้านค้าทองคำที่ใช้บริการในการซื้อขายทองคำแท่งลงทุนมากที่สุด คือ ร้านขายทองย่านเยาวราช โดยผ่านช่องทางหน้าร้านขายทองในขณะที่มีบางกลุ่มที่ซื้อขายทอง โดยส่งผ่านระบบทองคำออนไลน์ โดยให้เหตุผลว่ามีความสะดวกรวดเร็วในการชำระเงิน และรับสินค้า นอกจากทองคำแท่งแล้วกลุ่มตัวอย่างไม่เคยลงทุนทองคำในรูปแบบอื่น ๆ มีบางส่วนที่เคยลงทุนในรูปแบบการออมทอง กองทุนทองคำ และ สัญญาซื้อขายล่วงหน้าเกี่ยวกับทองคำ (gold futures) ตามลำดับ **ดังตารางที่ 2**

ตารางที่ 2 พฤติกรรมการลงทุน

พฤติกรรมการลงทุน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์การลงทุนในทองคำแท่ง		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 1 ปี	92	23.90
มากกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี	116	30.10
มากกว่า 3 ปี แต่ไม่เกิน 6 ปี	69	17.90
มากกว่า 6 ปี แต่ไม่เกิน 10 ปี	47	12.20
มากกว่า 10 ปีขึ้นไป	61	15.80
จุดประสงค์ของการลงทุนทองคำแท่ง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เพื่อการลงทุนเก็งกำไร	267	39.70
เพื่อการออม (ทุนสำรองในยามฉุกเฉิน)	226	33.60
เพื่อกระจายความเสี่ยงสินทรัพย์ปลอดภัย	124	18.40
เป็นของขวัญ/ของรางวัล/ใช้ประกอบพิธีแต่งงาน	56	8.30
ทองคำแท่งที่นิยมซื้อเพื่อการลงทุน		
ทองคำแท่ง 96.5%	282	73.20
ทองคำแท่ง 99.99%	103	26.80
ปริมาณน้ำหนักของทองคำแท่งที่ลงทุนในแต่ละครั้ง		
ต่ำกว่า 1 บาท	53	13.80
1 – 5 บาท	132	34.30
5 - 10 บาท	110	28.60
10 – 20 บาท	56	14.50
20 – 50 บาท	17	4.40
1 กิโลกรัม (65.6 บาท) หรือ มากกว่า	17	4.40

ระยะเวลาการถือครองเพื่อลงทุนทองคำแท่งต่อ 1 รอบการลงทุน		
น้อยกว่า หรือเท่ากับ 1 สัปดาห์	11	2.90
มากกว่า 1 สัปดาห์ แต่ไม่เกิน 1 เดือน	53	13.80
มากกว่า 1 เดือน แต่ไม่เกิน 3 เดือน	62	16.10
มากกว่า 3 เดือน แต่ไม่เกิน 6 เดือน	41	10.60
มากกว่า 6 เดือน แต่ไม่เกิน 1 ปี	53	13.80
มากกว่า 1 ปีขึ้นไป	165	42.90
ท่านเป็นนักลงทุนทองคำ		
ระยะสั้น (เพื่อเก็งกำไร)	111	28.80
ระยะยาว (เพื่อการออม)	113	29.40
ไม่ได้คำนึงถึงช่วงเวลา	161	41.80
ความเสี่ยงที่ยอมรับได้ในการลงทุนทองคำแท่ง		
ไม่ยอมรับความเสี่ยง	31	8.10
ความเสี่ยงต่ำ	192	49.90
ความเสี่ยงปานกลาง	143	37.10
ความเสี่ยงสูง	19	4.90
ร้านค้าทองคำที่ใช้บริการในการซื้อทองคำแท่งลงทุนมากที่สุด		
ร้านขายทองย่านเยาวราช	210	54.50
ร้านขายทองในห้างสรรพสินค้า	49	12.70
ร้านขายทองในชุมชน หรือ ตลาด	57	14.80
เว็บไซต์ของบริษัทผู้จัดจำหน่าย	43	11.20
สถานที่อื่น ๆ โปรดระบุ ...	21	5.50
ช่องทางในการซื้อขายทองคำแท่ง		
หน้าร้านขายทอง	284	73.80
สั่งผ่านโทรศัพท์	35	9.10
สั่งผ่านระบบทองคำออนไลน์	61	15.80

เหตุผลที่ใช้บริการช่องทางทองคำออนไลน์/ทองแท่งออนไลน์		
สะดวก รวดเร็ว ในการชำระเงินและรับสินค้า	69	17.90
น่าเชื่อถือเนื่องจากเลือกร้านที่เป็นสมาชิกสมาคมค้าทองคำ	16	4.20
มีเวลาทำการยาวนานกว่าซื้อขายที่ร้าน	13	3.40
สามารถตั้งราคาซื้อ-ขายได้	20	5.20
นอกจากทองคำแท่งแล้วการลงทุนทองคำในรูปแบบอื่น		
การออมทอง	43	11.20
กองทุนทองคำ	32	8.30
สัญญาซื้อขายล่วงหน้าเกี่ยวกับทองคำ (gold futures)	16	4.20
Gold ETF	11	2.90
ไม่เคย	283	73.50

วัตถุประสงค์ที่ 2 เปรียบเทียบปัจจัยด้านส่วนบุคคลกับการลงทุนในทองคำแท่งของคณวิทย์ทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คณวิทย์ทำงานที่มีเพศ และ อายุแตกต่างกัน มีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่คณวิทย์ทำงานที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การลงทุนในทองคำแท่งจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.	ผลการทดสอบ
ชาย	3.35	0.64	-1.567	0.222	ไม่แตกต่าง
หญิง	3.45	0.70			
อายุ	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.	ผลการทดสอบ
20-39 ปี	3.48	0.71	3.548	0.060	ไม่แตกต่าง
40-59 ปี	3.35	0.64			
ระดับการศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	F	Sig.	ผลการทดสอบ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.21	0.66	9.505	0.000	แตกต่าง
ปริญญาตรี	3.31	0.55			
สูงกว่าปริญญาตรี	3.59	0.79			

อาชีพ	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.	ผลการทดสอบ
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	3.57	0.96	4.636	0.001	แตกต่าง
พนักงานบริษัทเอกชน	3.54	0.51			
ธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ	3.35	0.60			
อาชีพอิสระ	3.19	0.68			
อื่น ๆ	3.02	0.88			
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.	ผลการทดสอบ
ต่ำกว่า 25,000 บาท	3.58	0.62	2.585	0.026	แตกต่าง
25,001-50,000 บาท	3.49	0.58			
50,001-75,000 บาท	3.29	0.65			
75,001-100,000 บาท	3.34	0.69			
100,000-200,000 บาท	3.32	0.76			
มากกว่า 200,000 บาทขึ้นไป	2.88	0.96			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีประสบการณ์การลงทุนในทองคำแท่งมากกว่า 1 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี มีจุดประสงค์ของการลงทุนทองคำแท่งเพื่อการลงทุนเก็งกำไร นิยมซื้อทองคำแท่ง 96.5 % ปริมาณน้ำหนักของทองคำแท่งที่ลงทุนในแต่ละครั้ง 1-5 บาททอง ผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับในการลงทุนต่อครั้งต่อทองคำ 1 บาททอง คือ ตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป ระยะเวลาการถือครองเพื่อลงทุนทองคำแท่งต่อ 1 รอบการลงทุน มากกว่า 1 ปีขึ้นไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักลงทุนทองคำที่ไม่ได้คำนึงถึงช่วงเวลาของผลตอบแทน ยอมรับความเสี่ยงได้ในระดับต่ำ ร้านค้าทองคำที่ใช้บริการในการซื้อขายทองคำแท่งลงทุนมากที่สุด คือ หน้าร้านขายทองย่านเยาวราช ในขณะที่มีบางกลุ่มที่ซื้อขายทองโดยส่งผ่านระบบทองคำออนไลน์ นอกจากทองคำแท่งแล้วกลุ่มตัวอย่างไม่เคยลงทุนทองคำในรูปแบบอื่น ๆ มีบางส่วนที่เคยลงทุนในรูปแบบการออมทอง กองทุนทองคำ และ สัญญาซื้อขายล่วงหน้าเกี่ยวกับทองคำ (gold futures) ซึ่งสอดคล้องกับ ธนัชชา วัฒนากร พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 36-45 ปี มีประสบการณ์การซื้อขายทองคำแท่งมากกว่า 1 ปีแต่ไม่เกิน 3 ปี และยังสอดคล้องกับ อัฐวุฒิ ปังกร พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 20 เคยซื้อทองคำแท่งเพื่อการลงทุนเป็นหลัก โดยคาดหวังกำไรตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไปต่อ 1 บาททอง กลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่มากนักที่รู้จักและเคยใช้บริการช่องทางการซื้อขายทองคำแท่งออนไลน์

2. คนวัยทำงานที่มีเพศ และอายุแตกต่างกันมีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่คนวัยทำงานที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับ วุฒิพงศ์ แสงพันธ์ และ บุญกา ปันทุรอมพร พบว่าคนวัยทำงานที่มีเพศต่างกันไม่มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย แต่ระดับการศึกษา และอาชีพของคนวัยทำงานมีผลต่อการตัดสินใจลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และยังสอดคล้องกับ ภัททิยา เฟื่องประไพ และ บุญกา ปันทุรอมพร พบว่านักลงทุนรายย่อยที่มีอาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน ทำให้การตัดสินใจลงทุนในสกุลเงินดิจิทัลบิตคอยน์ (Bitcoin) ของนักลงทุนรายย่อยในสถานการณ์โควิด-19 ต่างกัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Napompech & Ueatrakunkamol พบว่าผลการเปรียบเทียบระดับการศึกษาและรายได้ของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กับการบริโภคทองคำ ผู้วิจัยเห็นด้วยว่าคนวัยทำงานที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีจะมีโอกาสเข้าถึงสังคมที่กว้าง และการเฝ้าหาความรู้รอบด้านมากกว่า จึงทำให้มีความสนใจลงทุนสินทรัพย์หลายชนิดเพิ่มมูลค่าสินทรัพย์ที่ตนเองมีอยู่ คนวัยทำงานที่มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจจะมีรายได้ประจำที่แน่นอนกว่าอาชีพอื่น จึงมีการลงทุนที่มากกว่า และคนวัยทำงานที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 25,000 บาทมีการลงทุนที่มากกว่า อาจเนื่องจากคนกลุ่มนี้ต้องการเพิ่มรายได้จากเงินเดือนประจำที่ได้รับเพื่อให้เพียงพอกับค่าครองชีพ

สรุป

จากการศึกษาพฤติกรรมในการลงทุนในทองคำแท่งของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร จากกลุ่มตัวอย่าง คือ คนวัยทำงานที่เคยลงทุนในทองคำแท่ง จำนวน 385 คน โดยใช้แบบสอบถาม พบว่าคนวัยทำงานที่มีเพศ และ อายุแตกต่างกัน มีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่คนวัยทำงานที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีการตัดสินใจลงทุนในทองคำแท่งที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และเชิงการบริหาร

1. ผู้ประกอบการค้าขายทองคำแท่งควรให้ความสำคัญกับทุกกลุ่ม เช่น กลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีที่มีความรู้ด้านการลงทุน เนื่องจากเป็นกลุ่มคนวัยทำงานที่มีการลงทุนสูงที่สุด มีกำลังซื้อสูง หรือแนะนำการลงทุนในกลุ่มผู้มีอาชีพข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีรายรับประจำที่แน่นอนทุกเดือน และมั่นคงในอาชีพการงานมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ หรือ ควรมีรูปแบบทองคำแท่งที่น้ำหนักน้อยกว่า 1 บาททองคำ เพื่อให้กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 25,000 บาท มีทางเลือกลงทุนที่หลากหลาย เนื่องจากราคาทองคำในปัจจุบันเพิ่มสูงขึ้นมาก

2. ผู้ประกอบการค้าขายทองคำแท่งควรให้ความสำคัญกับรูปแบบทองคำแท่ง 1-5 บาททอง เช่น การคิดค่าแรงบล็อกลทองคำแท่งที่ราคาต่ำลงเพื่อดึงดูดผู้ที่ต้องการลงทุน หรือ เพิ่มช่องทางการซื้อขายทองคำแท่ง หรือผู้ประกอบการเน้นทำการตลาดด้านทองคำแท่งโดยเพิ่มความรู้ให้กับนักลงทุนคู่กับการ

ขายทองเพื่อเพิ่มความมั่นใจ และกำลังซื้อในการลงทุนไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์คาดการณ์แนวโน้มราคาทองคำแท่งสถานการณ์ปัจจุบันที่ส่งผลต่อการลงทุน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล. (2565). ทองคำสินทรัพย์ปลอดภัย สงคราม-โควิด-เงินเฟ้อดันยิลด์เกือบ8%. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2565 จาก https://www.thansettakij.com/money_market/516101.
- ฐิติเมธ โภคชัย. (2565). ลงทุนทองคำอย่างไรให้มีโอกาสได้ผลตอบแทนสูงสุด. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2565 จาก <https://www.setinvestnow.com/th/knowledge/article/85-tsi-how-to-invest-in-gold-for-the-highest-return>.
- ธนชชา วัฒนากุล. (2555). ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อนักลงทุนในการซื้อขายทองคำแท่งในอำเภอเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิภาพันธุ์ พูนเสถียรทรัพย์. (2562). คิดจะลงทุน ต้องรู้เรื่องอะไรบ้าง. สืบค้นเมื่อ 6 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.scb.co.th/th/personal-banking/stories/what-investors-need-to-know.html>.
- บริษัท จีแคป จำกัด. (2564). ข้อดีข้อเสียของการลงทุนทองคำ. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2564 จาก https://www.gcap.co.th/gcapgold/knowledge_detail.php?gcapnews_id=895.
- ปริญ เตชะมวไลวิทย์. (2561). รู้ทัน...ลงทุนทองแบบออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2565 จาก <https://www.sec.or.th/TH/Template3 / Articles/2 5 6 1 / ac-post-2 5 6 1 0 8 2 9 - warning-onlineinvestment.pdf>.
- ฝ่ายพัฒนาความรู้ผู้ประกอบการอาชีพ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2564). หลักการลงทุน. กรุงเทพฯ: บุญศิริการพิมพ์.
- ภัททิยา เพ็ญประไพ และ บุญกา ปันทุรอมพร. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนในสกุลเงินดิจิทัลบิตคอยน์ (Bitcoin) ของนักลงทุนรายย่อยในสถานการณ์ COVID-19. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วุฒิพงศ์ แสงพันธ์ และบุญกา ปันทุรอมพร. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ของคนวัยทำงานในกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมคิด บางโม. (2562). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สมาคมค้าทองคำ. (ม.ป.ป.). ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับทองคำ. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2565 จาก <https://www.goldtraders.or.th/PageView.aspx?page=5>.

- ออสสิริสโกลด์. (2563). ทองคำแบบไหนเหมาะสำหรับ“เก็บออม”หรือ“ลงทุน”. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2565 จาก http://blog.ausiris.co.th/gold101_what_kind_of_gold_issut
- อัฐวุฒิ ปังกร. (2560). การสำรวจความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับทองคำ และพฤติกรรมการบริโภคทองคำในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2565 จาก <https://www.goldtraders.or.th>
- Armstrong, G., Kotler, P & Opresnik, M. O. (2019). **Marketing: An introduction** (14 th ed.). United Kingdom: Pearson Education.
- Best, J.W. & Kahn, J.V. (1998). **Research in education** (8 th ed.). United Kingdom: Pearson Education.
- Cochran, W.G. (1953). **Sampling Techniques**. New York: John Wiley & Sons. Inc.
- Napompech, K., Tanpipat, A. & Ueatrakunkamol, N. (2010). Factors Influencing Gold Consumption for Savings and Investments by People in the Bangkok Metropolitan Area. **International Journal of Arts and Sciences**, 3(7), 508-520.
- Plearnเพลิน by Krungsri Guru. (2563). ทองคำยังน่าลงทุนอยู่หรือไม่?. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2565 จาก <https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/gold-investment-2020>.
- Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (2010). **Consumer behavior** (10 th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Simon, H. A. (2013). **Administrative behavior: a study of decision-making process in administrative organizations** (4 th ed.). New York: The free press.
- Smart, S. B., Gitman, L. J., & Joehnk, M. D. (2017). **Fundamentals of Investing** (13 th ed.). Edinburgh, England: Pearson Education.

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของ*

ผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร

FACTORS CORRELATED SUCCESS OF JEWELRY AND ACCESSORIES BUSINESS FOR ENTREPRENEUR IN BANGKOK

จักราธิป จุรกรรณ์, สุธา สุวรรณปิโรม และพรชัย ดีไพศาลสกุล

Chakrathip Jurakane, Suda Suwannapirom and Pornchai Deephaisarnsakul

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suansunandha Rajabhat University

E-mail : s63563827011@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีที่มีร้านตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้จดทะเบียนการค้ากับสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ เคซี และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 298 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านส่วนประสมการตลาด ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต และปัจจัยด้านการบริหารการเงินของผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณี ในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ปัจจัยความสำเร็จ; อัญมณี; ผู้ประกอบการ

* Received August 30, 2022; Revised December 10, 2022; Accepted December 20, 2022

ABSTRACT

This article is part of an independent research on Factors Affecting Success of Jewelry and Accessories Business for Entrepreneur in Bangkok. The objectives of the present research study were the factors correlated success of jewelry and accessories business for entrepreneur in Bangkok area. The study was a quantitative research. The population used in the research was Jewelry and gemstone entrepreneurs with stores located in Bangkok who registered with The Gem and Jewelry Institute of Thailand (Public Organization) sample size was determined using Krejcie and Morgan's sample size tables. A sample was 298 people, and using stratified random sampling. An instrumentation was a questionnaire. Data was analyzed were used and Pearson Correlation Coefficient. The results of the research were as follows: the factors marketing mix, production management factors, and financial management factors of entrepreneurs in jewelry and gems business in Bangkok correlated with the success of the organization statistically significant at the .01 level. respectively

Keyword; success factor; Jewelry; entrepreneur

บทนำ

ประเทศไทยมีชื่อเสียงเป็นแหล่งผลิตอัญมณีที่สำคัญของโลก รวมทั้งเป็นผู้ผลิตส่งออกอัญมณีและเครื่องประดับที่สำคัญระดับแนวหน้าของโลก เนื่องจากฝีมือเป็นเลิศในการเจียระไนทั้งพลอย และเพชรได้สวยงามเป็นที่ยอมรับของตลาดโลกตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมีผลทำให้สามารถส่งออกอัญมณี และเครื่องประดับได้เป็นมูลค่าสูง และผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับทุกมุมโลกให้ความไว้วางใจส่งอัญมณีเข้ามาเจียระไนที่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก อีกทั้งไทยยังมีฝีมือในการประดิษฐ์เครื่องประดับได้ทัดเทียมกับผู้ผลิตชั้นนำของโลกอีกด้วย โดยอัญมณี และเครื่องประดับเป็นสินค้าสำคัญที่ทำรายได้ส่งออกให้กับประเทศติดอันดับ 1 ใน 5 ตลอดหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีชื่อเสียงโดดเด่นด้านพลอย ช่างฝีมือไทยมีความประณีตในการสร้างชิ้นงานทั้งงดงามและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่ชื่นชอบเครื่องประดับ ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญและมีแนวทางในการส่งเสริมเพื่อให้ไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางอัญมณีและเครื่องประดับโลกในอีก 5 ปี ข้างหน้า โดยช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับไทยให้น่าสนใจอย่างสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมภาคเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าอย่างมีเสถียรภาพมุ่งผลักดันให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่บุคคลในอุตสาหกรรมอัญมณีตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำเนื่องจากเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจการค้าของประเทศประเทศไทยมีผู้ผลิตเครื่องประดับเพชรและพลอยเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมมีการใช้แรงงานตั้งแต่การออกแบบคัดแยกอัญมณีการประกอบตัวเรือน ที่อาศัยแรงงานมีทักษะ ความชำนาญ และความประณีตในการผลิตผู้ประกอบการที่ผลิตเพื่อส่งออก

จะเป็นสถานประกอบการ และโรงงานขนาดใหญ่ และขนาดกลางที่มีการลงทุนด้านเครื่องมือเครื่องจักร และเทคโนโลยีสูง และต้องมีการลงทุนเพื่อจัดซื้อวัตถุดิบ จากการสำรวจสำมะโนอุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับพบว่า มีจำนวนสถานประกอบการอุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับไทยทั้งหมด 15,777 แห่ง ร้อยละ 2.41 หรือผู้ประกอบการจำนวน 380 รายเป็นกิจการขนาดใหญ่ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 97.59 หรือเป็นจำนวน 15,397 ราย คือ ผู้ประกอบการ SME ซึ่งสถานประกอบการ SME มีการจ้างงานถึงร้อยละ 53 ของทั้งอุตสาหกรรมในขณะที่ร้อยละ 47 เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการผลิตอัญมณี และเครื่องประดับขนาดใหญ่ แต่อุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับของไทยมีจุดอ่อนเนื่องจากการขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิตเพื่อการส่งออก อีกทั้งแรงงานไทยยังมีราคาแพงเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่งสำคัญ เช่น ประเทศจีน และประเทศอินเดียส่วนการผลิตในประเทศยังมีลักษณะของการรับจ้างผลิต และไม่มีโครงสร้างตราสินค้าอย่างจริงจัง ในปัจจุบันอุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับของไทยต้องพบกับการแข่งขันที่รุนแรงมากเรื่อย ๆ เนื่องจากการที่ประเทศคู่แข่งมีความสามารถทางการแข่งขันที่สูงขึ้น รวมเป็นถึงความผันผวนของราคาวัตถุดิบ และภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจของประเทศที่เป็นคู่ค้าสำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป ด้วยเหตุนี้ทางภาครัฐและเอกชนได้เสนอวิธีแก้ปัญหาหลายวิธี ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การหันมาพัฒนารูปแบบสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคภายในประเทศ

ปัจจุบันตลาดอัญมณี และเครื่องประดับในประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยมีการขยายกิจการของร้านค้าปลีกเครื่องประดับ และตัวแทนจำหน่ายต่าง ๆ ของผู้ประกอบการรายใหญ่รวมถึงการใช้โฆษณาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้มีการเลือกสินค้าเพื่อเป็นของขวัญในเทศกาลต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเสนอบริการหลังการขายต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับลูกค้า จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศไทยทำให้มีการคาดการณ์ว่ามูลค่าของตลาดเครื่องประดับเพชร จะมีมูลค่า 3.5 หมื่นล้านบาท และคาดว่าจะมีการเจริญเติบโตราว 5-7 % ทั้งในกลุ่มของร้านขายเพชรทั่วไป ซึ่งมีมูลค่า 2 หมื่นล้านบาท เคาน์เตอร์เพชร มูลค่า 6 พันล้านบาท และเพชรที่จำหน่ายในร้านทองอีก 9 พันล้านบาท โดยในปี 2562 มียอดซื้อเฉลี่ยต่อปี 3-4 หมื่นบาท

กรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างสูงต่ออุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับ นอกเหนือจากการที่เป็นเมืองหลวงของประเทศไทยแล้ว กรุงเทพมหานครยังเป็นศูนย์กลางของธุรกิจอัญมณี และเครื่องประดับอีกด้วย เนื่องจากมีจำนวนผู้ประกอบการ และแรงงานอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด และเป็นจังหวัดที่มีการจัดงานแสดงสินค้าอัญมณี และเครื่องประดับที่มีชื่อเสียงระดับโลก ด้วยเหตุนี้การประกอบธุรกิจนั้นสิ่งที่ผู้ประกอบการต้องการ คือความสำเร็จ ความสำเร็จนั้นมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับเป้าหมาย หรือจุดประสงค์ที่วางไว้ แต่โดยทั่วไปความสำเร็จ คือ การบรรลุเป้าหมายด้านการเงิน การวัดความสำเร็จของผู้ประกอบธุรกิจนั้นมีผู้ให้แนวความคิดตามหลัก Balance scorecard ไว้ 4 มุมมอง คือมุมมองด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และด้านการเรียนรู้และการเติบโตขององค์กร ในขณะที่ธัมมะทินนา ศรีสุพรรณ สุจินดา เจียมศรีพงษ์ และชาติรี ปรีดาอนันตสุข ได้วัดความสำเร็จของการดำเนินงานจากอัตราการเติบโตของกำไร อัตราผลตอบแทนของสินทรัพย์ ส่วนแบ่งทางการตลาดและคุณภาพของสินค้า และบริการกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจเป็นตัวช่วย เช่น กลยุทธ์การวางแผนเฉพาะสิ่งสำคัญ การวางแผนล่วงหน้าอย่าง

สมบูรณ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า การหาตลาดใหม่ การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการลดต้นทุน การควบคุมเครดิต ลูกค้า การสร้างความแตกต่าง การเป็นผู้นำด้านต้นทุน การตอบสนองอย่างรวดเร็ว การมุ่งเน้นตลาด เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร ผลของการศึกษานี้จะเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับอัญมณีในการพัฒนาปรับปรุงตนเอง และจะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับอัญมณีให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานของการวิจัย

- 1) ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร
- 2) ปัจจัยทางการบริหารการผลิต มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร
- 3) ปัจจัยด้านส่วนประสมการตลาด มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีที่มีร้านตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 974 ราย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีที่มีร้านตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จึงใช้การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie และ Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 274 คน และเพิ่มจำนวนตัวอย่างไปเท่ากับ 24 คน รวมเป็นขนาดตัวอย่างทั้งหมด 298 คน

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) คำนวณจากขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 974 คน โดยเลือกเก็บตัวอย่างจากผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ

และอณุมัติที่มีร้านตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้จดทะเบียนการค้ากับสถาบันวิจัยและพัฒนาอณุมัติ และเครื่องประดับแห่งชาติ เพื่อให้ตรงกับขนาดกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 2 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยการจับสลากเลือกร้านค้าที่จะใช้เก็บข้อมูล

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม(QUESTIONNAIRE) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาถึงปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอณุมัติของผู้ประกอบการ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายเปิด (OPEN-ENDED) และคำถามปลายปิด (CLOSE-ENDED) ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบวัดที่สร้างขึ้นเอง นำมาจากผู้อื่น และปรับปรุงมาจากผู้อื่นและ ทาการหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. การหาความเที่ยง (Validity) ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัด (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านเนื้อหาของสิ่งที่ต้องการวัดตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัดแต่ละฉบับที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใหม่หรือปรับปรุงใหม่ ว่ามีเนื้อหาครอบคลุมตามนิยามปฏิบัติการและภาษาสำนวนของข้อความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างหรือไม่ แล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขเป็นแบบวัดฉบับสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

2. การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item Discrimination) การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้นำแบบวัดไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนของข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ ซึ่งไม่รวมคะแนนของข้อคำถามที่กำลังวิเคราะห์ (Item total correlation) แล้วเลือกเฉพาะข้อที่มีความสัมพันธ์สูงไว้เป็นแบบวัด

3. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดที่ใช้ในการวิจัยนี้ จะหาหลังจากที่ได้วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อแล้ว โดยเลือกเฉพาะข้อที่มีนัยสำคัญ นำมาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือตามลำดับต่อไปนี้

1. ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจ และส่วนประสมทางการตลาด

2. สร้างแบบสอบถาม และปรับปรุงแบบสอบถามจากงานที่วิจัยอื่น โดยอาศัยกรอบแนวคิดลักษณะข้อมูลทั่วไปขององค์กรที่มีต่อปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจ และส่วนประสมทางการตลาด

3. นำแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง

4. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยแก้ไข ตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) อีกครั้งก่อนนำไปใช้จริง

6. การแจกแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ โดยคัดเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญมีดังนี้ คือ

1. การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาจะใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2. วิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 1, 2 และ 3

5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารการเงิน กับปัจจัยด้านความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจระดับ และอณุมัติของผู้ประกอบการ ในเขต

กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient)

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจระดับและอณุมัติของผู้ประกอบการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

ตาราง 1 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารการเงิน ที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจระดับและอณุมัติของผู้ประกอบการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน	ระดับความสำเร็จ		
	r_{xy}	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านการวางแผนทางการเงิน	.682**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
2. ด้านการบันทึกบัญชี	.595**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
รวม	.695**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

จากตาราง 1 พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารการเงินของผู้ประกอบการเครื่องประดับ และอณุมัติ ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของธุรกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาตามปัจจัยด้านการบริหารการเงิน ที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจระดับและอณุมัติของผู้ประกอบการ ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นรายด้าน พบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ

และอัญมณี ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีระดับปัจจัยด้านการวางแผนทางการเงิน มีความสัมพันธ์มากกว่าด้านการบันทึกบัญชี อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการบริหารการผลิต ที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับและอัญมณีของผู้ประกอบการ ในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต	ระดับความสำเร็จ		
	r_{xy}	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านการกำหนดมาตรฐาน	.689**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
2. ด้านคุณภาพ	.665**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
3. ด้านการลดต้นทุน	.611**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
รวม	.731**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

จากตาราง 2 พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต ของผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาตามปัจจัยด้านการบริหารการผลิต ที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จ เป็นรายด้าน พบว่าผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณี ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีระดับปัจจัยด้านการกำหนดมาตรฐาน มีความสัมพันธ์มากกว่าด้านคุณภาพ และด้านการลดต้นทุน ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สมมติฐานที่ 3 ปัจจัยด้านส่วนประสมการตลาดมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านส่วนประสมการตลาดที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีของผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต	ระดับความสำเร็จ		
	r_{xy}	Sig.	ระดับความสัมพันธ์
1. ด้านผลิตภัณฑ์	.707**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
2. ด้านราคา	.665**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	.661**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
4. ด้านส่งเสริมการตลาด	.672**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน
รวม	.750**	0.000	มีความสัมพันธ์กัน

จากตาราง 3 พบว่า ปัจจัยด้านส่วนประสมการตลาดของผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณี ในเขตกรุงเทพมหานครที่มีระดับปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ที่มีสัมพันธ์มากกว่าด้านส่งเสริมการตลาด ด้านราคา และด้านช่องทางการจัดจำหน่ายตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีของผู้ประกอบการ ด้านการบริหารการเงิน เนื่องจากธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีเมื่อมีการวางแผนทางการเงิน และมีการบันทึกบัญชีที่ดี ธุรกิจประสบความสำเร็จซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทนา พันพรม ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของร้านจำหน่ายเครื่องประดับอัญมณีในศูนย์การค้าในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจที่มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการเงิน ที่มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก เนื่องจากการวางแผนด้านการเงินล่วงหน้าทำให้ธุรกิจมีความสามารถในการหาแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารการเงินผู้บริหารจะต้องมีหน้าที่หลักที่ต้องปฏิบัติ คือ การพยากรณ์ และจัดบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเงินที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับธุรกิจ การหาเงินทุนมาใช้จ่ายตามที่ต้องการ และจัดสรรเงินทุนให้เกิดความเหมาะสม รวมถึงงานวิจัยของลำไย มากเจริญ และคณะ ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน และบัญชี มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านการวางแผนทางการเงินมีอิทธิพลมากกว่าด้านการบันทึกบัญชีอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีของผู้ประกอบการ ด้านการบริหารการผลิต เนื่องจากการบริหารการผลิตประกอบด้วยกาหนดมาตรฐาน คุณภาพ และการลดต้นทุน ซึ่งแต่ละธุรกิจถ้ามีการบริหารการผลิตที่ดีธุรกิจนั้น ๆ ก็จะประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งนภา จันทรา

เทพ งานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของประสิทธิภาพการบริหารการผลิตที่มีต่อศักยภาพในการแข่งขันของธุรกิจอุตสาหกรรมสิ่งทอในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารให้ความสำคัญกับความสามารถในการจัดการ ด้านประสิทธิภาพการบริหาร การผลิตโดยรวม ด้านการวางแผน และควบคุมการผลิต ด้านการควบคุมคุณภาพ รวมถึงด้านการบริหารคงคลังทำให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันโดยเฉพาะธุรกิจอุตสาหกรรมควรให้ความสำคัญกับความสามารถในการจัดการผลิตให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อสะท้อน ถึงศักยภาพในการแข่งขัน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ และคุณค่าต่อผู้ประกอบการ และส่งผลสำเร็จต่อองค์กรในที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากองค์กรมีความสามารถในการจัดการในการนำเอาทรัพยากรมาใช้ในการกระบวนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับกระบวนการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของชัยศ สันติวงษ์ ที่ว่าปัจจัยของกลยุทธ์ข้อได้เปรียบในการแข่งขันคุณภาพสามารถสร้างประสิทธิภาพการผลิตโดยการลดการสูญเสียจากการผลิตทำให้ต้นทุนการผลิตนั้นต่ำลงขณะเดียวกันก็สามารถกระตุ้นให้เกิดอุปสงค์เพิ่มมากขึ้นได้อันเนื่องมาจากคุณภาพที่ดีในตัวสินค้า และบริการที่ผู้บริโภคพึงพอใจ ทำให้ตลาดมีเป้าหมายชัดเจน ซึ่งในปัจจุบันการบริหารคุณภาพเป็นการมองภาพโดยรวมของงานทั่วทั้งระบบให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร เพื่อสร้างจุดแข็ง หรือปัจจัยสำเร็จในการแข่งขันการบริหารคุณภาพโดยรวม

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีของผู้ประกอบการ ด้านส่วนประสมการตลาดเนื่องจากด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านส่งเสริมการตลาด ทั้ง 4 ด้านนี้ ทำให้ลูกค้าสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ของธุรกิจ และทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชฎาพร จันทะดวง ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องประดับอัญมณีของผู้บริโภค กรณีศึกษา ร้านขวัญข้าวจิวเวลรี่ ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องประดับอัญมณีของผู้บริโภค กรณีศึกษาร้านขวัญข้าวจิวเวลรี่ ในภาพรวม และรายด้านมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจซื้ออยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านราคา รองลงมาคือ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการส่งเสริมการตลาด ในส่วนของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในภาพรวม และรายด้านทุกด้าน มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องประดับอัญมณีจากร้านขวัญข้าวจิวเวลรี่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพงศ์ แซ่อึ้ง ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรม และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อทองรูปพรรณของลูกค้าในเขตอำเภอชุมแพจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อทองรูปพรรณมากที่สุด เมื่อแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ คือ สินค้าผ่านมาตรฐาน สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) ปัจจัยด้านราคา คือ ราคาทองรูปพรรณปรับตัวลดลง ปัจจัยด้านการจัดจำหน่าย คือ พนักงานและเจ้าของร้านบริการประทับใจ ส่วนปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด คือ มีการแจกของแถมที่ดึงดูดความสนใจ ส่วนการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อทองรูปพรรณ ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการซื้อทองรูปพรรณ และลักษณะของทองรูปพรรณที่ซื้อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ลูกค้าที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันมีปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อทองรูปพรรณที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1) ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีของ ในเขตกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นต่อตัวแปรการบริหารการเงินอยู่ในระดับมาก สำหรับผู้ประกอบการใหม่ควรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหารการเงิน เพื่อจะได้มีการวางแผนทางการเงินได้อย่างเหมาะสม สามารถบันทึกข้อมูลทางการเงินบัญชีได้ โดยมีการนำข้อมูลที่จัดบันทึกไว้แล้ว มาใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ พร้อมกันนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดทำคู่มือการบริหารการเงินและการบัญชี และมีโปรแกรมสำเร็จรูปทางบัญชีให้แก่ผู้ประกอบการ เพื่อผู้ประกอบการมีความเข้าใจและนำไปใช้ในการพัฒนามาตรฐานทางการเงิน และการบัญชีต่อไป

2) ผลการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารการผลิต และส่วนประสมการตลาดจากความคิดเห็นของผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ประกอบการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้รวมถึงเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะในครั้งต่อไป

1) ควรทำการศึกษาปัจจัยทางด้านอื่น ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีในเขตกรุงเทพมหานคร เช่น ปัจจัยด้านการบริหาร

2) ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจมีการปรับปรุงเพิ่มเติมรูปแบบของการวิเคราะห์ทางสถิติ เช่น วิเคราะห์รูปแบบโมเดลของตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของธุรกิจ เพื่อให้ได้ข้อมูล และเป็นการขยายขอบเขตการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษากับกลุ่มประชากรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณีในเขตกรุงเทพมหานคร เท่านั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปผู้สนใจอาจทำการศึกษากับกลุ่มประชากรที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ และอัญมณี ในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จขององค์กรที่มีความชัดเจนและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- จันทนา ผื่นพรม (2549). ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของร้านจำหน่ายเครื่องประดับอัญมณี ในศูนย์การค้า ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ . การคว่ำอึสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จรินทร์ อาสาทรงธรรม. (2556). [ออนไลน์]. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนตลาดน้ำอย่างยั่งยืน. [สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2564], จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_11.

ชัยยศ สันติวังษ์. (2546). การตลาดสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพฯ. เอเชียเพรส.

ณัฐพงศ์ แซ่อึ้ง. (2554). พฤติกรรมและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ
ทองรูปพรรณของลูกค้าในเขตอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น. หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
 วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธัมมะทินนา ศรีสุพรรณ, สุจินดา เจียมศรีพงษ์, และชาติรี ปรีดาอนันท์สุข. (2557). องค์ประกอบของตัวแบบ
ธุรกิจที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของธุรกิจซอฟต์แวร์ในประเทศไทย. วารสาร
 วิทยาการจัดการสมัยใหม่ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 7(1), 65-75.

ธงชัย สันติวังษ์ และชัยยศ สันติวังษ์. (2541). การเงินธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนา
 พานิช.

รัชฎาพร จันทะดวง. (2562). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจซื้อ
เครื่องประดับอัญมณีของผู้บริโภค กรณีศึกษา ร้านขวัญข้าวจิวเวลรี่ . วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ
 มหบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยเซาธอีสท์บางกอก.

รุ่งนภา จันทราเทพ. (2550). ผลกระทบของประสิทธิภาพการบริหารการผลิตที่มีต่อศักยภาพในการแข่งขัน
ของธุรกิจอุตสาหกรรมสิ่งทอในประเทศ. วิทยานิพนธ์ บธ.ม (การจัดการเชิงกลยุทธ์). มหาสารคาม:
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2554). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ลำไย มากเจริญ และคณะ. (2560). ปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัด
นครปฐม. สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2563). [ออนไลน์]. **สรุปภาวะเศรษฐกิจอุตสาหกรรมไทยไตรมาสที่**
3/2563. [สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2564], จาก <https://www.oie.go.th/assets/portals/1/fileups/2/files/Industry%20conditions/Q3-2563.pdf>.

อัญรัตน์ พรประกฤต. (2563). [ออนไลน์]. **นักปฎิวัติวงการเพชรในประเทศไทย.** [สืบค้นเมื่อวันที่ 20
 สิงหาคม 2564], จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/86738>

Siriwan U. et al. (2019). The management of the small and medium enterprises to achievement
 competitive advantage in northern Thailand. Conference of the International Journal
 of Arts & Sciences, 6(1), 147-157.

ประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล*

THE EFFICIENCY OF TOURISM ORGANIZATION MANAGEMENT
USING DIGITAL TECHNOLOGY

สโรชนี ศิริวัฒนา

Srochinee Siri wattana

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

E-mail: srochinee.si@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลเส้นทางความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีวสังคม การให้บริการผ่านเว็บไซต์ สังคมออนไลน์ การตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยผู้วิจัยได้ทำการวิจัยแบบผสม คือการวิจัยเชิงปริมาณเป็นต้นนำ ซึ่งผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการวิจัย มีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางท่องเที่ยวประเทศไทย จำนวน 500 ราย ใช้สถิติการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์เพื่อหาอิทธิพลของความสัมพันธ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเปิดช่องว่างของการวิจัยและเสริมการวิจัยเชิงปริมาณให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านสังคมออนไลน์มีอิทธิพลความสัมพันธ์สูงสุดต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และปัจจัยด้านสังคมออนไลน์ยังรวมกันกับปัจจัยการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลที่ส่งอิทธิพลความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยผลการวิจัยดังกล่าวได้สอดคล้องกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแรงบันดาลใจจากสังคมออนไลน์ ภายใต้การสนับสนุนของเว็บไซต์ในการตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ดังนั้น ปัจจัยดังกล่าวจึงมีอิทธิพลและเป็นส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล นอกจากนี้ ในงานวิจัยนี้ทำให้ค้นพบว่า การวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติจำเป็นต้องศึกษาถึงเส้นทางความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุ เพื่อให้สามารถทราบถึงอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรต่างๆ ตัวแปรเนื่องจากตัวแปรทุกตัวมีอิทธิพลที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

* Received August 2, 2022; Revised August 31, 2022; Accepted December 20, 2022

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพการบริหารองค์กร; การท่องเที่ยว; นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ; เทคโนโลยีดิจิทัล

ABSTRACT

This study aimed to investigate the interaction between biosocial characteristics, the provision of services via websites and social networks, as well as the response of individual demands, affecting the effectiveness of tourism organization management of foreign tourists. The study was designed as a mixed-methods study that focused particularly on quantitative research. A sample survey of 500 international visitors to Thailand who completed the questionnaire served as the basis for the study. The statistics were also incorporated into the relationship path analysis to ascertain the influence of the relationship. Using interviews with the sample group, a qualitative research method was also used to fill in gaps in the study and support the quantitative research.

The relationship influence study suggests that social media has the greatest influence on the efficiency of tourism organization management among travelers. In addition, the social media component, in association with meeting individual needs, affects the relationship in terms of the efficiency of tourism organization management of travelers. Consistent with qualitative study, the aforementioned findings indicate that social media has a significant impact on tourist tourism as a function of the website's potential to satisfy different needs. Therefore, these characteristics are relevant and essential to the efficiency of tourism organization management using digital technology. In addition, in this research, it is found that research on tourism organization management of foreign tourists is necessary to study the path of causal factors in order to know the direct effect, indirect effect, and total effects of every variable since every variable has a causal interrelated influence.

Keywords; Organization management efficiency; tourism; foreign travelers; digital technology

บทนำ

โลกปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลหรือพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce) นับว่ามีบทบาทสูงสุดใน การพัฒนาธุรกิจต่าง ๆ ให้เกิดการแข่งขันแบบไร้พรมแดน ซึ่งหลายธุรกิจต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทั้งในแนวรับ และแนวรุกอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนวิธีการสื่อสารการตลาดเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อ ความสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ ขั้นตอนการดำเนินงาน และลดต้นทุนต่าง ๆ ลงได้ ส่งผลให้ผู้ประกอบการ สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้โดยตรง และผู้บริโภคก็สามารถเข้าถึงผู้ประกอบการได้โดยตรงเช่นกัน ทั้งนี้ช่วย

สนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องเวลา การเข้าถึงสินค้าและบริการ (Goods) และสถานที่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังช่วยอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ อีกมากมาย และเพิ่มโอกาสทางการค้าให้เข้าถึงมือผู้บริโภคอย่างทั่วถึงด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้เกิดการแข่งขันอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีกลยุทธ์ที่จูงใจ สร้างความผูกพัน และการสร้างความประทับใจ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะดึงดูดลูกค้าให้อยู่กับเว็บไซต์ของตนให้นานที่สุด

การสร้างประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลจึงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าของธุรกิจออนไลน์จะสูงกว่าธุรกิจแบบดั้งเดิม และในเวลาต่อมาลูกค้าเหล่านั้นก็จะให้ความสนใจ และกลับมาใช้บริการซ้ำในร้านค้าออนไลน์นั้นอีก ซึ่งคิดเป็นอัตราที่สูงกว่าการซื้อซ้ำในร้านค้าแบบดั้งเดิมแสดงให้เห็นว่าลูกค้าที่ใช้บริการผ่านเว็บไซต์มีแนวโน้มที่จะทุ่มเทการใช้จ่ายกับผู้ขายสินค้าหลักเพียงรายเดียว หรือไม่ก็ซื้อสินค้าจากผู้ขายรายนั้นเป็นประจำ และกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังช่วยในการสร้างกลุ่มลูกค้ารายใหม่ให้กับองค์กรธุรกิจนั้นไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้เนื่องจากการมีข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วทันใจ และผู้ซื้อสามารถเปรียบเทียบข้อเสนอจากผู้ขายได้ทั่วโลก ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นแล้ว การสื่อสารทางการตลาดโดยใช้ช่องทางอินเทอร์เน็ตย่อมเป็นโอกาสทางธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการที่รู้จักปรับใช้ช่องทางดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ ซึ่งหากผู้ประกอบการออนไลน์รายใดที่สามารถสร้างความภักดีให้กับลูกค้าได้ก็ย่อมหมายถึง ความสำเร็จในการแข่งขันที่มากขึ้นตามไปด้วย ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนมากที่สุดในปัจจุบันนี้คือ องค์กรธุรกิจการท่องเที่ยวออนไลน์ ช่วยในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาลนำเม็ดเงินจากต่างประเทศเข้ามาจำนวนมาก ส่งผลให้การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยมีอัตราการเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวออนไลน์ สิ่งที่เป็นอันดับแรก คือการปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ต่าง ๆ และการเป็นผู้นำหรือมีความสามารถในการแข่งขันในระดับโลก ทั้งนี้จะต้องตระหนักถึงฐานลูกค้าใหม่ ๆ และรักษาฐานลูกค้าเดิมไว้ให้เหนียวแน่นที่สุด ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่ดีที่สุดในทางหนึ่งในการสร้างความแข็งแกร่งในการแข่งขันให้กับเว็บไซต์ของตนเอง

ข้อมูลจากสภาการเดินทาง และการท่องเที่ยวโลก รายงานว่า การเติบโตอย่างรวดเร็วของระบบอินเทอร์เน็ตทั่วโลกส่งผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวตั้งแต่การค้นหาข้อมูลจนถึงการจองที่พัก และตัวเดินทางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต และพฤติกรรมการใช้เครดิตการ์ดของประชากรในขณะที่ภาพรวมของตลาดโลก พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจกว่าร้อยละ 60 และนักธุรกิจที่เดินทางเพื่อติดต่อธุรกิจประมาณร้อยละ 40 เลือกใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการจองที่พัก และตัวเครื่องบินเพื่อการเดินทาง ทั้งนี้การเข้าถึงข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่ต้องการได้อย่างสะดวกรวดเร็วนั้นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักเดินทางทั่วโลกอย่างสิ้นเชิง ในขณะเดียวกันผลการศึกษาในอดีตแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการซื้อสินค้าท่องเที่ยวผ่านระบบออนไลน์ของประเทศไทยในส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวมีอาชีพที่นิยมซื้อสินค้าท่องเที่ยวผ่านระบบออนไลน์เป็นการจองสถานที่พักเท่านั้น

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า ประเทศไทยยังคงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างชาติ รวมไปถึงความเป็นไปได้ของการสืบค้นข้อมูลด้านการท่องเที่ยวจากช่องทางทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นที่นิยม และมีแนวโน้มที่สูงขึ้นในอนาคตโดยกรุงเทพมหานครเป็นที่นิยมอันดับ 1 เนื่องจากเป็นเมืองที่มีอาหารริมทางดีที่สุดในโลก ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการพัฒนา

อย่างก้าวกระโดดบนโลกออนไลน์ทำให้ผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกสบายในการค้นหา และแบ่งปันข้อมูลจากเว็บไซต์ สื่อออนไลน์ และผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพขององค์กรการท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดนโยบาย และแผนของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลเส้นทางความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีวสังคม การให้บริการผ่านเว็บไซต์ สังคมออนไลน์ การตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประสิทธิภาพ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยด้านสังคมออนไลน์มีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
2. ปัจจัยด้านชีวสังคมมีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
3. ปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
4. ปัจจัยด้านการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลมีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ
5. ปัจจัยด้านชีวสังคมมีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านสังคมออนไลน์
6. ปัจจัยด้านชีวสังคมมีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์
7. ปัจจัยด้านชีวสังคมมีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล
8. ปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านสังคมออนไลน์
9. ปัจจัยด้านสังคมออนไลน์มีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล
10. ปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยด้านการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล

กรอบแนวคิดการวิจัย

สำหรับงานวิจัยนี้ได้มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์การท่องเที่ยวเทคโนโลยีดิจิทัล และมีการพัฒนาขึ้นเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังต่อไปนี้

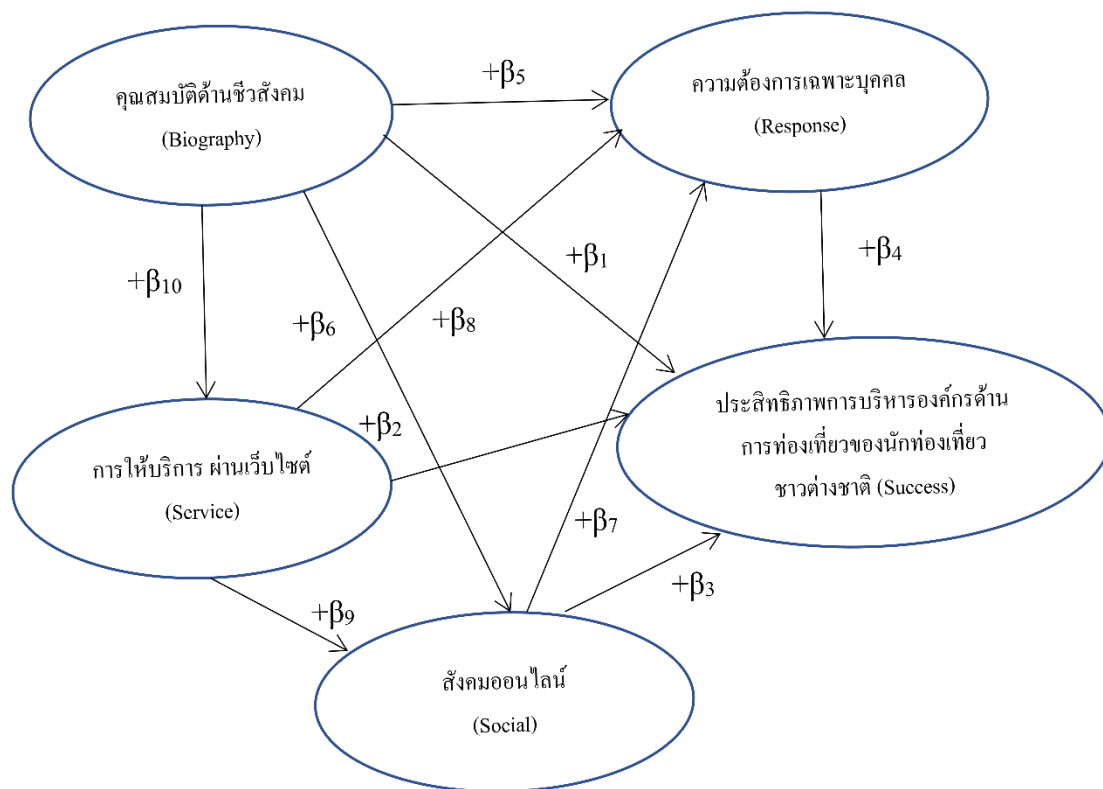
ตัวแปรแฝงด้านประสิทธิภาพการบริหารองค์การด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ (Success) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้แก่ พฤติกรรมออนไลน์ (X_1) การบอกต่อแบบปากต่อปาก (X_2) และความยินดีที่จะจ่าย (X_3)

ตัวแปรแฝงด้านสังคมออนไลน์ (Social) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้แก่ การได้แบ่งปันความเห็น/ประสบการณ์ (X_4) การได้ประโยชน์จากเว็บไซต์สนับสนุน (X_5) และ การได้รับประสบการณ์และความคิดที่ดีจากชุมชน (X_6)

ตัวแปรแฝงด้านคุณสมบัติด้านชีวสังคม (Biography) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้แก่ เพศ (X_7) อายุ (X_8) และ การวางแผนการเดินทาง (X_9)

ตัวแปรแฝงด้าน การให้บริการผ่านเว็บไซต์ (Service) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้แก่ คุณลักษณะของเว็บไซต์ (X_{10}) การเชื่อมต่อ/โต้ตอบหน้าเว็บไซต์ (X_{11}) การใช้ประโยชน์ของข้อมูล (X_{12}) และ ความสะดวกและความปลอดภัย (X_{13})

ตัวแปรแฝงด้าน การตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล (Response) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้แก่ การให้คำแนะนำสินค้าและบริการได้อย่างเหมาะสม (X_{14}) ความสามารถในการออกแบบสินค้าได้เอง (X_{15}) และ การนำเสนอโฆษณาและรายการส่งเสริมการขายได้อย่างเหมาะสม (X_{16})

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพที่ 1 พบว่า รูปแบบแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ มีลักษณะแสดงความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุผล (Causal analysis) ซึ่งกันและกันได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพการบริหารองค์การด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นขึ้นอยู่กับคุณสมบัติด้านชีวสังคม การให้บริการหน้าเว็บไซต์ สังคมออนไลน์ และความต้องการเฉพาะบุคคล
2. ความต้องการเฉพาะบุคคล ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติด้านชีวสังคม การให้บริการหน้าเว็บไซต์ และสังคมออนไลน์
3. สังคมออนไลน์ ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติด้านชีวสังคม และการให้บริการหน้าเว็บไซต์
4. การให้บริการหน้าเว็บไซต์นั้นขึ้นอยู่กับคุณสมบัติด้านชีวสังคม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสม (Mixed method research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณนำ

และตามด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ผลการวิจัยเกิดความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ในการสร้างแบบจำลองประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและแผนของประเทศต่อไป โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 คน ซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำผลการศึกษามาสร้างแบบสอบถามโดยขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ

2. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ
3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย
4. หาค่า content validity
5. เมื่อได้ค่า content validity แล้วนำไปหาค่า construct validity
6. นำแบบสอบถามมาประมาณค่าด้วย เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง
7. สรุปผลการวิเคราะห์และรายงานผลการวิเคราะห์

หลังจากผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการวิจัยนี้ด้วยการดำเนินการเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ผู้วิจัยเน้นการวิจัยเชิงผสมที่แท้จริง กล่าวคือมีส่วนที่ซ้ำซ้อน (Intersection) ระหว่างกัน ดังนี้

1. ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการตรวจสอบคุณภาพดังนี้
 - Credibility: มีความสอดคล้องของข้อมูล และการตีความของผู้วิจัย เกี่ยวกับความจริงกับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่าสอดคล้องกันหรือไม่
 - Dependability : ใช้นักวิจัยหลายคนร่วมสังเกต
 - Transferability : สามารถใช้ผลงานนี้ไปอ้างอิงกับงานวิจัยอื่นที่คล้ายคลึงกันได้
 - Confirmability : เปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นที่คล้ายกันทำให้มองเห็นปัญหาได้ชัดเจน

ขึ้น

สำหรับงานวิจัยนี้ได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพโดยละเอียดและแน่ใจว่าเหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยจึงนำเครื่องมือดังกล่าวไปดำเนินการต่อไป

2. นำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกไว้แล้วโดยมุ่งไปที่ท่าอากาศยานแห่งชาติสุวรรณภูมิ ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีเวลาในการให้สัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรเป้าหมาย คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย มีประสบการณ์ในการหาข้อมูลด้านการท่องเที่ยวด้วยเว็บไซต์ โดยมีทัศนคติทั้งเชิงบวก และเชิงลบ ต่อ

การใช้บริการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นที่ทำการศึกษได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการคือ มีความรู้ความเข้าใจ และมีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับประเด็นที่ทำการศึกษา ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อหาข้อมูลในการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างไว้ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์จากแบบสอบถามและทำการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมวิจัยทันทีภายหลังจากที่ทำการตอบแบบสอบถามเสร็จสิ้นโดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 100 ราย

การสร้างเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสอบถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามโดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาหลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำผลการศึกษามาสร้างแบบสอบถามโดยขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ
2. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ
3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย
4. เสนอร่างเครื่องมือต่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และปรับปรุงคำถามตามคำแนะนำ
5. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (Content Validity) ระหว่างข้อความที่เขียนขึ้นในแบบสอบถามกับนิยามศัพท์ที่กำหนดไว้ และให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาและประเมิน และนำค่าคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยใช้เกณฑ์ ค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 แสดงว่า ข้อคำถามนั้นใช้ได้ ในการวิจัยครั้งนี้ ข้อคำถามที่ผ่านการประเมิน มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ได้ค่า IOC รวมทั้งหมดเท่ากับ 0.89
6. ตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม โดยการนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน แล้วนำผลการทดลองมาใช้คำนวณเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค โดยได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมดเท่ากับ 0.96

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นเลือกใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เป็นการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ โดยต้องการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ขนาดของอิทธิพลต่าง ๆ การ

ทดสอบสมมติฐานใช้วิธีการคำนวณโดยใช้โปรแกรม LISREL ซึ่งโปรแกรม LISREL จะคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์และระดับนัยสำคัญของแต่ละเส้นทาง พร้อมแนะนำเส้นทางที่เหมาะสมให้ด้วย สถิติที่ใช้ดังต่อไปนี้

1) ค่าสถิติไคสแควร์ (Chi-square, χ^2) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานที่ว่าเมทริกซ์ส่วนตกค้าง (Residual Covariance Matrix) มีค่าเท่ากับศูนย์ ถ้าค่า χ^2 มีค่าสูงมาก แสดงว่าเมทริกซ์ส่วนตกค้างมีค่าแตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ตัวแบบความสัมพันธ์ไม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้าค่า χ^2 มีค่าต่ำมาก จนเข้าใกล้ศูนย์มากเท่าไร แสดงว่าตัวแบบความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากเท่านั้น (P-Value > 0.05) ซึ่งค่า χ^2 มักใช้ควบคู่กับค่าไคสแควร์ความสัมพัทธ์ (Chi-square/Degree of Freedom, χ^2/df)

2) ดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Squared Error of Approximation: RMSEA) ใช้ทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าเมทริกซ์ส่วนตกค้างมีค่าเป็นศูนย์หรือไม่ หากค่า RMSEA ต่ำกว่า 0.05 แสดงว่าเข้ากันได้ดี ถ้าอยู่ระหว่าง 0.05 – 0.08 เรียกว่า พอใช้ และถ้าอยู่ระหว่าง 0.08 – 0.10 แสดงว่า ไม่ค่อยดี และถ้ามากกว่า 0.10 แสดงว่าไม่ดีเลย

3) ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนตกค้างมาตรฐาน (Standardization Root Mean Squared Residual: SRMR) เป็นดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบระดับความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของ 2 ตัวแบบ เฉพาะกรณีที่มีการเปรียบเทียบโดยใช้ข้อมูลชุดเดียวกัน ค่า SRMR ยิ่งเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่าตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โปรแกรม LISREL ให้ค่าสถิติส่วนตกค้าง (Residual) ทั้งที่ปรับมาตรฐานแล้ว และนำเข้าสู่ข้อมูลมาหลายค่า เพื่อช่วยในการระบุได้ว่ามีส่วนตกค้างกี่ค่า และค่าส่วนตกค้างใดที่มีค่าสูงเกินไป

4) ดัชนี Model CAIC (Consistent Akaike's Information Criterion: CAIC) เป็นการทดสอบภาพรวมของส่วนตกค้าง ถ้า Model CAIC ให้ค่าที่ต่ำกว่า Saturated CAIC แสดงว่าตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5) ค่าดัชนีความสอดคล้องสัมพัทธ์ (Relative Fit Index) ใช้ค่า NNFI (Non-normed Fit Index) มีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 ตัวแบบจะมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เมื่อค่า NNFI เข้าใกล้ 1 และจะดีที่สุดเมื่อมีค่าเป็น 1

6) ดัชนีเปรียบเทียบความสอดคล้อง (Comparative Fit Index: CFI) เป็นดัชนีเข้าได้เชิงสัมพันธ์ (Relative Fit Indices) เป็นดัชนีที่ชี้ให้เห็นว่าตัวแบบสามารถเข้ากับข้อมูลได้ดีมากน้อยเพียงใด โดยการเปรียบเทียบกับตัวแบบที่เป็นฐาน (Baseline Model) ซึ่งปกติมักจะเป็นแบบอิสระ (Independence Model) มีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 ดัชนี CFI ที่มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแบบอิสระ

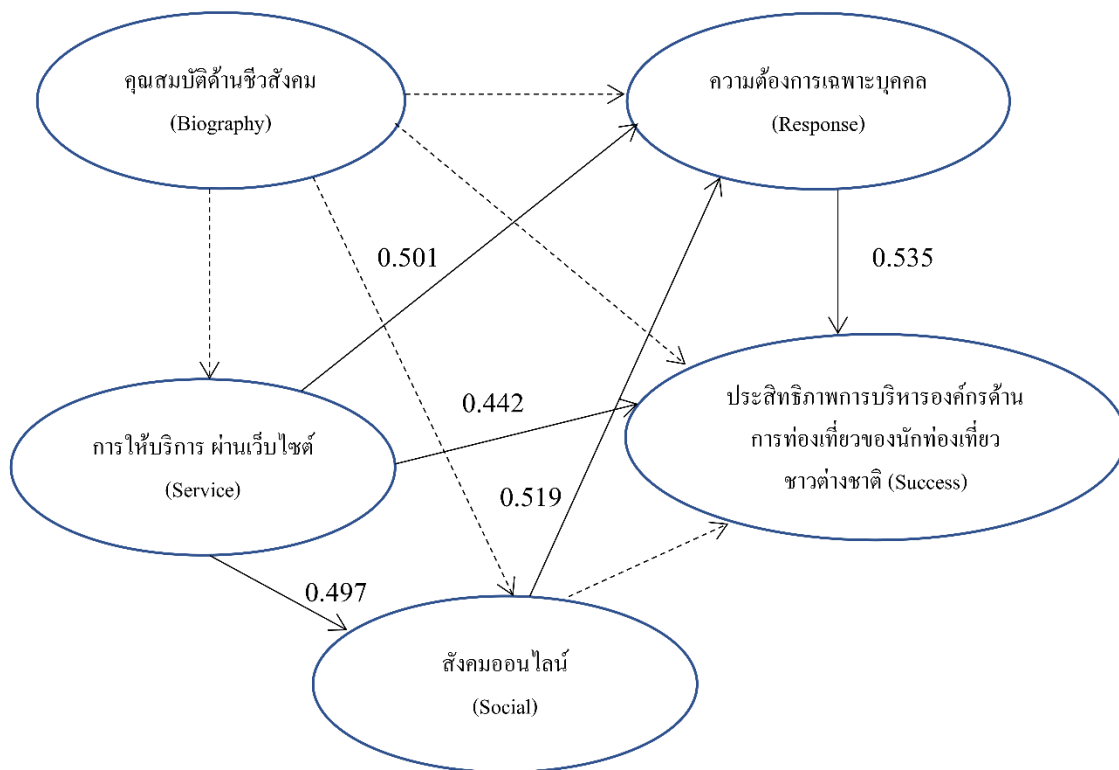
สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลใช้โมเดลสมการโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยในเชิงปริมาณ

สำหรับผลการวิจัยเชิงปริมาณ จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ

1 แสดงรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ

ตารางที่ 1 ค่าสถิติวิเคราะห์อิทธิพลภายในโมเดลสมการโครงสร้างประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านกา
ท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

ตัวแปร	ความสัมพันธ์ รวม	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ			ไม่ใช่เชิง สาเหตุ
		DE	IE	TE	
ความต้องการเฉพาะบุคคล	-0.725	0.535	-	0.535	-1.26
สังคมออนไลน์	-0.411	-	0.277	0.277	-0.688
การให้บริการผ่านเว็บไซต์	-0.665	0.442	0.526	0.968	-1.633
คุณสมบัติด้านชีวสังคม	0.099	-	-	-	0.099

หมายเหตุ : DE หมายถึง อิทธิพลทางตรง (Direct effect), IE หมายถึง อิทธิพลทางอ้อม (Indirect effect), TE หมายถึง อิทธิพลรวม (Total effect); เครื่องหมาย - หมายถึง ไม่มีเส้นพารามิเตอร์

จากตารางที่ 1 และภาพที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้นที่ปรับแก้แล้ว โดยผู้วิจัยทำการปรับปรุงโมเดลโดยการนำข้อคำถามในแต่ละตัวแปรสังเกตได้มาทดสอบความกลมกลืนของโมเดล สามารถตอบสมมติฐานได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยด้านความต้องการเฉพาะบุคคลมีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.535
2. ผลการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.442
3. ผลการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลโดยตรงต่อสังคมออนไลน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.497
4. ผลการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลโดยตรงต่อความต้องการเฉพาะบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.501
5. ผลการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยด้านสังคมออนไลน์มีอิทธิพลโดยตรงต่อความต้องการเฉพาะบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.519
6. ผลการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยส่งผ่านความต้องการเฉพาะบุคคล ส่วนอีกเส้นทางส่งผ่านสังคมออนไลน์และความต้องการเฉพาะบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.526
7. ผลการวิเคราะห์โครงสร้างปัจจัยด้านสังคมออนไลน์มีอิทธิพลโดยอ้อมต่อประสิทธิภาพการ

บริหารองค์การด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยส่งผ่านความต้องการเฉพาะบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.277

จากสมมติฐานดังกล่าว พบว่า ปัจจัยด้านความต้องการเฉพาะบุคคลมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์การด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ปัจจัยด้านการให้บริการผ่านเว็บไซต์

2. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงผสม

การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหา และอุปสรรคของการให้บริการผ่านเว็บไซต์ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์การด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

2) ปัญหา และอุปสรรคจากการให้บริการผ่านเว็บไซต์คือ ความสามารถในการตอบสนองที่ล่าช้าของทางเว็บไซต์ เนื่องจากบางครั้งเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ จะมีกล่องสนทนา (Chat Box) อยู่ทางด้านข้างของหน้าจอเพื่อเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ใช้และผู้ดูแลระบบ (Admin) หรือเจ้าของเว็บไซต์ (webmaster) ซึ่งกล่องสนทนาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างมาก ดังนั้น ที่ผ่านมาขาดการเอาใจใส่เรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมากยิ่งส่งผลให้เกิดความไม่พอใจของกลุ่มลูกค้าจำนวนมาก

3) ปัญหา และอุปสรรคของการให้บริการผ่านเว็บไซต์คือ ปัญหาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของข้อมูล ไม่ทันสมัย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ดังนั้น ข้อมูลที่แสดงต้องเป็นข้อมูลที่เป็นข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งต้องมีการปรับปรุงครั้งใหญ่ นอกจากนี้ต้องปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และต่อเนื่อง เพื่อสร้างอรรถประโยชน์สูงสุดให้ลูกค้า

4) ปัญหา และอุปสรรคของสังคมออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่ให้ความสำคัญอย่างมากกับข้อมูลรีวิว มากกว่าข้อมูลที่ได้รับจากทางเว็บไซต์ ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับข้อมูลรีวิวเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากได้ความเป็นอิสระของข้อมูลทั้งด้านบวก และด้านลบอย่างแท้จริง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีประโยชน์อย่างมากต่อการค้นหาข้อมูล และนักท่องเที่ยวมีความเชื่ออย่างยิ่งเกี่ยวกับประโยชน์จากการรีวิวดังกล่าว

5) ปัญหา และอุปสรรคเรื่องเว็บลิงค์ที่มากจนเกินไปเป็นอุปสรรคสำคัญในการให้บริการนักท่องเที่ยวไม่น้อย และกล่าวว่าเว็บลิงค์ดังกล่าวคืออุปสรรคสำคัญในการค้นหาข้อมูลสำคัญ ซึ่งทางองค์กรจำเป็นต้องมีการจัดให้เป็นระบบ และไม่กระทบต่อการค้นหาข้อมูลสำคัญ นอกจากนี้เว็บลิงค์ดังกล่าวยังเป็นภาษาไทยส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่สามารถใช้งานได้อย่างเต็มที่หรือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการใช้งาน ดังนั้น หน่วยงานควรแก้ไขโดยด่วนเรื่องภาษาที่เป็นภาษาสากล และภาษาที่หลากหลายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง และเหมาะสม

6) ปัญหา และอุปสรรคของการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลคือ ผู้ใช้มีความต้องการที่แตกต่างกัน และหลากหลาย แต่เว็บไซต์ของประเทศไทยมีความจำกัดอย่างมาก ไม่เหมาะสมหรือไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ดังนั้น ควรปรับปรุงพัฒนาระบบใหม่ทั้งหมดเพื่อให้ตอบสนองความต้องการสูงสุดให้มากที่สุดลดช่องว่าง และปิดกั้นอุปสรรคต่าง ๆ ลงให้เหลือน้อยที่สุด

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปิดจุดบกพร่อง ปิดปัญหา และอุปสรรค ดังกล่าวให้หมดไป หรือให้มีเหลือน้อยที่สุด ทั้งนี้สภาพการแข่งขันในปัจจุบันของเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับข้อมูลอย่างมาก เพราะหากข้อมูลที่น่าเสนอเป็นข้อมูลที่ตี ถูกต้อง และตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ย่อมสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ใช้ ส่วนของการเลือกสรรข้อมูลนั้น ผู้ดูแลระบบหรือเจ้าของเว็บไซต์ที่มีประสบการณ์และความชื่นชอบด้านการท่องเที่ยวจะสามารถอ่านกระแสของความต้องการและนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ได้ นอกจากนี้จะต้องเสริมจุดเด่นสำคัญที่แตกต่าง จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างชาติให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้นและที่สำคัญจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งสามารถสรุปความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์มีความสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ ได้แก่ การให้บริการผ่านเว็บไซต์ และการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนการให้บริการผ่านเว็บไซต์และสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติผ่านการตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล ในขณะที่ปัจจัยด้านชีวสังคมไม่มีผลต่อต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยการให้บริการผ่านเว็บไซต์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด รองลงมาคือ การตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล และสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติน้อยที่สุด ดังนั้น แนวทางในการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เกิดประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบริหารโดยยึดหลักขจัดปัญหา และอุปสรรคในแต่ละด้านให้หมดไปโดยด่วน สนองความต้องการผู้บริโภคอย่างเหมาะสม และเร่งสร้างจุดเด่นสำคัญอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการบริหารองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติให้เกิดประสิทธิภาพที่ยั่งยืนต่อไป

สำหรับความสอดคล้องของงานวิจัยนี้กับงานวิจัยอื่นๆ ที่ผ่านมา พบว่า การออกแบบเว็บไซต์ต้องไม่พยายามออกแบบเว็บไซต์ให้แตกต่างจากเว็บไซต์อื่นๆ ในธุรกิจเดียวกันมากนัก เนื่องจากผู้ใช้บริการจะ

นำประสบการณ์ที่ใช้กับเว็บไซต์อื่นๆ ตลอดจนความคาดหวังว่า หน้าเว็บในธุรกิจเดียวกันจะมีลักษณะที่คล้ายกัน ส่งผลต่อการกลับมาใช้ซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า การให้บริการผ่านเว็บไซต์มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ขณะเดียวกันการนำเสนอข้อมูลบนเว็บไซต์ต้องอาศัยการวิเคราะห์และนำเสนอในสิ่งที่ เป็นประโยชน์กับลูกค้าและตรงกับความเป็นจริงที่สุด เพราะหากไม่ตรงแล้วจะส่งผลเสียอย่างมาก นอกจากนี้ การสร้างความประทับใจให้กับลูกค้าทุกท่านคือสิ่งสำคัญยิ่ง เนื่องจากลูกค้ามีการบอกต่อ หากเป็นการบอกต่อในเชิงบวกจะส่งผลดียิ่งขึ้นกับองค์กรด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก แต่หากเป็นเชิงลบจะยังทำลายชื่อเสียงขององค์กรให้ลดลงเรื่อยๆ นั่นเอง และ ข้อมูลข่าวสารของสินค้าและบริการ หรือการนำเสนอรายการส่งเสริมการขายตามความสนใจของลูกค้าช่วยเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของผู้ใช้ ทั้งนี้หากองค์กรสามารถสร้างการให้บริการแบบจุดเดียว (One stop service) แก่ผู้ใช้ ส่งผลต่อความผูกพันของลูกค้าและการกลับมาใช้บริการซ้ำนั่นเอง ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Angsukanjanakul , Xu, Mingzhu, Bu & Pan. Sugiyama & Andree , Carol & Choon , Srinivasan, Rolph & Kishore และ Ersoy, & Calik

ดังนั้นจากข้อค้นพบในงานวิจัยฉบับนี้ ผลของการวิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในการกำหนดนโยบาย และแผน ตลอดจนการกำหนดรูปแบบการพัฒนาการบริหารองค์กรการต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งหวังเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวของไทยนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการให้บริการ เพื่อตอบสนองความต้องการใช้งานเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยแบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1) ข้อค้นพบข้อที่หนึ่ง: นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสำคัญกับชื่อของเว็บไซต์ที่ต้องจดจำได้ง่ายเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ เนื้อหาสาระที่นำเสนอต้องมีความเชื่อถือได้สามารถนำไปใช้ได้จริง และมีการโหลดข้อมูลที่รวดเร็ว ในขณะเดียวกันเว็บไซต์ต้องสามารถอำนวยความสะดวกในการเปลี่ยน หรือแก้ไขข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทาง รวมถึงมีมาตรการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้ที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะแก่ผู้ประกอบการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะ: ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อเสนอแนะจากการศึกษาโดยแบ่งตามปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการติดตามกระแสมความนิยมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และวางแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการสร้าง “คำค้น” เพื่อให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวดังกล่าว คำค้นที่ดีควรเป็นคำที่อยู่ในกระแสมความนิยมของนักท่องเที่ยว ประกอบกับควรเป็นคำค้นที่ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวในระดับสากล เช่น Phuket trip หรือ Krabi vocation packages เป็นต้น ซึ่งนอกจากคำค้นที่เป็นภาษาอังกฤษแล้ว การสร้างคำค้นที่เป็นภาษาจีนเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ โดยเว็บไซต์สืบค้นได้รับความนิยมจากชาวจีนคือเว็บไซต์ไปตู (Baidu.com) ซึ่งทำการสืบค้นด้วยภาษาจีน การจะ

ขึ้นไปอยู่ในลำดับต้น ๆ ของเว็บไซต์ดังกล่าวจึงต้องใช้ภาษาที่สามารถเข้าถึงผู้ใช้เหล่านั้นด้วยการพัฒนาเว็บไซต์ ควรหลีกเลี่ยงการใช้รูปภาพขนาดใหญ่ หรือโปรแกรมภาพเคลื่อนไหวพิเศษ (เช่น โปรแกรมแฟลช (Flash)) รวมถึงการแสดงเนื้อหาจำนวนมากในเว็บไซต์เพียงหน้าเดียว เนื่องจากต้องใช้เวลาเรียกชม การเข้าถึงเนื้อหา หรือรายละเอียดที่สำคัญจึงควรมีการนำทาง (navigation) ที่ชัดเจน เช่น การแบ่งหมวดหมู่หรือฟอร์ม การใช้สีที่สดใสเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ใช้ รวมถึงจำนวนครั้งในการเข้าถึงเนื้อหาสาระต่าง ๆ ในจำนวนที่น้อยที่สุด

1.2 ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการพิจารณาข้อมูลที่จะนำเสนอบนหน้าเว็บไซต์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) ผู้ประกอบการควรสร้างเกณฑ์การพิจารณาระยะเวลาในการนำเสนอข้อมูลที่ปรากฏบนหน้าเว็บไซต์ให้อยู่ในระยะเวลาไม่เกิน 1 เดือน ซึ่งหากเกินกว่าระยะเวลาดังกล่าวผู้ประกอบการควรพิจารณาถึงความเหมาะสมของข้อมูลเนื้อหาดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง เพื่อไม่ให้ข้อมูลที่นำเสนอในเว็บไซต์ล้าสมัย จนเกินไป รวมถึงผู้ประกอบการควรพยายามติดตามข่าวสาร ข้อเสนอแนะ หรือกระทู้ต่าง ๆ ภายในเว็บบอร์ด เพื่อให้เข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น และ 2) ผู้ประกอบการควรตรวจสอบ และคัดกรองข้อมูลหรือประเด็นที่จะนำเสนอบนเว็บไซต์ให้ละเอียดก่อนนำเสนอ เช่น การตรวจสอบแหล่งที่มา ของข้อมูลความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว เป็นต้น

1.3 ผู้ประกอบการเว็บไซต์ควรพัฒนาระบบการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยประสานงานและร่วมมือกับธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงิน โรงแรมที่พัก สายการบิน รวมถึงธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลให้มีความสะดวกรวดเร็วมายิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เว็บไซต์และธุรกิจที่เกี่ยวข้องไม่ต้องสูญเสียโอกาสทางการค้าจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว รวมถึงเป็นการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้จากการให้บริการที่สะดวกรวดเร็วในอีกทางหนึ่งด้วย

ขณะเดียวกันผู้ประกอบการธุรกิจเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวควรลงทุนในการพัฒนาระบบการป้องกันการโจรกรรมข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวในการใช้บริการสำรองที่พัก/ตัวเครื่องบินทางเว็บไซต์ของธุรกิจ

2) ข้อค้นพบข้อที่สอง: นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของผู้ใช้รายอื่น ๆ ในเว็บไซต์มากกว่าข้อมูลที่ได้รับจากเว็บไซต์ การแบ่งปัน และได้รับความคิดเห็นจากชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้ใช้ ทั้งนี้ด้วยข้อค้นพบจากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะผู้ประกอบการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับตัวแปรกลุ่มสังคมออนไลน์ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะ: ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการใช้งานเว็บบอร์ด เพื่อไม่ให้ผู้ใช้เกิดความเบื่อหน่ายในการใช้งาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ทางคือ 1) ส่งเสริมให้ผู้สนับสนุนเว็บไซต์ เช่น โรงแรมที่พัก สายการบิน หรือบริษัททัวร์ นำเสนอรายการส่งเสริมการขายใหม่ ๆ ที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดให้เกิดการใช้งานภายในเว็บบอร์ด และ 2) ผู้ประกอบการควรสร้างแรงกระตุ้นให้กับสมาชิกภายในเว็บไซต์ให้เกิดการแบ่งปันข้อมูล ประสบการณ์การท่องเที่ยวระหว่างกันมากขึ้น เช่น การสร้างเกณฑ์การให้คะแนนหรือการให้รางวัลกับผู้ที่เข้ามาแบ่งปันข้อมูลโดยการเล่าประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวแนะนำรายละเอียดของแผนการท่องเที่ยว ที่พัก หรือการเดินทางที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวรายอื่น ซึ่งแนวทางดังกล่าวส่งผลให้สมาชิกในเว็บบอร์ด แวะเวียนเข้ามาตั้งและตอบกระทู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้อย่างมากขึ้น ทั้งนี้ยังเป็นการกำกับดูแลความ

เรียบร้อยในเว็บบอร์ดในอีกทางหนึ่ง เนื่องจากการให้คะแนน หรือการให้รางวัลนั้นมักเกิดจากการตั้งหรือตอบกระทู้ที่น่าสนใจหรือมีทิศทาง การตั้งหรือตอบกระทู้ในทางสร้างสรรค์และเป็นที่ถูกใจของผู้ใช้รายอื่น ๆ

ขณะเดียวกันการแบ่งปันประสบการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวควรมีการนำเสนออย่างต่อเนื่องโดยผ่านช่องทางการสื่อสารใหม่ ๆ เช่น

(ก) เฟสบุ๊ก (facebook) เพื่อติดต่อสื่อสารกับสมาชิก หรือผู้ใช้ทั่วไปในการให้ข้อมูลข่าวสารจากทางเว็บไซต์ เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ แหล่งท่องเที่ยวใหม่ ข่าวประชาสัมพันธ์จากทางเว็บไซต์ รวมถึงการเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ใช้ และเว็บไซต์ เป็นต้น

(ข) ทวิตเตอร์ (twitter) การสื่อสารเป็นข้อความสั้น ๆ จากทางเว็บไซต์ในการให้ข้อมูลด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ รายการส่งเสริมการขายจากผู้สนับสนุน รวมถึงการจองโรงแรมที่พัก และตั๋วเครื่องบินราคาพิเศษ โดยมุ่งเน้นกระทำอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยวันละ 1-2 ครั้งเพื่อกระตุ้นความสนใจ และไม่ให้ผู้ติดตาม (follower) เกิดความเบื่อหน่าย

(ค) โมบายล์แอปพลิเคชัน (mobile application) ผู้ประกอบการควรกำหนดเนื้อหาที่จะนำเสนอให้เหมาะสมและตรงความต้องการของผู้ใช้มากที่สุด เช่น การกำหนดหัวข้อย่อยภายในแอปพลิเคชัน เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ตนเองต้องการโดยแบ่งออกเป็น หัวข้อด้านไลฟ์สไตล์ เช่น การปิ้งย่าง เที่ยวป่า เที่ยวทะเล หัวข้อด้านสินค้าและบริการ เช่น โรงแรมที่พัก อุปกรณ์เดินป่า แคมป์ เป็นต้น

การนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างเหมาะสมช่วยให้เว็บไซต์และผู้ใช้เกิดการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นแนวทางสำคัญในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างเว็บไซต์และนักท่องเที่ยวและเป็นแนวทางสร้างความภักดีกับผู้ใช้

3) ข้อค้นพบข้อที่สาม: สังคมออนไลน์และการตอบสนองความต้องการรายบุคคลมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากผู้ใช้ได้รับข้อมูลหรือเนื้อหาสาระจำนวนมากจากการแบ่งปันระหว่างกันในกลุ่มสังคมออนไลน์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการออกเดินทางของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามข้อมูลที่หรือเนื้อหาสาระที่ได้รับจากชุมชนเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างให้การเดินทางของนักท่องเที่ยวเป็นรูปธรรมได้ การตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคลจึงเข้ามาเติมเต็มและช่วยให้การเดินทางของนักท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จากข้อค้นพบดังกล่าวนำมาสู่ข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะ: ผู้ประกอบการควรมุ่งเน้นการให้บริการเฉพาะบุคคลโดยการสร้างรูปแบบการใช้งานที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ใช้และเว็บไซต์ โดย ผู้ประกอบการควรสร้างรูปแบบการใช้งานที่เป็นมาตรฐานไว้ในระดับหนึ่ง ตัวอย่างเช่น การแบ่งเป็นฟอรัมต่าง ๆ เช่น เที่ยวบิน โรงแรมที่พัก แผนการเดินทางวันหยุด (vacation package) หรือรายการส่งเสริมการขายพิเศษ (special deal) และมีช่องว่างให้ลูกค้าระบุความต้องการและ/หรือข้อจำกัดของตนเอง ซึ่งเว็บไซต์จะทำการประมวลผลสิ่งที่ลูกค้าต้องการเพื่อหาแนวทางการตอบสนองที่เหมาะสมที่สุดให้ โดยวิธีการดังกล่าวช่วยให้ผู้ใช้สามารถสร้างแผนการท่องเที่ยวหรือได้รับข้อมูลด้านการท่องเที่ยวตามความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่เว็บไซต์เองก็สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) **ข้อค้นพบข้อที่สี่:** นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป ความเปิดกว้างของโลกอินเทอร์เน็ตทำให้ผู้ใช้ค้นพบเว็บไซต์ใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของตนเองได้เป็นอย่างดี พฤติกรรมดังกล่าวส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีเว็บไซต์ที่ใช้อยู่เป็นประจำมากกว่า 1 เว็บไซต์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการใช้งาน ข้อค้นพบจากการศึกษาจึงนำไปสู่ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะ: ผู้ประกอบการควรมีการกำหนดจุดยืน (positioning) ของเว็บไซต์ให้เด่นชัด เพื่อให้สามารถกำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานของเว็บไซต์ได้อย่างตรงประเด็น การกำหนดจุดยืน จะช่วยให้เว็บไซต์เกิดความแตกต่างจากเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ ขณะเดียวกันยังสามารถสร้างภาพลักษณ์ในใจของลูกค้าได้ในอีกทางหนึ่ง ตัวอย่างเช่น หากผู้ประกอบการกำหนดจุดยืนให้เว็บไซต์ของตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญในการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย คือ มีทั้งข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก และวิธีการเดินทาง ก็ควรนำเสนอในประเด็นดังกล่าวอย่างละเอียด ติดตามข่าวสารด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศไทย และคอยปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ ส่วนการให้บริการด้านอื่น ๆ เช่น การจองที่พัก ซื้อตั๋วเครื่องบิน หรือกำหนดแผนการเดินทางต่าง ๆ เว็บไซต์ควรอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้โดยการสร้างจุดเชื่อมต่อหรือเว็บลิงค์ไปยังเว็บไซต์พันธมิตรที่มีความชำนาญในด้านนั้น ๆ มากกว่า

ทั้งนี้จุดเชื่อมต่อหรือเว็บลิงค์นั้นควรมีการนำเสนอในพื้นที่เฉพาะที่สามารถเข้าถึงได้ไม่ยากนัก เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าที่ต้องการใช้งานบริการดังกล่าวและไม่ส่งผลต่อการใช้งานของผู้ใช้ทั่วไปอีกทางหนึ่งด้วย

5) **ข้อค้นพบข้อที่ห้า:** ปัญหาที่นักท่องเที่ยวพบจากการใช้งานเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวคือ เว็บลิงค์หรือป้ายโฆษณาที่เชื่อมต่อระหว่างเว็บไซต์นั้นเป็นภาษาไทย ซึ่งรวมถึงเนื้อหาสาระที่ปรากฏบนเว็บไซต์ปลายทางที่เป็นภาษาไทย ซึ่งผู้ใช้ส่วนมากเลือกที่จะออกจากเว็บไซต์ที่มีภาษา หรือเนื้อหาสาระที่ตนเองไม่เข้าใจในทันที ถือเป็นการเสียโอกาสทางการค้าของผู้ประกอบการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยว นั้น จากผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวนำไปสู่ข้อค้นพบ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ: ผู้ประกอบการควรมุ่งเน้นการพัฒนาด้านภาษาเป็นพิเศษ เนื่องจากเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวของไทยมีจุดเด่นอยู่ที่ข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก และการเดินทางที่ละเอียดถูกต้อง และชัดเจนกว่าเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวของต่างประเทศ แต่ข้อเสียคือ เว็บไซต์เหล่านั้นมีการนำเสนอข้อมูลเป็นภาษาไทย เนื่องจากมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองการใช้งานของผู้ใช้ชาวไทยเท่านั้น

ผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอด้วยภาษาที่เป็นสากลมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างพื้นที่นำเสนอเนื้อหาที่เป็นภาษาอังกฤษเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ตัวอย่างเช่น การสร้างฟอรัม (forum) ที่เป็นภาษาอังกฤษโดยมี การนำเสนอที่ชัดเจน และสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การแสดงเนื้อหาส่วนดังกล่าวในแถบด้านซ้ายมือของเว็บไซต์ และมีสีสันทัดตา เป็นต้น เนื่องจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่เมื่อพบเนื้อหาที่เป็นภาษาที่ไม่คุ้นเคยจะออกจากเว็บไซต์ดังกล่าวทันที ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการเสียโอกาสทางธุรกิจไป

อย่างไรก็ดี การนำเสนอด้วยเนื้อหาที่เป็นภาษาต่างประเทศนั้นมีความละเอียดอ่อน ผู้ประกอบการควรเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านภาษาและการท่องเที่ยวเป็นอย่างดีในการควบคุมดูแล

การให้บริการในส่วนดังกล่าว ทั้งนี้การให้ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้ในอีกทางหนึ่งด้วย

6) ข้อค้นพบที่หก: นักท่องเที่ยวจากต่างทวีปและต่างช่วงอายุมีความสนใจในสถานที่ท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน รวมถึงระยะเวลาในการเดินทางที่แตกต่างกัน ซึ่งนั่นหมายถึงพฤติกรรมการพำนักรอยู่ในประเทศไทยที่ต่างกันตามไปด้วย อย่างไรก็ตามความแตกต่างดังกล่าวนี้ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควรจากผู้ประกอบการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยว จึงนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่ว่า

ข้อเสนอแนะ: ผู้ประกอบการเว็บไซต์ควรให้ความสำคัญกับการจัดแบ่งกลุ่ม (segmentation) ของนักท่องเที่ยวตามทวีป หรือช่วงอายุ เพื่อการนำเสนอข้อมูลที่ตรงตามความต้องการ เช่น การนำเสนอแพ็คเกจท่องเที่ยวแบบผจญภัย เช่น ปีนเขา ล่องแก่ง หรือแพ็คเกจท่องเที่ยวชมคำคืนเช่น ชมแสงสีเมืองพัทยา หรือฟูลมูนพาร์ตี้ ให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยรุ่นที่ชื่นชอบความสนุกสนานกับกลุ่มเพื่อนฝูง ขณะเดียวกันก็ควรมีการนำเสนอที่พักแบบพำนักระยะยาวตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น เชียงใหม่ กระบี่ หรือภูเก็ต ให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มวัยเกษียณที่ต้องการพักผ่อนสบาย ๆ กับคู่สมรสหรือครอบครัว

นอกจากนั้นแล้วควรมีการนำเสนอแผนการเดินทางโดยคำนึงถึงกลุ่มลูกค้า เช่น ท่องเที่ยว 9 วัด หรือทริปท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติ แก่นักท่องเที่ยวชาวยุโรป รวมถึงการนำเสนอสถานที่ช้อปปิ้งใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวชาวเอเชีย เช่น กรุงเทพมหานครกับตลาดกลางคืน 12 แห่ง เป็นต้น ซึ่งผู้ประกอบการเว็บไซต์สามารถผสมผสานแนวคิดดังกล่าวเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้รับข่าวสารตามความสนใจอย่างแท้จริง

ผู้ประกอบการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวชาวไทยควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและนำเสนอ แผนการท่องเที่ยวตามเทศกาลงานประเพณีของไทย เช่น เทศกาลสงกรานต์ หรือเทศกาลลอยกระทง ซึ่งเป็นเทศกาลที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ การอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวด้วยการจัดแพ็คเกจสถานที่ท่องเที่ยว ที่พักตามเทศกาล เช่น สงกรานต์เมืองเชียงใหม่ หรือเทศกาลลอยกระทงเมืองสุโขทัย เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย และสร้างมุมมองใหม่ ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวในอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากเทศกาลประจำชาติแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ผู้ประกอบการจึงควรสร้างแผนการเดินทาง หรือแพ็คเกจโฮมสเตย์ไว้เพื่อรองรับผู้ที่สนใจ โดยแบ่งแผนการเดินทางออกเป็นระยะสั้น (ไม่เกิน 14 วัน) และระยะยาว (เกินกว่า 14 วันขึ้นไป) ซึ่งนอกจากจะเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนท้องถิ่นในอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้แก่ผู้ประกอบการข้างต้น เกิดจากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ซึ่งผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญและปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว เพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลของข้อเสนอแนะจะสามารถบรรลุประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี จำเป็นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในการส่งเสริม และสนับสนุน เครื่องมือหรือให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการ

เว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมถึงการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ข่าวสารการท่องเที่ยวประเทศไทยให้เกิดการรับรู้ในระดับประเทศ และในระดับสากลอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

การสร้างประสิทธิภาพการบริหารองค์กร : ความรักดีของนักท่องเที่ยวต่างชาติตามที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม และนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดตามที่ได้นำเสนอมาแล้วนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งตามหลักวิชาการที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นตามที่ได้ศึกษามา อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ นักท่องเที่ยวต่างชาติทำให้ผู้วิจัยได้พบแง่คิดบางประการ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยในอดีต ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อเสนอแนะดังกล่าวเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิชาการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) อิทธิพลของคุณภาพความสัมพันธ์: การศึกษาเกี่ยวกับความรักดีในปัจจุบัน มีการกล่าวถึงแนวคิดของการตลาดแบบมุ่งสัมพันธ์ (relationship marketing) ที่มุ่งเน้นรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการศึกษาในครั้งต่อไป โดยคุณภาพความสัมพันธ์สามารถชี้วัดได้จาก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความผูกพัน ความพึงพอใจ และความไว้วางใจของผู้ใช้ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีต่อผู้ประกอบการเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งคุณภาพความสัมพันธ์มีส่วนอย่างมากต่อการชี้วัดความรักดีของผู้ใช้ที่มีต่อเว็บไซต์ที่ใช้งานอยู่ จึงเป็นที่น่าสนใจว่า หากนำตัวแปรคุณภาพความสัมพันธ์มาปรับใช้ในกรอบแนวคิดแล้ว จะส่งผลต่อความรักดีของผู้ใช้หรือไม่ อย่างไร และส่งผลมากน้อยเพียงใด ดังนั้นนักวิจัยต้องเพิ่มการทำวิจัยหรือค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับอิทธิพลของคุณภาพความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารองค์กร : ความรักดีของนักท่องเที่ยวต่างชาติของผู้ใช้ในธุรกิจการท่องเที่ยวออนไลน์ เพื่อทำการศึกษาหรือปรับใช้ในการสร้างประสิทธิภาพการบริหารองค์กรโดยคำนึงถึงการใช้มาตรวัดเชิงวัดภูติสัยที่กล่าวถึงกระบวนการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง และมาตรวัดเชิงจิตวิสัยที่เป็นการแสดงความเห็นของผู้ใช้ที่มีต่อคุณภาพความสัมพันธ์ที่มีต่อเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยว

2) การศึกษาความรักดีของผู้ใช้ที่มีต่อเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวในประเทศ: เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีต่อเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นสำคัญ แต่ในทางกลับกัน นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับการค้นหาข้อมูลจากเว็บไซต์ด้วยเช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอให้นักวิจัยที่สนใจทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความรักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศ เพื่อทำการเปรียบเทียบกับการวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้การศึกษาดังกล่าวควรระบุถึงเว็บไซต์ภายในประเทศให้ชัดเจน (เช่น หมูหิ้น (moohin.com) หรือ ซิซซี่ (zizzee.com) เป็นต้น) เพื่อสามารถระบุได้ว่า ความรักดีของผู้ใช้เกิดจากประเด็นใดของผู้ให้บริการ และเพื่อสะดวกต่อการชี้วัดด้วยมาตรวัดเชิงจิตวิสัยและวัดภูติสัย รวมถึงเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการของเว็บไซต์ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3) การวิเคราะห์ด้านสภาวะจิตวิสัยเชิงวิทยาศาสตร์: การที่นักท่องเที่ยวต่างชาติมีทัศนคติและพฤติกรรมความรักดีที่แตกต่างกัน การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด และจิตใจของลูกค้ายกลุ่มนี้ อาจนำไปสู่การค้นพบตัวแปรใหม่ ๆ ที่นอกเหนือจากกรอบแนวคิดของการศึกษาที่ผ่านมา ดังนั้น

นักวิจัยควรนำการวิเคราะห์ด้านสภาวะจิตวิสัยเชิงวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ (Q Methodology) ซึ่งเป็นเทคนิคของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ยังไม่มีผู้ใดนำมาใช้ศึกษาความภักดีของนักท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาตัวแปรใหม่ ๆ ที่มีผลต่อความภักดีของนักท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับสภาวะจิตวิสัย และสภาพจริงของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งนี้ผลการศึกษาที่ได้จะช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ใหม่ในการเสริมสร้างความภักดีให้กับลูกค้าในธุรกิจเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- Byrne, B.M. (2009), **Structural Equation Modeling with AMOS: Basic Concepts, Applications, and Programming**; London: Routledge.
- Carol, X. O. & Choon, L. S. (2003). Customer loyalty strategy in the internet era. *Pacific Asia Conference on Information Systems* (1734-1744), 10-13 July 2003, Adelaide, South Australia.
- Chavalier, A. & Ivory, M. Y. (2003). Web designs: Influences of designer's expertise and constraints. *International Journal of Human-Computer Studies*, 58, 57-87.
- Cheng, M. K. & Lee, M. K. O. (2006). Understanding consumer trust in internet shopping: A multidisciplinary approach. *Journal of the American Society for Information - Science and Technology*, 57(4), 479-492.
- Cronbach, L.J. (1990). **Coefficient Alpha and The Internal Structure of Tests**. Psychometrika.
- Ersoy, N., & Calik, N. (2010). Brand loyalty: Emotional devotion or rational behavior-A study on mobile telephones from Eskisehir, Turkey. *The Business Review, Cambridge*, 15(1), 212.
- Jetsalid Angsukanjanakul. (2017). Modeling Sustainable Management for Community based Tourism: A Case Study of Floating Markets in the Lower Central Thailand. *International Journal of Management and Applied Science*, 3(1), 43-46.
- Kish, L. (1965). **Survey Sampling**. New York: John Wiley and Sons Inc.
- Kuo, H. M., Hwang, S. L., & Wang, M. Y. (2004). Evaluation research of information and supporting interface in electronic commerce web sites. *Information and Management*, 41(3), 377-397.
- National Statistic Office Ministry of Information and Communication Technology. Available online: <http://web.nso.go.th/index.htm> (accessed on 5 December 2021).

- Office of the National Economic and Social Development Council (NESDC). Available online: http://www.nesdb.go.th/nesdb_en/more_news.php?cid=154&filename=index (accessed on 5 December 2021).
- Srinivasan S., Rolph, A. & Kishore, P. (2002). Customer loyalty in e-commerce: An exploration of its antecedents and consequences. *Journal of Retailing*, 78, 41-50.
- Sugiyama, K. & Andree, T. (2010). *The Dentsu way: Secrets of cross switch marketing from the world's most innovative advertising agency*. New York: McGraw-Hill.
- Sutthichaimethee, P., Ariyasajakorn, D. A (2020), Forecasting Model on Carrying Capacity for Government's Controlling Measure under Environmental Law in Thailand: Adapting Non-recursive Autoregression Based on the Var-X Model. International *Journal of Energy Economics and Policy*, 10, 645-655.
- Sutthichaimethee, P., Chatchorfa, A., Suyaprom, S. (2019), A Forecasting Model for Economic Growth and CO₂ Emission Based on Industry 4.0 Political Policy under the Government Power: Adapting a Second-Order Autoregressive-SEM. *J. Open Innov. Technol. Mark. Complex.*, 5, 69.
- Sutthichaimethee, P., Dockthaisong, B. (2018), A Relationship of Causal Factors in the Economic, Social, and Environmental Aspects Affecting the Implementation of Sustainability Policy in Thailand: Enriching the Path Analysis Based on a GMM Model. *Resources*, 7, 87.
- World Tourism Organization. (2011). *Travel and Tourism 2011*, World travel and tourism council, London, UK.
- Xu, S., Mingzhu, L., Bu, N., & Pan, S. (2017). Regulatory frameworks for ecotourism: An application of Total Relationship Flow Management Theorems. *Tourism Management.*, 61, 321-330.

รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

A MODEL OF GOOD FOLLOWERSHIP REINFORCEMENT ACCORDING TO BUDDHADHAMMA
FOR TEACHERS UNDER OFFICE OF PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA

พระเจษฎา ญาณิสโร

Phra Jedsada nanissaro

ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Doctor of Philosophy Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: jedsada4334@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 3) ตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีโดยมีระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 ท่าน การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 379 คน โดยการสุ่มอย่างง่ายแบบเป็นระบบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ทางสถิติ คือ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า:

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากด้านที่มีปัญหามากไปหาด้านที่มีปัญหาน้อยได้ ดังนี้ ผู้ตามแบบเฉื่อยชาทำงานแล้วหยุดต้องบอกหรือสั่งใหม่จึงทำต่อมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผู้ตามแบบเอาตัวรอดไม่มีจุดยืนที่แน่นอนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผู้ตามแบบห่างเหินมีความอิสระมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ผู้ตามแบบปรับตามทำตามคำสั่งโดยไม่คำนึงว่าเป็นงานประเภทไหนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และผู้ตามแบบมีประสิทธิผลมีความเอาใจใส่ในการทำงานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด

* Received December 15, 2022; Revised December 15, 2022; Accepted December 26, 2022

2. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1. หลักการ 2. วัตถุประสงค์ 3. แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย 1) แบบภาวะผู้ตาม 2) หลักพุทธธรรม 3) การเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรม 4. เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

3. ผลการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

คำสำคัญ: รูปแบบการเสริมสร้าง; ภาวะผู้ตาม; หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study the state of followership of teachers in schools under Primary Educational Service Area, 2) to develop a model of good followership reinforcement according to Buddhaddhamma for teachers in schools under Primary Educational Service Area, and 3) to evaluate the model of good followership reinforcement according to Buddhaddhamma for teachers in schools under Primary Educational Service Area. The mixed research methods were applied in this study. The qualitative data were collected from documents, in-depth interviews with 5 school administrators, and group discussions with 10 experts by using documentary study form and interview form. The quantitative data were collected by questionnaires from 379 school administrators obtained by simple random sampling. The data were analyzed by percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research results showed that:

1. The state of followership of teachers in schools under Primary Educational Service Area was at a high level overall. When considered in details by descending order, the highest level was on Inactive follower: to be assigned and reminded in the work repeatedly, followed by Survivor follower: not to have self-confidence and stand-point, independent follower: to prefer independence, Dependent follower: not to classify kinds of work, and Effective follower: to pay attention to work respectively.

2. The development of a model of good followership reinforcement according to Buddhaddhamma for teachers in schools under Primary Educational Service Area consists of 4 parts; 1) Principle, 2) Objective consisting 2 factors: (1) Followership and (2)

Buddhadhamma principles, 3) Good followership reinforcement according Buddhadhamma, and 4) Conditions to success.

3. The total evaluation result of the model of good followership reinforcement according to Buddhadhamma for teachers in schools under Primary Educational Service Area was at a high level. In details, the highest level was on Utility, followed by Accuracy, Suitability, and Feasibility respectively.

Keywords; form of reinforcement; follower status; Buddhist principles

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) และพ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ในหมวด 5 การบริหารจัดการศึกษา มาตรา 39 ได้กำหนดให้กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ วิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไปให้แก่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียนโดยตรงทำให้โรงเรียนมีอำนาจในการบริหาร และจัดการศึกษาด้วยตนเองมากขึ้นผู้บริหารจึงจะต้องปรับบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะผู้นำของโรงเรียน และต้องมีการพัฒนาครูซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามควบคู่กันไป เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้ตาม (Followership) มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ (Leadership) เพราะมนุษย์ทุกคนรวมทั้งคนที่เป็นผู้นำล้วนแต่เคยเป็นผู้ตามตามมาก่อนในช่วงใดช่วงหนึ่ง และคนส่วนใหญ่แม้จะดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจสูงแต่ก็ยังมีบุคคลที่อยู่ในฐานะเป็นนาย หรือผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปอีกเช่นกันจึงกล่าวได้ว่าคนเรามีโอกาสในการเป็นผู้ตามได้บ่อยมากกว่าที่จะเป็นผู้นำ และจากผลการวิจัยของเคลลี ได้พบว่าความสำเร็จขององค์กรนั้นร้อยละ 90 เกิดจากการทำงานของผู้ตาม และอีกร้อยละ 10 เป็นผลมาจากการบริหารของผู้บังคับการจะเห็นว่าการมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียวไม่พอที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ แต่จะต้องมีผู้ตามที่เป็นผู้ลงมือทำที่มีประสิทธิภาพด้วยองค์กรจึงจะประสบความสำเร็จได้ เมื่อมาพิจารณาในบริบทของโรงเรียนผู้นำองค์กรได้แก่ผู้บริหารโรงเรียนโดยมีลักษณะงานเกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินงาน การประสานงาน การควบคุมดูแล การนิเทศงาน ตลอดจนการติดตาม และประเมินผล และในส่วนผู้ตามคือครูที่ต้องปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา

การบริหารให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพบุคคลในโรงเรียนหรือครูจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ อาจกล่าวได้ว่า “บุคคลเป็นหัวใจของการบริหาร” เพราะบุคคลเป็นผู้ดำเนินการควบคู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ และการจัดการต่าง ๆ การบริหารงานในโรงเรียนจึงควรบริหาร “แบบทุกคนมีส่วนร่วม” โดยพิจารณาจัดทำภารกิจให้ชัดเจนครอบคลุมงานทั้งหมด และมีการกำหนดกลุ่มงานที่มีความสอดคล้องกัน มีการบริบทที่มีสายบังคับบัญชา และการประสานคน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา มีอำนาจหน้าที่บังคับบัญชาตามกฎหมายเพื่อให้งานสำเร็จเกิดประสิทธิภาพ รองผู้อำนวยการสถานศึกษาสามารถจัดระบบงาน และหัวหน้างานต้องใช้ความรู้ความสามารถในการจัดงานให้

สอดคล้องกับความต้องการ และความคาดหวังของผู้ร่วมงานหลักสำคัญที่บริหารงานจนประสบความสำเร็จ โดยยึดหลักของพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ที่พระราชทานแก่ข้าราชการทุกหมู่เหล่าให้นำมาเป็นข้อคิดให้แก่ ข้าราชการครู และบุคลากรทุกฝ่ายเป็นประจำทุกเดือน นำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพได้แก่ ฉันทะ ความพึงพอใจ โดยให้บุคลากรทุกคนได้ทำงานอย่างที่ชอบใจ ปฏิบัติงานด้วยความวิริยะอุตสาหะมีความเพียรพยายามในการทำงาน ทำงานด้วยความคิดก่อนทำ การทำงานด้วยความไตร่ตรอง มีความรอบคอบ ถูกต้อง รวดเร็ว การบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการทั้งจากภายใน และภายนอกองค์กร ดังนั้นผู้บริหารหน่วยงานจึงเป็นผู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นแบบอย่างที่ดีในองค์การที่จะนำหน่วยงานสู่ความสำเร็จ ต้องมีคุณลักษณะของผู้นำที่สำคัญตาม Cherdhak Style 11 ประการ ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีภาวะผู้นำสูง กล้าตัดสินใจ และมีคุณธรรมจริยธรรมมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูงเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และมีความจริงใจ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่รับผิดชอบดูแลโรงเรียนประถมทั่วประเทศซึ่งแต่ละโรงเรียนจึงมีความแตกต่างกันทั้งสภาพ ภูมิศาสตร์สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจและปัจจัยอีกหลาย ๆ อย่าง จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ครูมีปัญหาการทำงานที่ต่างกัน จากการศึกษาของ จารุณี กาญจนโนสธ เรื่องพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมด้านมิตรสัมพันธ์ตามการรับรู้ของครูในสามอันดับแรก คือ การไม่ยอมรับความคิดเห็นใหม่ ๆ การปฏิเสธที่จะอธิบายถึงการปฏิบัติงานของตนเอง และการหลีกเลี่ยงการคบหาสมาคมกับผู้ร่วมงานซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ นี้จะนำไปสู่การแตกความสามัคคีกันทำให้เกิดความเหินห่างในการทำงานหรือบางครั้งอาจถึงขั้นเกิดความขัดแย้งกันในโรงเรียนโดยที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการแก้ไข สักัญญา โต๊ะเซ็น และจรัสอติวิทย์ภรณ์ ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอสะเดาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 ได้กล่าวไว้ในบทนำว่า โรงเรียนเป็นองค์กรที่มีบุคลากรอยู่ร่วมกันจำนวนมากจึงต้องมีการขัดแย้งกันเป็นธรรมดาไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งความขัดแย้งในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารกับครูอาจจะมีสาเหตุมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมในโรงเรียนและความคิดหรือทัศนคติไม่ตรงกันส่งผลต่อการบริหารงานของโรงเรียนได้ผลการวิจัยยังพบว่าการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารอยู่ในระดับมากแสดงให้เห็นว่าในโรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาความขัดแย้งมากจนอาจส่งผลให้เกิดความเหินห่างระหว่างครูกับผู้บริหารได้นอกจากความขัดแย้งที่ทำให้เกิดการเหินห่างแล้วยังมีครูบางส่วนที่ขาดทักษะความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์ในการทำงานต่าง ๆ ของโรงเรียนอีกทั้งยังขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สักัญญา พงษ์ศรีตา ได้กล่าวถึงปัญหาของครูว่า ครูบางส่วนยังขาดความตระหนักในหน้าที่รับผิดชอบ นั้นขาดคุณธรรมจริยธรรมส่งผลให้คุณภาพการศึกษาลดลง และยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาทักษะของครูพันธุ์ใหม่ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ว่าครูจะต้องพัฒนาทักษะการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของตนเองที่มาจากการอ่านหรือศึกษาจากสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เกิดความรู้ใหม่ นอกจากนี้การใช้ระบบการคิด และการจินตนาการก็เป็นตัวก่อให้เกิดความรู้ เช่น การประยุกต์วิธีการทำงานใหม่ ๆ แต่เป้าหมายยังคงเดิม

จากความสำคัญของภาวะผู้ตามของครูในโรงเรียนดังที่กล่าวมาประกอบกับสภาพปัญหาการบริหารในโรงเรียนประถมศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบภาวะผู้ตาม เพื่อค้นหารูปแบบผู้ตามที่สามารถทำงานได้เหมาะสมที่สุดในโรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา” ซึ่งการบริหารงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในยุคของการปฏิรูปการศึกษาก็เป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ต้องอาศัยภาวะผู้ตามที่มีคุณภาพในการที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายทางการศึกษา ซึ่งผลการศึกษาที่ได้มาจะสามารถนำเป็นข้อมูลในการพัฒนาภาวะผู้ตามให้เกิดประสิทธิภาพต่อการบริหารงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
- 1.3.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
- 1.3.3 เพื่อตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research Design) โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ ภาวะผู้ตาม หลักพุทธธรรม ข้อมูลสถานศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ยกร่างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
3. ตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโดยแจกแบบสอบถาม

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 28,339 โรงเรียน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มตัวอย่างใช้สำหรับศึกษาสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครู ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 379 โรงเรียน โดยการใช้ตารางของเครชี และมอร์แกน ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95
2. กลุ่มตัวอย่างสำหรับตรวจสอบ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 379 โรงเรียน โดยการใช้ตารางของเครชี และมอร์แกน ด้วยระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และไม่ซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครู

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จากการแจกแบบสอบถามมี ดังนี้

ผลการวิจัยสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จากการแจกแบบสอบถามผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 379 คน โดยการสุ่มอย่างง่ายแบบเป็นระบบ(Systematic Sampling) ได้รับแบบสอบถามกลับมาจำนวน 364 คน คิดเป็นร้อยละ 96 โดยมีผลการวิจัย ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	122	33.52
หญิง	242	66.48
รวม	364	100.00

อายุ		
น้อยกว่า 30 ปี	79	21.70
30 - 40 ปี	90	24.73
41 - 50 ปี	104	28.57
มากกว่า 50 ปี	91	25.00
รวม	364	100.00
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	49	13.46
ปริญญาตรี	137	37.64
ปริญญาโท	161	44.23
ปริญญาเอก	17	4.67
รวม	364	100.00

จากตารางที่ 4.1 เมื่อพิจารณาจำนวนผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 364 คน จำแนกตามเพศ เป็นเพศหญิงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.48 และเพศชายคิดเป็นร้อยละ 33.52 จำแนกตามอายุ ผู้บริหารที่มีอายุในช่วง 41 - 50 ปี มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.57 อายุ 30 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.73 อายุมากกว่า 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.00 และอายุน้อยกว่า 30 ปีคิดเป็นร้อยละ 21.70 ตามลำดับ จำแนกตามวุฒิการศึกษา ปริญญาโทมีจำนวนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44.23 ปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 37.64 ต่ำกว่าปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 13.46 และปริญญาเอกคิดเป็นร้อยละ 4.67 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโดยการแจกแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่เป็นเพศหญิงอายุอยู่ระหว่าง 41 - 50 ปีมีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาโท พบว่า

สภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อนำพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากด้านที่มีปัญหามากไปหาด้านที่มีปัญหาน้อยปรากฏว่า ผู้ตามแบบเฉื่อยชามีปัญหามากที่สุด ผู้ตามแบบเอาตัวรอด ผู้ตามแบบเห็นห่าง ผู้ตามแบบปรับตาม และผู้ตามแบบมีประสิทธิผลมีปัญหาน้อยสุด ตามลำดับซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจำนวน 5 ท่าน ก็มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีภาวะผู้ตาม 5 แบบได้แก่ ภาวะผู้ตามแบบเห็นห่าง ภาวะผู้ตามแบบเอาตัวรอด ภาวะผู้ตามแบบเฉื่อยชา และภาวะผู้ตามแบบมีประสิทธิผล ซึ่งแบบภาวะผู้ตามทั้ง 5 แบบนั้นได้มีการนำเสนอโดย Robert E Kelley ได้จัดแบบของภาวะผู้ตามไว้ ดังนี้ ผู้ตามแบบเห็นห่าง ผู้ตามแบบเฉื่อยชา ผู้ตามแบบปรับตาม ผู้ตามแบบทำงานเอาตัวรอด และผู้ตามแบบมีประสิทธิผล โดยรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรม 4) เงื่อนไขแห่งความสำเร็จซึ่งสอดคล้องกับ พิเชษฐ์ โพธิ์ภักดี ได้อธิบายเกี่ยวกับรูปแบบว่ารูปแบบนั้นจะต้องมีองค์ประกอบหลัก คือ หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้าง สารสำคัญหรือการปฏิบัติ และเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ

การตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัย ได้ดำเนินการตรวจสอบรูปแบบด้วยการแจกแบบสอบถามผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จากนั้นนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไข และนำเสนอรูปแบบ ผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถามในครั้งนี้เป็นผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพศชายอายุระหว่าง 41 - 50 ปี มีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี จากการตรวจสอบรูปแบบ พบว่า ด้านความเป็นประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากแสดงว่าผู้บริหารมีความเห็นว่า รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการใช้หลักธรรมอริยาบท 4 เป็นตัวขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จให้ครูมีภาวะผู้ตามที่ดีนั้น มีความสอดคล้องกับการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่จะนำมาใช้กับครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ Keeves ที่อธิบายไว้ว่า รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น การใช้รูปแบบสามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อมูลสนับสนุน

เมื่อพิจารณาในองค์ประกอบทั้ง 4 ส่วน ของรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรม ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้ตามตามหลักพุทธธรรม และเงื่อนไขความสำเร็จมีผลการตรวจสอบรูปแบบดังต่อไปนี้

หลักการของรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก แสดงว่าหลักการมี

ความสอดคล้องกับการเสริมสร้างภาวะผู้ตามมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้ ซึ่งยังสอดคล้องกับ ทิศนา แหมมณี ได้อธิบายว่า รูปแบบที่สามารถใช้เป็นแบบแผนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้นได้ต้อง มีองค์ประกอบสำคัญ คือ หลักการ ปรัชญา ทฤษฎี แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็นหลักของ รูปแบบนั้น ๆ

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากแสดงว่าวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกับการ เสริมสร้างภาวะผู้ตาม มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ สมาน อัสวภูมิ ได้อธิบายว่า วัตถุประสงค์ในการทำรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งผู้ออกแบบจะต้องรู้ว่ารูปแบบทำขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์สิ่งใด โดยทั่วไปนั้นการพัฒนาแบบทำขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหา หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดี

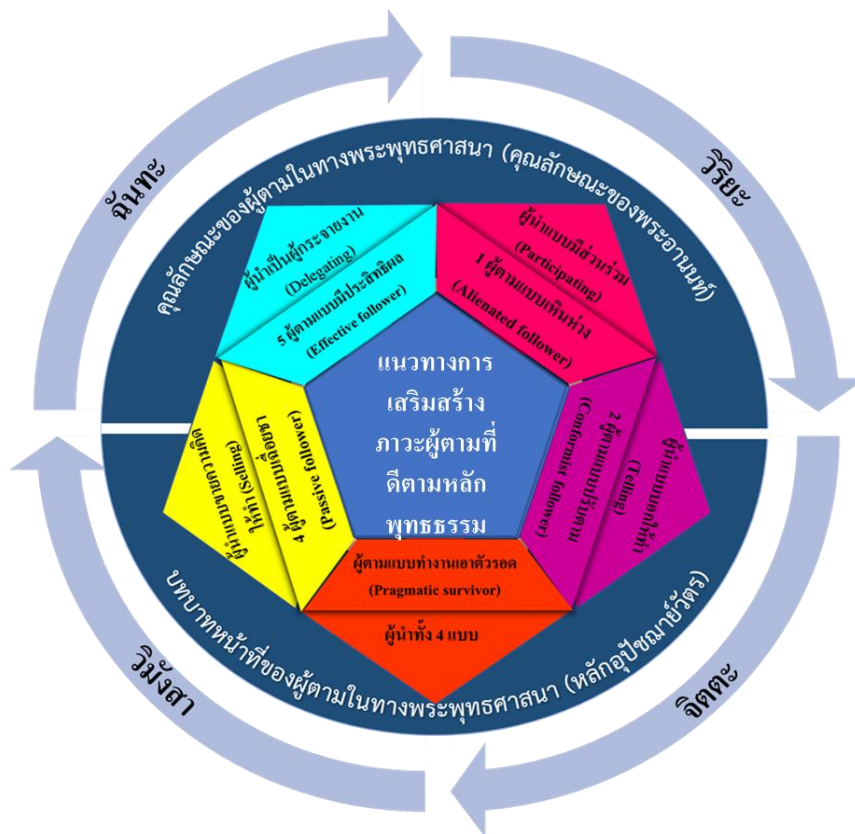
กระบวนการของรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุดด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก แสดงว่ากระบวนการของรูปแบบมีความ สอดคล้องกับการเสริมสร้างภาวะผู้ตามมีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ได้โดยกระบวนการเสริมสร้าง ภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมแบ่งออกเป็น 3 ส่วน มีผลการตรวจสอบ ดังนี้

แบบภาวะผู้ตาม มี 5 แบบ คือ แบบเห็นทาง แบบปรับตาม แบบเอาตัวรอด แบบเฉื่อยชา และ แบบมีประสิทธิภาพโดยแบบภาวะผู้ตามในแต่ละแบบมีผลการตรวจสอบ ดังนี้ ผู้ตามแบบเห็นทาง ด้าน ความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้อยู่ใน ระดับมากแสดงว่าภาวะผู้ตามแบบเห็นทางมีความสอดคล้องกับการเสริมสร้างภาวะผู้ตาม มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ได้ ผู้ตามแบบปรับตาม ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้าน ความเหมาะสม ผู้ตามแบบทำงานเอาตัวรอด ด้านความถูกต้องอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ผู้ตามแบบเฉื่อยชา ด้านความเป็นประโยชน์อยู่ใน ระดับมากที่สุด ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ผู้ตามแบบ มีประสิทธิภาพ ด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความถูกต้อง และด้าน ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก แสดงว่าแบบภาวะผู้ตามมีความสอดคล้องกับการเสริมสร้างภาวะผู้ตามมีความ เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้โดยสอดคล้องกับ Robert E Kelley ได้กล่าวถึงผู้ตาม 5 แบบมี ดังนี้

1. ผู้ตามแบบเห็นทาง เป็นคนที่เฉื่อยชาแต่มีความเป็นอิสระ และยังมีมีความคิดสร้างสรรค์ที่สูงผู้ตามแบบเห็นทางส่วนมากเป็นผู้ตามที่มีประสิทธิผลมีประสบการณ์ และผ่านอุปสรรคมาก่อน
2. ผู้ตามแบบปรับตาม เป็นผู้ตามที่มีความกระตือรือร้นในการทำงานแต่ยังขาดความคิดสร้างสรรค์
3. ผู้ตามแบบเอาตัวรอดจะเลือกใช้ลักษณะผู้ตามแบบใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่จะเอื้อ ประโยชน์กับตัวเองให้มากที่สุด และมีความเสี่ยงน้อยที่สุด

4. ผู้ตามแบบเฉื่อยชาชอบพึ่งพาผู้อื่น ขาดความอิสระ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์
5. ผู้ตามแบบมีประสิทธิผลเป็นผู้ที่ที่ความตั้งใจในการปฏิบัติงานสูงมีความสามารถในการบริหารจัดการงานได้ด้วยตนเอง

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

ภาพที่ 4.3 แนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ผู้วิจัยได้เสนอองค์ความรู้ใหม่จากผลการวิจัยรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (Semantic Model) โดยมีอิทธิบาท 4 เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรม ดังภาพที่ 4.3

อธิบายได้ว่าแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีตามหลักพุทธธรรมของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ได้แบ่งภาวะผู้ตามของครูออกเป็น 5 แบบ และภาวะผู้ตามในแต่ละแบบต้องจับคู่กับภาวะผู้นำที่เหมาะสม ได้แก่

1. ผู้ตามแบบเห็นทาง คู่กับ ผู้นำแบบมีส่วนร่วม
2. ผู้ตามแบบปรับตาม คู่กับ ผู้นำแบบบอกให้ทำ
3. ผู้ตามแบบทำงานเอาตัวรอด คู่กับ ผู้นำทั้งสี่แบบ
4. ผู้ตามแบบเฉื่อยชา คู่กับ ผู้นำแบบขายความคิดให้ทำ
5. ผู้ตามแบบมีประสิทธิภาพ คู่กับ ผู้นำแบบกระจายงาน

จากนั้นเสริมสร้างภาวะผู้ตามที่ดีของครูตามแบบภาวะผู้ตามด้วยหลักธรรมอริยบท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการ เพื่อให้ครูมีคุณลักษณะ และบทบาทหน้าที่ของผู้ตามในทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

คุณลักษณะของผู้ตามในทางพระพุทธศาสนามีดังต่อไปนี้

1. รับฟังผู้รอบข้าง ครูที่เป็นผู้ตามที่ดีนั้นต้องรับฟังคนรอบข้างตลอดถึงอ่านค้นคว้าหาความรู้ และจับใจความให้ได้ พิจารณาตรึกตรองให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ด้วยปัญญา
2. มีสติ ครูที่เป็นผู้ตามที่ดีต้องมีสติอยู่ตลอดเวลาที่กำลังทำสิ่งใดอยู่สิ่งนั้นจะเป็นประโยชน์หรือโทษต่อสถานศึกษา ถ้าเป็นโทษก็หยุดการกระทำนั้น แต่ถ้าเป็นประโยชน์ก็ดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างเต็มที่
3. มีวิธีการจำที่ดี ครูที่เป็นผู้ตามที่ดีต้องมีวิธีการจดจำกระบวนการทำงานเรื่องที่ผู้บริหารพูดหรือสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้พอสมควร เมื่อผู้บริหารหรือครูด้วยกันสอบถามก็สามารถให้คำตอบหรืออธิบายในภาพรวมเบื้องต้นได้
4. มีความเพียรพยายาม ครูที่เป็นผู้ตามที่ดีต้องมีความเพียรพยายามในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารไม่ต้องกระตุ้นให้ทำ
5. รักษาผลประโยชน์ขององค์กร ครูที่เป็นผู้ตามที่ดีต้องมีความคิดที่จะช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในเบื้องต้นในการบริหารงานให้แก่ผู้บริหาร ตลอดจนสอดส่องดูแลผลประโยชน์ของผู้บริหารและองค์กรด้วย

บทบาทหน้าที่ของผู้ตามในทางพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

1. ครูควรช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้บริหาร และเพื่อนครูด้วยกัน เท่าที่ตนเองสามารถทำได้ และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นด้วยกาย วาจา ใจ
2. ครูควรเรียนรู้ และยอมรับการอบรมต่าง ๆ จากผู้บริหารและครูที่มีอาวุโสมากกว่า เช่น มารยาท กระบวนการ ขั้นตอน การใช้ชีวิตในสถานศึกษา ฯลฯ เพราะผู้บริหารเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์มาก่อนและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในสถานศึกษาเป็นอย่างดี
3. ครูควรป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายทั้งในทางตรง และทางอ้อมต่อตัวผู้บริหาร และสถานศึกษา เพราะเมื่อความเสียหายนั้นเกิดขึ้นแล้วจะมีผลกระทบกับภาพลักษณ์ และคนทุกคนภายในองค์กรนั้นด้วย
4. ครูควรให้เกียรติ และมีความเคารพต่อบริหารจะทำการสิ่งใดที่นอกเหนือคำสั่ง หรือมีเรื่องที่ผู้บริหารควรจะต้องแจ้งให้ทราบเพื่อไม่ให้เป็นการข้ามหน้าข้ามตา เมื่อมีข้อโต้แย้งก็แสดงความคิดเห็นด้วยความเคารพ
5. ครูควรให้กำลังใจ หรือแสดงความคิดเห็นเมื่อผู้นำเกิดปัญหา เช่น แสดงความคิดเห็นในมุมมองของตนเอง เสนอแนวทางเป็นตัวเลือกในการตัดสินใจ หรือให้กำลังใจเมื่อผู้นำรู้สึกท้อถอย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

จากผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ภาวะผู้ตามที่พบมากที่สุด คือ ภาวะผู้ตามเฉยเฉื่อยชา ซึ่งเป็นผู้ตามที่ชอบฟังผู้อื่น ขาดความคิดสร้างสรรค์ ไม่ชอบการรับผิดชอบ ทำงานเท่าที่ได้รับมอบหมายแล้วหยุด หากจะให้ทำต่อต้องบอกหรือสั่งใหม่ และกว่างานจะคืบหน้าได้ต้องใช้การติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิด จึงควรจะได้รับการเสริมสร้างภาวะผู้ตาม โรงเรียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาควรนำไปกำหนดเป็นนโยบาย

ข้อเสนอแนะด้านการนำไปปฏิบัติ

ผู้บริหารควรที่จะเสริมสร้างภาวะผู้ตามให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาภายในสถานของตน ให้มีคุณลักษณะของผู้ตามในทางพระพุทธศาสนา (คุณลักษณะของพระอานนท์) และมีบทบาทหน้าที่ของผู้ตามในทางพระพุทธศาสนา (หลักอุปัชฌาย์วัตร) เพื่อให้ครูมีครูมีภาวะผู้ตามที่ดีและสามารถปฏิบัติ

หน้าที่หรืองานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาได้อย่างดี ทำงานร่วมกับผู้บริหาร หัวหน้าสายงานและเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจและมีความสุข ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้ตาม ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรเลือกรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้ตามให้ตรงตามแบบภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในบริบทของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของสถานศึกษา จึงควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างภาวะผู้ตามของครูในสถานศึกษาในระดับอื่น ๆ ต่อไป
2. ควรทำการศึกษาวิจัยภาวะผู้ตามแบบเฉื่อยชาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เนื่องจากผลการวิจัยในครั้งนี้ผู้ตามแบบเฉื่อยชามีสภาพปัญหามากที่สุด

บรรณานุกรม

- พิเชษฐ์ โพธิ์ภักดี, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนนิติบุคคล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553).
- ทิตนา แคมมณี, *รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), หน้า 1-6.
- สมาน อัสวภูมิ, *การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาระดับจังหวัด*, *วารสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี* 2(7): 83-84.
- Kelle, R.E. *The power of followership*. (New York: Doubleday, 1992).
- Keeves, P. J., *Educational Research Methodology and Measurement: An International Handbook*, Oxford, (England: Pergamon Press, 1988), p. 560.